JAN NERUDA

ČESKÉ DIVADLO

IV

KNIHOVNA KLASIKŮ

KNIHOVNA KLASIKŮ

SPISY JANA NERUDY

Svazek sedmnáctý

JAN NERUDA

ČESKÉ DIVADLO

IV

KNIHOVNA KLASIKŮ

Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění

Praha 1958

SPISY JANA NERUDY

řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd

Hlavní redaktor Jan Mukařovský

Redakční rada: Miloslav Novotný, Karel Polák, Albert Pražák, Felix Vodička

Svazek připravili Julie Štěpánková, Jarmila Sirotková a Břetislav Štorek

Graficky upravil František Muzika

MILADA

Mimo vše očekávání porodila mrtvá sezóna živé dítě, Vlčkovu truchlohru „Miladu“. A to dílo bude dlouho živo, udrží se dlouho na našem repertoáru i bude působivé vždy, kdykoli hlavní, namáhavá úloha bude v rukou opravdové herečky. Ale na herecké síle vi í kus Vlčkův jen prostředně, sám v sobě má dosti duševní síly, aby také na čtenáře výdatně působil. Že má Vlčkova truchlohra velkou přednost rozhodné *původnosti* do sebe, vysvitne již z krátkého náčrtu obsahu její. Hrabě Albrecht Kolovrat, nejvyšší kancléř český, podporován mandátem královým, pronásleduje Bratry české mečem, mučidlem i hranicí. Před lety byl matku Miladinu, mladého, duševně ale samostatného děvčete, od sebe i s dcerou touto zapudil, neví ničeho o nich, ba ani netuší, že obě jsou také mezi pronásledovanými. Činy jeho, jichž násilné stopy drtí život i nejodlehlejších vesnic, vzbudí v matce i dceři touhu, aby nějak zarazily další kroky jeho. Po spolehlivém poslu zašle matka do zámku rytíře Bohuslava, u něhož je Kolovrat hostem, prsten, z něhož má hrabě poznat, že vlastní dítě jeho mohlo by též se státi obětí jeho ukrutné divokosti, kdyby v ní neustál. V Miladě ale, kteráž původu a otce svého nezná, zaklíčí se a rychle dozraje myšlenka, že by dovedla snad výmluvným slovem a tklivou prosbou sama přeměnit snahy maršálkovy. Odebeře se k němu na hrad, svěřivši se toliko přítelkyni své Veronice. Ženich Veroničin Antoš byl co posel Miladiny matky s prstenem a přípisem již dříve hradu došel, obé odevzdal a dle rozkazu zase hned zpět k domovu se odebral. Rozechvělý obdrženou zásilkou maršálek pozná v předstoupivší před něho Miladě dceru

svou, a nemoha od ní zvěděti, kde matka její žije, dá stíhati Antoše. Antoš taktéž nezradí bydliště Miladiny matky, on i Milada žijí v klamu, že by vydali stařenu hrdelnímu soudu. Kdyby maršálek otcovského citu násilně netajil a Miladě se projevil, bylo by, alespoň zatimně, po další tragice; maršálkova urputná povaha vyčkává ale příchodu matčina, Antoše poručí on dát na skřipec, Miladě dá do večera lhůtu na rozmyšlenou. V rozechvělosti svého polovičního vězenství, ve strachu o matku svou, v touze, aby rázem ulevila Jednotě Bratří českých, připadne náhle Milada na myšlenku, že zavraždí maršálka. Zděsí se z počátku myšlenky té, pak ji považuje za vnuknutí nebes. Ale již rozhodnuta váhá přec ještě; Antošova smrt však, jenž skonal na skřipci, prudká scéna mezi Bohuslavem a maršálkem a urputnější již zacházení tohoto s ní dožene ji přece k tomu, že zamýšlený čin Bohuslavovou dykou vykoná. Matka její byla mezitím zvěděla o ní, a odkvapivši taktéž na hrad, přichází po činu právě vykonaném. Milada uprchne do lesní chýže. Zde ji nachází matka její i prokleje ji co vražednici. Milada brání se vzneseným záměrem svým; vtom jí sdělí matka, že maršálek byl otcem jejím, a výrokem tím zdrtí dceru svou. Vidouc zoufalství dceřino, objeví se opět co matka a s obličejem zahaleným vydává se smrtelným ranám pronásledovatelů. Tito brzy však poznají omyl svůj, chopí se Milady a odevzdají ji soudu. Soudci jsou náchylni k mírnosti, Milada však sama prosí za ortel smrti a vůli její se vyhoví. – Patrno, že mohl Vlček z předmětu svého učinit velmi mnoho, že mohl, postaviv jednou již hlavní osobu na cestu heroickou, způsobem co nejrozmanitějším na cestě té ji dále vést. Avšak rovněž patrno, že má i právo svést hrdinku svou pak na dráhu nebo do víru dojmů již jen rodinných, úže společenských, s prvotní myšlenkou, se širším obzorem více nesouvisících. Vlček zvolil poslednější dráhu k psychologickému rozvinu povahy hlavní a obratné péro jeho docílilo také tím dobrého výsledku. Dle našeho náhledu byl by cestou prvější ještě více dosáhl, třeba by ovšem úkol ten býval těžší. Milada nemá

osobní zášti proti nepříteli svému, osobní motiv padá pak nahodile a příliš závažně na bedra její. Čin její je *obrana*, pohnútky jsou co nejšlechetnější. Za svobodu náboženskou českého lidu chce obětovat život svůj. Jako mohútný sloup povznáší se před námi v prvních aktech povaha její, náhle je zlomena poměrem nahodilým, a co pyšně začalo v říši velkých myšlenek, co v tragickém zápasu dokonat a dokrvácet se mohlo na kolbišti zápasu za lidská práva, to převedl spisovatel pak na půdu nahodilých hříček lidského osudu. Vzdor celistvé fikci děje mohli jsme spatřit truchlohru co do myšlének a tendence historickou, uhnuli jsme se ale v truchlohru, v níž vládne osudná náhoda a jejíž poslední akt nevyplývá *nutně* z děje, nýbrž novelisticky nás dojímá. Milada i po spáchaném činu, třeba by ženská duše její chvíti se musila, je sobě vědoma ryzého úmyslu; okolnost, že zavraždila vlastního otce, může ji sice osobně zdrtit, myšlenku ale, pro kterou vystoupla z pasivnosti bratří svých, nepřivádí k nijakému rozluštění. A Milada je tak rozhodně hlavní osobou, že jakmile ona sama vůdčí myšlénky pozbývá, i myšlénka sama již v jistém ohledu sklesla. Spisovatel právě nechtěl jíti směrem jiným, není lze mu z toho vyložit vinu. Truchlohra, jak právě je, má již mnohé přednosti. Mimo původní základ předně velmi přísnou charakteristiku, průhlednou stavbu, v prvních aktech na nás působící s jednoduchostí takměř hebblovskou. Dále opatrné vyhýbání se vší zbytečnosti, nenápadné nalezání efektů, řeč, třeba ne poeticky úchvatnou, přec velmi pěknou, o spisovatelově zralosti svědčící. Rozvrh na scény a akty je střízlivý a rozumný. Předvedení kusu mohlo být ještě líp připraveno. Vzdor tomu ale, že síly naše přední jen as tří úloh *původní* té novinky se ujaly, byl výsledek uspokojivý v ohledu mnohém. Pí Malá dovedla dobře zprostředkovat momenty heroické s napotomním rozechvěním citlivým, mnohé scény její byly již výtečné a vyniknou při opakování ještě více, až vzmůže se doznaná potřeba sešetření fysických sil. Sl. Lipšova, pí Hynková a sl. Bollardova platně byly na svém místě, p. Polák hrál maršálka co nejsvědomitěji

a také menší úlohy pp. Šamberkem, Chramostou, Seifertem, Puldou a Budilem jsou pečlivě provedeny. – Návštěva byla trochu letní.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 4. července 1868

JAN HUS

Censura propustila konečně Tylova „Husa“ na jeviště; a tak po dvouleté přestávce od té doby, co za pruské okupace dáván byl, spatřilo jej včera odpoledne v předvečer slavnosti Husovy obecenstvo tak četně shromážděné, že byl dům ve všech místnostech přeplněn. Hus, jakož i Žižka pozdraveni jsou hřímavým, dlouhým jásotem. Nebylo výjevu, který by nebyl podal podnětu k nejhlučnějšímu potlesku – anebo i k hlasitému posměchu. Představení v rozličných stránkách ukazovalo, že jest *prvním*; lze očekávati, že při opakování leccos bude vyrovnáno.

NÁRODNÍ LISTY 6. července 1868

SVATOJANSKÁ POUŤ

Původní fraška česká je sama o sobě již něčím, bez ohledu na to, je-li dobra. Novější produkce dramatická vyhýbala se úmyslně frašce. Hlavní toho příčinou jest, že od frašky české, jak nyní poměry naše jsou, žádá se časová myšlenka, tendence. Tragedii a veselohře dovolí se tendence výlučně poetická, od frašky chce obecenstvo politiku. Básníci naši bojí se té pouhé časovosti, s níž zajde snad konečně i kus sám. Ovšem, dobrá fraška politického zároveň obsahu, ne-

zakládající týž význam na pouhé některé nápady a narážky, zůstane provždy dobra jako veselohra karakterní, povahy „veřejné“ mohou se tímž věčně typickým způsobem podat jako povahy soukromé. Avšak dobrá fraška není lacinější než dobrá truchlohra nebo veselohra, stojí stejně mnoho práce a obecenstvo, totiž běžný estetický soud, jakož i kasa ředitelská nepoměrně jí menší dávají cenu. Básníci již pro ten soud věnují stejnou tedy práci raděj něčemu jinému než frašce. Tím jsme osvětlili první svou větu, že původní fraška česká je sama o sobě již něčím, bez dalších všech ohledů. P. Šamberk, známý již několika pracemi v oboru lehčí a veselé dramatiky, podal nyní práci novou, jíž výslovně sám přikládá název „frašky“, a sice frašky „národní“. O talentu pro frašku nebyla při p. Šamberkovi dle jeho dřívějších „veseloher“ žádná pochybnost. Ale „národní“ jeho nynější „Svatojanská pouť“ není. Jsou v ní časové narážky dosti hojně roztroušeny, vystupuje v ní čamara i frak, užívá se národní slavnosti pražské z dnů svatojanských co rámce, ale celá faktura její je vídeňská. Jen povrchu nynějšího právě života českého je dotknuto, národa ne v hloubce jeho snah, ne bájí jeho ni snů, ne vlastní činnosti jeho. Osoby, které před námi vystupují, mohly by mutatis mutandis všude vystupovat, nejsou typicky českými, nýbrž světově všeobecnými a nejsou plodem českého zvláštního života. To ovšem není závadou kusu co kusu, vždyť nemusí být nová fraška právě národní a my to uvádíme zde jen na určení *druhu*. Obsah nové frašky je o sobě skutečně šťastný. Zakládá se na náhodách i nehodách, do jakých může se někdo, kdož právě v dobu svatojanskou upadl do výminečných poměrů, dostat ubytováním venkovských poutníků. Doktor Karel Kratochvíl je v takových výminečných poměrech. Právě před slavností pobrali mu židé všechen nábytek pro dluhy jeho přítele, za něhož se byl zaručil. A v tomtéž okamžiku dostává návštěvu venkovského strýce i dcery jeho, nevěsty své. Dobrý nápad a ubytovací výbor vypomohou. Za prázdný svůj byt obdrží po čas slavnosti byt méblovaný, kamž strýce i nevěstu uvede co do bytu vlastního. Strýc nebohý, jenž má

příčin k nedůvěře, prožije v domnění, že domácí pán je vlastně jen pohostinsku přijatým „poutníkem“, několik velmi sice pro něho nepříjemných, avšak dosti působivých scén. Avšak cizí ten byt je jediným zapletením celého kusu, a třeba by vystačil na některé scény dobré, na tři akty nestačí. V jednom, nejvýš ve dvou aktech krátkých mohlo se něco zcela zakulaceného, úplně živého z toho vyvést, při třech aktech musil ale spisovatel sahat již k některým výpomůckám, k scénám méně důležitým a efektům hledanějším, musil živý takto dialog prodloužit a stalo se tím, že první akt nás neuvádí ještě v situaci plnou a poslední že trpí citelnou prázdnotou co do děje. Kdyby p. Šamberk chtěl ve směru tom opravovat, prospěl by práci své a některé skutečně řízné nápady, jež vyvolávaly živý smích a potlesk, tím více by vynikly a získaly. O povahách kusu jsme se již zmínili, že jsou všeobecnými, také z nečeských kruhů známými, jen povaha venkovského strýce je individuální a došla p. Kolárem ml. také individuálního provedení. Ostatní úlohy dobře zastoupeny jsou p. Mošnou, Seifertem, spisovatelem samým a p. Chramostou, pak pí Hynkovou. – Obecenstva bylo hojně a spisovatel, zároveň co beneficiant hned při prvním vystoupení věncem poctěný, jest vícekráte volán.

NÁRODNÍ LISTY 9. července 1868

PODIVÍNOVÉ

Předevčírem dávána co novinka francouzská blueta „Podivínové“ v plynném překladu Miškovského. Je to hříčka pikantní, ač lehká a hlavně vypočtěná na výtečné individualisování dvou neb tří herců. Základní myšlénka koření se v podivínství, do jakého dostanou se starší lidé, a v protivě, jakou podává stáří samo i podivínství jeho naproti mládí bývalému a odvážné romantice. Starý advokát uchází se pro synovce svého o ruku dcery bývalé milenky své, s kterouž

se ovšem více nezná. Oba bývalí milenci stali se pokročilým věkem svéhlavnými, pro maličkost rozhorlí se na sebe tak, že sňatek již má být zmařen. Jakmile však se poznají, je štěstí mladých milenců tím pevněji zakotveno. O hlavní úlohy dobyli sobě zásluh p. Kolár ml. a pí Hynková dobře propracovanými šaržemi. Také p. Pulda v úloze své poněkud pasivní osvědčil se co herec již způsobilý, jehož pilnost vykazuje pokroky vždy patrnější.

NÁRODNÍ NOVINY 24. července 1868

NA KOVÁRNĚ

Ve prospěch p. Chramosty provedena nově fraška „Na kovárně“, nejoblíbenější to fraška nynější sezóny. Působivost frašky té leží toliko v tom, co k ní dodá režie platné úpravy. Sáhl-li p. Chramosta k opakování jejímu v benefiční svůj den, musil arci tedy hlavně k změnám v úpravě přihlídnout. V tom ohledu dařilo se snaze jeho velmi šťastně. Zakončení druhého aktu bylo velkolepé. Přes prkna novoměstského jeviště mimo průvod při „národní slavnosti“ obyčejný šlo také celé pestré banderium, v slavnostním a sokolském kroji, na pěkných koních. Dále se zúčastnili řezníci a sladovničtí, poslednější zvláště v hojném počtu, v slavnostním oděvě svém, a byli obecenstvem bouřlivě přijati. Rovněž působivé bylo zakončení jednání třetího, při němž jeviště prohloubeno o nádvoří za divadlem se nalezající. Herci byli vesměs v dobrém rozmaru a p. Mošna měl nové, časově velmi působivé kupletní slohy – četné obecenstvo odcházelo zcela uspokojeno.

NÁRODNÍ NOVINY 14. srpna 1868

ŽÁDNÝ MUŽ A TOLIK DĚVČAT
DVĚ VDOVY — KTERÝ MÁ ZEMŘÍT?

Benefice sl. Bollardovy opatřila nám večer velmi příjemný. Mimo oblíbenou operetu „Žádný muž a tolik děvčat“ spatřili jsme především rozkošnou veselohru Mallefillovu u velmi plynném vzdělání Zünglově. „Dvě vdovy“ je veselohra jen jednoaktová, přece však v situacích bohatá a mimo to i co do povahopisné stránky dosti vyhloubána. Karolina a Laura, mladé dvě vdovy po starých mužích, žijí společně na venkově. Prvější libuje sobě v nabyté nyní samostatnosti, aniž by se vzdávala myšlenky na sňatek druhý, je veselá a vtipná; Laura pak neodložila vzdor dvouletému již vdovství posud smutečního šatu, mní se k věčné věrnosti zavázánu, hledí na vše prismatem smutku svého. Vlastní příčinou smutku jejího je utajený vnitřní boj, milujeť již dávno šlechtice Edmonda de Bronne, který ji zas miloval již co paničku, ač tenkráte neopovážil se jí ani přiblížit. Nyní následuje ji všude, přišel již i na statek Karolinin a hledí se dostat alespoň co vězeň do zámku tím, že v nejbližším vůkolí jeho pytlačí. Karolina o počínání jeho zpravena, vtipně prohlíží úmysl jeho a dá ho hajným svým skutečně zatknout. Za trest mu diktováno, aby setrval s dámami přes vesnický ples a při společném obědě. Edmond ovšem užívá příležitosti, aby vyjádřil se Lauře; tato však, ačkoli ho rovněž vřele miluje, odpírá pro domnělé povinnosti své. Karolina sáhá k výpomůckám rázným, jde sama s Edmondem na ples, ano tváří se, jako by se domýšlela, že Edmond je zde kvůli jí samé. Tím vyvíjí se řada pestrých a živých scén, jež žárlivost Lauřina ovšem pak ve smyslu veseloherním zakončí. Dialog není hledaně vtipný, nabývá ale hloubky již protivou dobře volených, nevšedních povah. Vůbec náleží veselohra k těm, které co vzorné veselohry mohou po boku „Brute, pusť Caesara“ a podobných zůstat pro decennie občasnou okrasou repertoáru, a na něž klademe tedy požadavek, aby nám předvedeny byly hrou vybroušenou. Požadavku tomu také první hned provedení

z velké části odpovídalo, pí Malá (Laura) a p. Šamberk byli výtečni. Rovněž uznáváme pilnost pí Šamberkové, jakou věnovala úloze své a kterou namnoze došla úspěchu. Ovšem je úloha ta tak rozhodně z oboru veselohern charakteristiky, žádá takou bezprostřednost a lehkost, že těžko jí vyhovět než individualitou ryze veselohern. Dvoje či troje opakování přivedlo by ostatně také pí Šamberkovou bezprostřednosti té blíže. P. Pulda měl šaržovanou úlohu vedlejší a potěšil nás taktéž svou patrnou a šťastnou snahou. Jen o něco ještě sušeji měl by se chopit úlohy té. – Následující nato žert „Který má zemřít?“, dle Henriona od E. P., zaměstnává jen dvě osoby. Hříčka ta je po henrionsku plna pravděnepodobností, náhlých skoků a i na veselohru násilných obratů. Že přece se líbila, je pouze zásluhou výtečné pí Peškové a p. Bittnera, jenž tu objevil obratnost již velmi pozoruhodnou. Obtíže stálých protiv a neodůvodněných obratů překonala pí Pešková s mistrnou lehkostí a obtíže ty zdály se jí jen k tomu sloužit, aby rozvinula tím větší bohatství hereckého detailu. – Obecenstva bylo hojně.

J. N.

NÁRODNÍ NOVINY 27. srpna 1868

JIŘÍKOVO VIDĚNÍ

(Slečna Fekterová)

Sl. Fekterova vystoupla předevčírem po prvé v „Jiříkovu vidění“. Zároveň to byl slečnin první divadelní pokus vůbec a musíme zde již zase býti s frází po ruce, že těžko pronést přímý úsudek. Nelze rozhodně říci, má-li slečna pro obor lokálních zpěvaček fond bezprostředního rozmaru, bez něhož arci nemožno sobě herečku v oboru tom mysleti. Vše, co slečna mluvila, bylo mluveno rozumně s všeobecně pravým akcentem, jemuž dodati se musí právě teprv onen zá-

chvěv života a veselí, jenž pak zas bezprostředně působí na diváka. Možno, že byla slečně deklamace ta přiučena, možno také – a chcem tomu rádi věřiti –, že vlastním náhledem sobě ji upravila: ale upravenost ta vadila, neboť onen záchvěv života nemohl se s ní posud spojit, pro dojem, jaký první vystoupení veřejné vždy působí. Dojmu tomu dlužno snad také přičísti nepevnost ve zpěvu, nejspíš i obmezenost hlasu ve výši. Mělo by se vůbec každému, třeba dosti nadanému začátečníku zradit, aby po prvé vystoupil hned na místě, na které kladou se již požadavky značné; jen talent nejvýš vynikající neklopýtne přes obtíž tu. Právě ta deklamace veskrz rozumná, jakou jsme u slečny vzdor ledasčemu zpozorovali, vzbudila u nás myšlénku, že talent její mohl by přijít k rozvinu žádoucímu, jenže musí začít na místě s menšími požadavky spojeném nebo v Praze spokojit se delší propravou a značnou řadou úloh menších. Příjemný zevnějšek slečnin i orgán její dosti zvučný výdatně by slečnu na dráze divadelní podporovaly. „Jiříkovo vidění“ bavilo jako vždy a přední zásluhu měl opět p. Mošna. Zpěvy a tance uspokojily zcela.

NÁRODNÍ NOVINY 2. září 1868

PST! – SLEČNA MANŽELKA

Repertoár náš rozmnožen opět jednou hrou francouzskou, Scribovou dvouaktovou hrou „Pst!“ („Chut!“). Vzdor svým dvěma aktům je to, vzhledem k jiným pracím Scribovým, arci pouhá hříčka; avšak působiva je přec, jako každá situační hra Scribova. Základní myšlénka je již i odjinud známa, Scribe ji přenesl na dvůr ruský a dal jí nádech historické anekdoty, jakýchž za doby miláčka Potěmkina ovšem skutečně se snulo na dvoře ruském. Mladý Polák, pravý „Francouz severu“, jenž by ostatně i na Sekvaně platil plně za víc než za Francouze, vydá se pěšky z Varšavy do Petro-

hradu, aby zde se stal „milencem“ šlechtičny dvorské, zároveň neteře Potěmkina, jižto byl seznal na plese varšavském. V Petrohradě nezná nikoho, připojí se v sadech k Potěmkinu a se vším se mu svěří. Carevna zví o jeho romantice, osobnost jeho se jí zalíbí, začíná s ním tajně milostné pletky, v nichž se mladík účastní, maje při noční schůzi carevnu za šlechtičnu svou. Z toho vyvinuje se řada zápletek, několikrát jde o život mladíkův, neboť Potěmkin sám je do neteře své zamilován, zároveň nechce ztratit vliv svůj co carevnin milostník a od mladíka jemu důvěřujícího zví vše, co se děje. Konečně obětuje lásku vládychtivosti a předejde pádu svému jen rychlým sňatkem mezi neteří a mladíkem. Veselohra ta musí se sehrát bystře a hladce, „jak by bičem šlehnul“. Po prvé šlo to šlehnutí trochu pomalu, vcelku nebylo pravého tónu či chuti. Jediný p. Bittner (Polák Ladislav) byl by skoro docela upokojil, kdyby mu nebylo zde onde slovo vázlo, což i ostatním trochu překáželo. Přece však ještě držel se celek zlaté prostřednosti a obecenstvo se bavilo. – Poté opakovala se sólová scéna „Slečna manželka“. Nesouhlasíme s opakováním věcí, které hned při prvním provedení nepropadly jen pro velké namáhání umělcovo (pí Pešková, jak známo, úlohu tu hraje); provedení veselohry „Pst!“ bylo by stačilo samo na celý večer.

NÁRODNÍ NOVINY 6. září 1868

OTHELLO

Provedení Shakespearova „Othella“ dokázalo zase jednou, jak dobrou půdu měla by u nás tragedie při *stálé* opravdové snaze. Nemůžeme tvrdit, že jsme v sobotu viděli cos dokonalého, ve mnohém šla dobrá vůle výš než výsledek, celistvá intence výš než možnost vybaviti se náhle z nedostatků nynější souhry, avšak viděli jsme „zas jednou“ dobrou vůli a řádný „kus práce“, což již značně potěší. Nejzřejměji jevil

se rozdíl právě naznačený u zástupce hlavní úlohy p. Šimanovského. Shakespeare, vynálezce „českého přímoří“, učinil, jak známo, z benátského vojevůdce Othella Mora, jehož postavu a podobu podnes ukazuje pomník v nádvoří paláce dožů, ihned Othella mouřenína. Tragéd Ira Aldridge dodal úloze té všechny zvláštnosti nigerské rasy své a po něm přijali mnozí herci zvláštnosti ty co všeobecně typické. Také p. Šimanovský. Viděli jsme ho, když po prvé, ale velmi ještě nešťastně vstoupl do stop Aldridgeových, nyní už učinil velký pokrok, vymanil se z mnohého, ač ne ze všeho. Posud mu vadí plémě Morovi přibásněné. Třeba se toto nemůže zcela obejít v té hře Shakespearově, herec má se spokojit s naznačením co nejjemnějším: v tom leží právě umění herecké, aby co jen naznačit se má jakožto pouhá pomůcka k psychologickému výkladu, nevystupovalo příliš nápadně a nečinilo pak neodůvodněný dojem věci hlavní, dojem to strojenosti. Kde se vymanil p. Šimanovský z dřívější své snahy, kde kreslil čistě psychologicky – a těch míst byla bohudík valná většina –, setkal se s výsledkem veskrz krásným. Také Jago p. Kolára st. byl většinou šťasten, přirozená hra, nezabíhající k obyčejným pomůckám herců „intrikantů“, učinila z Jaga postavu živou, pravdivou. Monolog působil svou vypracovaností, dialog hladkostí. Kde byla vada, vzrostla z okamžité jakés ležérnosti, jež místy i text splítala. Ze zástupců úloh vedlejších, vesměs pečlivě sehraných, jmenujem jen p. Bittnera co Cassia. V úloze té po prvé vydobyl sobě p. Bittner rozhodné místo v tragedii a ukázal, že časem svým může dospět na výši její, na obor charakterní. Sílu má k tomu, doufejme ve vlastní prospěch jeho, že nejen také vůli, nýbrž i vytrvalost. Desdemona pí Malé byla zjev co nejpoetičtější, v zahradní scéně přímo úchvatný, rovněž v přednesu balady vynikla vnitřní silou nejpřednějších hereček. Kde jen Desdemony takové mohou být, může být vynikající tragedie. Sl. Lipšova hrála výborně úlohu Emilie. Obecenstvo bylo animováno.

J. N.

NÁRODNÍ NOVINY 15. září 1868

CHCE BÝT ARISTOKRATEM JEN MIMOCHODEM

(První vystoupení slečny Slánské)

Zdá se, že starý obyčej, jen benefice že nám přinesou kusy nové nebo alespoň nově obílené, jako jindy také letos se stane copatým pravidlem. Začátek a perspektiva pro nejblíže příští budoucnost ukazují alespoň k tomu. Systematickému rozmnožení repertoáru cesta ta při jisté suverenitě beneficiantův valně prospěti nemůže. V řadě „všedních“ večerů vidíme hry velmi známé, jimž leda někdy barvy dodá „první“ nějaké vystoupení. Takž předevčírem opakován Fredrův „Chce být aristokratem“. Mimo pěkné výkony p. Kolára ml. a sl. Čermákovy zaznamenáváme, že p. Bittner hrál po prvé úlohu dříve p. Šamberkem zaujímanou, a sice v rozhodný prospěch úlohy té, dále pak že se zde vřadil také p. Seifert s dobrým úspěchem, jejž by bylo trochu více ohnivosti ještě zvýšilo. V následující nato jednoaktové veselohře „Mimochodem“ vystoupla po prvé sl. Slánská. Máme to jistý kříž se začátečnicemi, které po prvé vystupují, a to hned na jevišti *pražském*, ale začátečnice ty mají rovněž jistý kříž s námi. Na velkých divadlech bývá obyčejem, že se připouštějí jen síly jinde již osvědčené; u nás myslí se, že by venkovské společnosti co školy nestačily, že také pražské divadlo má pomoci vychovávat a obecenstvo má shovívavě vyčkávat. Něco konečně má ten náhled odůvodněného přece do sebe, ne sice co do povinností obecenstva, jehož shovívavosti se od leta k zimě a naopak při stálých slibech dosti ukládá, ale co do divadelního ústavu *národního*. Jenže tak fenomenálních zjevů, jakým byla hned od prvopočátku pí Malá, málo se najde; menší talenty nenajdou hned půdy dostatečné, kusy jimi trpí rozhodně, a také kritika nemůže drobně se jevící zrnka vždy dosti pečlivě rozeznávat a sledovat. Povídá se, že sl. Slánská, žákyně pí Malé, má talent rozhodný, ba neobyčejný. Kdyby nebyla slečna již dlouho žačkou právě pí Malé, nepřikládali bychom pověsti té, již zevšednělé,

žádné váhy. Tak ale musíme věřit a jen poznamenat, že první vystoupení dle obyčejné fráze zůstavilo nás posud v nejistotě. Také byla volba úlohy méně šťastna. „Mimochodem“ patří ke kabinetním kouskům našeho jeviště, těžko pro začátečnici vpravit se hned do tak broušeného rámce, těžko jí neztrácet u porovnání s uznanou v úloze té předchůdkyní. Sl. Slánské byl by mnohem více prospěl kus, v kterém by nebylo paralel, třeba kus nový. Čekáme na další pokusy. Prozatím zdálo se nám, že slečna úloze své se *přeučila*. Že ji totiž tak dlouho studovala, až jí zevšedněla, což u začátečnice, která nemůže mít arci pravého ještě náhledu, „jak se úloha dělá“ a jak herec *vždy* musí státi *nad* úlohou svou, je zcela obyčejné. Věty začaly tónem vesměs stejně vysokým, rozvinuly se i končily se stejně, což zas při úloze větší musilo by dojmout velmi monotonně. Jen as dvakráte vybavila se slečna z pout těch a pak znělo pronešené přirozeně, příjemně. Orgán je rozhodně vysoký a musí se ještě procvičit. Zevnějšek slečnin je půvabný, skoro tak nějakou „divadelní událostí“. Slyšíme, že je slečna určena na místo sl. Plodrovy, která prý, zasnoubivši se, divadlo opouští; měli bychom brzy tedy příležitost spatřit sl. Slánskou v úloze jiné, v níž jí nebude více vadit ostýchavost vystoupení prvního.

J. N.

NÁRODNÍ NOVINY 7. října 1868

SVÉHLAVOST — POHOVÍM SI
FAUST A MARKÉTKA — JOCKEY

Sobotní představení vyniklo některými dobrými vlastnostmi. Benedixova dávno nespatřená veselohra „Svéhlavost“ dávána jest v částečně novém obsazení při souhře tak hladké a vypracované, že činila milý dojem úplné novosti.

Pí Malá, p. Bittner, pí Hynková a p. Kolár ml. provedli hlavní úlohy výtečně, vedlejší úlohy byly p. Seifertem a sl. Slánskou dobře obsazeny. Mnohem méně uspokojila druhá veselohra, ač je nova. Zpracoval ji p. Novotný z anglického pod titulem „Pohovím si“. Veselohra ta náleží ku škole starší, zakládající sobě na zápletkách, nedorozuměních atp. Přednost její je v tom, že nezdržuje se při žádné situaci zbytečně dlouho, a kdyby souhra byla bývala lepší a celá hra jen trochu vypilovanější, mohla se dobře přeložená veselohra ta přece líbit. Náhradou byla dvě sóla. Starší sólo „Faust a Markétka“ od Jindřicha Böhma, v němž, jak známo, p. Mošna rozvinuje všechny stránky své virtuosní komiky, a nové sólo „Jockey“ od pseudonyma Pilulky s hudbou od Hřímalýho. Nové to sólo je sice pracováno ve faktuře obyčejné, netrvá ale dél než právě dobře a má řízný, výdatný vtip.

J. N.

NÁRODNÍ NOVINY 13. října 1868

SUDÍ ZALAMEJSKÝ
SEN V NOCI SVATOJANSKÉ

Dvě „události“ v témdni – toť dosti mnoho! První bylo uvedení Calderona na české jeviště, a sice činohrou jeho „Sudí zalamejský“. Není to ovšem nejlepší kus Calderonův, aniž byl pro české jeviště zvláště teprv a časově i prospěšně upraven – míníme *divadelní* úpravu, neboť veršovaný překlad je plynný a příjemný. Bylo by kusu tuze na prospěch, kdyby široký, s fraškovými momenty si zahrávající akt první vhodným excerptem a dobrým sloučením vjedno splynul s aktem druhým, jsme již také na divadle uvyklí jisté telegramní stručnosti, ač snad mnohý zas v protivě mezi drobností jednání prvního a tragickou výší jednání posledního

dobrý dojem uzná. Divadelnímu obecenstvu našich dnů, dle náhledu našeho, dostačí vyznačení drobnosti slovem jen drobným. Jiné bylo stanovisko divadelního obecenstva Calderonova, stanovisko to primitivnějšího obecenstva vůbec. Stanovisko to tak dobře se shodovalo s básnickou osobností Calderonovou! Žilť tento a básnil v nejpříjemnějších poměrech, každý krok člověka Calderona i básníka Calderona sprovázen byl štěstím, Calderon mohl psát a také psal v klidu olympickém, ni vlastní osobní chuť ni osudy nestrhly ho k revolučnímu tvoření na způsob Shakespeara, kdežto tento kupí balvan na balvan k závratné výši, klade onen základ široký a pohodlný, mezi tímto a oním je právě taký rozdíl jako mezi gotickým slohem a řeckou rovnou, mírně zlomenou linií. Co psycholog stojí Calderon ovšem rovněž vysoko, taktéž co poeta. Po „Sudím zalamejským“, krásy Calderonovy musy již leckterou stránkou svou jevícím, přáli bychom sobě spatřit alespoň dvě neb tři z nejpřednějších her jeho. Jako Shakespeara, jako Goetha již máme, přáli bychom v literaturu míti i Calderona uvedena. Avšak „Faust“ nám podán dvakráte, v mistrném pabásnění celku i v zpracování divadelním; „El principe constante“ na příklad stejně mohl i měl by být k nám uveden. Václav Nebeský, který o Calderonu po česku velmi trefně psal, velmi trefně by ho též pabásniti dovedl. Stojíť Calderon za kus řádné práce, bylť nejen v tom smyslu, ve kterém Heine o sobě mluví, „prvním mužem svého věku“ (Calderon narodil se 1. ledna 1600). Provedení „Sudího zalamejského“ v hlavních úlohách bylo výborné, zvláště p. Kolár st. a pí Malá uchvacovali hrou svou. Při některých jiných pozorujem, že po nějakou již dobu zůstávají stát na vydobytém dříve stanovisku. Myslíme, že je v tom méně pyšný pocit „hotovosti“, jenž klamává, než nahodilý proud repertoáru, – ale litujem toho přec. – Druhou událostí byl Shakespearův „Sen noci svatojanské“. Totiž alespoň událostí v ten smysl, že obecenstvo vždy se těší na kus ten, že člověk z dobrého představení jeho nese si vždy kus poesie domů. Obsazení bylo zčásti nové, někde prospěšné, někde neprospěšné. Z celku vynikla beneficiantka sl. Čermákova

co Šotek, pí Malá co Oberon a p. Kolár ml. co Klubko. Návštěva byla velmi hojna.

J. N.

NAŠE LISTY 1. listopadu 1868

DOKTOR ŽVANIL

P. Mošna učinil pokus předvést starého známého našeho „Doktora Žvanila“ obecenstvu jinak, než jak jsme ho posud vídali. Předchůdce jeho v úloze té podával vždy dobrou kopii berlínského originálu (komika Trieblera), p. Mošna snažil se podat český originál. Povedlo se mu to namnoze, povede pak úplně, až sobě vyrovná ještě některé nepatrnější podrobnosti. Co pomůckou obmyslil si p. Mošna Žvanila zvláštním „figarovským“ hudebním vstupem, dále pak vhodným časovým kupletem. Obecenstvo přijalo humor i snahu jeho velmi vděčně. Rovněž vděčně chovalo se k velkým tancům, aranžovaným sl. Hentzovou. Zúčastnily se v nich mimo sbor baletní slečny Hentzova, Krausova, pak malá Tomanova, která vedením slečny prve jmenované roztomilé činí pokroky. Sl. Hentzova získala sobě o balet náš již značné a nepopíratelné zásluhy.

NAŠE LISTY 7. listopadu 1868

DONNA DIANA

Jsme v poněkud zas jiném proudu s divadlem svým. Měli jsme už periodu anglickou (Shakespeare a drobné veselohry), francouzskou (Molière, Hugo, veselohry, féerie), německou, nyní zabíháme do španělského. Moretova „Donna Diana“,

kterou všechna větší divadla již přibrala do repertoáru svého a v níž herečky nalezají parádní úlohu pro hostinské hry, dostala se konečně také na divadlo naše v překladu dobrém (snad tomtéž, v kterém se dává na divadle plzeňském?). Vítáme ji, jeť to jedna z nejlepších veseloher, třeba bychom nenazvali ji právě s jinými hned „veselohrou *všech* veseloher“. Není dle našeho náhledu právě „prima inter pares“, je o sobě a ve svém výtečna, vedle ní jsou i jiné o sobě a ve svém výtečny. „Donna Diana“ je veselohrou čistě charakterní, myšlénkový základ její je povahopisný, půvabné situace, jakéž se ze základu toho vyvinují, mají především a hlavně půvab svůj právě zas v povahopisu. Moreto vzal si také výstřednost lidskou za veseloherní předmět svůj, ale výstřednost jemnou, neurážející, a znenáhlým rozvinem hry přivede ji až k úplnému vymizení, vyvede z ní nakonec ve všem zdravý, silný „strom života“. Dědičná kněžna Donna Diana, mladá, velmi vzdělaná, v hudbě i klasicích obeznalá dáma, vypěstovala si z klasiků těch, z vlastních mladých názorů životních i ze zvláštních poměrů vznešeného svého postavení *svůj* názor o lásce, již má za vášeň lidské vznešenosti nehodnou. Milující ji princ Don César, rovněž vzdělaný a vtipný, k radě komorníka kněžnina Perima, jenž paralelní provozuje „komedii“ s komornou Floretkou, podnikne s ní boj, tváře se být zcela stejného s ní náhledu. Princezna, vítězství svého z počátku plně jista, hledí přivést ho k tomu, aby se do ní zamiloval, by ho pak s posměchem odstrčiti mohla. Poslednější zámysl je „veseloherní vinou“ její, již básník ztrestá tím, že znenáhla princezna sama se zamiluje, do také vášně a takých spletek se uvede, že nezbývá, než aby sama o lásku žebrala. Princezna začíná s pýchou, princ jeví, vzdor stále zjevnému vnitřnímu boji, pýchu ještě větší, „není mu jen protivno milovati, nýbrž i milovánu býti“ – princezna hledí okouzlit šatem a hudbou, princ odpoví urážkou – princezna hledí zvítězit vzbuzenou žárlivostí, podlehne ale sama žárlivosti naproti strojené hře princově. Rozvin hry děje se mezi dvorskými několikadenními slavnostmi, jež umožňují volný přístup osob k sobě. Patrno z řečeného, že kus je druhu jem-

ného, vyrostlý z nejjemnějších názorů kavalírství španělského. Dle toho jsou také hlavní požadavky při provedení: salonní jemnost veseloherní, síla mistrně naznačovaných podrobností. Moreto ovšem užil zde onde i barev tučnějších, ale vše to, co fraškovitě působí, netýká se osob hlavních, spadá na vrub hry paralelní mezi komornou a komorným, a kde by přece národním či časovým rázem svým cos vadilo, musí se lehce obejít divadelním uměním moderním, dle chutě obecenstva moderního. Ač jsme vcelku byli potěšeni, nemůžem přece říci, že by „Donna Diana“ byla právě vzorně přešla přes naše jeviště, tak vzorně totiž, že by i v našich právě panujících poměrech nemohl být výsledek ještě stupňován. Úloha titulní byla v rukou beneficiantky pí Malé a to hlavně rozhodlo prospěšný výsledek. Známo, s jak vzácnou pilností a uměleckou opravdovostí, s jakým také hlubokým porozuměním pí Malá přistupuje ke každé úloze. Všechny ty krásné vlastnosti prospěly opět „Dianě“, viděli jsme tu sílu krásných jednotlivostí i jednotný celek, zvláště pak čtvrtý akt, kde nastává ráz činoherní, stál na vzácné výši. Činoherní, opravdovou tu stránku povahy postavila pí Malá v plné popředí a z ní vyvinula důsledně vše ostatní. Nemůžem rozumným způsobem oprávněnosti té popírat, umělecká osobnost pí Malé také nejvíce a rozhodně k opravdovosti se chýlí; avšak zdá se nám, že vedle činoherních momentů je tu také ještě hojnost veseloherních, někdy arci v druhé řadě stojících, proto přece však důležitých. Jmenovitě jsou momenty ty v třech aktech prvních, v nichž princezna domnívá se hráti s vášní princovou, kdy koketerie má tedy velké právo své. Na dolíčení toho a vypracování podrobné může pí Malá ještě budoucně pomysliti, první dojem byl již velepříjemný a na obecenstvo, které bylo beneficiantku na počátku hry v pravém slova smyslu věnci zasypalo, taktéž mocný. Rovněž p. Šimanovskému dle umělecké osobnosti jeho svědčí povahy opravdové, v nichž (hloub vyvedených) litujem, že častěji ho nevídáme. A proto také byl princ jeho jen ve všeobecných obrysech pravý, v jednotlivostech pak trochu těžký, zvlášť přechody od opravdové vášně k líčené hře málo

byly ještě stupňovány. Jistá tíže vadila také p. Kolárovi st. co Perimu, mimo to přispívalo i spletení textu a pro některá místa velezdařilá litovali jsme schodek míst jiných. Živá a pohyblivá, také ve všech scéničkách svých dobře působivá byla sl. Čermákova, jejíž naivní tón, místy ovšem trochu hravý, měl tentokráte opět barvu přirozenou. Pp. Polák, Seifert a Bittner měli úlohy jen menší a nevděčné, ujali se jich ale výdatně. Když se uvádí na scénu po prvé kus významu „Donny Diany“, mělo by být obsazení veskrz co nejpečlivější a začátečník neb začátečnice by jen ve velmi řídkých případech měli mít v něm místo. Zde se opatrnosti té (neuvádíme jmen) neužilo – nepochopujem věru, k čemu ten jistý nápadný spěch se silami prostě ještě neurčitými; není to ve prospěch začínajících sil těch, není ve prospěch obecenstva, nejméně ale ve prospěch divadla. Souhra byla dobra, jen někdy vadilo hlasité to komando na jevišti samém, jakéž u nás teď módou. – Návštěva ovšem velmi hojna.

J. N.

NAŠE LISTY 16. listopadu 1868

DOKTOR FOUSEK A MARKYTKA

Parodie „Doktor Fousek a Markétka“ provedena předevčírem za příležitosti benefice p. Mošny také na jevišti českém. Platí pravidlo, z praktických výsledků abstrahované, že na špatné věci napsáno dost parodií duchaplných, na věci duchaplné velmi – velmi málo. „Doktor Fousek“, parodie ne Goetha, nýbrž Gounoda, nepatří mezi ty, jichž bylo a je „velmi – velmi málo“. Je to duchaprázdná slátanina, jíž české vzdělání snad pomoci nemohlo, zajisté ale nepomohlo. Při vší dobrotě srdce svého nejsme s to, abychom nahozené německé slovo, na příklad nějaký „rostbratl“, měli již za

„vtip“. Těch a podobných „vtipů“ ušetř nás, pane překladateli, jenž jich k tomu ke všemu nemáš ani potřebí. Důkazy: lepší – ba dobré vzdělání totiž nám pan překladatel již podal. Provedení bylo velmi dobré. P. Mošna měl dost rozmaru, přec bychom byli sobě přáli v den benefiční viděti ho v nějaké charakterní, již s veselohrou spojené šarži, ve kterých je p. Mošna na dráze opravdu umělecké. P. Kysela, p. Seifert a p. Pulda dobře si počínali, zvláště p. Seifert předvedl se nám jakoby nový, přitom dobrý komik český. Rozhodně pronikla vedle pí Hynkové sl. Ledererova, která nalezla pravý tón parodistický, třeba ne původní, přec k výtečnému vzoru, a to věrně a šťastně přilehající. Obecenstva bylo – až příliš mnoho. Upozorňujem při té příležitosti slavnou divadelní správu, že „parketu“ vlastně v českém divadle ani není, tím méně že se smí do něho vydati *přespřílišný* počet lístků.

NAŠE LISTY 22. listopadu 1868

INSERÁT

Sabinův „Inserát“ konečně jednou se zase opakoval, při návštěvě však nepříliš valné. Litovali jsme toho při původním dobrém kusu tím více, že hra i souhra byly výborny. Novým byl v známém již rámci p. Bittner. Nechcem zde na útraty jeho předchůdce činit žádného zbytečného již a laciného porovnání, tolik ale musíme podotknout, že p. Bittner se snaží, aby v úloze jím hrané nebylo vždy vidět zas jen p. Bittnera, nýbrž toho, koho *spisovatel* si myslil. Pí Pešková a sl. Čermákova, pp. Kolár ml., Seifert a Šimanovský přispěli k dobrému celku.

NAŠE LISTY 23. listopadu 1868

PŘEMYSL OTAKAR II.

Hornův „Přemysl Otakar II.“, dávaný ve prospěch p. Kolára st., neobohatil valně repertoár náš. Je to kus práce chladné, bez velkého dramatického proudu, bez úchvatné hloubky povah, také bez květnatých myšlenek. Děj se přede, zvláště od třetího aktu, jenom líně dál, nauzluje se samými menšími motivy a někdy není právě ničím víc než scénou a pak zase scénou. Skoro možno říci, že ani hlavní hrdina nezůstává vždy hlavní, kdežto zas postavy místo něho do popředí se tlačící průběhem dalším a zakončením hry odpadávají jako lístky se stromu. Historie kusu samého, censurou po mnohá leta zakázaného, pak okolnost, že děj jeho vzat z dějin domácích, přiměly as váženého pana beneficianta, že sáhl k Hornovu dílu. Chvalitebná snaha jeho byla v tom ohledu patrna, nám i obecenstvu byla by beneficiantova „Magelona“ nebo Shakespearův „Lear“ přec jen býval milejší. Obecenstvo vyznamenalo dávné zásluhy beneficiantovy, odměňovalo jeho hru, jakož i hru pí Peškové a p. Šimanovského, a delektovalo se některými narážkami, do nichž Horn ovšem nevložil tendenci tu, která z nich nyní vybrána.

NAŠE LISTY 2. prosince 1868

NEPATRNÝ ČLOVĚK

Nedělní představení večerní vzbudilo v divadle mnoho sykotu. Však také věru nepochopujem, koho mohlo napadnout sáhnout ku škváru „Nepatrný člověk“, pro nějž není už ani v repertoáru kočujících společností místa, pak dát jej v celé prvotní nehoblovanosti jeho a k tomu dát jej v neděli večer co – představení sváteční! A ke všemu to neumění úloh, to šlapání české mluvnice! Vůbec byl celý poslední týden jaksi

mrtvý, bařinatý. Pochopujem, že v letě jsou hry pohostinské, v zimě kontraktní hry benefiční důležitým, ba nutným faktorem, ale ani jedny ani druhé nesmějí být u českého divadla jediným „systémem“, dle kterého se spravuje, obé musí systému vyššímu, námi již dosti často vyznačenému, pomáhat k rozvinu.

NAŠE LISTY 8. prosince 1868

ORFEUS V PODSVĚTÍ

V „novém“, od starého ničím než větší rozředěností vtipů se nelišícím, a tedy nyní již zbytečném vzdělání opakován předevčírem opět jednou Offenbachův „Orfeus v podsvětí“. Představení bylo vzdor tomu, že rozmar osob hlavních trpěl jakous unaveností, v mnohém zajímavo. Nové obsazení Venuše sl. Hanušovou a Styxe p. Kolárem ml., jenž úloze té dodal zcela nový, šťastný ráz, vzbudilo v nás žádost, aby také úloha Plutona našla konečně nějakého dobrodince. Tance sl. Hentzovou pořádané došly valné obliby, sl. Hentzova a mladá Tomanova jsou volány. Kdyby opereta měla zase se dávat – a rozmar hudby její stojí zajisté za to –, přáli bychom si, aby na úpravu její alespoň něco výdatného se vynaložilo, ač *je-li to v poměrech nynější intendantury k divadlu vůbec možno*. P. Mošna spáchal tím, že kapesním šátkem svým oprašoval oblaky, snad mimovolně velmi trpký vtip. Avšak – tu bychom musili také mluvit i o těch zoufale roztrhaných, žebrácky vypadajících kobercích na schodech do parteru i o jiném, čehož vinu – alespoň zemskému panu maršálkovi nepřičítáme. Ten zajisté nechce, aby se z dotace českému divadlu určené něco *uspořilo*. V divadle německém je vše jako v salonu, hojné nové dekorace atd. atd.

NAŠE LISTY 11. prosince 1868

ČESKÝ DOBROVOLNÍK A FRANCOUZSKÁ SELKA – KREJČOVÉ Z VÝCHODU HŘÍŠNÁ LÁSKA

Tolik je jisto, že sl. Hentzova k benefičnímu svému dni sestavila si program velmi pestrý. Bylo v něm dosti místa pro rozvin jejího tance sólového, v němž je posud obecenstvu tak příjemna, i pro rozvin baletního našeho sboru, nyní úplného a dosti pěkného, o jehož sestavení a secvičení právě sl. Hentzova veškerou zásluhu má. Slečna užila příležitosti benefiční, aby jednou vystoupila co herečka. Měla-li již dříve touhu tu, nebylo ovšem nikdy jiné příležitosti na jevišti našem, než jakou poskytuje již z arény známá blueta „Český dobrovolník a francouzská selka“. Franštinou vedená ta úloha, je-li jen hbitě mluvena, již vymyká se z úsudku většího obecenstva, co se týče deklamační stránky její, běžné pak přídavky k ní mohou ovšem být či zpěvné či taneční. Mimo to hraje dobrovolníka p. Kolár ml. způsobem již věru rozkošným. Netřeba podotýkat, že obecenstvo sl. Hentzovu několikrát za večer sobě vyvolalo. – Používáme příležitosti dnešní, abychom poukázali k maličkosti jedné, dosti nebezpečné, že by z ní mohlo neštěstí velké vzejít, a již nyní, pozorujem-li pohyb tanečnic sólových, naplňující nás obavou. Míníme – jen nápovědovy svítilny. Sólová tanečnice může se jim snadno vyhnout, též ale baletnice v tísni sboru, zvlášť na malém jevišti našem, kde sbor takřka až u svítilen samých přichází teprv k pohybu zcela volnému? Musí sobě nápověda také na balet svítit? A musí-li, nemůže se drátěnou pokrývkou předejít možnému vždy neštěstí? – Ale program sl. Hentzovy poskytnul také dosti místa kusům novým, operistickým a recitativním. Po prvé provedena byla u večer ten jednoaktová operetka „Krejčové z Východu“ od Storcha. Druhý to, vedle „Doktora Fouska“, kus z těch, o kterých se vyprávělo, že nám k osvěžení repertoáru vybrány ve Vídni. Podle obou těch kusů lze naurčito soudit, že buď dobře se nevybíralo, nebo že ve Vídni nebylo a není ničeho na vybranou, *jiný* že

se musí tedy pramen hledat. „Krejčové“ náležejí k onomu druhu burlesk, jež sobě obraly působit prostředkem „uvědomělého pitomstva“. Také to, jak život i divadelní zkušenost učí, může být velmi působivé, žádá však překypujícího humoru při provedení, jakož i jistou virtuositu v burleskním, dostavující se jen tam, kde je velmi mnoho cviku. U nás má jediný p. Mošna dostatek rozmaru i živosti pro hry podobné, byl také tentokráte nad ostatními a jediný p. Kaška dovedl s malou svou úlohou „pracovat v tomtéž slohu“. Přidána jest také Mosrova jednoaktová, v Praze již tak přes deset let známá fraška „Hříšná láska“ v novém, jen z menší části dobrém obsazení. Bavila některým dobrým nápadem a krátkostí svou přec.

J. N.

NAŠE LISTY 16. prosince 1868

HRA DĚTÍ

(V Betlémě – Učitel ve francouzském zajetí)

Již dávno nešli jsme z nějaké zábavy s takým všestranným uspokojením jako včera z první hry dětí, odbývané odpůldne v Prozatímním divadle. Hrály děti pro děti, ale pro malé i velké, a snadže opouštěly velké ty děti ještě s větším uspokojením rozkošné představení než ty zcela malé. Máť pro dorostlého velkou zajímavost sledovat naivní, a přec již také rozumem vedené počínání si těch „myslitelů v zárodku“. Mimo to ale přistupuje k tomu rozhodně příznivý vplyv mravní a především u nás význam národní a společenský. Hra dětí, způsobem velkolepějším řízená, poskytuje rodinám svátek, v divadle tedy rodinám mnohým, a k tomu zde svátek český. Ale i o sobě, výsledkem svým čistě divadelním, uspokojila, ba překvapila hra včerejší. Může se říci, že vše bylo jistou měrou až k dokonalosti sestudováno. Ni jediná sebe-

menší úložka nebyla provedena bez úspěchu a i úlohy již paměť značně namáhající a ušlechtilé deklamace vyžadující došly úplné platnosti. Nešenost, přirozenost citu, ano i uvědomělá komika jevily se zde stopami rozkošnými, každé to dítě hrálo vřele, jak se říká „s celou duší“. Proto také nebudem opakovat žádné z jednotlivých jmen nám divadelní cedulí sdělených. Ovšem musila celá hra, zvlášť co představení první, stát ohromnou práci a musíme být vděčni především p. Chramostovi, pí Malé a sl. Hentzově za výsledek značnou, obětovnou jich pílí docílený. Režisérem her těch je p. Chramosta a není lze sobě lepšího přát. Také volil dobře hry pro představení první. Wisemanovo „V Betlémě“, obratně a lehce přenešeno B. Peškou, působí stejně vzletem svým, jakož i zakončujícím krásným obrazem živým. Kousku tomu co slavnostnímu lze i nějaký ten nadbytek pouhé deklamace odpustit. Ještě lepší je Pravdova „velká původní činohra“ ve 4 jednáních „Učitel ve francouzském zajetí“. Výhodou kusu toho je, že všeckny děti hrají úlohy věku svému přiměřené, jen někdy sentencí nad věk ten sáhající. Podobné hry doporučujem dálšímu pěstování, nechť se ale pilně střídají s báchorkami a jinými hrami kouzelnými, při nichž je trochu víc živých obrazů, skupení, tanců, dojmů světelných atd. – kvůli těm malým divákům v obecenstvu! Návštěva byla četna vzdor nepříznivému počasí.

J. N.

NAŠE LISTY 21. prosince 1868

VILÉM TELL – PAN STRÝČEK
DON CÉSAR A SPANILÁ MAGELONA

Hledíme-li na týden za sebe, máme celou mosaiku rozličných úspěchů před očima. Nehoráznou ránu, kterou truchlohra naše utrpěla posledním provedením „Richarda III.“, po-

někud zas hojil Schillerův „Tell“, provedený na prospěch p. Seiferta (beneficiant sám hrál Arnolda). Hojil nejvíc co do souhry, která, ač obtížna na skrovném jevišti našem, dostoupila právě v nejtěžších scénách pěkné uhlazenosti. „Tell“ má sílu úloh menších, v nichž za nejtužší práce herec konečně nemůže dokázat víc než rutinu. Vše hledí a vrcholí se k úloze titulní, již – s neodůvodněným opomenutím p. Šimanovského – hrál sám p. Kolár st., což ostatně nebyla jediná chyba v obsazení kusu. Hrál ji ovšem ve velkých scénách skvěle, zvlášť výjev s jablkem byl takou úchvatností zahrán, že se rovnal dojmem svým dojmům ze „Sudího zalamejského“ a z „Leara“ známým. Bezprostřední líčení velké náruživosti a citů nejvýš napjatých daří se p. Koláru st. nepoměrně líp než ostrost reflexivní a odtud velký ten úspěch Leara naproti Mefistu neb Richardu, s nimiž jsme se nemohli nikdy zcela spřátelit. V jednání posledním, kde právě zase ostrost vystoupiti má, byl Tell již mnohem slabší – také paměť opouštěla již p. Kolára st. – Druhým, „nanovo upraveným“ kusem byla tříaktová veselohra „Strýček“. Bavila a baví při svém dobrém obsazení p. Kolárem mladším a sl. Čermákovou v úlohách nejpůsobivějších velmi dobře. Divadelní cedule neoznámila nám tentokráte sl. Horskou více co hosta, nýbrž jen jednoduše v řadě ostatních členů engažovaných. Je-li ředitelstvo opravdu přesvědčeno, že si vychovává pro budoucnost talent, nemůže se proti takovému kroku pro okamžik mnoho namítat. Ale pro budoucnost nejen slečninu, nýbrž divadla, jemuž je dobré druhé milovnice tragické již nejvýš potřebí, přáli bychom, aby se ty stopy talentu staly již patrnější. Slečna nevystupuje ještě dosti ze sebe, tím má hra její ráz přiučenosti, a tedy nepřirozenosti, která by se mohla snadno stát záhubným svémravím. Víc srdnatosti, slečno! – „Pro chudé“ dáván 23. prosince kus „Don César a spanilá Magelona“. Pro všestranně vzorný výkon pí Malé v kuse tom, jakož i pro p. Kolára ml. co Lomnického a p. Šimanovského co Otta vidíme kus ten vždy rádi. Pí Pešková hrála opět Evu. Úloha ta připadla pí Peškové již po několikráte a paní ta hraje ji vždy s největší pečlivostí, ač

sama dobře cítí, že nutný zde základní tón chladně nešený byl jí vždy cizí, zato ale že se výtečné síly její v jiném oboru neužívá tak, jak by mělo. Návštěvu lze srovnat zas jen se žebráckou polívkou; chtělo-li dát ředitelstvo chudým tu kontraktní výroční almužnu, horšího dne nemohlo zvolit!

NAŠE LISTY 25. prosince 1868

DRUHÁ HRA DĚTÍ

Druhá hra dětí odbývala se o Boží hod za nejvalnějšího účasteńství obecenstva. Malí umělci počínali sobě rovněž statně jako po prvé a byli často a hlučně voláni. Tím je nad osudem příštích her dětí již rozhodnuto. Ale tím divnější nám zas bylo počínání sobě některých jednotlivců mezi obecenstvem, kteří v smutné spletenosti pojmů myslili, že musí k všeobecné zábavě přispět svým, ovšem sporým sykotem. Nemyslíme, že by se to byl oznamoval cop pedagogické pedanterie, jejž ustříhnout nebylo by veřejnosti právě těžko, spíš se domníváme, že někoho to tuze mrzí, že se děje něco na nábřeží, co se na Ovocném trhu posud nestalo.

NAŠE LISTY 27. prosince 1868

LOĎ V PŘÍSTAVU
NEZNÁMÝ DOBRODINEC

Pí Hynková je tak dobrou silou činoherní, že bychom ovšem byli přáli jí k benefici nějaké činohry větší. Ale že jsme právě v době, která je v samých maličkostech nevelka, zvolila pí Hynková, jako druhdy také člen opery, především

malou operetu „Loď v přístavě“ od Zajce (náš divadelní list nazývá ho po vídeňsku *Zeitz*), v níž měla velmi málo, a pak Scribovu jednoaktovou veselohru „Neznámý dobrodinec“, v níž neměla pranic co dělat. Přece se obecenstvo dobře bavilo. Předně veselohrou, již Pulda přeložil zcela obratně. Hře té prospívají všechny přednosti Scribovy školy, základní myšlénka je pikantní, situace rozmanita, v charakteristice jistá noblesa, v ději postup rychlý, obratné převraty, někdy moment čistě veselohemí, někdy lechtání dojmy pohnutlivými, konečně rychle odbyté rozluštění. Trochu dlouho arci ta hra trvá, ale napínavost její nepřestává a při tak vybrané souhře, jaké se nám zde dostalo pí Malou, pp. Bittnerem a Kolárem ml., Chvalovským a Puldou, ani toho dívák hrubě necítí. Také „Loď v přístavě“ provedena byla na naše poměry zcela pěkně. Pěstování těchto veselých operet je všude vděčné, kde jsou pro ně vybrané a výtečně sehrané síly, jinak působí nejvíc jen svou stránkou fraškovitou, ne pak stránkou jemnější, abychom tak řekli veselohemí. Nemůžem žádat, aby naše divadlo mělo ve všech všudy oborech síly stejně dobré, tak ale, jak síly naše jsou, stačíme *velmi* dobře na Blodkovo „V studni“ neb jinou operetu lyrickou předně vynikající, méně ale již na ten žánr vídeňský a francouzský, do něhož se tak ledabylo herec či herečka nevpraví. Tím nechcem říci, že by „Loď v přístavě“ nebyla tak bývala provedena, jak u nás právě možno. Naopak, p. Mošna na příklad byl zde právě tak dobrý, jako je v Nestroyově frašce „Děvčata v uniformě“, ač v této ani nezpívá, a sl. Hanušova zas nás překvapila lehkým přednesem zpěvů a rozumnou hrou. Přece ale byl nejlepší dojem tam, kde se skladatel na divadle českém vždy setkati musí s výsledkem, nechť píše opravdově nebo rozmarně, jen když píše dobře. Míníme vynikající náš ženský sbor, který klepavý svůj kuplet přednesl mistrně. Kuplet ten je zároveň nejpůsobivějším vůbec číslem operety lehkými ariemi dosti bohaté.

J. N.

CESTY VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ
BARON GOERTZ — MUSÍ NA VENEK

Doba samých repris, buď úmyslných a připravených, buď repertoárními náhodami vynucených. Taková doba může tam, kde je vše, i literatura, dávno ustáleno, míti značné své půvaby. U nás je posud cesta jiná a beřem reprisní běh za výminku, za jiné nám prozatím platit nemůže. Nejlepšího provedení, také pak přijetí se strany obecenstva, dostalo se Jeřábkově veselohře „Cesty veřejného mínění“. Hrálo se s patrnou chutí, dle toho i s dobrým výsledkem. Zvláště nás těší pokroky, jakých svědomitá snaha p. Bittnerova dociluje. Tím více litujem, že jsme herce toho, ve veselohrách, zvláště salonních, tak šťastného, viděli ondy se také trmácet v „Goertzi“ v úloze hrdinné. To nebyl dobrý experiment se silou dobrou, jejíž veškerý směr je jasný! V kuse tom měl zas jednou p. Polák větší úlohu a dostál jí výborně. P. Kolár st. vymknul se z úlohy té, – proč? – toho as nikdo neuhodne! Také sl. Slánská vystoupla zase, a sice v „Musí na venek“. Patrně přibývá slečně jistoty a tím i přirozenosti a úspěchu.

NAŠE LISTY 9. ledna 1869

HAD V RŮŽÍCH*

Činohra v pěti jednáních. Sepsal Bernard Guldener

Již roku 1656 navrhl král švédský Karel kurfiřtovi Bedřichu Vilému Brandenburskému, aby se rozdělili o země polské. A jednou narozena častěj pak se opakovala myšlénka ta, vyšlehla na dvoře pruském, pak petrohradském, pak cařihradském, konečně i rakouském. Neuplynulo ani půl druhého věku a slovo se vtělilo, pyšné krásné tělo královské Polsky

* V Plzni dáváno s názvem: Kateřina II. a poslední král polský.

roztrženo, říš, jejíž nepřátelé po věky se chvěli, klesla, národ, jenž nás posud obdivem naplňuje, jest zničen. Můžem lítovat logiky dějin, že logika ta *jest*, přece uznati musíme. Tak jasná logika, že Jan Kazimír na sněmě varšavském (r. 1665) bolestně zvolati mohl: „O kéž bych byl falešným prorokem, ale to vám pravím, synové moji, že přijde Polska v rozbor národů. Moskva se bude hlásit k zemím svého jazyka a veliké knížetství Litevské sobě přiřkne; Brandenburčíkům dají přístup Prusy a Velkopolska, a Rakousko od Haliče a od Krakova nebude nepřítomno!“ a známý Petr Skarga již o padesát ještě let dříve rozželeti se mohl: „Vězte, že přijde čas, kdy budete bez krále, zbaveni vlasti, kdy co psanci v cizině blouditi budete, opovrženi těmi, kteří ze strachu jindy vám se kořili.“

Polska klesala dle zákonů svých chyb; když chyby její rozbujely v největší síle a rozložily se nejšíř po národě, sklesla Polska. Tento úpadek je rázu čistě tragického, ba hotová tragedie, jejíž hrdina klesá vlastní vinou. Nikdo nemůže z události té vyvést něco neopravdového, cynismus má v živoucích dějinách sice velmi často místo vážné, kde se ale obrazí v poesii, může sloužit jen co trpká folie, každá zkrátka dramatická hra, obravší sobě smutnou tu kapitolu slovanských dějin, musí být hra opravdová. Ba úpadek Polsky je událost tragická tak, že i nejvzdálenější stíny její jsou černé a smutné, – jeden z těch stínových pršků obral sobě Guldener a napsal činohru, veskrz opravdovou činohru, vzdor tomu, že se snaží být někde jasnější.

Guldener obral sobě dobu, kdy vlastně osud Polsky byl již rozhodnut, skoro když již dohra začínala. Z dopuštění ruského stal se „Poňatovský“ králem polským co Stanislav August. Polska více nerozhodovala sama nad sebou, osud její spočíval v rukou diplomacie, hlavně diplomacie petrohradské, kde francouzská intrika, vůbec francouzský ve všem způsob měly vrch. Již v tom je Guldenerova činohra věrným zrcadlem doby oné, že co do celé formy své, do zauzlení i rozpletení intriky přilehá těsně k historickým činohrám francouzským. Tyto přibírají všeobecné ideální abstrakce, jakých z dějin čerpáme, jen co folii, vyhýbají se velkým historickým

myšlénkám a jiným velkým činitelům pro jich přílišnou, francouzskému *divadelnímu* obecenstvu příliš těžkou „neobratnost“ a zabývají se rády malými náhodami, pikantními intrikami a lidskou slabostí, z čehož pak všeho malého nechávají vyplývat děj třeba největší. I mužná síla musí se stát jen salonní, kavalírskou, jinak jí nemohou upotřebit.

Guldener líčí, jak Polsce ještě jednou zasvitl blesk velké naděje a jak hned zas sklesl. Kateřina chce k radě svého státního ministra Panina zasnoubit se s Augustem Stanislavem, aby usmířen byl boj mezi slovanskými bratry a zároveň aby také srdce její došlo přirozeného svého práva. Proti tomu je kněžna Dašková, první dáma carevnina, a Orlov, carevnin posavadní milostník. Dašková se spojí s francouzským vyslancem de Breteuil. Tento zví, že sekretář jeho de Rulhière zamilován je i milován od Marie Radziejowské, jižto matka převezla do Petrohradu, aby zde ušla milostným pletkám Augustovým. Chudoba překáží sňatku, na chudobu tu spolehá se de Breteuil. Konečně to myslí vyslanec na diplomata ještě dost poctivě. Aniž by zamilovaný sekretář něčeho zvědět směl, má Marie jen tak naoko s Augustem se smluvit, jen jeden jediný milostný lístek od něho obdržet, pak je zas všemu konec. Orlov vyplatí půl milionu a Marie může se spojit s Rulhièrem. Plán se tak dalece zdaří, že Kateřina je rozžárlena, sňatek s polským králem se neuskuteční, – ale také se neuskuteční sňatek druhý, jeť Rulhière muž příliš přísných zásad, než aby nevzal v nevážnost té, která s to je provádět podloudnou komedii.

Víc o obsahu nesdělíme, doufámeť, že „Had v růžích“ provozován bude dosti brzo na divadle pražském a obecenstvo že s obsahem samo se blíž seznámí.

Patrno nám z přečteného rukopisu, že Guldener byl sobě vědom nebezpečí, jaké by hrozilo původnosti jeho při sujetu takovém, takřka čistě francouzském. Faktická historie měla mu pomoci a konal o poslední době úpadku polského, pokud nitě dějů polských na ruském dvoře se sbíhaly, velmi obšírná, důkladná studia, takže by monografie z péra jeho musila být pro písemnictví české pravým obohacením. Avšak příliš

důkladnému zpytateli nahazuje se tu nebezpečí jiné, že vše, co našel historicky důležitého, rád by vykořistil také pro poesii svou, množství mu kazí rozpočet. Uznati musíme, že Guldener dosti přísně se obmezoval, snaží se z historie vplést jen ty blesky abstrakce, všeobecněji platné, ba nakonec povznáší se velmi obratně a šťastně až na rozhled po duševním tehdejším stavu evropském vůbec, klada v Rulhièrova ústa kletbu na státnický a společenský machiavellismus doby oné. Guldener obmezil se ano tak dalece, že v kuse svém, aby naproti událostem vtaženým netrpěla při mnohosti osob charakteristika, vzdal se i lákavé osobnosti Orlova a činně nevpletl ho v kus svůj, což snad učinil i na újmu kusu. Avšak přec je Guldenerova hra trochu mnoho historická, totiž zpytatelská, chcem říci chladná. Z toho rozporu mezi charakteristikou událostí a charakteristikou osob zcela Guldener nevyváznul, zvláště poslednější tím trpěla. Jak pěkně by se byla na příklad povaha Mariina, koketní a dobrá, milující a nevěrná, rozvinout mohla, stala se ale také „obětí dějin“.

Zkrátka, vzdor bohatosti studií nestala se činohra Guldenerova přece zcela historickou vznešenou činohrou, vyvozujíc místo z velkých tendencí vše jen po francouzsku z malých pletich, a vzdor zdrželivosti, kterou sobě spisovatel uložil, nestala se také zcela hrou povahopisnou či sociální, dílem proto, že osoba každá nemohla obdržet více místa, než mnoho-li právě třeba k nejnutnějšímu vyznačení a pohybu děje, dílem proto, že zmíněná chladnost nedovolila prošlehnouti takým bleskům poetickým, které jediným živým a poetickým slovem individualisuje a charakterisuje víc než dost. Byť bychom i předpokládali, že Guldener této poetické krevnatosti nemá – k jakémuž předpokládání nemáme ovšem prozatím žádného práva –, přec v nás budí hra Guldenerova naděje do budoucnosti. Jak již je, je zajímava, první dva akty jsou co exposice sice trochu dlouhy a prázdny děje, ale ostatní tři akty jsou dramaticky dobře myšleny a zajímavy a ve všech pěti aktech je dost rozumného, ba duchaplného. Těšíme se na to, jaký dojem provozování samo as na nás učiní.

NAŠE LISTY 20. ledna 1869

Po delší době dávána zase novinka. A po celé řadě zákulisních udalostí, jichž dolíčení prozatím pořád ještě není na čase, byla novinkou tou „Růžena“, veselohra ve 3 jednáních od Szigligetiho, přeložená obratným perem prof. J. P. K poznání dramatické literatury maďarské, jejíhož zvláštního, národního směru právě Szigligeti je tvůrcem a zůstává předním representantem, hodí se kus takový zcela dobře. Szigligeti zná svůj lid, dovede mu podávat takovou papriku, jaká jedině jeho ústům lahodí, při každém rozepsání cen je jmeno jeho korunováno, a třeba z jeho děl, pokud je známe, jinde snad žádné, snad jen málokteré dovedlo by se udržet, na národním divadle maďarském potud podrží cenu svou, pokud Maďar podrží své zvláštnosti i cit pro ně pyšný. Naši „Husové“ a „Žižkové“, kteří na českém jevišti budí nadšenou bouři, také nejsou dramaticky tak výtečni, aby již poetickou cenou svou jinde pronikli. Szigligetiho „Růžena“ mohla by se také nazvat „Povídky o kouscích siláka Nikloše Toldyho“ a není ani ničím více než řadou dramatisovaných anekdot o národním tom hrdinovi. V nějakém prostonárodně psaném novelistickém capricciu figura ta by nepoměrně víc také zajímala nás, kteří pro Szigligetiho divadelní zpracování nemáme dosti soucitu. Mladá, bohatá vdova Růžena miluje šlechtice Országa a také se mu zaslíbí. Chce však zároveň ztrestat cizince dobrodruha Babela, žvavého a zbabělého, i ustrojí turnaj mezi Babelem a Országem. Babel však naivní lží hne naivním Toldym, takže tento se spuštěným hledím za něho bojuje, Országa přemůže, sám ale taktéž zamilován do Růženy, jež se zaslíbila vítězi, práva svého na její ruku zříci se pak nechce. Nastává nyní boj s nepohnutelným Toldym, proti jehož fysické síle nemožno ničeho vykonat. Boj připadá jako obcházení pídimužíků kolem hory, pouhá ta síla fysická co úplná protiváha připomíná pohádky o obřích a ogřích a není dramatická, nýbrž epická. Toldy ustoupí, teprv když vidí, že Růžena ho nemiluje ani dost málo. Zápas ten s momentem epickým

bývá každému spisovateli dramatickému záhubný, a také Szigligeti nestal se vítězem; první akt zapouští se dobře, druhý a třetí dojímá někdy nemile. Přece však jeví se všude jistá divadelní obratnost, povahy, dle života a dle podání i názorů lidu kreslené, jsou o sobě zajímavy. Provedení bylo pečlivé, zvlášť p. Šimanovský nalezl pro Toldyho tak šťastný tón, že byl po každé scéně své volán. Růženu hrála pí Pešková velmi obratně i zachovala se v stejné míře až po konec kusu. Babelem, a to živým, třeba ne všude stejně hladkým, byl p. Chvalovský, pp. Polák, Bittner a Pulda přispěli také dobrou hrou. Pí Hynková a sl. Čermákova měly jen úložky nepatrné, zvláště poslednější byla skoro výhradně poukázána k tomu, aby co „páže“ působila jen elegantním svým zjevem.

J. N.

NAŠE LISTY 30. ledna 1869

DYCHÁNEK — BRATŘÍ SOKOVÉ

Z posledních dnů zaznamenáváme provedení dvou novinek jednoaktových. „Dychánek“ je veselohrou dosti těžkou. Starý mládenec navykl si codenně navečer docházeti k mladé dámě na návštěvu. Dýchánky ty staly se mu potřebou, on poutá dámu vším možným podvodem k domovu. Vlastně ji miluje, také by si ji třeba vzal – ale kam by chodil pak na dychánky! Konečně se vzmůže dáma na rozhodnost a přinutí ho k „vyjádření se“ atd., jakž u veseloher předepsáno. Mnoho tu motivů a přechodů, nemohou být všechny prohloubány. Tím větší mají úlohu herec a herečka, zvláště *mimika* má tu velký úkol. Dosti na tom, že pí Malá a p. Bittner již při prvním provedení dosáhli řádného úspěchu, ve hře opakované spatřili bychom as další žádoucí ještě přepracovanost. – Rovněž na hercích visí výsledek novinky druhé, jednoaktové činohry

„Bratří sokové“. Larmoyantní to kousek, jako novější činohry francouzské vůbec. Bratr uzmul bratru nevěstu, hněv trvá dlouhá léta, dceruška konečně vše smíří. Velmi mnoho lásky a hlubokých citů se tu vyplýtvá, duše plove v samém milování, – jež jak náleží snesitelné učinili pp. Kolár ml., Polák, Pulda a sl. Čermákova. Slečna v kuse tom také zpívá jakous romancí, neobvyklý to úkol, jemuž slečna zcela pěkně vyhověla. Některé nesprávnosti jazykové nevíme na čí dát vrub – což budou nás věčně trýznit!?

NAŠE LISTY 5. února 1869

DALŠÍ HRA DĚTÍ

(Slepá babička – Učitel ve francouzském zajetí)

Další hra dětí náhle (avšak ne ve smyslu jakoby režií nepřipraveně) děla se včera odpůldne. Opět zvolen jeden kus Pravdův, „Slepá babička“, pěkný to obraz dětské lásky rodinné, poskytující malým divadelním umělcům nejen sdostatek příležitosti, aby se již nabytou rutinou pochlubili, nýbrž i popudu k výrazu přirozeně vřelému a ušlechtilému. U naší statné mladé chásky divadelní rozumí se už samo sebou, že obstála výborně v kuse novém, i že častěji dávaného, po zmíněné novince následujícího „Učitele ve francouzském zajetí“ zahrála si zas s chutí zcela čerstvou. – Hry dětí nejsou u nás hrami pravidelnými, podivili jsme se tedy nemálo, že hra včerejší nebyla dřív ani oznámena. Výsledek byl co do návštěvy dle toho. Strašná to nehybnost a bezstarostlivost, při které musí každá, i nejzajímavější o sobě věc hynout.

NAŠE LISTY 9. února 1869

ŠAMBERKŮV NÁVRAT

První nynější vystoupení p. Šamberka co člena reengažovaného určilo pro jediný večer několik drobných her. Jakkoli jsme tomu vždy povděčni, když dobrá síla zůstane ústavu našemu zachována – a nyní doufáme, že bude chtít p. Šamberk vyniknout mnohem spíše vzácnou jakostí, talentu jeho přiměřenou, než mnohostí –, přece jsme byli nemile dojati beztaktností některých přátel veselého umění, kteří z nepochopitelných prozatím příčin chtěli vracejícímu se herci způsobit ovaci, a tím vyvolali odpor chladnějších, již by byli takto ani nepomyslili na překážky prvnímu kroku činěné. Ovace a odpor válčily dlouho spolu – a pod tím dojmem hrál p. Šamberk úlohu svou, což ovšem kritice béře všechno právo. Tolik je jisto, že p. Šamberk nemohl skvít se onou nenuceností, jaká bývá údělem hry jeho vždy. Těšíme se ale na jeho další činnost v repertoáru svém.

NAŠE LISTY 11. února 1869

SÁLICKÝ ZÁKON – BREJLE A VOUSY

Benefice p. Kolára ml. opatřila našemu veselohernímu repertoáru velmi pěkné obohacení Scribovou veselohrou „Zákon salický“. Obsah je opět brzy vypravován. Salickým zákonem, jak známo, zapovězeno v Dánsku a ve Francii, aby žena nastoupila na trůn. Dánský král, maje jen dceru, bojí se, aby vláda nepřešla na větev vypuzenou, i dá dceru vychovat jakoby chlapce, takže sama o svém pohlaví neví. Má všeho zvědět závětí teprv v den před prohlášením svým za krále plnoletého. Dřímající, neuvědomělá ženskost žádá ale pak náhle všech práv svých, láska se děvčete zmocní, takže mu dodá odvahy dřív ani přístrojem mužským nedocílené; dovede lstí zrušit v sněmovně zákon salický a dán-

skému národu dá za krále milence svého. Patrno, že úloha mladého lžimuže je pro úplné vyznačení herečkou s velkými obtížemi spojena, že má mnohá choulostivá úskalí, jimž možno se vyhnout jen při nejjemnějším taktu, obratností čistě ženskou. Řeknem-li, že pí Malá, která již delší dobu pomýšlela na vřadění úlohy té do svého repertoáru, dokázala víc než velký výsledek rutiny i taktu, že dovedla celou postavu nadchnout dechem skutečné, skvělé poesie, přitom ale také plné pravdy, vyslovili jsme jen to, co obecenstvo tak hlučným potleskem uznávalo. Druhou hlavní úlohu v kuse tom měla sl. Čermákova; je to nejlepší úloha slečny té, svěží a půvabná, rozmarná a přirozená. P. Kolár a pí Pešková, p. Bittner a p. Budil přičinili se o výtečnou souhru. Až sobě p. Budil odehraje některé přílišnosti co do živosti své hry, bude zcela příjemným zjevem v personálu našem. – Před Scribovou hrou dávána jednoaktová fraška „Brejle a vousy“, kteráž nestála ani za nastudování. P. Šamberk hověl přehnanosti. Zdá se nám, že musí pán ten teprv zas najít míru svou a lítujem, že vzdává se přirozenosti a opravdovosti. Návštěva byla velmi četna.

NAŠE LISTY 17. února 1869

MILADA

Při sobotním představení Vlčkovy „Milady“ rozvinula pí Malá opět celé bohatství své krásné hry a byla také po každé své scéně, na konec pak vícekrát hlučně volána. I ostatní úlohy ženské byly provedeny se vší svědomitostí. To však nedá se nikterak říci o úlohách mužských. Někteří z pánův zúčastněných jako by schválně chtěli na odiv postaviti ten starý hnusný vřed objevující se zvláště při původních kusech českých: zápasili totiž středně se svou pamětí. Tím netoliko povstávaly nezřídka pausy sekundové, ale text zpotvořen jest místy k nepoznání. Poněvadž se v otevřené scéně už

jednou mluviti *musí*, nuž, mluví se chvilku, co slina na jazyk přinese, opakuje se „Milado“ za každým slovem, vloží se nejen „Aj“ a „Umlkni, pravím tobě –“, nýbrž i žvanečky jako: „Takového hada vychoval jsem na svém srdci!“, – opakují se slova i věty, přidávají se synonyma, jen což děláš, – a tak dále do nekonečna. Slovo, které spisovatel osobám svým do úst vložil, přichází potom tak zmrzačeno k sluchu obecenstva, že by jen tehdy mělo ponětí o původní jeho podobě, kdyby zároveň drželo knihu v ruce; takto ale zná je toliko nápověda, který má ovšem ve své budce s pány na prknech mluvícími zoufalou potíž. Však na tomto přibásňování pp. hercův není ještě dost. Ono se také zvláště v prudkých místech statně vynechává, zpředu dozadu a naopak skáče, že tím povstává bohopustá drchanice, – i povstává zejména také veliký kříž pro ty, kteří zároveň na scéně stojí a svých úloh dokonale mocni jsou: vždyť nevědí, co si počít, aby přece *svoje* slova ke stvůrám druhých jakž takž připojili, aby se v těch saltomortálech přece zachytili – aby scéna přece nějak ku konci doklepána byla. To se dělo v „Miladě“ ve scénách, kde děj jest na samém vrcholu! Ostatek byl potom zcela podle toho.

NAŠE LISTY 22. února 1869

PITT A FOX

Jak mnoho už učiněno náběhů a rozběhů na utvoření německé veselohry, – přece posud není. Jsou některé velmi pěkné výminky; která ale veselohra německá skutečně vyniká, zajisté nevyniká rázem německým. Francouzský veseloherní žánr tak převládně zajal veškerou dramaturgii německou, že v žánru tom nese se těžší duch německý dál – vlastně chce se nést. Chtění to, čistě scribovské chtění, vyznačuje také Gottschallovu veselohru „Pitt a Fox“. Základní myšlénka (starý ten boj mezi diplomaty jednoho dvoru) je scribovská, zalo-

žení situac a rozvin scén ditto scribovské, jenom duch, vtip, lehkost ne. To jsou ale náhodou věci vážné. Německý kantor vyjímá se v tom francouzsky, salonně být majícím rouše prapodivně, všudy čouhá ta pověstná „velká noha“. Jen při nejlepším provedení (vynikající herci, po divadlech německých cestující, mají někdy kus ten ve svém repertoáru) může se Gottschallova práce rozhodně líbit, ale pak třeba rozeznávat hru od kusu, a i v nejlepším případu bude se kus nejlíp líbit těm, kteří na příklad „Sklenici vody“ a vodnatější již její potomky neseznali. V rajském stavu takové neseznanosti české obecenstvo právě více není, že se hra na mnohých místech přece líbila, bylo pochopitelno všem, kteří v místech těch viděli vpravdě mistrovské počínání sobě p. Kolára mladšího co Snoughtona. Co ostatní jednotlivě dobrého učinili, nepotřebujem již proto zvláště a jmenovitě uvádět, že bychom tím nepřeváželi svou nespokojenost s dojmem celistvým. Krátce řečeno, provedením vládla nehotovost. Někteří – na nichž mnoho záleželo – nebyli ještě ani hotovi s memorováním, tím méně s povahopisnou stránkou úlohy své, tím méně ještě dozrála souhra. Ledacos, ba skoro všechno bychom musili opakovat, co řečeno po reprisi Vlčkovy „Milady“, je to ale práce velmi neúrodna, protože půda je skalná, nebudem se namáhat.

NAŠE LISTY 25. února 1869

A PŘECE! – ZAJATÁ TŘI ŽENY NAJEDNOU

Jednoaktovou veselohrou „A přece!“ uvedl se na jeviště naše nový spisovatel, p. J. Štolba, jevící jisté nadání pro lehkou veselohru. První tento pokus jeho prozatím podal nám jen důkaz, že má již dosti velkou znalost jeviště a technické části dramatických prací, jakož i jakousi lehkost dialogu. Až tento dialog bude také na myšlenky bohatější a celkem

úsečnější, až spisovatel i co do jednotlivých charakterů a situací vybaví se z reminiscencí posud ho patrně ovládajících, dovede zajisté napsati veselohru ceny trvalé. Obecenstvo přijalo první tuto práci jeho bez hlučného potlesku sice, ale celkem vlídně. Účinkující sehráli kousek ten lehce a čile, jak toho žádá, a přivedli jednotlivá zdařilá místa k dobré platnosti. Po Vojáčkově operetce „Zajatá“ přišla Scribova veselohra „Tři ženy najednou“ unavenému jaksi obecenstvu patrně vhod. Souhra byla i zde živá.

NAŠE LISTY 2. dubna 1869

CAREVIČ ALEXEJ

Hálkův „Alexej“ je již tak nějaké desítiletí na českém jevišti, dával se také již dosti často v době té, ač byl nepoměrně častěji na repertoáru než na jevišti, – ale zcela dobře, dobře ve *všech* částech jeho, jakž by se mělo při vynikajícím dramatu původním očekávat, neviděli jsme ho ani dřív ani nyní. Jednotlivosti ovšem vynikly vždy a vynikly také při provedení posledním. Zejmena chválíme souhru a scény lidu, i uznáváme, co p. Šimanovský, oba pp. Kolárové, p. Polák, p. Pulda pěkného z úloh svých vypracovali; Kikin i Alexej náležejí dle nynějšího hereckého podání ku galerii zvláštních postav českých. Že také nyní zase byly úlohy, které *nebyly*, kohož by překvapilo! Jen to podotýkáme výslovně, že ženské úlohy v kuse tom jsou příliš macešsky odbývány, za prvé tradicionálně převráceným či slabým obsazením, neb jak to nazvat chcem, za druhé tím, že zaměstnané dámy nevzaly sobě času na přemýšlení, co vlastně povahy jim svěřené hlubšího znamenají. Dramatická síla Hálkovy truchlohry také tentokrát se osvědčila.

NAŠE LISTY 10. dubna 1869

DVĚ VDOVY – Z KOMÁRA VELBLOUD MÁM PRAVDU ČI NEMÁM

Minulou sobotu zažili jsme v divadle veselý večer; hrálo se rozličné, ale ne rozličně, nýbrž všechno se stejnou chutí, plným rozmarem, jenž také hned v obecenstvu se rozšířil. „Dvě vdovy“ zahájily rej. Obsazení kousku toho pikantního bylo zčásti nové: pí Malá a p. Pulda zůstali platně na dřívějším místě svém, pí Pešková a p. Bittner byli novi. Poslednější provedl úlohu způsobem svým, v opravdovosti šťastnějším, co do lehkosti zase poněkud mírnějším, a celkem zůstala úloha ta tedy zase působiva jako dřív. Pí Peškovou hra rozhodně získala. Jeť úloha taková tak v nepopíratelném právě paní té, že teprv nyní došla pravé své, rozmarné platnosti, a rozumí se samo sebou, že tím také kus celý nabyl teprv okrouhlejšího tvaru. Následující nato Jeřábkem dle francouzského upravená fraška „Z komára velbloud“ stala se rozmarným svým proudem vrcholem večera. Jak již titul naznačuje, jedná se o kousek lidského klepu. Člověk „skočí do řeky“, aby se za letního rána vykoupal, sousedka hokynářka vidí v tom pokus samovraždy, ba již samovraždu samu, – kápne pomluva první, druhá, za půl hodiny proběhne klep všemi stupněmi sousedské lásky, ba i sama policie začne pátrat po „spikleneckých“ příčinách hrůzného činu – vtom se vrátí domnělý samovrah, vykoupán a zdráv, opona spadne – musí ale hned zase do výše, aby se pí Hynková opět a opět děkovala. Pí Hynková má v repertoáru svém celou řadu skutečně klasických postav, ale tato „dobrosrdečná“ klepna hokynářka je ze všech nejklasičtější. Pravá studie života, mistrně podaná. Není tu pohybu, který by nepřekvapoval svou pravdivostí, a neuplyne slůvko, aby nepůsobilo. Na úloze té visí osud kousku, rychle se měnícího a postupujícího, jejž bychom zvláště ochotnickým divadlům odporučili. Zakončen byl večer druhou novinkou francouzskou, taktéž jednoaktovou fraškou „Mám pravdu či nemám?“ Rychlý postup děje, takto pranic; ale než přijde člověk k přesvědčení, že není tu pranic,

je kousek již u konce a bavil přec. Zde zas p. Šamberk jednou podal šarži veskrz výtečnou, charakterní.

J. N.

NAŠE LISTY 13. dubna 1869

MÁ HVĚZDA

„Má hvězda“ patří mezi tuctové zboží Scribovy musy. Dva mladíci, Rozhodný a Váhal, spravují své jednání docela opačnými pravidly, jak už jmena jejich naznačují: Rozhodný rozhoduje se podle toho, padne-li mu při vyhozeném krejcaru orel nebo slovo, – a jeho šťastná „hvězda“ rozhodla dosud vždycky v jeho prospěch. Stal se boháčem a nyní se má oženit; tu po prvé trochu váhá, konečně odevzdá rozhodnutí opět slepé náhodě. Náhoda mu tentokrát trochu zatopí, ale konec pouze dopadne přec jen tak, jak on si to jen přáti mohl. Druhý mladík Váhal pro samé rozmýšlení se nikdy nedostane k činu, je následkem toho proti Rozhodnému malován co figura hloupá, a tudíž od začátku až do konce nešťastná. Morálka: „Milí diváci a posluchači, nebuďte tak hloupi, abyste v nejdůležitějších rozhodnutích svého života chtěli uvažovat a se rozmýšlet, – vyhoďte jen krejcar vzhůru anebo spočítejte knoflíky u svého kabátu. To je geniální!“ Podle toho pravidla navlas se také řídil Scribe sepisuje tuto „Mou hvězdu“; čirá náhoda jest začátkem, vládne i prostředkem a koncem děje – také je to čirá náhoda, že kus netrvá celý večer, celou noc, celý měsíc a tak dále do nekonečna; neboť čirá náhoda je motiv nevyčerpatelný. „Má hvězda“ mimo to má dobrých vlastností Scribova péra náramně poskrovnu, všemi nedobrými oplývá. Překladatel sotva mezi nepřeloženými kusy Scribovými vybíral, spíše dal se také vésti – svou hvězdou. Mezi kusem smálo se obecenstvo jen hojným, několikrát velmi fatálním omylům v řeči účinkujících; také

potřebná hladkost a vyrovnalost dostaví se doufáme v představení budoucím.

NAŠE LISTY 17. dubna 1869

LAZARONI NEAPOLŠTÍ

Zajcovou operou „Lazaroni neapolští“ získalo divadlo české velmi působivé číslo. Jen trochu větší jeviště pro ně, jen trochu víc prostory na rozvoj tanců, čehož snad poskytne aréna našeho družstva divadelního, a „Lazaronové“ musí plnit kasu. Obsah je kudrnatý jako ve všech podobných operetách novějších, přece ale o poznání zdravější než v „mythologických“ operetách Offenbachových. V malé neapolské Ischii začíná karneval. K němu se dostaví také ztracený, totiž pro lehkomyslné kousky zavržený syn Pistaccia, bohatého měšťana ischiánského, v průvodu neapolského lazarona, hrajícího na lékaře kouzelníka. Domnělý sluha lékařův vyhojí němého, který vlastně nikdy němým nebyl, a smíří tím otce Pistaccia. Toho všeho je arci málo – což ale potřebuje jednoaktový člověk libretista víc! Ensembly, sbory, kuplety a sóla rychle a živě se střídají, zavíří to alespoň a neunaví. Slovinský skladatel porozuměl své době; nehoní se po hloubce a ani ho nenapadne, aby ve zvláštní novosti myšlének vyhledával chlouby. Nám se vždy zdál Offenbach, který válčíkový a polkový rytmus taneční povznesl na rytmus moderně operetní, v té věci být více Vídeňákem než Francouzem; Zajc nejenže připomíná velmi Offenbachovu tuto manýru, nýbrž je pravým prototypem nynější manýry vídeňské (v první části „Lazaronů“ připomíná pojení se hlasů sólových se sborem velmi jistá místa z „Galathey“, jež zde i onde i v sólech čistých problýská). Přesto má ale nepopíratelné přednosti i plynnou instrumentaci, lehkou melodii a živý proud všech čísel v arie okrouhlených. Provedení bylo na českém jevišti zdařilé, v jednotlivostech musí se ještě pro-

brousit. Sl. Hanušova neměla ještě dostatek lehkosti, což se slečně při každém prvním vystoupení stává, při následujících ale poněkud mizí. Co do zpěvu počínala sobě ale i sl. Hanušova i sl. Sákova správně, jenže poslednější čím dále tím méně nechává sobě na jasné, srozumitelné vokalisaci záležet a také pěknému hlásku svému nedodává dostatečného rozvoje. Sl. Ledererova skvěla se „už zase jednou“, totiž skvěje se skoro pořád nedostatkem pilnosti: dáma ta má velmi málo co dělat a dělá – ještě míň, – litujem toho, ztrácíme tím sílu dobrou. Sbory počínaly sobě s takou chutí a byly tak výtečny, jak již po nějaký čas ne, a obecenstvo několikrát jim aplaudovalo. P. Mošna a p. Šamberk působili rozmarem neodolatelným, zvláště poslednější pojal úlohu svou tak působivě a persifloval co „němý“ všechen na divadlech běžný „fenellismus“ tak šťastně, že jsme litovali hrubých konců, v něž úloha zaběhla. Již kvůli zdravému rozumu chcem věřit v neschválnost, avšak konce ty byly zkrátka takového způsobu, že se vymykají kritice a odstraniti musí domácím divadelním řádem, ač nemá-li se zapudit obecenstvo. Tance, aranžované sl. Hentzovou, překvapovaly svou rozmanitostí i půvabem svým rozhodně. Ráz italského karnevalu byl až na některý kostym v nich velmi pěkně znázorněn; tančících „sil“ bylo jakoby na divadle největším, ovšem sil trochu silně rozdílných. Sl. Hentzova byla volána.

J. N.

NAŠE LISTY 22. dubna 1869

BÁSNÍK BEZ LÁTKY

Plodný Wenzig předstoupil již zase s novou hrou před nás, s tříaktovou to veselohrou „Básník bez látky“. Nedocílen ovšem rozhodný taký úspěch jako poetickou „Korunou“ od téhož spisovatele, docílen však aspoň tak zvaný výsledek

„čestný“. Kus má přednosti svých předchůdců veseloherních taktéž všechny: jistou znalost divadla, charakteristiku nepřebíhající přes mez veselohernì, zde onde lehký vtipek, myšlénky vcelku zdravé. Avšak velkou vadu má do sebe tu, že „básník bez látky“ skutečně *zůstal* bez látky, alespoň bez vydatné, na tři akty dostačující. Kritik tlučhuba je navlečenou intrikou k tomu přiveden, že vydává kus zhanobeného jím spisovatele za práci vlastní, – tím přijde o nevěstu, která mu beztoho nikdy nenáležela. Jedná se pouze o jakýs akt literární pomsty a ten by vystačil, tak jak zde je, jen na jeden akt divadelní. Wenzig nepřibral jiných momentů životních a jednoho toho momentu, zimničné té pouze *touhy* (nikoliv *činného hledání*) po nějakém dramatickém předmětu je trochu málo. Dobrou další stránkou kusu jest, že spisovatel dodal rázu časového, ač tím zase vynikla mnohá neshoda mezi snem a životem až příliš známým. Sehrána jest novinka pečlivě. Zvláště p. Šamberk dal si upřímnou práci s úlohou hlavní, p. Polák a p. Mošna byli zas šťastni v episodách svých. Snad to bude „zase jednou“ pokynutím, jak s p. Polákovou silou co herce charakterního ve prospěch divadla nakládat by se mělo. Obecenstvo přijalo novinku přívětivě.

J. N.

NAŠE LISTY 23. dubna 1869

VÝNOSNÉ MÍSTO

Ostrovský má velmi zvučné jmeno v dramaturgii slovanské. Že pak vidíme úkol českého divadla ten, aby mimo plody domácí, mimo klasické neb alespoň významné plody cizích literatur velice sobě všímalo právě té příbuzné nám dramaturgie slovanské, musíme ovšem uvítat předvádění děl Ostrovského, v něž se s velkou znalostí ruského jazyka i života uvázal p. Em. Vávra. Bylo by však žádoucno, aby doplňo-

vání z posud sepsaného slovanského i dohled na nově se teprv vyskytující děly se dle pilně střežené soustavy, jakouž že náš nynější pan dramaturg sestaví, určitě doufáme. Pro opravdové i rozmarné dráma můžem velmi ještě mnoho rozhodně dobrého vážiti ze studně polské a ruské, avšak chybili bychom, kdybychom vyvážili s sebou i to, co není rozhodně dobré. Ostrovský je na příklad tedy již nyní co do všeobecného rázu znám českému obecenstvu, posud ale přece ne *nejlepšími* svými pracemi. A naproti slovanskému vynikajícímu spisovateli jako Ostrovský je přec slušno a přirozeno, aby uveden byl nejdřív plodem některým *dokonalým*; pak může se předvést i něco, co pouze „*svědčí* o značném talentu“, jak se říká. To pravíme vzhledem k předevčírem provozovanému „Výnosnému místu“ proto, že má Ostrovský ještě lepší kusy, než je tento kus dobrý. Ostrovský má velkou cenu pro národ ruský, je ostrým jeho mravokárcem, předvádí mu v zrcadle, v obraze živém a zároveň kousavém společenské jeho neřesti, bezohledně odkrývá boláky, jež vyléčiti třeba, mravní výsledek, čestný a velký, musí se dostavit. Ostrovský kreslí život, ale ne způsobem Bergů, Langrů atd., kteří vybírají z prohnilého vídeňského života jen kuchařky a domovníky, opět ale ne proto, aby snad na ty alespoň mravně působili, nýbrž jen aby chybičkami malých a nepatrných lidí bavili ty, kteří u větším rozměru nestojí za nic. Ostrovský nad takovými „spisovateli“ stojí jako Chimborazo, on poznává s jinými duchaplnými Rusy, do jaké mravní zkázy a propasti uvrhlo ruskou společnost vychování nenárodní a cizáctví přes míru pěstované a velebené. „Poznej sama sebe!“ volá k společnosti v bolu ušlechtilém a rozvinuje před ní obraz krvavý. Sami se zachvějem, hledíme-li na obraz ten; ale v pravdivost jeho bohužel věřit musíme, vímeť, že nad malířem bděla censura dvojí, ostrá byrokratická a ještě ostřejší lidu. Na pouhý, divadelně snad laciný, světově běžný efekt Ostrovský nepracuje, zdá se nám skoro, Ostrovský kdyby byl jinou cestu našel, možno že by se ani nebyl stal dramaturgem, že ale zvolil formu „komedie“, bolestné komedie, aby působil tím bezprostředněji. Jemu jde především o vyslovení mravní

myšlénky, proto také je satira jeho vždy slušna, proto ale také leckdy stane se mu, co by se vypočítavému spisovateli nikdy nepřihodilo, že dále neprohloubá povahu, než jak daleko právě je potřebí, aby myšlénka mravní byla dořknuta, že situaci volí také dle toho a spokojí se třeba někdy s jakousi šablónou, když již i ta šablóna stačí. Co upřímný mravokárce jeví se tím větším, co dramaturg zas o něco menším.

Idealista Žadov je hlavním hrdinou Ostrovského „Výnosného místa“. Daleká většina ruských ouřadníků dle obrazu nám podaného Ostrovským má a považuje služby své státu konané za dobrou příležitost, aby sobě všelikým způsobem kapsy naplnila, úřady považuje za „výnosná místa“. Takž strýc Žadova, přemocný Aristarch Vladimirič Vyšněvský, jeho stvůra Akim Akimovič Jusov, který uměl sotva číst a psát, když nastoupil dráhu úřadnickou, nyní ale již tři domy, velkou zahradu a mnoho peněz má, a zase stvůra tohoto, hlupec Onisim Pamfilič Bělogubov, který nezná ani pravopisu ani mluvnice, ale krást výborně umí. Proti soběctví, úštěpkům, bezohlednosti a sprosťáctví těchto lidí stojí idealista Žadov, který důvěřuje vlastní síle, osobní zásluze a věří v konečné vítězství poctivosti. Hmotně je poražen, mravně sice zvítězí, ale jaksi jen ad personam, ne co representant celé strany. Brzy by byl také mravně padnul. Až na kraj úpadku vede ho láska. Jelisaveta Gerasimovna Kukuškinova, vdova úřadnická, je se svými dvěma dcerami Julií a Pavlínou zase prototypem ženské povrchnosti a nevzdělanosti. Julii sobě vezme Bělogubov a daří se jim výborně, Pavlínu vezme sobě Žadov a i chleba se nedostává. Pavlína je děvče naivní, srdce výborného, avšak špatně vychována; matce a sestře přece se podaří ji přemluvit, že vypovídá manželi lásku a věrnost, nepůjde-li tento k strýci svému, zmíněnému Vyšněvskému, žádat za místo. Výš než čistotu vlastní klade šlechetný Žadov čistotu své ženy, aby tuto zachránil, odhodlá se po mocném boji obětovat vlastní svědomí, sebe – nejdojemnější, rozhodně úchvatná scéna kusu. Avšak osud mu předešel. Vyšněvský právě je svržen z úřadu, dán do vyšetřování pro darebáctví a k tomu ke všemu dozví se, že žena

jeho Anna Pavlovna, již sobě byl „koupil“, žena takto velkého rozumu i srdce, stala se mu nevěrnou. Žadov je zachráněn, smíří se s ženou a budou spolu nejspíš dále hladovět. Je v tom jen slabé, prozatím nahodilé vítězství mravní myšlénky, jakož zakročení zákona je zde jen nahodilým úpadkem mravní zkázy. Že *jsou* takoví idealisté jako Žadov, dává ovšem naději na pokrok mravnosti, a snadže Ostrovský, nezaceliv ránu, chtěl tím více působit na čas svůj, tím důtklivěji upozornit, že jeho „komedie“ není smyšlénkou. Co jsme řekli všeobecně o poměrných dramaturgických vadách Ostrovského, musili bychom při kuse tomto opakovat. Vyjma dotknutou scénu mezi Žadovem a Pavlínou, pak scénu mezi Vyšněvským a ženou téhož, nehledal efektů. Přec však je vše působivé jako každá nezastřená pravda, jako každý obraz skutečného života. Také povahy jsou ostře sice, avšak jen v zevních konturách kresleny. Sám Žadov representuje jen posavadní trpnost myšlénky v Rusku, hlavní hrdina nečiní jiného, než že žaluje, doufá a trpí. Rozhodnou výminkou je ale Pavlína. To je povaha veskrz, dopodrobna propracovaná, s velkou pílí, s ještě větším mistrovstvím. Sl. Čermákova hrála ji také skutečně mistrně; neviděli jsme pohybu a neslyšeli zvuku, který by nebyl nepopíratelně podal zcela to, co spisovatel chtěl. Ovšem také p. Šimanovský vyvedl ze Žadova vše, co v té povaze leží, a podal postavu zcela okrouhlenou. Provedení bylo vůbec vzorné a přičinili se o ně zásložně pí Malá (Pavlovna) i pp. Kolár ml. (Vyšněvský), Polák (Jusov) a Mošna (Bělogubov). Obecenstvo rozhodlo zcela ve prospěch kusu.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 10. a 11. května 1869

Uznati se musí, že již počínáme pozorovat práci nového svého dramaturga. Z doby propravného čtení přechází se již k rychlejšímu provádění novinek, nebude bohdá dlouho trvat a budem moci se vyslovit o celé soustavě, jakou pan dramaturg budovati hodlá. Calderonova poetická práce „Život je sen“ je nyní konečně na české jeviště přivedena a musíme událost tu také již řadit mezi ovoce zmíněné činnosti nové. Na práci tu třeba hledět z dvojího stanoviska. Pokud se týče pouhého divadelního provedení, nemůžem mnoho uvést proti užití Westova zpracování; třeba by leckde nevyniklo nad ráz rytířských kusů, je rozdělení v akty Westem učiněné přec dle moderní chuti. Avšak co se týče literárního významu prapoetického toho kusu, tu musíme ovšem vyčkat překladu přímo ze španělštiny učiněného. Náš Nebeský, velký znatel španělské literatury vůbec, jenž o Pedru Calderonu napsal již krásné pojednání české, mohl by se nejspíš do úkolu toho zabrat. Známo, že vypravování děje z dramatu, suché to vypravování, které jde sice věrně za básníkem, avšak skokem rychlým a nemohoucí užít samy mluvy básníkovy, bývá vždy prací nevděčnou, u Calderona pak, jenž má mluvu co nejkvětnatější a jehož síla roste právě z nejpoetičtější jednoduchosti myšlénky, že je přímo prací nemožnou. Základní myšlénka kusu „Život je sen“ je křesťansky mystická, morálka jeho zní: Chovej se v žití vždy, jako bys jen snil, a hleď, abys ničeho nepykal při náhlém probuzení. „Polský“ král Basilius četl ve hvězdách, že syn mu narozený bude největším tyranem, že bude nevděčníkem, vrahem, ba i otce v prach že pokoří. Narodiv se syn ten, usmrtil zároveň svou matku. Aby předešlo se tyranství jeho, chován Zikmund od dětinstva ve věžním žaláři, oddělen ode všeho světa. Vězení jeho náruživosti nezkrotí, přece však tane pak otci na mysli, že nejednal snad správně. Umíní sobě následující: Zikmund obdrží nápoj uspávající a ve spánku je přenešen do královského sídla. Osvědčí-li se po svém probuzení knížecími vlastnostmi,

obdrží korunu, jinak ji obdrží Astolf a Estrella, zasnoubenci a královi příbuzní. Zikmund však procitnuv stane se zuřivcem, pohaní svého pěstouna, zavraždí jednoho z dvořenínů atd. – obdrží nový nápoj uspávající a probudí se zas co vězeň, s vědomím, že vše zažité bylo pouhým snem. Avšak již rozdmychla zpráva o jeho životu v zemi vzpouru, povstalci Zikmunda osvobodí a Zikmund postaví se v čelo jich. Neví, není-li to nový sen zase, nejistota náruživost jeho mírní a přivádí ho k mužnému přemítání. Dojde až k síle té, že se přemáhá, aby opět probuzen výčítek neměl, přemáhání to mu ale pomůže ke konečnému a rozhodnému vítězství mravnímu. Zikmund zporáží pluky královy, otec jeho se mu koří v prachu, on ale otce pozdvihne, sám klekaje před ním. Zasnoubí se pak s Estrellou, Astolfa dá Rosauře, dívce, jíž se byl Astolf sám dříve zasnoubil. Proroctví hvězd se tím zcela vyplnilo, mravní myšlénka ale přece také dochází skvělého vítězství. Přechod zmíněný je kreslen s poesií neskonalou, výšlehy náruživosti a působení opět budícího se citu a rozumu mistrným způsobem jsou propleteny. Zvlášť monolog Zikmundův je dokonalá báseň dramatická. P. Šimanovský sáhl k úloze té přetěžké s intencí čistě uměleckou a výsledek byl co nejvděčnější. Primitivně mohutný základ povahy měl právě tolik síly co nejjemnější pak cit květu. Hra p. Šimanovského udržela nás v krásném napnutí až po konec. Rovněž poetická byla pí Malá co Rosaura, v úloze to neméně obtížné. Připočtem-li veskrz působivou hru p. Poláka (Basilius), p. Seiferta (Astolf), p. Puldy (vychovatel) a sl. Horské (Estrella), těšíme se večeru naplněnému pietou k velkému dílu básnickému. – Překlad Staňkovského je zcela plynný.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 22. května 1869

FABIENNA

Jsme ještě povinni zmíniti se několika slovy o novém kuse Meilhacově, často jmenované to „Fabienně“. Meilhac je také již českému obecenstvu znám, a sice „chvalně znám“. Tím známější je ovšem obecenstvu pařížskému i může se odvážiti předstoupiti před ně kusem třeba schvální cestou se beroucím, jímž mu arci právě nepřibude jmena, jenž se mu ale odpustí. A „Fabienna“ má tu schválnost do sebe, že nepůsobí dějem jako jiné francouzské hry divadelní, že skoro po konec nemění také situaci. Patrno, že ve „Fabienně“ zůstavil Meilhac „vše ostatní“ herečkám a hercům; je tu síla vděčných úloh, aniž by novostí neb závažnou myšlénkou vynikaly, a úlohy ty musí se vesměs mistrně sehrát, pravým francouzským salonním uměním, pak ale působí kus arci rozhodně. Základní myšlénka už zde byla několikráte. Matka a dcera milují jednoho muže mladého. Tento „myslí“, že miluje matku, když se ale dozví o lásce dceřině, zamiluje se zase do této. Aby matka ale neodešla s prázdným – francouzský spisovatel je, potrápiv trochu své figury, nakonec vždy galantním –, obdržuje matka strýce mladíkova – také tak obyčejný osud starších ženichů na francouzském jevišti, že obdržují alespoň to, co zbylo. Že dobře dialogisovaná ta nenová novela také na českém jevišti se líbila, za to musíme být vděčni některým našim uměleckým silám; kde nestačily, je vina na posavadních mezerách dámského našeho personálu, kteréž že by se již dohražovat odněkud mohly, nepozorujem. Nebudem zde klást opis divadelní cedule, musímeť jednoduše přiznati, že *všichni* spoluúčinkující svědomitou sobě dali práci, i tam, kde úloha nepadala právě v jich obvyklý obor. Po nějakém opakování budem mít snad příčiny, abychom o jednotlivcích promluvili zvlášť.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 2. června 1869

△

nemámeť jich právě žádný nedostatek, ale musím a musím připomenout, že máme letos dne 17. listopadu zcela zvláštní jubileum české. Téhož dne r. 1849 dávala v Chrudimi *první česká samostatná společnost divadelní* řízením Prokopovým *první své představení*. Byla to zároveň první hra českých *engažovaných herců* na venkově vůbec.

Do té doby jaké pusto, a od té doby jaký pokrok! *Do té* doby česká Thalie v Praze žebračka, na venkově jeden ze zášlehů ryzího sice a vlasteneckého, přec však jen tajeného nadšení, majícího ráz skoro trpně milostný; *od té* doby je samostatnou hospodyní, má v Praze svůj dům, v Plzni svůj dům, vedle Prahy letní sídla, v kraji své stanice. Do roku 1848 bylo české divadlo vůbec pouze divadlem ochotnickým, v Praze i na venkově. Známo, jak hráli v Praze již za Štěpánka, později v Kajetánském domě, pak v Růžové ulici, pak ve sváteční odpůldny v divadle zemském, německém – vše to mělo ráz pouze ochotnický. Na venkově s čtením knih a beletristických časopisů českých záhy se také rozšířily ochotnické hry. Nyní arci již je as tuze málo českých vísek, v kterých by hry divadelní nebyly působily, a sice i tam blahodárně působily, kde byly třeba co nejprimitivněji provedeny, – jeť to vždy ještě svět zcela zvláštní, přemocný, jenž vždy musí na obecenstvo neblaseované velký míti dojem. Ale byla tenkrát slavná města česká, která hrami svými ochotnickými proslula již celými kraji, tak Kutná Hora, Litomyšl, Plzeň, Chrudim, Oustí nad Orlicí, Příbram, Mělník, Rychnov, Tábor, Hradec Králové.

Donovský podal svého času do Obrazů života článek „České divadlo na venkově“; kdož bude psát jednou dějiny české dramaturgie, musí se k článku tomu vrátit co k svědectví muže současníka.

Prvním, kdož nalehal na zřízení stálé herecké společnosti české, která by cestovala či kočovala po městech českých,

byl pro divadlo tak vřele nadšený Tyl; první, který myšlenku tu ve skutek uvedl, byl operní zpěvák Josef Prokop. Sestavil společnost 16 členů, vyjel s ní dne 14. listopadu 1849 z Prahy na Chrudim a zde dával již 17. listopadu první představení: úvodní hru „Umělci na pouti“ (od Tyla, se slavnostní dekorací Prahy) a „Kryštof a Renata“. Herci jeho měli již stálý plat, dával jim nejmíň 15 zl., „aby mohli přec být živi“, a nejvíc 24 zl., „aby nezbujněli“.

Chrudim chovala první českou společnost co miláčka svého, po Chrudimi hejčkala ji jiná města, až ji přehejčkala. Podkládali jí velký význam a měla jej také. Tenkrát začaly sbírky na Národní divadlo české, v hercích Prokopových viděli po Čechách všude zárodek budoucího jeho herectva. Měla sice společnost ta dobré některé síly (Lipšovou, Pokorného, Chramostu, Poláka a j. j.), ale teprv když vyšel Kulas, Tyl, Svoboda a jiní s dálšími svými společnostmi hereckými, když je pak seznalo městečko každé, byl také širší výsledek. Větší města vystavěla a nadala pěkné divadelní budovy pro své ochotníky a propůjčovala je ochotně také přibylým společnostem, lid nalezal vždy větší zálibu ve hrách divadelních, porovnával herce, souhru i kusy, vytřiboval sobě svou krasochuť, a když z Prahy bylo vydáno nové heslo na čerstvé sbírky pro Národní divadlo, rozuměl již lid vznešenému úč li a přispíval s nadšením.

Před nezcela dvaceti lety v Čechách jediná společnost česká a v Praze před pěti ještě lety jen sváteční hry odpolední, a nyní – máme sice platné důvody, proč se nám zdá Národní divadlo trochu pomalu ze základů svých vyrůstat, ale nejsme sobě toho vlastně dobře vědomi, jak jsme přec jen sami vyrostli! Máme stálé své divadlo v Praze, dobrou činohru, výtečnou operu a tolik obecenstva, že je mu divadlo nynější příliš malé. Ba tolik obecenstva, že naplní za letní doby tři arény, v nichž dvou nehrají členové pražského divadla, a přece se tam hraje dobře. A když sebou někdy zároveň hnou také pražští ochotníci, bývají nároží poseta českými divadelními oznamy – v Novoměstském divadle hraje se dvakrát, ve Pštrosce dvakrát, v Kravíně dvakrát, jednou

v Karlíně, na Štvanici, na Malé Straně, na Smíchově, v Bezovce, snad ještě jinde. Plzeň má stálé své divadlo sezónní s dobrou činohrou, velmi dobrou operetou a samostatnou operou, má sehranou svou divadelní společnost, doplňuje sobě také činoherní repertoár svůj zcela samostatně. Repertoár český se tím způsobem šíří, mohou ho užíti také nynější společnosti posud kočující, na jichž konání obecenstvo klade měřítko nyní vždy větší. Jsou to společnosti většinou dobré, společnost páně Kramuelova na příklad, se svým vždy svěžím, pražskému rychle následujícím repertoárem a dobrými svými komiky, je ústavem již rozhodně prospěšným.

Rostem rychle – důkaz to, že bytost naše je živa, že není „dělána“, jak tomu ještě před nedávnem chtěli političtí komedianti. Ale neškodí ohlídnout se někdy k půdě, z níž právě jsme vyrostli.

NÁRODNÍ LISTY 16. června 1869

STUDENTSKÁ HRA

(Žižkova smrt)

Náš Akademický čtenářský spolek je rozhodně a utěšeně čilý. Nejenže se již uvnitř zorganisoval a upevnil na základech zcela nových, také ve svém styku se zevnějškem jeví čilost a pevný směr, *svůj směr*. Jest tomu takřka teprv několik dní, co před obecenstvo předstoupil pěkným svým „almanahem“, a předevčírem vynikl již zase na veřejnost výroční svou divadelní hrou – účel obou těch zjevů je ovšem prarozdílný, obé ale má zřejmé, stejné heslo: „*Vlastními* silami.“ Jak známo, nastouply výroční hry divadelní na místo dřívějších koncertů odbývaných ve prospěch spolku a myslíme, že nový ten modus dlouho se udrží. Vybírajíť pořadatelé dobře kusy ku provedení určené. Kdežto jinde hry akademikův sáhají obyčejně do antiky, kdežto v Berlíně studující universitní provozují „Antigony“ a celkovitě produkci svou

nepovznesou nad pouhou kuriositu, volí se u nás vždy plody domácí. Že se vždy volí hra *opravdová*, má v sobě velmi dobré důvody. Pathos tragedie, deklamace nešená myšlének závažných je ideálnímu mládí nepoměrně přístupnější než lehký tón veseloherní, který vyžaduje již jistou divadelní „dělanost" a zásobu životních zkušeností. Za druhé pak, co snad se nedostává divadelní způsobilosti, nahradí se při činohře opravdovou chutí, jaká zvláště tam proniknout a osvědčit se může, kde jako v historických tragediích našich lze rozvinout velkou, činnou komparserii. A v té jsou naši akademikové nedostižitelni. Kdo pozoroval při předvčerejším provedení Kolárovy „Smrti Žižkovy" scény sborové, byl zajisté potěšen a přál, aby naše divadlo mohlo disponovat nad podobnou masou čile spoluúčinkujících. Přitom je uznání hodno, že i úlohy samostatné byly *zcela* slušně provedeny; veskrz patrná snaha po samostatné charakteristice, deklamace rozumná, často moment již i herecky šťastný. Obecenstvo, které truchlohru „Žižkova smrt" vždy co časovou vítá, uznalo snahu zmíněnou na mnoha místech. Pí Malá hrála z ochoty Cidlinu, p. Kolár ml. převzal namáhavý úkol režisérský, oba byli obecenstvem taktéž vřele vyznamenáni.

NÁRODNÍ LISTY 19. června 1869

ARÉNA ZEMSKÉHO DIVADLA

△

Že prý už nejsou arény moderní, jsou prý jen antikvitou, pravil jistý (německý) list pražský. Totiž tentýž list, který včera po slavnosti Fügnerově k pěkné řadě posavadních svých blbých výroků připojil nový, „pravý démant", řka, že přibylí do Prahy venkované čeští „vesměs byli ještě dost tlusti". Inu jsme chválabohu ještě jakž takž zdrávi a rádi bychom, aby nás daně a přirážky nevysušily právě na třísťku. A jsme se svou tučností právě tak spokojeni jako s nejno-

vější onou „antikvitou“, totiž s arénou na baštách. Ani z toho sobě pranic neděláme, že máme už *tři* české arény v Praze a u Prahy, kdyby byla čtvrtá někde na Malé Straně nebo na Smíchově, pořád ještě by nás to nebolelo, jen když je všude obecenstva dost – a toho je a bude. Zastaralé, nemoderní je to, čeho se nikomu více nechce, pražskému obecenstvu se ale arén *tuze chce*. Tím je vinno jenom ponebí, my za to nemůžem. Je tak příjemno sedět pod širým nebem, bavit se lechtavou komedií na jevišti a neméně lechtavým mrakem na nebi, sám být v duševní součinnosti a hádat, jaký konec oboje as míti bude.

Dlouho, velmi dlouho se po způsobě všeho ženského pohlaví ta třetí aréna strojila, zato jak vystoupla, byla hned královnou. Toaleta se jí povedla. Až bude zvenčí dodáno ještě trochu líčidla, bude dáma k pomilování. Vyrostla v slohu odpovídajícím zcela jejímu určení: v aréně na baštách má česká dramatická musa mít svou villegiaturu, aréna ta skutečně vypadá co letní sídlo někoho vznešeného.

Zevnějších okras není ani málo ani mnoho, právě tak v míře elegantní. Přístup k aréně je volný a příjemný, zevnější koridory prostranny a stinny, zároveň jsou výdatnou ochranou proti deštivým nehodám, restaurace položena přímo k budově. Vnitřek pak je překvapující. Pisatel viděl již hezky mnoho arén, od prosté Debureauovy* na ostrově Bouloňského lesíku, kde stromy stojí na jevišti i mezi obecenstvem, až k nejelegantnějším krytým a polokrytým „dramatickým salonům“, nemůže však ani na okamžik váhat přiřknout aréně českého divadelního družstva místo přední. Místa pro obecenstvo kladou se a postupují, krouží a rozšiřují se tu v tak pěkných liniích, že celek činí příjemný dojem vzrůstu vlnovitého. K tomu je vše v stavbě i barvě drženo v měkkém souladu. Třetí aréna naše je prozatím prý polokryta, krytba chrání totiž galerie a část sedadel pod nimi před úpalem. Výstupy jsou tak zařízeny, že i přeplněný dům může

* Syna nejslavnějšího francouzského pierota Jeana Gasparda Debureaua či vlastně *Dvořáka z Nového Kolína*.

být takřka v minutě vyprázdněn. Orkestr má značnou prostoru, jeviště je taktéž polokryté, má úplně zařízené podium v hloubce čtyr kulis s vysokým provazištěm nahoře, dál ale ještě nekrytou hloubku as pěti nebo šesti kulis. Družstvo nelitovalo věru nákladu. I proscenium i opona nákladně jsou zhotoveny. Poslednější, představujíc pohled na Hradčany, šťastně zvolený ze stanoviště za třetím mostem na Vltavě, snesla by kvůli perspektivě ještě o něco přidušenějších barev; dekorace nové povedly se dobře. Avšak družstvo mělo také k tomu přihlídnout, aby nová aréna nevykazovala se pravopisem tak příliš dámským a z literárních dějin aby dovedla vypsat správně jmena spisovatelů alespoň nejčelnějších!

Činnost arény zemského divadla již zahájena – požełajem jej dobra i uspěcha! Také se *může* velkého úspěchu dočkat. Panujeť výtečným silám veseloherním, jichž počínání sobě i z méně skvostné arény může učinit dramatický salon, má po ruce dobrý orkestr, výdatný zpěvácký sbor, dosti již pěkný balet, vůbec pomůcky všeliké. Dle toho, co víme a slyšíme, bude se v aréně naší hlavně pěstovat původní fraška, pro niž v zemském divadle za zimy není dosti místa. Přijdou frašky cenou poctěné, chystají se i jiné původní a počátek učiněn Kolárovými „Mravenci“. Kus ten hodí se svou burleskní fakturou výborně pro veselou arénu. Obsah jeho – avantury mistra Reinera, oblíbeného to – u Kolára a již všelijak v literaturu jím uvedeného malíře – zcela dobře vážen ze studně, z které historická veselohra česká tím více ještě vyvážiti může, že vážit skoro ještě ani nepočala. Mát *národní* veselohra a fraška dva hlavně prameny u nás: *národní život*, pokuď se buď v ryzosti udržel neb samostatně dále rozvinuje, či s cizími, jemu nechutnými živly zápasí, a *kulturní dějepis český*, dosti bohatý i pestrý o sobě, schopný tedy také, aby podal rámce rozmarné invenci. Kde dost života, také dost komiky, jen když poněkud šťastné poměry dovolují alespoň jasný pohled na život, – nám dejž osud jasnosti a stánku dramatické musy popřejž hojně literárních sil!

NÁRODNÍ LISTY 20. července 1869

△

Ani sobě nemohu nebožtíka Hametnera pomyslit jinak než s pomoučenou tváří, nataženýma, v kloubu se klátícíma rukama, ve flandajícím se bílém oděvu – co pierota. A neklátí-li se právě ruce, tedy visí málomocně dolů a celý pierot Hametner položen na stěnu v prosceniu, jako by tam byl patron loutku položil, a v obličeji tak dřevěný výraz nejklasičtější blbosti, že se malým a velkým dětem až srdce v těle směje! Hametner nebyl nikdy velkým umělcem dramatickým, třeba by byl za ředitele Hofmanna i Nestroyovy úlohy po česku hrál, ale co o pierotu o něm mluví všichni, kdo jsou dost staří k tomu. Kdož jsou mladší, znají Hametnera jen, jak v Pravdově „Učiteli“ co francouzský gardista odříkává „du vin“, „des bons enfants“ atd. nejčistším akcentem – pražské franštiny nebo jak co žid v „Čechu a Němci“ připomíná vším možným dobu překonané naivní komiky a patrně se diví, že se to už nelíbí. Ano, doba harlekynád a hansvurstů minula, pierot není více samostatnou osobou, nýbrž jen záplatou v baletním sboru, jemuž již ani tradicionálních srdcí na kazajku nepřišívají, a první červené kulise neříká se více „manteau d'Arlequin“ a místo tohoto vyhlíží na obecenstvo z ní leda dělník v bílých rukávech, aby viděl, kde na galerii sedí jeho „stará“. A s dobou svou ztratil se také Hametner z popředí, šel za kulisu a posílal co „inspicient“ zase ty do scény, kteří se stali v oblíbenosti u obecenstva jeho dědici. Přece stojí za vzpomínku, originální duše ta!

Také jeho soudruhové na něho nezapomenou. Ne snad že byl uspořeným svým grošem – grošů sobě našetřil dost – pomáhal těm, jimž ve „světě“ tom tak často penízek schází, aniž by někoho napadlo se tomu podivit, také ne proto, že bohatou zkušeností svou rád podporoval mladé začátečníky, ale proto, že jeho rozmar byl nevyčerpatelný, věčný. „Prosím za odpuštění, ale já už jinak nemohu než vesele,“ omlouval se vždy svým představeným. Jeho vtip byl dvojího druhu,

historický, id est pierotský, a samorostlý. Co současník, ba i soupeř pierota Schellenberga, který později za ředitele Duporta na Korutánském divadle vídeňském se skvěl, dělal tytéž vtipy skoro, které Schellenberg, vlastně které celá doba schellenberg-hametnerovská. Tenkrát bylo vtipným býti v módě, politické poměry ale nedovolovaly vtipům než pouhopouhou nevinnost, kteráž, když jinam ne, rostla alespoň do baroknosti. Být sebrán od policie pro hloupost, vsadit se, že člověk bude zavřen, aniž by se nejmenšího dopustil (což se dokázalo na příklad rozedraným oblekem a stovkou z boty vytaženou), vsadit se, že nikdo nevydrží tři dni a tři noci ani nedřímnout, atd., to byly „vtipy", jimiž se tenkrát i šlechta skvěla. Schellenberg jel následkem sázky s Galicinova vrchu na kozlu až na Svatoštěpánské náměstí, Hametner sobě odnes z Ovocného trhu na Malé Straně putnu uhlí na zádech až do svého staroměstského bytu.

Mnohem lepší byl Hametnerův vtip samorostlý. Arci byly mnohé nápady jeho kvítky naprosto nevonícími, jež vyrostly v plesnivém pološeru zákulisí a také jen tam se zas opakovat mohou, avšak on byl humoristou také na „denním světle". Jeho smeknutí, při kterém pozdravený před smekající zároveň holí jeho mimovolně sobě oči chránil, jeho vyplivnutí, zakašlání, každý pohyb jeho byl hametnerovsky typickým. On „poctivě nepromluvil", jak se říká na venkově o věčné jazykové taškařici. Ale „nevolal ke krámu", nýbrž pronesl svůj žert zcela suše, tak suše, že mnohdy chápali, teprv když už Hametner byl na druhé straně jeviště nebo za dveřmi. „Hametneře, tenkráte se nám měsíc poved, svítí překrásně – ne?" mínil jednou ředitel Thomé. „Ano – rád bych se na to podíval takhle za poledního světla," obdivoval se Hametner. „Ano – za poled–," přisvědčoval ředitel – teprv teď se náhle vzpamatoval a dodal: „Hlupáku!" Hametner však už titulaturu neslyšel, lítal po jevišti a hledal Lva, jehož obecenstvo bouřlivě vyvolávalo. Lva tu nikde není, Hametner letí přes schody dolů a vstrčí hlavu do garderoby. „Není tu Lev?" – „Není, musí být nahoře." – „Podivno, já s ním právě teď mluvil nahoře a on zas mně řekl, že je dole!" –

Jeho tvář byla jakoby z kamene, když uvnitř vše rozpustilostí hrálo. Byla zkouška na původní novinku. Režisér řídí zkoušku. Rytíř vystupuje za rytířem, konečně jeden z nich pronese: „Co tomu řekne Nemoj?“

„Nemoj – kde je Nemoj?“ táže se režisér, jehož oko počítá přítomné rytíře.

„Nemoj!“ volá Hametner z plných plic.

„Proč tu není Nemoj, Hametneře? Řekl jste mu?“

„Já činím vždy svou povinnost.“

„Proč tu není?“

„Nemohu ho přičarovat!“

Spisovatel novinky přistupuje: „Prosím, pane režisére –“

„Ne ne, pane, to by byl pěkný pořádek,“ zlobí se režisér.

„Ale pane –“

„Ne, to nesmí být; Hametnere, napište Nemojovi trest!“

„Už píšu!“ kývá Hametner a vytahuje zápisník.

„Ale vždyť Nemoj není v mém kuse hrající osobou, *mluví se jen o něm!*“ vypraví konečně udivený spisovatel k režiséru, nyní náhle taktéž udivenému.

„Mnoho-li mám Nemojovi trestu napsat?“ táže se klidně Hametner a sliní tužku.

NÁRODNÍ LISTY 23. července 1869

SAMÁ ŽENIDLA

Nestroyova fraška „Samá ženidla“ náleží přece k lepším plodům šťastného toho spisovatele, byla obsazena předními silami, sehrána s chutí a dobře, a vzdor tomu nerozehřály vtipy její, situace její – ač při působivé hře ovšem ještě bavily – v míře té, jak jsme uvykli dojmům z vídeňských frašek as před nějakým desítiletím. Doba vídeňských frašek je právě u nás již zakončena, vyjma to z nich, co nemá ráz čistě vídenský, nýbrž světový. Jsou frašky, hlavně Raimundovy, pak některá Kaisrova, ba i třeba „Lumpacivagabundus“

Nestroyův, které se udrží, ostatnímu zboží jsme odrostli. Charakteristika toho „ostatního“, hlavně nejnovějšího, je nám pro svou vylhanost a šablonovitost přímo nemravnou, „lehkost“ jeho je nám přímo sprosta. Poznali jsme, že vlastním pramenem vídenské ourodnosti je burleska francouzská, a raději se obracíme k živým originálům než k vycpaným loutkám. Víme, že divadelní správa naše v ohledu tom s naším náhledem souhlasí a „Ženidla“ že byla právě tak jen zkouškou, jaké se ovšem v celoročním běhu leckdy díti musí. Ještě pro letošek je připraveno dosti originálů rozhodně pikantních a také dosti překladů z francziny, dobře vybraných, – sezóna tedy rozkvěte.

NÁRODNÍ LISTY 24. července 1869

O PANU KRUMLOVSKÉM

O p. Krumlovském, známém to Pražanům herci českém, jenž první svého času hrál v Kolárově kusu Žižku a obecenstvo tenkráte hrou svou rozhodně unesl, přináší Debata feuilleton. Že jej přináší právě Debata, nemusíme teprv dodávat, že směr celého článku jde na nový jen úšklebek proti českému národu. Pisatel skrývá se za doslovně uváděné výroky jmenovaného herce. Nevíme, kdo tu vlastně lže, nevíme také, kde se p. Krumlovský právě nyní nalezá, ale očekáváme, nechť je již kdekoliv chce, že odmítne rozhodně od sebe všechny ty výroky jemu v Debatě přiřknuté. My známe osudy českého divadla, známe také tehdejší osudy p. Krumlovského, víme především, že „českým švindlem“ nepřišel žádný herecký talent český posud na mizinu, zvlášť ne v té době již, o které se mluví. P. Krumlovský byl veliký talent, jehož posud nerádi pohřešujem, doufáme, že odpověď nezůstane dlužen na tu vídeňskou povídku o osudech talentu jeho.

NÁRODNÍ LISTY 24. července 1869

△

Majestátní naše aréna jde krokem majestátním, totiž pomalu. Jen váhavě sáhá po novém – „není lze rychleji kusy vypravit," slyšíme. Nejsou nám známy všechny důvody toho „nelzení", možno, že censury nejdou dost rychle, možno, že hudba dost hbitě z per skladatelských neplyne, možno také, že herci nemohou stačit studovat, – avšak to nemožno, vždyť studují tak rádi a právě nyní nemají jiných studií než arénních! Musí to být už tak ve vzduchu, že tam nahoře všechno jde pomalu, i ten nový orchestr, který při kupletech nikdy jim a na ně nestačí, i ten nejspíš už velmi starý hrnek divadelního malíře, který ještě se „nemohl připravit" (ipsissima verba, ale ne toho hrnku), aby napsaný na oponu škandál přec již jednou opravil. Ale sedí se tak příjemně nahoře v nové aréně naší, v její výšinách hraje stálý větřík, člověku je chladno a milo jako ve větrné koupeli, seďme tedy a čekejme!

Konečně počkáme také rádi, když se nám každá novinka s takým gustem předvede jako Štolbova fraška „Krejčí a švec". Bylo i přísné kritice gusto tam posedět, v mateřské srdce její vracela se dávno ztracená víra v lidstvo, chcem říct v svědomité a poctivé zacházení s původními novinkami českými. Poctivou sobě dali práci, takže jen to máme přání, abychom nemusili nadál v poctivosti vidět zásluhu, nýbrž něco, co se v každém odvětví českého života jako samo sebou rozumí. A prospěli kusu rozhodně. Každá episodka rozhodně dobře obsazena, mnohá z nich provedena i výtečně, takž úlohy provolavačů kuriosit p. Budilem a p. Seifertem; zvlášť poslednější počínal sobě veskrz originálně. A hlavní úlohy, vesměs to šarže z měšťanského života vážené, v rukou nejpřednějších našich „šaržantů", kteří právě měšťanskému životu českému dovedli již dát na jevišti odlesk a obraz dokonalý i utvořili již celou galerii rozkošně typických postav. Dobrý mistr Knejpek – p. Kolár ml., počestná jeho manželka – pí Hynková, prostě naivní jeho dcera Fanynka –

sl. Čermákova, krejčovsko-šviháckýjejí nápadník – p. Šamberk, kvarteto sehrané jako florentinské. A k tomu p. Mošna co „ševcovský učedník“ –. K družstvem učiněnému vypsání cen sešlo se devět kusů a *dvě třetiny* z nich měly „ševcovského učedníka“ co jednu z předních, ne-li co nejpřednější osobu – všichni ti spisovatelé myslili na „Damoklův meč“ a na Mošnu, kterým v podobných úlohách „čerti šijou“. Šijou jím, ale tak, že to „padne, jako by ulil!“

Také Štolbův „Krejčí a švec“ byl mezi závodícími kusy a obdržel cenu třetí. Je jistý pokrok v kuse tom naproti dřívějším Štolbovým pracím, volnější totiž rozmar. Štolba zvolil předmět frašky své z prostých, jednoduchých událostí měšťanského života a prokreslil jej také jednoduše – v třetím jednání, jemuž by trochu zkracování prospělo, poněkud příliš jednoduše. Povede-li se Štolbovi budoucně lesklejší invence, má již divadelní obratnosti dost, aby podal něco zcela dobrého. *Pomalu* musí zrát u každého spisovatele díla první, ač hledí-li k opravdu národní a cele původní frašce; sám pro sebe může začít třeba od nehotových počátků frašky španělské, před obecenstvo předstoupit ale s něčím již zcela hotovým a moderním jest jeho prospěchem. Obecenstvo co celek není u oněch počátků a pan Štolba také je přerostl, tedy *opatrně* dál! Z výsledku první hry cenou poctěné hádat na možný výsledek ostatních her poctěných cenami vyššími není radno. Bude-li jim ta vzorná péče věnována jako na příklad druhému jednání kusu Štolbova, je dobrý výsledek nyní již nepochybný a divadelní správa má kus letošního repertoáru.

Zdá se, že divadelní správa naše nechce hověti usuelním arénním zvykům a místo obyčejných gymnastických, tanečních a jiných pomůcek letních divadel že chce působit dobrým repertoárem – a jen jím. S tím můžem být jak náleží spokojeni, jako se vším, co klade sobě cíle vyšší. Jsme i napřed vděčni za všechnu práci, jakou to bude stát – a stát to bude „kus chlapské práce“. Prozatím, než je vůz rozjet, sáhá správa k lepšímu ze staré zásoby a také k reprisám téhož lepšího. Aby se tyto reprisy neděly častěji, ano jen u míře

ještě skrovnější než posud, radíme upřímně. Aréna musí mít své obecenstvo každodenní, své habitués na galerii i v parketu, k takovému obecenstvu musí být brán ale zvláštní zřetel. Ještě něco: pozor na osiřelý obor Kaškův! Právě v tom „lepším ze staré zásoby“ nalezají se mnohé úlohy, třeba jen malé, které v novějším, snad nešťastném obsazení příliš ostře by nám utrpenou ztrátu připomněly. Kaška byl individualitou se svým jak sklo suchým, ale rovněž tak jasným a zvonivým humorem, nemožno dát náhradu. Některým úlohám ovšem vyhoví dobře na příklad p. Pulda, ale zvyk je zlá věc, zvlášť spojen-li s pietou, a p. Pulda je také zas zcela svoje individualita, jejíž dráha k tomu není ani také ještě dost pevně určena. Mohlo by se při neopatrném obsazení stát, že bychom se mimovolně ohlédli, nešlehá-li to tam nahoře černý prápor. Pardon, zapomněli jsme, že tam za Kaškou nebyl ani vyvěšen.

NÁRODNÍ LISTY 6. srpna 1869

ČESKÁ KOMEDIE V OLYMPU
PRŮVOD S POCHODNĚMI

Benefice p. Mošnova naplnila Novoměstské divadlo ve všech prostorách. Obecenstvo vděčilo se oblíbenci svému a šlo se zas jednou dosyta vysmát. K tomu se také beneficiant ze všech sil přičinil, an v týž večer ve čtyrech vystoupil úlohách, a to ještě vjedno počítajíc dvojí vystoupení co mlle Filippo, jejíž dovedným napodobením ve zpěvu a mimice vzbudil celou bouři smíchu. Dvěma novinkami, při té příležitosti předvedenými, nic jsme nezískali. „Česká komedie v Olympu“ jest novinka beze vší novoty, co burleska nechtěla ovšem leč také polechtati ke smíchu, což se ale (zvláště v poměru k délce) na řídkých místech vydařilo některými narážkami časovými. Působivý byl první kuplet, však celek více unavuje nežli baví. – „Průvod s pochodněmi“ byl na

„české poměry uveden“ tak vhodně jako pěst na oko. Kdepak jsou vlastně ve frašce ty „poměry české“? Kdyby na některém předměstském divadle ve Vídni uváděli cizí frašky takovýmto způsobem na „české poměry“, bylo by tomu ještě rozumět. Položí-li se místo děje do jakéhos „Týnovltava“ a vloží-li se někomu do úst zmínka „Udali jsme táboritu“, není tím fraška ještě počeštěna, a není-li hrubě možno více měnit jako v „Průvodu s pochodněmi“, aby přece v podstatě zůstal tím, čím v originále, nač vůbec to „uvádění na české poměry“?

NÁRODNÍ LISTY 15. srpna 1869

SOUBOJ V KRČI

„Les tribulations d'un témoin“, fraška od A. Decourcella obratným pérem pseudonyma J. Drna netoliko zdařile přeložena, nýbrž i přiměřeně zlokalisována jest na „Souboj v Krči“ a obohatila podstatně fraškovní náš repertoár. Komické situace rychle se střídají, dovedou diváka od počátku až ku konci napínati a udržují ho v ustavičném smíchu. Novince té dostalo se také na prknech našeho letního divadla velmi dobrého provedení; p. Kolár ml. rozmnožil buršem Sauertalem řadu svých výborných originálních šarží; p. Šamberk, hrdina kusu, provedl úlohu svou zvláště při druhém představení (v neděli) s překypujícím rozmarem; i ostatní úlohy byly v dobrých rukou.

NÁRODNÍ LISTY 17. srpna 1869

O LETNÍM REPERTOÁRU

Gymnastické produkce staly se nyní na divadle našem hlavní věcí; opakují se den za dnem a k nim přidává se nějaká krátká fraška neb opereta, jako „Politika v lese“, „Blázinec v prvním poschodí“, „Lazaroni neapolští“ a p. Nemůžeme říci, že by se alespoň tyto drobotiny prováděly vzorně, bez vady: naopak, za tím lešením, které před jevištěm stojí, šustne se tak leccos „lidského“, jako by také v tom aréna „měla právo svoje“. Přitom, i když je nebe vybrané, zůstávají lóže, sedadla v přízemí a sedadla na tribuně valnou většinou *prázdná*, ani v parketu není obecenstva. Porovnáme-li s tím nával, jaký se dosud jevil při původních novinkách v aréně, podobá se nám, že by vyhledávání *takovýchto* hostův i divadelní kase nejlépe šlo k duhu. Během dvou měsícův předvedeny jsou *dvě* původní frašky: „Mravenci“, „Krejčí a švec“; z těch obou dojista byl dosud nejsilnější příjem. Odtud, nehledě ani k estetickým důležitostem divadla i za *letní* sezóny, vyplývá tuším pro divadelní správu pokynutí velmi důtklivé: aby pěstovala dobrý repertoár co věc hlavní a rozmanité „pohostinské“ pochoutky co věc vedlejší. Dle dosavadní zkušenosti utvoří se touto cestou hned prvním rokem pevné i četné obecenstvo pro letní divadlo. Stanou-li se ale hned letos „pohostinské“ pochoutky věcí hlavní, repertoár pak jen přílepkem a záplatou, bude to míti ten povážlivý následek, že se gymnastické aneb jiného druhu pamlsky budou musit *stupňovati*, aniž by se tudíž obecenstvo ustálilo a rozhojnilo. Kdepak to vězí, že původní novinky tak zdlouha za sebou následují?

NÁRODNÍ LISTY 20. srpna 1869

KABÁT, VESTA I KALHOTY

„Kabát, vesta i kalhoty“ je druhá francouzská fraška, kteráž nám v letním divadle jakožto novinka byla předvedena, a sice opět jako „Souboj v Krči“ v překladu J. Drna. Název svůj má kus ten odtud, že starý podivín v kraji synovci svému v Paříži pošle svůj svatební oděv darem, s napomenutím, aby si ho vážil, že jiného nikdy víc od strýce nedostane. Synovec, nadav se bohatého dědictví, nad takovým zklamáním rozmrzen prodá na místě kabát, vestu i kalhoty za fatku, – ale hned potom se doví, že v oděvu tom zašita poukázka na 50 000 franků. Kvapí, aby se ho zase dopídil; o tajemství se dovídá vždy více osob, všichni hledí se oděvu zmocnit, a tak nastává pravý hon, z něhožto spisovatelé (Varin a Boyer) dovedli vykořistit hojnost živých, velmi působivých situací; divák ze smíchu ani nevyjde. Byla také fraška na jevišti našem po prvé i po druhé s chvalitebnou svěžestí sehrána. Aspasia se na jevišti stala z „babičky“ – dohazovačkou; tuto cudnost, jakkoli jsme přátelé cudnosti, pokládáme za přílišnou a zbytečnou. Také se řečenou proměnou mnohý vtip stal nesrozumitelným.

NÁRODNÍ LISTY 4. září 1869

FRAŠKY

I

△

Vzdor tomu, že doba nebyla chuda na události závažnější, nepoměrně více rozrušující, zanášela se nyní veřejnost přece dost a dost pouhou fraškou. Vlastně fraškami, a to těmi, které byly letos cenou „poctěny“ – výraz to při nich dobře umístěný. Dvě z nich jsem neviděl vůbec provozovat, a nebudu se tedy míchat do úvah hloub zasahujících o divadelní

jich větší či menší způsobilosti, ač jsem bedlivě přečetl sobě všechny tři. Absolutní zvláštní cenu nemá z nich žádná, soudcové byli nuceni soudit relativně, ne dle toho, co se na radu režisérskou teprv později do nich *časově* pouze působivého vpletlo, nýbrž dle toho, mnoho-li kde již v zadaném rukopise bylo alespoň samostatné snahy, hlubší tendence a opravdové spisovatelské práce. Líbí-li se pak na jevišti bouda s kuriositami pro dnešní svůj význam dnes také víc než hlubší tendence, čelící, třeba ne s rozhodným štěstím, aspoň k původnosti, mohou to soudcové přítomní v divadle, kdež právě každý rád se baví hned *dnes* a často rád i velmi lacino, dobře pochopit a smát se s sebou – na soudu samém netřeba proto ničeho měnit. *Vlček* má rozhodnou zásluhu tu, že hleděl všemožně vybočit ze vší šablony, že hleděl napsat frašku „národní“, jak se u nás říká. Ne národní co do formy (neboť Vlček podržel i *kuplet* ve formě ve Vídni a Berlíně oblíbené), nýbrž co do obsahu. Vlčkova individualita ale nepřeje lehkému proudu vtipu a šlehavé satiře, čehož nutně potřebí obého k frašce vážené z *nynějšího* života národního, jeho práce je chladna, nedospěla také na *národní typičnost*, čehož rozhodně potřebí k frašce *národní*. Přece zůstane snaha po původnosti uznáníhodnou a šablona zůstane zas jen šablonou. Dle toho musí být řízen poměrný soud při pracích *vesměs* značnějšího pokroku v národní literatuře dramatické nedosvědčujících. Avšak nechci mluvit více o nejnovějších fraškách našich, nýbrž o národní frašce vůbec.

Často slýcháme: „Škoda, že právě nyní nemáme nových frašek národních.“ Jako bychom měli alespoň nějaké *staré* frašky národní! Lamentují nad tím jako nad nějakým neštěstím a vlastně na tom záleží prozatím dost málo. Jmenují „národní frašku“ a myslejí přitom časovou, která by arci mohla být zároveň také národní. Národní frašky české, která by svou typičností zcela nový přidala typus k fraškám jiných národův, neměli jsme *nikdy*. Jediné, co v obor ten sáhá, jsou některé dramatické, groteskně komické zvyky a obyčeje národní; jednotlivé scény ty zůstaly v lidu, známe je sic, viděli jsme je na vesnici, kdy děvčata vynášela smrt, baby nevěstu

čepily nebo hoši masopustní kukle prováděli, ale je jich málo a pro jeviště nedovedl užít z nich neb neužil z nich český spisovatel posud žádné. To, co u nás naznačuje se co česká fraška národní, štítíme se probrat: začínaje od Štěpánkova „Čecha a Němce“ až po Tyla museli bychom dokazovat plagiát a zase plagiát nebo, zní-li to líp, tedy „zpracování“ a zase „zpracování“, často arci obratné. Ale přec máme několik frašek rozhodně dobrých a nepopíratelně původních a pranic to na příklad „Divotvornému klobouku“ neškodí, že je *vůbec* dobrý, a ne *zároveň* výlučně český, u jiného národa nemožný, třebaby i jemu srozumitelný. „Národní“ *veselohry* také nemáme, ale Bozděchovy „Kotiliony“ i jiné ještě veselohry české byly by v celém světě dobry a můžeme být s nimi spokojeni. Není pražádným neštěstím, podobá-li se česká fraška fakturou svou frašce moderní pařížské, nebo charakterní molièrovské, nebo mysteriosní raimundovské a jsou-li povahy její, její děj i její vtip celému světu přirozeny a necizy, – líp je ovšem líp, přáli bychom, aby přibraly co skvostný pel také ještě rázu národního, ale budem také spokojeni, když budem mít jen frašek *vůbec* dobrých. Na další pokrok pak vyčkáme doby!

Nevím už ani, kdože se to pronesl: „Jen národové, kteří měli bohatou národní poesii epickou, vyvinuli sobě také pak samostatnou dramaturgii.“ Při Indech, Řecích, Španělích i Angličanech je náhodou vskutku obé a po sobě, u Francouzů již je ale rozvoj jiný a okolnost, že staří Židé měli čarokrásnou a převelebnou lyriku, vzletný hymnus, ale drama pražádné, nedokazuje již docela praničeho. Jejich poesie byla vůbec náboženskou a náboženství jim zakazovalo boha jakkoliv již představovat obrazně a plasticky; s náboženskými obřady ale byly všude spojeny počátky dramaturgické. Dle zásady oné by ze slovanských kmenů tedy mohly mít samostatný rozvoj dramatický nejspíše Srbové a nejméně my Češi, kteří nesmíme víc zpět myslet na Záboje, Jaroslava atd. Srbům bychom toho přáli, sobě ale proto nezoufáme, možno že ve směru literaturou světovou všem literaturám národním nyní již vykázaném přece se domůžem ještě ledačehos svého a česky samostatného.

Jistého svého a samostatného rázu *může* se česká dramaturgie domoci, také fraška *může* tedy být u nás národní. Náš lid je pořád a pořád ještě individualitou, avšak pro zevnější nátlak nemohly se ony krásné a poetické stránky jeho povahy, jež ji činí právě *českou* povahou, a jsou tedy typické, rozložit v životě šíř; jsou jako mimosa, kvetou v zátiší venkovském, ano jeví se tak něžny, že posud jen ruky ženské směly se jich dotknout, aniž by setřely skvostný jich pel. Kdo četl ty české povahy ženské, které vylíčila Němcová, kdo sobě rozpomene na příklad na Sylvu* Karoliny Světlé, povahu tu úžasně zvláštní, v světové literatuře zcela novou, a přec tak přirozenou, tak přitom českou, vidí, že možno spisovateli do dramatické akce přivést povahy *české*, *nikde* ještě neotřené, že může tedy podat dramatické dílo se zvláštním *českým* rázem. Avšak aby povstala pomocí povah těch právě národní fraška, je třeba, aby zvláštní ty stránky povah českých vystouply ze svého zátiší, z úzkého toho kruhu, kde působí či trpí, aby jeviti se mohly v činnosti širší, je zkrátka třeba, aby český život dle *svého* rozvinul se z trpnosti na dramatičnost, na *činnost*. Pak podá život český také zcela české základy poetických dějů, zcela české povahy dramatické ve směru každém i bude rámcem tím, do něhož básníci směle mohou vpravit smyšlené obrazy své. Posud toho není, národní život mohl domoci se jen jednoho ruchu a jediné činnosti, ruchu politického, – pochybuju, že tak snadno dovede někdo z tohoto jednostranného ruchu již vyvést na příklad frašku harmonicky národní. Stály by nad ním censury dvě: policie s jedné strany a s druhé censura mnohem ostřejší — „neuškodit věci“. Daleká většina našich myslí, že věc naše národní nesnese ještě satiry nebo jen komické a veselé, ale typické representace. Snad se mýlí, snad ne – nevím, sám často z opatrnosti ztupím péro.

* Vesnický román. Květy.

II

Jakož žádné frašky *národní*, nemáme také posud žádné frašky *lokální*. Prapodivně sobě milé naše obecenstvo plete pojmy, vlastně výrazy, protože mu pojmy nejsou jasny. „Národní“ je mu obyčejně buď něco časového, nebo něco „z lidu“, ať už lidu kteréhokoliv, tak zvaný „Volksstück“; přitom se pak přihodí, že i scény ze života vídenských copáků platí za česky národní. A co se týče pojmu „lokální“, tuť vyslovují dobří lidé na příklad často „zpěvačka lokální“ a myslejí tím subretu, která je třeba tak *ne*lokální, že ani dobře česky neumí! Pojem je ale brzy zde podán: jakož k *národní* frašce žádali jsme *národních* typů, žádáme k *lokální* frašce zase typů *lokálních*, t. j. *místních*. Lokální fraška je tedy vlnou v moři frašky národní. Národní fraška nepotřebuje být lokální, ale lokální fraška *musí* být zároveň národní. Z posledněj ší pravdy však zároveň plyne, že by se ten velice mýlil, kdo by myslel, že proto, že lehčeji přehlídnout a vybrat lze typy lokální, místní platnost mající, než typy z celého národa, také lehčeji lze napsat frašku lokální než národní. Místní typy na jeviště přivedené, mají-li mít cenu pro dramaturgii národní, musejí být zároveň zajímavy celému národu – lokální fraška je národní fraška *a ještě něco!*

Odjaktěživa patří k lokální frašce také lokální nářečí či podřečí, dialekt, žargon. Mohou, ale nemusí jím mluvit všechny osoby, ovšem ale musí jím mluvit jisté ty osoby typické, které přecházejí z frašky do frašky. Již staří Římané užívali k svým „atellanám“* dialektu veselé Kampanie, těšícího se dunivým zvučkům a hlubokým hláskám. Máme cos podobného na „buláčtině“ své – avšak nad Šumavou nezáří bezstarostné slunce kampanské, Šumava je dumna a její řeč zní dojemně a měrně jako elegie. Musely by přijít veselé české časy a dlouho hřát a svítit, než by zde vedle opravdovosti vyhřály také úsměv a přirozenou komiku.

V Praze nemáme zvláštního podřečí, zvláštnosti či zkaže-

* Hrám nazvaným tak dle města Atelly v Kampanii.

nosti pražské češtiny jižjiž se vyhlazují, je nám protivno každé zadrhnutí, žaludek se nám i v prostém životě obrací, myslí-li nějaký pitomostí požehnaný mozek, že udělal vtip, řekl-li „voni“. Snadže až budem mít také stálá česká divadla na Moravě, zrodí se tam národní frašce také typy s podřečím povaze jich odpovídajícím. Odtamtud pak snad zazní široký zvuk typické dobromyslnosti, nebo vyvine se snad z hanáčtiny typus prostě a roztomile hned naivního, hned zas skrytě uvědomělého vtipkálství a chytráctví. Milá slovenština dále může pro národní hry sloužit typům nejněžnějším a nejpoetičtějším. Prozatím se to vše ale neví, záviseti to bude na štěstí spisovatelů, snad na náhodě, najisto na nahodilé *součinnosti* básníka a herce. Na všechen způsob musí každé podřečí to do divadelního svazku přistoupit v jazykové *ryzosti* své, neboť naučili jsme se jazyk svůj milovat nade vše a česká jemnost odmítá každou nesprávnost co rozhodné sprostáctví. Co velmi komický dialekt fraškový mohla by zajisté sloužit na příklad čeština židovská, ale místo komiky vidíme v ní – urážku. Zrovna ale co bolestný sarkasmus působí to, že kdežto nemáme posud ani pro frašku oprávněného dialektu, mají místo ryzího jazyka mnozí naši herci i pro vznešenou tragedii dialekty své: dialekt negramatičnosti a dialekt koktání. A jsou to dobří herci, ale nebe nás chraň, aby ti, kteří dle nich se nyní učí dobře hrát, učili se dle nich i nesprávně mluvit a koktat. Taková dědičnost přihodila se již. Herec Raimond Poisson, který, aby francouzská fraška měla národní svou obdobu italského Arlecchina, stvořil typus Crispina (typus hned prohnaného, hned hloupého sluhy, pánovi při zamilovaných pletkách buď překážejícího, buď prospěšného), týž Poisson koktal, ale již od přírody. Jeho nástupce Préville, jehož Garrick sám nazval „největším komikem“, koktal tedy dobrovolně také – avšak *jen* v úlohách Crispina!

Z řečeného již vysvitá, jak hloupě činí ti, kteří *prostě* překládají vídenské, *pouze* lokální frašky. Ve Vídni působí lokální zpěvačka dialektem vídenským nebo němčinou, jak ji tam mluví Češi („Belgrader Musikanten“) či Maďaři. Jak směš-

nou, politováníhodnou figurou je pak „lokální zpěvačka“ naše, když má z těch prostě přeložených, myšlenky i vtipu prázdných kupletů vyzpívat kousek zábavy!

Typické figury vybírali a vybírají jinde přímo z jistých krajin a míst k národním fraškám. Znám je na příklad Gaskoňák divadla francouzského, o Atelle jsem se již zmínil, pozdější Italiané vzali své typy Arlecchina a Scapina z Bergama, jiné z Beneventu,* Josef Stránický (Slezan) uvedl na počátku minulého století na vídenské divadlo obnovenou formu Hanse Wursta ze sedlači solnohradské atd. Kde jsou ale naši Bergamaskové a Gaskonci, kde ta naše sedlač, aby nám podala moderní obdoby typů těch a typy jiné, nové pro moderní naši frašku národní! Ni kaceřovaná Přelouč není více Přeloučí, „hloupá“ Přelouč zahanbila již mnohé „úřadně“ chytré město české. Opět se musíme dovolávat života; až bude český život všestranně volným národním životem, vyvine se z něho i přísná vznešenost i – radost ze života a komický květ.

A ještě něco všeobecného! *Česká* fraška národní bude přirozeně mnoho hudby a zpěvu mít. Co se zpěvu týče – a toho měli by sobě již nyní všimnout –, posavadní francouzsko-berlínsko-vídenský kuplet refrénní je po česku *hotovým nesmyslem*. Má-li se kdy (a někdy může se) užít refrénu, je česká prostonárodní, tedy fraškova a velmi působivá forma proň ta, kterou nalezáme v české národní písni „Když jsem u vás sloužil to první leto“ a jižto Čelakovský tak pěkně napodobil; jiné formy lze jen málokde po česku užít, na příklad při opakování *slov prvních*, a refrén vůbec musí se u nás zůstavit poesii vyšší, ač ani zde nezbujní. Takto se forma písní fraškových u nás musí obmezit na výpravnou baladu a romanci, pak ovšem a *hlavně* také na formu lehkých lyrických písní našich národních.

* Obě města stojí polou na výšině, polou v rovině a praví se, že rodí dvojí lidi: nahoře živé, duchaplné a činné, dole líné, nevědomé, skoro hloupé.

III

Vysloveno, že vytvoření českých národních a lokálních typů fraškových visí na nahodilé, šťastné *součinnosti spisovatele i herce*. Platí-li provždy pravidlo, že herec musí přísně podat to, co spisovatel napsal, pranic víc, ale také *pranic míň*, platí to především při podání charakterů národních. Pro povahy heroické v truchlohrách na příklad může mnohem snadněji postavou, orgánem, nešenou deklamací atd. herec „něco udělat“, jeden herec snad nedostihne, druhý dostihne, třetí snad i předstihne intenci spisovatelovu, při fraškovém typu národním platí ale zákon „*re* produkce“ v nejpřísnější míře, herec musí studovat tytéž typy lidu a zrovna tak jako spisovatel: *pokud sahají reální pomůcky spisovatelovy, musí sáhat i studia hercova*. Bylo by tuze málo platno dramatisovat Sylvy a Evičky, kdyby se herec na české Sylvy a Evičky nechtěl nikdy podívat.

V tom ohledu platí jako ve všem reálním a ve všem lidském věčné zákony. *Modernost* dovedla v dramatu jen *obdobu*, ne změnu podstaty. Polobáječný Frynichos, který prý psal první řecké tragedie, viděl brzy, že to s pouhým smutkem nejde, a přimísil scény veselé (vyvinuly se z nich pozdější řecké hry satirické) a naši tragédové činí to podnes, a neučinil-li na příklad Hebbel, psal také jen pro obecenstvo nejvzdělanější, ne pro vzdělanou masu svého národa. Hans Wurst a Crispin atd. sice více přes dekorační latě neklopýtají, ale klopýtají přes ně nyní typy moderněji hloupých „sloužících“. „Rubínové“ zašli sice s německými „teufeleiemi“, ale naši Enšpiglové a jiní moderní flámové jsou jen obdobou jich. Improvisovaná komedie „dell' arte“ sedmnáctého věku sice zmizela, ale všechny její ingredience objevily se za sedmileté války ve vídenské lokální frašce, arciže pak a nyní již *psané*. Na jevišti neobjevují se sice více charakterní škrabošky starořecké, aniž až na přazku přísně předepsaný kroj Pantalonův, ale každý svědomitý, výsledku dbalý herec náš má celou sbírku paruk i hledí vůbec na působivou masku co na vodítko p. t. obecenské mysle. Proto může každý směle doufat, že vzniknutím národní frašky nevznikne zas nově latinský Maccus neb

Histrion nebo italský Harlekýn nebo španělský Gracioso nebo francouzský Pierot, ale rovněž směle lze doufat, že vzniknou typy nové, *české*. Náckové našeho jeviště jsou prozatím zrovna tak dobře nebo spíš ještě berlínskými Nácky než českými.

Herce, kteří nám uvedou národní typy na jeviště, zaznamená sobě divadelní historie právě tak, jak zapsala jinde jiné. Zapsala, že Raimond Poisson stvořil zmíněného již Crispina, Bertrand Hardouin de St. Jaques Guillota, Stránický solnohradského Hanswursta, Vídeňák Joseph Felix von Kurz Bernardona, Weiskern Odoarda atd. Prozatím zapisujem my jen jmeno jedno: *Jan Kaška*.

Kaška uvedl či stvořil typy dva: *Kalafunu* („Strakonický dudák“) co pravzor českého vesnického šumaře a *Honzu* („Jiříkovo vidění“) co pravzor českého – nu řekněm Honzy! Honza je ovšem v celém světě Honzou, a přec by se o Kaškově *českém* Honzovi a o jeho poměru k Honzům jiných národů mohlo zde napsat celé učené pojednání. Zvoní nám ještě hloupě a nevinně veselý „nebožtík“ smích v uších a myslíme, že náš Honza je as nejveselejší z celé té evropské rodiny hloupých a veselých. Ostatně je zajímavo, že veselé divadelní persony skutečně mají u všech skoro národů jmeno *jankovité*, my se svými Janky, Johanny a Honzy že nejsme unikum. Harlekýn a Skapín nazývali se toskánskou abreviaturou také Zanni (z Giovanni – Gianni) a o herci, který úlohy ty hrál, vypravují současní spisovatelé, že „fecerat Joannem“. U Angličanů je Jack i John, u Němců Hänneschen na divadle rýnokolínském, jinde Hanswurst, Hansdumm, Hansdampf – Hans in allen Gassen.

Figury ty měl lid tak rád, že by je byl láskou snědl, jak říkáme, proto také všeobecný úkaz druhý, že všichni ti Honzové i s příbuzenstvem svým obdržovali na divadle ještě nějaké mastné příjmení, dle některého národního pokrmu. Takž opět anglický Jack Pudding, francouzský Jean Potage, dále italští Maccaroni (přijmí pro celou tu divadelní veselou bandu tamější), dále z holandských na německá divadla přenešený Pickelhering, dále berlínský Junker Hans von Stockfisch, před jinými ale tedy Hans Wurst. Ano Ebeling povídá,

že dřevěný meč Hanse Wursta původně nebyl ničím jiným než nožem kuchyňským a týž německý Honza že jej zdědil po „kuchařích“, kteří před ním veselé úlohy na divadlech německých hráli a k nesmírné zábavě ušlechtilého obecenstva vždy a notně klobásy čpíti museli.

Jak my svou dramatisovanou národní *buchtu* nazvem, ještě nevíme.

NÁRODNÍ LISTY 15. a 16. září a 5. října 1869

DEJTE MI ČAMARU!

P. Josef Jiří Kolár zdá se že přichází do druhého svého jara. Nyní ale jeví se proud jeho produktivnosti stránkami úsměvnějšími, nejnovější práce jeho jsou veselohry. Letos spatřili jsme již dvě takové práce jeho. Před dvěma měsíci „Mravence“, předevčírem „Dejte mi čamaru!“, opět to veselohru či frašku tříaktovou. Jako v „Mravencích“ do dob již historických, sáhl v druhé hře své Kolár zase do života moderního. Ač i „Mravenci“ s úspěchem se potkali, musíme přec „Dejte mi čamaru!“ položit ještě výš. Třeba by také zde invence šla způsobem pohodlnějším, veselé hře arci příslušnějším než snad nějaké hře přísné, je v nejnovějším plodu Kolárově zase síla zrovna mladistvá. Scény a situace rychle se mění, žádná z nich neunavuje a jeden komický moment za druhým pošinuje děj hravě dál. Také dialog vyznačuje se podobnou svěžestí, zde se slyší často obrat velmi dobrý a vtip řízný. Jak již z nadpisu kusu vidno, jedná se o nehody těch, kteří či náhodou, či pravidlem čamary nemají a „právě tentokrát“ jí nesmírně potřebují. Nehoda ta přihazuje se zde také Serapionu Nesmrtelnému z Hrobu, spisovateli, kdy chce jít kvůli bohaté a slíčné Jarmile, dceři bohaté vlastenky Vlastislavy, na ples, na nějž se nesmí právě jinak než v národním kroji. Vypůjčí sobě čamaru od bohatého hejska Nehody, jenž jest jeho sokem, aniž by kdo z obou o tom věděl.

Žárlivost „prozatímní“ milenky, švadleny Sabinky, připraví ale Nesmrtelného o čamaru v chvíli nejrozhodnější, avšak Nesmrtelný, nevěda ani, jak hluboko sáhá tím do vlastních osudů, vypůjčí se „tajně“ i druhou Nehodovi zbylou čamaru a zamezí tím Nehodovi cestu na ples, na kterém matka Vlastislava hodlala oznámit zasnoubení dcery své s bohatým tím hejskem. Nehoda nyní svádí celou revoluci, aby se někde a nějak domohl čamary, a scény ty, odehrané v zahradě Vlastislavině, jsou nejpůsobivější. Konečně se arci všechno dobře skončí; Nesmrtelný dostane Jarmilu, Nehoda nic, Sabinka nějakého sklepníka atd. atd. Charakteristika osob je ovšem veseloherní, dovolujíc sobě i časté krajnosti, avšak je veskrz určita a řízna. Jen toho jsme litovali, že vetkány jsou některé „osobnosti“, třebaby jen způsobem veselým a snad i pro mnohého mírným. Jsou arci působivy, ale na jevišti arény *konkurující* nedobře brát zas konkurenty na přetřes. Dobrá jsou v tom ohledu páně Kolárova vlastní slova o „pěstování *nejen* ideálu“. Kus páně Kolárův je trvalým obohacením a bude se ostatně líbit také ještě, když na osobnosti dávno se již zapomene. O výsledek přičinili se spoluúčinkující stejnou měrou. Kdy pí Hynková a sl. Čermákova, pp. Šamberk, Kolár ml., Mošna, Bittner a Chvalovský přičiní se s chutí, musí být zábava vždy dobrá. Také ale pro úlohy menší byly tentokráte v slečnách Horské a Slavinské zcela vhodné síly. Návštěva arény byla vzdor nepříznivému počasí pěkna.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 24. září 1869

BRATRANEC

Od Štolby dáván v krátké době třetí již kus divadelní, nejnověji jednoaktová hra „Bratranec“. Je to nové zpracování známé, několikrát již užité idey, avšak zpracování dle našich

poměrů divadelních, id est hereckých, dobře vypočtěné. Známá idea vdavekchtivosti několika ženštin pohromadě žijících, mladé, starší, nejstarší, jichž srdce či vlastně chtivosti dobude sobě zakrátko muž jediný, zde šibal místo sekretářské hledající. Krajan sloužící uvede ho co svého bratrance a pak se týž stane „bratrancem“ ostatních, až nápadníkem panské slečny samy. Ku konci je ovšem vyhozen z domu a spravedlnosti divadelní i jinak učiněno zadost. Štolbovi musí se přiznat talent, že se dovede dobře dívat a reprodukovat zábavně; vše to, co vidíme, vidí se nám býti dosti známo, avšak baví nás znovu. Jeho úlohy musí být právě tak obsazeny, jak nyní na našem právě divadle možno, on sám by as nemohl sobě snadno myslit jiného než Mošnu, Šamberka atd. v úlohách svých, avšak právě pro toto podrobení se individualitám jsou úlohy ty pak vděčně působivy. Štolba má patrně talent pro vyhledávání divadelně působivého, snad se záhy vyšine také výš a bude i v invenci děje i u vynalezení charakterů brzy samostatnější a bohatší. Co se stavby jeho prací týče, mají již nyní jednotlivé části pravou svou míru a dialog, třeba se neskvěl, je alespoň přirozený. Sehrán byl „Bratranec“ výtečně. Pí Hynková, pí Pešková a sl. Čermákova, p. Mošna i p. Šamberk odměněni jsou živým potleskem.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 6. října 1869

SMRT VALDŠTÝNOVA

O tom, že nevšímáno sobě písemnictví slovanského, viz podzimní referáty loňské, předloňské, předpředloňské atd. – takto se nezměnilo pranic. O tom, že zvlášť truchlohra pohybuje se u nás v kruhu železně sevřeném, že opakuje se jen známá už hra za hrou v neuprositelném, známém pořádku, viz tytéž referáty – takto se nezměnilo pranic. Nyní jsme došli

zas „Valdštýnovy smrti“, konečně ještě jedno z oněch čísel repertoárních, která zůstanou vždy zajímava. Ač se pamatujem i na smutná představení hry té, vcelku přece bývá výsledek mnohem uspokojivějšího rázu než při leckterých hrách jiných. Všeobecné rysy hlavní úlohy p. Kolár st. dovede vždy ostře vyznačit, a třeba dialog vůbec nejeví se tak probroušený jak při „Valdštýnech“ jiných divadel, často se opakujících, a často tedy propracovaných, možno jest, že přece alespoň hojná místa pathetická a monology docházejí účinku. Mimo to máme v p. Šimanovském ohnivého, mohutného Maxe a v p. Koláru ml. Buttlera, jenž jedinou svou scénou s Piccolominim již celý večer nám upříjemní. Náš Buttler je postava veskrz přirozená, pravým uměleckým životem prodchnutá – *tak* a nejinak má se hráti v tragedii! Z nového obsazení musíme mimo pochvalnou zmínku o p. Puldovi a Seifertovi také zaznamenati p. Frankovského (Wrangel). V té úloze nezaznamenáváme ho rádi. P. Frankovský nemůže za to, že úloha ta, prozatím alespoň, jemu se nehodí – experiment to naprosto nevhodný s hercem talentovaným. Arciže zavinil také něco p. Frankovský sám, nutě se do tónu jemu naprosto nepřirozeného. Proč nedala se úloha ta p. Šamberkovi, v týž večer vůbec nezaměstnanému? Co se týče úloh dámských, stala se v obsazení jich pravá revoluce. Teklu hrála sl. Horská, Trčkovou pí Šamberková co nově engažovaný člen. Sl. Horská zkusila se již na českém jevišti v celé řadě úloh, mohou se již zcela určitě naznačit meze, jež slečna překročiti nesmí. Part heroický, vůbec nešenější tón velké truchlohry není pro její jaksi na vnitřek upoutanou osobnost a také pro *větší* úlohy druhu sentimentálního nemá ještě dost volnosti. Slečna přednáší zajisté každou větu s patrným a plným porozuměním, ale nedodává ještě síly a důrazu a myšlenka pozbývá pak plastičnosti. Zato myslíme, že v *druhé* řadě sentimentálních úloh, v úlohách menších, zůstane prozatím dobrou posilou našeho herectva. Máť slečna vzdor upoutanosti své jakýs skutečně poetický základ v pojmutí úlohy a v tónu jejím lze od posavadní nejistoty přece dobře rozeznat příjemný záchvěv hlubší. Avšak „více smělosti, slečno!“ zvolali

jsme již vícekrát. Pí Šamberková nevystoupila po prvé co Trčková. Vítáme ji upřímně, scházelať nám herečka té jisté noblesy přirozené i toho jistého přirozeně velkého tónu, jaké potřebí pro mnohé úlohy tragické. Již krásným svým zjevem zevnějším je pí Šamberková pravý šperk pro jeviště – ale ještě poněkud chladný šperk, jenž elektrické jiskry ještě nabýti musí častým a pilným zaměstnáním. Zajisté že toho také pí Šamberková dojde, aby věděla, jak na jevišti „vřelá náruživost se dělá“, prozatím ji jen prosíme, aby v tragediích neužívala téhož způsobu deklamace, který u nás bohužel stále ještě se udržuje, který podává opravdovou úlohu jen jaksi v konturách, třebaby zvonivých, neodstupňuje se ale dle *podrobností* pronášené myšlénky. Skvělé pomůcky, jakými pí Šamberková vládne, musí dojít výsledku.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 7. října 1869

NÁRODNÍ HOSPODÁŘ

△

Když jsme mladi, ani vlastně nechodíme, ač jsme se teprv nedávno vlastně chodit naučili, nýbrž lítáme, my nemyslíme, nýbrž sníme, nemilujem, nýbrž trápíme se, nekonáme, kujem jen plány. Ale všechno to v svrchované míře dle síly své, i to trápení i ty plány. Plánů naděláme, že jich v nejšťastnějším případu tak asi desitinu později uskutečnit můžem, a v zamilovanosti své napředem za jediný den snů, zápletek, bojů atd., že by v skutečném životě nestačilo deset věků, abychom všechny ty scény vyžíti mohli s onou psychickou hloubkou, která jedině je životem. Komické sic, ale přec jen velmi pěkné jsou na příklad ty názory mladíkovy o lásce, ať už v ní tone nebo ji teprv obchází. Bez notného trápení se není ani s to mysleti sobě lásku, nestaví-li mu život překážky, nakupí on alespoň ve snech celé barikády. On musí alespoň ve snech být

smrtelně uražen, trpce zneuznán, on alespoň ve snech musí zvítězit svým charakterem, pravým to ideálem vší mužnosti, to se rozumí, on musí předmět své lásky váhou své šlechetnosti nadobro rozdrtit – ne on ji nezničí, to je právě to nesmírné štěstí pro dívku, že má *jeho*, který je šlechetný v každém směru, ona sice – ač hezká, ba poetická – je pravým vejlupkem ženské lehkomyslnosti, ale vždyť on sám má takou nesmírnou sílu duševní, že by dovedl i nejlehkomyslnější lehkomyslnost vítězně překonat, – *jak*? o to se nestará, jedná se mu jen o trápivý lechtot, a pak vždyť to jen sen, však on by v životě samém dovedl jistě zakončit všechny ty zápletky a záhady šťastně! A má-li mladík talent spisovatelský, nuž vypravuje i jiným historii toho velkého utrpení, napíše novelu nebo divadelní kus – třeba „Národního hospodáře“, činohru v pěti aktech.

Zákrejsův „Národní hospodář“ je taková historie lásky až do nemožnosti samu sebe trápící. Není sice ničím jiným než českou obdobou francouzského kusu „La belle au bois dormante“, ale přece jen kusem původním, jakož každý mladý duch vše podobné zase *původně* prožije a vyžije, třeba byly už biliony před ním totéž žily. Že se tato nejnovější historie zbytečně trápené lásky nazývá „Národním hospodářem“, je věc pouze nahodilá; spisovatelova mysl je rozhodně bohata, v jeho srdci žijí ještě jiné ideály než ideál lásky, on má cit pro nejmodernější snahy lidstva, i pro ty, které jsou jen v nejčistší abstrakci své poetickými, a pro drama se tedy ani nehodí. Co je „národně hospodářského“ v kuse Zákrejsově, je pouhá arabeska kolem obrazu a neškodilo by, kdyby ani nebyla. Myslíme, že režisérská tužka pracovala nemilosrdně, ale dobře – „dobře“ nevylučuje „líp“, „málo“ nevylučuje „víc“.

Již skoro po několik let mluví se v časopisech o Zákrejsově hře. Byla čtena v Umělecké besedě, zvěstovala se v divadelním repertoáru, vyšla tiskem. V Besedě jsme jí neslyšeli, tištěné kusy čtem již velmi nerádi, nyní jsme ji konečně spatřili na jevišti. Potěšili jsme se, ne absolutní dobrotou hry, ale rozhodným talentem spisovatelovým. To je u nás nejen něco,

nýbrž hned mnoho, přistupuje-li do kruhu spisovatelů činných člen nový, o němž se říci může, že má značnou zásobu *svých* myšlenek, *svůj* směr, a to směr *schopný života*. K tomu se připojuje zde další výhoda: *první* práce a *žádná* naivnost, toť již dost! Vše zde je arci víno ještě nevykysalé, ale víno přec a z dobré révy. V Zákrejsově práci vše se teprv vaří a kysá, musíme zůstavit jeho autokritice, co budoucně se vyvaří. Skoro se nám již zdá, že Zákrejs nevyčerpal se první várkou, že v kruhu tom, ve kterém první práce jeho stojí, dovede ještě jiného a zralejšího, a probrav jedno, že dovede zas nahospodařit síly jako mlunný ouhoř na nové rány.

Vypravováním děje nebudem se zdržovat, čtenářstvo čtlo by vcelku tutéž udalost, o které čtlo, když se dávala „La belle“ („Zakletá slečna“), a mnohem obšírněji může sobě vše vyčíst z knihy tištěné. Již ale veskrz ostře vyznačené charaktery a dialog věru nevšední zasluhují samostatného uznání. Dramatická stavba kusu svědčí jednak o dramaturgickém talentu spisovatelově a do jisté míry již nabyté rutině, jednak zas o pouhém přec jen ještě začátečnictví. První akt je hladký jakoby práce francouzské, zcela lehkými, avšak zcela určitými rysy vstupuje již každá z hlavních osob na patřičné své místo, exposice je zkrátka výborná, jasná. Také akt druhý sune se rovným štěstím dál a děj v něm pokračuje skutečně dobře až k napotomnímu vrcholení. Avšak již v třetím aktu přemáhají spisovatele až přehojně nakupené motivy, jimž rozměr dramatu věnovati zde mohl jen scény co nejkratší, pro krátkost až nevýdatné. Zde již musil sáhat spisovatel k pomůckám teprv na konci veselohry nebo dramatu užívaným, k oné zázračné bystrozrakosti v součinnost uváděných osob, které sotvaže vystoupily, ba skoro již za kulisami mžikem pronikají celou situaci do nejtemnějšího jejího psychického zákoutí. I na francouzský kus by toho bylo zde až příliš mnoho. Vracíme se k úvodním svým slovům o těch „zápletkách“ a důvěře v jich šťastné rozuzlení v životě samém – i na divadle již ta důvěra klamává! A zklamala pak Zákrejsa v posledních dvou aktech ještě víc, zde nabyla práce jeho již přímo rázu novelistického. Že obecenstvo udrženo

bylo přece v jistém napnutí, toho zásluhu má výtečné provedení se strany herců. Nebudem opisovat jmena divadelní cedule, těší nás, že můžem vyslovit uznání nepodmíněné, a těší nás tím víc, že v posledním čase věnuje se tato svědomitost *všem* kusům *původním*. Dlouho dost jsme toho postrádali!

NÁRODNÍ LISTY 13. října 1869

VICOMTE Z LETORIÈRU

(Josefina Čermáková)

DRÁTENÍK

(Anna Frankovská)

Dvě byla po sobě představení, která nám snad dosvědčit měla, že mimo pí Malou, jež ovšem by byla ozdobou každého divadla, máme i v dámském personálu svém síly *umělecké*, v jistých úlohách třeba i virtuosity schopné. Sl. Čermákově byla dána příležitost, aby zkusila nynější dosah svého talentu na Vicomtu z Letorièru, pí Frankovské, aby znova před nás předstoupla co Juro v Kaisrovu „Dráteníku“. Úlohu tu hraje pí Frankovská ovšem virtuosně, s onou hotovostí, která mezi vystoupením předvčerejším a někdys předloňským do nejmenšího odstínu nemá rozdílu. Pí Frankovská studovala kvůli Jurovi život, podává fotografii života, avšak nepřestudovala se, podržela sdostatek vřelého citu, aby se vyhnula každému dojmu dělanosti, a často posluchače i uchvátila. Sl. Čermákova pak má ovšem již dávno právo na úlohy podobně těžké jako vicomte. Že také u nás přešla úloha ta do rukou ženských, schvalovati sice nemůžem, avšak úsudek svůj musíme arci říditi vždy dle případného výsledku. Výsledek byl tentokráte velmi pěkný. Jsou sice scény, v nichž by potřebí bylo hry ještě broušenější, je sice jistá míra, do níž se i nejbujnější rozmar – zde zvláště v prvním aktu –

vtěsnati musí, aby zůstal humorem zcela přirozeným, avšak to i jiné, co bychom z nejpřísnějšího stanoviska vytknouti mohli, mizí vahou svou naproti *prvnímu* provedení úlohy a při nynější zralé snaze sl. Čermákovy můžem také najisto předpokládat, že již při provedení druhém naprosto zmizí. Nejvíce nás potěšila okolnost, že ze všech částí úlohy vysvítala přísná rozumová úvaha, rozumné rozdělení síly a efektů, aniž by se dřívější bezprostřední přirozenost tím jen dost málo stírala. Sl. Čermákova je nyní na nejbezpečnější cestě, aby stala se zcela svou, zcela původní herečkou, – tím nám ovšem nejlíp poslouží, prostřednosti máme takto u svého divadla pořád ještě více, než bývá právě někdy snesitelno. Tím, že sl. Čermákova hrála výborně vicomta a pí Frankovská výborně Juru, bylo o sobě něco podáno, avšak nedostatek *dobrých* a mladých druhých sil pro dva až tři obory dámské zůstane pořád pravdou a personál dámský o to je chudší našeho personálu panského. Co ale nových starých vad při obou představeních zase odkryto, až krušno sobě připomenout! Takové poklesky následkem *nedostatečného memorování* a takové až přímo neslušné zacházení s českou gramatikou, že to někdy škublo celým obecenstvem, jako když se mráz obnažené rány dotkne. Komanduje někdo?

NÁRODNÍ LISTY 18. října 1869

KNĚŽNA Z OSTROGU

(Julie Šamberková)

Szujského „Eliška z Ostrogu“ byla patrně jen proto nově studována, abychom měli příležitost spatřit pí Šamberkovou v úloze již hotovější. Výsledek hry, výsledek to pro pí Šamberkovou zcela šťastný, stvrdil nás v úsudku dřívějším. Jeť nepochybno, že talent paní té je skutečným obohacením a „novým tónem“ v souzvuku divadelních našich talentů, za druhé, že nadání její směřuje k representaci heroin nejchlad-

nějšího, nejželeznějšího druhu, a za třetí, že ještě mnoho píle musí přiložit na zdokonalení se, poněvadž právě obor jí nejpřirozenější, nenešený zápalem, nejvíc píle a nejvíc hotové míry vyžaduje. Bez velké píle nedosáhne nikdy výše jejímu talentu přístupné – a bude to výš skutečně vzácná, dosáhne-li ji pomocí velké té píle. Drobný afekt, jemnější odstiňování nedaří se pí Šamberkové měrou sentimentálních milovnic, vše u ní směřuje k rozměrům velkým, orgán, hry jen málo schopný, nese se silou nyní již mocnou v afektu čistě tragickém, také pojmutí úlohy pracuje rozhodně spíš k širokému obrysu než k rozboru jednotlivostí. Pí Šamberková byla hojným potleskem, i při otevřené scéně, vybídnuta k smělým dalším pokrokům. Zajímavý byl naproti tomu výkon sl. Lipšovy – umělecké to individuality rázu naprosto opačného. Arci je při sl. Lipšově již hotovost i v detailu malém. Hra byla vůbec všemi spoluúčinkujícími pečlivě vedena a bavila rozhodně alespoň některými, divadelně působivými scénami svými.

NÁRODNÍ LISTY 26. října 1869

KYTICE

Meilhacova „Kytice“ neodpovídala zcela reklamám o ní činěným. Co se obsahu jejího týče, je to tak svařenina nejrozmanitějších veselohřiček francouzských a tendenci své – ne snad mravnosti, neboť mravnost je zde právě pařížská –, své tendenci zábavné také nevyhovuje pro přílišnou délku, vypočtěnou arci na to, že herci co nejrychleji kus sehrají a na nápovědovo počínání pražádného ohledu míti nebudou. Manželé Frankovští učinili Meilhacovu hru přece snesitelnou, p. Šamberkovi ale naprosto se nic nového nepovedlo.

NÁRODNÍ LISTY 27. října 1869

MACBETH

„Macbeth“ náležel vždy mezi nejlíp provozované kusy na českém divadle. V p. Šimanovském měli jsme rozhodně dobrého hrdinu úlohy titulní, v sl. Lipšově pak lady Macbeth, jakou nám i větší divadla závidět mohla. Nejen co do obsazení úloh jmenovaných a úloh ještě jiných, také co do celistvého upravení hry učinil nyní pan režisér Kolár st. celou revoluci, zčásti na prospěch celku. Sám uvázal se v úlohu titulní. Při vzácné rutině a vždy potrefném, vybroušeném porozumění úloze každé, při pěkných také jeho prostředcích hmotných rozumí se samo sebou, že měl Macbeth jeho stránky výborné, které rozhodovaly nad výsledkem celého večera. Zcela ale zbytečno by bylo, kdybychom chtěli paralelu vyslovit mezi p. Šimanovským a p. Kolárem v úloze té. Buďme rádi, že je máme oba, a působí-li Kolár na hlasný vděk obecenstva co Macbeth, že v témž kuse dovede Šimanovský Macduffem z jediné scény utvořit pravou perlu téhož večera. To byla scéna úchvatná výtečným odstupňováním, prodchnutá pravdou! Pí Šamberková nás skoro překvapila. Arciže sama nemůže ještě míti nároky, aby její lady Macbeth rovnala se mistrnému výkonu sl. Lipšovy, která mimo pí Malou prozatím je u nás v podobných, nejpodrobnějšího odstiňování vyžadujících úlohách nenahraditelna, přece měla i pí Šamberková momenty zcela šťastné, jež nás věru potěšily. Arci není dobré pro začátek zkoušet mladé ještě síly na tak nebezpečných skaliskách; třeba se mnohé povedlo, Shakespearův kus sám a naše obecenstvo žádají pro podobné úlohy rozhodnou již hotovost. To se vidělo večera toho na jiných ještě úlohách a rozestřelo nad jednotlivými částmi jistou mdlobu, která by teprv po několikerém opakování kusu zmizela. S výsledkem celkovitým bylo ostatně obecenstvo velmi spokojeno.

NÁRODNÍ LISTY 1. listopadu 1869

Divadelní, vlastně *kasovní* událostí tohoto týdnu byli dušičkoví *tři* „Mlynáři a jich děti“. Věru, třikrát za dva dny dával se zas starý Raupachův kus, v pondělí jednou, v den Dušiček dvakrát: odpůldne dostal p. Grunert košem, navečer p. Seifert, odpůldne pískal p. Seifert flautu, navečer p. Šamberk, odpůldne umřela zcela rutinovaně pí Frankovská, navečer něžně skonala sl. Horská, jen p. Kolár ml. chrchlal odpůldne i večer. Čtyřicet let drží se již „Mlynář a jeho dítě“ a bude se držet ještě čtyřicet let. Neubili ho ani posměchem, ani parodiemi à la „Dítě a jeho mlynář“. Není tak špatný, jak se mu blaseovanost ušklíbá, motivy jeho jsou co nejjednodušší, a proto jednoduchému citu také co nejpřístupnější. Že pak se sentimentálnost v něm vrcholí, jakáž škoda? Dušičkoví navštěvovatelé snesou už něco lásky, rodinného citu a soucitu vůbec, je to jiné obecenstvo než obecenstvo francouzských veseloher, kterému je „smrt“ maličkost, „choroba“ hanba, „soucit“ formální věcí a které, když se zamiluje, jde hned „do kněh se podívat“. Někdy se daří ale i té strojené blaseovanosti zde dosti divně. Přijdou v kuse scény, přirozené, dobré scény, úsměv „převahy“ kamení, pak kyše, pak se lorňon začne třást – a ostatek se přec jen svěří kapesnímu šátku! Ale v jiný den než v dušičkový nepřiláká „Mlynář“ ani myš do divadla, už si rozličná ředitelstva uškodila! Zato v den pravý je radost stát u kasy – ale o dvě hodiny dřív a bez kuřích ok! Nejdřív, takřka v okamžiku, je rozprodána „kavalerie“, jak služky, „galanterie“, jak mužští, „kanalerie“, jak – někteří, a „galerie“, jak tak zvaní vzdělanci říkají, pak to jde rychle dál a stalo se v úterý, že jeden muž licitoval sama sebe z dvoušestákového místa až na sedadlo v lóži: „Já musím a musím vidět toho chrchlouna, jak svoje peníze zahrabává!“ Ženštiny ale mívají buď míň chevalerie, buď míň peněz, a dobrá stařenka, stojící už po třetí s nepořízenou u kasy, rozumovala: „Před hodinou mně řekli, že už není žádné místo za dva šestáky, pozdějc, že už není za třicet, a teď prý už není

ani za šedesát – aha, když vidějí, že lidi jdou, tak přirážejí!“ – Jen něčemu se divím, že jsou totiž lidé, kteří „Mlynáře“ posud neviděli!

NÁRODNÍ LISTY 5. listopadu 1869

GRINGOIRE – MILOSTPANÍ ŠLA SPAT

Pěkná to dramatisovaná novela, Banvillův „Gringoire“ totiž, s velmi hezoučkou základní myšlénkou! Myšlénka jeho praví: *poetické nadšení nadchne i ohyzdnou tvář krásou.* Gringoire, jak jsme již pravili, je chudý písničkář, tak chudý, že má věčně hlad „už ze zvyku“. Kvůli lákavé večeři deklamuje před králem Ludvíkem XI., jehož nezná, jednu ze svých básní, a to na popud zlomyslného králova lazebníka Olliviera právě baladu o „libosadu krále Ludvíka“ – as takový libosad, jako byl Haynauův v Uhrách –, patrně šibeničná to satira od Banvilla na Napoleonův Cayenne. Odpustí se mu, dovede-li za hodinu získat si lásky bohatého, slíčného děvčete, a on toho dovede mimovolně. Souhra je při takém novelistickém rozvoji tuze hlavní věcí a ta právě tuze vadila. Dobrá polovice herců nevěděla kdy mluvit, což se vyjímá, jak známo, vždy pěkně. Ale hlavní úloha byla v rukou Bittnerových a ty ruce snaží se vždy upřímně; obecenstvo vyznamenalo také první jich pokus v úloze čistě charakterní potleskem při otevřené scéně a opětovným potleskem po kuse. Arci musí p. Bittner i na svém Gringoiru ještě brousit, aby stal se tento víc než šťastným pokusem. Ještě ho poněkud úžilo vědomí, že má velkou právě úlohu před sebou; až to a pak trochu naivnosti – jen tak poznáníčko jí – zmizí, bude také ve všem víc ještě bezprostřednosti, která uchvacuje vždy. Vložené básně deklamoval p. Bittner vskutku výtečně.

„Milostpaní šla spat“, druhý to francouzský kus předvčerejška, byl sl. Čermákovou, pp. Frankovským a Mošnou výborně sehrán. Ale obsah jeho jde až k oné „mezi slušnosti“,

ku které se na jevišti nepřiblížit bývá také slušno. „Plnou hubou vše to říct“, co se zde říká, bylo by jemnější než říct to tak „jemně“ jak zde. Nedovedem lhát mravnost, ale slušnost také nesmí být vylhána!

Dnes, co v den bělohorské bitvy, dáváme ve svém divadle kvůli demonstraci „Milostpaní šla spat“ a „Souboj v Krči“. Jen aby se policie do toho nevložila!

NÁRODNÍ LISTY 8. listopadu 1869

PANENSKÉ SLIBY

Fredrovy „Panenské sliby“ splnily víc, než slibovaly, líbily se rozhodně vzdor tomu, že obecenstvo již tuze navyklo sobě burleskní vtip a pikantní nesmysl nejobratnějších moderních Francouzů. Slovanský repertoár by při obecenstvu našem mohl as často ještě způsobit vítězství psychologické pravdy nad psychologickou hříčkou! Fredrův kus má skutečně cos panenského do sebe, kdyby nebyl výraz směšný, řekli bychom, že cos studentsky panenského. Je v něm vzduch studentských prázdnin: *tak* jsme na venkovských sídlech milovali a láskou se bavili, tak prostě lhali či „duchaplně intrikovali“ a se měnili – my i ty druhé! Takový je as také obraz mladého života na četných venkovských sídlech polských a Fredro je as portretoval. Dvě mladice, sensitiva a diblík, dva mladíci, fučílek a vzdychal, nesmírně dobrý strýc a nesmírně moudrá teta, toť celý personál pěti aktů. Děvčata se zapřisáhla, že se nevdají, – vedle romantických myšlének na klášter a vedle poetických snů o panenském, liliovém pohřbu tak obyčejné první duševní zaměstnání děvčat! Ale strýc chce, aby milovaný divoký synovec vzal si sensitivu, nu a věc se skončí dvěma svatbami: sensitiva se překoná sentimentálností, diblíkův vzdor zlomí se mírným násilím. Charaktery jsou pěkny, dialog ne obyčejný, sloh je úsečný – a mluven byl dialog

i vyznačeny charaktery vesměs šťastně – šťastný zas divadelní večer! Sl. Čermákově a p. Bittnerovi nezbývá leč upřímně volati „bravi!“ – tak výborně viděli jsme jen zřídka kdy na českém jevišti zahrát úlohy veseloherní! Také p. Frankovský a sl. Lipšova byli dobři, ano i sl. Horská větším dílem šťastně překonala obtíže velké úlohy, která vyžaduje tolikého odstiňování. – Pilný překladatel p. Em. Vávra zadal ještě jiný kus Fredrův, „Pomstu“, – sáhněm tedy také k tomu!

NÁRODNÍ LISTY 12. listopadu 1869

ORFEUS V PODSVĚTÍ

Offenbachův „Orfeus“ prosí snažně, když už zaslouženým způsobem stal se stálým členem operetního našeho repertoáru, aby ta voda, která as před rokem časově do něho napršela, byla zas z něho odcezena. Ale myslíme vzdor tomu, že má týž nebožtík pravdu a že skutečně původní dobré vtipy plavou nyní po něm jako mastná oka na špitálské polívce, že také celým lesem prázdných slov propracovati se musíme k tomu, co dříve působivě hned na dlani leželo, vzdor tomu všemu myslíme: „Orfeus“ může sobě tu prosbu ušetřit, nevyřídí ničeho, jako jsme už my několika svými interpelacemi v téže jeho záležitosti praničeho nevyřídili. My už i prosili, aby „Olymp“ byl dán trochu do prádla, a přece s něho posud špína kape. Podivno, počítáme přec, že s řádnou výpravou vždy by byl „Orfeus“ působivý, ale jiní počítají zcela jinak. Mezi představením roznesla se divadlem zpráva, že je přítomen Offenbach i s paní svou. Nějaký obstarožný, trochu orientálně vypadající párek zavinil se pověstí tou, ale na štěstí Offenbachovo byla licha.

NÁRODNÍ LISTY 2. prosince 1869

LIŠÁK A SMOLA

První provedení Rädrova „Roberta a Bertrama“ rozhodlo již nad úspěchem kusu, který ve fraškovém našem repertoáru as častěji se objeví. Arci *líp* než po prvé nebude se „Lišák a Smola“, jakž Böhm po česku nadepsal a dobře zpracoval, as nikdy dávat, neníť to u nás právě obyčejem, aby se hra opakováním lepšila, a kdo po prvé neumí už úlohu dokonale, po druhé umí ji ještě méně. To také vadilo valně už při žertech prvního jednání, které musí být s obzvláštní rychlostí sehrány a leckdy šly až mdle. Hlavní osoby, p. Šamberk a p. Mošna, měly alespoň rozmar dobrý, jímž mnohé se nahradilo. Také celkovitá úprava byla velmi dobra, při malém našem jevišti přímo výborna – práce to beneficianta p. Chramosty.

NÁRODNÍ LISTY 4. prosince 1869

ARRIA A PAETUS

Wenzig je co dramatik zajímavý zjev. Zvláštnosti jeho jsou: děj skoro vždy šťastně a nově zvolený, znalost nekřiklavých, elegantních efektů divadelních, pak známost s modernějšími choutkami i netrpělivostí našeho obecenstva, čemuž činí ústupky – avšak nevelké, konečně jistá přirozená i rozumná dikce, někdy arci až příliš střízlivá, záchvěvem citu neprodchnutá. Vše to zpozorovali jsme opět při jeho „Arrii a Paetu“ – „historickém obraze“ to, jakž sám opatrně praví. Práce ta není daleko obsahu tak poetického jako téhož spisovatele „Koruna“, zato ale obsahu tím smělejšího. Wenzig vážil tentokráte z historie římského úpadku. Předvádí nám dobu Claudiovu. Na mizernou chátru skleslý lid městský, lačný po chlebě bez práce i po krvi bez boje, lid dvorský spíš na podlost než na ducha svého se spolehající, ženštiny pověstné

Messaliny s nejnažší nestoudností v čele, úřadníky pouhé špehouny a soudce pouhá kývadla, vládce stejně obmezeného duchem jako zpitomělého „césarskými“ tradicemi, a mezi tou spoustou něco málo čistých jednotlivců, slabých to pablesků ctnosti starořímské, kteří jsou jen tak dalece světlí, aby tmu vůkolní učinili tím citelnější, a jen tak dalece silní, že dovedou obětovat sami sebe, aniž by oběť jejich byla takto dost málo platna. Strašlivý to kus historie, jehož morálka je jen asi ta, že přicházejí doby všeobecné mrzkosti, v nichž ctnost nanejvýš dosáhne toho, že učiní zadost sama sobě, a v nichž také nejlepší, nejsilnější, nejrozhodnější povahy klesají ne bojem, nýbrž náhodou. Obraz tak důkladně vyssáté doby hodí se spíše pro perokresbu dějepisnou či novelistickou než pro výtvarné dláto dramatikovo, v době takové nemá dramatik, chce-li zůstat dějinám věrným, žádných postav z krve a masa, nýbrž jen bledé schema. A Wenzig patrně *chtěl* zůstat věren, a už proto mohl podat jen řadu obrazů, jichž mohlo být arci třeba třikrát tolik. Scribonianus se svými Dalmatinci se vzbouří proti Claudiovi, s ním jde Paetus, za tímto přijde do táboru Arria, vzor římských žen. Paetus chce Řím osvobodit od mrzkých tyranů, avšak již první bitva prohrána zradou a *činnost* Paetova je v koncích, pro hrdinu dramatu nastává již jen utrpení a trpělivě vysokomyslné snášení. Arria jde za jatým Paetem do Říma, chce se pomocí přítele Galby dostat i k němu i k císaři. Avšak také její lásce a obětivosti by se nepoštěstilo nic, kdyby nebylo nahodilé přímluvy Messaliny, choti Claudiovy. Claudius „prozatím suspenduje“ výrok soudu a Paetus musí i s Arriou dát slovo, že na zavolání zase se před soud dostaví. Kdyby dané slovo zrušil, jednal by Paetus ve prospěch vlasti a idey vyšší, kdyby dovolil Galbovi, aby tento činně se ho ujal, nebylo by o tu chátru římskou a darebáky Claudiovy škoda. Paetus neučiní ale vůbec ničeho. Avšak již nevěrnost Messalinina je Claudiovi zrazena, její vliv zlomen, Paetus i s Arriou jdou volně zas do žaláře, a když se jim pošle dýka, zabodne Arria nejdřív sebe, pak podá Paetovi dýku se slovy: „Nebolí to, Paete!“ Zcela zbytečně umrou, nemajíť viny pražádné, nepomohou

tím pranikomu a k tomu již spěchá k nim Galba se zprávou, že jsou volni, ať Claudius právě se pominul smyslů. Pouhá náhoda tedy způsobila jim smrt. Arria a Paetus nejsou dramatickými charaktery, jsou jen obrazem věčné lásky, teprv v jednání posledním stává se Arria rozhodně a krásně dramatickou; z ostatních činných osob také jen Messalina vyniká interesem novelistickým a pak Claudius, jehož je nám skoro líto, že je tak původně duchem obmezený a přitom i manželkou ještě podváděný. V snaze, aby nerozběhl se příliš do šířky, a přece vylíčil alespoň v povšechný dostatek dobu Claudiovu, Claudia samého, Messalinu, Arriu, Paeta, lid atd., stalo se Wenzigovi, že jednotlivé figury zase nevynikají, že interes jimi vzbuzený vzájemně se paralysuje a kus že má více hlavních osob než mu prospěšno. Že celek přece dosti živě šine se dál, ano že jsou v kuse jeho přec jednotlivé scény tak výtečně a mocně působivé, jako Paetus před soudem a Paetus s Arriou v žaláři, je arci přirozený výsledek rozhodného dramatického talentu a vybroušeného spisovatelského taktu Wenzigova. K výsledku dobrému se také přičinili herci. Pánové Kolárové (Claudius a Galba), p. Šimanovský (Paetus) a pí Šamberková (Arria) často byli voláni.

NÁRODNÍ LISTY 9. prosince 1869

LEVOBOČEK

Naše obecenstvo už je pravé obecenstvo divadelní. Jako v opeře má smysl pro celou dramaticko-hudební říš od Gluckovy „Armidy“ až po kuplet Offenbachův, takž stejně dovede zažít i recit Shakespearův i berlínských kladderadatschiánů i francouzské hry přísně konversační. Tak přísně konversační jako Dumasa mladšího „Un fils naturel“, kde i nejnáruživější výbuchy zůstávají v mezích té naší naučené „slušnosti“, kde nejtěžší rodinné udalosti vzbudí jen bouř vnitřní a kdežto,

kdy pod povrchem otvírají se prohlubně, na povrchu vlna přece jde jen do hřebínků, ne do hřebenů! Na moři způsobuje scirocco cos podobného, a palný, nezdravý dech našich společenských poměrů lze snad nejlíp srovnat se sciroccem.

Tento Dumasův „Levoboček“ má totéž sujet co Sueovy „Děti lásky“. Jenže nemá tolik zoufalé tragiky a má šťastnější konec. Tisíc a tisíckrát už se přihodilo grisetám, co zde Kláře Vignotově s pološlechticem Sternayem. A tak, jak Sternay jednal, „nejednali by ani dva ze sta“; on za to konečně nemůže, že Klára, když se o jeho svatbě dověděla, hodila mu pod nohy vše, co on byl svému synu Rudolfovi daroval. Nahodilým dědictvím po muži cizím stal se Rudolf boháčem, vyrostl, aniž by původu a jmena svého znal, šlechetná matka a kmotr notář měli péči, aby stal se z něho muž zcela „svůj“. Rudolf „po dvaceti letech“ zamiluje se do Hermíny – příbuzné otce Sternaye. Nyní jedná se o původ jeho a o to, aby ho otec uznal. Sternay zamítne ho – kvůli „logice“. Avšak Hermína je dosti silna, aby se dala zavřít do kláštera až po svou zletilost, a strýc její, dobrý kousavec markýz z Penmarův, pomůže Rudolfovi na dráhu diplomatickou. Rudolf co Francouz zrovna hravě zachová několikrát Evropu, karta se obrací, Sternay teď – avšak sám notář Aristid Fressard velmi dobře *teď* o Sternayovi se vyjadřuje: „Ten se potí, aby ho syn jeho uznal!“ Rudolf ale kvůli matce své ho neuzná, jen to učiní, že mu vymůže hraběcí patent a za to dostane Hermínu.

Vlastně by ani neměli nikdy hrát čeští herci tak *výtečně*, jako sehráli „Levobočka“! Neboť pak je nebezpečí zde, že obecenstvo se zeptá: Proč ne vždy, když máte tak krásné talenty? Proč nechcete způsobit *vždy* rozkoš nám, a když už člověk jen jednou žije a i největší talent svůj jen jednou rozvinout může k slávě *trvalé*, proč býváte spokojeni s úspěchem chudobným? A ještě jinou poznámku jsme slyšeli hned po představení. Pravilť lidé mlsní: Kdyby tak vždy zakládali a pak ještě zdokonalovali, šli bychom na jednu hru třeba dvacetkrát a nebylo by třeba tolika kusů nových! To a podobné povídali všichni po výtečném večeru dam Čermákovy,

Frankovské, Šamberkové a Lipšovy, s nimiž závodili Kolár ml., Bittner, Frankovský a Šamberk.

Ale vlastně by neměl také divadelní referent napsat slovo „výtečně“ tak beze vší výminky. A protož spěchám alespoň, abych politoval, že p. Šamberk v poslední třetině úlohy své, kterážto část arci vyžaduje velkou práci a co nejostřeji zpracovaný detail, spustil se charakteristiky a upadl v jednu ze svých oblíbenějších šablon. A pak činím ještě některou poznámku toaletní. Předně, že v čtvrtém aktu mohl být snad čepeček pí Frankovské jiný než „před osmnácti měsíci“ aktu třetího. A pak, že pí Šamberková na svou úlohu vypadala snad příliš mladistvě. Je ovšem škoda zastřít tak krásný zjev, jakým pí Šamberková bez odporu jest, avšak předevčírem v úloze Sternayové byla by ta škoda vyrovnala se s prospěchem, a ondy v úloze Arrie docela už s *nutností*!

NÁRODNÍ LISTY 11. prosince 1869

THEATRALIA — DĚTINSKÁ

(Král liliputánský — Matčina píseň)

Pravda učinil svým „Liliputánským králem“ značný pokrok. Zbytečného moralisování skoro úplně se zřekl, zato vyniká mravní myšlénka tím bezprostředněji. Jeho „Liliput“ není původní, i ta ševcovská smůla Putlitzova „Zakleného prince“ na něm lpí, ale to neškodí! Pěkný „kousek“, živé „scénky“, dost prostory pro přídavky dekorativní, pro tanec, zpěv atd. Ovšem také už trochu těžší úložky, vyžadující skoro již jistou charakteristiku. Avšak, vždyť naše herecká diminutiva už také pokročila a jako v „Matčině písni“ pěknou, něžnou deklamací, takž zas v Pravdově kuse vynikali skoro všichni volným rozmarem a zcela dobrým porozuměním situaci. Všichni ti malí přišli k nám zase na zimu, kteří nás minulého jara těšili. Jen jeden jediný scházel, ten boube-

latý malý komiček malgré lui, který vždy až k nápovědovi se protlačil a každého potěšil už kvetoucím zdravím svým. Ten stál tenkráte smuten dole u vchodu a žaloval: „Pan Chramosta mně nedal úlohu!“

Bylo čtvrteční odpůldne, tedy školské odpůldne, a přece dosti plno při prvním čísle nové serie dětských našich her. Všeobecně se vyjadřovalo přání, aby v hrách těch pokračovalo se pravidelně. Jisté alespoň pravidelnosti je zde skutečně potřebí. Těžko pak „herce“ získat a obecenstvu zas těžko, aby neodvyklo.

NÁRODNÍ LISTY 18. prosince 1869

FAUST — DRYÁČNICTVÍ

Nebyli jsme vlastně nikdy příliš nadšeni Goethovým „Faustem“. Totiž „Faustem“ *provozovaným*, při čtení ovšem nadchne se každý dle obsahu vlastního ducha svého. Především je úloha titulní už tak dvoudílná, že jsme ji *dobře* provedenu neviděli posud ani od největších cizích umělců. Kdo dovede přivést k platnosti obsáhlou hloubku části první, sotvaže dovede hravou junkrovitost části druhé a naopak. Co se týče Mefista, je nám pojmutí Poláka Dawisona jedině pravým. Zde nevystačí důsledný obrys všeobecný, aniž nějaká humoristická omáčka stejné všude chuti. Úloha skládá se z prarozdílných myšlének, co do formy své takřka filosofických epigramů, a Dawison přivede každou z nich k samostatné platnosti jakoby epigram, aniž by ztratil přitom stejný všude základ démonický. Základ ten opakuje staré pravidlo: démoni jsou v lidech, ne mimo ně, a proto zůstává zde i lidskost (ne v běžném smyslu „humanity“) v plném právu svém. My arci, jak se říká, „můžem pánubohu děkovat“, že tam, kde dokonalost je takřka nemožna (ani německé „Mustervorstellungen“ v Mnichově ji nedosáhly, ač sezváni byli nejvýtečnější všech německých výtečníků di-

vadelních), máme hodnotu alespoň aproximativní. Především je tu pí Malá s vzornou deklamací svou a se smyslem pro poesii přímo sensitivním. Pak p. Kolár starší s plným porozuměním hluboké Goethovy filosofie. Pak p. Šimanovský se svou uměleckou opravdovostí, krásnými hmotnými pomůckami a šťastným domyslem. Avšak mohou arci nastat okolnosti, které aproximativnosti ubírají. Ty byly při posledním provedení „Fausta“. Na pí Malou působily poněkud ferie delší a dojem nejpochlebnějšího uvítání, p. Šimanovský trpí smutnými udalostmi rodinnými a p. Kolár, nyní se vížící na užší kruh úloh, v němž by arci mohlo se dojíti až k ciselování nejjemnějšímu, nebyl právě v příhodném zcela rozmaru. Ostatně snadže schodek pozorovali jen ti, kteří už častěji byli přítomni „Faustu“ a hledí zrakem kritickým.

„Dryáčnictví“ Scribovo líčí dryáčnictví literární. Takové „dělání slávy“ není jen ve Francii, nýbrž i u nás, a nejen na poli literárním, nýbrž i v politice. Zrcadlo pro leckoho, ale spíš do žertu než do hladkosti broušené! Až jde hlava kolem při té mase nemožností, které se zde kupí v aktu jediném! Náhradou byla hra výtečná, tak výtečná, že jediná věta p. Kolára ml. stačila už na veselý potlesk.

NÁRODNÍ LISTY 23. prosince 1869

GAVAUT, MINARD A SPOL.

Pánové Gavaut a Minard (bavlněná jich firma zní vlastně „Gavaut, Minard a spol.“, avšak to „a spol.“ je dáno jen „kvůli většímu dojmu“) zavdali neznámému nám posud panu Gondinetovi příležitost, aby napsal frašku. Jděte, podívejte se na ni a smějte se, povídat se to nedá! Tisíc kotrmelců komických – jak je popisovat! Ostrá charakteristika, staré, přímo ze života vyňaté jednotlivosti komické, přitom rovněž tolik nesmyslů, přes něž jen Francouz obratně překlouzne,

lascivnost rozhodná, ale s tak veselým úsměvem, že se ihned odpustí, pravý vír na jevišti a stálý smích v obecenstvu – jděte a smějte se také. Jen ještě vybroušenější souhra a propracovanější úlohy jednotlivé, pak poněkud jiná úprava jeviště, a sice zcela taková, jak sobě ji spisovatel předepsal, a kus páně Gondinetův z repertoáru tak brzy nezmizí. Také bude dobré, když se nebudem divit, proč as vyslovuje se důsledně Menard místo Minard atd.

NÁRODNÍ LISTY 26. prosince 1869

Znáte historii rouenského karmelitána, ctěného pátera Rocha? Shromažďovala se u něho děvčata – ale jen hezká – a on je učil ctnosti. Líčil jim nectnost tak obšírně, podrobně, ohnivě a obrazně, že se pořád červenaly, rozpalovaly, rozpakovaly a on se tím jejich počínáním „náležitě bavil“, jakž sám v memoárech svých s rozkoší vypravuje. Kdyby žil za našich dnů, byl by s toutéž rozkoší napsal divadelní referát o „Gavaut, Minard a spol.“ a všechno to do něho vpravil, co Gondinet do svého kusu ještě vpravit zapomněl. My karmelitáni, my se i psaním umíme „náležitě bavit“! Připomínáme svatého Augustina, který prosil pánaboha, aby mu dal dar čistoty, ale ne hned. Ostatně – *pravdu* máme, i že se bavíme i že pravíme, morálka páně Gondinetova že je divna. Jeho kus jde směrem oním, jenž se za Liegerta zavedl a v němž se za nynějška skorem výhradně pokračuje. Pěstování jediného směru škodí, zvlášť když je nám ten směr přec jen trochu cizí, ne pražský, nýbrž čistě pařížský. A pak – české divadlo má mít tak mnoho směrů! Rádi se smějem, rádi „bavíme“, připojujem se ale k žádosti těch, kteří by se leckdy rádi bavili i opravdověji.

NÁRODNÍ LISTY 30. prosince 1869

EPILOG V PEKLE

Divadelní hry loňské zakončeny v silvestrový podvečer „Epilogem“ od Kolára st. Luciper přišel „z hořejšího světa“ – p. Mošna ukázal přitom vtipně do sufit – zas dolů do pekelné říše a sdělil knížeti Belzebubu a ostatním pánům spolučertům, cože všechno nahoře viděl mezi lidmi. Mnoho toho neviděl, a co viděl, nestrávil právě na řízný epigram. Ale konečně – povinnost svou „epilog“ přece vyplnil a mimo to dal p. Mošnovi vítanou příležitost, aby tento dokázal, že umí sice mnoho přednášet, rýmované verše ale ne.

NÁRODNÍ LISTY 3. ledna 1870

ROMEO A JULIE

S pietou si zahráli Shakespearovo „Romeo a Julie“, s pietou i obecenstvo poslouchalo, přec byl celkový dojem o poznání mraznější než jindy – snad právě kvůli té „pietě“. Bůh ví, někdy už je to tak ve vzduchu. Na příklad při Julii pí Malé. Zajisté že necháme-li základní tón její platit, což také učinit musíme, bylo vše u velmi dobrém souladu s ním, vše velmi pěkně promyšleno i s výtečnou rutinou provedeno, – avšak přece jsme si přáli zde onde víc krve, trochu svěžejší vřelosti a proniknutí citu, jímž se divadelní hotovost rozumová ještě více zastírá. Julie poněkud „po italsku“ vybočuje z všeobecných ženských pravidel, oheň je při ní požadavkem neodstranitelným, bez něhož povaze té sic neporozumíme zcela. Při řídkých přednostech pí Malé je nám právě i nejmenšího nedostatku líto, byť nebyl těžší než mlha na květině. Avšak i to sobě dovedem vysvětlit a víme, že po třetí čtvrté úloze dávnější nenucenost hned zase se dostaví. P. Bittner musí při Romeu velmi mnoho a velmi dobře počítat, aby s křehkým

hlasem svým vystačil; on se podrobuje práci té a dosahuje výsledku čestného – Romeo ale taktéž vyžaduje více ohně. Jako vždy byly výkony pí Hynkové (kojná) a p. Šimanovského (Mercutio) rozkošny, p. Pulda hrál Lorenza pečlivě, p. Polák svého Tybalta markantně jako vždy et cetera, vše jak nahoře podotknuto. V prvním aktu působila skvělá zahradní dekorace opět a v třetím aktu taktéž působila ta karmoazínová stolní pokrývka s tím velkým, krásně špinavým flekem. Mohl by se sic Juliin závoj neb což hodit jakoby náhodou přes to – ale to by musilo teprv někoho napadnout.

NÁRODNÍ LISTY 5. ledna 1870

SARDOUOVA VLAST

Sardou, miláček nejen francouzských dvorních kruhů, nýbrž – což znamená tuze mnoho! – *zároveň* miláček francouzského lidu, je také miláčkem divadelního obecenstva našeho. Nejsme sice „Francouzi mezi Slovany“, to epitheton musíme už přenechat bratřím Polákům, ale jsme přece zdrávi a upřímni, nejsme ani potměšilci ani jiní jezovité a nehrajem si na *hloupě* mravné lidi. Nám se líbí žert každý, jen když je slušný, a Sardou i při nejodvážnějším žertu vždy ještě zůstává slušným. Mimo to, ať už je *zcela* původní nebo ne a nechťsi bere své „látky“ odkudkoli, Sardou je také mistrem v urovnání látky té, jeho dramatická draperie je pestra a bohata, z každé řízy její usmívá se tvář nově pikantní, situace jsou novy a lidé – třebaby staří – v novosti těch situac mistrně myšleni.

Posud jsme seznali Sardoua jen ve veselohře a lehčí činohře, nyní se dovíme také, jak talent jeho dovedl s předmětem truchloherním zatočit. O estetické ceně jeho truchlohry promluvíme až po představení, o *divadelní působivosti* její nemůže již nyní býti pochyby. Ve vlasti básníkově učinila

„Patrie“ nesmírný povyk. V Americe a Evropě dávána již na mnohých velkých divadlech s prospěchem, nyní bude se také dávat u nás Čechů, u nás, kde již samo slovo „vlast“ má nesmírnou váhu svou a boj národa za svobodu soustrást budí co nejživější. Co se nestalo ještě *žádné* truchlohře české, stane se cizímu plodu Sardouovu: všestranná příprava, nové dekorace, nová garderoba, síla zkoušek čtených i recitovaných, ano stane se, že příští sobotu věnován bude generální zkoušce celý divadelní večer! Velké přípravy ředitelstva vyžadují, abychom i my obecenstvo připravili. Podáváme tedy již nyní věcný obsah „Vlasti“ a prosíme, aby se do neděle nezapomněl.

Děj se rozvinuje v Bruselu roku 1568. Začíná živým obrazem situačním, líčícím hrůzné hospodaření španělské soldatesky. Byl' *Alba* vrazil do Bruselu! Poslouchaje rozkazům fanatického svého krále ničil kacířství a svobodu Nizozemčanů a dal jim zato inkvisici a vojenskou hrůzovládu. Lepšího kata nemohl Filip nalézt než Toleďana Albu s tím hlubokým, žárným okem, jehož pohled již mrazem ohranul, Albu zamračeného, děsně uzavřeného, kamenného a strašně důsledného. Nemiluje nikoho než chorobnou dceru svou Rafaelu, ta jediná smí někdy zahrát s úmysly jeho.

Bohatý Brusel stal se vojenským táborem. Mrtvo je po ulicích, jen zchlastaní Španělé jimi hlučí. Krámy jsou zavřeny, dílny opuštěny. Se všech věží vlají černé prapory. Na všech dveřích kříž smutku. Venku v kraji naznačují hejna havranů, kudy kráčela armáda králova. Celé vesnice jsou prázdny. Ze zdí zbyly rozvaliny. Šibenice praskají pod svou tíží. Koho nepověsí, toho utopí nebo upálí za živa. Právě tomu rok, co Egmont a Horn, důvěřujíce slovu, nechali se přilákat a zavraždit. Egmontova vdova vyžebrává chleba pro děti své. Na prince Orania vyslovena klatba. A vše to jen proto, že flanderští měšťané nechtějí být poroby krále Španěla, že nechtějí přivolit, aby krví vykoupená svoboda předků šlapána byla králem křivopřísežným a podloudným, že nechtějí náboženství jim vnucovaného aniž vojska jiného než svého.

Utečenců mimo zem se množí, někteří lutherští knížata

zamýšlejí soustřediti je a zemi povzbudit k vzpouře. Spiklenci jednotlivých měst jsou v stálém spojení s cizinou. Hrabě Rysoor – hrdina Sardouovy hry – je hlavou spiklenců bruselských. Před několika dny byl vzdálen za rozmluvou s Oraniem a hned po návratu jali ho a má se zodpovídat z meškání svého. Chtějí zvědít, kde byl noci poslední. Vyptávají se španělského důstojníka bydlícího v domě Rysoorově.

Výpověď důstojníkova ohromuje Rysoora. Důstojník totiž praví, že minulé noci Rysoor jeho svalil se schodů za prostořekost jakous. Choť Rysoorova prý ještě k tomu svítila. Ostatně prý musí mít hrabě poraněnou pravici od toho, jak chopil se taseného meče důstojníkova. Soud uznává hraběte za nevinna, avšak v duši tohoto povstává závažná obžaloba proti vlastní ženě Dolores. Dolores se mu také přizná, pravíc, že nemohla při politických jeho snahách snésti zanedbávání osoby své (!!). Milence svého nechce Dolores zradit, avšak Rysoor přísahá, že ho najde a zavraždí, a Dolores spěchá k Albovi, aby mu svého muže zradila co spiklence. Mezitím byl však Carloo van der Noot, milenec její a přítel muže jejího, také došel k Albovi, aby ho požádal za odstranění řetězů bruselské ulice uzavírajících. Mluví tak ohnivě, že by ho řeč jeho snadno uvedla v nebezpečí, kdyby se tu po boku Alby neobjevila Rafaela, jíž byl Carloo kdys život zachránil a tím sobě její lásky získal.

Řetězy mají být proto odstraněny, aby Oraniovi jezdci mohli do města vniknout. To, co Dolores vypověděla, vysvětluje Albovi situaci sdostatek, on dá rozkaz, aby spiklenci byli na radnici, z níž má se Oraniovi dát znamení, vesměs jati.

Stane se. Všichni spiklenci padnou v ruce španělské, mezi nimi Rysoor i Carloo. Darmo by prosila Dolores za Carloa; kdyby nebylo opětné přímluvy Rafaeliny, nic by ho nespasilo. Kvůli Rafaele dá Alba Rysoorově ženě průvodní list pro ni a Carloa. Avšak – *všichni* musí zemřít. Rysoor ví již, že Carloo byl či je milencem jeho ženy, raněná pravice to prozradila. Rysoor kvůli zdaru vlasteneckého spiknutí vznešeně odpouští, Carloo musí mu ale slíbit, že vyhledá zrádce a usmrtí ho bez slitování. Alba poručí, aby Rysoor, než bude upálen, kvůli

dalším výpovědím byl ještě mučen. Na cestě do mučírny dostane odsouzený od přítele jednoho dýku a vetkne si ji v prsa. Carloo vyprosí sobě zkrvácenou dýku tu. Lze již uhodnout, do čí prsou ostří její zas se vryje, – Dolores se Carloovi přizná – sklesne proklána rukou milencovou. Strašné dojmy zlomí i Rafaelin život zároveň.

NÁRODNÍ LISTY 5. ledna 1870

„Vlast“, historické drama od V. Sardoua, dosáhla včera v našem divadle nejskvělejšího úspěchu. Poetická řeč, neobyčejné zauzlení, rychlé postupování děje, nejefektnější momenty, až do konce napínavé situace a vše to prodchnuto nejryzejším patriotismem; toť krásné vlastnosti, jimiž se drama toto právem honosí. Pověst, jakáž této novince z Paříže a Bruselu předcházela, osvědčila se u nás v plné míře. Každý akt, ba skoro každá scéna uchvacovaly obecenstvo, přeplňující všechny místnosti našeho divadla. Nával pro vstupenky byl včera tak náramný, že již dopoledne byla veškerá sedadla i lóže vyprodána. Aby se vyhovělo obecenstvu, kteréž s prázdnem od kas českého divadla včera odejíti muselo, bude se „Vlast“ již dnes opakovat. Začátek o *půl* sedmé hodině večer.

NÁRODNÍ LISTY 10. ledna 1870

Pravá udalost divadelní je Sardouův kus „La Patrie“ či „Vlast“. Již není pochyby, že „Vlast“ bude se dávat ne 3–5krát, nýbrž hned alespoň 10–20krát a později znovu zase v delším cyklu. Sardou dokázal v truchlohře své tak asi, kam až nejkrajněji může to přivést *obratnost* dramaturgická. Leckde ovšem sám nedostoupil až kraje toho, na příklad v aktu čtvrtém, kde odloupl k dovršení efektu patřící sem pomstu na Dolores vykonanou, aby z ní vyvedl akt ještě zvláštní, avšak motivy jeho jsou i zde jasny: předně otázka tantiémy, která se při francouzských divadlech vyměřuje dle počtu aktů, pak snaha, aby ve prospěch svého kusu vyčerpal spisovatel všechnu obratnost režisérovu, jížto naprosto svěřil

osud jednání čtvrtého, a konečně za třetí motiv vyšší, krásně dost myšlený, aby po scénách plných života, hluku a hrůz doznělo vše v tónu sice co nejzoufalejším, avšak již vzdálenějším, jakoby v příbytku vymřelých, v sluji, v níž zahynul život i světlo, jakoby v svědomí o samotě se svíjícím. Zato, kde *chtěl*, dovedl Sardou dostoupit zcela dobře sám až ke kraji zmíněnému. Kdo řekne, že by dovedl vymyslit sobě efekty ještě působivější, než jaké jsou v aktu prvním, musil by lhát nebo sáhnout až k šílenosti – Sardou napíná strunu co nejvíc, přec je ale tón její ještě *možný* a přirozený. Můžem říci, že vše to je příliš přirozené, že to působí jako palčivý mráz na otevřenou ránu, ano že to není výplodem uměleckým, ba třeba, že na příklad scéna, kdy se rozvzteklení vojínové vrhnou na obětovanou jim ženu, náhle zvoní klekání, vojíni pokleknou, modlejí se zbožně a hned pak rvou ženu zas dál, je až komediantská, ale přiznat přece musíme, že scéna ta je i historicky možná i taktéž přirozená a vše že je důmyslné a *nejvýš* působivé. Pak dále přiznati dlužno, že konec aktu třetího, vlastně celá ta úchvatná scéna na radnici bruselské, která z prostého zvoníka Jonáše činí nesmrtelného reka, obětujícího se za vlast a svobodu, patří přec jen k nejvznešenějším zjevům *veškeré* literatury dramatické. Doba a děj, jež Sardou zvolil, byly samy plny nejstrašnějších hrůz, jaké poskytnout může boj mezi přemocným tyranem a ušlapaným národem. Tenkrát, za Alby v Nizozemsku, nedostávalo se vskutku rukou, aby vykopávaly hroby, nedostávalo provazů, aby kat všechny odsouzence jimi popravil, nedostávalo ani času, aby soud všechny vinníky teprv zvláště soudil. Jaký div, že Sardou všeho toho použil, že to vše ještě těsněji stlačil v rámci kusu svého, že výrok smrti, rány zastřelujících pušek, vzdechy mučírny a plameny hranic svinují se zde přímo v obraz pekelný! Sardouova „Vlast“ je zjev ve způsobě své veliký a musíme mu věnovat zvláštní ještě články a komentáry. Prozatím poukazujem ještě jednou na svůj feuilleton minulého téhodne vytištěný, v němž obsah Sardouovy hry šíře byl již napřed sdělen, a zmiňujem se již nyní, že překlad Vávrův je bezúhonný.

NÁRODNÍ LISTY 11. ledna 1870

△

Četl jsem hned po prvním, pařížském provedení Sardouovy „Vlasti“: „Sardou má v novém svém kuse tolik děje, že mu nezbylo místa na charakteristiku osob.“ Dostatečně hloupý ten výrok pocházel od – Němce. Jako by byl děj v dramatu něco zcela apartního, s osobami dramatu jen tak tak souvisícího, a jako by čin necharakterisoval osobu právě tak, ba líp než slovo! Ač není-li toto pro svou váhu již o sobě zas činem. Arci, Sardou nenechává svým osobám ani okamžiku k tomu, aby se poválely v slovech, aby vyzrály na pěkně formulované reflexe a krásně myšlené fráze, on nechává myšlenky zrát, jak v skutečnosti zrají, totiž tajně, v hloubi duše, on vrhne své osoby v strž a proud děje – „podle činů vašich vás poznají“. A poznáváme je *velmi* jasně, tak jasně, že nám ani nejmenší skreslina neujde, že každou chybu Sardouovu vidíme právě tak jako přednosti jeho, neskrýváť se za klam farizejské fráze, chyba je zjevna, poněvadž *čin* je zjevný.

Kterou cestou kráčel Sardou při svých veselohrách, tou kráčí také při své truchlohře. On kreslí skutečnost, přírodu, jeho heslo je: „Dolů s ideálem!“ On není malířem umělcem, nýbrž fotografem, on není vůbec žádným umělcem, nýbrž jen uměleckým průmyslníkem, ale výtečným. Do průmyslu již tak daleko se zajel, že od něho nespatříme as nikdy výtvory umělecké, jež stojíce na základech skutečnosti přec nás povznášejí v harmonie světů ideálních. Kdybychom řekli Sardouovi: „Máte, pane, zásluhu tu, že jste svou Dolores Rysoorovou uvedl v dramatickou literaturu nejbídnější ženskou povahu, jakou sobě jen mysleti možno,“ – odpověděl by nám asi: „A což můžete, pánové, říci, že moje Dolores není skrz naskrz ženou?“ A měl by pravdu, jako ona dáma pražská, která řekla bratrovrahu Spurnému: „Vy jste *muž*!“ Sardou svlíká své osoby do naha ve veselohře i tragedii; jeho upřímnost ve veselohře třeba bolí a jeho tragika činí třeba dojem popravy. Oboje vzrušuje, působí, jako třeba zahanbení před společností nebo poprava skutečná. Avšak Sardou není

tak hloupý, aby neviděl, že v životě jsou i dojemné krásy, on se jim nevyhýbá, on beře osoby jaksi, jak se mu namanou, a praví: Líbí-li se vám naivně nevinná moje Antoinetta v „Starých mládencích“ a šlechetný Rysoor ve „Vlasti“, považujte si je třeba za ideál.

Hrabě Rysoor, Carloo van der Noot a zvoník Jonáš ve „Vlasti“ jaksi se doplňují. Vyzrálé přesvědčení vzdělaného, na železnou opravdovost vychladlého muže – ideální oheň mladíka krví svou ještě sváděného – rozhodný instinkt lidu. Rysoor věnoval se z plného přesvědčení službě vlasti, věnoval svůj život svobodě náboženské a občanské; on věnuje svůj život, ale nemrhá ho, on je opatrným, ale pokud mu toho zas mužná pýcha dovoluje; on upravil již celý život svůj dle vznešených tendencí, k smrti raněn nevěrností manželky své přece odpouští milenci jejímu, aby milovanou vlast a vznešený princip svůj nepřipravil snad o ochranné a nejstatečnější rámě. Carloo van der Noot víc z horoucího nadšení stojí za tutéž věc, on obětuje tétéž věci život svůj, ale také by život vlasti již patřící utratil na pokání za poklesek svůj, on miluje, ba ctí svého přítele, ale nechal se přece láskou k přítelově choti svést, – hádanka, s jejíž rozluštěním potkáváme se v životě každý den. Rysoor by navázal tisíc životů, jen aby dosáhl velkého cíle, mladá krev Nootova ale šplíchá vysoko a zužuje horizont: Noot vyžil jeden den, jeden zmařený skutek, jedno velké zahanbení a vrhá život svůj již na zapálenou hranici. Zvoník Jonáš konečně je *lid*, lid dobrý a zvykům oddaný, bystrý a přirozeně prohnaný, lid při milionech hlav a srdcí svých i v nejtěžších pohromách přec ještě v některém koutečku humór skrývající, lid o svůj krb starostlivý, nadšení ale přístupný a pak sebe i své rozhodně obětující. Ostatní mužské osoby kusu jsou, jak je v životě pêle-mêle potkáváme a při nichž také v životě dle jednotlivých charakteristických známek obyčejně se domýšlíme, že můžem soudit již na povahu celou.

Ženské povahy. Žena z lidu, venkovanka Sarah Mathisonova, a Dolores, choť Rysoorova. Sarah byla dobrou manželkou a dobrou matkou. Muže jí ubili, syna upálili, z ženy

se stala hyéna – deset zpilých vojáků upálila i s příbytkem svým, vlečena před soud stojí tu jako plamenná pomsta, žádná litost, jen politování, že kosti všech, *všech* zde nečernají se v seškvařeném popeli! A Dolores! Rysoor ji vytrhl z bídy a hanbyplné nízkosti, děvče z nízké krčmy postavil Rysoor po bok svůj, po bok bohatého šlechtice a nejváženějšího muže. Splatila! Prvotně sprostý základ její povahy nedovedla Rysoorova šlechetnost právě tak změnit, jako nizozemské ponebí nedovedlo zchladit španělskou její krev. Obrala sobě za milence Carloa a zrazena odpovídá manželi: „Nejsi mi také věren, máš také milenku – *vlast* a *svobodu*!“ Až mráz přebíhá při nahém tom sprosťáctví, díváme se do jeho hloubky jako do zející, bezedné šachty! A přec – jako bys slyšel jen mocnější, hromovější ozvěnu slov v životě takřka codenních – nahá próza – dojem popravy! Kvůli hračce nechme výmluvu ale platit za výmluvu okamžikem vynucenou, věřme, že nižádná reflexe, nižádná bigoterie a vůbec nic podobného, že jen vášeň vedla Dolores. Kvůli vášni zradí Dolores Albovi nejsvětější zámysly svého muže, vydá tohoto katanům, s ním sta jiných hrdin, s ním národ milionový – hranice šlehají k nebi – vášeň ženy šlehá výš – Sardou má zásluhu, že uvedl na jeviště ženu nejmizernější! *Chtěl* ji tam uvést!

Vše se ale Sardouovi přece nepovedlo, povaha Albova zlomila se mu v rukou. Alba byl povaha železně tvrdá, skalně nehybná, krajně důsledná, Sardou se bál, že tvrdá barva ta bude monotonní, potřeboval vedle černosti železa trochu rozplývajícího modra a přidal k Albovi dceru Rafaelu. Hrkot kašle jejího otřásá skalou, bezkrevné ruce její lámou železo. Kdosi pravil: „Jako všechny ženy nynějších francouzských dramatiků má také Rafaela místo tragického osudu jen tuberkule v prsou.“ Nemůžem odpírat.

NÁRODNÍ LISTY 12. ledna 1870

Zbývá nám, abychom se ještě jednou zmínili o *provedení* Sardouovy „Vlasti“. K daleké většině úloh je zde potřebí

jen rutiny jisté, které ovšem při všech zaměstnaných u nás osobnostech není stejný dostatek. Míníme některé ty úlohy menší, jichž dvě neb tři slova musí přec jen s pravou jich váhou býti pronešena. Zato zas u jiných, skutečně hereckých sil našich na prospěch druží se i vzdělanost a partie jimi vyplněné vynikly neobyčejně (připomínáme co příklad jen „inkvisiční soud“ – vedený pp. Chvalovským, Polákem a Puldou). „Vlast“ žádá nesmírného jeviště a řídké komparserie. Jeviště máme jen malé a komparserie i nejvycvičenější nedovedla by přece vyhnout se všem obtížím, jakéž kladou příliš malé rozměry našeho divadla a skoro nemožný v něm optický klam. Přes to přese všechno dovedl náš režisér pravé divy, co se vůbec státi mohlo, stalo se, zvlášť čtvrtý akt nás přímo překvapil. Kdyby nebylo bývalo hlasitého zákulisního komanda, proti němuž jsme již častěji psali, jež se ale přece až do obecenstva zas rozlehalo, mohl být dojem rovný dojmům jevišť velkých. Vše svědčilo o pilných zkouškách a dobré vůli, zvláště v provedení úloh jednotlivých. Vážnost Rysoorovu znázornil p. Kolár st., oheň Carloa p. Šimanovský, kdežto p. Frankovský úlohu Jonáše, velmi delikátní a zvlášť v soudní scéně tak lehce do směšnosti spadající, zcela umělecky sobě přizpůsobil. Také pí Šamberková, jež ovšem dle osobnosti své na pravý timbre ohnivé Dolores nikdy zcela dojíti nemůže, co nejlíp v scénách svých velkých působila. Ostatně již po dlouhou dobu pozorujem tak zvláštní obsazování úloh, že, nemohouce předpokládat schválnost, zjevu tomu ani nerozumíme. Po nějakém počtu představení „Vlasti“ bude na osvěžení herectva i obecenstva třeba zcela nového obsazení, mohlo by se již nyní na ně myslit. Dolores nechť pak připadne pí Malé, Sarah ale *rozhodně* sl. Lipšově – divíme se, že *hned* neobdržela slečna úlohu tu. Jednou má pí Hynková paralysovat pí Peškovou (jako v „Gavaut, Minard –“), podruhé zas sl. Lipšovu, bohové vědí, k čemuže takové paralysování u *nás* býti má. Slouží jen na škodu – snad nechce někdo nešetrností svou vyvolat nešetrnost naši? U mužských úloh bude změna snadna. Úlohu Alby může hrát p. Kolár st., Rysoora p. Šimanovský,

Carloa p. Šamberk, markýza p. Bittner, Jonáše p. Kolár ml. atd. – Pro hudební a dekorativní část učiněno dost pestrého. Hudba sestavena z Cherubiniho (ouvertura k „Vodaři!“), Beethovena a Lindpaintnera, z dekorac vynikaly práce Heroldovy skutečnou uměleckou cenou. Návštěvy neubývá a je jisto, že bude ještě přibývat.

NÁRODNÍ LISTY 13. ledna 1870

ŠAŠEK JIŘÍKA Z PODĚBRAD

Sabinův „Šašek Jiřího z Poděbrad“ naplnil divadlo obecenstvem vybraným. Vzdor tomu, že je jistý tento kruh obecenstva našeho nesmírně rigorosní, odmítající od sebe často i to, co jinde přijímáno s nadšením, nebyly v průběhu večera okamžiky řídky, v nichž říznější obsah dialogu vše vyrušil, a na konec byl spisovatel docela dvakráte volán. Rozumí se samo sebou, že spisovatel „Inserátu“ a „Černé růže“ ani nemůže podat nic absolutně prázdného, tím otevřeněji můžem ale jemu i sobě říci, přihodí-li se mu při některé práci, že je přece – slabší ostatních, Sabina je spisovatel mnohostranný a skoro ve všech směrech šťastný. Je obratný, hbitý novelista, ano i vynikající romanciér; hbitost a obratnost ta neopustila ho při rozhodně dobrém „Inserátu“ a „harcování v říši romantiky“ zdařilo se mu také při „Černé růži“, oba ty kusy udrží se nám po decennie, pro „Šaška“ nedá se délka života tak snadno určit. Myslíme, že Sabina je dosti Spartánem, aby po spartánsku sám zas obětoval dítě své, vidí-li, že toto nemůže s bratry svými silou a zdravím zápasit. Přihodilo se tu Sabinovi něco, co při naší lásce k českým dějinám může se mnohému přihodit. České dějiny jsou nám tak drahy, že básník ubližuje raději sobě než jim a jich pravdě, že spíše učiní násilí fantasii své, než by je učinil dějinám. Dle pravé velikosti jich a z plného nadšení svého líčit je posud nesmíme ni na jevišti ni v básni, ubrat jim ale váhy pokládali

bychom za těžký hřích, proto raděj v básnické produkci naší ta řídkost motivů historických. Podobně se zachoval Sabina také, váživ předmět veselohry své z doby Jiřího Poděbrada. Velká doba, k níž se přibližujem toliko s úctou nebo alespoň s opravdovostí, doba železných snah a velkých myšlenek, při níž umírá v prsou lehkomyslný náš rozmar a na tváři veselý smích – zato se prsa šíří nadšením a oko plane. Sabinův vždy hbitý rozmar naproti historii zkameněl. Paleček, jak nám ho historie líčí, nebyl také žádným šaškem par exellence, takový by se byl opravdové, na boje bohaté době Jiříkově zhnusil, jeho jmeno by se nebylo pamatovalo, on by byl vedle Jiříka býval v skutečnosti tak nemožným jako u Shakespeara v básni vedle Leara. Learův šašek není vtipkářem, jeho vtip je zaslzený, trpký, do vlastního srdce bodající; Jiříkův šašek musil být poměrně důstojný, v obraze spíš důmyslný než vtipný, spíš moralisující než frivolní. Historický Paleček byl také skutečně filosofem, moralistou, pro náš moderní náhled třeba i copařem. A tohoto historického Palečka, pro naši veseloherní chuť se nehodícího, neobětoval Sabina v praničem, nepřibásnil ani jediné situace, aby kvůli ní byl musil povahu jeho jen poněkud zjemnit. Tím arci vzrostla spíš novela než divadelní kus, zapletení stalo se novelistické – zákulisní, děj taktéž novelistický – zákulisní a neplastický, a jednotlivě seřaděné obrazy neposkytují náhrady, jak praveno – Sabina doufáme že bude Spartánem. Mimo vše – to provedení! Musil přijít teprv zas nějaký kus původní, abychom spatřili hru *od srdce špatnou*. O tom se nám ale hnusí psát!

NÁRODNÍ LISTY 20. ledna 1870

PRO A PROTI

Francouzský proverb učinil již několik zkoušek na českém jevišti. Vždy byly šťastny, a přec vždy činěna nová zkouška s novou jakousi ostýchavostí. Není ostýchavosti té třeba,

naše obecenstvo dovede se potěšit i při nejjemnější dramatické hračce. Je třeba jen opravdového umění a opravdové vůle. K obému čelí snaha naší pí Malé i příčinlivého p. Bittnera, kteří nyní uvedli Feuilletův proverb „Pro a proti“ s takou delikátností a tak rozhodným štěstím na naše jeviště, že se na něm zajisté dlouho udrží. Proverb ten náleží k nejhladším a i nejmělčím pracím francouzským, jeho děj, víc vnitřní než zevnitřní, plyne skoro bez vlnek dál, je potřebí nejjemnějšího odstinování a nejvybroušenějšího divadelního taktu, aby se z něho vypodobilo to, čeho spisovatel žádá. Pí Malá nás obsáhlostí svého talentu zde překvapila vzdor tomu, že jsme již dávno uvykli od ní vidět jen úlohy vynikající.

NÁRODNÍ LISTY 31. ledna 1870

VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ

Kronikář nemůže za to, když není fakt, aby je do kroniky vepsal. A někdy pak zas raději by nevpisoval, jako nyní my. Takovýchto sociální záhady pouhým pikantním vtipem rozlušťujících her francouzských jako Augierovi „Les effrontés“, těch „moderních novel“, převedených na „moderní divadelní dialog“, máme už prozatím, na nějaký čas alespoň, dost. Také se minou s účelem svým a nemají ani zevnějšího výsledku, neprovedou-li se v psychicky nejdůležitějších částech mistrně. Nenapadne nás, abychom činili na příklad pí Šamberkové výčitky z toho, že její markýzka d'Aubrive byla pathetická, jemněji neodstiňována a že vše to, co zde musí psychického šlojířem prosvítat, naprosto zastřeno zůstalo. Pí Šamberková nemůže za to, že úloha ta naprosto pro ni se nehodí, její talent má ostře vyznačený směr, jejž jen schválnost by neuznat mohla, a my jsme přesvědčeni, že pomocí talentu toho může se repertoár náš rozvinout také směrem posud u nás nepěstovaným. Nedivili bychom se, kdybychom

neměli zas v pí Malé sílu pro podobné úlohy výtečnou, ale i pak bychom nenahlíželi, proč mají se dávat kusy, jež tedy nemožno dobře obsadit; posavadním způsobem dovídáme se jen, pro co pí Šamberková *není*, při čemž zas pomalu zapomínáme, pro co pí Malá *jest*. K tomu družila se taktéž méně šťastně provedená druhá úloha hlavní, těžký arci, avšak přece jen pochopitelný Vernouillet. Úloha ta vyžaduje sterých, přímo ze života vzatých podrobností a nedá se „charakterisovat“ pouhým vykrčením ramen a přimhouřením očí. Tím byl osud kusu rozhodnut a významno jest, že jediný docílený potlesk připadl na úložku zcela episodní, na Giboyera p. Kolára ml. Musíme ale taktuplnou hru pp. Poláka, Bittnera, Puldy a Seiferta uznat vzdor tomu, že nebylo zevnějšího výsledku.

NÁRODNÍ LISTY 15. února 1870

VLAST

„Vlast“, zdá se, úlohu svou u nás dohrává, alespoň již asi tři poslednější hry „těšily se“ účastenství poměrně jen slabému. Kdyby se bylo včas podané rady uposlechlo a přikročilo k způsobilejšímu obsazení úloh a snad k alternování v nich, posud by byl zájem značný. Ale uznat chybu není dáno našim „neomylným“ a my máme těch „neomylných“ až dost, skoro mnoho. Nyní převzaly úlohu přítažlivosti pro obecenstvo zajímavé pohostinské hry sl. Bubeníčkovy a stále ještě překvapující Dandini našeho barytonového unikum pana Lva. Teď lze se snadno domysliti, proč Rossiniho „Popelka“ na jiných divadlech se nedává!

NÁRODNÍ LISTY 15. února 1870

JIDÁŠ OD ROKU 1741

„Jidáš z roku 1741“ čili „Francouzové v Praze“ po dlouhém odpočinku zas se objevil na jevišti českém, a sice k benefici pí Seifertové. Bavil pro leckterou živou situaci a – francouzský akcent ještě dost, nyní si ale ulehne znovu zas do archivu. Odpočívej!

NÁRODNÍ LISTY 19. února 1870

LÉKAŘ SVÉ CTI

Dramatická báseň ve čtyřech jednáních od Pedra Calderona, jež se bude dávati zejtra dne 3. března na pražském divadle českém ve prospěch první tragické milovnice paní Otilie Malé.

△

Vyjma starořecké a *klasické* hry francouzské bude repertoár divadla českého brzy representantem veškerého básnického snažení v oboru dramatickém, malý zatím odlesk, mikrokosmos velkého kosmu. Shakespearovy reální i ideální postavy skoro již veškeré nesly se přes prkna česká, nyní za nimi snují se Calderonovy romantické sny. Jak rozdílni jsou Calderon a Shakespeare, a obliba jich u našeho obecenstva přece stejna! Je to pochopitelno, tvůrčí síla obou je obrovská.

Španělská poesie je zcela skoro samostatna. Mimo vlivy orientální jen velmi málo jiného na ni působilo. V původnosti té je přirozenost, a přirozenosti rozumíme v poesii takto i nejsamostatnější, nám národní svou půdou nejcizejší. Myšlenkový a citový obzor španělského lidu, *kmen* jeho poesie byl zcela zdráv v době nejpestřejšího poetického rozkvětu, dech z něho vanoucí nás osvěžuje. Calderon je zcela obrazem doby své, a doba ta byla kypící a zdravá. V dramatech jeho jeví se romantika středověká, romantické, k ideálnosti dosahující názory, vedle toho ale zároveň ona pevná reálnost, která z tehdejšího lidu nebyla se ještě vytratila. Je to obrážení se

zlatých výšin nebeských a duhových snů v čistém ranním jezeru. To *musí* působit – kéž slyšíme Calderonovu básnickou mluvu v šťastném, úplně rovném napodobení její lahody na jevišti svém! Avšak – nechme toho zde!

„Lékař své cti", činohra čtyraktová, jižto nám nyní předvede výtečná naše Malá, je v základech svých podobna Shakespearovu „Othellu". Zde Desdemona, onde Menzia, onde Gutierre, zde Othello. Děj vcelku stejného základu, motivy rovněž stejny, přec jaký rozdíl! Shakespearova Desdemona je žena veskrz poetická, Calderonova Menzia je žena „*κατ' ἐξοχήν*". Ač učinil Shakespeare z benátského vojvůdce Carla Mora podivínským způsobem ošklivého mouřenína, Desdemona ho přec miluje, nadšeně a věrně; Calderonova Menzia manžela svého Gutierra nikdy nemilovala, přec mu zůstala věrna. Obě manželky zemrou, že manželé je mají v podezření nevěrnosti, Desdemona vlastní rukou mužovou, Menzia člověkem najatým. Othellova důvěřující, prostá mysl stane se hříčkou intrikanta Jaga, španělská krev Gutierrova je sama sobě Jagem. Othello praví Lodovikovi:

– že jsem vrah počestný –
neb co jsem učinil, to bylo pro čest –

a Gutierre praví králi Pedrovi, ukazujícímu otisk krvavé ruky na veřejích:

– krvavá můj je ruka znak,
že jsem cti své lékařem.

Don Pedro, král kastilský, dostal se při honbě s bratrem svým infantem Enriquezem náhodou až k sídlu Gutierrovu. Kůň zde infanta svrhnul a družina musí tohoto vnést do dvorce. Přijde choť Gutierrova. Infant z mdlob se probírající pozná v ní svou milenku, která se provdala, mezitím co on byl na cestách.

Pravda-li, že nyní dřímám,
nikdy nechci býti vzbuzen,
pravda-li však, že teď bdím,
nikdy – nikdy nechci dřímat!

volá infant v poetickém nadšení. Jako bys četl jednu z nejněžnějších národních seguidil španělských! Vůbec je mluva mladistvého infanta samá myšlenka a květ. Gutierre přichází, infant se vzpamatuje a spěchá pryč – „jak Eneáš chci vášeň svoji vynést z plamene“. S ním jde k sídlu královskému manžel Menziin.

U dvora mezitím byla doňa Leonora vznesla žalobu na Gutierra, že ji tento byl opustil. Gutierre byl tak učinil, že měl Leonoru v podezření zrády. Rozvine se hádka mezi Gutierrem a jiným šlechticem a oba jsou zavřeni. Vazby manželovy použije infant k návštěvě u Menzie. Nápomocna je mu maurská služka její. Menzia ovšem jeho lásce odolává, avšak vtom dostavuje se manžel, jehož byl přítel pro tu noc pustil z vězení. Není útulku pro infanta mimo spací komnatu paninu. Menzia se domnívá, že hodně chytře vše strojí, když vstoupivši do domu náhle hlomoz způsobuje, že někdo se vloudil do její komnaty, a mezitím kdy manžel jedněmi dveřmi do domu spěchá, infant že jinými uniká. Princ ztratil v komnatě dýku a manžel ji našel.

Ráno, když infant Gutierrovi zvěstuje svobodu, poznává manžel dle prázdné pochvy, kdože byl v komnatě skryt. Nedůvěra jeho roste, Gutierre bojí se o čest svou, neboť zásadou jeho jest: „Láska že a čest jsou duše vášněmi, a kdo se lásce zpronevěří, ten že przní také čest.“ Aby nabyl plné jistoty, vrací se teprv za soumraku domů. Zde nalezá Menzii v zahradě o samotě dřímající. Zhasí svíci a pak ji vzbudí šepotem proměněného hlasu. Menzia se domnívá, že to opět princ, a mluví ve smyslu tom k němu. Ač její slova nejsou závadna, žárlivost jednou rozvlněná bouří dál. V ouzkostech svých, aby infant okázale opověděnou cestou neporušil pověsti její, nechá se Menzia pak svést k tomu, že infantovi píše. Gutierre ji přistihuje při psaní, ortel její smrti je vysloven.

Najatý lazebník je přinucen, aby v spánku ponořené Menzii otevřel žíly.

Don Pedro sám odkryje spáchanou vraždu. Krále toho kreslí Calderon s velikou zálibou. Kreslí ho co dvorský básník s názorem oné doby, jež všude, kde se zjevil král, viděla vše již také v záři majestátu – „jakož slunce tvoří leto, král že tvoří králův stan“. Don Pedro, aby vše, co se děje, viděl na vlastní oči a slyšel na vlastní sluch, prochází se celé noci po Seville. Při takové právě procházce přistihne také lazebníka unikajícího z domu Gutierrova. Gutierre dlouho nezapírá.

Avšak nyní to má s Othellem Gutierrem konec, jakoby vzatý z moderních, k fotografické reálnosti se vracejících dramatů. Zcela bez trestu, jak by snad francouzská porota „pohaněného“ manžela propustila, ovšem nevyjde. Nikdo mu také nepovídá jako Othellovi: „Vaše moc je vám odňata!“, ale Gutierre musí – oženit se znovu a vzít si bývalou svou milenku Leonoru! Leonora pak, slyšíc o podávané jí, zkrvácené ruce, „pranic si z toho nedělá“.

NÁRODNÍ LISTY 2. března 1870

SNĚDL JSEM SVÉHO PŘÍTELE

„Snědl jsem svého přítele“ je chutný a lákavý titul nejnověj nám předvedeného francouzského kousku. Tři spisovatelé na něm pracovali, na tom kousku jednoaktovém, a přec je kanibálně nepovedený. Základní myšlenka jeho je mystifikace, jakou samu sobě připraví bázlivec. „Dobrý“ člověk ten má budoucího tchána svého, paštičkáře, za vraha proto, že tento budoucí tchán, paštičkář, dává do zboží svého maso ze zvěřiny i ve měsících, kdy je zapovězeno zvěř ubíjet, a tedy tajiti se to musí. Zeť najde v paštice – kokardu svého přítele, je přesvědčen, že jedl tedy maso z něho, zrovna z jeho

nohy, a to je – velmi chutné. V masopustě se ovšem mnoho odpustí a hra pánů spoluúčinkujících byla – opravdu masopustní. Při té nevítané příležitosti připomínáme p. Mošnovi, že od jeho talentu jsme očekávali prospěchy v *charakterní* komice. Ubývá jaksi pilnosti a její místo zaujímá pouhopouhé přehánění.

NÁRODNÍ LISTY 4. března 1870

DON GUTIERRE, LÉKAŘ SVÉ CTI
SEN V NOCI SVATOJANSKÉ

Řeknem, že jsme „ho měli“, Calderonova pana Gutierra. Kuriosita má také svou cenu. Jinde dávají i Sofoklovu „Antigonu“, ano i Kálidásovu „Sakuntalu“, ovšem že ne co trvalé číslo repertoáru, avšak přec s trvalým úspěchem. Toho se dosáhne na umění povznešenou, úplně zušlechtěnou deklamací *všech* spoluúčinkujících, a té u nás posud nezmůžeme. Zajisté že se mohlo alespoň něčeho většího dosáhnout, na příklad že by byl p. Kolár st. velmi dobře zadeklamoval krásnou úlohu Pedrovu, ale nestalo se, a nemůžem skrovnější zdar vykládat na úkor pilného p. Puldy, jehož mladé osobnosti úloha ta je ještě ciza. Rovněž nebudem p. Šimanovskému vyčítat, že dějný základ úlohy svedl ho k tomu, aby zahrál ji oním realistickým tónem a aparátem, jímž se kdys také přizpůsobil Othellu Iry Aldridge. A opomíjejíce jiné více méně nezdařené výkony, řeknem hned krátce, že jediná pí *Malá* dostoupla večera toho na pravou výši. Její triumf byl triumfem pravého truchloherního slohu, jako hned den nato slavila zas triumf v slohu veseloherním. Menzia pí Malé skvěla se plným životem, přirozeností, a přec zas ideálním nádechem zároveň.

„Sen svatojanské noci“, šťastně zas na repertoár daný, shromáždil až přespříliš obecenstva v malém našem divadle – poukázka do budoucnosti! Částečně bylo obsazení nové,

zvlášť kumpanie ostrých hochů athénských osvěžila se novými rekruty. Hrálo se s plným humorem, takže jeden spoluúčinkující až samého Shakespeara vtipem předčil. Takového zlepšovacího omastku sobě u nás Shakespeare ale nezasloužil!

NÁRODNÍ LISTY 8. března 1870

OPĚT OSTROVSKÝ

△

Ostrovský kreslí nemilosrdně. Hrot jeho tuhy trhá blánu, kyselina pravdy jeho leptá v kámen jizvy. On není dramatikem, je lékařem, ranhojičem. Nemilosrdným – dobrým. Nemocen je ruský národ jako dítě vlhkými svými šťavami. Přirozeně se posud nevyvíjel, nemáť despotismus *nikde* vychovatelského rozumu. Rozpor mezi očkovanou cizí vzdělaností, která vykysala na černou neštovici „nihilismu“, a přirozeným mudroslovným pudem lidu, stlačeným despoticky až na bezcitnou lhostejnost, je šklebivě velký – a v šklebině té hnisá a škvaří se otroctví ve všech stupních svých. Vedle jiných jal se i Ostrovský léčiti národ svůj. Svléká lid do naha, nedává pravdě ani fíkového listu na tělo, ani obvyklého nám věnce do vlasů. *Zcela* naha stojí pravda před divákem, ano, kde místo bolavé, odevřel Ostrovský i kůži – ostrý vzduch pálí, pozornost obrací se k ráně, zároveň budí se vůle, aby bylo hojeno a vyhojeno. Bude někdo Ostrovskému vděčen v budoucnosti? V přítomnosti ovšem vybírá Ostrovský již svůj lékařský honorář – kolikrát jsme sobě vzpomněli ale při pozdějším zdraví na bývalého lékaře!?

Může *nás* Čechy zajímat, nebo docela bavit pohled na chorobu bratra Rusa? Zajímat ovšem vždy, bavit ale jen pod jistými podmínkami, nejřídčeji zajisté z jeviště. Dívajíce se na jeviště jsme zvyklí buď nechat se rozradovat k veselosti, buď nechat se povznést k ideálům. Náš vývoj český je jiný než vývoj ruský, organism náš je menší, v jistém ohledu ale

zdravější; pilulek dramatických pro svůj život buď nepotřebujem vůbec, buď jich nepotřebujem *ještě*, poněvadž místní choroba nedozrála na krisi. Proto také z Ostrovského her na příklad „Výnosné místo“ větší svou rozmanitostí figur a přimíseným humorem baví nás víc než nyní předvedená „Bouře“. Humoru v „Bouři“ není, myšlenky její jsou ostrý kámen a na slovech její třesou se slzy – při přísně opravdové hře klademe ale požadavky dramaturgické, *umělecké*, žádáme pravdu *poetickou*, a „Bouře“ dává nám pravdu bez ohledu na naše ideály a jen *forma* její řadí ji mezi dramata. Nemáme zde práva proto účtovat s Ostrovským, jenž jinak pracovat nechce a pro svůj účel snad ani nemůže. Vedle Ostrovského mnozí jiní ještě obrali sobě věrné líčení ruského života, všichni ti pracují v „žánru“, ruský žánr je nyní nejpřednější v celé literatuře světové. Jednou se jeví pod titulem „románu“, po druhé co „noveleta“, u Ostrovského co „drama“. Ostrovský zvolil kvůli působivosti dramatické formy, ač vlastních dramatů nepíše. Přec bude mu dějepis dramatické literatury věnovat široké místo, neboť v jeho plodech je základ *národní* dramatické poesie ruské a při pravdě je vždy tolik čisté lidskosti, že zajímá na věky věkův.

Z Ostrovského žánrů seznali jsme tedy nyní také „Bouři“, žánr jeho nejproslulejší. Vyplynul z péra Ostrovského as s rovnou lehkostí jako žánry jeho ostatní a možno, že Ostrovský se as sám divil, proč právě „Bouři“ dává se místo přední. Takového něco visí na hereckých silách, době, obecenstvu atd. U nás jsme věděli napřed, že „Bouře“ přijata bude s citem rozdílným. Zvlášť pro tu nahost povah ženských. Vzdor mnohdy záporné zkušenosti rádi sobě ideál alespoň vždy znovu myslíme a s druhé strany zas nás rády v těch myšlenkách alespoň trochu nechávají. Je to pel vezdejšího života, kterého se obě strany jen šetrně dotýkají. Přec každý musí přiznat úplnou pravdivost líčených povah, jenže je to pravda smutná, protože „vše smutně končí“; a zase se vše *musí* dle povah těch smutně končit, a každý proto musí přiznat Ostrovskému zas úplnou *konsekventnost* v líčení.

Kateřina (pí Malá) provdala se za Tichona Kabanova

(p. Bittner) „z vůle rodičů“. Povaha nadmíru sensitivní, čistě dívčí. Za svobodna byla jako poupě zavité, samý sen a modlitba. Poupě se nyní rozvilo, květina žádá plného květu, místo snu barvu ohnivé skutečnosti, za modlitbu splnění tužeb. Mladé děvče musí milovat a sensitivní povaha musí milovat náruživě. Tichon, dobrý člověk, nehodí se pro lásku takovou. Je pod železným komandem své matky Marty (pí Hynková), která „stále káže“, „věčně mluvit musí“ a v pocitu své neomylnosti přímo zkameněla. Tichon je povaha pasivní, rozumu komandem ohlušeného a vzal sobě Kateřinu jen z vůle matčiny. Miluje ji, pokud tomu matka dovoluje, což Kateřině arci nestačí. Od prvního setkání zamilovala se do Borisa (p. Šamberk), povahy nihilistické, přec ale ušlechtilé. Vlastní sestra Tichonova Barbora (sl. Čermákova) je jejím svůdcem a pomocníkem. Opět to čistě ženská povaha, jenže druhu naprosto jiného. Je z těch, jichž první slovo zradí, že třeba „něco vyvedou“, a když pak slyšíme, že Barbora utekla se svým milencem Kudrjášem (p. Seifert), připadá nám to zcela přirozené.

Za dvounedělní vzdálenosti manželovy Kateřina klesla. Klesla ráda, a přec je nešťastna. Beztoho sensitivní čivy její se rozechvívají v zimnici, jednak ji moří pocit nevěry, jednak beznadějnost a choroba poměru k Borisovi. Za zuřící bouřky a zděšena ještě více hrozbami šílené stařeny (sl. Lipšova) vyzpovídá se Kateřina svému manželi a tchyni své – nyní se akty krátí, vše skončí rychle. A končí s železnou nutností! Kateřina zhyne samovraždou ve vlnách Volhy – sensitivní povaha drtí samu sebe, není násilně jiným drtěna. Tichon oddá se dle příkladu a zvyku – pití. Zkamenělá ve své neomylnosti Marta – zůstává nadál kamenem. Barbora – utekla. I ve vedlejších figurách tatáž důslednost. Měšťan Kuligin (p. Polák), prototyp venkovana bystrého a pokrokumilovného, hlava vynalezavá, z jakých také náš venkov se zhusta těší, pachtí se bez výsledku dál s lidem v zvycích ztrnulým a hledá bez výsledku dál své „perpetuum mobile“. Kupec Dikij (p. Kolár ml.) representuje dál mravní spoustu ruských peněžníků atd.

Hra, veskrz pečlivá, přispěla k tomu, aby disharmonické nám akordy přec obecenstvu zněly co harmonie, třebaby divoká. Zvláštní zásluhu má pí Malá, která Kateřině své vdechla výraz nejpoetičtější.

NÁRODNÍ LISTY 12. března 1870

SKEPTIKOVÉ

Čtyrdějstvová činohra Féliciena Mallefilla

△

Už jich máme zrovna tak dost, těch moderních francouzských „skeptiků“ v záležitosti ženské ctnosti. I těch věčných, jen v tom onom se lišících variac na: jsou ještě ctnostné ženy – nejsou vůbec žádné ctnostné ženy; ctnostnou ženu třeba ctít – ctnostné ženě třeba se vysmát; najdem-li přec ten řídký květ, ženu ctnostnou neb dívku nevinnou, *musíme* pokleknout zachváceni všemohoucností čistoty – nenajdem-li žádných, buďme rádi, ty „volné“ jsou pikantní atd. atd.

Ani nás nenapadne, abychom si naproti pařížským dramaturgům hráli náhle na mravokárné; bylo by k tomu trochu pozdě, neboť jsme si na ně nehráli ani při prvních, nám ještě zcela cizích kusech jejich. My víme, že jsou ženy slaby, ano my víme i, že bychom sobě ani nepřáli, aby byly právě silny, poněvadž ani my sami nejsme v ctnosti zrovna tak obrové. My víme, že jsou ženy pravidelně zrovna tak, jak si je my mužští vychováme, my také připouštíme, aby ta síla, ta slabost, to vychování dostaly se v dramatickém zpracování na jeviště, jednou, dvakrát, dvacetkrát, jen proboha ne tisíckrát, a to tisíckrát na *jedno* kopyto! Sic se rozzíváme!

Jeden se jmenuje Feuillet, druhý Augier, třetí Mallefille, čtvrtý Dumas fils, každý z nich sobě vezme jednu šlechetnou „padlou“ a několik nešlechetných item „padlých“, strká jimi jako anatomickými preparáty, ty nešlechetné nechá na věky věkův veselit se in dulci iubilo, tu šlechetnou píchá a pálí,

zachází s ní hůř než Gerstenberg se svým Ugolinem, obecenstvo se rozechvívá nesmírně při kuse Feuilletově, už míň při kuse Augierově – už pranic při kuse Mallefillově. Sardou je jediný, který dovede starému tomu rouchu dát vždy zcela nové řízy, ale – Sardou je jediný. Při dalším výboru her francouzských, pánové, už něco jiného!

Jak už praveno, nesmí se nám činit jezovitská výčitka; my proti „tomu“ žánru nikdy nebyli, jsme ale jeho věčného opakování syti. My také nebyli hned na počátku tak naivní, abychom od divadel moderních pařížských bulvárů očekávali repertoár ideální, v plném slova smyslu umělecký; věděli jsme, že jsou to pouhé věrné fotografie života, a to života nahého, ale už jsou ty kusy nyní jako ty jisté fotografie v obchodu, na nichž stále jedna figura, stále naha, stále v jedné posici, nebo jako ty jisté spisy z „Verlagsbureau“, které se „rozříznuty neberou více zpět“, poněvadž by se zvědavec přesvědčil, že ta padesátá obsahuje totéž co první. Něco jiného!

Mallefille nepodal ve svých „Skepticích“ pranic jiného. Celá povídka jeho kusu je tak stara, že kdyby ji napsal co novelu, řeklo by se, že ji vystřihl z dvaceti starých novel. Bohatý bankéř, který by se rád stal baronem a prozatím ve společnostech o „vévody a markýzy“ se otírá jako pinč o nohy svého pána. Jeho krásná žena, která si ho vzala jen tak, která ho předepsaným způsobem podvádí, s markýzem milkuje, ale ani toho nemiluje. Starý hrabě, dobrý a nesmírně šlechetný, aby mohl representovat kavalírskost a ušlechtilost „té starší doby“, – obligátní to u nynějších francouzských dramatiků štilec zasazený vládě Napoleonidův. Jeho krásná žena, „krásná Magelona“, trpící věčně za dávný poklesek svůj. Vévoda „skeptik“, trochu už starší, a tedy zralý na trest za svůj skepticism; markýz „skeptik“, mladší, a mohoucí tedy svůj kumšt provozovat ještě trochu dál. Pak ještě slečna Blanche z rodu oněch Antoinet, jež už ze šedivých „Starých mládenců“ známe, a jsme hotovi. A teď si postavil Mallefille ty figurky na šachovní dramatické prkno, určil v čtvrtém aktu starému „skeptikovi“ šachmat, a to je známo, že každá hra v šachy

je alespoň trochu jiná. Zvlášť když ji provozují dobří herci a živým dojmem.

Povídalo se již napřed velmi mnoho o zvláštní, řídké duchaplnosti Mallefillových „Skeptiků“. Je už čas, aby se zavedla opatrnost do reklamy, sic nebude obecenstvo ani nejoprávněnějšímu doporučení věřit. Kdyby člověk vložil na Mallefillovy „Skeptiky“ celé Himálaja, nevylisuje z nich jedinou novou myšlénku! „Vždyť vy ale nemáte žádného syna!“ – „Jakpak vy to můžete říct, to já ani sám nevím!“ A to je na příklad – duchaplné a vtip! Takové vtipy rodí se na ulici nebo v *ne*smíšené hospodské společnosti, ve společnosti jen trochu důležitější už bychom se styděli být tak, ale tak lacině duchaplnými!

Nu – nechme toho, hra mnoho nahradila. Hluboký cit pí Malé, elegance pí Šamberkové a rozkošně prostosrdečný tón sl. Čermákovy závodily s výbornou hrou pp. Šimanovského, Šamberka, Bittnera a Frankovského. Kdyby byl p. Kolára st. vlastní jeho překlad v nejdůležitější scéně zrádně neopustil, byl by, alespoň pro hereckou práci, večer měl přece dostatek půvabu. Spisovatel Kolár dal překladatelům plynný příklad, režisér Kolár hercům už méně plynný.

NÁRODNÍ LISTY 23. března 1870

BARVÍŘ A JEHO BLÍŽENEC
SRDCE A DUCH

Aby se neřeklo, že se čas tráví jen tak, byla „nastudována“ fraška „Barvíř a jeho blíženec“. Muž, který měl znamenitý tento nápad, zasluhuje, aby se mu svěřilo každé divadlo, které se důkladně na mizinu uvésti má. „Nová“ ta fraška není pranic jiného než trochu, ale velmi málo, parafrázované libreto taktéž už až dosyta známé opery „Sládek prestonský“. Zločin té parafráze spáchal Nestroy, zločin další mystifikace

českého obecenstva nevíme kdo. Že „oblíbený německý básník“ Nestroy kradl co nejvýdatněji z féerií a libret francouzských, dokázali jsme českým čtenářům již dosti obšírně r. 1863, nebylo dalšího „ad oculos“ třeba. Provedení bylo toho škváru zcela důstojno.

Skoro podobného provedení, alespoň ne zvláště dbalejšího, dostalo se Ledererovu „Srdce a duch“. A přec má kus ten velmi pěknou základní myšlenku, omyl mladíka, který úctu k nepoměrně starší ženštině má za lásku. Faktura je ovšem německá, totiž nekřesťansky rozvláčná, dialog až k přetrhnutí dlouhý, ale škrtá-li a zkracuje-li se jinde, proč ne zde? Či máme říct příčinu bez obalu? Tím a šablonovitou hrou, z níž vyjímáme jen účinkující dámy, pí Peškovou a sl. Čermákovu, byl kus vzdor poměrné své hodnotě pochován. Nejnovějším pokrokem našich starších a mladších pánů je – šablona! Mnoho štěstí!

NÁRODNÍ LISTY 31. března 1870

VE DNECH FERIÁLNÍCH

△

Herec a žurnalista mají ledacos společného, na příklad kriminál na všeliká extempore a pak pouze dva neb tři dny do roka skutečně prázdné – ostatní prázdniny jdou teprv dle úmluvy nebo dle kontraktu. Co do kontraktu ale už je valný rozdíl, žurnalista nedělá žádných občasných kontraktů nových, a nemůže tedy nasazovat občasný šroub na výšení gáže, nemá také výhlídky na pensi, začež pak jeho „tenor“ nepodlehá také žádnému penale. Doba, kdy „velkonočky sobě u studánek ruce nohy mývají“, bývá po celém divadelním světě dobou zmíněného šroubování sáčků a lásky ředitelské. Kdo v štaci své zůstane, hledí se dostat o nějakých pět stovek a nějakou tu zlatku honoráru výš, kdo jinou štaci sobě vyhledal, rozžehná se s obecenstvem „bez rozdílu vyznání“ a hodí si uzlík na hůl. Také u nás mají velkonoce divadelní

význam a letos mají význam docela a neobyčejně zvláštní.

Naše opera podniká svou sisyfovskou úlohu znovu – bude ji podnikat až do zbudování divadla výnosnějšího. Zůstanou nám ovšem mnohé skutečné perly, avšak ztráty nebo alespoň změny jsou přec pozoruhodny. Tenoři naši, jichž máme víc než každé dvorské divadlo, aniž by směl někdo tvrdit, že jich máme dost, budou odchodem p. Grunda zeslabeni, příchodem p. Dunovského prozatím ale ještě ne právě sesíleni. Ti, kdož z důvodů rozumu našemu naprosto nepřístupných nedávného času nechali odejít p. Gerbiče, tenoristu hlasem i školou jedině „možného", mohou nyní nadál jako Carloo van der Noot „přemýšlet o výhodách zevrubnosti".

Barytoni naši poněkud se vystřídají. Zůstane výtečný náš Lev, za něhož by ovšem prozatím v celé Evropě nebylo pro české divadlo náhrady, místo p. Šebesty ale nastoupí nadaný p. Novák, to se záhy vyrovná. P. Šebesta odešel dle suverénní vůle své k německému divadlu *pražskému*. „Aby mne takhle viděli ve Vodňanech!" pravil upřímně, zhlížeje se v zrcadle oblékárny českého divadla, jak mu as sluší cylindr, nyní odznak kasiňáků a laciných moderních vlastenců zároveň. Pranic by neřekly Vodňany, až přijedou Vodňany do Prahy, na Ovocný trh přece nepůjdou. Alespoň už nebudou němečtí dramaturgové svým zpěvákům psát: „Vaše vokalisace je hanebna, učte se vokalisaci od Slovanů!" Ono už německých zpěváků ani nebude.

Basi naši ztratí hlavní svou sílu, p. Paleček byl na všeobecné požádání ještě jednou pohnut a rozloučil se s námi již nadobro. Náležíme k vřelým uznavatelům vzácných darů p. Palečka i celé jeho ušlechtilé a umělecké snahy, vždy jsme ho chránili proti neodůvodněným, čistě osobním nájezdům jistých lidí a přátelská náklonnost českého obecenstva k p. Palečkovi nás v tom výdatně podporovala, tím upřímněji můžem říci, že odchod jeho naplnil nás přec jen jistou trpkostí. Je pravda, p. Paleček odchází na Rus, k „slovanským bratřím", a jsme přesvědčeni, že tam bude působit na počest českého jmena. Ale kdyby měli všichni výborní odejít nám k „slovanským bratřím", co by zbylo nám! Mohli bychom

být jako Italiáni – „i megliori sono fuori“, a doma nic. My ale doma potřebujem ještě velmi mnoho výbornosti, už kvůli té prožluklé konkurenci! Ostatně – p. Paleček náleží k těm, s kterými se neloučíme provždy, – alespoň k pohostinským hrám přijde zajisté a bude vždy vítán. Prozatím konstatujem, že v p. Dobši obdrželi jsme mnohoslibnou náhradu.

Činohra zůstává naoko intaktní, ačkoli v lůně jejím vře ledacos, co prozatím veřejnosti není přístupno. Ale nikdo ani netušil, že bychom byli brzy přišli o svou naivní milovnici. Totiž – zcela tak zle ještě nebylo, ale sl. Čermákova oznámila už skutečně a co nejrozhodnější strike. Naivní právě ten strike nebyl, slečna věděla, že nastává leto, aréna, a co by byla aréna bez oblíbené naivní!? Užila velkonočního šroubu, nic víc. Ale už minulou sobotu seděla dole mezi obecenstvem místo nahoře v divadelní lóži, a kdyby sobě nebylo ředitelstvo v neděli přispíšilo se zasláním kontraktu, byla by v pondělí jela na venek k strýčkovi, ve středu co komorná Marie po boku zemana Tobiáše více na prsty nevystupovala atd.

Avšak – dle senatus consultu našeho družstva o pí Peškovou přijdeme jistě. To, co se všechno s pí Peškovou dělo, – „circulus vitiosus“ se tomu říká.

Pí Pešková je nyní jediná ze všech členů, kteří engažováni již roku 1849 výhradně pro hry české *nepřetrženě* působili do chvíle poslední. Toliko Kaška a Lapil s ní v ohledu tom závodili. Velmi oblíbena v úlohách naivních musila pak převzít i všechny úlohy tragické, až zase vrácena oboru svému s Kolárem ml. a Šamberkem českou konversační veselohru přivedla na výš uměleckou. V době té byla na jevišti zaměstnána den co den, v poměru tom rostla také její obliba a žádné nápotomní zkoušky s heroinami a jinými silami v oboru tom nemohly po ní víc než estimačního výsledku docílit. Přišla doba – snad se nazve „dobou osobností“ –, kdy pí Pešková náhle nebyla persona grata, totiž *obecenstvu* byla jí pořád. Vídali jsme ji pak za půl roku jednou vystupovat, nových úloh vůbec nedostávala, pracovalo se všemožně na jejím disgustu, a když bylo disgusto to konečně přece na ní vidět, řeklo se: „Vida – je to vidět!“ – „circulus vitiosus“ se tomu říká.

A když se myslilo, že obecenstvo už zapomíná – obecenstvo konečně zapomene na *každého* –, pomýšlelo se na propuštění.

„Nebude-li váš manžel hrát ve Pštrosce, budete engažována," zněl jeden klasický výrok.

„Jednu propustíme, vás nebo slečnu Slavinskou," zněl už jasnější.

A když chtěla odpověď určitou, aby byla skutečně zaměstnávána, a ne pouze členem placeným či jakous koncesí veřejnosti činěnou, nebo propuštěna, řečeno: „Do příštího čtvrtku rozhodne vrchní pan režisér, může-li vás – – – zaměstnávat!"

Už to rozhoduje po tři leta, teď do příštího čtvrtku – tomu se už neříká „circulus vitiosus".

Pí Pešková půjde. Zůstanou nám dvě její výborné žačky. Kdykoliv se budem obdivovat výtečné hře pí Malé nebo se srdečně zasmějem se sl. Čermákovou, vzpomenem sobě na tu, která je na jevišti uvedla.

NÁRODNÍ LISTY 15. dubna 1870

PRAŽŠTÍ STUDENTI NA PRÁZDNINÁCH JENOM NE PÍSEMNĚ!

Přechodní doba ze zimy na leto až tuze „přechodně" jeví se v repertoáru našem. Ze starého dobrého i nedobrého beře se to i ono, při čemž propadáme opět starému svému osudu, že musíme se dívat na ten svůj tucet klasických truchloher. Kdyby se dávaly nebo řeknem třeba *mohly* dávat dosti pečlivě, aspoň tak, aby se tomu jistému Shakespearovi a jakémus Schillerovi příliš neublížilo, byli bychom ovšem spokojeni, ale nehotovost nás právě při těchto hrách nejvíce bolí. Co novinka vystoupli promrskaní v pražských arénách „Studenten von Rummelstadt" čili „Studenti na prázdninách", pak Štolbova původní a nová hra jednoaktová „Jen ne písemně!". Ta nás potěšila. Je v ní kus poctivé spisovatelské práce, žádná

šablonovitá láce, jakou ještě trpěly předešlé hry Štolbovy. Základní myšlenka je nová, a třeba pravděpodobnosti se až neveseloherně ubližovalo a mnohá délka byla zcela zbytečna, přece kus baví a poutá dost až po konec. Hrálo se také dobře.

NÁRODNÍ LISTY 29. dubna 1870

KOCOUR A KOČKA
ZDE JE ŽEBROTA ZAPOVĚZENA

Věru, s nevelkou chutí chápem se po delším odpočinku zase referentského péra. Ne snad že by konečně omrzela ta věčná práce sisyfovská, chtít nehybný balvan českého umění valit až na vrchol důstojenství – mnozí li é bývají už tak navyklí práci, že se jí vždy znovu podrobují, i když je beznadějná. Vždyť člověk tajně přec vždycky trochu zas doufá! Divadlo naše je v rukou mužů, o jejichž vlastenectví nesmí být nejmenší pochyby, jichž obětovnost poměrům našim stačí a jichž znalost věcí divadelních je úplná. Přec nesmíme říci, že by divadlo naše – jediný ústav národní, jejž máme zcela v rukou svých a jehož zdar může být měřítkem, jak bychom jiné své ústavy k slávě as dovedli –, že by divadlo to bylo mezi divadly evropskými nebo třeba jen slovanskými již dosti důstojným a slavným representantem českého národa. Rozumějme si dobře. Mluvíme o *činohře*, kterou si myslíme a věčně myslit musíme co obraz české produktivnosti, co representanta produktivnosti slovanské a co zrcadlo dramatické literatury světové, jejího bohatství i důležitějších její změn moderních. Máme k tomu při divadle tři znalce, jimž by těžký ten ovšem úkol neměl býti nemožným: veskrz schopného Kolára st., sečtěného a obratného Bozděcha, důstojně se k nim řadícího dra Strakatého. Ledacos vskutku zde onde učiněno, co se vděčně uznati musí, ale vcelku uplývá slibovaná sezóna po sezóně, bez vzletu, bez trvalého vý-

sledku, bez jiného ovoce, než že se čas nanejvýš „slušně“ přes zimu a přes leto ubije. „Chňap-Lap-Šňůra“ nějaký bývá dosti často charakteristickým vrcholem celé sezóny a duševním plodem nejvyšších schopností dramaturgických i starostlivosti ředitelské. Nejsme proti „Chňap-Lap-Šňůrám“, k tomu jsme dosti rozumni. I ony náležejí k doplnění repertoárního obrazu, v celém světě má jisté obecenstvo jen na podobné hry gusto, kasa ředitelská má také spravedlivé právo své a konečně – i nejrozumnější člověk rád se někdy beze vší reflexe zasměje, a působí-li ve smyslu tom při hrách podobných zvláštní síly herecké šťastně, odpustí se třeba i trochu prázdnoty, trochu triviálnosti, právě proto, že zůstala reflexe doma. Ale vedle této letně křiklavé barvičky potřebuje repertoární obraz ještě víc, mnohem víc, jak už výše praveno.

Co dále od svého divadla vždy, tisíckrát a věčně znovu žádat musíme, je aproximativní herecká dokonalost. Nepatříme k těm, kteří v tradici pedantického nerozumu pokládají divadlo za jakous školu mravů, my víme, že slepec nestane se ani u teleskopu vidomým; my také naopak nejsme zas dost frivolní, abychom zas vůbec vše, jen když to baví a lechtá, připouštět chtěli na jeviště své co do jakés školy bonvivantské: ale za školu pokládáme divadlo přec, a sice arci za školu krásy. V divadle má divák být nešen krásnou formou jazykovou, vzděláván plně pravým pronášením myšlének a veskrz říznou charakteristikou, jemněn ušlechtilým zcela zjevem atd. Sisyfovský balvan pro kritiku, ta ať žádá milionkrát, oprávněně, lichotivě, důvodně, přísně, jakkoli, co posud nehybného, urážlivě lehkomyslného a prázdného na jevišti, zůstane si nadál stejné, „odbývá“ si úkol svůj jako sluha svou práci, ani učení se gramatice nevynutí na tom, kdo jí už neumí! Tři až čtyry svědomité síly to nevytrhnou, věčně musíme žádat, aby herecký *celek* byl *nadšen* pro působení své, kdo tím není, ať se odloučí, kdo nemá nadšení, ať jde, třeba byl „talent“! Vždyť už jsme nechali dosti lehkomyslně odejít i takové, kteří nám mohli v čistě uměleckém směru velice být platnými, také se stokrát raděj díváme na někoho, kdo se plnou, třeba ještě nezcela vyvinutou silou svou snaží, než na toho, kdo může a nedbá.

Obého, repertoáru i provedení poměrně dokonalého, domůžeme se, ne sice ihned, ale brzy po tom, kdy se k dobrým vlastnostem naší správy přidruží energie, železná vůle, bezohlednost ke všemu, co dusí a tíží pokrok dobrý. Ovšem, nyní v letě, kdy prapodivným, snad odůvodněným, vždy ale velice nepříjemným způsobem „královské české zemské divadlo“ tráví své dny výlučně pod širým nebem bašt pražských, už se s tím „světovým repertoárem“ asi pranic nesvede. Naopak, my se musíme už těšit, když obecenstvo nenavykne za tu dobu stravě jen až příliš lehké, ano když snad delším postem stane se pak zas přístupnější vážnému, než bylo dřív. Ale k herecké dokonalosti může se přihlídnout každou minutu.

Jak praveno, tolikrát zklamaná náděje vždy znovu se rozžehává! Hůř je s věcí jinou, na kterou i nejlepší, ano ideálně dobrá správa má jen vliv co nejprostřednější. Míníme produkci původní, bez níž schází akordu základní tón a jež nám toto píšícím vynucuje právě onen pocit nechuti, jako když hrobník po delší substituci začíná znovu zas sám pochovávat. Z časopisu našeho jsou osudy dřívějších letošních novinek dostatkem už známy, nyní máme smutek pro další dvě novinky. Odbuďme jej krátce.

„Kočka a kocour“, tříaktová fraška od K. S., má sice nezcela novou „americko-evropskou“ základní myšlénku, myšlénka ta je ale přídavkem „civilního manželství“ dosti šťastně renovována. Jenže celé provedení, zauzlení i charakterisování dělo se s politováníhodným úspěchem, že všechny tři akty stačí sotva na zajímavost aktu jediného a že vtip pana spisovatele, patrně živý a velmi plodný, nedozrál v dialogu na formu. Těch zcela a prostě časových narážek je snad již tak právě dost a trochu té lascivnosti, když se již co „pikantní náhrada“ za jiné jevit *musí*, prosíme, ať se alespoň nejeví ve formě běžné i každému nespisovateli. Škoda té šťastné renovace – nu ale: requiescat! Ve větších rozpacích jsme naproti „jednoaktové“ hře Jeřábkově „Zde je žebrota zapovězena“. Víme sice, co chtěl, on nám to také ještě na konci své hříčky výslovně sděluje, ale tolik je jisto, že celá myšlénka u samého spisovatele nedošla nad stadium prvního početí. Jeřábek je tak

solidní spisovatel, že této prázdnotě dialogu a chudobě charakteristiky i provedení naprosto nerozumíme. Patrně nějaká velká mýlka – requiescat!

Poslední kousek dáván ve prospěch pí Peškové. *Paní Pešková odstupuje od pražského divadla!* To je událost, o které musíme mluvit zvlášť.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 28. července 1870

BANDITÉ

Jan Jakub Offenbach má o nás zásluhy. Nepíše sice pro nás, ani ho nenapadne, ale „Pickwickové“ Dickensovi nebyli také pro nás psáni, a přece nás potěš– pardon! teď bychom byli brzy zapomněli, že nejen nesmrtelné Dickensovo „epos v próze“, nýbrž i jiná ještě, a to velmi mnohá cizá díla scházejí u překladu literatuře naší, ač chce-li tato být literaturou „slušnou“! Jediný obor, kde v ohledu překladatelském přec se ještě pořád pracuje a ze zjevův moderních se nám alespoň platné ukázky podávají, je věru ještě jen obor dramatický, činoherní a operní. A tou cestou jsme se také seznámili s Offenbachem a „Jan Jakub Offenbach má o nás zásluhy“. Jako dobrý vtip, zrozený někde na Sekvaně, potěší celý svět a jako dobrá kniha, vytištěná v Americe, působí také všude, takž Offenbachovy skladby u nás rozehřívají a baví právě tak jako na Sekvaně. Máme jich několik v repertoáru svém, především Offenbachův „Orfeus v podsvětí“ ani nemůže nikdy pro nás ztratit z původní svěžesti své a ředitelstvo, vrátí-li se k starému, nerozvodněnému textu a učiní-li něco pro výpravu dekorativní, vždy s ním znovu dobře pochodí. Nyní pak nám získalo ředitelstvo skladbu „Orfeovi“ zcela rovnou, téhož skladatele proslulé již „Briganty“ („Bandity“) – výborný trumf!

Je tu proud lehkého, zdravého humoru, tolik hravosti, rozkoše z uvědomělého nesmyslu, škádlivé satiry a suverénní veselosti vůbec, že text i hudbu lze v oboru svém přímo nazvat klasické. Snad by jen obecenstvo, výhradně vídeňským fraškám navyklé, a vtip dělaný tedy nad přirozený humór kladoucí, mohlo dát jiným plodům veselé musy přednost, snad jen ten, kdo navykl masivnosti, bude tomuto vtipu novofrancouzskému odpírat ne snad pikantnost, ale pepřenost. Člověk se při „Banditech" ovšem „nerozsypává smíchy", jak se říká, ale ze smíchu nevyjde, nevyjde ze stálé, stupňující se veselosti, jejíž řekli bychom salonní mez je položena právě elegantním tónem celku.

Již myšlenka libreta je moderně šťastna. Náčelník Falsacappa má bandu vzornou: bývalé obchodníky, které „už omrzelo vydělávat si obyčejnými bankroty", bývalé bursovníky, které už omrzela „všední ta krádež na burse" atd. Falsacappa se z papírů chyceného kurýra dozví, že zvláštní poslové přivádějí princeznu granadskou co nevěstu princi braganzskému a že mají odnést sobě nazpět „tři miliony". Myšlenka v něm divadelně rychle vyzraje, podobizně princeznině podvrhne podobiznu vlastní své dcery a pošle s tím kurýra dál. Na hranicích chytne pak i uvítací sbor braganzský i průvod s princeznou a vypraví se se svými ke dvoru ženichovu. Tři ty miliony – abychom již jen krátce vypravovali – ovšem nedostane, neboť finanční ministr braganzský je rovněž bandita, prohejřil vše se ženskými a nemá v kase nic, tak pranic, že je rád, najde-li někde papírek od šumicího prášku, aby mohl dát „naň vtisknout desítku". Falsacappovi tedy sklapne, k tomu je také ještě prozrazen, ale vše končí i pro něho s fraškovitou spravedlivostí – Falsacappa se stane policejním ředitelem.

Množství zaměstnaných osob je ohromné, takže bylo až odvážno obsadit vše silami nynějšími. Sl. Kupkova na příklad musila převzít velkou, humórem kypící úlohu subretní, psanou pro herečku à la Geistinger, p. Seifert musil převzít velkou úlohu tenórovou, každý člen našeho sboru má nějaké sólo, ano i důležitou šarži, a pouzí statisté musili se vpravit

v úkol rutinovaného již sboru. Přec se všechno povedlo nad poměr a očekávání. Sl. Kupkova byla v pěkné úloze své roztomilá, p. Seifert vyváznul zcela šťastně, pí Seifertová, pp. Frankovský, Šamberk, Mošna, Chvalovský atd. atd. namáhali se rozmarně. Celek byl velmi uspokojivý, chlapský kus režisérské práce, zvlášť četná tableaux vynikala svou živostí a rozmanitostí. Mnohé se musí ještě dostudovat a dohladit, ale již nyní je výsledek velmi pěkný a uznání hodno to, co ředitelstvo učinilo pro zevnější úpravu nákladného. Se zvláštním potěšením smíme také ještě připojit, že Hřímalého hudba k vloženému baletu výborně se hodí k nejlepším zde číslům Offenbachovým. Jak praveno – výborný trumf!

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 2. srpna 1870

DIVADELNÍ

△

Prvního května obdržela pí Pešková výpověď a před několika dny se s námi rozloučila. Věděli jsme již hezky dlouho napřed, že se tak stane, důvody obou stran nám byly známy i pochopitelny, přec měla udalost cos překvapujícího do sebe, jako vše nepříjemné. Při nepříjemném vždy opanuje touha po jakéms narovnání a uvarování, ale touha se nevyplnila, odloučení se jedné z nejpřednějších sil našeho divadla stalo se pravdou – „škoda, že to pravda, a pravda, že to škoda!“ Bylo by ale čirou nevděčností nevšímnout sobě události té než snad krátkou nějakou zprávou. Ano i neopatrností by to bylo zas naproti těm, kteří dále jsou u nás činni a jimž *uznání* je honorárem hlavním. Ani list nespadne se stromu, aby ostatní se nesklonily za ním a nepozorovaly pádu jeho.

Je tomu *více než dvacet* let, co Pešková nastoupila divadelní dráhu svou, a sice hned na jevišti českém. Nebudem vypravovat životopis její, byl už mnohokráte vypsán v časopisech

českých a zbytečno by bylo podrobně dolíčit, jak pokračovala a působila co herečka, ano i co překladatelka her dramatických a vychovatelka mladších talentů dramatických. V oboru naivním vynikala záhy svou přirozeností, v oboru sentimentálním obsáhlým fondem hlubokého citu, ano i vyšší tragice musila se věnovat při zvláštních tehdejších poměrech našeho personálu a ziskala tím všestrannosti. Pravého uměleckého rozkvětu došla ale, když začato u nás pěstovat veselohru vyšší a uhlazenější, salonní a sociální. Na tu dobu nezapomenem, tím méně, že se nám nevrátí. A prvního května přece dostala Pešková výpověď!

Stal se obor její zbytečným? Zajisté ne! Dáma salonní, herečka pro starší úlohy charakterní je nevyhnutelnou potřebou pro každé divadlo, které činí nárok, že je divadlem dobrým. Či nám dalo ředitelstvo jinou, novou silou dámskou náhradu? Bůh zachraň, neměloť, *odkud* by ji dalo. Pí Hynková má obor zcela jiný, rovněž nemůžem od pí Malé, pí Frankovské nebo sl. Čermákovy očekávat náhrady; jsouť tyto sice žákyněmi Peškové, ale uměleckými individualitami zcela od ní rozdílnými. Obor její zůstane zkrátka naprosto neobsazen, někdy se snad divadelní správa pokusí, aby manévrem některým byla alespoň zdánlivě mezera vyplněna, vcelku ale vypadne celá řada kusů z našeho repertoáru, směr jeho stane se jednostrannější. Ztratit sílu, za niž není náhrady, a zúžit repertoár, toť dost povážlivé, a přece nebylo *nyní už* pomoci – zdánlivě.

Či ubylo snad pí Peškové prvotní síly? Nikoli, ihned nastoupla zas novou uměleckou činnost v letním divadle ve Pštrosce a překvapuje tam svou svěžestí. Či opakovalo se známé, že

nová vláda zdvihá lidi nové,
všechna zásluha hned zastará –?

Tak něco! Byly to poměry čistě *osobní*, které celou věc způsobily. Nemáme chuti, abychom na jedné straně kazili, když na druhé napravujem, a proto zmiňujem se o všem tom jen krátce. S novým divadelním regimentem nastaly nové poměry

osobní. Nesvětlá jich stránka byla ale mrakem jen pro pí Peškovou. Přestalo se obmýšlet ji úlohami, vyhýbáno se kusům, v nichž od dřívějška byla zaměstnána. Vše čelilo vzbudit nechuť umělkyně, ta se vzbudila, působila zase zpět – circulus vitiosus! Hned na počátku jsme musili předvídat konec, poukázali jsme také zřejmě a opětně k němu, hráli jsme jako vždy nevděčný úkol Kassandřin. Nepříjemné zakončení je zde.

Před dvaceti lety, v kuse „Stefek Langer“, začala Pešková divadelní své působení venku za branou, na písku Pštrosky, nyní, co hotová umělkyně, je vržena zpět na totéž místo zas, kde stála co začátečnice. Působiště její bude tam ale velké a čestné. Umění její nebude tam „mistrným obrazem v temném sále“, neboť i straník musí přiznat, že společnost plzenského divadla, hrající za leta u Prahy, je společností dobrou, pečlivě řízenou. Je to škola pro divadlo pražské, z níž jsme sobě již přisvojili toho onoho premianta. Co umělecký ústav získá herečkou Peškovou velice a rovněž získá co škola Peškovou co učitelkou, která u cvičení dramatických začátečnic je rozhodně šťastna a mimo jmenované již výše mladé herečky také tragickou milovnici sl. Heinzovu byla k českému divadlu připravila.

Své velké zásluhy pí Pešková o divadlo české již má. Bylo by nevděčno jich nevzpomínat a také marno. Obecenstvo se s ní rozloučilo co nejokázaleji. A ředitelstvo, loučíc se s ní osobně, proneslo slova odůvodněné a zajisté upřímně míněné naděje, že neuplyne ani doba dlouhá a výtečná síla její že bude nám zas v plné svěžesti své vrácena.

Obecenstvo souhlasí a veřejnost, pokud se v časopisech vyslovuje, také. Zato ať nemá ale více místa vášeň a osobli-vost, aby nepřipravila nám ztráty ještě jiné! *Kde se jedná o prospěch věci národní, moudrý muž nezná nikdy vášně osobní.*

NÁRODNÍ LISTY 11. srpna 1870

„Nechme toho, pánové, a předsevezměm si, že alespoň po deset let nebudem chtít nic napsat nesmrtelného, – není to beztoho nic platno!“ Tak volal Hermann Markgraf ke svým scribifexujícím krajanům za doby několikaleté neúrodnosti a tak bychom mohli také volat u nás k spisovatelům původních frašek. *Nejde to!* Není humoru, není vtipu, schází duch i píle, zející, protivující se špekulace na efekt co nejlacinější a na obecenstvo – abychom to hodně slušně řekli – co „nejdomáctější“ má ve všem všude vrch, pravý to „vrch pohoršení“. Jeden kus po druhém přechází přes jeviště bledý jako stín a slabý jako moucha – nač ten trapný dojem! Ředitelstvu nečiníme z toho pražádné výčitky, onoť vyplňuje jen svou povinnost, připouštějíc slabé původní, když není silnějšího, ale spisovatelé by sami mohli nechat toho nutění se a nudění nás. Skutečně myslíme, že ta zlá politická doba, nepřipouštějící v národním životě našem vůbec radosti pražádné, je v tom také velkým faktorem, proti němuž nejen dobrá vůle, nýbrž ani opravdový talent vždy nevystačí. Důkaz jsme viděli opět nyní na Jeřábkových „Třech dobách země české v Komárově“. Onehdejší jeho „Zde se žebrota zapovídá“ pokládali jsme jen za velký „omyl“ spisovatelův, jakému, při výpočtu divadelní působivosti, někdy ani největší talent se nevyhne, „Tři doby“ už jsou povzneseny nade všechen omyl a důkazem už neomylným, že buď Jeřábek, jinde osvědčený, ve frašce právě nemá pražádný talent, nebo že pracoval s nedbalostí přímo urážející. Nad pouhé a průhledné embryo základní myšlenky, chtějící dát jakýs obraz let 1848, 1858 a nynějška, nedošel, nevylíčil ani to ani ono, nepodal frašku, neprovedl charakteristiku, neprodukoval vtipů – trapné prázdno! Naznačil arci sám „práci“ svou co řadu „obrazů“, ale jakpak může být jen tedy obrazem, třeba špatným, několik křivolakých čar, jakých po způsobu dětských kreseb hozeno sem a tam, bez dovednosti i bez idey! Na příklad ta „reakce r. 1858“, obraz druhý! Komárovští studenti jsou na prázdni-

nách a pozváni na panský bál, ku kterému se mají dostavit v cylindru a fraku. Jdou tam, „aby se pomstili“. Tančí se polonéza, tura s cylindry na hlavě. Zrovna prolezl první pán pod zdviženýma rukama předtančícího páru – při čemž mu cylindr spadne (snad to ta pomsta?) –, když z komínu naproti vylezá veritábl kominík, první dáma padne do mdlob a – – opona spadne! „Zcela ze života vzato,“ mínil kdosi v obecenstvu, „moje holka se také bojí kominíka, je ale ještě malá!“ Něco dětinštějšího než tuto „reakci r. 1858“ jsme ještě věru na jevišti neviděli. Kdyby provedení ze strany hrajících nebylo bývalo veskrz co nejpečlivější, byli bychom se domnívali, že snad opona předčasně spadla, ale ani té naděje nebylo. Rovněž duchaplně jsou líčeny léta 1848 a 186(?). Možno sice, že v nějakém Komárově vznešené idey roku 1848 representaci svrchovanou našly jen – u starého vojenského vysloužilce, na všechen způsob posud ještě u nás ze všech tříd společenských nejzpůsobilejšího k representaci časového pokroku, možno také, že v Komárově tom rok 1848 vyvolal jen samé karikatury, ale nezaplete-li je spisovatel v nějaký děj a nemají-li k tomu ani vtipu, není nám pranic do nich a mohou nás nanejvýš ponudit. A jsou-li někde v nějakém místě po Čechách nyní ještě tak pitomí voliči, jak je tu Jeřábek líčí v obraze posledním, mají leda zas ten interes pro sebe, že spisovateli nestačil vtip, aby je vymyslil komičtější. Vtip Jeřábkův pohybuje se výhradně v onom žánru u nás nyní silně pěstovaném, jehož nejbujnějším květem jsou „jitrnice“, „bradavice na nose“, „oni mne beraubujou“ a podobné „myšlenky“, utržený šos nebo rukáv zastupuje zde obor „nových“ divadelních efektů, ano Jeřábek jde v tom směru ještě dál a hlavními pointy třetího aktu jsou: jisté místo v domě, jehož název se jen šeptává, a jistý posunek ruky u nosu, v jakém je zvláště drobná mládež mužského pohlaví obeznalá. Ten posunek skutečně působil na obecenstvo tak dobře, že se zdvihlo, než opona spadla. – Nejde to!

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 19. srpna 1870

ZATKNUT — BANDITÉ

Krajníkova dramatická drobotina „Zatknut“ neposkytuje mnoho vděčné látky k rozpravě. Musíme tu téměř obmeziti se jen na to, že to první pokus spisovatele, o jehož nadání možná se vysloviti rozhodně teprv po práci ještě jiné. „Zatknut“ jest drobotina příliš skromná, rázu novelistického, zauzlení nepatrného. Tu nelze raditi k prostředkům jiným leč k studiím, a to důkladným a opravdovým.

Offenbachovi „Bandité“ stále ještě plní domy. Ale jdou cestou u nás obyčejnou. Nyní už herci zapomínají úlohy, kapelník musí leckdy s orchestrem svým přestávat a znovu začínat, ani působivý „sbor militární“ není posud docvičen! To disgustuje.

NÁRODNÍ LISTY 19. srpna 1870

KRÁSNÉ GRUZINKY

Offenbachovy „Gruzinky“ uvedeny jsou nyní opětně na jevišti, ve zcela nové úpravě a částečně také s jiným obsazením. Co do obsahu textovního nemohou se ovšem „Gruzinky“ rovnat „Banditům“ nebo „Orfeu“, celý děj je operetně poněkud šablonovitý, i dialog, ač živý, neoplývá právě vtipem, avšak hudba je tak šťastna a rozkošna, že jen zase „Orfeus“ se jí rovná. Náležíť k oněm skladbám operním, jichž laik hned napoprvé úplně nezažije, také jim úplně hned neporozumí, jež ale líbí se a zalichocují čím dál tím víc. Do nového obsazení vřadili se zvlášť sl. Kupkova a p. Frankovský dobře a s úspěchem, z dávněji spoluúčinkujících je především p. Šamberk (Rhododendron) znám, jehož humor tu až překypuje a zcela samostatnou postavu komickou tvoří. Úprava zevnější je věru nákladna a skvostna.

NÁRODNÍ LISTY 28. srpna 1870

ČERNÝ PETR

(První vystoupení slečny Vetterlové)

V personálu svém dámském máme sice několik sil výborných, ale nejsou nám plnou garancií do budoucnosti. Víme, že někdy ubývá ohně, že nastává pracování na pouhý efekt, že také plynoucí leta nutí do jiného oboru, a vidíme, že nadějnějšího dorůstu mezi nejmladšími je tuze poskrovnu. Proto také je nám každé vystoupení divadelní začátečnice zajímavým a přáli bychom sobě, aby se pokusy ty – večerů se beztoho až dost proplýtvá beze všeho interesu – děly častěji; příležitost a ponuknutí je hojné, v arénách pražských vídáme zde onde talent *zcela nadějný*. Především vystoupla sl. *Vetterlova* z Písku co Růženka v „Černém Petru“. Arci je slečna ještě obklopena všemi nesnázemi začátečnictví, avšak doufáme a je snadno možno, že tu předstoupil před nás *talent pěkného rozvinu schopný*. Tón naivní, vlastně jako v úloze Růženky naivně čtveračivý, velmi těžce se „dělá“, jeť ke všem odstínům jeho zapotřebí velké rutiny, daleko větší, než jaké je potřebí k odstínům mimickým, již o sobě každému začátečníku velké obtíže kladoucím, – a ten obyčejný, „nestrojený“ tón naivní, jak známo, stačí na jevišti jen na zcela malý kruh úloh. Přece docílila sl. Vetterlova již prvním vystoupením úspěchu, s jakým může být spokojena. Její akcent je všude rozumný, pohyb svěží, orgán až na to „pikantní“ *r* zvučný a pěkný, celý zjev půvabný; to stačilo k upoutání obecenstva. Očekáváme další vystupování její a vyslovujem ve svém i slečnině zájmu naději, že bude nad rozvojem talentu toho bdít bedlivější oko, než jaké posud bdělo u nás nad tak mnohým talentem, jenž po nějaké době musil – znovu začít.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 23. září 1870

ŠANTALA

„Šantala“ nazývá se nejnovější „událost“ divadelní. Je to ta stará historie o kouzelném se stěhování z kraje do kraje v průvodu genia co akt a proměna se převlekajícího a s konečným mravním naučením, že totiž „doma nejlíp“. Avšak stará ta historie je zpracována obratně, s dostatečným fondem nápadů a s tendencí nejen českou, nýbrž řekli bychom všeobecně platnou. Není snad z poslední doby události závažnější, jíž by nebylo zde alespoň dotknuto, podobně hojný výběr je učiněn co do „cestovních štací“ hrdiny titulního – až do unavení je toho mnoho a bude se musit přec někde krátit, což zde, při poměrné krátkosti jednotlivých obrazů, znamená tolik jako některý z obrazů prostě vynechat. Obraz „Řím“ by na příklad ihned mohl odpadnout, a musí-li být „Šantala“ vůbec někde do naha svlečen, vždyť se to může stát hned v obraze – „Vídeň“! Nač také jít tak daleko! Mimo dobře a nově provedený začátek a efektní konec zdařil se pseudonymnímu spisovateli leckterý obraz velmi pěkně. Podrobně ostrou a trefnou charakteristikou vyniká zvláště „Pešť-Budín“, krátkým, ale významným obrazem je „Vídeň“. Dialog vůbec je hbitý a mnohý tu vtip svěží a řízný. Proto také jsme litovali, že pseudonymus nevyhnul se zcela vadě již jednou mu vytknuté; proti výrazům jako „To bude frc!“ atp. nedá se ovšem nic konečného říci, ale na jevišti „bouchne“ to přec, a sice nepříjemně, jako každá triviálnost. Nač to!? Režie a divadelní správa učinily pro novinku, která u nás si potrvá, úplně dost. Celá úprava byla velmi šťastna, hojně vkládané tance plny pestrosti, scény živější velmi dobře studovány, a co se týče dekorac, viděli jsme některé práce skutečně pěkné – vyjma ten nešťastný Řím! Tři přední komické partie dány do rukou pp. Frankovského, Mošny a Šamberka, kteříž dovedli obecenstvo bavit po celý kus. Obecenstvo bylo v rozmaru stále dobrém, když ale rozlehly se na konec obrazu „Paříž“ zvuky Marseillaisy, změnil se rozmar v nad-

šení. Žádáno, aby se Marseillaisa opakovala *celá*, – proč se to nestalo, nepochopí ani nejostrovtipnější.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 24. září 1870

LIBUŠE

Vlastní zimní sezónu považujem teprv předvčerejškem za zahájenu. Napořád již budem sledovat všechny kroky činohry a opery své jako dříve, ano ostražitěji ještě. Myslíme, že ztracených let, let pouze ledabylo odbytých, pouze bezúčelné zábavě či kasovním záležitostem věnovaných, bylo již dosti a že divadelní správa postarala se již o *úplný program* pro měsíce nastávající. Což že se skutečně stalo, abychom před veřejností konstatovali, bude naší nejpříjemnější povinností, jakož také opaku bychom sobě musili důkladně všimnout. Ohřívaná jídla prvních nynějších večerů nesvědčila ovšem o ničem, ani o tom, že by byl začal přísnější dohled na memorování herců. Jak z prachu dávno nedotknuté knihovny vytaženy, tak byly kusy beze všeho prohlédnutí také dávány i se vším tím starým mluvním a syntaktickým skandálem, jaký tím více urážeti musí, čím dále pokračujem v národním svém životě. Scribova „Sklenice vody“ v tom ohledu námi přímo zachvěla. Avšak, smíme-li dle předvčerejšího doufat, nečinnost již přestala.

Originální činohra „Libuše“ od pseudonyma Z. K. z K. je práce ve mnohém ohledu zajímavá. Za prvé je to skutečná „práce“. Spisovatel, obrav sobě šedou báj za základ básně dramatické, poctivě vyčerpal všechny pomůcky, jakých mu poskytovaly národní pověst, Hájkova kronika a rukopis Zelenohorský. Mythu dodal ráz živé skutečnosti, vymysliv sobě pěkný psychologický rozvoj lásky mezi Libuší a Přemyslem, děje „Libušina soudu“ užil k dramatickému po-

hybu, kulturních českých studií pak k zvláštní barvitosti kusu svého. – Libuši zachrání Přemysl život. Byla na honbě, když se jí Šemík její splašil; zrovna nad propastí zachytla Přemyslova ruka oře, který tím spíše dal se zkrotit, že ho právě Přemysl byl odchoval a později sousednímu županu, ten pak zase Libuši daroval. „Kdybys ho pustila bez uzdy a vůdce, již po čichu by cestu nalezl sem," tak asi praví Přemysl k Libuši a těmi slovy je národní báj přenešena v skutečnost. Za krátkého odpočinku Libušina vzklíčí zárodek lásky a pevnými črty vyznačil spisovatel zde již obraz obou hlavních osob, základ psychologický, z něhož důsledně pak vyvijí se postup další. Ušlechtilý půvab Libušin poutá Přemysla, kdežto mužná jeho odvaha, důstojné i důsledné vůbec si počínání zase ji ovládá. Další pak vzrůst obapolné náklonnosti zakládá se na nejčistších, nejjemnějších příčinách duševních, jimž udalosti zevnější ledaže k rozvoji rychlejšímu napomáhají, což je rozhodně šťastnou stránkou kusu.

Již druhý akt nám předvádí slavný „Libušin súd" na Vyšehradě a na urážky divým Chrudošem Libuši učiněné odpovídá Přemysl mečem. Tím porušil důstojnost svatého soudu a propadl smrti. Život jeho je v rukou Libušiných. Přemysl podrobuje se ztrátě života, důstojnosti zákona a moci knížecí. Vznešené to jeho chování překonává Libuši, jejíž láska zápasila s povinností, nyní zase Libuše Přemyslovi daruje život. Divý Chrudoš, jenž „včera ještě by byl se spokojil většinou statků po otci převzatých", nyní sahá dál; zachce se mu důstojnosti knížecí, aby Libuši donutil k sňatku s ním, vzbouří lechy a vede je na Vyšehrad. Tím a odtud přechází kus v romantiku rytířských her, zápas Libušin stává se trpným, Přemysl, druhá osoba hlavní, docela zmizí, aby se objevil teprv v tableau konečném.

Hlavní záslužnou stránku dramatické té básně vytknuvše můžeme nyní říci, že je psána více rozumem, obezřetnou a svědomitou vůlí než nadšením. Myšlenky, neklesajíce nikde na všednost, také se nepovznášejí na poesii. Tím je již řečeno, že hlavní ráz je ráz *pathetický*, pathos ovládá vše, a tam, kde mizí zájem psychologický, kde kus se stává rytířský, ovšem

při nynější již chuti divadelního obecenstva pathos unavuje. Kdyby měla hra čtyry akty, snad by nebylo ledaco tak široce odůvodněno, ale hra by získala. K pathu pojí se zvláštní ráz jazyka, mluva je tu ryzá, správná a důstojná, avšak chladná, příliš rozmyslná.

Sehrána byla novinka výborně. Chcem to pokládat za konečně dostavivší se úctu k pracím domácím – nevíme ani, po kolikáté už jsme tak dobří. Pí Sklenářová-Malá pojala Libuši v míře co nejušlechtilejší, jen zde onde velikosti tónu se ještě nedostává. Rovněž ve své míře byl p. Šimanovský co Přemysl. P. Kolár starší co bezzemec Vlk podal postavu veskrz markantní, rovněž p. Polák, třeba nemohl počítat na zevnější výsledek, věnoval svému Radovanu píli velkou. I zastupitelé ostatních úloh veskrz se dobře přičinili. P. Šamberk hrál Chrudoše. Také píli jeho nemůžem pranic vytýkat, avšak Chrudoš padá v obor, z něhož p. Šamberk již dávněj vystoupil a jenž je mu nyní již cizí. Podobné mladší opravdové úlohy charakterní měly by se znenáhla přidělovat p. Bittnerovi, aby jimi byl veden k oboru svému budoucímu. Jen tak mimochodem, poněvadž to dojem vážné scény zrušilo, podotýkáme jednomu z jmenovaných již pánů, že je-li co osoba kusu již mrtev, nesmí pak k statistům mluvit ještě tak hlasitě, že je ho po celém divadle slyšet.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 7. října 1870

LIBUŠE

RŮŽENA A RŮŽENKA

(Slečna Vetterlová)

Druhé představení „Libuše“ dosvědčilo, že kus ten si v občasném repertoáru našem potrvá. Také jednotlivé úlohy přišly již k větší ještě váze než dříve, zvláště zaokrouhle-

na byla již úloha hlavní. K ensemblu musilo by se ještě pilně přihlídnout. – Sl. Vetterlova vystoupila již po třetí jakožto host. Naposled co Růženka („Růžena a Růženka“) a byla obecenstvem vyznamenána. Třeba ještě dosti má té chladně působící dělanosti začátečnické, nepochybujem přece víc, že tu předstupuje před nás talent, jemuž přáti musíme rozvoje co nejpěknějšího. Prozatím ovšem jednati se bude, v jakémže směru má slečna pokračovat a cvičit se dál. Radili bychom také k nejedné zkoušce v oboru naivně sentimentálním, vůbec k některým úlohám opravdovým.

NÁRODNÍ LISTY 12. října 1870

NEPRAVÍ POCTIVCI

„Nepraví poctivci“ (od Barrièra a Capendu) jsou z fabričnějších plodů francouzských, ale vždy ještě z takých, které stojí za překlad kvůli pestrosti repertoáru. Nenamáhají se sice rozlušťováním společenských záhad jako hry Feuilletovy, Augierovy a někdy Sardouovy, nerozlušťují ničeho ani myšlenkou v dialogu ani příkladem v ději, ale jsou o sobě kresleny pevně a určitě co nějaký žánr. Morálka celého kusu je asi opět, že umění stojí výš než peníze a tyto zas že se nemají svěřovat každému darebákovi. Nepravých poctivců je tu sice více, ale všichni obyčejni, otec vážící sobě peněz nad štěstí dítěte, pomlouvač, peněžní egoista, několik exemplářů bursovních zlodějů. Jenže, jako v životě i nejobyčejnější lidé bývají ještě individualitami, dovedli také Barrière a Capendu dodat všem svým osobám (vyjma Emmelinu, úlohu to pí Frankovské) ráz dosti individuální: jsou tu samé úlohy „vděčné“, ano i velmi vděčné. A jsou také důsledně kresleny. Takto, jak již praveno, je celek pouhým dramatickým žánrem, mnohé scény jen tak ledabylo vřaděny, ale vždy plny pikantního dialogu, ani z toho nesmíme sobě mnoho dělat,

že druhé dva akty na prvních dvou visí jen jakoby náhodou, že na příklad obrat v povaze Arabelly z dívky pravšední do poetické je tu až příliš snadný atd. Také celá fabule by byla dvěma slovy vypověděna – ušetříme sobě i těchto dvou slov. Hra, vyjma jednu jedinou mužskou úložku, provedenou až příliš začátečnicky, byla vskutku výtečna. Zvlášť šarže p. Kolára ml. v častých momentech byla neodolatelna. Na pp. Bittnerovi, Puldovi, Frankovském, Seifertovi potěšila nás opět opravdová snaha herecká, příjemná to záruka pro budoucnost národního našeho divadla. Opomijíce dálšího vypočítávání jmen musíme i souhře veskrz uznání své vysloviti. Souhru tu pěknou, dále dobré obstarání episod pozorujem s potěšením již po nějakou dobu. Byla ve „Faustu“, „Dianě“, „Salickém zákonu“ a jiných starších kusech, které ze staršího zase do letošního repertoáru přecházejí, viditelna. Novější větší kusy studují se pomalu, snadže je také připravena řada her jednoaktových, z nichž by se při různém obsazování každého téhodne mohla dát alespoň jedna.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 27. října 1870

SMRT VALDŠTÝNOVA

Vždy víc se osvědčí, jak dobře činí naše správa, nevylučuje-li truchlohry větší z nedělních večerních her. Ano, že činí dobře, dá-li jim vedle opery i ještě častěji místa! Prospěje se tím truchlohře české, zapadávající žánr ten oživne v nových barvách, tragédové naši, spisovatelští i herečtí, dostanou nové chuti, obecenstvo se opět povznese nad fraškovou jednostrannost a divadelní kase ani dost málo se neublíží, naopak! Ovšem musí se hrát tak pečlivě jako v posledním „Faustu“ a předvčerejším „Valdštýnu“ a trochu té pečlivosti mělo by se také přiložit k výnosným, ale tak často pranedbale

odbývaným nedělním hrám odpoledním. „Valdštýn“ byl poněkud restituován. Mnohé, co nyní opět vřaděno, velmi vděčně jsme přijali, jiné, co jen dialog šíří, aniž by dramatického hnutí neb časového významu dodávalo, mohlo zůstat škrtnuto jako dřív. Jeť dikce Schillerova v jistém ohledu pro nás poněkud zastaralá. Tak mnohé u Schillera dotýká se nás, kteří všeobecné principy snažíme se již vtělit v život praktický a jižto žijeme v době, kde „řeč není více činem“, již jen jako pouhá fráze, na niž není času, třeba byla krásnou frází. Také je již způsob herecký realističtější a pathetická deklamace jen po zrnku se mu daří. Viděli jsme tu opět doklady, vzdor nejchvalnější vůli. Nebudem šířit slov o jednotlivých zástupcích úloh větších, kteří již od dřívějška jsou dostatkem známi; také tenkráte byli pevnou kostrou celku. Pí Šamberková co Trčková učinila značný pokrok, mnohé místo mělo náležité váhy, přec, kde ostrosti třeba, zvonilo opět jen pathos. P. Pulda co Ottavio měl vzdor talentu svému těžkou posici, jeť celý jeho pohyb na úlohu tu poněkud ještě nepokojný, mladý. Wrangel získal p. Polákem, i nejmenší úlohy mužské byly pečlivě obsazeny a provedeny – pečlivost ta měla by se věnovat také menším úlohám ženským. – Poukazujem pro nedělní večery k záživnějšímu, u nás tak zdomácnělému Shakespearu, dále k dobrým tragediím domácím, „Mageloně“, „Dimitriji“, „Záhubě rodu Přemyslovského“, k pracím Hálkovým a Pflegrovým, dále k větším veselohrám českým, Bozděchovým „Kotilionům“, Jeřábkovým „Cestám veřejného mínění“ a Sabinovu „Inserátu“.

J. N.

TAK JEST TO NA TOM SVĚTĚ!

Nová jednoaktová hříčka Štolbova „Tak jest to na tom světě!“ nemá zcela té svěžesti jako téhož „Bratranec“. Základní myšlenka, strojená, ideální totiž nevinnost dívčí naproti životní zkušenosti, je dosti dobrá i provedení její je jemné, jenže zapletení celé trochu jednoduché. Dialog obou „matek“ zabíhá v novelistickou šířku a unavuje poněkud vzdor svému místy zcela vtipnému obsahu. Úlohy obou „dcerušek“ jsou skoro němy a úloha „ženicha“ na jedinou scénu obmezena, přitom málo individualisována. Celek je ovšem zase pracován hladce a při dobré souhře pí Hynkové a sl. Lipšovy byla zábava dostatečna. Sl. Vetterlovu byli bychom viděli rádi již v úloze jiné, a to v oboru, v jakém aby se také zkusila, jsme již své přání vyslovili.

NÁRODNÍ LISTY 11. listopadu 1870

SLUŽEBNÍK SVÉHO PÁNA

Pravda nám jde vždy nade všechen ohled osobní a i menší úspěch českého ducha je nám již příliš svatým, než abychom jej z jakékoli malichernosti zamlčeli. A proto nás nestojí nyní pražádného přemáhání, sdělujem-li, že Jeřábek došel nejnovějším svým dramatickým plodem u našeho obecenstva úspěchu dosti rozhodného, jako nám také nečinilo pražádné radosti, kdy jsme musili říci, že jeho talent se rozhodně zmýlil. Že talent vůbec má, řekli jsme také již tenkrát; snese-li nebo nesnese-li spisovatel výtky, do toho nám nemůže také dnes být nic. Jeřábek velmi šťastně zvolil již předmět hry své nové. Sáhlť „Služebníkem svého pána“ do palčivé otázky sociální, do otázky to, při níž jsme teprv v počátcích i s myšlením o jejím rozluštění, zároveň ale do otázky, která žíravě

vzrušuje život náš společenský, o níž víme, že rozluštěna být musí, snad pokojně, snad krvavě, a kvůli níž každá fráze jí se týkající, třeba již známá, vždy nanovo se nás tkne obnovující se stále silou svou. Otázka, v jakém poměru má konečně být kapitál k duševní a hmotné síle pracovní, je posud otázkou bez odpovědi – začínající nyní emancipování se dělnictva (spolky) je teprv počátkem či pokusem odpovědi nějaké. Také Jeřábek nepodal odpovědi té ani praktickým pokynutím ani poetickým domyslem, on se obmezil na dramatické dolíčení některých případů frapantních, tragicky dojemných, jaké z poměru dosavadního vzrůsti mohou a také vzrůstají, – viz Svarov v skutečnosti, tak trochu „Montjoye“ v domyslu. Pokud Jeřábek případy ty předvádí v plném proudu života, povedly se mu efekty scénické velmi dobře, první tři akty jsou živy, stupňují se a poutají, zvláště třetí akt je stavěn zcela šťastně a rozhodl úsudek obecenstva.

Sdělme krátce obsah. Václav Budil je strojník ženiální. Již z prvních studentských let vnesl s sebou do života ideu užít elektrického proudu co motoru při jakýchsi důležitých strojích továrních. Nemá peněz do zkoušek. Cítí, aby dostál svému povolání, že se mu musí oddat zcela, beze všeho ohledu na slasti života. Přec podlehne lásce a pojme za choť Minu, děvče chudé, vlastně zchudlé. Té jednou v rozháranosti své a rozehřát punčovinou vytkne trpce chudobu její, ona ho opustí, zanechavši mu jen zvěst, aby se neodvážil k ní se znát, kdekoliv by se s ní v životě našel. Z Budila stal se Narcis, klesá hloub a hloub, pije – konečně zmocní se ho myšlénky samovražedné a on se vrhá pod kola ujíždějícího kočáru. Omdlelého, lehce jen raněného donesli ho do domu továrníka šlechtice z Dornenkronů, jemuž kočár byl právě náležel. U Dornenkrona je společnost při lukulské snídaní, utvořujeť Dornenkron naproti demokratické jakousi „liberální“ stranu. Dornenkron vyzpytuje Budila, vidí, že to člověk, jehož idejí by pro závod svůj dobře užíti mohl, doufá, že ujme-li se zpustlého, ale ve městě známého toho člověka, nabude populárnosti, a činí tedy Budilovi návrhy co nejliberálnější. Budil vida, že by takto jedině mohl dostát

ideálním cílům svým, ochotně přijímá. Tu vkročí Mina – nyní vychovatelka Josefiny, neti Dornenkronovy. Efektní konec prvního jednání.

Budil, jehož roztrpčuje pobyt v domě, v němž se k pasivně se chovající choti své hlásit nesmí (ostatní pravého poměru se nedovídají), záhy prohlíží, proč Dornenkron ho najal. Vidí, jak bezohledně Dornenkron využitkuje sil svých dělnických, jak málo sobě váží i životů jejich, a cokoli dobrého činí, že činěno jen kvůli veřejnosti. Mimo to má Minu dle Dornenkronových řečí v podezření, že je přístupna chlípnosti muže toho. – Stroj jeho je hotov, anglickým privilejem poctěn, na výstavě první cenou vyznamenán. Tu pozná Budil, že veškerá sláva vynálezu připadá na Dornenkrona, on se více nezdrží, veřejně hlásí se k duševnímu majetku svému, zahanbí Dornenkrona a s výkřikem, že jediným stisknutím tajného, jiným neznámého pera dovede stroj svůj zase zničit, odkvapí. Efektní konec aktu druhého.

Akt třetí hraje v neděli. Dornenkron nařídil, aby vzdor svátečnímu dni a porouchaným, nebezpečím hrozícím válcům dělníci pracovali, Budil je z toho zradil a dělníci nečinně shromažďují se před továrnou. Dornenkron rád by Budila zase získal. Doufá, že se to povede nabídnutím mu ruky Josefiny, která se do Budila byla zamilovala. Jinak je odhodlán třeba násilně uzmout Budilovi plán stroje. Budil obeslán vejde do šatny Dornenkronovy, kdežto na scéně odehrává se výjev Miny s Dornenkronem, který byl v náruživosti své zcela na Budila vedle zapomněl. Výjev ten se velmi podobá jistým výjevům ze „Starých mládenců“ nebo „Mnoho přátel naše škoda“, avšak to nebudiž řečeno na ujmu – *zde* je té situace skutečně třeba. V největší nesnázi své rozbije Mina okno – Budil vejde, Mina se mu vrhne na prsa – prudká scéna mezi muži – dělníci vrazí do pokoje na ochranu Budilovu. Značný efekt, vrchol kusu. Děje potud živého zmocňuje se nyní jakés zvláštní malomocenství. Následují nyní ještě dva akty, ty jsou ale jen jaksi deklamační dohrou kusu, sentimentalitou a rozvedeností svou jemu na ujmu. Kdyby Jeřábek chtěl, výdatným škrtáním a stažením

v jediný akt, třebaby s dvěma proměnami, mohl by ještě dosti odpomoci. Jistěže sobě myslil na příklad rozechvěnost Dornenkronovu, ano celý akt poslední zcela jinak co do působivosti, než jak se v praxi ukázalo. Ovšem že také mnoho přičinil herecký tlumočník Dornenkrona, který v kuse původním, jejž byl přece uznal za dobrý, a v úloze samovolně převzaté ani jedinou větu neznal dobře zpaměti. Počátek aktu čtvrtého má scénu Miny s Budilem. Mina v jakés předtuše hledí Budila zdržet, aby nechodil dolů mezi rozbouřené dělníky, na něž byl Dornenkron již vojsko přivolal. Budil přece jde. Vchází Josefina. Rachocení bubnů děsí ženštiny, přec má Mina ještě dosti slov, aby těšila Josefinu z toho, že miluje tato jejího chotě. Vojsko venku vystřelí a Budil tam sklesne jediný. Po proměně vidíme Dornenkrona vcházeti do jizby Budilovy.

Neví, že zde za oponou leží mrtvola zavražděného, a přišel, aby se zmocnil plánu stroje. Tu ho překvapí pološílená již Mina, dlouhá scéna u mrtvoly, opět má Mina ještě dosti slov, aby továrníkovi vyčtla, že nechává v neděli pracovat, že svádí děvčata atd. Vůbec, an je mravní hrdina kusu, Budil, již v třetím aktu jaksi hotov, v první polovici čtvrtého již jen pasivní, pak naprosto mizí, měla by se hra snad spíše nazývat „Pán svého služebníka“. Poslední akt je docela již jen novelistický! Po dlouhé scéně s chotí a neteří, scéně to plné jen výtek, zůstává Dornenkron sám v strojírně továrny své. Studuje Budilův plán – zvuky trub a písní pohřbu Budilova ho přerušují. Náhle našel záhadné péro, přikročí k stroji, stiskne – plamen se rozlíje scénou, Dornenkron sklesne. Zda mrtev, zda to explose či požár, neporozuměli jsme, jako jsme také dřív nebyli porozuměli, vyplnil-li Budil hrozbu svou stran zkažení stroje?

Nechcem ale na to klásti váhu – možno, že tužka režisérova leckde zajela –, jakož sobě nevšímáme i jiných ještě pravděnepodobností (na příklad dlouhotrvajícího němého poměru Miny k Budilovi, jednotlivostí v hlavní scéně aktu druhého); částečná invence a uspořádání dějinné masy vůbec je přece dobré. Jeřábek chtěl jen velkých, dobrých efektů,

ty se mu v prvních třech aktech úplně povedly, nebudem tedy také připomínat, že jsme nepřišli k zcela jasnému poznání základní mravní myšlenky. Vidíme sice na jedné straně trest nahodilý, na druhé ale také jen a jen útrapu, jakž už v životě bývá. Charaktery, vesměs jaksi nemocné a zimničně rozechvěné, jsou velmi důsledně vedeny – až na Emilii, choť Dornenkronovu, jejímuž vnitřnímu obratu nerozumíme, nepochází-li z přesycenosti nebo nemáme-li v něm vidět opět vplyv genia Budilova, jenže vplyv blíže nevyznačený. Dialog je plynný a místy také dosti obsažný.

Dámy: pí Malá (beneficiantka), sl. Horská, pí Hynková a pí Šamberková, pak páni Šimanovský (Budil), Polák, Frankovský, Seifert a j. j. přikročili k provedení novinky se slušnou pietou. Spisovatel byl volán.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 23. listopadu 1870

ZCHUDLÝ ŠLECHTIC

„Zchudlý šlechtic“, veselohra, vlastně „comédie“ z francouzského k nám převedená, je druhu prastarého. Vše, co pohnutlivého a komického, šlechetného a malicherného již obeznalý čtenář z titulu samého vyčísti dovede, nalezne také v kuse. Přec jsou tu vedle toho také obraty nové a jednání druhé, alespoň co do místa děje, velmi pěkně zvoleného, vyniká nad obyčejný druh podobných komedií. Ovšem – velmi mnoho musí přičinit herci. A u nás skutečně přičinili, v přední řadě náš výtečný Kolár mladší, jenž měl pro titulní úlohu znamenitě zvolený základní tón a plno charakterních a zajímavých nuancí. Dámy pí Sklenářová-Malá a pí Hynková, pp. Pulda, Frankovský a Seifert byli taktéž prodchnuti šťastnou vůlí a úspěchem.

NÁRODNÍ LISTY 7. prosince 1870

O Sardouově „Fernandě“ čtli jsme zvěsty co nejrozmanitější, dobré i špatné. Oboje měly rozumný svůj základ. Děj kusu je vážen z oněch poměrů společenských, jimž se od stvoření uměleckého básnictví vůbec vstup do pěkné literatury upíral, jež ale přece v ní sídlely odevždy právě tak jako v básnictví národním. V novelistice již dávno dovoleno dotýkati se poměrů těch obšírně, a dotknuto-li analyticky, přijímáno i co lék. Pak ovšem nastává prostá otázka, dovolen -li v literatuře Feydeauova „Fanynka“, proč by neměla být dovolena Sardouova „Fernanda?“ Odpověď může ležet jen v uměleckých prostředcích, jež má či novela či drama, – jsou věci a poměry, jež se zcela dobře vylíčiti dají popisným, znenáhla postupujícím a stále analysujícím slovem, jež ale naprosto nelze uvést *plasticky* na jevišti, pokud alespoň nedostoupnem obecenstvem na kulturu starohelénských slavností eleusinských, herečkami na athénské hetéry a zpěvačkami na spartánské kytharoidy. Národní poesie dotýká se vzdor své bezprostřednosti oboru toho, jen kdy okamžité, rozpustilé veselí odstrčilo všechen ostych, umělecká poesie nemůže se jistého ostychu nikdy zbavit, patříť on k oné naivnosti, jež je neodlučitelným spolutvůrcem při umění každém. Musí se nám dobře rozumět: my nemoralisujem, my jen vyměřujem meze *umělecké* možnosti. „Fernanda“ je ovšem psána pro obecenstvo zralé, ba již to nejzralejší, vyhnuto se ale všemu urážlivému pro toho, kdo už všechno zná, – spisovatel má právo neznalost vystrčit přede dvéře a nemít na ni ohledu. Přec zašel Sardou příliš daleko, až tam, kde prostředky, již i časové prostředky divadelního večera, více nestačí. Sardou postavil neotřelý psychologický problém na jevišti, vykouzlil některé scény plné dramatického života, rozvinul situace, že až dech se v obecenstvu tají, přec „Fernanda“ v ohledu uměleckém je daleko za pracemi jeho staršími. Je to podivuhodná kuriosita, ne podivuhodné umělecké dílo jako „Mnoho přátel“, „Zamilované psaníčko“ atd.

Nejnovější svou hrdinku vzal Sardou ze sprosté herny, abychom to neřekli hůř než on. To již zde bylo v románech i dramatech, že uvedeny padlé ženštiny, bez své viny padlé a kalužinou prohnané, přec v základu šlechetné, trpící po všechna leta svá, nemohoucí celým životem spravit poklesek času třeba krátkého. Čtli jsme romány, jichž hrdinky byly přímo vyrvány z bordelů a jež nakonec tu stály jako světice, zcela dle života, zcela odůvodněně. Ale nemůžem sobě pomyslit, že by se proces takový dal vylíčit třeba trilogií dramatickou, jeť potřebí při něm příliš mnoho pomůcek slovních, rozvláčných, psychologické drobnomalby, tou se stavba dramatická rozdrobí. Ještě méně ale můžem sobě pomyslit, že muž, který sobě takou ženštinu vzal nevěda o její minulosti, muž šlechetný, důvěřivý, pro nevinnost nadšený, když se pak náhle pravdu dozví, během jediné scény mohl by prodělat celý proces zoufalství, bolu, zatracení a – plného odpuštění. Je to nepřirozené, protože už časově nemožné. Sardou ovšem nechtěl skončit zatracením a krutou disharmonií, snažil se stupňovat, upadl ale v chyby nové a na příklad to, že Fernanda čte po Pomerolu vlastní svůj dopis dál, vypadá již příliš zřejmě co pouhá pomůcka spisovatelova a disgustuje. Výtečně dramatické scény, ale ne výtečné drama, otázka rozechvívající, ale bez dostatečného rozluštění.

Nešťastná Fernanda je dcera nešťastné Sénéchalové. Obě byly v lásce své příliš velky, než aby nebyla ctnost ustoupit musila. Kvůli dítěti zřídila Sénéchalová tajnou hernu s mužskými i ženskými darebáky a ostatním nářadím; aby svou matku vybavila z rukou policejních, obětovala Fernanda svou ctnost. Obě cítí poklesky své a jsou nešťastny. Mladší cit Fernandin vyzraje až na samovraždu, Fernanda vrhá se pod kola vozu, náhoda zachrání ji. Majitelka ekypáže, hraběnka Klotylda, na žádost svého příbuzného advokáta Pomerola ujme se Fernandy a vezme ji i s matkou k sobě. Skoro zároveň se dozví Klotylda, že Ondřej, jenž ji byl ve vdovství jejím těšil, jest její lásky již syt, ano že již miluje jinou, Fernandu, aniž by věděl, kdo a čím tato jest. Ihned pomstychtivost její zrodí plán, že Fernandu Ondřejovi zasnoubí.

Jizlivě dovede odstranit všechnu možnost, kterou by Ondřej zvěděti mohl, čím Fernanda byla, a Fernandu udrží v klamném přesvědčení, že Ondřej všechno ví a všechno odpustil. Teprv zrána svatebního dne poznává Fernanda, že Ondřej neví ničeho. Zoufalá vypíše mu pravdivě celý život svůj – odpouští-li, nechť jí neodpoví, zatracuje-li, ona podvoluje se trestu. Ondřej obdrží list, nečte ho ale, a Fernanda mní, že odpuštěno. Klotylda byla Ondřejovi list odloudila, aby mu jej dala – po svatbě, Pomerol zase Klotyldě list násilně odebeře. Mladomanželé odcházejí na svatební cestu, hned ale po jich návratu dostavuje se Klotylda, aby prozradila Fernandinu minulost. Ondřej Fernandu zavrhne, zoufale ji zatratí; když pak Pomerol dostaví se s tím listem Fernandiným, plným upřímnosti a oddanosti, zase odpouští.

Jako sobě, byl také hercům Sardou dal úkol velmi delikátní, ba lechtivý. Tím lechtivější, že kde průběh děje příčil se dramatičnosti divadelní, činil Sardou pak násilí i charakteristice. Mimo Klotyldu má každá povaha alespoň něco násilného, jen povaha té rozvášněné mstitelky je veskrz přirozena, ležně důsledna. Nemusil Klotyldu ani učinit Korsikánkou, energické povahy ženské, jsou-li v lásce dle náhledu svého zklamány, téže mstivosti jsou po celém světě schopny. Všechny úlohy hlavní byly provedeny tak, že jsme s plnou důvěrou hleděli budoucnosti svého ústavu vstříc. Měli-li pí Šamberková (Klotylda), sl. Čermákova a p. Šimanovský (de Pomerol) výjevy velezdařilé, měli zas p. Bittner (Ondřej) a pí Malá (Fernanda) dle úloh svých výjevy umělecky i jinak úchvatné. Zato úlohy menší leckde vadily, souhra živějších scén byla dosti neladna, osoby vycházely nevčasně, druh mluvil za druha – nedostatek zkoušek.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 21. prosince 1870

Halucinace ctné „Panny Orleánské“, pěkně popsané německým ranhojičem panem Bedřichem ze Schillerů – známým též některými jinými spisy svými –, přišly zase do repertoáru. Působily na divadelní náš cit jako dávná, trochu popelem zasypaná upomínka. Žádný milenec na světě není své milence tak věren jako český repertoár každé tragedii, kterou jednou byl do svého srdce zapsal! Říká se, že „stará láska nerezaví“, proto také ani nesmíme říci, že na repertoáru našem truchloherním je už hezky mnoho toho klasického rezu. Zavřem jen oči a hned ho nevidíme! Ostatně – až tedy na tu již překonanou fakturu a na ty změněné již oči obecenstva – byla „Panna Orleánská“ i mimo vždy živou psychiatrickou zajímavost svou dosti časově zvolena. Mutatis mutandis dá se velmi mnoho z nynějších poměrů francouzsko-pruských přenést na líčené v truchlohře boje franko-anglické a divili jsme se, že poměrně dosti málo nápadných, bijících míst bylo naším obecenstvem živěji zachyceno. Ovšem, k šílenosti hnaná nábožnost a čpící květ feudálnosti utlumuje zas. Zato byla duchaplná představovatelka hlavní úlohy, vždy poetická a vždy pravou uměleckou míru nalezající paní Malá-Sklenářová, potleskem až zasypána. Byly scény, po nichž čtyrykráte musila děkovat. Byl to jaksi den jubilejní. Je tomu zrovna tak as osm let, kdy po prvé na českém jevišti zalesknul se talent paní Sklenářové, tenkrát ještě slečny Malé, a stalo se tak právě v „Panně Orleánské“. – Co se ostatku týče – mimo to, že někteří neuměli úloh svých, že někde souhra vázla a že sl. Slavinská vedla Angličany, nedá se už mnoho podstatného vytknout.

Divíme se, že Augierova salonní hra „Douška“ ještě nebyla opakována. Pěkná, duchaplná to hra. Základ její jednoduchý jako při francouzských proverbech vůbec. Proveden tu důkaz, že smyslný dojem v lásce přec jen rozhoduje nejpředněji. Avšak jak jemně kresleno zde na postupu duševním,

jaký obratný, elegantní dialog. K tomu souhra pí Malé a p. Bittnera; nelze sobě delikátnějšího provedení ani přáti!

NÁRODNÍ LISTY 10. ledna 1871

NOVOROČNÍ DAR DIVADELNÍHO INTENDANTA

Při špinavých dekoracích, ošumělých trůnech a děravých i záplatovaných „skvostných“ oponách, jakých držgrešličková *německá* intendance *českému* divadlu uštědřuje, zajisté že se mnohý podivil, vida „gotickou garnituru“ naši najednou nově pozlacenou a potaženou látkou žlutou a čistou. Nápadno to musilo být každému, neboť má naše divadlo jen asi dvě garnitury vůbec, což prý není právě tak mnoho. Byl to *novoroční dar*, jejž intendant, známý dr Lumbe, učinil českému divadlu: dovolil mu, aby samo látku koupilo a práci zaplatilo, on že nedá ani krejcaru. Jen tak mimochodem ještě podotýkáme, že zmíněná garnitura je ke všemu tomu – majetkem zemského výboru.

Chtěli také, aby pan intendant dal spravit rozbitý klavír, při kterém sbor zkoušky své odbývati musí. Pan intendant přišel, prohlídl a pravil: „Ještě není rozbitý dost!“

NÁRODNÍ LISTY 14. ledna 1871

OTEC GUÉRIN

Hezky dlouho potřeboval „Otec Guérin“, než se opovážil v celé své špatnosti – rozuměj mravní – ven před české obecenstvo. As tak rok potloukal se mezi „nejblíže příštími

hrami“ našeho repertoáru. Je to ale zato pěkný chlapík, ten otec Guérin! Vypravujme krátce o jeho snahách! M. des Roncerts (p. Pulda) je hlava geniální, z těch ale hlav, jichž nikdo neuznává: je otcem mnoha vynálezů, vesměs nezvedených, a Franciny (pí Malá), dcery zvedené vzorně. Připravil se na mizinu, Francina obětuje celé jmění své, aby mu pojistila doživotní důchod. Učinila tak ovšem tajně, u veřejnosti platí za peněžní špekulantku chladnou. To jí odvrátí srdce Guérina syna, důstojníka (p. Šimanovský). Mladý Guérin a starý Guérin jsou diametrálně rozdílné povahy. Kdežto povaha prvějšího vrcholí v mužně poctivých slovech: „Víte, že vás miluji, ale jste mlada a bohata a musila byste vy vyznat lásku mně, ne já vám“, charakterisují zase otce slova zakončující kus: „Co to stojí člověka práce, než si vydělá něco peněz,“ praví a zastrkuje co zástavu i gážovní arch – vlastního syna do kapsy. Chytře ukládá o zámek, jenž zbyl Ronceretům; zaopatří starci peníze na provedení jakéhos vynálezu, dodá mu těch peněz co „líčenou“ kupní sumu za zámek; stařec má právo na zpětnou koupi do roku a dne, ale otec Guérin (p. Kolár ml.) ví, že najisto na celou záležitost zapomene. Otec Guérin ví také, že krásná vdova Cecilie Lecoutellierová (pí Šamberková) již často o koupi zámku se ucházela a jeho syn že zas do Cecilie již za života manžela se zamiloval: zámek má být podstatnou částí synova věna. Avšak Cecilie je o pozůstalost po manželovi v tuhém procesu s bratránkem Arthurem (p. Bittner), prohnaným světákem. U otce Guérina mají se co u notáře sejít ku narovnání, ale zde učiní Artur Cecilii po prvé návrh na sňatek. A odtud nastává samá drobná změna, skoro samá vzájemná intrika, stálé splítání a rozplítání bez pošinutí děje, zkrátka proud čistě novelistický, a i pak jen všední. Jemně pointující způsob proverbů rozpředen tu na více aktů, na něž nevystačí. Neškodilo by, že otec Guérin v některých aktech vystupuje jen co jednotlivá živější barva v celém obraze a že se dělí s Cecilií, druhou osobou hlavní; ale škodí rozhodně, že Cecilie je povaha tak chudá, že v průběhu scén neukazuje ani sebemenší změny. Cecilie je loreta vyšších kruhů, obyčejně chytrá,

obyčejně povrchní i obyčejně špatná. Její nápadník Artur je povaha rovněž celkem povrchní. Cecilie je už dosti stara, aby byla zcela chladnou, a Artur dosti mlád, aby se ještě zamiloval, – jenže chytře! Bylo by mnoho duchaplného aparátu třeba, aby se zde vyvedlo něco veskrz zajímavého, – a Augier se nám předvedl už lepšími kusy! Konec všeho je, že Cecilie s Arturem rozdělují se o jmění, aniž by se vzali, syn Guérin že beře sobě Francinu, vyprostiv zámek Roncevetův peněžitou obětí, a starý Guérin že opuštěn ženou i synem. Tolik ale je jisto, že již povahy otce Guérina a matky Guérinové (pí Hynková) stojí za to, aby se nám po vydatném zkracování udržela plynná opět práce Počáteckého. Jsou to kabinetní kousky a Guérin p. Kolára přímo klasický. Pp. Šimanovský a Bittner, pak pí Malá podali své šablonovité úlohy dosti samostatně. P. Puldovi arci schází ještě pravý tón staroby a síla náruživosti pro jedinou jeho větší scénu s Francinou, jakož zas pí Šamberkové schází ještě leckterý detail. Pí Šamberková je nyní velmi namáhaná; má dostát nejen oboru prvotně hned jí přidělenému, nýbrž i ve mnohém nahradit – pí Peškovou! To nejde při nejlepší vůli ovšem vždy.

Přeříkávání se obdrželo na českém jevišti již občanské právo a herci naši, jak známo, mají značným dílem právo neumět gramatiku. Bylo by škoda, aby se památka toho neudržela nevěřícímu potomstvu, a budem registrovat zvláště nápadnější případy. Při tak pilném a šťastném spolupracovnictvu bude rubrika ta zajisté zajímavá.

NÁRODNÍ LISTY 21. ledna 1871

Dr LUMBE A DEKORACE – DIVADLO, ŠPÍNA A INTENDANCE – „NÁROD SOBĚ“ TAGESBOTE V MAŠKAŘE, PRAVDA A LEŽ NA POŘÍČÍ

V Praze 21. ledna.

Zbavuju se nepříjemné povinnosti, sdělím-li tuto panu doktoru Lumbovi, t. č. intendantu českého divadla v Praze (přízemí, 5. lóže vlevo), dopisek, jenž mně byl zaslán „k laskavému doručení“.

Vaše blahorodí, pane intendante!

Neráčíte se opravdu za nás stydět?

Ve vší úctě

ty tři nebeské záplaty na zadní dekoraci „Vlasti“

(II. akt, 2. scenerie)

Krátký, kratičký to lístek – diktoval-li Caesar pět takových najednou, byl se všemi za minutu hotov –, ale přitom pořád ještě lístek neskonale zbytečný. K čemu to zevrubné vypsání adresy? Snad aby se stala panu intendantovi konečně nějaká ostuda? Nemožno! Zrovna pod lóží sedí policejní komisař – a my přece nebudem chtít, aby ten vztahoval nějakou urážku k sobě? Či chce se vytknout nedbalost, špinavost? Oho!

Je pravda, když šla opona vzhůru, sám jsem se ulek těch tří záplat, které na zadní dekoraci se objevily jedna pod druhou, zrovna jako „oryngle“. Z počátku jsem myslil – dekorace obrazí zimní nebe za noci –, že jsou to mastné fleky po hvězdičkách; pak jsem arci viděl, že jsou tu na nebi skutečné záplaty, kulaté jako vykrouženy, velké jako vdolky. Chtít je ale panu intendantovi, který jich zajisté nepřišíval, vlepit na svědomí, je holá nespravedlnost! Vytýkají mu, miláčkovi, nedbalost! A ono je známo, že pořád nosí kus křídy v kapse u vesty, a vidí-li někde na zdích českého divadla lákavou skvrnu, že nikdy nelení rozepnout kabát. Vytýkají mu lakotnost u vydávání zemských peněz na české divadlo! A ono je známo, že když měli ondyno němečtí zemští výborové strach, že pojedou, honem ještě dr Lumbe a dr Tedesco odhlasovali

si doživotní úřad se zcela pořádným platem právě z těch zemských peněz! Nemohu přenáhlenou všetečnost vystát, a když mně někdo přijde a začne: „Je přec pro naše divadlo ročně určeno šest tisíc zlatých na dekorace (jen na plátno, barvy a latě, malíř je placen extra); nevidím-li zde dekorac, rád bych alespoň viděl podrobný účet“, řeknu mu ale hned, a to velmi rozhodně: „O jelimánku – jelimánku!“ – On vám bude náš pan intendant zrovna tak sedět na zemských penězích škudlivě a lakomě jako straka, „alt und grau vor Lust des Schauens“, oho!

Naříkáte, že za nynější intendance je divadlo samá špína? Prosím vás, jste si úplně vědomi pojmů „divadlo“ a „špína?“ Špína je ona pokrývka, pro kterou povrch předmětů nemůže světlo lámat tak, jak by moh, – špína tedy napomáhá klamu! A divadlo je celý svět klamu! Z čehož vysvitá s jasností až pohnutlivou: že do divadla patří špína, do špíny pak pan intendant! Však on ví pan intendant, co dělat s divadlem, kde v „Robertu ďáblu“ je sl. Hentzova „přeludem“ a ostatní balet „příšerami“! Však on mu rozumí tomu divadlu, které je mladé a má být skromné, tak ve všem uprostřed! Ani líčená dáma, ani líčený žebrák, neboť líčený žebrák je praošklivý ve dne a líčená dáma je praoškliva v noci! Nezlobte mně našeho pana intendanta, sic vám buď padne co „mrtvá mrtvola“, nebo půjde do pense a odhlasuje si doživotní plat!

Až vystaví „národ sobě“ to velké divadlo, pak si tam udělejte třeba všechno čisto jako na sloupku! Při každé příležitosti slyší teď člověk to „národ sobě“; ať si zasedne ke sklenici piva, nebo koupí si za šesták uzeniny, nebo si dá stříhat vlasy, všude se mu zakmitne míska sběratelova před očima a se stěny svítí naň cedule: „Kde Čech, tam společnost přispívajících krejcarem.“ – – Krejcarem! *Nač* se dá, to rozhoduje, ne co se dá! Ovšem – „velká oběť snadněj se vykoná za hodinu než tisíc malých v průběhu let“, – ale neškodí, za dvě za tři leta máme již vše pohromadě, a to při zdravém humóru a plném veselí!

„V pivováře – – – na Poříčí sestoupila se společnost, která

uvolila se za chybně pronešené slovo, za dokázanou lež atd. dávat příspěvky na Národní divadlo.“ Rozmarného toho nápadu ihned se uchopil Tagesbote a tvářil se, jako by lhavost patřila k národním našim chybám a jako bychom my se svými krejcary zároveň se chtěli zbavit všech svých národních chyb – což by bylo za prvé šikovné, za druhé laciné, za třetí a čtvrté Tagesbotu k nesmírné zlosti. Tagesbote si zahrál přitom na zástance oné pravdy, která tu byla už před stvořením světa, když tu nebylo ještě nic než: nic a pravda – ten Tagesbote! A kdyby měl ten Tagesbote stvořit znovu svět, sáhl by také zas raději k ničemu než k pravdě, jako pánbůh, a nechal by, zrovna jako pánbůh, pravdu chodit po Příkopech co vyšperkovanou dámu, při níž člověk ani neuhodne, co z ní patří ševci, co krejčové, co fišpanu, co vatě a co kobyle! Ona ale pravá ta pravda je zatím naha, chodí bosa, a dokud se Tagesbote po české půdě plíží, dovolí nám, abychom zůstali dobře obuti.

„Pro pravdu zemřít není smrtí pro vlast, nýbrž pro svět,“ praví mudrc. Z toho následuje přec, když už jsme v tom rozmaru, že pro lež žít není životem pro svět, nýbrž pro vlast? Já půjdu na Poříč lhát pro vlast!

NÁRODNÍ LISTY 22. ledna 1871

DELLA ROSA — VLAST

Po dlouhém odkládání a častém oznamování dostane se konečně Pflegrův „Della Rosa“ přece zas na jeviště. Mělo se stát zítra, pro nenadálé nové překážky však stane se až v pondělí, a sice ve prospěch p. Karla Poláka, jehož píle a schopnost dávno již obecenstvem i kritikou jsou uznány. Znovuzřízení „Della Rosy“ mělo se věru již dávno provést!

Zato bychom zas velmi opravdově se přimlouvali, aby Sardouova „Vlast“ položila se klidně ad acta, když není

možno, aby se nyní ještě alespoň trochu slušně hrála. Povídá se, že jinde dávají se kusy třeba stokrát po sobě a provedení pozdější že bývá zrovna tak dobré jako první, ano ještě okrouhlejší. To musí být podivná divadla, u nás máme přec také divadlo, ale druhá, třetí hra už jde jen jakoby ze snu, a čím dál od prvních zkoušek, z nichž se přec trochu textu atd. zachytne, tím hůř. Máme zcela mladé, začátečnické herce některé, ne bez nadání, ale už ti považují za pravé umění neumět ničeho nebo zapomenout, co uměli. A jaké gusto jim působí to přeříkávání se a „plavání“! Při posledním provedení „Vlasti“ nemohli smíchy a radostí chvílkami ani mluvit, což se vyjímalo tuze pěkně; při odpoledních hrách nedělních už to přímo vyzrává na onen květ, jemuž by poměrů neznalejší řekl na příklad „urážka obecenstva“ nebo přímo „škandál“. Tu zrovna jeden s druhým závodí, aby se vzájemně spletli, do smíchu strhli! Mohli by si ovšem věc odbýt někde jinde, nechcem se opovážit naznačit kde, ale čím by se pak bavili na jevišti, když už na ně vystupovat musí!?

Intendance českého divadla zavedla, že o vše, o každou maličkost musí se ze strany ředitelstva zadávat písemně. Stává se tak kvůli pohodlnosti pana intendanta, pak aby se snadněj mohlo ledacos nepovolit. Divadelní správa naše, by tomu vyhověla, hledá zvláštní byt pro kancelář a vypíše konkurs na místo kancelářního ředitele, dva oficiály, tři asistenty první a tři druhé třídy a pět diurnistů. Posledněj ší nebudou mít nároky na pensi – nezvýší-li se ještě požadavky intendantské.

NÁRODNÍ LISTY 26. ledna 1871

DELLA ROSA

Exhumace Pflegrova „Della Rosy“ odbyla se a nové zas uložení pro delší dobu stane se po nějakém snad ještě opakování. Paměť nás o kuse tom silně zmýlila. Jsou v něm,

hlavně v první polovině jeho, zajisté efekty velmi dobré, děj tu často povznáší se k výši plného života, avšak ostatek již je značně slabší. Třetí a čtvrtý akt je samé umírání, příliš pomalé pro kus sám. Zde by byl spisovatel, dobrý přec praktikus divadelní, měl velmi mnoho zkracovat, vlastně zcela předělat. Bylo by toho tím více třeba, že sám romantický ráz hry poněkud je pro nás zastaralý. Práci svou mladistvou, vyznačující i mluvou poněkud těžkou počátek spisovatelské činnosti, Pfleger ovšem sám již překonal pracemi pozdějšími, které jsou a zůstanou obohacením českého repertoáru.

Zběhly se za posledních dnů některé udalosti. Jedna z nich opět tomu nasvědčuje, že umění je pro nás, jako vše ostatní v českém životě, jen v službě politiky. Maršálek zemský Nostitz zemřel a české divadlo v den jeho pohřbu zůstalo zavřeno. Ani nás nenapadne, abychom snad čímkoli chtěli se dotknout zesnulého, jehož spravedlivost a mužná, krásná povaha z paměti nevyhyne. Avšak vzpomněli jsme sobě, kolikže už zemřelo výtečníků, *básníků* českých, aniž by sobě toho byl náš ústav na nábřeží jen trochu všimnul, – a člověk se myšlenkám neubrání.

NÁRODNÍ LISTY 4. února 1871

FARÁŘ Z PODLESÍ

Letošní zima jako by byla spálila všechnu činnost dramaturgickou. Měsíce uplynou, než se vřadí něco nového; jsou prý tím vinny nemoce přednějších členů, avšak ani ty nové doplňky jednoaktové, jež jsme dříve navykli vídati týden co týden, neobjevují se, a co „nově studováno“, upřímně řečeno, málokdy naplňuje nás radostí zcela. Benefice p. Kolára staršího přinesla nám konečně zase novinku. Beneficiant sáhnul dle chvalného zvyku svého k něčemu, co právě jinde bylo vzbudilo již živou pozornost. Gruber, policejní úřadník vídenský, byl napsal kus, jehož zčeštěný nyní název zní

„Farář z Podlesí“. Je to již kus jeho třetí; první dva byly napsány zcela v manýře Bergově, třetí nynější, třeba do těchže kolejí ještě své těžiště kladl, je alespoň základní, poetickou myšlénkou svou samostatný. Přiznáme se, že „Farář z Podlesí“ je pravým konglomerátem nejrozmanitějších protiv, vedle odvážného obsahu hned šablóna v provedení, vedle poetické, krásné myšlenky hned hluchá fráze. Snad přichází prvější ještě na vrub nepřemožených tradic, snad je to druhé koncesí bezmyšlenkovému, vlastně v názorech měl-
kých již zkamenělému obecenstvu (vídenskému), ale litujem, že obé zde je. Gruber zvolil velký, těžký spor duševní; na dramatické provedení byl by musil *zcela* vybočit z posavadního způsobu, takto by byl učinil líp, aby napsal román, zajímající dopodrobným psychologickým rozvojem svým; nebo novelu druhu Roseggrových „Geschichten aus Steiermark“. Jenže Grubrova hlavní osoba je o celou alpu širší v poetických základech svých, jest to jedna ze zvláštních povah těch horských, jak je naše Světlá tak mistrně, mimo ni pak v evropské literatuře již jen Björnson výtečně líčí. Povahy velké jako ty hory, po nichž myšlenky jich se rozpínat učily, mlčenlivé a neoblomné jako skály, přec po tiché líci samý květ a v srdci ryzé zlato. Ne farář Světelský, jak se u nás nazývá, nýbrž „kořinkář Joza“ je nám hlavní osobou; prvější je sice divadelně běžným centrem, tento ale *originálem*, obohacením literatury a rozdíl ten váží vše při hře, která v dramatickém ohledu nepatří mezi vzory. Joza živí se hledáním kořínků a koření a kvůli tomu bloudí skoro stále po samotách a výšinách alpských. Je už čtyřicátník, člověk nešťastný a zpustlý. Když sestoupí dolů mezi lidi, posmívají se mu a dráždějí ho, až se stává zlým, když je na výšinách, je tu se svým trpkým bolem, svým neštěstím a hořkostí sám a sám. Dívá se dolů na klidné dědiny, v nichž bydlejí lidé tak šťastní a k němu tak nesrdeční, a jeho nenávist stává se vždy tvrdší a jizlivější. On mohl být šťasten. Před dvaceti lety miloval děvče. Avšak on byl katolíkem, ona protestantkou. Farář, slepý horlivec náboženský, tak dlouho děsil matku Jozovu, až vše ztrpčeno; kvůli matce Joza se zřekl lásky. Bylo by ho to ovšem stálo

život, matka ho musila ošetřovat tak pilně, že po několik let ani do kostela nechodila. Pak zšílela. Joza zahořel nesmírnou nenávistí k celému světu, zvlášť ke kněžstvu; nenávidí tak silně, jak silně by byl miloval. Že srdce jeho zůstalo démantem, svědčí láska jeho k osobě, jejíž láska jedině mu potrvala, nadšená láska k nebohé matce. Léta přešla, nadešla doba duševní volnosti, sňatky mezi protestanty a katolíky nemají více překážek, dějí se také často po dědinách – „příliš pozdě“ pro Jozu a tím ještě více roztrpčující. V rozpoložení tom vystupuje před nás na dějiště.

Jozova nenávist vře hlavně proti kněžím. Knězem být je mu již souborem vší mizernosti, po individualitě se neptá. Nejvíce ho mrzí, že nový farář v Podlesí Světelský, jehož ostatně osobně nezná, těší se pověsti tak bezúhonné. Vidí, že mladé, hezké děvče jde na faru podleskou, aby sobě tam vyžádalo služby, a již rozklíčí v něm myšlénka, že děvče a mladý farář pod jedinou střechou zajisté do sebe se zamilují. Od toho dne střeží faru a také se mu zdaří, že vpodvečer leže za plotem vyslechne přátelskou rozmluvu a vidí, jak Světelský Anně dává zlatý křížek po jeho matce mu zbylý. Joza se nezmýlil, příroda kráčela odvěčnou svou cestou. Zamilovali se do sebe. Jsou arci teprv v počátcích, duše jejich je ještě jako zrána jezero, povrch se chvěje pod prvním paprskem slunce a na dně vše ještě dřímá. Také jen Světelský v průběhu dalším přijde k plnému vědomí svého citu, co povaha reflektivní, Annu to přeletí šťastně jako chmurný sen. – Joza, seznav vhodný již okamžik, přeskočil plot a stojí tu před farářem jako zlý osud sám. „Máš jen dvě cesty před sebou. Buď podržíš děvče v nectnosti při sobě a ztratíš úctu obce, nebo ji vyženeš, srdce se ti zakrvácí a budeš tak nešťasten, jak jsem já!“ Scéna ta má mnoho duševní síly v sobě. Joza stará se vskutku dobře o rozšíření své novinky – a nyní jsme již skoro hotovi. Anna, aby pověst Světelského zachránila, zasnoubí se s dávným svým veským ctitelem, Světelský probojuje zápas vnitřní a oddá ji se zvolencem jejím. Je pak ještě na konec povolán ke konsistoři, aby místa svého zbaven zodpovídal se z „liberálních svých náhledů“, – po-

slední jednání kusu má ráz již jen mluvené novely. „Nejpovídkovatější“ – jak nebožtík Havlíček říkal – a přímo fádní je konec Jozy. Šílená matka jeho byla utonula v rybníce. Joza ji nesmírně miloval a chvěje se, že ji co samovražednici hanlivě pochovají za zeď hřbitovní. Světelský však vzdor Jozou mu zasazené ráně vzdá mrtvé poctu a Joza je tím vrácen „zase lidem“. Pak už nečiní ničeho, než že nese fángličku před svatebčany a že se spere s konsistoriálním poslem. Světelský má myšlénkově vyplnit poslední jednání sám a sám, ale vše, co mluví a činí, je jako už od počátku tak protivně „vídenské“, tak šablonovitě „volksstückmässig“, že odcházíme nakonec s disgustem. Spisovatel špekuloval na bezmyšlénkovou, vylhanou „liberálnost“ německého obecenstva, to se mu poštěstilo a fráze mu nakonec zatáhla hrdlo. Chtěl kázat a zapomněl vedle toho stavět; hned v prvním aktu zcela nemístné kázání (scéna s Finsterbergem), poslední akt samá meditace a mezitím to i ono. Chtěl podat povahu dle chutě lidu a zatím rozplynulo se mu, co zrozeno v kypré půdě poetického jeho ducha. A poetou je Gruber, o tom nemůže být pochybnosti, a také dramaturgem, jakž svědčí markantní scéna (dvou průvodů) v prvním jednání, později pak scéna zahradní. Škoda ho, že píše tam pro to obecenstvo, také pro něho „nebude žádná třetí cesta“! Měli bychom mluvit o provedení. Mlčením ublížíme zajisté tomu či onomu, na příklad hned pěknému výkonu p. Šimanovského (Světelský), ale už jsme šťastně odvykli myšlénce, že hlavou prorazíme zeď, a nevytkneme ani, jak nepravé bylo obsazení některých úloh. Jednotlivá čísla přikomponované hudby Hřímalého jsou rozkošna. Překlad je plynný, avšak „lokalisované“ zakončení hry dotklo se nás zcela nepříjemně. Jmenem Husovým nemělo by se u nás smejčit, nejméň kvůli laciným „pointám“.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 8. a 9. března 1871

ŠKODA TÉ ZÁBAVY! — CUKROVÉ OBECENSTVO, DIVADLO A BALET ZKAŽENÁ SLAVNOST — KRONIKA V BALADNÍM TÓNU

△ *V Praze 11. března.*

Ostava Torriani se jmenovala, a co je pryč, netěší mne svět. To byl přec život. Ne snad že bych byl jakživ neslyšel žádnou začátečnici, která už dost dobře zpívá, nebo že bych byl zvláštním milovníkem zpěvu, v němž tón co tón rozvijí se crescendo, to ne – slyšel jsem ji vcelku dvakrát a po obakráte jsem šel velmi záhy zase pryč –, ale těšil jsem se vždy jako dítě číst referáty o ní! Výtečnost jednoho člověka bývá vidět, druhého slyšet, třetího číst – Ostavina výtečnost musela se číst, jen číst. A když jsem četl, jak její hlas je sympatický, tak sympatický, že by se to skoro už mělo zapovědít, obdivoval jsem v myšlenkách její bílá ramena a oblé ruce, a když jsem četl, že její škola je italsko-španělsko-andělská, vzpomněl jsem si na červené rty, bílé zoubky a modré oči, a když jsem četl, že nám ji zrovna pánbůh poslal, aby přec naši Lvové a Ehrenbergovy viděli jednou vzor a něčemu se naučili, vzpomněl jsem si na čelo – ale ne Ostavino, nýbrž toho, kdo to napsal. V požitku tom mně pranic nevadilo ustrnutí, že najednou doprostřed zimního repertoáru smí „padnout“ host a mohou se beze vší závady provozovat týden předtím proskribované opery italské zas znovu, jedna hezky po druhé.

Jsem člověk dobrý, skoro tak dobrý jak naše obecenstvo, které zcela upřímně obdivovalo. Jenže bývá dobrota trochu nedůsledna, někdy dá „lžičku přízně za korec umění“ a někdy korec za lžičku; pánbůh požehnej Ostavě ty korce sklízené přízně! Mne ale chraň, abych se dnes nezapletl ještě dál do záležitostí divadelních! Jsou to divné záležitosti, každá maličkost dovede se v nich rozedmout na bouřlivou vlnu, a jak se jí prstem dotkneš, tančíš s sebou. „Divadelní otázkou“ je u nás již, když na příklad balerina, člen „sboru“, proto nepřijde do zkoušky, že má hezkou tvář, a může si to tedy dovolit, nebo že chce vynutit propuštění a vítězný odchod

z nábřeží na Ovocný trh. Pěkné hlasy, pěkné tváře, vše tam mohou potřebovat na větší oslavu Němectva; mám je v podezření, že teď našim hercům i operistům sypou prášky, jinak sobě ani není lze vysvětlit nynější „umělecký mor“. Avšak stanou prý se ve všem všudy u nás energické vnitřní opravy, a již se i na to pomýšlí, aby místo posavadní baletní učitelky Němkyně, které baletní žačky české nerozumějí, získán byl nějaký berlínský učitel Němec, kterému také nebudou rozumět.

To dobré obecenstvo české! Ani nemukne, když se mu zkazí oslava Jiřího Poděbrada, ba ani se neptá po důvodech, pročže se mu zkazila krásná ta slavnost národní. Důvod bývá ovšem jeden jediný, vychází podnět na příklad od „strany mladočeské“ a to je důvod. Kazení je velmi snadné (arci se nesmí bouchat úvodními články a lokálkami jako svého času při základní slavnosti Národního divadla, to není nic platno!) a podávám tichý a nikoho neurážející dotyčný recept k libovolnému použití.

Dejme tomu, že má se tedy spořádat slavnost Jiřího Poděbrada. Myšlenka vyšla třeba z Umělecké besedy – prosím, aby se nezapomnělo, že UB platí za mladočeskou! Mezi „puntíky“ programu je dejme tomu jeden, že městská rada pražská vyzve se, aby dala zasadit na radnici pamětní desku. Výbor učiní dotyčné zadání – a teď to začne.

Žádost se ve schůzi přečte. Staročech A nebo B nebo i C vstane a mluví: „Navrhuju, aby se žádo t ta přidělila nějaké komisi, která nám zprávu podá!“ Komise je zvolena, ale nescházízí se, podle privileje všech komis na světě. Uplyne týden, měsíc, dva měsíce, slavnostní výbor ztratí trpělivost a vyšle deputaci. Komise „rychle“ se sejde a určí: „Výbor má podat návrhy pamětní desky, totiž modely!“

Výbor je činný a zakrátko podá pět modelů. – „Navrhuju, aby se modely přidělily nějaké komisi, která nám zprávu podá!“ – Uplyne týden, měsíc, dva měsíce, výbor ztratí trpělivost a vyšle deputaci. Komise „rychle“ se sejde a určí: „Modely musí být architektonicky harmonické s celou radnicí.“

Ono je sice všech pět modelů „architektonicky harmonických“, ale co dělat! Podá se vysvětlení a zároveň podrobný návrh, kamže deska by se měla zasadit. – „Navrhuju, aby se vysvětlení i nový návrh přidělily nějaké komisi, která nám zprávu podá!“ – Uplyne týden, měsíc, dva měsíce, výbor ztratí trpělivost a vyšle deputaci. Komise „rychle“ se sejde a určí: „*Tam* to nemůže být, *snad* ale někde jinde, což *by mohla* vyšetřit nějaká komise, ač *bude-li* slavnému výboru tak libo!“

Největší umění na světě je umění trpělivosti. Pro umění to není ale doposud při UB zřízen zvláštní odbor – byl by pátý –, a poněvadž výbor nemá ani mandátu ani chuti k zřizování, praští celou záležitostí do archivu.

To, co jsem právě vypravoval tak krásně a stručným baladním slohem, není ale žádná národní balada, nýbrž národní – recept.

NÁRODNÍ LISTY 12. března 1871

ČERNÝ PETR

(Slečna Růžičková a pan Strnad)

V DOBÁCH POKUŠENÍ

Opera česká velmi často vítá mladé, mnohdy i šťastné začátečníky. Činohra zřídka. Je to pochopitelno: operista obyčejně považuje divadlo naše za práh, přes nějž kráčí do širého světa, k operním divadlům nečeským; kdož ale zřetel svůj obrátí k činohře, má obzor nepoměrně užší. Mimo Prahu a Plzeň nemáme posud divadel stálých, zbývá vyhlídka jen na společnosti kočující. Je tu poměr zvrácený, ne přes Prahu jinam, odjinud musí se teprv k činohře pražské. Ale přichází toho velmi málo, ač by personál náš, zvláště damský, potřeboval mnohého doplnění – snad právě nyní náhodou není talentů, nebo nepřišly do příznivých jim po-

měrů. V jednoaktovém „Černém Petru“ vystoupli nyní najednou dva novicové, sl. Růžičkova a p. Strnad. Prvější zkoušela se posud jen po divadlech ochotnických, tento pak byl již u společnosti Kramuelovy zaměstnán. Zdá se, že ředitelstvo zamýšlí p. Strnada získat pro menší partie milovnické, pak ale nemělo mu dát vystoupit v úloze mu naprosto nesvědčící. Výrazu pro mužskou naivnost nemá začátečník ten, ovšem ale výdatné hmotné prostředky pro obor hrdinný; musíme prozatím přestat na konstatování, že ta hmotná síla alespoň *jest*. Sl. Růžičkova je talent rozhodný. Třeba jí vadila ostychavost prvního vystoupení, třeba by i překážela tak mnohá nepěkná manýra zděděná z těch her diletantských, přec přirozený talent pronikal na leckterých místech nepopíratelně. Má-li se slečna vyvinout, musilo by se dít na jevišti velkém, kde manýry ubrušují se rychle, ne ale víc na některém divadle jen vedlejším. – Opakování Feuilletovy hry „V dobách pokušení“ stvrdilo nás v náhledu, že neziskáno jí ničeho trvalého pro repertoár. Nepsali jsme hned o provedení prvním, abychom viděli, způsobí-li ještě něčeho další provedení vytříbenější. Zde poukázáno vše na hru herců, dialog je vlastní silou kusu a charakteristika víc v slovech než v činech. Výborné byly výkony pí Malé, p. Šimanovského a Bittnera, přec kus padl proto, že nebyly také výborny úlohy ostatní.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 24. března 1871

NEPOCHOPITELNÁ VÁHAVOST PRAŽSKÉHO DIVADELNÍHO ŘEDITELSTVA

△ *V Praze 15. dubna.*

Mám vždycky zlost, když u našeho divadla ozývají se hlasy, že máme síly výtečné, nenahraditelné. Nejsem nespravedliv a uznávám, že na příklad paní Malá hraje mnoho úloh svému

velkému talentu zcela přiměřeně, že Kolárové jsou herci, jakých leckteré jiné divadlo nemá, že Ehrenbergova a Lev vstrčí celou německou operu do kapsy, ale – nenahraditelni, k smíchu! Nemusíme, kdykoli by bylo potřebí náhrad, věru teprv pro ně do Němec, netřeba pro případ, že by Mošna náhle sklesnul v hrdinném zápasu s nějakým novým kupletem, hned hledět komika Horáce Linkra získat – po Čechách je bohudíky talentů jako hub, a jakých! Ale upozornit se na ně musí!

Tuhle bylo v Tulilulinovicích ochotnické divadelní představení. Dávali „Magelonu“ a referát, v novinách otištěný a již pro své úsečné a určité soudné věty nade všechnu pochybnost daleko povznešený, zněl asi takto:

„Konečně se Tulilulinovice dočkaly! Naši statní ochotníci nám zase zahráli a tu je pro nás vždycky velký svátek. Nepřeháním, řeknu-li, že jsou naši ochotníci vesměs mistři. Dávali Kolárovu ‚Magelonu‘. Co mám dřív chválit, kus či provedení? Vzpomenu-li si na ty velkolepě dojemné scény, jak nám je předvedla slečna S. co Magelona, na tu úchvatnou sílu mateřského bolu, na tu čarovnou hloubku milostného citu, jsem v unešení. A vzpomenu-li si zas na ledovou velikost Evy z Losů – slečna M. –, zachvěju se vždy znovu; mráz přeběhl veškeré obecenstvo po výjevu únosném. Rovněž výteční byli zastupitelé mužských úloh, důmyslného Sendivoje (pan R.), vznešeného Rudolfa (pan K.), ohnivého Losa (pan Z.) a lehkomyslného Césara (pan L.). Jen pan B. co Šimon Lomnický nebyl zcela na svém místě. Dovolilť sobě, když v opilství konečně usne, položit se hlavou zrovna až za kulisu – povídá se, že kvůli slíčné Mageloně, která tam náhodou seděla. – Kéž nás naši ochotníci hodně brzy zase něčím potěší a povznesou!“

Takových uměleckých referátů je v pražských časopisech týdně několik, a co se stane následkem jich? – nic! Člověk by myslel, že ředitelstvo zemského divadla dá hned zapřáhnout a že práskne do koní směrem k Tulilulinovicům, aby získalo sílu mateřského bolu slečny S. a ledovou velikost slečny M. – zvlášť akvisice této byla by pro parnou sezónu

v aréně pravým dobrodiním –, ale toto, ředitelstvo sedí jako placka. Pak, když přijde náhle nemoc a repertoár vázne, je nářek. Nebo když žádá tak zvaná „nenahraditelná“ herečka zvýšení gáže, aby měla přec dost alespoň na šaty a stravu, je zas nářek!

V Břinkově byla zas beseda a vytištěný referát zní:

„*Břinkov*, dne 1. dubna. – Včerejší beseda důstojně se řadila k dřívějším podobným zábavám našim. Naše vesnička není sice velka, ale bohata na talenty všeho druhu, ukázalo se to zase skvěle v besedě této, odbývané tentokráte v tak zvané dolejší hospodě, jejíž majitel postaral se o výtečná jídla i nápoje, na spokojenost všech přítomných. Zábava byla zahájena proslovem od našeho duchaplného Č., jejžto přednesla slíčná občanka R. Tatáž slečna oblažila nás opět výtečnou svou hrou na pianě. Avšak korunou večera byla hra našeho rodáka a žáka pražské konservatoře, pana N. Hrál na fagot. Nikdy by člověk neuvěřil, co dojemné měkkosti a zas síly, co ohebnosti a vznešenosti může spočívat v nástroji na pohled tak zvláštním, chopí-li se ho ruka mistrná. Když pan N. skladbu svou, jež je původní a oplývá hojným bohatstvím skvělých myšlének, zakončil národní, věčně krásnou písní ‚U panského dvora‘, byly oči všech přítomných zaroseny. Kéž nás oblaží výtečný rodák náš ještě častěji!“

Člověk by myslil, když to s tragediemi na našem jevišti zrovna příliš skvěle nejde, že ředitelstvo samým spěchem zapomene až čepici, že se rozběhne do Břinkova, že si koupí fagotistu i fagot – na občasné rozplakání obecenstva –, ale toto, ředitelstvo sedí jako placka!

Do Lusince přibyla kočující společnost ředitele Libuňky. První o tom vytištěná zpráva zní:

„Zavítal k nám chvalně známý ředitel Libuňka se společností svou. Hned první večery nás přesvědčily, že pověst jeho společnosti neklamala. P. Libuňka má velmi bohatou bibliotéku, nejnovější hry ve svém repertoáru a skvělou garderobu. Pánové i dámy jsou vysoce talentováni, ano jsou to mistři v oborech svých. Souhra je beze vší vady, vždycky zakulacena a bezúhonna. Nepochopujeme, proč p. Libuňka

neodvažuje se na města a místa také větší, přílišná skromnost škodí a pravdě se musí dát průchod, že by společnost páně Libuňkova uspokojila i obecenstvo velkoměstské. Kéž u nás potrvá hodně dlouho!“

P. Libuňka má gážovní etat měsíčně 300 zl., zemské divadlo měsíčně 8000 zl., člověk by myslil, že ředitelstvo pražské ihned propustí celý svůj personál činoherní, získá tamty vysoké talenty, Libuňku, garderobu, souhru, – ale toto, ředitelstvo sedí pořád jako placka!

Kéž nesedí ředitelstvo pořád jako placka!

ŽENSKÝ BOJ
(Julie Šamberková)

ZRZAVÉ VLASY
(Slečna Květenská)

Zimní sezóna naše byla velmi sklíčena. Jednou z neodstranitelných příčin toho byly hojné nemoce členů. Také pí Šamberková, která sobě v divadelním repertoáru našem vydobyla již místo velmi platné a důležité, náhle ochuravěla a celá řada her, buď k opakování, buď zcela nově připravených, byla zaražena. Dosti dlouhá choroba přece ustoupla a pí Šamberková mohla při posledním představení „Dámského boje“ zase spoluúčinkovat. Obecenstvo ji vyznamenalo, přejem umělkyni, aby na dráze jednou nastoupené pokračovala se vší pilností, až dostoupí výše v každém ohledu umělecké.

Nedělní odpolední představení bylo věnováno „Zrzavým vlasům“ a prvnímu vystoupení jakés sl. Květenské. Slečna je začátečnicí pouhou, o tom svědčí slovo, zpěv, pohyb, zkrátka vše. Avšak zevnějšek její je pěkný, příjemná zatím

stafáže pro větší hry na jevišti – vyčkáme trochu, objeví-li se také nějaký talentek k tomu.

NÁRODNÍ LISTY 18. dubna 1871

VLASTA

Neunavný náš Vlček podobá se ve mnohém ohledu Szigligetimu Maďarův: rok co rok vystupuje s něčím novým, vždy je předmět jeho na básnickou oslavu domácích dějin, a úspěch je po každé dobrý. Náš list je k spisovateli tomu v bližším poměru osobním, a jen proto jsme zde u výrazu zdrženlivější; je dosti podivno, že tak činiti se musí při poměrech našich, ačkoli právě poměry národního našeho písemnictví měly by vyvolat nekrytou radost ze všeho, co je svědectvím pravé literární práce. „Vlasta“, truchlohra pětiaktová, je obohacením historického našeho repertoáru; není třeba nejvynikavějším jeho číslem, ale náleží rozhodně mezi hry, jichž občasné provedení vždy bude vítáno. Spisovatel vyprostil titulní rekyni svou z bájí romantiky národní a oděl ji zase romantikou svou. Učinil z Vlasty druhou Libuši, zasazující se za udržení posvátných práv národních, a učinil z ní zároveň jakéhos ženského Fieska, aby vedle směru ideálního nalezl také půdu lidské náruživosti, z níž jedině vyrůstá tragická vina. Lutoš, syn Přemyslův, chce užít svého prvorozenství a dostat se na stolec i proti vůli a řádu národa. Dostává se v odpor s prvním hned representantem vůle a řádu toho, županem Slavníkem, otcem Vlastiným. Slavník přemožen a uvězněn, Vlasta stává se mstitelkou otce i jeho zásady. Vznese na Přemyslovce žalobu před soudem lidu, rozplamení lid k pomstě a odporu. Shluknou se kolem ní, záhy sebrala mocný tábor proti vojům Lutošovým. Přivrženci její rozplameňují se víc a víc, prohlašují Přemysla za zbavena trůnu a hodlají nastolit Vlastu. Lesk knížecí moci oslňuje Vlastu, zde zakotvuje se její vina tragická. Avšak dramatický

proud, ženoucí se potud mohútně, náhle se nyní ouží. Vlasta sama zavraždí i Radima, druhého Přemyslovce, milence svého, a spáchavši čin ten za noci mimo tábor svůj upadá náhodou do rukou vojínů Lutošových. Považlivý to obrat pro drama, hrozící jakous novelistickou všedností. Avšak spisovatel udržel alespoň rekyni svou ve výši, Vlasta zavraždí samu sebe, na smíření stínů Radimových, a boj národa se zvoleným vládcem končí se vznešeným smírem. Paralelně s obsahem tím dařilo se také budování. Kdežto první a druhý akt, scény na sídle Slavníkově a před soudem lidu, mají velkou sílu, ochabuje pak obratnost, až zase konečné tableau povznáší se na výši scén oněch počátečních. Charakteristika je všude jasna, jakož vždy ve hrách Vlčkových. Mnohé ovšem povahy jsou nám již známější, avšak povaha Vlastina, hlavní, je veskrz nova a šťastně myšlena. Zevnější úspěch byl tím nepochybnější, že souhra celá i hra jednotlivců byla pečliva. Zvláště pí Sklenářová-Malá provedla svou titulní a velmi namahavou úlohu tak výborně, že obecenstvo ji vyznamenalo po každé scéně.

NÁRODNÍ LISTY 22. dubna 1871

POMSTA

Fredrova „Pomsta“ byla po delší době prvním zase kusem váženým z repertoáru slovanského. Z polského divadla obdrželi jsme již leckteré obohacení a jmeno Fredrovo je u nás dobře známo. „Pomsta“ arci je příliš polská, specifická. Spisovateli jednalo se o povahopis postav z polské šlechty a ten se mu v jistém ohledu povedl jako Gogolovi „pověst o hněvu“. Zpracována v žánrovou povídku byla by i pro nás cenyplna, co veselohra nemá při šířce rozvinovaného detailu pravého dramatického života. Zajímají postavy, zajímají jednotlivé výjevy, celek je chud. Ovšem hrál p. Šamberk úlohu, na které zábava celého kusu visí tak, že jsme již dávno

nic podobně nezdařeného na jevišti nespatřili. Ani jediný črt jemnějšího odstiňování, samý fraškový žert! Kam ten talent zabluzuje! P. Kolár ml., p. Frankovský, rovněž pp. Pulda a Seifert, pak slečny Slavinská a Vetterlova vesměs se přičinili s úspěchem.

NÁRODNÍ LISTY 2. května 1871

KRÁSNÁ GENOVEFA Z BRABANTU
RŮŽOVÍ ĎÁBLOVÉ – KRAKONOŠ

Pro letní sezónu zdá se že ředitelstvo opatřilo přec dostatek nového, a tedy již svou novostí pikantního repertoáru. Offenbachova „Jenovefa“, která posud na všech divadlech propadla, setkala se s tímž osudem sice také u nás, avšak již má „Trapezuntská“ nastoupit za ní a mistru Offenbachovi pomáhat k nové slávě. Z fraškových novinek nejprv byla předvedena francouzská „Růžoví ďáblové“ v dobrém překladu J. Drna. Fraška ta sice není tak dobrá jako loňská „Kabát, vesta i kalhoty“ (tato opakována letos zas, avšak u provedení až urážlivě nedbalém), oč má ale méně nejříznějšího vtipu, o to má také méně frivolnosti, a k tomu nám poskytla té příjemnosti, že jsme v ní spatřili dávný humor Šamberkův zas jednou v unášející síle. Následující nato Staňkovského původní fraška „Krakonoš“ je platným rozmnožením domácích frašek našich. Není v ní vše „veskrz naskrz“ nové – naopak! –, ale vše je vedeno živě a uspořádáno dobrým divadelním taktem. Starý Krakonoš umíní sobě, že opustí Sněžku svou a zas jednou na svět se podívá kvůli nějakým aventurám. Tyto se obmezují ale na to, že se Krakonoš stane – ředitelem venkovské kočující společnosti divadelní. První a poslední představení, které se svou „společností“ dává, je obsahem aktu třetího, *velmi* zdařilého, v němž obecenstvo ze smíchu ani nevyjde. Jen kdyby se hrálo umělečtěji! Mnohým z našich pánů herců zdá se záležet

jenom na tom, aby jeden druhého „spletl“, herci a herečky se rozesmějí, že nemohou ani mluvit dál, obecenstvo ani nezví, proč se to děje, a dozví-li se, je rovněž po vtipu a po efektu. Komikové, kteří nejsou slov dobře mocni, a komikové, kteří smějí se sami sobě, když se jiní jim nesmějí, – toť diletantismus, nic víc!

NÁRODNÍ LISTY 6. června 1871

PRINCEZNA TREBIZONDSKÁ

Offenbachova „Princezna trebizondská“ bude dle všeho as přední událostí letošní sezóny letní. Můžem s tím být spokojeni. „Trebizondská“ je ovšem téhož vše na světě karikujícího žánru co ostatní skladby Offenbachovy, ale ve všem je zde nový obrat, nový žert a také děj vyznačuje se neovšednělou ještě fabulí a novými satirickými, veselými vztahy. Děj je zkrátka následující: Cabriolo, ředitel cirku a majitel sbírky voskových figur, jakož i otec dvou dcer Žanety a Reginy a bratr obstarožné sestry-atletky Paoly, obdržel místo vstupného loterní los a vyhrá panství. Celá rodina má i s Tremolinim, bývalým clownem, nyní portýrem a také milovníkem Regininým, nesmírně dlouhou chvíli co rodina panská. Zvlášť Cabriolo nemůže zapomenout bývalé slávy, chodí po provaze nataženém pro prádlo, polyká v kuchyni oheň, točí každým talířem, skáče přes všechny stoly atd. Náhoda k nim přivede „svrchovaného potentáta knížete Kazimíra“ s „princem Rafaelem“ a vychovatelem Sparadrapem. Princ byl se zamiloval do Žanety, když místo rozbité voskové „princezny trebizondské“ sama byla kdys představovala voskovou figuru. Poznal ji, vidí, že se nemýlil, přisuzovav jí život a skutečnost, a chce, aby otec tu voskovou figuru od nynějšího pana barona „koupil“. Otec, ačkoli už byl „70000 špaňhelek o záda svých milovaných poddaných“ rozbil, nemůže mu ničeho odepřít, neboť ho miluje proto,

že princ „vyvádí zrovna tak hloupé kousky“, jaké vyváděl kdys on, a rodina vandruje do knížecí residence. Zde se konečně vše rozluští svatbami, princ sobě vezme skutečně Žanetu, Tremolini Reginu – Sparadrap dostane Paolu, 600 zl. pense a tabákovou trafiku. Veškerý humor francouzských libretistů musil se ovšem přičinit, aby z chudého toho děje vyvedeno bylo něco stále bavícího, a český překladatel pan E. Züngl, počínaje sobě přitom dosti samostatně, přizpůsobil se originálu zcela šťastně. Že přibrán také faktor clownský, bylo by mimo arénu na jevišti dosti povážlivé, avšak neděje se to v operetách po prvé a máme pro Cabriola v p. Mošnovi herce tak agilního a živého, že se mu v té úloze zase smějem a smějem, aniž bychom dostali se k přísnější reflexi. Při všem gymnastickém přídavku nemůže ostatně nikdo tvrdit, že by p. Mošna nebyl zároveň vypracoval celistvý, dopodrobna důsledný charakter. Kdo sobě vzpomene na téhož šarže charakterní, na příklad v „Kdo jest otcem“, a vidí nyní jeho Cabriola, musí uznat mnohostrannost talentu, kterému bychom přáli vždy stejnou chuť k tvoření. Vůbec byla „Trebizondská“ sehrána na naše poměry *dokonale*! Pí Seifertová (Regina) byla přímo výtečna, sl. Kupkova (princ Rafael) a p. Frankovský (kníže Kazimír) často byli vyznamenáváni potleskem. Rovněž živě a šťastně počínali sobě pí Hynková (Paola), sl. Sákova (Žaneta), p. Šamberk (Sparadrap) a p. Seifert (Tremolini). P. Šamberk ku své zcela nové a zvláštní úloze přičiní nejspíš ještě některé jednotlivosti, jakož vůbec děje se znenáhla vždy v kusech podobných. Vyslovujem jen přání, aby výtečné provedení nynější neskleslo zas celkem pod prostřednost. Hudba „Trebizondské“ nesáhá sice na výši „Orfea“, také v ní není podobné práce jako kánon v druhém aktu „Banditů“, ale je vesměs příjemna a jednotlivá čísla jsou velmi půvabna. Zvlášť vynikají lyrické zpěvy Rafaelovy, *balada Reginina*, kuplety Kazimírovy a zpěvy pážat. Kostymní úprava byla skvělá, režie a řízení kapelníkovo bezúhonné. Jen dekorace byly méně bohaty.

NÁRODNÍ LISTY 11. června 1871

KŘÍŽ U POTOKA

(Aréna na Smíchově)

Jediná návštěva v novém a vkusně zařízeném letním divadle p. Švandy na Smíchově dostačí, aby se konstatovati mohlo, že podnik tento již nyní s čestným se potkává výsledkem. To platí nejen o artistické, nýbrž i o materielní stránce. Návštěva je ustavičně dobra. Byli jsme přítomni úternímu představení, kdy s velkou pečlivostí dle věhlasného románu Karoliny Světlé pí Peškovou způsobile sestavený obraz ze života „Kříž u potoka“ se provozoval. Uhlazená souhra charakterisuje již po více let společnost plzeňského městského divadla, přistoupením pak osvědčené umělkyně pí Peškové nabyl ovšem nyní podnik tento zvláštního a trvanlivého lesku. – V „Kříži u potoka“ vynikaly zvláště slečny Křepelova a Volfova, pak z pánů p. Budil, veskrz to mladé nadějné síly, kde naproti tomu leckterá starší síla, na příklad zastupitel úlohy „mlynáře“, se svou nehotovostí nemile z uhlazeného celku se vylučovala.

NÁRODNÍ LISTY 23. června 1871

ŽENIT NEBO NEŽENIT

Mimo „Trebizondskou“, kterou se docilují stále plné domy, baví nyní také německá veselohra „Ženit nebo neženit“. Má sice příliš dlouhou, celými dvěma akty se vlekoucí exposici, ale ostatní dva akty jsou velmi hbitě pracovány, rozuzlení děje se skutečně obratně i zábavně. Pí Malá a Hynková, slečny Vetterlova a Horská, pak pp. Šamberk, Pulda, Bittner, Seifert a Mošna pomáhají k úspěchu. Zvláště p. Šamberk je v třetím aktu výtečný; zde je jeho hra tak plna úchvatné pravdy a dokonalé charakteristiky, že nemožno

sobě nic propracovanějšího přát. Divíme se, že týž herec co Sparadrap v „Trebizondské“ ještě nenašel zcela pravého tónu. Hraje s humorem sice a protkává hru působivými mimickými vtipy, ale právě tím dostává se úloha příliš do popředí a vystupuje z trpných, suše kreslených svých základů. Ovšem je těžko a snad nemožno náhle se brát v takové úloze směrem zcela zas jiným.

NÁRODNÍ LISTY 28. června 1871

DOMÁCNOST A ROMANTIKA
VLCI V OVČINCI
PAŘÍŽSKÉ ZELENÁŘKY

Budou-li se nové kusy vždy tak hrát jako „Domácnost a romantika“, nebude nikdy nouze o nový repertoár. Pak se mohou odjinud přebírat i slabší kusy, a přec bude obecenstvo spokojeno. Bylo věru rozkoší sedět v parteru arény a dívat se na hru, jejíž okrouhlenost předčila daleko zimní večery v městském divadle. Kus sám je sláb. Nenová myšlenka a známé situace, dialog sice plynný, avšak jen na některých místech zvláště vtipný, děj nadmíru rozvlečen a charakteristika pouhá německá šablóna. Avšak provedení bylo „sólové“ co do jednotlivců a hotové co do celku. Třeba divák uhodnul celé scény již napřed, přec se virtuosní hrou pí Sklenářové-Malé a p. Bittnera rozehřál. Řídké jindy vyvolávání při odevřené scéně poctilo pí Hynkovou a Frankovskou právě tak jako pp. Seiferta, Kolára a Frankovského. Episodní úlohy, pro něž u nás může se vzíti síla značná, jako na příklad p. Polák, vůbec přispěly zdárně.

Nepoměrně chudší byl výsledek hry „Mniši“ čili „Vlci v ovčinci“. Kus sám, opět šablóna, má ještě méně svého; co situační veselohra je zrovna až persifláží Scribových her. Třeba se bylo hrálo s chutí, výsledku doděláno se jen místy a jen pro okamžik.

Zato zvítězila opět Offenbachova opereta „Mesdames de la Halle“ – „Pařížské zelenářky“. Již libreto je francouzsky vtipné. Mezi zelenářkami jsou tři „přednější“, tak polovdovy. Všechny tři měly stejný osud: utekl jim před dvaceti lety muž a vzal dcerku s sebou. Podobného cos vyvedl také monsieur Raflafla (p. Frankovský), plukovní bubeník. Nyní ho staré mládenectví či dlouhé vdovství již omrzelo, on se ohlíží po krásách zeleného trhu a dostává koš za košem. „Dámy“ milují mladého kuchtíka Francínka (p. Mošna), který zas zahořel ke květinářce Ciboulettě (sl. Kupkova), dvacítiletému sirotku. Náhle se prozradí, že Ciboulettа byla otcem před dvacíti lety matce odnešena, najednou se najdou pro Ciboulettu tři matky – a konec je již každému znám. Raflafla dostane starou ženu a Ciboulettа otce, matku a Francínka. Hudba je jen lehká, opět ale pikantní. Zvlášť dueto Francínka s Ciboulettou, pak examinační scéna s touto jsou velmi působivy. Provedení bylo veskrz dobré.

NÁRODNÍ LISTY 12. července 1871

PANNA JEZERNÍ – ZMĚNIL DÁTUM

Zdá se, že „Panna jezerní“ stane se kusem právě tak obecenstvo vábícím jako skoro všechny větší kusy letošní. Ovšem není severoněmecká ta féerie obecenstvu pražskému nova, avšak obliba v pestré zevnější úpravě, v bohaté smíšenině zpěvů a tanců i dekorac patrně roste – starému nesmyslu se odpouští, pronášejí-li jej nyní pp. Mošna a Frankovský, vnitřní prázdnota se přehlídne, je-li lesklá škořápka. O zevnější ten lesk se také ředitelstvo skutečně postaralo, úprava byla opět uspokojující. Jen o dvě věci mělo ještě být postaráno dále, aby totiž mluvený text byl přec alespoň o něco obsažnější, a nejen dosti věrným a třeba obratným překladem a pak aby postup hojných proměn nebyl zdržován *příliš*

dlouhými pausami. Posud se dávala „Panna jezerní“ tři dny po sobě.

Malá veselohříčka „Změnil datum“ od Otty Pinkasa líbila se. Je to ovšem práce ještě jednoduchá, avšak svědčí o jisté lehkosti dialogu i rozmaru.

NÁRODNÍ LISTY 10. srpna 1871

ZLATOHLAV A TVRDOHLAVÁ ŽENA

Pan Seifert, jenž onehdy co Stefek Langer osvědčil se v úloze velké s rozhodným štěstím, předvedl nám o benefici své Tylovu dávno zapomenutou, nyní časově obnovenou hru „Zlatohlav“. Právě však ta renovace a retuš ten časový nechce se nám valně líbit, líšíť se příliš nápadně od prvotního a základního, přivádí také leckterou nedůslednost do povah dosti přísně založených. Provedení bylo ovšem dobré, mimo beneficianta vynikli pěkným charakterisováním hlavně pp. Polák, Frankovský a Mošna, pak pí Seifertová, Hynková a sl. Čermákova. Úprava byla opět pečliva.

NÁRODNÍ LISTY 19. srpna 1871

ŠVIHÁK A DĚLNÍK

Novinka „Švihák a dělník“ (od pseudonyma) se líbila. Je to hra rozumně psaná a mající svou platnou tendenci. Spisovatel patrně není na jevišti nováčkem; přes některé délky dialogu a poněkud předčasnou průzračnost intriky základní jest celé rozvinování děje řízeno rukou obratnou. Jednotlivé v dialog vplétané myšlenky jsou živy a precisně

podány, také charakteristika jednotlivých osob vyhýbá se šťastně krajnostem vídeňských „tendenčních“ frašek, jichž faktura ovšem i této původní naší hře poněkud musila být vzorem. Snad se ani tak brzy ze vzoru toho nevymaníme, avšak to není žádnou zvláštní závadou, když ostatek je obsažný. Jediné, co bychom ještě novince vytýkali, je to vtipkování – o tělesních vadách, české jemnosti ne právě odpovídající. „Dělník a švihák“ udrží se dobře na jevišti – jen bychom již opět prosili, aby se herci učili úlohám ve hrách *původních* i tenkráte, když myslejí, že hra nepronikne zcela. Soud náleží dramaturgovi, nikoli silám exekutivním. Ovšem byly i tentokráte chvalné výminky a netřeba je jmenovitě uvádět. Litovali jsme, že beneficiant sám, velezasloužilý náš Šimanovský, neměl v kuse úlohy větší. Rádi bychom Šimanovského spatřovali v stálém uměleckém proudu.

NÁRODNÍ LISTY 24. srpna 1871

O PROBLÉMECH DIVADELNÍ SPRÁVY „DOMÁCNOST A ROMANTIKA“

Letní žně jsou skončeny a hospodářské ředitelstvo mne sobě ruce. Veškeré „Princezny“, „Lesní panny“, „Hádačky“ a jak se ta ostatní pěkná pleť arénní nazývá osvědčily přítažlivost svou a odevzdávají se již zimnímu spánku – na dosti velkou arci mrzutost všech stran, naší, že již zavíráme se do horkých místností divadla Prozatímního, a ředitelstva, že nedisponuje nad arénou krytou. Přijdou jiní a jiné, opravdovější, vznešenější; za skotačivé slovo frašky uslyšíme vážnost činoherní a hladkost veselohry salonní, za lechtivé melodie Offenbachovy obdržíme zpěvy mistrů vážnějších. Přejem jen, aby byl výsledek zimy v estetickém ohledu právě tak značný, jaký byl výsledek léta v ohledu finančním. A je-li pravda, co již před měsíci zvěstováno, že totiž pro zimní repertoár

činoherní a operní děly se stálé přípravy, budem mít snad po prvé dobu, jižto sledovat s pílí a láskou plnou bude pak nalehavou naší povinností. Kritika, věčným opakováním her arénních umlčená, opět nastoupí v práva svá a při dobré vůli s druhé strany učiní divadlo naše značný krok kupředu. Nebudem zde opakovat, co o přípravách zde onde se proslýchá, již kvůli tomu ne, že jsme dříve bývali dosti často sliby klamáni, vyslovujem jen naději, že budou provozovány nejen hry nové, nýbrž provozovány i *dobře*. Máme tak své tušení, že nezmůžem-li se této zimy na svědomitost všestrannou, na souhru *vždy* výbornou i na stálou snahu všech jednotlivců, nedovedem toho již nikdy! Nových sil exekutivních arci nám nepřibylo; avšak v mužském alespoň personálu je celkem vše obsazeno dobře, budem již spokojeni, vrátí-li se p. Šamberk salonní veselohře, p. Seifert činohře atd. V dámských silách naskytne se novou, as čtyrměsíčnou dovolenou pí Malé osudná mezera; co do ostatních oborů obdržíme prý sl. Mrázkovou novou sílu pro mladší úlohy naivní – co se proslýchalo o důležitém reengažování pí Peškové, a sice již pro obor starší, zůstalo bohužel pověstí. Míníme v ohledu tom, že další odkládání jest jen na rozhodnou škodu i pí Peškové, která menšími jevišti zajisté neziská, i našeho divadla, které má tak málo pramenů, z nichž čerpat lze posily *platné*. Novým upravením zimního divadla konečně vyhoví se i požadavkům kasovním – trochu víc než požadavkům obecenstva. A v tom ohledu vyslovujem k ředitelstvu ve jmenu obecenstva žádost již po leta buzenou, stran tak zvaného *parketu* českého divadla totiž. Úzkého schůdkového přístupu k sedadlům v přízemí užívá se, jak známo, co jakéhos parketu, beze všeho smyslu, také beze všeho práva. Parket je ve smlouvě zemského výboru s divadelním ředitelstvem výslovně vymýtěn, také se k němu místnost nehodí, stáváť se jím přístup k sedadlům často zcela nemožným a rozličná práva těch, kteříž sedadla sobě kupují, naprosto ilusorní. Nechcem připravit kasu zcela „o výdělek“, avšak žádáme-li, aby se na každou stranu „parketu“ *nevydávalo více než dvacet vstupenek*, je tím koncese již nejkrajnější vy-

slovena. K tomu nechť hledí intendance přísně, ne aby – stane-li se příkaz dotýčný – za týden nastal již zase zlořád starý a kasír zase mluvil a jednal jako dřív: „Už se tam sice ani nedostanete, pane, ale když chcete, dám vám ještě lístek!“ – Řada zimních her zahájena kusem „Domácnost a romantika“, po prvé letos v aréně dávaným. Kus v zavřeném divadle získal, výborné provedení chválili jsme již za léta. Stala se jen změna v obsazení úlohy jedné, jíž místo pí Malé ujala se pí Šamberková. Pí Šamberková bude za zvláštních okolností letošních nutně mít příležitost hojně se osvědčovat v úlohách co nejrozmanitějších – počátek učinila šťastný.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 4. října 1871

ŽENSKÝ BOJ

(První vystoupení Boženy Mrázkové)

Co druhé představení činoherní byla dávána Scribova sice duchaplná, přece však již velmi obehraná veselohra „Ženský boj“. Kvůli prvnímu vystoupení sl. Mrázkovy, pravilo se. My zas bychom spíše soudili, že musila vystoupit sl. Mrázkova co Leonie jen proto, aby vůbec mohl být ten „Ženský boj“, – a neschvalujeme to již za tou příčinou, že základní příčina zůstává nás tajna. Nebylo snad tak těžko seznat hereckou individualitu sl. Mrázkovy, vždyť hrála po celé leto v aréně páně Švandově, a nebylo snad také těžko vybrat naivní herečce úlohu *naivní* – a ne sentimentální. Leonie mohla zůstat pro pozdější experimenty, pro počátek máme celou řadu jiných úloh, v nichž dle oboru začátečnice vystupují, a úlohy ty mají jakés historické právo již proto, že jsou v směru svém rozhodny. Prozatím musíme tedy ještě vyčkat, jakže se slečna hodí vlastně do divadelního našeho

rámce. Známe ji odjinud a víme, že má talent, tón přirozený, zdravý rozmar, a sice rozmar volný, hodící se zvlášť pro úlohy rázu rozvázanějšího. Vlastnosti ty prokmitaly také při její Leonii, ač v okolnostech výstupu prvního vůbec, pak v tónu salonním byly jakoby v poutech sevřeny. Také je tu mnoho momentů vážnějších, na jichž podání schází hlasu tak mladistvému a přenáhlujícímu se ještě cvik. Pro zcela mladistvé úlohy naivní bude myslíme slečna dobrou akvisicí. Ostatní obsazení Scribovy veselohry není sice veskrz pravé, ale je již známo a většinou uznáno. Se zvláštním potěšením sledovali jsme hru pí Šamberkové, jejíž detail stává se vždy jemnější a duchaplnější. Že p. Frankovský musí hrát – intriganta, nebo že ten onen neuměl zcela dobře svou úlohu, nebo že jsme slyšeli v textu tytéž syntaktické, ano i gramatikální chyby, které slyšíme v kuse tom již po léta, ani šíř nerozvedem. Nač by se opravovalo!

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 6. října 1871

MACBETH – ŽENIT NEBO NEŽENIT

Zimní sezóna mohla ovšem být zahájena také něčím *novým*, původním či cizím, – když ale nebyla! První představení větší zaujal Shakespearův „Macbeth“. Známo, že hlavní úlohu provádí p. Kolár st. výtečně i že pí Šamberková velmi zajímavě sobě lady Macbeth zakládá a pilně na zdokonalení pracuje, tentokráte ale musíme s velkým uspokojením připojiti také ještě to, že úlohy veškeré byly provedeny s pílí vzornou a představení celé že svědčilo o pietě i hlubokém porozumění. – Zato se nám zdálo, že na veselohře „Ženit nebo neženit“ leželo ještě trochu arénního prachu. Nebylo v celku ještě té hladkosti, jižto vyhledáváme na své veselohře a jíž jsme také již uvykli.

NÁRODNÍ LISTY 13. října 1871

„Obecní blaho“ – opět kus ruské mediciny! Není pražádné pochybnosti, že povídkami a dramaty, jak Rusové činí, velmi ostře a výdatně lze působit na odstranění společenských nešvárů i že vadám tak bezohledně odkrytým dostati se musí nápravy. Musíť též v Rusku býti nesmírná suma společenských nešvárů, všechny hry líčí události takřka kriminální a již jsme několikrát uznali, že ruští spisovatelé líčí je s upřímností až úžasnou. Avšak komu nejvíce na tendenci záleží, tomu právě se nejsnáz ztrácí vlastní dramatičnost pod rukou, ruští dramatikové podávají dialogisované novely, ostře kreslené obrazy ze života, málokdy drama. Arciže nás i tento zjev zajímá, nás zajímá vůbec ruský život, máme sympatie pro jeho uzdravení se, již ve vlastním svém slovanském zájmu, jenže bychom sobě přáli, aby na jevišti, zdravému umění věnovaném, předvedly se nám z literatury spříbuzněné raději jen plody zdravé a vskutku umělecké. Mannovo „Obecné blaho“ má dosti dlouhou řadu osob mužských, mezi nimi ale ani jediného poctivce. Kníže Chotovský byl protektorem ústavu sirotčího a odcizil peníze. Místo něho je zvolen nyní Bylimov, mladý idealista, zamilovaný do dcery Chotovského. Jak to s těmi penězi ustrojit a spravit je obsahem čtyr aktů, v jichž průběhu i Bylimov hřeší proti přísným pravidlům poctivosti. Sympatií našich nemá osoba ani jediná, dramatické zauzlení není, odcizené peníze jsou stálým motorem, osoby na konec hry zprostí se sice peněžitých rozpaků, takto ale nedojdou žádného cíle. Přec jsou veškeré scény dosti živě psány a celek se líbil, zvlášť pro výborné provedení úloh hlavních. Mimo p. Kolára ml. a p. Poláka, kteříž obtížným svým úlohám dostáli rozmyslem a pílí u nich vždy stejnou, zvláště jsme se potěšili z elegantní, duchaplně vedené hry p. Bittnera, jakož i ze snahy vůčihledě se vyvinujícího p. Puldy. Měl úlohu velkou, vyžadující podrobného provedení a vedle toho hlubokého také fondu citového, a nemáme, čeho bychom mu

vytknuli. Z úloh damských vyniká jen úloha sl. Horské, jež tenkráte našla zcela pravé akcenty též pro výjevy větší.

NÁRODNÍ LISTY 18. října 1871

MRAK NA NEBI — U KLAVÍRU

Jako celý český národ trpí také divadlo a divadelní umění nepotěšitelným, nechutným českým životem politickým. Měli bychom tak potřebí, abychom po nějakou alespoň dobu pracovali do duševní hloubky, abychom starati se mohli o literaturu, umění i jiné vychovatelské, povznášející a šlechtící pomůcky pro národ svůj, – ale zimnice nepředvídaně měnivých a závažných udalostí vždy námi zalomcuje znovu, vždy nás znovu zas vyrve z prací již započatých, ano ani my, jimž uložena stálá práce literární co povinnost, nejsme s to v ní setrvat, práce se stává improvisací, nejlepší vůle chudým zlomkem. Zcela malý jen příklad! S nejlepší vůlí chtěli jsme nyní divadlo své sledovat krok za krokem – a zůstali jsme sami při prvním kroku. Repertoár zcela oprávněně zabíhal do časovitosti, ale ta se vymyká zas vší přísné úvaze časové. I s té časovosti záhy repertoár zas sklouznul, řídící osoby snad nechtěly dát úřadům příležitosti, aby zakazovaly kus po kuse, opatrnost byla v tom ohledu ale až přílišna, tak přemrštěna, že truchlý den 8. listopadu vyznačil se v divadle našem – – *veselohrou!!* Novinek nám takto repertoár nepodal. Jen jednu malou francouzskou činohru „Mrak na nebi“! Dobrá konečně hra a dobrý překlad, přec ale ne víc než známá již šablóna, staré motivy, konec násilně pikantní – vše to se nedá ani zatratit ani chválit. Zejtra konečně přijde dávno oznamovaná „Láska bez úcty“, ukázka novoitalské školy dramatické, pro příští čas slibují se opět Kolárův „Pražský žid“, Sardouovi „Černí ďáblové“ (as tak čtyry leta již připravovaní), Kolovratova veselohra „Zmeškal hodinu“ a Štolbova „Zapovězené

ovoce“. S prováděním starých her byli bychom celkem spokojeni, mladší síly činí a tuží se, zato pozorujem při některých „starších“ nonšalanci ničím neodůvodněnou, hlavně neučením se úlohám se jevící. Žádáme v ohledu tom přísnost již jednou rozhodnou, nový pan intendant velice se nám zavděčí, učiní-li posavadnímu zahrávání si s povinnostmi řízný konec. Ještě na jedno upozorňujeme. Dávala se zas jednou Grandjeanova blueta „U klavíru“ a dávala se velmi dobře. Hlavní úlohy byly v rukou manželů Šamberkových, oba mají salonní tón u rozhodné míře ve svých rukou – ale ten salon! Vpravo piano s odprýsklými prkénky, ošumělým lakem a vcelku tak šófl jako nějaké piano hospodské a vlevo toaletní stolek se „skvosty“ jako u nějaké hodně chudé šičky! – Především jest to personál náš dámský, který letos poutá svou činností a svými pokroky. Pí Šamberková objevuje všestrannost netušenou, sl. Horská již se vžila do větší samostatnosti a stala se nepoměrně tvořivější, sl. Čermákova bohudík zůstala pro činohru a veselohru naši zachována a tím, čím byla, – silou co nejvydatnější a nejpikantnější. Pohostinské hry sl. Mrázkovy pokročily. Slečna již dokázala, že má značné nadání a tón již přirozený; v čem posud vadí navyklá odjinud šablóna, zakrátko snad víc vadit nebude.

NÁRODNÍ LISTY 9. listopadu 1871

LÁSKA BEZ ÚCTY

Dávno slibovaná Ferrariho činohra „Láska bez úcty“ konečně se provedla. Jsme také nyní za ni vděčni, ano v jistém ohledu velmi vděčni. Ne snad že by to byl kus, jenž nám poskytuje pohledu do zcela nové školy dramatické, a také ne proto, že se v něm provádějí názory naprosto nové! Kus vyšel dle faktury své z nejnovější činoherní školy francouzské, užívá všech její výhod a efektů a musí se přiznat, že jich

užívá mistrně. Exposice je přímo hravá, výborně a jasně provedená a zároveň krátká, stěsnaná v scénu jedinou, po níž ihned rozvinují se povahy a zaplítá děj. Každý výjev je co do síly předstihnut ještě výjevem následujícím. Povahy vystupují velmi plasticky, jsou tu samé ostře od sebe oddělené osobnosti, přitom důsledně rozvinované až po konec. Také základní názor kusu naznačili jsme co nikoli naprosto nový. Přec je ale úchvatný, ethicky velmi krásný. „Láska bez úcty“ nemá trvání, šlechetná povaha vydobude sobě nejprv úcty, pak lásky trvalé – toť základní myšlénka ta. Hrabě Ludvík Montesilva (p. Bittner) vzal sobě „dívku z lidu“ Livii (pí Frankovská), dceru bohatého Barchettiho (p. Kolár ml.). Livie má mravy co nejušlechtilejší, nehodí se ale skromností svou do světáckých kruhů svého manžela. Objevení se dřívější družky Ludvíkovy markézy Anežky (pí Šamberková), nyní co vdovy mladé a vše oslňující, podráží všechen jeho rozum. Prohnané a zadlužené markéze vidí se bohatý Ludvík býti vhodnou obětí, chytře ho hned láká, hned se mu zas vzpírá, až ho dostane k tomu, by s ní uprchl. Livie pozorovala vše, přec chrání svého manžela před nařknutím jeho přátel, odpírá svému otci, který ji chce odloučit od manžela, i zkouší prostředků posledních, neštítíc se ani přímé rozmluvy s markézou. Vším tím se poměry jen zhoršují. Ludvíkova náruživost dostupuje až k zločinu – jedem se chce zbavit choti své. Také to zpozoruje Livie náhodou a umiňuje sobě, že sama se otráví, aby Ludvíka osvobodila. Avšak zde dostouplo již vše vrchole svého: Ludvík šíleností rozrušen nad svým pokusem sám zabrání zas neštěstí již hrozícímu, zničen stojí naproti šlechetné ženě své – ostatek je při *činohře* znám. – Avšak – abychom došli konečné své konkluse – *hra* to byla, veskrz *výtečná hra*, jež nám objevení se Ferrariho kusu učinila tak příjemným. V přední řadě jmenujem pp. Bittnera, Kolára a Šamberka, pak dámy pí Frankovskou i Šamberkovou. P. Bittner podal studii kabinetní. Jeho Ludvík nemohl být líp proveden žádným hercem výlučně a vybraně již charakterním, byla to povaha prostudovaná do nejjemnějšího svého nervu a podaná s plnou jistotou, ostrostí i elegancí zároveň. Hned první vý-

stup byl bohat podrobným detailem, velké scény aktů třetího a čtvrtého byly unášející. Patrno, že předcházelo dlouhé a pečlivé studium, – výsledek je odměnil. Rovněž klasický, třeba byl měl jen episodu v rukou svých, byl p. Šamberk; jeho šarže byla taktéž kabinetní. Úloha pí Frankovské (zvlášť kvůli scéně s markézou a scénám posledního jednání) patří vlastně herečce heroině, ale tak, jak právě byla měkce a citu-plně provedena, dobrou byla umírňující barvou v obraze celém. Pí Šamberková roste již od úlohy k úloze. I veškeré úlohy menší byly obsazeny silami předními a souhra šla ve-skrz hladce. Takých představení víc, pánové!

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 15. listopadu 1871

PRAŽSKÝ ŽID

Mistr nejen našeho jeviště, nýbrž vedle něho i dramatické literatury české vůbec, p. Kolár st., měl minulý pátek zimní svou benefici. Rok co rok je benefice tato pravou slavností, obecenstvo vyznamenává beneficianta vždy co nejokázaleji a uznáním uměleckých zásluh ctí takto zároveň samo sebe. Tentokráte napsal si p. Kolár ku dni tomu také nový kus, a zájem byl tedy tím větší. Jeť Kolár s každým novým kusem svým ovšem velmi vítán, zároveň ale sám v poměru pra-zvláštním. „Magelona“ je totiž rozhodně nejlepším dramatem českým, vystupuje-li spisovatel její s novým kusem, vystupuje na literárním zápasišti jaksi vždy sám proti sobě, zápasí o vítězství sám se sebou, klade veřejnosti otázku, je-li „Magelona“ nejlepším českým dramatem také nadál. Posud zvítězila vždy, také předevčírem ještě Kolár Kolára nepřekonal. Myslíme, že sám je tím také spokojen, již proto, že nový jeho kus „Pražský žid“ také našemu repertoáru dobře poslouží: pro ráz svůj historický, pro velkou znalost všech divadelních

efektů, pro čarokrásnou, jadrnou a ryze českou svou řeč, jakož i pro jiné vlastnosti platné. Je známo, že mimo dramatikem je Kolár také oblíbeným novelistou, v dramatě i novele pak že je šťastným pěstovatelem romantiky. Jeho povídky mají vždy alespoň pozadí historické. Že pak Kolárův duch line nejvíce k dobám těm českým, v nichž kultura moderní začala se mísit s kulturou naší zvláštní, v nichž byl duševní život samý kvas, pestrý a vařící se, společenský život samý ještě následek romantických dob středověkých, českých válek za svobodu náboženskou i politickou, jsou také povídky jeho obrazem toho všeho. Připomínáme „Pekla zplozence“ a „Sebrané romány“. Škoda, že tyto nerozmnožily se na více svazků, jeť v nich na příklad také zárodek nového dramatu „Pražského žida“ v povídce „Pražská čarodějnice“. Povídka to dobrá, a kdo ze zkušenosti ví, jak obtížno pro formální i vnitřní rozpor obou učinit z dobré povídky rovněž dobré drama, uzná již také nejnovější zásluhu Kolárovu. Snadže odedávna již předmět „Pražské čarodějnice“ zdál se spisovateli býti veledramatickým a nebylo by tu divu : děj rozvinuje se v smutných, tragických dnech po bělohorské bitvě, v nichž událost bleskorychle tihla na událost, do děje zasahují skoro všechny osobnosti tehdáž v Praze vynikající, zároveň tu boj dvou politických a tří náboženských názorů. Délkou času (povídka je z let čtyřicátých) ovšem stala se povídka spisovateli svému událostí nezměnně hotovou, na níž není lze více přeměnit vše od samých základů, a tím pak snadno se vysvětluje, že epický proud je v „Pražském židu“ citelný. Označuje se hlavně delším vypravováním o věcech na jevišti samém se nejevících (také ještě v pátém aktu vypravuje se ve scéně u „mrtvoly“ dceři Thurnovy povídka delší), v exposici přes dva akty rozestřené, pak v tom, že žid Falu-Eliab (v povídce Helimelech) je jen do třetího aktu jaksi hlavní osobou, pak že nastupuje romantická osoba kata Jana Mydláře (v povídce Bohumil Pata), po případě že ale sám romantický *děj* nahražuje činnost hlavní jakés, nad vše ostatní interesem svým vítězící osoby. Arci jsou veškeré charaktery vylíčeny plasticky a určitě, pěkné jsou charaktery Eliaba, Vereny (v povídce Mansfeldova

Thekla), Peldřimovského, Mydláře, ostře vyznačeny zas jich protivy, Jeníšek, soudcové in haereticis atd. A rovněž je tu efektů čistě dramatických dosti, zejména zakončení aktu druhého, výjev ve Šmerhovně při popravě na Staroměstském náměstí, soud, celý akt poslední. Za méně šťastný považujem zmíněný již výjev u mrtvoly Vereniny, jako bychom byli sobě také poněkud jiného stupňování v aktu třetím přáli. Zde vypravuje predikant Jakobides, dívající se z okna, hostům ve Šmerhovně o počátku i postupu hrůzné popravy. Mezitím přichází sem také Kaplíř ze Sulevic (v povídce co ženich Theklin Kochan z Prachova), jehož otce právě popravují. Mocný to a veledramatický okamžik, ale nadál velký děj popravní již mizí, děj ve Šmerhovně, o sobě třeba psychologicky zajímavý, nabývá převahy a jen vyvolávání jmen sem zalehá zvenčí takřka bez ozvěny a větší váhy. Bylo by na vůli spisovatelově, aby ve scéně té stupňoval děj jiným trochu pořadem. O ději samém nebudem se šíře rozpisovat. Zanedlouho vyjde „Pražský žid" zajisté tiskem, Kolárovy romány nalezají se taktéž v každé domácí knihovně, nechť čtenáři si srovnávají. Prozatím jim podotýkáme jen tolik, že Lomnický, v novele velmi činný, zde ani nevystupuje, jeho úkol pak že přidělen Janu Mydláři, dále že konec děje přenešen na hranice *slezské*. Obecenstvo vyznamenávalo spisovatele po každém aktu, uznávalo také zároveň markantní sílu, jakou spisovatel herec provedl úlohu kata Mydláře. Hra byla vůbec pečliva. S beneficiantem zápasili v úspěchu pí Šamberková, p. Kolár ml. (Jeníšek), p. Frankovský (Peldřimovský) a p. Šimanovský (Falu-Eliab). Konečně jsme spatřili p. Šimanovského zase jednou v úloze ho důstojné. P. Šimanovský je hercem, jakéž muž u nás již znenáhla dostávati se musí více úloh charakterních; ale rok mine po roku a vzácný ten talent, podporovaný vůlí i pílí nejlepší, nedochází zdárnějšího zaměstnání! Výborný byl také p. Seifert v lechtivé a těžké úloze famula Jehuda – také tohoto herce přáli bychom sobě vídat častěji v činohře zaměstnaného. P. Chvalovský kreslil Rozražovského, iudicem in haereticis, rozkošně maskou i slovem; méně se dařilo soudcovskému jeho druhovi Valerianu, p. Šamberkovi. Týž

hrál víc do obecenstva než pro jeviště a dojem nebyl pak činohře odpovídající. Sluší ještě chvalně jmenovati pp. Poláka, Bittnera a Puldu.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 26. listopadu 1871

ZAPOVĚZENÉ OVOCE

P. Bittner nám k benefici své uvedl Štolbovo nejnovější dílo, tříaktovou veselohru „Zapovězené ovoce“. Štolba již napsal několik her a zajisté jich napíše ještě mnoho: „Zapovězené ovoce“ nebude mezi všemi hrami jeho ani nejlepší, ani nejhorší, tak někde uprostřed. Řekne-li se o novince té, že výdatně baví, řeklo se také již vše, čeho spisovatel sám docíliti chtěl. Štolba se neptá úzkostlivě, překvapuje-li základní myšlenka svým obsahem, je-li ta či ona scéna právě nová, jde-li v dialogu vtip za vtipem a je-li vůbec také ten vtip ještě neslyšený, on nebrousí ani příliš úzkostlivě mluvu osob svých, ale je při tvoření vesel, píše vesele a také se mu velmi často podaří, že vzbudí veselost výdatnou. Více sobě nežádá a toho dociluje často již nynější spisovatelskou svou individuálností: mladistvá svěžest a lehkost vždy se líbí. V užívání komických situací často šťasten (situační veselohra a fraška zdá se že dle dosavadního bude vlastním jeho oborem) nemůže být v ostatním pak již nikdy zcela nešťasten. Přec bychom v prospěchu jeho i jeviště českého sobě přáli, aby pracoval Štolba trochu více ještě do hloubky, aby myslil na věci novější a původnější i aby snad pracoval pomaleji než potud; práce, kteráž spisovateli nepřišla dosti draho a za niž nevydal plný duševní peníz, nemívá vždy cenu trvalou a mstí se to ještě víc pak na pozdějších pracích jeho. Štolba je rozhodný talent a „Zapovězené ovoce“ je novým toho dokladem i udrží se na repertoáru pro občasné provádění. Zvláště akt

druhý je velmi živý, zábavný a působivý, zato by měl akt třetí o polovici být zkrácen. Sama myšlenka základní (že různí lidé, vesměs svorní ve spílání zábavě světské /zde plesu maškarnímu/, přec všichni tajně v ní se zúčastňují) žádá, jednou vyčerpána, zakončení mnohem náhlejšího. Charakteristika osob všech je právě tak jasná jako exposice kusu, který byl veselohernímí sílami našeho jeviště sehrán hladce a svědomitě. Několikeré vyvolání bylo spisovateli svědectvím, že plody talentu jeho jsou obecenstvu našemu mily.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 11. prosince 1871

HUSIČKA Z PODHÁJE

(Božena Mrázková)

Sl. Božena Mrázkova hrála včera, nemýlíme-li se, po druhé co člen královského zemského divadla Julii v „Husičce z Podhájí“. Již pohostinskými hrami na jevišti našem získala si slečna přízeň obecenstva a nepochybujem, že si přízeň tuto dalším účinkováním netoliko zachová, nýbrž ještě rozmnoží. Co Julie hrála včera – řekněme krátce: roztomile. Slečna odloží zajisté brzy ještě některé rušivé manýry a pak teprv se jak náleží ukáže, že divadlo české získalo sílu rozhodně dobrou.

NÁRODNÍ LISTY 4. ledna 1872

PORUČNÍK – PRINCEZNA TREBIZONDSKÁ

Dávali přece jednu činoherní novinku, Garrickova „Poručníka“. Poroučel se ale ihned zas, vzdor ušlechtilému svému základu myšlénkovému i vzdor pěkné píli, jakou vynaložili

sl. Horská a pp. Frankovský, Šimanovský a Chvalovský. Umřel zastaralostí a jsme v stagnaci další. Velkou vinu mají ovšem časté letošní nemoce našich umělců, hlavně umělkyň, přec nemůžem vše a vše, co neučiněno, omluvit jen nemocemi. Nyní se také dostavila, jak jsme bohužel předvídali, – pomsta z toho, že zanedbáno získat platných mladých sil na doplnění damského našeho personálu. Máme herečky skutečně dobré, některé výtečné, jenže je jich málo. Pí Malá nešťastnou náhodou vůbec pro zimní sezónu zdá se být letos již ztracena, alespoň tak dalece, že as víc nepřispěje k valnějšímu předvádění novinek. Pí Šamberková byla následkem nemoci pí Malé věru úlohami nejrozmanitějšího druhu až přemáhána; měli jsme tím příležitost poznat, jakouže vícestrannou dobrou sílu v ní máme, ale každé přílišné namáhání se jeví v následcích a také pí Šamberková nyní churaví. Zbývají slečny Čermákova, Horská, Lipšova, pak pí Hynková. Obor poslednějších dvou dam je určitý, nemohou přes něj *zpět*. Sl. Horská činí, seč její síly, také dovedla valně postoupit v přízni obecenstva, přec není lze žádat na její umělecké individualitě všeho, a je-li docela pravda, že i sl. Horskou ztratit máme, marně se ohlížíme po náhradě. Bylo a je nalehavou povinností vyhledat pro obor tragický herečku ještě jednu, rovněž mladou a nadanou. Také sl. Čermákova jeví choutky přímo velezrádné proti naší veselohře. Chce prý „se doučit na operní subretu“. Litujem toho tím více, že slečna nemá věru dlouho ještě potřebí pomýšlet na včasné vymanění se z oboru naivního i že ve veselohře má skvělý výsledek po ruce, kdykoli se jí líbí, kdežto v operním světě teprv, a to pracně bude se musit proň namáhat. Na všechen způsob bylo již dříve nutno postarat se také pro obor naivní o sílu doplňující. Ředitelstvo předvedlo nám proto sl. Mrázkovu. Byli bychom s ní zatím spokojeni, talentek je zde, a víme také dle všech svých posavadních naivních milovnic, že tónu zcela přirozeného nedomohla se *ihned* žádná z nich, – avšak nevíme nyní, co ředitelská kancelář dále se sl. Mrázkovou zamýšlí. Operistická touha sl. Čermákovy umožnila nám opětné předvedení Offenbachovy „Trebizondské“. Je známo, že intendant náš dal „Trebizondskou“,

za léta příliš namáhanou, poodložit, aby zimní repertoár řádně se rozvinout mohl; když ale ten repertoár nechce a nechce a když veselý masopůst již se nastolil, vrácena nám „Trebizondská“ zase. A přišla v celé slávě své, s milou Žanetou, obratnou sestrou její, s nejvybranějším knížetem, nejklasičtějším komediantem a zcela novým Rafaelem – sl. Čermákovou. Úspěch její byl dobrý; arci vadila slečně při zpěvu trochu tréma a při próze pak jakés pokračování trémy té, ale milý hlásek a jistý záchvěv pravého citu přece zvítězily dosti šťastně. K veselohře prý se nedá právě tak nikdo nutit, jako se nedá zabraňovat lásce, – ale ať jen zůstane sl. Čermákova veselohře zachována, trochu té lásky k opeře jí přitom odpustíme.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 16. ledna 1872

ADRIENNA LECOUVREUR

Kéž stojí již naše divadlo velké! Od dveří ke dveřům bychom měli chodit a do všech domácností volat: Dokončte své dílo národní! Sbírejte peníze a dohánějte i stavitelského dělníka i stavitelského mistra, aby stál již rozsáhlý chrám českých Mus! Ta zatímní budova jejich věru již nestačí. Obecenstvo úžasně se množí, roste již, abychom smělejším obrazem se vyjádřili, ze stěn posavadní budovy ven. Den co den je divadlo naplněno, i při kusech, které těšily se dříve smutné pověsti, že dovedou hodně mnoho obecenstva – odehnat! Každý ví, že to byla přísná činohra, a nyní, když se provozuje přísná taková činohra, je plno jako – při „Trebizondské“, obrat v té větě frivolní, přec však velmi pravdivý. Bohužel nečiní se pro činohru, co by se činiti mohlo, – jeť posud příliš mnoho pánů a málo poddaných, mnoho velitelů a málo poslouchajících, mnoho „vlastenců“, ale málo „nadšenců“. Nové

hry se neobjednávají a staré neopravují, nových sil pro mnohé obory se nehledá, přípravy a zkoušky jdou starým svým, naprosto již nedostatečným způsobem dál – a jakž ještě znějí ty žaloby stokrát, ba tisíckrát již pronášené a *vždy* oslyšené. A máme již nyní, vzdor mnohým mezerám, činoherní personál, že možno se z něho upřímně potěšit. Jen systematické řízení, a česká činohra bude chloubou slovanského světa! Již nyní nás potěší často. Novějším spoluúčinkováním výtečné pí Malé získali jsme již zas několik večerů rozhodně krásných. Zatímní remplaçantka její v oboru prvních tragických milovnic, sl. Horská, zkusila se po prvé co Markétka a docílila – vyjma ještě základ úlohy příliš sentimentální – úspěchu velmi pěkného; slečna vyšinuje se již značně nad obor druhého stupně. Taktéž pí Šamberková zkouší sílu svou v oborech co nejrozmanitějších, ne sice vždy se zcela stejným výsledkem zevnějším, což ovšem by bylo skoro zázračné, přec zajisté na velký prospěch svůj herecký. Také to, že sobě obrala k benefici své titulní úlohu Scribovy „Adrienny“, uznáváme za pěknou zkoušku v oboru, jenž ovšem je herecké individualitě její poněkud cizí! Obstála ve zkoušce té pomocí rutiny již vytříbené velmi čestně a zevnější výsledek byl pochlebný. Rozumí se samo sebou, že na ještě větší prospěch jeviště našeho bude další umělecký rozvoj pí Šamberkové hlavně v oboru, k němuž je samou přírodou nejprv vedena a v němž již vítězila, obor to vyznačený jednak „Vlastí“, pak „Fernandou“. Máme v pí Malé umělkyni tak již dokonalou a v pí Šamberkové tak rychle se rozvíjející, že každého musí opravdově potěšit zápas obou dam, kde je příležitost vidět je *vedle* sebe, jako ve „Fernandě“ nebo „Adrienně“. Těšíme se na „Adriennu“ se zápasem tím. Ostatně nebylo benefiční představení to právě vzorné, třeba byli pp. Bittner a Polák zde velmi dobří a p. Šamberk co Michonet výtečný. Charakterní úlohu tu provedl p. Šamberk tak krásně, že bychom upřímně přáli, aby sám vyhýbal se Sparadrapům a podobným.

NÁRODNÍ LISTY 2. února 1872

STÁVKA JULIE ŠAMBERKOVÉ

Pí Šamberková „dělá strike“. Je to záležitost, kterou sobě ředitelstvo samo se jmenovanou dámou vyřídí. Aby se časopisy do toho mísily, není potřeba. Proto také nemůžem ani špetku víry přiložiti kolportované zprávě, že míní pí Šamberková přestoupit k zdejšímu divadlu německému. Zpráva ta je patrně schvální, věříme sice, že by p. Wirsing engažoval třeba polovici členů českého divadla a – nechal je chodit procházkou, známe ale také pí Šamberkovou co dámu velmi rozumnou. Ona zajisté ví a dovede dobře ocenit, že krásné chování se českého obecenstva k jejímu talentu platilo posud právě talentu mnohoslibnému pro další budoucnost. Posud nedostihla ještě plné výše svého rozvoje co umělkyně česká a nenechá sobě ujít příležitosti, aby dokázala, seč vlastně jest, a posloužila tím i sobě i českému umění. Pí Šamberková nepustí se do planých experimentů, experimenty jsou nebezpečny, máme příklady.

NÁRODNÍ LISTY 11. února 1872

BANDITÉ – PRINCEZNA TREBIZONDSKÁ

Dávali se „Bandité“ a „Trebizondská“. Divadelní cedule naše, jež se vyznamenávají zvláštní duchaplností (nejvíce mají snahy pedagogické a poučují na příklad, že „jemnostpaní šla spat“ zní po francouzsku „madame est couchée“), oznámily nám tentokráte, že oba jmenované kusy dávají se „naposled v této zimní sezóně“. On se sice po tom nikdo neptal, ale zato je ta cedulní ochota tím záslužnější! Budoucně, až se bude „Enšpigl“ dávat, budem nejspíš číst: „Upozorňuje se ctěné p. t. obecenstvo, že co svět světem státi bude, nikdy už se nebude provozovat ‚Enšpigl‘ víc na den 18. února roku 1872.“ Bylo také patrně oběma kusům velmi smutno při

loučení se s tou letošní slavnou zimní sezónou. „Bandité“ byli zvláště schlíplí, p. Křtín na příklad řval pohnutím tak, že už chtěli poslat pro komisaře, a dámám se stahovalo hrdlo či citem, či masopustem, že je nebylo ani slyšet. Jediní p. Frankovský a p. Šamberk zůstali necitelni, při humoru, a bavili obecenstvo. „Princezna trebizondská“ byla již veselejší, zvláště to arci zásluha p. Mošny.

NÁRODNÍ LISTY 15. února 1872

CORIOLANUS, VOJEVŮDCE ŘÍMSKÝ

Shakespearova „Koriolána“ jen za dvojí podmínkou lze provozovat: je-li dostatečná síla pro úlohu titulní a je-li dostatečný čas, aby „scény lidu“ byly secvičeny jakoby nějaký velký sbor v opeře. V tom ohledu má hra ta svoji již historii u nás. Tušíme, že to bylo r. 1857, kdy se objevila po prvé na jevišti českém, ale pamatujem se velmi dobře, že bylo provedení slavné. Kolár st. hrál Koriolána a snadže to byl nejskvělejší moment v bohaté jeho činnosti herecké, a souhra byla přitom tak znamenita, že jsme po tu dobu neviděli lepší. Po p. Kolárovi převzal Koriolána p. Šimanovský. Herec ten, tak výtečný v „Macbethu“, „Narcisu“ atd., není bohužel dosti často zaměstnán v obsáhlých úlohách charakterních. Šimanovský co Koriolán ovšem není totéž jako Šimanovský co Macbeth, ale přec jím dochází síla té velké a zvláštní povahy římské velké své a markantní plastičnosti. Stále rozprouděná náruživost ovšem by mohla být ještě odstupňovanější, také se ještě nechává p. Šimanovský poněkud svést textem své úlohy k podání trochu méně elegantnímu, avšak bylo by jen potřebí častějšího sehrání, aby i ty vady zcela se odstranily. Ze staršího obsazení zůstalo jen velmi málo zachováno – sl. Lipšova co Volumnia, a sice co výborná Volumnia. Beneficiant p. Pulda pokusil se o úlohu Menenia Agrippy Úloha ta těšila se na našem jevišti vždy provedení velmi

šťastnému. Snažlivý p. Pulda ovšem nemá posud dostatečné měkkosti tónu pro úlohy podobné, ale celé provedení svědčilo o rozumu a – což nám velmi mnoho platí – o důsledné charakteristice. Ostatní úlohy byly vesměs pečlivě sehrány, scény pak z lidu byly provedeny věru výtečně. Musila as býti pěkná řada zkoušek, a to velmi pečlivých, aby docílen byl výsledek tak krásný! Vyslovujem režii plné uznání své a prosíme jen ještě o maličkost – ne tak příliš hlasité zákulisní velení mezi hrou!

NÁRODNÍ LISTY 20. února 1872

ZAKROČENÍ NOVÉ DIVADELNÍ SPRÁVY

Nová naše divadelní správa vydala z právomocnosti své již několik prohlášek k členům. Nejnovější zní v ten smysl, že „kdo by mínil, že nemůže podrobiti se zákonům divadelním a usnešením družstva, jakž mu úmluva předpisuje, může do osmi dnů se přihlásiti, a bude ihned zbaven kontraktu svého“. Rozumí se samo sebou, že ustanovením tím nepozbudou ani jediného svého, skutečně o prospěch divadla i svůj dbajícího, řádného člena. Avšak bylo přec již jednou potřebí řádného zakročení do poměrů někdy anarchických. Nepřijít včas na zkoušku, nedostavit se k suflování nebo statování, vrátit prostě úlohu, „která se mně nelíbí“, nevydat úlohu jinou, „protože je moje“, atp. byly tak ty malé správnosti té oné „síly“. Těm „maličkostem“ má se odpomoci.

NÁRODNÍ LISTY 22. února 1872

CHODÍ POZDĚ DOMŮ

„Chodí pozdě domů“ – po delším oddechu zase novinka! Neučinila zvláštního rámusu. Základní myšlénka, že jedna paní se zlobí, že její muž se trochu toulá, a druhá zas, že ten její stále jen u ní, není nova, je tuze stara, – a že se vše rozluští na maškarním plese, kde mimovolně sejdou se solidní i nesolidní, je myšlénka ještě starší. Přec je kousek ten dvouaktový zábavně psán a bavil by víc a víc, kdyby došel provedení lepšího a lepšího. První zlepšení by se stalo, kdyby kus byl jinak obsazen – nynější obsazení je z gruntu špatné –, a druhé zlepšení by bylo, kdyby někteří ze spoluoučinkujících dali sobě větší práci. Sl. Čermáková a p. Šamberk zápasili také trochu ještě se slovem. Parodistický způsob hry páně Šamberkovy (jíž paroduje jmenovaný herec i pěkný svůj dřívější žánr „Třicátý listopad“) bavil ostatně výdatně. Humor ovládá p. Šamberk stále ještě výdatně.

NÁRODNÍ LISTY 1. března 1872

PODĚBRADOVNA

Původní truchlohra v pěti jednáních od Františka Zákrejse

△

Máme již přece nějakou řadu spisovatelů, jichž jmeno, je-li podepsáno pod divadelním kusem novým, již samo nám podává záruku zdaru. Bozděch, Hálek, Jeřábek, Kolár, Pfleger, Štolba a j. j., k nimž čestně přidružil se již také Zákrejs. Jeho „Národní hospodář“ líbil se pro jistou zralost duševní, pro dostatečnou obeznalost v požadavcích moderního dramatu, pro zjevná v něm studia psychologická, hlavně ale pro tu vřelost, jakou obestřel novější naše otázky sociální. A ta vřelost pravého básníka a nadšence, která vyznačovala „Hospodáře“, otiskla také milý znak svůj v čelo „Poděbradovny“,

dramatu historického. *Idea* je to, mohútná, důležitá idea, jižto Zákrejs nám zde i onde, v kuse moderním i kuse historickém předvádí v rouše dramatickém, ale idea ta nepůsobí o sobě, k ní se připojil *enthusiasmus* básníkův – bez dostatečného ohně nedobudem ani z dobré rudy kovu drahého. Je jisto, že Zákrejs neplýtvá enthusiasmem, že se rozněcuje jen pro idey vznešené.

Sáhl nyní do české historie, do nejslavnější její doby. Do oné to doby, kdy český duch stál v čele lidstva, kdy český národ byl národem prvním, nejen pro činy hrdinné, nýbrž proto, že činy ty byly vykonány ve jmenu humanity, pro lidstvo celé, pro volnost a pokrok jeho. Jak daleko jsme nyní od doby té, ne ve svých názorech, aniž ve svém chtění, ale v síle a provádění! Sklesli jsme v Thermopylách svých, jimiž duch nicoty chtěl se přes nás vrhnout na Evropu celou, a teprv nyní rozvazujem své rány. Ale právě v tom velkém rozdílu dob spočívá pro básníka největší tíž. Nesmí psát, jak by chtěl, rozepíná-li křídla, musí to činit *opatrně*, je-li nadšen, musí *mírnit* své nadšení dle požadavků – divadelní censury. Ostřihuje myšlenky, váží slova, níží klenbu své budovy. Mimo to by rád dostál nejen pravdě historické a ideálům básnickým, nýbrž i požadavkům zvláštního nynějška, politické tendenci – další závada. Spisovateli českému je takřka líto těch pokladů, jež dřímají v historii naší, raději je mnohý nechává dřímat až do časů bohdá šťastnějších, kdy budou moci v slunci svobody zazářit leskem plným.

Zákrejs sáhl do těch pokladů vzdor nepohodě politické a zdařilo se mu. On *rozehřívá* dramatem svým. Jeho drama je drama české, diváku a posluchači českému na mnohých místech stahuje se záchvěvem hrdlo, nadšení je na jevišti a nadšení v obecenstvu. Mimo to má Zákrejsova českost ráz onen, jakému také my jedině rozumíme; také my vidíme v Čechu *člověka*. V tom ohledu jsou myšlénky, jaké v „Poděbradovně" slyšíme, myšlénkami co nejčistšími a nejvznešenějšími: Zákrejs porozuměl i české historii i širšímu úkolu lidstva. Ale – raděj to připojujem hned zde – jako Zákrejsův kus na bezprostřední cit posluchačův působí tak mocně, že tohoto místy

přivádí až k projevům „nedivadelním“, také spisovatele samého přivedlo nadšení až zas k chybám co do dramatičnosti. Myšlénce své o znenáhlém postupu kusu obětoval i dramatičnost a z dramatu přešel takřka k modernímu reflexivnímu epu.

Kunhuta, dcera Poděbradova, je zde personifikací českého ducha a jeho kras. Přivádí ji bratr Viktorin do Budína co nevěstu Matyáši Korvínovi, s nímž se byla seznámila za téhož vězenství v Praze. Matyáš ji miluje horoucně, zamiloval sobě také Čechy a národ český, ale nyní začíná se do toho plést Řím, věčný nepřítel Čechů. Papežský legát pronáší interdikt na zemi, jejíž král sobě béře kacířku. Isolována od průvodu českého, jenž odnáší domů s sebou výpověď nové křižácké války, a přemožena láskou k choti, na jehož hlavu vidí se řítit celou spoustu neštěstí, odpřisáhá víru svou – tragická vina. Češi táhnou na Uhry, předtím již byl Turčín s nesčíslnými houfy přerazil přes Dunaj. Korvín musí nejprv proti Turkům, Kunhuta je zatím vládkyní a v nápravu své viny užívá nyní Kunhuta moci své, učiní smír s Čechy, z Čechů spojence Uhrů. Turek je zahnán, vítězové se vracejí, vtom zasahuje zas legát papežský; lid se bouří proti králové, slabý Korvín podlehá, Kunhuta se vrací do své vlasti, nesouc jí zas jen válku. V den boje vrhá se mezi voje české a uherské, ale tu ji zasahá smrtonosný šíp, spuštěný opět zrádným lučištěm římským.

Toť krátce obsah hry. První dějství, obsahující exposici, je výtečné, plno života a pestré osnovy, druhé dějství ještě zvyšuje krásný dojem ten, v třetím, od polovice jeho, dramatičnosti ubývá. Zde položil spisovatel zrovna doprostřed dramatu, kde se má děj vrcholit, jakousi zpověď Kunhutinu, dlouhý monolog, jímž ovšem dobře se vysvětluje duševní proces Kunhutin, ale zároveň jako vysokou hrází přerušuje další rozvoj živý. Od toho místa je „Poděbradovna“ více dramatem knihovým než divadelním. Zákrejs chtěl v „Poděbradovně“ vykreslit *genia českých dějin* v celé jeho *myšlénkové* velikosti, také ho vykreslil mohútně, ale tomu myšlénkovému obsahu podřízen přespříliš děj sám. Každá skoro z ostatních

zde činných osob ustupuje kvůli tomu až přespříliš do mlhavějšího pozadí, vyjma pevně kreslenou povahu velkého papežského legáta jsou ostatní povahy kusu jen tak hvězdičkami vedle měsíce – čím jasnější měsíc, tím hvězdy od něho dál. Ne snad že by Zákrejs kreslil své povahy nedůsledně, jsou i v nedůslednosti důsledny, ale vyloučeny skoro ze vší součinnosti jen tak se nadál kmitají. Mimo to je Kunhuta – genius český – dle toho také víc povaha měkká, někdy sensitivní, tedy někdy lyrická.

Celkovitý dojem byl ovšem velmi pěkný. Zákrejs může být s výsledkem úplně spokojen. Některé zkráceniny v druhé polovici kusu pomohou při představeních dalších. Provedení bylo velmi pečlivé, až na některé nedohody, jež jsou snad jen vinou nešťastného malého jeviště. Paní beneficiantka hrála Poděbradovnu. U ní bylo ovšem velké porozumění ideám spisovatelovým a byli bychom jí četné ty věnce, jež obdržela hned při vystoupení, rádi hodili *po* úloze tak krásně sehrané vzdor tomu, že zápasila pí Sklenářová-Malá tentokráte s patrnou indisposicí orgánu. Výborný byl též p. Pulda – trochu mladý, trochu příliš pohyblivý legát, takto ale pěkně představovaný. Jmenujem-li ještě pp. Šimanovského, Bittnera, Kolára ml. a p. Poláka, vyznačujem jen úlohy hlavnější, takto byly veškeré úlohy vůbec dobře obsazeny a pečlivě provedeny. Obecenstvo přijalo kus s častým nadšením a volalo spisovatele vícekráte.

NÁRODNÍ LISTY 6. března 1872

ŽENA Z LIDU

(Marie Horská)

Nedělní *odpolední* představení učinila obzvláště zajímavým sl. Marie Horská. Uvykli jsme již vídat v neděli odpoledne jen frašky, interesantní především svrchovaně nedbalým provedením, a proto zaznamenáváme s obzvláštní ochotou, že se

také jednou v neděli odpoledne nehrála fraška a že se hrálo pečlivě. Mluvíme o hře, a nikoliv o kusu; „Žena z lidu“ anebo „Síla mateřského srdce“ sotva by nás přiměla k referování. Hlavní úloha (Marie) byla v rukou sl. Horské a neobyčejná svědomitost, chuť a píle, s jakouž ji slečna provedla, zasluhuje obzvláštního uznání. Hra její byla tak promyšlená, vroucí a opravdová, že při každém tklivějším momentu obecenstvo k bouřlivému potlesku strhla. V ní soustředila se pozornost diváků, kolem ní neobvyklá v neděli souhra. Právem můžem tudíž říci, že toto představení náleželo sl. Horské, jakož z povinnosti konstatujem, že ustavičná horlivá snaha její vždy značnějších dociluje úspěchů. – Mimo sl. Horskou dlužno ještě zmíniti se o dokonalé hře pánů Kolára ml. (Rémy), Šimanovského (Bertrand), Bittnera (Theobald), Poláka (doktor Appiani) a sl. Slavinské (hraběnka z Bussiersu). Návštěva byla za příčinou pěkného počasí slabší než jindy.

NÁRODNÍ LISTY 10. dubna 1872

SLAMĚNÉ SRDCE
PAS DE DEUX – OSTŘÍ HOŠI

V sobotu, v benefiční večer sl. Josefiny Čermákovy, provozována nová veselohra italská – nejslabší to z novějších, nám posud předvedených italských her. Název její „Slaměné srdce“ pověděl již všechno, přidáme-li k tomu jen ještě, že to srdce bije v prsou mladého muže, který vyšel, aby seznal svět a ve světě ženu mu osudem určenou, a hned na první štaci své dostane se do kruhu, jemuž vévodí mladá vdova a jehož další členové jsou mladá přítelkyně a ještě mladší neteř vdovina. Tato – ač všechny tři do mladíka se zamilují – zvítězí, neboť slaměné srdce se přesvědčilo, že líčená šílenost jedině u krásné neteře nalezla pravého soucitu. Známe jistou francouzskou novelu líčící podobný poměr a možno, že vnukla také Italovi

Muratorimu myšlenku k veselohře. Jenže novela má nepoměrně jemnější průběh co do stránky psychologické. Hrdina slaměného srdce miluje přec jen hned od počátku jednu z tří sester, není sobě toho ale, pleten krásou ostatních dvou, dříve vědom, dokud nehrozí mu ztráta. Ovšem by veselohra italská získala hrou ještě protříbenější, hlavně tím, kdyby *všechny* tři spoluoučinkující dámy – nechcem tu ještě udávat jmena – byly stejně mocny slova. Obecenstvo tleskalo přece hře a kusu, až na některé neitalské „Pepík“, „Toník“ atp. zcela pěkně přeloženému. Následovalo „Pas de deux“, v němž slečny Ferari a Frika již po druhé s úspěchem vystouply, a pak Suppéova jednoaktová komická opereta „Ostří hoši“. Obsah libreta hledej v staré Kotzebuově veselohře nebo v ještě starších povídkách Canterburských, jedná se zkrátka o napálení lichváře ve prospěch chudého, zamilovaného párku a tlupě příbramských akademiků povede se napálení to pomocí starého „drahocenného“ obrazu. Náhradou je hudba. Ouvertura je sice chuda, z polovice nic a z druhé polovice taneční šablóna, ale po vyhrnutí opony slyšíme kuplety co nejpěknější. Zvlášť kuplety pp. Frankovského a Mošny líbily se pro živé nápěvy i skutečně charakteristický přednes. Zpěvným provedením vynikla nejvýš „akademik“ sl. Sákova, jejíž zpěv způsobil několikero vyvolání. Slečny Čermákova, Kupkova a Hanušova neměly dostatečné příležitosti, aby pronikly, ovšem ale přičinily se dobře k zdaru celkovitému.

NÁRODNÍ LISTY 16. dubna 1872

DEBORAH

(První vystoupení Heleny Veverkové)

Předvčerejší večer předvedl nám novicku v umění, sl. Helenu *Veverkovu.* U nás nemůže se přísně provádět pravidlo, že na jevišti zemského divadla nemá se připouštět začátečník

neb začátečnice; nemáme jiných divadel větších, a šíří-li se pověst o talentu skutečném a osvědčí-li se novic ve zkouškách předběžných, není ovšem příčiny, pro kterou by měly mu být kladeny překážky. Zvlášť to platí o dámách, v dámských oborech jsou u nás mezery největší. O talentu sl. Veverkovy šla pověst co nejslibnější a také se dokázalo nyní, že nebyla lichá, třeba by úloha Debory těžkou pathetičností a zas hned rozháranou náruživostí svou vyžadovala již nějaké rutiny. Slečna je do budoucnosti zjevem vskutku mnohoslibným. Krásný zevnějšek a zvučný, skvostný orgán, jakého jsme posud na jevišti svém neslyšeli, dále výrazuplné oko i tvář ušlechtilé mimice velmi přístupná jsou pro budoucnost neocenitelným darem. Také ale porozumění je úplně dostačující, ba chcem-li již zde něco vytknout, viděli jsme porozumění toho více, než pouhá deklamační úloha Debory snese, vyžadujíc spíš kontur pro každou scénu jen jednolitých, všeobecných, ale silných, než pointování podrobného. Slečně lze vytknout spíš, že hodlala podat příliš mnoho, než že podala příliš málo; snažila se co nejostřeji, takřka epigramaticky jasně pronést každou větu a tím ovšem vloudí se protiva do pathetického tónu základního, protiva, jakou ani umělkyně již hotová zcela by nepřemohla a nevyhnula by se jakés zdánlivé zde nepřirozenosti a plynoucí z toho monotonii. Nedivíme se ostatně tomu. Začátečnice, zvlášť tak mladá začátečnice (sl. Veverkově není prý ještě zcela šestnácte let!), nemá divadelní akcenty citu a náruživosti ve své moci, bojí se také právem nechat se unést instinktivním proudem náruživosti a raději se svěřuje rozumu. Ale ten patrný rozum v pochopení úlohy je nám právě zárukou pro slečninu budoucnost. Arci se musí slečna ještě něčemu přiučit, především musí se učit svrhnout mnohé z toho, čemu se byla *posud* naučila: jisté to, na německých divadlech panující, protahované deklamaci, některým nečeským akcentům a nedobrému rozdělení hlasu, navyklému na malém divadle diletantském. Poslednější vadou, za niž slečna ovšem nemůže, mnohé se tentokráte ztratilo, co by bylo mohlo snad působit úchvatně, tak jak to úchvatně bylo myšleno. Slečna nehodlá nyní ještě upoutat se

stále k divadlu a činí dobře, vzdor tomu, že by i menšími zde onde převzatými úlohami rutinu svou rychle zvýšila. Zato doufáme, že ji spatříme příští zimy alespoň v několika vhodných úlohách a pak že budou vytknuté, snadno odstranitelné vady již odstraněny. Pak také jí prorokujem úspěch nepoměrně ještě větší než tentokráte. Slečna byla as osmkráte volána. S ní se sdíleli o přízeň obecenstva beneficiant p. Seifert, jenž hrál Josefa živě a pěkně, také důsledně po první tři akty; v posledním poněkud vymknul se z pravého tónu činoherního. P. Pulda pěkně sehrál otce Vavřince, chváliti dlužno také pp. Frankovského, Poláka, Kolára ml. a Šimanovského. Roztomilá byla sl. Horská co Hana.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 28. dubna 1872

MEZI SEZÓNAMI

△

Jsme v oné výroční době, která se nám vrací za rok sice dvakrát, které my ale přece říkáme, že je „zajímava“. Míníme dobu „slunobratu“ divadelního, kdy je nám na příklad v městském divadle již příliš horko a v aréně ještě příliš zima, kdy se v Prozatímním potíme a v „letním“ cvakáme zuby, zkrátka kdy je nám zrovna tak příjemno jako mezi dvěma seslíky. Letos se z vůle přírody dostavila sezóna letní dřív než jindy, slunce vystouplo rychle výš na nebi, ředitelstvo vystouplo rychle za ním na ceníku arénních míst, vrata arény se otevřela a na větrnaté jeviště uvelebili se „Mravenci“, „Lišák a Smola“, „Krupařovic Pepička“, „Krakonoš“, „Princezna trebizondská“, samí staří známí, a jiní ještě starší, plni již vrásek, táhnou hrozivě za nimi a – my se přiznáváme, že nás letos do arény ještě nelákalo mnoho. Snadže netušeně brzký počátek letních her ředitelstvo překvapil, takže nemohlo ihned posloužit nějakou novinkou, zvlášť proto, že i když příroda nečiní pražádných mladistvých skoků, když je „v českém

ráji“ zcela pravidelně devět měsíců zima a tři měsíce trochu tepleji, divadlo naše se vždy a vždy vzpamatuje teprv tak uprostřed sezóny, že třeba pro „novou sezónu“ také něco dělat. Avšak něco, a sice něco výdatného musí ředitelstvo letos učinit záhy. Venkovské arény pouštějí se chutě do závodu (Kramuelova zahájila hry u nás ještě neprovozovanými „Černými ďábly“ od Sardoua), s vyšším ceníkem není obecenstvo příliš spokojeno a nový náš pan intendant, jakýs pan Fürstl, je sice výkony českého divadla nadmíru prý potěšen, ale zahájil svou činnost tím, že hlasoval pro zmenšení subvence. České obecenstvo *musí* k skvělému tomu činu nového zemského výboru odpovědít návštěvou zvýšenou a výdatnou, ale ředitelstvo *musí* také mnoho učinit. Také prý učiní, již nyní slibuje leccos – pravili jsme, že jsme právě ve výroční „zajímavé“ době a slibování je právě částí zajímavosti té. Připadá nám to divadelní slibování jako slib „věčného míru“ po *každé* válce – věčný mír je na papíře a sliby jsou jako děti. Víme, kolika nemocem podlehá dítě a jak těžké je odchovávání! Každý z nás má v životě svém již hezkou řadu nevyplněných slibů na svém vrubě, proč by jich nemělo ředitelstvo! Ale je příliš rozhodně prospěchem jeho vlastním, aby splnilo vše, co dle okolností vůbec možno.

Zajímavá doba! Právě teď mohli bychom se bavit výpočtem, mnoho-li „dětí“ jsme pochovali za sezóny minulé. Nesmíme být nespravedlivi. Přece jsme spatřili za zimy několik děl nových, ne mnoho, mohlo jich být o hezké číslo více, ale co přišlo, bylo *zajímavé*. Nejzajímavější mělo přijít právě na konec, jako slunce, když už zapadá, teprv rozmetává nejohnivější paprsky své. Měli jsme po delší přestávce spatřit zase něco od *Bozděcha*, veselohru novou, a uslyšet po delším, opravdovém napnutí první delší operní skladbu od *Hřímalého*. Večer nás ale překvapil, Bozděchův „Světa pán v županu“ již zadřimne a zaschne v letním úpalu, na zimu pak teprv obživne, aby více z jeviště českého nezmizel. Seznali jsme výborné, krásné dílo to a prorokujem mu úspěch co nejrozhodnější. Zato veselá opera Hřímalého přestála již základní zkoušky své a provede se přece ještě, k benefici našeho

Lva. Píli beneficianta i skladatele musíme být povděčni za to, že i poslední obtíže jsou jakoby již přemoženy a že výborné to dílo podá se obecenstvu co jarní, svatojanský dar.

Talent Hřímalého již dávno poutal pozornost všeobecnou. Cokoliv jsme od něho slyšeli, nejmenší nějaká vložka operní či balet či kuplet, vše svědčilo o talentu samostatném, o invenci velmi šťastné, zároveň o vybraném vkusu i o vysoké znalosti hudebního umění. Jeho „Zaklený princ" má ukázat veškeré ty vlastnosti v rámci velkém, a ukáže je také. Slyšeli jsme již všechna hlavní čísla tříaktové té opery a můžem říci, že vše, co jsme slyšeli, je dobré, již proto, že je to *duchaplné*. „Zaklený princ" je *první konversační operou českou*, první a hned dobrou! Máme přece jen štěstí. Smetana, Šebor, Rozkošný, Blodek a již zase Hřímalý! Bylo by od místa, kdybychom hned zde chtěli podat podrobnější charakteristiku nové opery, hlavní ráz její je roztomilý humór, bohatý obsah hudební, myšlénky hravé a jasné, a především příjemná ta, rozhodná elegance. Však ono obecenstvo rázu tomu ihned samo jásavě porozumí – musa Hřímalého mluví k nám jazykem, jehož slovům a gramatice nemusíme se teprv přiučovat. Hřímalý je sice pravý umělec, stojící na výši času svého, ale nepíše jen pro nejužší kruh „znalců", nýbrž také pro nás lidi, kterým je květ květem, a ne botanickou zvláštností. Čím je nám geniální Smetana pro hudbu orlem se do výše nesoucí, tím nám bude Hřímalý pro hudbu půvabně zábavnou.

Zároveň měl Hřímalý štěstí s textem. „Volíte-li špatné texty," praví Thibault, „jednáte právě tak chytře, jako když krásnému děvčeti místo růžového věnce dáváte na hlavu hrnek." Hřímalý vzal věnec. Uvil mu jej Hanuš Böhm dle známé u nás práce Putlitzovy. Slova jeho plynou harmonicky a podporují skladatele. Nikde nejsou těžkopádny, nevyzývají hřmotností svou, aby skladatel k nim přizpůsobil hudbu ještě hřmotnější, a zpěvák tu není Demosthenem, řečnícím vedle hřímavého vodopadu a majícím přitom v ústech hrst oblázků. Libreto Böhmovo prospělo Hřímalému jako libreto líbezného „Vodaře" Cherubinimu.

NÁRODNÍ LISTY 7. května 1872

DEBORAH

(Druhé vystoupení Heleny Veverkové)

K žádosti ředitelstva vystoupila sl. Veverkova minulou sobotu ještě jednou v úloze Debory. Byli jsme překvapeni. Považovali jsme experiment opakovací za nevhodný, v opodstatněném ovšem náhledu, že nebude na škodu, věnuje-li se umělecká novicka jakémus odpočinku, jehož by užila k zažití zkušeností prvním vystoupením nabytých. Avšak máme tu patrně talent před sebou, jenž rozkvétá ku podivu rychle, – mezera osmi dnů a již je vidět pokrok několika měsíců. Dojmy prvního představení, udělené u veřejnosti rady a – jak slyšíme – soukromý návod výtečné naší tragédky pí Malé způsobily valný pokrok, již nemáme o skvělé budoucnosti mladé naší začátečnice pražádné pochybnosti více, divadlo naše bude za nějakou dobu mít v ní sílu krásnou. Ovšem se nedal hlavní ráz hry zcela přejinačit, bylo by však také bývalo chybou chtít brát dosti samostatnému ponětí mladistvé začátečnice náhle všechnu půdu. Ještě bylo vše ovanuto rozumovým chladem, ale již prokvétal cit na mnoha místech, a myslíme, že slečna velmi brzy dobude si pravé bezprostřednosti a tónu přirozeného zcela. I ve frázovité, nepřirozené Deboře – a snad právě zde nejvíc – je přirozené bezprostřednosti třeba, aby chyba kresby básníkovy byla alespoň poněkud napravena. Také bylo ještě pathetické, ano do nejheroičtějšího tónu nesoucí se deklamace příliš mnoho, ale již jsme vedle toho pozorovali leckteré odstupňování, které bylo velmi místné a dobré. Scéna na hřbitově na příklad (nepochopujem, proč se poněkud nezkrátila) neměla ještě dosti odstínů nutných. Vracející se náhle láska Debořina k Josefovi, probuzená tím měkkost vedoucí až ku žehnání neznámým snoubencům, neměla ještě dosti hlubšího záchvěvu, také náruživá zas zlost, vrcholící se ve slovích: „Za srdce peníze!“ (jež by mohla slečna orgánem svým nesmírně ostře a působivě pronést) splývala posud s heroickým základem vůbec: ale zato byla kletba sama tak výtečně stupňována a tak mohútně prone-

šena, že divák musil být uchvácen. Viděli jsme jen málokdy tak velký, unášející moment, ne jen u začátečnic. Tedy jen pilné, vroucí studie, a jen žádnou německou deklamaci víc! – Obecenstvo vyznamenávalo slečnu velmi čestně.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 7. května 1872

NEJLÍP SE SMĚJE, KDO SE SMĚJE NAPOSLED NENÍ VŠE ZLATO, CO SE TŘPYTÍ

Benefice p. Mošny poněkud přerušila stagnaci nynějšího leta. P. Mošna snažil se zvolenými hrami zároveň prospět repertoáru a snahu tu klademe dosti vysoko. Nejen že se osvědčila i v úpalném prachu sezóny arénní, nýbrž že se objevila opět právě u p. Mošny. P. Mošna je jedním z hlavních representantů doby té a víme, jaká to doba. Věnovaná žertu a frašce, nejlehčí hře i zábavnému pouze zpěvu. Určená pro jakous takous přepravu přes leto zas do zimy, aby divadlo nebylo odsouzeno k mrtvé zcela herecké i kasovní nečinnosti. Vyprostěná také z dohledu jindy co nejpřísnějšího. Zábava lákavá je heslem její, umění jí propůjčuje jen své nejlehčí formy a nemá z ní pravidlem výtěžku žádného. Naopak! Herci na příklad v aréně zaměstnávaní mají na zimu pak co dělat, aby se vpravili zase v rámec rozměrů harmoničtějších, a přemrštěný tón arény dlouho ještě a pak dosti nepříjemně doznívá na jevišti zimním. P. Mošna vzdor své velké obratnosti sám mívá s přechodem tím práci nemalou. Vidíme-li ho nyní při „Princezně“ nebo při posledním kupletu „Panny jezerní“, skoro sami nevěříme, že to týž herec, který provádí na příklad v kuse „Kdo je otcem“ i úlohu co nejpřísněji charakteristickou. Zdá se nám teď, že někdy vykročí v drastičnosti příliš daleko, že ho v aréně zavádí to veselé nebe i veselá ta společnost zbytečně až přes meze divadelní komiky. Ovšem

je jeho komika tak přirozena, že i pak ještě působí, a ovšem náleží p. Mošna mezi ty, kteří přece neztrácejí nikdy vědomí vyšších svých cílů. Dokázal to zas nynější volbou benefiční. Zvolil dva kusy – nezvolil ovšem stejně dobře. Kus druhý, „Nejlíp se směje, kdo se směje naposled“, je nevýslovně chudá práce, jíž prospělo jen provedení „první“, benefiční a přitom dosti dobré. Zato zůstane kus první, „Není vše zlato, co se třpytí“, přeložený z anglického pilným Josefem Štolbou, v repertoáru trvale. Kus sám skorem se nezdá být ani prvotního původu anglického. Hlavní jeho mravní faktor, opět vítězství pracující, poctivé buržoasie naproti lidem stavu vyššího, lenivého a duševně hluchého, je v Anglii as tak daleko již vyřízen, že mu nemusí více napomáhat poesie; v tom ohledu je tam již dosti bílý den, než aby bylo potřebí onoho buzení, jež nazývá Meissner „ein Wächteraufschrei vor des Morgens Grau'n“. A stavba kusu je zas rozhodně francouzská, nikoliv anglická. Ale stavba dobrá! Vyjma trochu dlouhou torturu citu, jížto jsou všanc dány veškeré osoby kusu na konec druhého aktu, je rozvoj a postup děje velmi čilý. Stálá změna situac, stálé se střídání scén nenechají nás ani to zvláště zpozorovat, že dialog nejde do hloubky. Charaktery jsou ostře odděleny a většinou povzneseny nad šablónu. Továrník Jasper Plum má dva syny, z jednoho stal se „pán“, druhý zůstal pracovným průmyslníkem. Prvější beře sobě šlechtičnu za ženu, druhý žádá sobě za ženu dělnice Marty Gibbsovy. Žádá jí ale tak pevně, že vymohou na něm jen lhůtu tří měsíců, „osvědčí-li“ se Marta co hodna rodiny té. Brzy by se stala lhůta Martě osudna. Urozená švagrová je nakloněna nevěře, Marta ji sleduje a střeží, sama ale tím je pak v podezření – ovšem se to všechno „divadelně“ zas rozluští. Hra byla výborná a hlavní zásluhu mimo beneficianta mají pp. Šimanovský a Kolár ml., pak sl. Čermákova a Horská. Sl. Čermákova dosvědčila úlohou tou k našemu potěšení, že nehodlá vzdáti se oboru, v němž byla posud tak rozhodně šťastna. Její pokroky ve zpěvu jsou sice vskutku hodny uznání, slečna je stejně nadána jak pilna, ale zdá se, že těžiště talentu její zpěvního jde do oboru opravdového, ne

lehkého jen a rozmarného operetního, a tím by nám bylo málo jen spomoženo. Ostatně i to se uvidí. Při té příležitosti vyjadřujem své podivení, pročže druhá novicka operety naší, sl. Vávrova, je tak málo nyní zaměstnávána a zkoušena. Každé její vystoupení svědčí o talentu tak rozhodném a humóru tak zdravém – avšak zdá se, že vývoj talentů přenechává se u nás dramaturgickému talentu pánaboha. „Dům“ měl p. Mošna o své benefici až přeplněný. Na všechen způsob volil p. Mošna líp než ten, který zvolil „Morillu“, ale není ještě konec všech letních dnů, snadže „Sněhulák“ sezónu přece ještě vytrhne.

NÁRODNÍ LISTY 17. července 187

SNĚHULÁK – ČESKÝ DOBROVOLNÍK A FRANCOUZSKÁ SELKA

Konečně musíme o „Sněhuláku“ promluvit přece několik slov, příliš rádi to nečiníme. Patříť „Sněhulák“ mezi ony hry, které vymykají se úsudku přísnému, které samy nemají jiných požadavků, než aby bavily pouhou bezprostředností, nechť již „vroucně“ či strojeně naivní. Takové kusy sobě ani nesmějí přát, aby vyvolaly reflexe, – a kritika bez reflexí zas není možna. Prozatím se chodí obecenstvo pilně na „Sněhuláka“ dívat a posud se počtem nevyčerpalo, bude tam ještě několikrát plno. Základní myšlénka je vážena z prastaré pohádky „o medvědu, který učiněn byl panovníkem“, nalezající se již v kruhu fantasií hindostanských. Přivádí se tu konečně i medvěd nebo medvědí maska do oboru dramatických charakterů, mezi nimiž Klišníkova opice již dosti dlouho trůní, – názorné vyučování přírodopisu s lidskou stafáží, dekoracemi a hudbou, a bude-li se pokračovat soustavně, po darwinovsku, uvidíme ještě p. Mošnu po aréně plovat co buňku Prabuňku. Francouzští libretisté na štěstí mají vždycky alespoň nějakou myšlénku, vždycky „něco chtějí“, a zde chtěli trochu

politické satiry. V nějakém tatarském podrobeném chanátu jsou stálé revoluce. Budíť je ve francouzském originále sklenář, aby měl z oken přitom vždy vytloukaných práci; u nás ze sklenáře – proč? nač? – učiněn ptáčník. Velkochán ale chce míru v lidu, je-li revolta, shodí ihned hospodára, a v krajině našeho děje svrženo už dvacet hospodárů. Konečně rozzloben určí jim za hospodára bílého medvěda. Ptáčník byl při poslední revoltě chycen a zavřen, uteče ale, odstraní medvěda, vleze do bílé kůže a panuje nyní sám za pomoci své milenky Olgy, „krotitelky zvířat“. Lid, jemuž se daně umenšují, je velmi spokojen, zato jsou hodnostáři tím nespokojenější a zkusí otrávit hospodára. Konec konců je, že velkochán ptáčníkovi odpouští. Libreto je psáno dle obyčejného již schematu offenbachovských operet; je-li v originálu nějaký vtip, nevíme, v českém zpracování ho není, zde je jen nápad co nejchudší a nenový, k tomu forma hezky hrubá. Ze spousty té vyjímáme jen dva kuplety, svižné a obsažné. Vcelku řečeno: přejem sobě, aby se najisto takto víc pro jeviště české „nezpracovávalo“. Také hudba je hezky vzdálena od „Orfea“ nebo „Banditů.“ Obratnosti Offenbachově povedlo se ovšem také zde ještě, že některá čísla jsou pikantnější. Takž živé někdy sbory, na příklad „apostrofa pana kaprála“ v aktu druhém a finale aktu toho, dále velký kaprálský kuplet „o náhubku“ (zpívá p. Šamberk), pak dueto zpívané pí Seifertovou a sl. Vávrovou, konečně sólo „O Sněhulíčku!“, jež zpívá sl. Čermákova. Provedení je na našem jevišti vskutku velmi dobré. Z pánů vynikají hlavně pp. Šamberk a Frankovský, pak nebohý, namahaný p. Mošna. Z dám sl. Čermákova, sl. Vávrova a pí Seifertová. Sbory jsou výborné a celek jeví vůbec pečlivé studium. Dekorace jsou veskrz novy a velmi krásny. Úprava ve všem bohata.

Kdo by to byl řekl, že obehraná blueta „Francouzská selka a český dobrovolník“ může se u nás bez hosta dávat zas, a sice hned pět či šestkrát po sobě! „Dobrovolníkem“ je nyní p. Mošna, zásluhu ale letošní obliby v bluetě té má hlavně sl. Vávrova. V úloze té se po prvé jaksi odpoutala, zpěv i hra jsou volny, a můžem říci, že jsme úlohu tu ne-

slyšeli ještě tak pěkně, – dokonaleji ovšem jsme ji již viděli hrát, ale ne s tím nám novým a milým i příjemným nádechem pravé subretní naivnosti. Blueta nejenže se dávala již několikráte, ale – což je významné – líbí se vždy víc a víc a sl. Vávrova musí zpěvy své již i opakovat. Konstatujem to s radostí.

NÁRODNÍ LISTY 26. července 1872

Z OTCOVSKÉ LÁSKY
VESELOHRA NA MOSTĚ

Výběr našeho překladatele J. Drna, zejmena pro divadlo na hradbách, osvědčil se již nejednou velmi dobrým a tento výběr šťastně vyňal také frašku „Z otcovské lásky“ od Labucha a Delarouca. Otec chtěje seznati svého zetě, než mu dá svou dceru, vstoupí k němu za sloužícího, i vznikne z toho situační komika tak dokonalá, že zapomenem téměř i na nedostatek děje. Fraška tato, ač spíše může býti zvána veselohrou než nejedna veselohra, má veškeré těžiště v situacích, a dostane-li se jí provedení tak výtečného jako u nás, jest osud její rozhodnut. A u nás sl. Čermákova, pp. Frankovský, Bittner a Pulda byli každý ve svém oboru výborni. – V Klicperově „Veselohře na mostě“ mělo by se státi poopravení textu, neboť „pohádka“ a „hádanka“ není nám již jedno, kdežto za Klicperových dob tohoto rozdílu asi ještě nečinili.

NÁRODNÍ LISTY 9. srpna 1872

TŘI PÁRY STŘEVÍCŮ

Kdyby Komenský, putuje labyrintem světa, chtěl spatřit také onen kousek země, na kterém bují nejčirejší nesmysl, jeho Všudybud by ho letos zajisté dovedl do české arény na hradbách. České umění vaří nyní z nechutné vody. Nejsme zajisté z těch, kteří by sobě přáli v aréně mít jeviště pro básně jen klasické, snesem *dobré* Offenbachovy operety zcela rádi, rovněž i rozpustilé *dobré* frašky, ať již odkudkoli vzaté. Ano, my snesem i tak zvané „dramatické hlouposti“ – *občas*. Jen ne *stále*, ne po celou sezónu, ne tak, aby i veškeré benefice byly samé „Floky-cvoky“! Letos je tomu tak. Snad není vskutku pramenů, z nichž lze čerpat (čemuž již kvůli bohaté na frašky a operety literatuře francouzské věřiti nelze), snad není pravé chuti na studování žádné z her starších, zkrátka: i hra nejnovější „Tři páry střevíců“ zas spadá do oboru chudého, bezvtipného nesmyslu. Základní myšlénka je to staré: „Není vše zlato, co se třpytí“, čili lesklá líc že mívá škaredý rub. Manželka chudého ševce „ženského“ stále by ráda výš, závidí vyšším kruhům společenským. Aby se na nádheru těchto alespoň osobně podívala, vezme tři páry střevíců, zhotovené pro manželku bohatého bursiána, pro slavnou zpěvačku a pro oblíbenou tanečnici, a jde, aby je sama odvedla. Nalezne, že bursián svou ženu zanedbává, zpěvačku že sobě nějaký baron hodlá vzít jen kvůli jejím příjmům a tanečnice že se skví v hezky sprosté společnosti. Jsou-li první dva oddíly psány šablonou zcela otřelou, je oddíl třetí pouhopouhou fotografií života v berlínském Orfeu, bez myšlénky, bez pikantnosti i bez plastičnosti. Kankán – ale ne živý, přirozený kankán veselého pařížského studenta a dělníka, nýbrž ten jistý kankán s bledými tvářemi a prázdným žaludkem, unavený a zaplacený, je tu zcela nahým, a tedy nikoli pěkným charakterem celého oddílu. Vtipů vůbec není v celém kuse. Skoro přiměřeně k hodnotě kusu také se hrálo. Kdyby nebylo zde p. Kolára ml., jehož „bursián“ vzdor chudobě textu byl zajímavý, a pí Seifertové, která vždy najde pro operetu nebo frašku

moderní také moderní tón, máloco by poutalo. Buď neměli jednotlivci příležitosti, buď ne chuti. Sl. Čermákova byla patrně chorobou ještě velmi stížena, jinak bychom při ní nedovedli sobě vysvětlit tón nepřirozený a nedostatek detailů. P. Mošna je tak přemáhán úlohami, že už se sám všemu mezi hrou směje. Stálé improvisování arénních herců, zaváděné dle Vídně, je už as dvouletým nešvárem a chyby orchestru – orchestr je již zcela z klihu.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 4. září 1872

JMENOVCI

„Jmenovci“, velká fraška; složil A. Lang, pro české divadlo upravil K. R. Tedy zase novinka, ale dosti dobrá, což skoro překvapuje vůči letošnímu „výběru“. Základní myšlenka není ovšem nova. Hlavní hrdina kusu jmenuje se Karel Sýkora – v pražském schematismu je ale několik a dvacet Karlů Sýkorů zaznamenáno, odtud příležitost pak k nejrozmanitějšímu quiproquo. Jenže co v jiných kusech jen jakožto episoda vřaděno bývá, je ve „Jmenovcích“ věcí hlavní. Záměn a všelikého nedorozumění je hojně, situace jsou rozmanity a na frašku dosti přirozeny. K tomu přichází ještě, že české zpracování je skutečně zpracováním v lepším slova smyslu, nejmenovaný vzdělavatel snažil se s německé frašky setřít všechen ráz cizí a dodat životu v obrazech nám představovanému ráz života pražského, našeho. Triviálnosti zde také nenajdeš a jazyk je tu skutečně český, řeč plynná a každý vtip dobře a zcela epigramaticky přiostřený. O dobré provedení postaráno pečlivě. Hlavní zásluhu má opět p. Frankovský, jehož humór působil přímo drasticky. Konec kusu opět se rozbíhal již ve večerních tmách ubíjejících každý výsledek.

NÁRODNÍ LISTY 10. září 1872

△

Jakže vypravuje Schiller o „děvčeti přišlém z ciziny“? Přišla, nikdo nevěděl odkud, nikdo jí neznal, – ale každého zaujala, každý se jí obdivoval, jaro se kolem ní rozesmálo, vzduch teple rozvlnil. A na to Schillerovo děvče vzpomenu vždy, vzpomenu-li si na příchod Otilie Malé – tenkrát byla ovšem ještě *slečnou* Otilií Malou – do Prahy. Přišla z Vídně. Vyjma snad dvěma třem nebyla nikomu známa z pražských těch kruhů českých, které byly tenkráte ještě jakoby jediná rodina. A přišla a vítězila. Ten jemný ovál jejího obličeje, ten oblý tvar celé krásné hlavy, to oko tak velké, tak duchaplné, její vzdělanost, její milé chování, elegance a zároveň jednoduchost v šatu, vtip při rozpravě, půvabnost při tanci, obratnost při pianě a zpěvu – zkrátka vše tak harmonické a tak milé musilo působit dojem a také působilo! Myslím, že za tu svou krásu tenkrát as mnoho zkusila! Každý se hleděl dostat do jejího vůkolí, a to víte, ten zamilovaný lid nemá pražádný rozum, buď žvatlá k omrzení, nebo až blbě oněmí, a co psaníček píšou a co buketů posílají, objednaných až z Drážďan! Mně samému se tenkrát svěřilo půl tuctu nešťastníků a pranic jsem tím nezpyšněl – takovému oslněnému mužíkovi je to jedno, svěřuje-li se živému člověku nebo mrtvému stromu! A ty obličeje, když náhle ze vzorného děvčete se stala rovněž vzorná žena, to zklamání všech těch nepovšimnutých, když přítel Sklenář rozhlášen co vítěz!

Ale snad ještě víc než co slečna nevěsta překvapila Otilie Malá pražský svět co slečna herečka. Snad překvapila i samu sebe. Mně alespoň připadala tenkrát jako Rückertův růžový keř pokrytý zelenými poupaty – usne s večerními vánky a vzbudí se ráno pln udivu, že je pokryt nejskvostnějším květem. Při prvním divadelním vystoupení slečny Malé jsem bohužel nebyl. Ani jsem nevěděl, že se k nějakému odhodlala. Seděl jsem tenkrát klidně v Paříži, čítal ráno při kávě zasílaný za mnou Hlas – tu najdu najednou celý feuilleton o nové české herečce, o slečně Malé co Panně Orleánské. Přítel Vávra

byl písatelem toho feuilletonu, je pravda, Vávra je znatel, ano gurmán nejlepší chutě ve věcech uměleckých, přece jsem tak velké chvále nevěřil zcela. Však trvala nevěra jen do návratu. A když jsem ji pak spatřil – nu, začátečnicí byla ovšem ještě v tak mnohém, ale z její úst plynula milá čistá řeč, plynuly myšlénky velkého poety celou, pravou váhou svou, oko skvělo se nadšením, tvář zářila, postava rostla, ejhle tuť věru skvostný materiál na výbornou herečku tragickou i charakterní! A netrvalo dlouho a již byla výborná ta herečka zde!

Měla štěstí, že přišla ještě v pravý čas! Ne snad že by ji byla některá nadanější později již více do popředí nepustila, ale že byl ještě ten zlatý, pěkný čas, kdy obecenstvo bylo zamilováno do ušlechtilé činohry, kdy předrželo třeba dvouaktovou, jen již duchaplnou exposici bez zívání, kdy nepřálo si ještě uprostřed monologu balet, kdy nemusila každá herečka trochu kankánovat a nemusil každý akt mít novou, hodně křiklavou dekoraci a každý kus zakončit ohňostrojem. Jinde už byl ruch „moderní“, my žili ještě s ideálními názory jako na ostrůvku. Herec nechtěl jen bavit, chtěl podat výkon čistě umělecký, obecenstvo nechtělo se pouze smát, chtělo být vzrušeno závažnou myšlénkou. Úžasně rychle jsme se změnili, doba nás převrátila takřka přes noc. Jsme nyní za dne příliš náruživě, rozechvěle živi, proto žádáme navečer odpočinku, proboha žádnou myšlénku, mozek už je líný, jen žádný cit, byli jsme již za dne ažaž náruživi! Offenbacha chcem, nebo něco ještě hloupějšího, à la „Chňap-Lap-Šňůra“! Jen když se tam nahoře pořád něco jiného a jiného děje, hned dialog, hned zpěv, hned tanec, jen když vidíme nejsměšnější samé výstřednosti života, jen když nás herec na moment pobaví nějakou *výstředností* – *charakterisovat* nemusí, co by také charakterisoval v těch „obrazech ze života“, život nás „omílá jednoho o druhého, až jsme jeden jako druhý!“

Ovšem, jsou ještě někteří herci, kteří udržují tradici bývalého našeho jemnějšího citu. Máme tu ještě Kolára ml., nebo Šimanovského, ano i zcela mladého Bittnera – nepochopitelný mladík s tou silnou vůlí vrátit se k umění opravdovému! Ale postavte je do arény, hlavní části nynějšího divadla, a po-

dívejte se na příklad na naši Malou! Vypadá tam jako zjev jiného světa, jakoby ustrašena. Jí je jeviště jako acherontskou lodicí, ta snese „jen stíny a idóly, přikvačí-li surový život sám, hrozí utonutím“. A v aréně máme skoro samý jen život surový.

Zato v divadle zimním – není mnohem líp. Že ale *jest* ještě o něco líp, to je to, že paní Malá měla štěstí, že přišla ještě v pravý čas! Obecenstvo sobě ji zamilovalo co pravou umělkyni a jde do divadla, když čte její jmeno, – obecenstvo sice nemiluje víc herce kvůli tragedii, ale tragedii snese ještě kvůli oblíbeným hercům. A ona již nebude chtít být jinou, naše paní Malá, ona se nepotlačí k stanovisku nižšímu, z činohry do frašky, z deklamace do kupletů, ona nebude chtít být moderní kamelií, skvostně lesklou, ale bezvonnou – paní Malá zůstane růží, královnou.

Pak má paní Malá ještě jednu chybu. Že totiž ani nejpomlouvačnější jazyk neví o ní praničeho, co by se dalo povídat. Praví se sice, „že povaha se může tím pokazit, když herec přetvářku má za své řemeslo“, ale to je to, že řemeslná stránka hereckého umění přestává tam, kde toto začíná vyvíjet povahu již samu. A pak – paní Malá hraje jen samé povahy ušlechtilé a nemá k jiným ani talentu!

NÁRODNÍ LISTY 15. září 1872

SVŮJ K SVÉMU

Ještě jednu novinku nám dala odumírající již letní sezóna, a sice frašku „Svůj k svému“ od Ferdinanda Šamberka. V české dramaturgii znázorňuje p. Šamberk řekli bychom „lehké jezdectvo“, ale upřít mu nemožno, že je kavalerista obratný. Napsal posud několik kusů a každý z nich – což nyní velmi mnoho již váží – má základ *původní*. Takž také kus nejnovější. Spisovatel vzal za základní myšlenku pověrečný zvyk

některých rodin městských, že rodina nevěstu ještě osm dní po svatbě podržuje u sebe, „aby ženich po ní hodně zatoužil“. Zajisté pikantní to předmět pro dramatické zpracování, zvlášť je-li ženich alespoň trochu rebelant. Jenže o sobě stačí předmět ten jen as na akt a p. Šamberk, bez dalších přídavků a zápletek, vynutil akty dva. Tím se stává postup někdy příliš pomalým, vzdor plynnému dialogu spisovatele jak známo rozhodně, často až směle vtipného. Sehrána byla nová fraška dobře, hlavní zásluhu měli pp. Frankovský a Mošna.

NÁRODNÍ LISTY 24. září 1872

KDO NÁS BAVÍ

△ *V Praze 5. října.*

Obyčejná naše zábava jak známo je: já propovím něco, co druhý už ví, a druhý pak zas něco, co já už vím, – tak slyšíme každý sama sebe dvakrát, a poněvadž není na světě nic zábavnějšího než slyšet sama sebe, bavíme se znamenitě. Proto také mohu dnes zvěstovat, že vás pobavím znamenitě, neboť nevím prapraničeho, čeho vy byste také již nevěděli. Tolik je jisto, že my, čeští Pražané, bavíme se vůbec dobře. A přední toho zásluhu má naše divadlo. My máme každou chvilku něco nového, ne sice na divadle, ale aspoň u něho, my máme každé tři neděle nějaký strike a zahanbeně stojí Kramuele, Švanda a Wirsing opodál a nemají pořád nic. To je to, že nedovedou divadlo artisticky řídit, že nevědí, že prvním, hlavním pravidlem je stálý pohyb, věčný špás. „Proč bychom veseli nebyli,“ zvolal tyto dny zase artistický ředitel náš a polechtal dámy operního sboru povídá se že podávkami. „Ženské“ kvičely, jak už ženský způsob je, a my se bavili – no! Pravý dar boží, takový zdravý smích, zvlášť v době nynější, kde po nás beztoho skáčou trudné myšlenky, – eh řekněm to, že jako blechy po bílém pudlíku. Škoda jen, že vedle p. Kolára st. je ještě zástupce družstva a ten že celou věc už zase uvedl do pořádku!

Ovšem, do pořádku musila věc přijít, ukázaloť se hned prvního dne, že p. Kolár *nehodlá* zpívat za ženský sbor. Byli sice lidé, kteří tvrdili, že hodlá propustit také ještě mužský sbor, pak celou operu, poté celou činohru, a až zde nebude *nic*, že z toho hodlá stvořit pak nový divadelní svět, ale žádný rozumný tomu nevěřil, já nejméně. Já vůbec p. Kolára st. miluju, on mne také, to vím. Jenže naše láska je taková prapodivná, až budu o panu Koláru psát v „Našich lidech", budu mít potíž. Vždycky když on se na mne podívá, myslím si: „Bože, právě jednoho spolknul a teď hledá druhého" – a když já se podívám na něho, myslí on si o mně asi zcela totéž. A když pak hledím po celém jeho obličeji, tak kamenném, tak ostrém, začínají mne bolet oči a dostávají z té procházky kuří oka – a když on se zahledí zas na celý obličej můj, jistě mu také připadá jako pražské dláždění. Taková láska má základy řekl bych žulové a pochybuju, že lze ji něčím vyvrátit.

Co mne nejvíc při něm těší, je, že kdykoli něco „udělá", také pak zas něco „napíše". A když teď propustil veškeré dámy operního sboru, sedl zas a napsal „ohražení" a v něm větu: „Na uhejčkání těch líbezných dám (!) podávaly se vždy po všechna léta mého účinkování při zem. čes. divadle z hluboké nádoby shovívavosti všecky medy a másla nejgalantnějšího jednání, ale namnoze rozplynuly na palčivém želízku jich vzdorovitosti." Škoda, že celé to špičaté ohražení nebylo otištěno! Již ta jediná věta je pravou okrasou české slovesnosti, jak tu vše jasné, jak plastické! Člověk ho zrovna vidí, našeho pana artistického ředitele, jak hejčká, jak nabírá z hluboké nádoby a maže jim všechny medy a másla kolem zpěvných ústek! Ale ony nic, ony jsou vzdorovity a daří se jim přec tak dobře, neschází jim nic, „kdyby měly krupici, nescházelo by jim mimo omastek pak už pranic na kaši". Jsou vzdorovity a chtějí také, aby se jim říkalo „dámy" – při té gáži!

Jsme vděčni za každou „divadelní" zábavu. Tím vděčnější, že Praha zábavy takto neposkytuje. Venkov nám sem sice právě teď nasypal několik tisíc „čerstvých" studentů, ale ti

neumějí ještě „utíkat“, neumějí se na Prahu ani ještě koukat, po ulicích do každého vrážejí, v kavárnách sotva šeptají a doma si sednou na kufr a jedí buchty. Cizinci však nás již opouštějí, neboť nebe se již podzimně zakaboňuje, zakrátko bude pršet, sněžit, na ulicích bude všude bláto a nikde těch košťaty ozbrojených mužů, „jichž chlebem je bláto“. Dobře činí cizinci ti, že jdou, my chcem mít místo ve svém blátě, je to naše bláto – „Platz da im Rinnstein, ich will da liegen, ich bin Hamburger Bürger, sagte der Hamburger zum Altonär.“ Ach ty krásné, teplé dny letní, již pominuly! Jen v politice nám zbylo ještě letní parno, až dusné! Děje se sice dosti mnoho za toho parna, ale nikdo se neodváží o tom ani úst otevřít, nanejvýš že někdo hodně kurážný řekne „hm“ – „dobré slovo letní, aby mouchy do úst nevletěly“. Jak dlouho bude ta parná doba – říkejme jí „hm-perioda“ – trvat? Někteří bystrozrací tvrdí, že vidí již její konec, a prý dosti blízko. Nu, já jsem krátkozraký, ne sice tak, abych nerozeznal svatovítskou věž od doktora Raudnitze, ale – –

NÁRODNÍ LISTY 6. října 1872

ROMEO A JULIE – RICHARD III.
MILADA – JEN MOUDŘE

Zimní sezóna začala. Novinky se posud sic neobjevily, avšak celkový proud je dobrý. Snadže náhodou, kvůli známému opernímu striku, musila se činohra zvláště přičinit, ale přičinila se a repertoár její honosil se potud již několika hrami klasickými, Shakespearovými, a také všimnuto sobě již plodů domácích. „Romeo a Julie“, „Mnoho povyku“ jsou hry u nás oblíbené. Zvlášť pro první hru máme pí Malou i p. Bittnera, pí Hynkovou i p. Šimanovského, vůbec obsazení skoro veskrz dobré. Snad se nemýlíme řkouce, že letošní provedení hry té bylo co do větších úloh nejzdařilejší, jaké

jsme na českém jevišti posud viděli. Jen na něco bychom poukázali, co zvláště při hrách opravdových velmi vadí: míníme mluvení dialogu do obecenstva. Také zevnější úprava byla chudší, a sice nepoměrně chudší, než jaké jsme navykli – v aréně. Příliš tu spoleháno na klamivost večerního světla. Pokud slyšíme, připravuje se také „Richard III." pro některé z nejbližších představení. P. Šimanovský bude hrát úlohu titulní – snad to počátek nové zas doby pro něho. Charaktery hrdinné nemají mimo p. Kolára st. lepšího interpreta u nás, než je p. Šimanovský; osvědčilo se již a osvědčí opět. Z domácích děl provedena Vlčkova trochu zanedbávaná „Milada". Také zde vítězila pí Malá a se zvláštní pílí i šťastně počínal sobě vedle ní p. Polák. Novinka byla jediná. Jednoaktová fraška „Jen moudře", přeložená z němčiny. Je to konglomerát obyčejných nápadů, také v dialogu není mnoho působivého. Zvláště narážky obsahu politického jsou vpleteny zcela nepravě, zrovna tak jak nemístný zde svým obsahem kuplet.

NÁRODNÍ LISTY 12. října 1872

KOLÁR MLADŠÍ

△

„Lidé se hádali," vypravuje litevská píseň národní, „která květina je hezčí, zdali ta delší, zdali ta kratší", – a u nás je velmi často hádka, který Kolár že je co umělec „hezčí", „zdali ten starší, zdali ten mladší". Píseň ona se posmívá lidem litevským – nám, kdybychom se hádali o Koláry, vysmáli by se Kolárové sami. Tolik je jisto, že „květinu" Kolára mladšího mohlo by sobě každé dvorské divadlo pyšně za bohatý svůj klobouk dát, – ale již vidím tu klidnou tvář umělce toho, jak se polo mrzutě, polo posměšně zkřivuje, a slyším: „Já květina – prosím tě, přestaň!"

Přestanu, Kolár mladší je nebezpečný člověk. Já ho mohu píchnout jen perem, on mně může odpovědít z jeviště,

v Humórech atd. Ano, lidé nemají o jeho nebezpečnosti ani tušení, neznají ho, jako ho dojista nikdy nepozná ten, kdo ho již dříve neznal, v divadle na jevišti spatřil a pak se s ním někde u večeře sejde. Zde sedí tichý, mlčelivý. Před ním leží kus papíru, tužka čmárne sem a čmárne tam, ale oko jeho jí nesleduje, on hledí někam v pravou stranu – a na papíru povstává podobizna někoho, kdo sedí daleko vlevo, podobizna však již rozhodně karikovaná, jen s ní do Humórů! A pak poslouchá zas, jak někdo vypravuje; ze samé zdvořilosti a pozornosti neodvrátí od něho zraku a usmívá se co nejdobráčtěji, vše ho zajímá – studuje právě novou úlohu, potřebuje nový typus, za čtrnáct dní spatříme na jevišti, co dnes vystudoval. Ale nespatříme to zkarikováno, geniální své karikatury má Kolár jen pro Vilímkovy Humoristické listy, na jevišti je umělcem, výtečně sic individualisuje, mnohé jeho postavy jsou typické pravzory, ale zároveň mají tolik všeobecně lidského a ryze uměleckého, mnoho-li se žádá od umělce geniálního. Je to pro něho charakteristické, že výtvarné umění je mu vždy propravou pro umění herecké, studium plastiky podkladem pro studium úlohy. Proto jsou jeho postavy vždy tak pravdivy. Výtvarné umění je vůbec podkladem celého jeho života, on byl dřív malířem, pak teprv hercem. Znám ho, když byl „ještě tak zcela malým pouzdrem“ uměleckým, as tak osmnáctiletý štíhlý jinoch, „tučný jako Hamlet“. Tenkrát hrál ještě milovníky a neuměl skoro víc než upravit si dobrou masku. Dost pomalý byl jeho rozvoj, byl‘ hercem českým i německým, a každý dualism moří. Konečně dospěl, nehraje víc milovníky, líčí nám život ve *všech* zjevech jeho – a život žádá *charaktery*.

Kolárové jsou základem *českého* hereckého umění, řekněm české školy herecké. Oba se učili sice jinde, ale doučili se, dozráli na půdě domácí. Ku podivu se vzájemně doplňují, jako tragedie a veselohra, jako satira a humor. Starší je tragedií a satirou, mladší veselohrou a humórem. „Nazval bych humór,“ praví Saphir, „Herkulem vtipu sedícím u přeslice (Witzherkules am Spinnrocken). On přemůže sice svět, ale dává pardon, nepolyká své zajaté tak kanibálně jako satira.“

Mladý Kolár nedovede nás nikdy uchvátit Coriolanem, drtit Learem, ale starý Kolár nedovede zas nikdy láskyplně si „s námi dětmi“ pohrát, nás poškádlit a rozesmát až do uslzení. Avšak – pomalu se srovnáváním! Umění mladšího Kolára neobmezuje se jen na *humór* – „das umgekehrt Erhabene“, jak Jean Paul humór vykládá –, on dovede zcela přímo být vznešeným, úchvatným. A když nechá propuknout citu, je to pak, jako když jaro roztrhlo led a mocnou, neodolatelnou silou kry se nesou proudem.

Thalia má dvě různé masky, obě sluší hladkému obličeji F. Kolára stejně dobře. Každý snad již viděl v některých zahraničných listech obraz některého slavného herce, uprostřed podobiznu, jak umělec ten vypadá co člověk, kolem podobizny, jak vypadá v různých svých úlohách. Kdyby se tím způsobem na obraze Kolár sám se sebou sešel a „rozčemelil“, což by tu muselo být typů rozmanitých! Jmenujme z přebohaté řady jeho výtečných úloh jen několik a vzpomeňme si na jeho Buttlera, jeho šaška v „Learu“, na Kolára v „Montjoye“, v „Při piketu“, „Kdo je otcem“, „Solný“, „Zchudlý šlechtic“, „Černý Petr“, „Náměstek bengálský“, „Levoboček“ atd. atd., co tu figur od sebe tak různých, a přec tak podrobně podaných, že na ně nikdy ani zapomenout nemůžem! Cokoliv má příroda lidského zboží, vzácného či jen tuctového, Kolár dovede to zboží prodat jako málokdo jiný. Ale již zase slyším jeho: „Prosím – přestaň!“

Ano, kdybych mohl! Ono ale obecenstvo chce také vždy něco soukromého slyšet ze života umělcova, někdy je obecenstvo takové, že ten život víc je zajímá než umění. Nu, co vím, to povím. Kolár mladší má od rána do večera pořád co dělat, má velmi mnoho práce, zato ovšem také velmi mnoho peněz. Je velmi zdráv, velmi vesel a velmi spokojen. Nejspokojenější je ale se svým kruhem domácím, se svou rodinou, která se mu množí a roste až utěšeně. Dobře mu tak!

NÁRODNÍ LISTY 13. října 1872

KRÁLOVNA A JEJÍ MILOSTNÍK

(Helena Veverková)

Sl. Veverkova vystupuje tedy již co engažovaný člen našeho divadla. Vítáme ji na počátcích umělecké její dráhy, nechť ji dráha ta vede k slávě vlastní i národa. Slečna začíná zcela šťastně. Již loňského roku, když vystoupla co Deborah, vyslovili jsme se o její způsobilosti. Je tu talent rozhodný, snad i velký, podporovaný skvělými pomůckami: orgánem mohútným, úplně bezvadným a jak stříbro jasným, postavou krásnou i obličejem výrazu schopným. Slečna je velmi mlada a od minulé sezóny do nynější značně ještě rozkvětla. Mnoho-li as pokročila v umění svém, nedovedem zatím podrobně určit, nemůžeť být valných pokroků bez praxe a praxe ovšem nebylo. Že je schopna pokroků valných, ano nadmíru překvapujících, dokázala již minule od jedné své Debory do druhé – jen několik dní bylo mezi oběma představeními a pokrok byl pozoruhodný. A rovněž se stalo teď s úlohou Marie Tudor, dva dny stačily na značnou přeměnu. Jakkoliv je to ovšem důkazem neustáleného začátečnictví, je v tom přec zas nový doklad talentu. Slečně schází ještě zdomácnělost na jevišti, to je hlavní vada. Aby zdomácněla, musí často a pilně hrát, v různých úlohách pokud možno, ve větších a třeba i menších, jen když obsažných. Přitom musí artistická správa pilně hledět k tomu, aby se vyvinouti mohla slečnina *individuálnost*, která především lne nyní ku charakterům heroickým. Ze sl. Veverkovy můžem mít heroinu první velikosti (což ale milovnický obor nevylučuje), proto také může se repertoár český částečně dle toho řídit a přibrat některé hry u nás posud nepěstované. Myslíme, že se vskutku na to již pomýšlí, seznam připravovaných nyní her poukazuje k tomu. Co se týče kusu, ve kterém sl. Veverkova nyní vystoupla, nebyla volba dobra. Možno, že slečnu svedl nějaký spatřený vzor, některá herečka virtuoska. „Královna a její milostník“ je kus romantických situac, po každé až na kraj pravděpodobnosti vedená situace musí dle spisovatelovy

intence nepoměrně víc účinkovat než herci. Zde je jen a jen rutiny potřebí, přechody citové jsou příliš náhlé a vždy hned zas přebíhá cit do krajnosti nové, hned první větou zas překypuje, a musí tedy ihned dojíti zas výrazu plného. Ovšem že virtuoska může, zvlášť je-li velkým materiálem obdařena, z úlohy takové přec něco pozoruhodného vyvést, ale i ta vyvede zde vždy víc jen divadelní než čistě umělecký efekt. A zde musíme přiznat, že sl. Veverkova vzdor nedostatku rutiny a vzdor tomu, že tedy na jakés virtuosní kousky tím méně může spolehat, z úlohy své vyvedla přec výkon pěkný, místy i velmi pěkný. Zvlášť heroická stránka povahy Marie Tudorovny došla výrazu úplného a druhé jednání bylo dle toho velmi dobré, viděliť jsme skutečnou královnu i skutečně žárlivou, bezohlednou ženu. Méně pak se zdařilo znázornit něžnější a milostnou stránku povahy, ač se slečně i zde mnohý moment zdařil. A dařil se po druhé již nepoměrně líp než po prvé, kde nebylo ještě klidnosti. Po prvé hrála slečna Marii minulý pátek, po druhé hned nato v neděli. Avšak jaký to rozdíl při opakování! Pohyby již volné a okrouhlé, akcenty klidné a zcela správné. Upozorňujem slečnu na některé vady, ve prospěchu jejím. Předně zaráží nás stále ještě německý způsob deklamace, českému uchu nepřirozený; nebyl sice víc tak nápadný nyní jako před půlrokem, ale přec musí slečna zřetel svůj k němu obrátit. Pilným českým hraním a deklamováním nejsnáz a nejrychleji se věc napraví. Česká deklamace (v tak zvané vysoké tragedii totiž) liší se od německé hlavně svou přirozeností. Jako dříve Francouzové pro díla svých Racinů a Corneillů nebo Angličané pro velká díla svá navykli sobě zvláštní pathetickou manýru, navykli sobě ji také Němci. Ovšem nedeklamují *všichni* stejně, jsou někteří velikáni, kteří se vymaňují, ale ostatní mají zcela stejný mluvní proud, řekli bychom zcela stejný příboj a odboj mluvní. U nás také se jevil způsob ten v době, kdy české divadlo odlouplo se od německého, ale již dokonal skoro zcela, a jen někdy, zřídka, napadne ještě někoho, aby nám „nahoru dolů“ něco zadeklamoval dle „staré školy“. Pak upozorňujem slečnu na to, že se v afektu někdy ještě přechvacuje, což je

ovšem v jejím věku přirozeno. Dále na časté klonění hlavy do týlu, čímž spodní čelist při deklamaci příliš vynikne. Avšak to jsou maličkosti, které se zajisté záhy ztratí. Jsme přesvědčeni, že jsme získali sílu velenadějnou, a obecenstvo sdílí přesvědčení naše a odměňovalo slečnu pochvalou. O uznání obecenstva dělila se se sl. Horskou, pp. Bittnerem, Puldou a Šimanovským.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 15. října 1872

AESOP

Mimo jeden kus Szigligetiho myslím že nemáme jiných dramatických plodů z maďarštiny na češtinu. Nyní nás seznámil p. Fr. Brábek s původní veselohrou „Aesop“, jižto sepsal Rákosi János. P. Brábek je znám výtečným výborem i překladem z Petőfiho, jakýž provedl s p. Karlem Tůmou, mohli jsme se tedy dobře spolehnout na jeho již osvědčenou krasochuť, a také jsme se nezklamali. Nová nám veselohra je zjev naskrz zajímavý. Patrně konal Rákosi, jinak také pro stejně prý výbornou tragedii „Ladislav V.“ známý, studia předně na vzorech francouzských, starých „klasických“ i nových „pikantních“. Molière a Scribe stejně se tu zrcadlí, tento situační zápletkou, onen charakteristikou některých osob. I molièrovská ještě naivnost jeví se v charakterech některých, na příklad v těch třech „cizích ženiších“. Vůbec je celý počátek kusu kryt rouškou jakés prosté naivnosti, kteráž vadí úsudku. Znenáhla však spisovatel vítězí, také sice humórem a vtipem původním, hlavně ale opravdovou *poesií*. Jeť i fabule poetická i řeč a mnohá myšlenka, zároveň ale také celá povaha samého Aesopa a povaha Tamie, jakés polokytharoidy, – skoro tak známá Marietta ze Sueových „Les Mystères“. Nerádi vypravujem celý děj nějakého kusu, jeť

to v pouhém referátu věc obyčejně neslaná nemastná, také zde děj jen naznačíme. Aegeus, panovník na Samu, po přestálých válkách pronese zákon, že do čtyr dnů musí být „každý svobodník a každá svobodnice“, zkrátka vše neženaté a neprovdané, ženato a provdáno, jinak – trest smrti. V té právě době dán zde také na trh otrok Aesop. Honba po nevěstách a ženiších nastala všeobecná, skoro vše řídí neviditelnými nitkami Aesop, jenž se stal důvěrníkem princovým, a řídí tak, že on sám dobude sobě krásné Eroty, – on otrok bývalý, těla mrzáckého, ona dcera rádce panovníkova. Má nejen její ruku, nýbrž i její lásku, a té sobě dobyl jen duchem svým. Pravili jsme již, že celku kraluje opravdová poesie, pro tu také odpouštíme spisovateli všechny naivnosti, všechna ta firmální řecká jmena, ano i strašné jeho, ale věru strašné anachronismy. Spisovatel mohl být také českým provedením zcela spokojen. Péče byla všeobecná, p. Šimanovský a pí Hynková podali postavy typické, ano i sl. Slavinská byla volána, a sice vícekrát. Obecenstvo – zaznamenáváme letos návštěvu den co den výbornou – přijalo novinku přívětivě.

NÁRODNÍ LISTY 22. října 1872

FERNANDA

(Helena Veverková)

Předvčerejší divadelní večer byl velezajímavý. Při našich zvrátkých, někdy vskutku přímo nevyzpytatelných poměrech divadelních nejednalo se právě o více – než o bytí či nebytí celého pozoruhodného talentu, vlastně o třeba řádné disgustování talentované síly nové naproti divadlu a obecenstva naproti té nadějné síle. Předevčírem teprv odbyla sobě sl. Veverkova, snad ani sama plně netušíc, nejtužší zkoušku svou. Dávána Sardouova „Fernanda“ a sl. Veverkova hrála po pí Šamberkové po prvé Klotyldu! „Fernanda“ náleží

k oněm kusům, které u nás hned při prvním provedení rozhodně se líbily a o jichž obsazení hned napoprvé platil soud, že je „veskrz dobré, ve mnohém výtečné“. Při takové hře bývá velmi choulostivo obsadit jednu z nejdůležitějších úloh náhle silou novou, nejen úlohu, i tradici obecenstva musí nováček překonat, a obecenstvu přitom je, jako by zpod budovy dříve pevné vyndával se kus základů. Mimo to leží Klotylda vlastně mimo hereckou individuálnost sl. Veverkovy. Je to povaha čistě salonní, dovolující afektu jen o samotě nadvládu, takto ale celou náruživost svou vnitřní i celou situaci vůkolní a zevnitřní vždy dokonale ovládající. Dále pak je Klotylda třetí velkou úlohou, v níž spatřujem sl. Veverkovu, a žádná z tří těch úloh neodpovídá *zcela* jejímu talentu, jenž sahá na postavy nejheroičtější, jichž ovšem v celé dramatické literatuře světové není právě mnoho. Zajisté je pravda, že také samými velkými úlohami možno dotříbit talent pravý, ano pravému talentu je v nich nejpříjemněji, jako hoře v bouři, ale vystřídá-li slečna alespoň na počátku několik úloh větších, k nimž vždy delšího času potřebí, s několika úlohami menšími (ovšem ne zase chybně pro ni volenými a snad jí *dokonce* cizími), nabude v těchto rychle potřebného divadelního klidu na uhlazení pak úloh větších i na umělecké jich detailování. Že přese všechny uvedené nesnáze obstála slečna zcela šťastně, váží velmi mnoho, Klotyldou přestála sobě „křest ohněm“. S potěšením píšem, že se snažila, pokud zde a právě jí možno, dosíci i jakéhos samostatného pojmutí a charakterisování. Místy problýskal vnitřní cit skvěle, a kde se v rozvoji afektu a tónu mohla zjevit heroina, byl účinek mohútný. Také salonní způsob mluvy dařil se slečně zcela pěkně, kdyby nebylo ještě těch prošlehujících nečeských akcentů, plynul by i kmitavý dialog již hladce. Arci nemá ještě slečna dosti naznačeného divadelního klidu a místy precipituje trochu v řeči a posuňcích (na příklad v první scéně s Ondřejem). Avšak dovede také již tónem opanovat mnohou situaci úplně, takž byla na příklad zas v scéně své poslední již zcela bezúhonna. Některé scény zdařily se slečně tak, že byla volána v odevřené jeviště.

Jak praveno, slečna nás překvapila, přec bychom ale rádi, aby nebyla nucena jen vypomáhat v oborech náhodou právě neobsazených, nechť je sice repertoáru našemu na pomoc co možná všestrannou, nechť ale také repertoár náš se rozšíří dle slečnina talentu a přibeře alespoň několik kusů nám dříve méně přístupných. Že dle řečeného byl celý večer tedy velezajímavý, netřeba opakovat. Pí Malá je co Fernanda přímo klasická, scény p. Bittnera, p. Šimanovského, sl. Čermákovy a pí Hynkové jsou uměním jich hereckým úchvatny, takto jsou i menší úložky svěřeny silám dobrým, ano i vynikajícím, a celek činí dojem svátečný.

NÁRODNÍ LISTY 13. listopadu 1872

SVÉHLAVOST

(Slečna Skálová)

DEBORAH

(Helena Veverková)

Kdykoliv objeví se Benedixova „Svéhlavost“ na jevišti, je to zároveň znamením, že zjeví se též nová síla herecká, dámská. Pro obor naivní, to se rozumí, v úloze čiperné služky. Tentokráte nám přišlo ale debut sl. *Skálovy* zcela vhod. Předchůdkyně její, sl. Vetterlova, rozloučila se s divadelní dráhou a my máme pro obor naivní mladšího dorůsta vůbec a velmi zapotřebí. Co se týče sl. Skálovy, přiznáváme, pokud malá úloha a první vystoupení soud připouští, že jsme sledovali u ní stopy opravdového talentu. Jen hodně časté zaměstnání, a ne jen „první pokus“! Prvních pokusů již jsme viděli mnoho a vystupovaly i velmi nadané síly mladé – ale hned nato jak by je do vody hodil. – Sl. *Veverkova*, co stálý již člen našeho divadla, vystoupla opět co Deborah. Hra se zdokonaluje, avšak varujem slečnu před vadou nyní se více vyskytující, před přenáhlenou mluvou,

jakáž jí na příklad dojem jinak dosti velice založené hřbitovní scény poněkud zmařila. Výsledek celistvý byl opět velmi uspokojivý.

NÁRODNÍ LISTY 22. listopadu 1872

ŽEBRÁCI

Kdyby chtěl, mohl by napsat Staňkovský na všechen způsob něco, co by uspokojilo veskrz, – tolik je rozhodnuto nyní po jeho „Žebrácích“. A to chtění je i chtít pracovat velmi, velmi pomalu, chtít vymyslit plán a promyslit jej dopodrobna, z čehož pak také již vyplývá určitost všech činně zasahujících charaktérů, – konečně chtít propilovat každou větu, každé slovo. Divadlu a jeho efektům rozumí Staňkovský, ne ale ještě zcela jich ekonomii, ne tomu, alespoň *zdát se vždy a všude* co do efektů těch novým. Ovšem, *básníkem* dramatickým nebude Staňkovský as nikdy, pochybujem, že dovede rozechvít intencí velkou a náruživostí na ideál povznešenou, ale dobrým, ano výborným *spisovatelem* dramatickým může nám být snadno.

Jeho „Žebrákům“ vadí hlavně posud nejasnost intence. Staňkovský patrně nevěděl, co spíš chce psát, drama či historii, – historie nakonec převládla a zlomila dramatu vaz. Čtvrtým aktem je drama u konce, pak ale jde historie ještě o dva akty dál a není ovšem, nemůže také ničím býti jiným než mosaikou „historických“ obrazů. Mohla by nudit třeba ještě o několik aktů dál, jenže pak bychom nejspíš utekli, poněvadž ani ona nedodělává se žádného konce. Zato jsou první čtyry akty, pokud hlavní dramatická pružina (zde opět láska) sahá, řekněm upřímně: *výborny*! Je zde síla efektů dobrých, scénisování místy znamenité, rozvrh dobře promyšlen, scény z lidu veskrz velmi živé – zkrátka, kdyby čtvrtým aktem dovedl zde Staňkovský zakončit, a šlo by to snadno, měli bychom o zcela pěkný divadelní kus více. Ale

on ten kus „nedovede umřít“, on umírá po kouscích, jako ti lidé v něm jsou takřka po kouscích vražděni, několikrát ubíjeni, než se dobijí, – pružina se ztratila, kus žije dál bez práva k životu a také jakoby již bez lásky k němu.

Obsah kusu nebudem také zde vypravovat. Váženi jsou „Žebráci“, jakž již každý dle názvu „historická činohra“ pozná, tedy z historie povstání nizozemského, jež dalo podnět už k tolika kusům dobrým v literaturách takřka všech národů. Skoro všechny kusy ty holdují romantice a té zaholdoval také Staňkovský. Jenže sáhl k onomu druhu romantiky francouzské, jež sotvaže Hugem na výš vynešena, již nyní zase leží dole. Samé překvapení, samé scény svou romantikou hned krajně dojemné. Erik, syn předsedy tajné rady bruselské, zamiluje se do dcery úhlavního nepřítele svého otce, geusa hraběte Thoulousského. Ona ale Berta, dcera ta, je vlastně Erikovou sestrou, dítětem, o němž jen otec ničeho neví. A tak se stane, že bratr miluje sestru, že syn klne otci, otec že chce dát vlastní dceru co kacířku upálit a tato že zastřelí vlastního svého otce. Zmíněné další dva akty jsou pak jen proto, aby došel konečného trestu – jezovita Hermann. Tento Hermann dovede stát se důvěrníkem geusů čili „žebráků“ a je pravý výlupek romantiky. Hned na počátku naslouchá u všech dveří, pak se dostane v škrabošce do cizího bytu, vyloupá skříň, ukradne spisy, pak je zpovědníkem vladařčiným, pak přestrojeným vůdcem lůzy atd. Vůbec je té romantiky nakupeno ve všem všudy, lidé přicházejí a odcházejí tajnými dveřmi a podzemními sklepeními, jevištěm jde průvod popravní, požár svítí za kulisou, boj i poprava hlučí tamtéž, na jevišti několik schůzí spiklenců, soud atd.! Jak praveno, *ekonomie* zde není!

Začnem-li mluvit o povahopisné stránce postav v kuse Staňkovského, jsme bohužel také brzy hotovi. Vyjma Erika vystupují veškeré povahy již hotově před nás, tak hotově, že všechen dojem – nezlomí-li je – velmi málo na nich mění. Je to přirozená vada všech skoro kusů „situačních“, jakož další konsekvencí je také nedostatek prohloubenějšího dialógu. Jednající osoby mají zde as jen tolik myšlenek, aby

mohly být zrovna tak živy, a poesie – té vůbec není. Kde má být, je známá již fráze. „Slyšíte tu hudbu? – Vidíte tu holubici? Vidíte toho skřivánka?“ atp. blouzní šílená Berta po nějakém tisíci starších divadelních blouznivých Bert. Rovněž myšlenkově laciné je prostředkování přechodu z jedné situace do druhé. „O bože, nějakou myšlénku!“ – „znamení“ – „prostředek“, a náhle spadne myšlenka, odevrou se dvéře a je tu „prostředek“ atd.

Rozumí nám p. Staňkovský? Doufáme, vždyť jsou naše slova dosti upřímna, pilulky dosti hořké! Chcem, aby se vzpamatoval, aby sám a hned o kuse již napsaném hluboce přemýšlet se jal. P. Staňkovský je talentem rozhodným, nechcem, aby „ho bylo škoda“. „Žebráci“ jeho se celkem líbili, ale nejsou celkem dobří. Gratulujem mu jen ku čtyrem prvním aktům, k těm upřímně!

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 28. listopadu 1872

ZKOUŠKA STÁTNÍKOVA

Celý rej nových her od Bozděcha je nám pro letošní zimu zaslíben. Znamená to v dosti chudém českém životě dramaturgickém velmi mnoho, – neboť Bozděch je právě spisovatelem nejlepší veselohry české „Z doby kotilionův“ a vzdor leckterým vadám vždy pozoruhodné činohry „Baron Goertz“. Rej ten mnohoslibný skutečně zahájen předevčírem jednoaktovou veselohrou „Zkouška státníkova“, myslíme, že to nejmladším plodem Bozděchovým. Již loňského roku byly jiné dva kusy oznamovány, „Světa pán v županu“ a „Dobrodruzi“, že je i letos spisovatel nechal předstíhnout hrou zcela novou, má as zcela dobrou příčinu ve vzhledu, že souhra arénou vždy rozviklaná není za uběhlý čas zimní ještě dosti sbroušena. V jednoaktové hře jmenované není

mnoho zaměstnaných osob a spisovatel ví, na koho se spolehá. Ale – začátek je učiněn, nyní rychle dál!

Zajisté že učiněn šťastný začátek. „Zkouška státníkova“ je veselohrou nejelegantnějšího žánru. Obsah její vážen z dějin evropské diplomacie. Scéna: parkety audienčního sálu císařovny Marie Terezie na hradě vídeňském. Nastal právě důležitý den, kdy se má v státní radě rozhodnout, bude-li Rakousko spojencem Pruska či Francie. Podevils, vyslanec pruský, působí na císaře Františka nějakou šlechtickou kráskou, rozenou Lotrinčankou a bývalou družkou mládí císařova. Již je císař zcela nakloněn nejen alianci s Pruskem, nýbrž chce i Podevilsa učiniti státním kancléřem rakouským. A císařovna dbá rady svého manžela. Zato zas vyslanec francouzský chce působit na císařovnu listem anonymním, jímž hodlá vzbudit její žárlivost naproti manželu. To se ovšem povede. Avšak v pravý okamžik zjeví se na hradě hrabě Václav Kounic, posud vyslanec rakouský ve Versaillesu. Přijel, aby zde ukončil, co po léta již osnoval, – alianci Rakouska s Francií. Pracoval k cíli svému chytře. Znali ho v Paříži jen co „veselého Kounice“, a on zatím – studuje mozek diplomatův právě tak jako srdce lidské – připravil se ke kroku rozhodnému. Již v Paříži vlastně měl nitky všeho v ruce, do Vídně přijel, jen aby zatáhl uzel. Což se děje pomůckami naoko skrovnými – diplomaté jsou lidé a lidi ovládá náruživost, náhoda atd. A že krásnou Lotrinčanku také zas ovládal krásný tanečník, krásného tanečníka krásná zpěvačka, krásná zpěvačka francouzského vyslance a ji zas, již od dříve, veselý Kounic, je tento pánem situace. Avšak on nekoná jen služby politické. Důvody rozumovými dovede císařovnu přesvědčit, že „vlk pruský“ jen od loupeže žít musí, a jako Slezsko již urval, že urve i jiné ještě části Rakouska, zároveň ale lehkou intrikou přivede císaře k poznání hry, jaké si pruský vyslanec dovolil, a nejjemnějším taktem urovná pak jižjiž propukající nevole manželské. Vítězí co diplomat, co vtipný a duchaplný, také ale cituplný člověk. Plán jeho je proveden, přinešená již z Francie smlouva podepsána císařovnou – a jím, kancléřem nyní ra-

kouským, největším napotomním státníkem, kterého kdy rakouské země měly.

Tento předmět zpracoval Bozděch důkladně, řekněm, že snad až příliš důkladně. Zde nedovoluje spisovatel sobě co dramatikovi ani sebemenšího skoku, se svědomitostí novelisty vede započatý jednou děj dál, široce, důkladně, vypočteně až do nejmenšího záhybu myšlenky, právě tedy tak jako každý novelista, který nepočítá jako dramatik, že mluvené slovo zahlaholilo a již jiným ustouplo, nýbrž že na slově psaném utkví zrak a zastaví se třeba mysl. Co se tím stalo? Vzdor bohatému obsahu přec jen poněkud unavující délka. Dvě hodiny při stále otevřené scéně, a skoro také v situaci jen ta nejjemnější proměna, jen pralehýnké posunování, až pak ovšem nastane před koncem ta situace krásně rozluštěná, velice oživená, jenže i pak ještě přílišná zas pečlivost při konečném rozplítání ještě je citelna. Třeba by ale Bozděch tento konec, jak je, i s některým se opakováním, pro příště nechal zcela nedotknutý stát, v první polovici kusu radíme upřímně ku výdatným škrtům. Ovšem nám může spisovatel říci, že je zde přece děj, vnitřní, myšlenkový, že třeba bychom *neviděli* mnoho děje, *slyšíme* tím více brouseného, blysknavého a zábavného dialogu, ale – moct při některých větách zůstat stát a promluvit neb napsat si tu i sám svou causerii o myšlénce právě pronešené! Avšak – vždyť zná p. Bozděch sám to divadlo a jeho zvláštnosti velmi dobře! My poukazujem zde k jediné, a to jen *divadelní* vadě proto, že má „Zkouška státníkova“ zas tak četné přednosti, jež bychom viděli rádi v plné jich kráse. Osnova kusu je smělá a velmi duchaplná, věru co nejobratnější. Charakteristika přímo znamenitá. Povaha Kounice je mistrovská komposice, cit i rozum, vtip i nadšení, zkušenost a poesie v plném souladu! Rovněž pěkně a jasně jsou líčeni císařovna a císař, zvlášť postava prvější je opět poeticky zharmonisována, je pravá žena panovnice. I postavy vedlejší jsou pikantní. Jeví nám, jak přirozeno, sice vždy jen jedinou „tu kterou“ stránku povahy, ale jsme přesvědčeni, kdyby spisovatel směl se s nimi dále zanášet, opět bychom spatřili postavy dokonalé. Velké

měl obtíže spisovatel předně s dobou, pak s všelikými poměry, ale všechny šťastně překonal. Zvlášť jsme mu povděčni za jistý tón vřelosti, kterým osvěžil zakončení své hry. O dialogu jsme již mluvili. Vcelku: *novou hrou Bozděchovou je obohacena česká literatura vůbec*, je prozatím obohacena vůbec víc než specielně divadlo. „Zkouška státníkova“ je kusem *teď velmi dobrým*, jakmile učiní spisovatel některé škrty, bude *kusem i divadelně znamenitým*. Arci – p. Bozděchovi bude as každého slova líto, on ví, že slovo to má váhu svou, my tomu rozumíme, ale myslíme, že přec jen zde nastává nutnost sebezapření.

Sehrán byl kus *velmi dobře*. Beneficiant p. Bittner hrál Kounice. P. Bittner je nyní již pro salon jedním z nejlepších našich herců, pro jistý pak obor salonní specialitou. Jeho „státník“ byl skutečně tím oblíbeným i ve Versaillesu státníkem, umějícím se vpravit rychle do každé situace nové, hotovým hned k odpovědi, opravdovým i veselým, dvorným, a přec imponujícím. Pí Malá hrála císařovnu. Obtížná to úloha, plná rychle mijících proměn vnitřních a musí mít takou virtuosku, jakou je právě pí Malá. P. Kolár ml., p. Pulda a p. Chvalovský byli v malých svých úložkách šťastni, p. Šamberk trpěl patrnou nějakou mdlobou. – Obecenstvo hojně přítomné setrvalo v napnutí; ku konci vyvolalo spisovatele, za něhož děkoval režisér p. Kolár ml.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 13. prosince 1872

SEN V NOCI SVATOJANSKÉ

Neumořitelný, věčně kvetoucí „Sen v noci svatojanské“ je u nás vždy milým hostem. Tentokráte vyniknul novou zas svěžestí. Nové obsazení předvedlo nám mimo síly vůbec platně užité zároveň řekli bychom celou galerii dámských

krás, jimiž se právě české divadlo nad divadla jiná honosí. Zmíníme se dnes jen o nově zaměstnaných silách. Pí Malá hrála nevelkou sic, však přece těžkou úlohu Titanie. Elegance její hry zvítězila také zde. Sl. Veverkově přidělen Oberon. Zde již zase zápasí slečna s divadelními našimi vzpomínkami a opět zápasila šťastně. Neobvyklá jí melodramatická deklamace dařila se velmi dobře, slečna měla pravou míru v přednesu a veškeré akcenty byly rozumny. Víly zpívány tentokráte pí Seifertovou a sl. Vávrovou, dueto jich – až na některé nepatrnější nesrovnalosti – bylo působivé.

NÁRODNÍ LISTY 31. prosince 1872

OBČANSKÝ SŇATEK

Emanuel Vávra zaslal do Prahy zase překlad jednoho z novějších dramat ruských, Čerňavského „Občanský sňatek“. Drama to provozováno minulý pátek. Avšak ještě dnes nevíme dobře, máme-li psát spíš o spisovateli a jeho intencích než o kuse samém, nebo naopak. „Občanský sňatek“ jest výplodem nejnovější dramaturgie ruské. A tu lze s dramaturgií francouzskou (nynější) v jasnou postavit paralelu. Od této přebrala mnoho pikantní faktury, s ní se srovnává co do smělosti u předvádění scén a situac, před nimiž bychom se byli do nedávna ještě báli, s ní konečně srovnává se i co do jakés jednotvárnosti u volení látky. Francouzské drama má za věčný předmět svůj nevěrnost manželskou, ruské má stále chorobu společenských poměrů domácích, kvasnice života posud nevykrystalisovaného, zápas národní zdravé morálky s morálkou cizí, lidu namnoze vnucenou, pro něho se často nehodící. Prostý lid je na Rusi ještě svůj, „vzdělané třídy“ jsou „zevropštělé“, mezi oběma zeje propast, tím nebezpečnější, že lid nerozumí vzdělancům a tito namnoze zas sami ne těm cizím ideám, jimž se koří a jež

přenášejí k sobě zcela tak, jak rozkvetly v cizině, tedy ovšem tak, jak se pro nynější Rus nehodí. Ruské drama, jakkoliv litujem, že nevyrůstá ze základů zdravějších, samostatnějších a poetičtějších, má dle toho obzor mnohem širší než francouzské. A ruským dramatikům, pokud jsme je již seznali, lze zas dosvědčit, že jakkoli nebojí se také situac ani nejlechtivějších, přec jim tyto slouží jen co pomůcky k velkému účeli i k reformě, k uzdravení ruských poměrů. K tomu cíli pracují tam spisovatelé skoro všichni, romanopisci i dramaturgové, tito však s menší posud obratností než onino. Gogolův „Revisor“ není posud překonán ani dostižen, většina dramat je spíš dramatisovaným románem – také Čerňavského „Občanský sňatek“. Příliš „mnoho účele“, příliš mnoho reflexe! – Základní myšlenka je zde tedy opět neporozumění institucím cizím. – Valerián, mladík z Petrohradu, vychován moderně. Není od srdce člověk zlý, míní vše upřímně, ale četl něco knih, neporozuměl jim, a právě proto, že je upřímný, učinil i chybně porozuměné železným pravidlem pro život svůj. Chce emancipaci žen, ale neví, co to; přeje „práci žen“, ale sám se práce bojí atd. Je u statkáře Stachějeva návštěvou. Statkář je prostý muž, dcera jeho Ljubov Pavlovna je mladá, krásna a cituplna. Nikdy neslyšela takých hlubokých a vznešených idejí, jaké rozvinuje Valerij; je-li div, že se do něho zamiluje! Také Valerij je půvaby jejími zanícen, ale on má zásady, on opovrhuje svazkem manželským, on uznává po rozumu jen sňatek občanský a nenapadne mu ani, že na Rusi není tento uznán, že po manželství přichází pouhý konkubinát. Ljubov Pavlovna rozumí tomu tím méně, vždyť ona nezná ze společenských instituc praničeho, ani toho, že utíkajíc s Valerijem do Petrohradu bez úřadního průvodního listu je všanc dána i pronásledování policejnímu. Žijí krátko spolu, nastává tragedie. On začíná nahlížet, že „se mýlil“, že „ona není ta“, ona zas počíná cítit, že on není tím mužem vznešeného ducha a nezlomné vůle, za jakého ho měla, miluje ho ale přece. Katastrofu uspíší Vladimír, strýc Valeriánův. Má s tímto jiné plány, také se sám zamiluje do Pavlovny a nastrojí Va-

leriánovi léčku v osobě jakés koketní světačky baronky. Konec – přiznejme se upřímně, že konci nerozumíme! Vypravuje se nám, že spisovatel počíná sobě v posledních dvou aktech nesmírně směle co do situac, takže naše jeviště neodvážilo se všude za ním. A proto nejspíš nám připadá celý konec tak nejasný, tak zdrchán. Po scéně, kdy Ljubov Pavlovna dostala od Valerije výpověď a kdy po prvé poznala nebezpečnost svého zoufalého postavení, spatříme ji v nějakém „ústavě“, prý „pro zaopatřování služeb“, kam ji byl dopravil strýc Vladimír. Zde se jí tento vyznává z lásky, ona ale již se byla zaslíbila Kuzmovi, někdejšímu svému učiteli. Pak ji, u Kuzmy, vidíme již umírající souchotinami. Vkrade se k ní zase Valerij, zchudlý, zpustlý, opilý. Ona mu odpouští, vtom však přichází Kuzma, vrhá se na Valerije – Pavlovna ale mezi ně a skoná v zápasu „za svou lásku“. Kuzma má nad mrtvolou ještě dlouhou řeč o tom, čímže bude žena ruská, jen až porozumějí všichni jí a ona sama sobě, pak opona spadne.

Litujem věru, že kus je tak románový! Na všechen způsob je spisovatel Čerňavský ducha nevšedního, každé téměř slovo v dialogu je závažné, mnohdy zableskne myšlénka překvapující původnosti. Také má Čerňavský zajisté velký dramatický talent. Exposice je mistrna, povahy jako Stachějev, Ljubov Pavlovna, Kuzma, Valerij, Vladimír, starý sluha Děmjan jsou výborně kresleny, původně založeny a krásně odlíšeny. Ale spisovatel chtěl sloužit tendenci a neposloužil sobě. – Provedení bylo veskrz uspokojující. V přední řadě ovšem stál zas beneficiant p. Kolár ml. (Vladimír) a pí Malá (Ljubov Pavlovna). „Dávno jsme již neviděli pí Malou hráti podobně“ patří k nemožným naproti pí Malé frázím, právě teď podává zas úkoly, že není lze kritice přistoupit než s úctou k nim. Od Pavlovny štěstím rozkypělé až do Pavlovny, v sebe samu již jako v hrob se zapadávající nebylo fáze, která by nebyla došla dolíčení podrobného. Zvláště výtečna byla němá hra v aktu třetím, ano byla úchvatna! P. Bittner (Valerij) a p. Šimanovský (Kuzma) zápasili charakteristickým provedením úloh svých, rovněž

vyznamenali se p. Frankovský (Stachějev) a p. Pulda (Děmjan) v úlohách svých menších. Pí Šamberková měla episodu velmi obtížnou (baronku) a p. Seifert nalezl sice šťastně základní tón úložky své, nechal se však živostí svou svést k některým přílišnostem. Přestávky meziaktní obstarával v oboru tom chvalně známý náš divadelní pořádek, trvaly dohromady alespoň tři čtvrtě hodiny. – Překlad p. Vávry je plynný a lehký jako vždy.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 25. února 1873

DVÉ KRÁSNÝCH OČÍ

Zákrejsova hra „Dvé krásných očí“ byla předevčírem po prvé provozována a naplnila dům. Zevnější výsledek byl slušný, Zákrejs jest na konci hry volán. Spisovatel „Poděbradovny“ sáhl tu ještě jednou k zamilované z historie době své, k době Jiřího z Poděbrad, aby pro tentokráte vyvážil z ní „veselohru“. Užil poslání Kostky z Postupic a družstva jeho k francouzskému králi, čelícího k tomu, aby „mocné říše nad Sekvanou i nad Vltavou“ staly se spojenkyněmi, dále pak aby sjednána byla mezi panovníky evropskými věčná liga míru. Ve Francii však vlivem kněžstva panuje právě velká nechuť k Čechům, jakž v kruzích vládních, takž v mocném měšťanstvu, které pevně věří, že kacířští Češi „vraždí na potkání a jedí lidské maso“. Kostka užívá proti tomu co léku obliby Francouzů v záletnictví. V průvodu svém má také neť a poručenku svou Bohuši, o níž jeho přičiněním rychle roznese se zvěst, že je „nejkrásnější Češkou“. Vše je zakrátko v zimničném rozechvění, sám král, pak patriarcha jerusalemský, dále i veškeří měšťané amienští užívají všech možných prostředků, aby spatřili krásku před nimi pečlivě skrývanou a zahalovanou. Tím se stává, že přicházejí všichni

ti sami k Čechům, jimž byli dřív odepřeli i slyšení. Opatrný Kostka však nedovolí Bohuši dříve se objevit až před královským stolcem v Dompierru. Ve všem posud pomáhá Čechům žárlivost francouzských žen, které sledují každý krok mužů svých. Sama králová všude manželi svému zastupuje cestu. V Dompierru však pojednou objevuje se nebezpečnost hry Kostkovy. Král dá Bohuši unést. Únosníci jsou ale záletným patriarchou přeplaceni a dodají unešenou dívku do kláštera abbevillského. Zde je v moci patriarchově. Když pak pomocí žen amienských, které za uběhlými muži přišly také do tvrze dompierrské, prozrazen úkryt a sám král s Kostkou sem přibudou, aby hledali Bohuši, skryje ji patriarcha do kaple, k níž zamezí přístup všem. Kostka však dobude se tam násilně; vyšed ven, popírá ale zas sám, že by tam byl spatřil Bohuši, nechceť zničit pověst její. Také ještě v jednání následujícím – posledním – zapírá to před králem a patriarcha vyváznul by ze všeho nebezpečí, kdyby Bohuše sama upřímně se nevyznala, že byla vězněna. Král, mezitím přesvědčen o lásce králové, jižto sobě byl ze státnických jen ohledů vzal a posud za lhostejnou k sobě považoval, je již valně získán pro záměry Čechů. Jich ryzost povahy se mu líbí, on žádá sobě jen jediného důkazu ještě statečnosti té! A ten podává Jaroslav, milenec Bohušin, v jehož čisté duši uvěznění Bohušino nevzbudilo ani nejmenší podezření. Vliv kněžstva zlomen, smlouva s Čechy podepsána.

Z krátce zde vypravovaného lze viděti, že obsah jest veliký, bohatý a zajímavý. Šťastná stafáže historická, ruch zajímavé doby, různé charaktery dvou národů, pestrost nejrozmanitějších stavů, vysoká politika i nejmalichernější zas pohnútky její, konečně i historie nejněžnější lásky, vše se rozvinuje před námi. Věříme milerádi, že by Zákrejs byl dovedl z předmětu svého vyvést výborný historický román, – veselohru nevyvedl. Škoda, že nemyslel na román! Historická veselohra, jakkoli nejvděčnější, je přece zase nejobtížnější. Může být charakterní (viz Bozděchovu „Zkoušku státníkovu“) nebo situační (viz téhož „Kotiliony“), chce-li ale být dějinnou, pracuje-li totiž příliš velkým a různým aparátem

osob i poměrů, bude chtít to vše přivést k nějaké alespoň platnosti, třeba jen k nějakému naznačení vůbec, a množství, vlastně způsob děje stane se pak již pouhou tíhou, příliš opravdovým, neveselohernim, toliko činohře příslušícím – viz „Dvé krásných očí“. První akt proudí lehce a vesele, také ještě druhý, ale je v nich humoru a komiky právě jen tolik, mnoho-li bývá přimíseno na příklad i k truchlohrám, ostatní tři akty jeví se ale již úplně opravdovy, mají příliš mnoho romantiky tak zvaných rytířských kusů. A z té tíhy neproberou se již ničím, ani ne jednotlivě vtroušenou figurou komickou (opat abbevillský). Ne snad že by byl *nechtěl* spisovatel tón veselohernì udržet. Naznačoval jej dost a dost často, mnohdy duchaplně, ale vůči zvolenému jednou proudu příliš maličce. Na takových místech byl by v románu, rozepisuje se volně do širokého vylíčení celého duševního, vnitřního procesu svých osob, nejspíš docílil úspěchu, na jevišti je ale vše jen *zevnější*, musí být zcela jasně vidné a zde nemůže ani spisovatel, ani herec sáhnout k líčení novelistickému. Těch nejlehčích odstínů, jakých Zákrejs žádá, může herec podat jen tam, kde kus jde nejvolnějším psychologickým rozvojem, na příklad v proverbu nějakém, ve veselohře i truchlohře charakterní, nikoli uprostřed skákavého děje, kde charakter doličuje se sám činností svou navenek, – jinak podal by drsnatou mosaiku.

Jako ne v ději, není od třetího aktu počínaje také v dialogu víc rozmaru, vlastně má se to s ním ut supra, je příliš drobounký. Takto je ovšem dialog Zákrejsův jako vždy hladký, český. Zkrátka: „Dvé krásných očí“ je mýlkou, jížto litujem. Nemůžem nyní říci, má-li Zákrejs pro veselohru vůbec talent či nic, jak jej zjevil při dramatech dosti rozhodně. Zdá se nám, že talent jeho lne jen k směrům opravdovým, což ovšem je jen tenkráte vadou, když spisovatel spustí se v obor těm směrům cizejší. Konečně byl alespoň zevnější výsledek pro spisovatele, jak již praveno, slušný.

Provedení samo nemělo mnoho zajímavosti. Režie sobě dala patrnou píli, scény šly živě, pěkně – přec ale nemohla zabránit protivně směšným ošumělostem našich komparsů,

nejde to u nás jinak. Zástupcové jednotlivých úloh dosti nechali sobě záležet, přec však stalo se, že přebíráno slovo jiným, že mluvící náhle se rozesmál, – netrestá se to u nás a zbytečno o tom psát. První úlohy byly v rukou pp. Šimanovského, Bittnera a Kolára ml., pak pí Malé a sl. Veverkovy a pronikly. Sl. Veverkova co representantka toho „Dvé krásných očí“ byla rozkošna. V prvním aktu pronesla svých několik slov sice ještě poněkud patheticky, nepřiměřeně, v celé hře ostatní měla ale již tón pravý. Nemůžem jí okolnost, že stále ještě s jakousi trémou zápasí na počátku hry, pokládat za vinu. Vina je na artistickém řízení našeho divadla, kterému se zdá být pralhostejno, vyvinuje-li se nějaký talent prospěšně nebo ne. Jednou za měsíc alespoň mohla by slečna zahrát *novou* velkou úlohu a při občasném dle repertoáru opakování úloh starších, jakož i v některých úlohách menších, jež by slečna zajisté vděčně přijala, záhy byla by pak v plném proudu uměleckém doma. Ale uplývají dva měsíce a víc a neděje se pranic. Pak zas dá se jednou slečně úloha a podruhé se jí tatáž – zase odejme; z „ohledů“ prý – ale na koho? Neznáme, kdo by začátečnici z dám našeho divadla nepopřál úlohy, a pak i po pí Malé je sl. Veverkova nejrozhodnější náš talent dámský a to je jediné, k čemuž ohled se míti smí! Není-li u artistické správy vůle a píle – a za našich hnilých poměrů je možno, že slečně slovem svým u správy té ještě i *uškodíme*! –, vyzýváme přímo osvědčeného zástupce divadelního družstva, aby rázně a vydatně zasáhnul sám. Nemáme věru příčiny, také ne chuti, abychom trpěli, když maří se nějaký řídký talent velký.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 19. března 1873

DOKTOR ROBIN

(První vystoupení Marie Boubínové)

NA ROZCESTÍ

Sotvyže sl. Horskou opuštěné místo zaujala ihned sl. Boubínova. Slečna je žákyní pí Malé, o tom svědčí celkovitý způsob, ano i každý detail její deklamace. Vystoupla v nepřirozené, na jevišti dávno již přežilé úloze Mary („Doktor Robin“), jež nejvýš že začátečnici poskytuje příležitost k okoukání se na jevišti a ku kousku patheticko-sentimentální hry. Přec učinila sl. Boubínova na nás dojem příjemný. Je ztepilé, vzneslé postavy, krásné tváře a hlas její zní velmi sympaticky; k tomu je celý zjev pučící, mladistvý. Hra je ovšem ještě v samých počátcích, místy je návod mistryně v zápasu s naivní bezprostředností neobeznalé začátečnice, avšak dle leckterých zas momentů zdá se nám, že máme opět rozhodný talent před sebou. Brzy as ten talent na jevišti zdomácní zcela. Tolik pokládáme za jisté, že slečna má i hloubku zcela samostatného citu! Přejem mu brzkého, šťastného rozkvětu! – V týž večer provozována nová původní činohra česká „Na rozcestí“ od hraběte Zdeňka Kolovrata Krakovského. Pro téhož pěknou, velmi svědomitě pracovanou a provedenou „Libuši“ chcem spisovateli činohru „Na rozcestí“ odpustit! Je to obyčejná hra vesnická, nenová v základech (viz „Kněz a voják“), nenová v provedení. Ni situace, ni karaktery nemají zvláštností do sebe význačnějších. Jen faktura svědčí opět o bystrém porozumění tomu, co na divadle působivého, i o dobré divadelní ekonomii vůbec. Nechceme však obšírnějším rozborem novinku tu umrtviti.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 30. března 1873

△ *V Praze 5. dubna.*

Já být ženou, můj muž by mně teď nesměl do české činohry! To tak, aby přišed pak domů chtěl na mně, abych byla já nebohá samojediná zrovna tak krásná, jako jsou Malá, Šamberková, Veverkova a Boubínova dohromady! A on by si toho věru přál, známe ty mužské! – Ale na velké štěstí své nejsem ženou, mohu zcela klidně sám do činohry a zde přijít k náhledu, že estetika není žádná věda, poněvadž v kráse viděti krásu není žádný kumst. Ono ani není kumstem *býti* krásným!

„Já budu takhle krásna," řekla si paní Malá.

„A já takhle," umínila si paní Šamberková.

„A já takhle," předsevzala si slečna Veverkova.

„A já zas takhle," zatrucovala slečna Boubínova.

Nu a jsou.

Je to kvarteto! Když se tak na ně zadívám, vždy si pohladím bradu, poklepu tvář a řeknu si samolibě: My jsme přec jen krásný národ! Ano, jsme, a jsme vskutku ještě mnohem krásnější, než byli sami staří Řekové! Ti měli všeho všudy Gracií jen tři a my máme jen při své činohře již čtyry! A k tomu ty naše činoherní Gracie umějí „ručičkama klátit, básně číst a nahlas deklamovat", čehož ty staré Gracie hellenské – stavíme si je teď v bytech svých na kamna, aby jim nebylo zima – všeho ani neznaly. Ba ani obléci se neuměly, ty staré, vypadají podnes nanejvýš jako nějaký debardér, který ale chce s oblíkáním se – teprv začít.

Je to kvarteto! Nejenže jsou krásny, ale ony se mně také líbí, a to je v mých očích taková zásluha, že bych je za to – s dovolením pánů manželů a ctěných rodičů – ihned obejmul. Ale – kterou dřív! ty rozpaky! – ono se říká sice „Krása je jen jedna", je to však holá fráze, podívejte se jen, tady je hned čtvera! Ty rozpaky – člověk musí být do celého kvarteta zamilován najednou, a proto činím raděj hned celému kvartetu zde vyznání lásky také najednou, vzdor manželům a rodičům!

Je to kvarteto! Čtyry krásky, čtyry královny. Neboť to je známo, že u ženského pohlaví není rozdílu stavu jako u mužského, rozdíl jen: krásná – nekrásná, a která je krásna, je královnou, třeba se narodila v přízemním bytu s okny do dvora. Proto také berou si členové panujících rodin krásné herečky beze všech rozpaků za ženy, neboť každá kráska dovede být ihned „panující". My máme čtyry panující. Dobře, že nemají křidýlka a že při vší „výšce" své krásy nožkami přec jen musí zůstat pěkně dole na zemi, abychom se mohli na ně dívat a o nich – přemýšlet.

Dle Hemsterhuisa jest totiž krása to, co v nás v době co možná nejkratší vzbudí myšlének nejvíc. A když tak nechávám těch „nejvíc myšlének" lítat sem tam, přicházím k radostnému náhledu, že ty naše činoherní krásky jsou nejen krásny, nýbrž i že jsou pyšny, tuze pyšny – příliš pyšny, než aby chtěly být *jen* krásny. Na divadelní naší správě je, aby té pýchy, která výminečně není hříchem, ve prospěch českého divadla řádně využitkovala. Paní Malá je ovšem již dávno přední uměleckou okrasou našeho jeviště, ale jedná se o *celé* to naše kvarteto. Těšíme se na to, až po prvé spatříme celé to kvarteto na jevišti *podle sebe*! „Konají se už přípravy" – tedy si počkáme zajisté ještě hezky dlouho! Byli bychom přece již musili něco z příprav pozorovat. Byl by musil „artistický ředitel" – lucus a non lucendo – při opakování velkých her starších, které také nadál v repertoáru našem zůstanou a zůstati musí, pěkně prohlídnouti celé obsazení, a kdeže se co nahradit dá silou lepší a svěžejší, byl by musil také vskutku to nahraditi. Ale nestalo se a nestává. Staré kusy se dávají v starém obsazení, „síly", které neměly nikdy ani na jevišti se odvážit, muckají se s velkými úlohami, a z divadelní lóže dívají se na tu melu ty, které by vlastně měly v okamžiku tom hrát samy. Snad sobě ale myslí pan artistický ředitel: „Das Schöne stammet her vom Schonen."

Jen když rostem alespoň do krásy! Všude, v každém směru – jen jedna jediná osoba stává se mně pořád ošklivější. Synovské mé srdce přitom puká, ale nemohu si pomoci, dívám se na rostoucí matičku Prahu a nelíbí se mně. Roste do

šířky, do dálky, do skal i do nebe, má mnoho nových domů, které se nevyzpytatelnou náhodou až do dnešního dne zas nezbořily, snad jí přibylo i několik domů skutečně pevných a pěkných, – ale kde ještě bylo uvnitř neb kolkolem něco zelené přírody pod modrým nebem, všude si matička cpe cihlu a kámen, a kamkoliv pohlédnem z Prahy „ven“, všude zas jen vidíme ostrou střechu a nad ní šedivý, kouřem nasycený vzduch. Zakrátko pokryje si také Petřín a Letnou kamenem, a budem-li chtít pak spatřit kus zeleného drnu, budem musit podniknout celodenní výlet do Štěchovic. Nyní, když se jaro probouzí, když vlažná prška jediné úrodné noci vyvolává miliardy propukajících poupat a hnědá země je do rána jak brčál zelena, nyní se nás to nejmrzutěji tkne!

Jaro oblíká svůj kvítkovaný hav, a lidé –? Bývá sice vždy na jaře, že když země se rozkvěte a rozvoní, nejvíce lidem se zachce do ní si ulehnout, a když příroda oblíká šat nejpestřejší, že nejvíc lidí chodí zahaleno černým rouchem. Ale úmor letošní – na ulici jde každý třetí člověk v smutku – nelíbí se mi Praha, její obyvatelé také ne!

NÁRODNÍ LISTY 6. dubna 1873

O REPERTOÁRU A HERCÍCH ČESKÉHO DIVADLA HELENA VEVERKOVÁ V PANNĚ ORLEÁNSKÉ

△ *V Praze 16. dubna.*

Chci dnes mluvit o divadle. Ne snad proto, že stalo se něco zvláštního, nýbrž právě proto, že se neděje nic – a snad ani dít nemůže! Zimní doba už doklepává a zdá se, že by bylo už každému milo, abychom z těsných, parných místností zimních dostali se již ven, do širých prostor divadla Novoměstského a pod širé nebe své arény.

Vše již v Prozatímním divadle na nábřeží doklepává co nejomrzeleji, repertoár nemá svěžesti ani zajímavosti, hra je hrou

ve všem tradicionelní. O naší opeře nemluvím: nezasahá do mého oboru a pak jsou příčiny, pro které vázne, příliš známy. Náš operní ředitel za to váznutí nemůže, on nemůže ani zą choroby ani za ty náhlé mezery v personálu. Co vzdor všem těm nehodám činiti lze, věru se činí; ostatně bývají zcela tytéž nehody a změny u přemnohých divadel velkých pravidlem, a jediná je závada ta, že na svou operu činíme tolik nároků co jinde na několik operních těles dohromady, že musí mít *větší* stálý repertoár než jiné a *že víc také do roka žádá se od ní novinek, domácích i cizích*. Dokud nemůžem členy tak vázat, jak činí divadla dvorská, nebo dokud není spolehu na jich český cit a národní uvědomělost, může nejistota ještě dosti často se dostavit. Přec musíme uznat, že to, co pevně k nám a věrně stojí, bohudík také uměleckou výtečností svou vyniká daleko nad operu s námi v Praze konkurující. A co odpadlo, rychle, velmi rychle bohatým českým dorůstem se nahradí.

Jinak s činohrou. Ta zde stojí nedotknuta. Vyjma jeden jediný obor – veseloherních naivních milovnic – máme veškeré obory obsazeny silami výdatnými, převážnou většinou výtečnými. Všechna úcta k naší činohře – hledíme-li ku každému členu zvlášť! Celku ale věru není použito tak, jak by mělo.

Drama je vůbec považováno za nejpřednější květ každé literatury, v činoherním ohledu mělo by tedy divadlo ze všech ústavů českých úkol největší a nejkrásnější: pomáhat českému květu k rozpuku, seznamovat českého ducha s duševními květy ostatních národů. Zvláště to české divadlo pražské má úkol krásný, co zprostředkovatel mezi uměním slovanským a uměním ostatním! Lze také říci, že repertoár český učinil v tom směru již mnoho, ale tolik je jisto, že *skoro vše* učiněno iniciativou spisovatelů, nikoli ředitelstvem a ne dle určitého plánu. Ani plodů domácích, originálů českých, není náležitě hleděno. Rodí se jich bohužel nemnoho, ale rodí se přec. Na tuto zimu na příklad slibováno více kusů Bozděchových. Ale stala se rozmíška mezi artistickým ředitelem – ten má přec také úkol, aby spíš překážky odstraňoval i protivy mír-

nil – a panem Bozděchem co dramaturgem, a ze čtyř slibovaných her spatřili jsme jedinou. Nyní je prý rozmíška skončena, ale – zima uplynula, ztratili jsme ne den, ale hned rok. To je trochu mnoho pro nás.

Mohlo by se tedy alespoň myslit, že při tak výtečných silách hereckých kvete herecké umění, že souhra je co nejvytříbenější, mezi jednotlivci zápas co nejušlechtilejší, ale zápas k *jednotnému* krásnému celku. Vskutku vidíme někdy představení, které geniálností jednotlivých herců překvapuje. Ale pravíme *jednotlivých*, celek trpí vždy nedostatkem *práce*. Sám náš artistický ředitel je hercem geniálním, ale zas o *sobě*, ne v sehranosti s ostatními. U nás máme síly, jaké bys u mnohého dvorského divadla darmo hledal, ale nevládne starost o jich řádné zaměstnání. Měsíce uplývají a oba Koláry, Šimanovského a jiné nespatříme ani v jediné větší úloze! A to v zimě!

Máme štěstí s novými osobnostmi. V sl. Veverkově a sl. Boubínově přirostly českému umění novicky, které nejspíš že se stanou chloubou českého jeviště. Se sl. Boubínovou zdá se že jde se cestou pravou, a ta cesta se nazývá: zaměstnání. U sl. Veverkovy jinak. Hned při prvním vystoupení vidělo se, že slečna má skvoucí prostředky herecké, také dostatek duševních darů; zároveň se ale vidělo, že schází divadelní rutina, a té aby se co možná brzy domohla, že odstranit se musí začátečnický neklid, tréma před obecenstvem. Klidu lze dosíci předně opakováním úloh, pak zaměstnáváním *mnohým*, třeba v úlohách menších a udělených i nakvap. Avšak – slečna vystoupí za šest neděl jednou a pak ve zcela zas nové velké úloze, před níž je ovšem zas neklid a tréma!

Posléz vystoupla slečna co Panna Orleánská a slíbili jsme, že o úloze té ještě promluvíme. Hlavním základem slečniny Orleánské je na všechen způsob originálnost. Nenapodobila žádné umělkyně jiné, vlastní individualita její přivedla úlohu k rozkvětu v leckterém směru, který jiným uměleckým individualitám právě není přístupen, jenž má ale v Schillerově kresbě své oprávnění. Mluví-li Burgund o Panně: „Její řeč je řeč dítěte,“ nemůžem zajisté výrok ten a právě ve scéně té

mít za žádnou holou frázi; avšak vzdor tomu a vzdor mnohým již vzorům výtečným zdá se nám, že mladistvá individuálnost sl. Veverkovy právě této stránce charakteru dovedla dle spisovatelovy intence dát výraz šťastnější než četné umělkyně jiné, které třeba zas mnohé druhé stránky přivádějí k platnosti plnější. Přednost slečniny Orleánské je tedy ta jistá přirozená, dojemná naivnost, která visionářskou tu dívici podává pak také přirozenou, pravděpodobnou. To je ovšem jen stránka jedna, řekněm ta srdeční stránka při úloze té, zbývá ještě visionářská extase a pak heroické nadšení. Že má slečna pro heroinu i postavu i orgán stejně skvělý, zbytečno nyní ještě uvádět. Pro patrnou churavost a posavadní divadelní neklid nepůsobily ale prostředky ty tentokráte plnou svou silou. Deklamace byla precipitována po celý akt první a zanikl tím i známý velký monológ, jenž se musí přednést patheticky, z počátku s klidnou dojemností, pak s hrdinným, přec ale se nepřechvacujícím nadšením. Avšak později již vpravila se slečna v tón pravý a mnohý moment byl i co do heroické stránky šťastný.

Slečna, má-li k tomu příležitost na jevišti samém, vžije se v úlohu svou velmi rychle, již vícekrát nás překvapil přímo nepochopitelný, ale velice potěšný rozdíl mezi představením druhým a prvním. Jsme také přesvědčeni, že druhé představení „Panny“ bude již od samého počátku naprosto jiné a že slečna i vedle tak výtečného vzoru, jakým je pí Malá, obstojí čestně co individuelní a zcela svoje. Možno ale také, že představení to bude někdy napřesrok a mezitím že slečna nebude hrát pranic. Pak ovšem by jí zase vadily neklid a tréma. Ale tak věc u nás jde!

Vybrali jsme příklad za jiné. Nemůže se říci, že by snad proti slečně pracovala nějaká nepřátelská animosita, ale pracuje proti ní jako proti jiným nevšímavost. Kteroužto nevšímavost mohli bychom plným právem nazvat ještě jinak.

NÁRODNÍ LISTY 17. dubna 1873

TŘI PÁRY STŘEVÍCŮ

(Slečna Šebelová)

Ač sezóna již hezky pokročila, zůstává pro stálou nepohodu aréna letos za předešlými roky pozadu a repertoár se nechce nijak rozvinout. „Tři páry střevíců“, jež od loňska již notně ošlapané opět byly vytaženy a po několikerém odložení v sobotu konečně provozovány, hodily se velice do této mizerie. V obsazení stala se částečně změna; úlohu Harcubové převzala pí Seifertová, úlohu tanečnice sl Bollardova. Co zpěvačka Hersilie Raspelini vystoupila sl. Šebelova; bylť to, jak cedule oznamovala, její první divadelní pokus. Úloha, v níž se slečna obecenstvu představila, a stísněnost při prvním pokusu nevyhnutelná nedopustily, aby debutantka mohla osvědčiti, jaké má nadání pro jeviště. Dnes možno nám toliko říci, že orgán slečnin jest dosti zvučný, příjemný, a bude-li poněkud ještě vycvičen, pro obor lokální zpěvačky uplně přiměřený, její pěkný zevnějšek hodí se pro divadlo výborně. Obecenstvo přijalo debutantku velmi příznivě. Pí Seifertová byla ve své úloze dobrá, vcelku však bylo představení velmi neladné.

NÁRODNÍ LISTY 3. června 1873

ROZKŘIČENÝ DŮM

Ve středu viděli jsme v aréně mnoho lidí, mnoho slzí a slyšeli dosti potlesku; v tom však, co se na jevišti dělo, viděli a slyšeli jsme málo kloudného. Dáván Kaisrův obraz ze života „Rozkřičený dům“. Kus není mnohem lepší nežli dům, o který se dějem opírá; jest vypočítán na útlé dušinky a oči, jež si rády zapláčou; tomu požadavku dostojí, žádnému však jinému. V letním divadle se divně vyjímá. Novopečený doktor v lékařství, který silně moralisuje a velice dbá o čest, zamilo-

ván jest do děvčátka v ústavě, jež hodlá pojmout za ženu. Před samou svatbou však doví se, že matka jeho nevěsty jest držitelkou ústavu dívčího zcela jiného druhu, který neshoduje se příliš se zásadami jeho v mravnosti a cti. Ze svatby nebylo by málem nic, sňatek vykoná se však přece, když matka ženicha byla ujistila, že dcera o ničem ani tušení nemá, a když mu slíbí, že se odebéře do vzdálené země. Manželce zůstane vše tajno. Po dvou letech vrátí se však matka přece, dopustí kvůli domácímu klidu manželů, by pro svou dceru platila za mrtvou, vysvobodí své vňoučátko od přejetí ekypáží jakéhos barona, od jeho pak nástrah čest svého dítěte. To přemůže konečně zásady doktorovy tak, že přijme tchýni svou na milost a do domu. To asi tresť celého děje, který jest propleten všelikými komickými intermezzy a kuplety, jež se sem hodí asi jako pěst na oko. To platí zejména o celé předehře, která jest úplně zbytečna a jejímž škrtnutím by celek zajisté jen získal. Kde noha Francouze jen lehce překlouzne, tam šlápne těžkopádný Němec, až bahno stříká do očí. Sardou uvádí nás ve Fernandě v podobná místa jako Kaiser ve své předehře, však tam nezeje na nás sprostota jak zde. Účinkující učinili pro kus, co se učiniti dalo. P. Bittner (dr Květoňovský) a sl. Boubínova (Emilie, jeho nevěsta) byli výborní, taktéž pí Hynková (Emilčina matka). P. Mošna a pí Seifertová, p. Seifert a p. Pulda provedli úlohy co nejlépe.

NÁRODNÍ LISTY 6. června 1873

PŘEDSTAVENÍ AKADEMICKÉHO SPOLKU

(Julius Caesar)

Divadelní představení Akademického spolku těší se již po mnohá léta všeobecné přízni a přízeň ta rok od roku možná-li ještě stoupá. Jest to zejmena rozvinutí mas, jež těmto představením dodávají neobyčejné barvitosti a žádoucí živosti. Tato stránka také při představení „Julia Caesara“ vynikla co nej-

chvalněji a to při dramatě tak těžkého slohu velice mnoho váží. Viděloť obecenstvo, přeplňující téměř veškeré prostory divadla Novoměstského, scény z lidu, průvody, skupení a pod. neobyčejně svěží, mocné, což jest nám požitkem řídkým. Avšak i o jednotlivcích lze říci, že se snažili hrou i slovem k výrazu ušlechtilému i pravdivému, ač ovšem každý uznati musí, že se tu mnohdy dobrá vůle musí ceniti výše než to ostatní. To ani jinak býti nemůže; neníť ochotník hercem, umělcem, nemá v stálém cviku a vzdělání orgán, výraz, ekonomii uměleckou a pod., nemůže tudíž každou myšlénku dovésti až k platnosti úplné. A přece musíme konstatovati, že nejedni z pánův ochotníkův v nesnadné deklamací tohoto kusu Shakespearova dovedli obecenstvo rozehřáti v míře nemalé. Nebudeme uváděti jmena těch, kteří zvláště vynikli, poněvadž dobrá snaha jest u ochotníků věcí hlavní, a tou se vyznamenali všichni. Že naše divadelní síly, dámy i pánové (Malá, sl. Veverkova, p. Bittner), dodaly tomuto provozování ještě jakousi sankci, rozumí se samo.

NÁRODNÍ LISTY 19. června 1873

AGENTURA TRICOCHE A CACOLET

„Agentura Tricoche a Cacolet“ nazývá se trochu již opozděná novinka letního divadla na hradbách, fraška v pěti jednáních od Meilhaca a Halévyho, J. J. Kolárem upravená, v pátek po prvé provedená. Ceny nějaké umělecké ovšem naprosto nemá, ale chceme-li být shovívavými k „síle“ skoro všech francouzských frašek, k dvojsmyslu, neostýchavosti a kluzkosti, jež „nade všechen předsudek“ se povznášejíc, s olympickou klidností věci na scénu uvádí a rozebírá, o nichž – dle druhého extrému – mezi námi nemá být ani řeči, a jejíž vtip nezřídka přes samy meze oplzlosti přeskakuje, chceme-li k tomu ke všemu být shovívavými, uznáme, že

„Tricoche a Cacolet“ obecenstvo v aréně dosti dlouho bude „bavit“. Kus sám jest dle známé francouzské šablony velmi obratně pracován, ale nevyniká ničím nad šablonu. Předním účelem jeho jest virtuosní produkce a mnohostranná figurální hra dvou obratných komiků, kteráž virtuosnost však čím více vyniká, tím více a dříve unavuje, a tudíž zčásti sama sebe ničí. Mimo to schází řečené frašce obvyklé u francouzských veseloher a frašek silné, abychom tak řekli polyfonické zakončení jednotlivých jednání, ať nedíme nic o přepjatosti děje, jeho nepřirozenosti a k pravdě nepodobnosti. – „Tricoche a Cacolet“ mají agenturu pro všechno: pro obstarávání služeb a všelikých hledaných věcí, pro zprostředkování milostných pletek, stopování nevěrných milenců, manželů atd. Oba jsou lstiví a prohnaní jako žádný jiný smrtelník, pracují všemi možnými, dovolenými i zapovězenými prostředky, lstí, úskokem a přetvářkou. V činnosti té musejí se ustavičně převlékat a v rozmanitých figurách „k nepoznání“ maskovat. Pracují společně, ale ze sobectví přec každý také pro sebe, a tudíž posléz proti sobě. Ruce jejich zmocnily se rodiny bankéře van der Puffa, jemuž byli důkaz podali, že mladá choť jeho Bernardina s hrabětem Emilem má milostný poměr. Následkem toho uprchla Bernardina s Emilem z domu svého manžela. Tricoche (p. Frankovský) pracuje pro van der Puffa, stíhaje Bernardinu s Emilem, Cacolet (p. Mošna) pak je spojencem a pomocníkem uprchlíků. Tím křižují se úkoly jejich i cesty, na nichž ustavičně v rozličném přestrojení se stýkají, záměry vespolek si maří, obyčejně při setkání se ani neznají, však vždy se tuší a posléz poznávají. Bernardina a Emil jsou smutným míčem v rukou Cacoleta, jenž za jediný den té dobrodružné výpravy Emilovi přes 28 000 franků z kapsy vyhnal. Nejprv skrývá je Cacolet co lokaje a služku u jakési favoritky sl. Bombancovy, k níž také van der Puff dochází a s kterouž večer do Petrohradu mají odcestovat, pak odváží je před Tricochem do odlehlé kavárničky, jež náhodou matce sl. Bombancovy náleží; Emil musí kavárnu jak stojí a leží odkoupit a co sklepník hosty obsluhovat, Bernardina pak v kredenci sedět. Bombancova přišla chtějíc odcestovat –

do kavárny s matkou se rozloučit. Tricoche obdržel hned z počátku od van der Puffa omylem fotografii nikoliv Bernardiny, nýbrž Bombancovy, kterouž tedy ustavičně za Bernardinu považuje a stopuje (aniž by Cacolet o tom omylu věděl), přichází v patách za ní a unáší ji násilím z kavárny k nemalé ovšem veselosti Cacoleta. Van der Puff vyjednává tím časem s Oskarem pašou o tureckou půjčku. Přivlečená Bombancova přejímá roli van der Puffovy ženy, chová se „vlídně“ k Oskaru pašovi a pojišťuje tím van der Puffovi půjčku. Nakonec vrací se omrzelá Bernardina k manželovi – s dobrým svědomím, poněvadž připitomělý hrabě dostál přísaze, že ji na útěku nebude považovat než za svou sestru; van der Puff není také z těch, kteří mohou na jiné zvedat kámen, a takž vrací se všechno zase do starých kolejí, i Tricoche a Cacolet, kteří opět k společné práci se spolčují. – Obecenstvo přijalo novinku dosti příznivě, však návštěva nebyla ani v pátek, ani v sobotu přílišná. Z účinkujících vynikají ovšem nejvíce pp. Frankovský a Mošna, poněvadž jsou zcela na svých místech; méně (ač velmi pečlivě a důsledně hrají) vynikají p. Bittner (Emil) a sl. Boubínova (Bernardina), poněvadž jsou naprosto na místech *cizích*.

NÁRODNÍ LISTY 23. června 1873

ELIŠKA PŘEMYSLOVNA
DŘÍVE POZNAT NEŽ MILOVAT
VYCHOVATEL

Již tedy se rozvijí ta sezóna zimní! Podle toho, že letos praničeho k ní neslibováno a ničeho pochvalného nepředpovídáno, může se snad stát, že bude dobrá. Rozběh repertoáru alespoň ukazuje nejen dobrou vůli nynější správní síly, nýbrž i dobrou její chuť. Začato reprisou dobré hry původní, Vlčkovy „Elišky Přemyslovny“, a hned nato provedeny dvě hry nové, jedna

polská, druhá francouzská. A hned pro dalších čtrnácte dní určena repertoárem velká jedna tragedie, „Adrienna Lecouvreur“, dvě velké veselohry, „Donna Diana“ a „Povídky královny navarrské“, u nás takřka vzorně obsazená činohra „Montjoye“, reprisa Bozděchovy krásné „Zkoušky státníkovy“, dvě novinky „Článek 213“ a „Christiana“ atd. Předsevzetí je tu zajisté výborné, doufejme, že divadelní nebe nesešle nějaké krupobití. – Co pak se týče provedení samého, uznáváme, že v obou zahajujících představeních byli jsme neobyčejně spokojeni. Neboť „obyčejně“ trvá to hezky dlouho, než po sezóně letní, po několika měsících arénní rozpustilosti sehrají se síly zas na charakteristiku opravdovou, na deklamaci jemně pointující a na pohyb salonní. Také tentokráte, zejmě v „Elišce“, byly ještě některé stopy letní, avšak celkem šťastně vládla umělecká snaha. Mimo to byly hlavní úlohy v rukou pí Malé a p. Šimanovského, výdatná garancie! Pí Malá byla obecenstvem vřele uvítána, vděčnéť to uznání nových zásluh, jakých sobě vzorná umělkyně ta vydobyla letošní svou poutí po českých vlastech. – Provedené dvě veseloherní novinky jsou různého směru. Fredrova jednoaktová „Poznaj nim pokochasz“ – po česku „Dříve poznat, pak milovat“ – je jemného rázu francouzských proverbů, hříčka psychologicky odůvodňující. Mladý muž miluje, aniž by znal srdce a povahu své vyvolené. Svěří se mladé vdově, známé své, žádaje ji za radu. A přitom se stane, že zapomene lásky posavadní, že pozná ve vdovičce ženu cituplnou a zamiluje se do této. Povahy obou osob – výtečně představovaných pí Malou a p. Bittnerem – jsou pěkně kresleny, zvlášť povaha mužova je pikantní. Také je tu kus pravé poesie, přece ale nadvládá ráz novelistický a hra je tím zdělena. Překlad Bittnerův je hladký a příjemný. – Druhá hra, přeložená panem A. P. z francouzského, nazývá se „Vychovatel“. Kus to velmi zábavný, čistě francouzského spletení a působivých situac. Mladý muž, dle vlastního náhledu svého v každém směru vyžilý, vejde do neznámého mu domu jen proto, že pán domu toho hledá v novinách vychovatele, že sobě myslí pána toho co osobu komickou, a že očekává tedy zábavu.

Avšak pán ten není ani dost málo komickým, zkouší povahu pseudokandidátovu, míní, že právě muž takový, ve všem obeznalý, nejlíp by dovedl varovat a vést dorůstajícího mladíka, a když konečně seznává v něm i syna dávného svého přítele, odevzdá mu nejen vlastního syna svého, nýbrž i správu celého domu za delší pak nepřítomnosti své. Zhýralec je důvěrou překonán, převzatá povinnost pojednou zapudila všechnu lehkou mysl. A než pán domu se navrátí, uspořádal „vychovatel“ v domě již vše: poučil ženu jeho o povaze dotěrného milence a udržel ji tím věrnou – osvobodil svědomí i měšec manželův od lichvářské pijavky – vyprostil syna z rukou špatných přátel a lehké milenky. Nakonec ovšem se stane mužem bohaté a mladistvé domácí dcerky. – Některé povahy jsou poněkud šablonovité, avšak herci naši i z těch dovedli učinit něco zajímavého. P. Bittner ukázal opět velký svůj talent pro úlohy charakterní, p. Kolár ml. podal nepřekonatelnou šarži, pp. Chvalovský, Mošna, Pulda a Seifert počínali sobě zcela samostatně. Sl. Skálově povedl se mnohdy tón přirozený zcela pěkně a sl. Slavinská, zbavujíc se znenáhla některých manýr svých, stává se nám teď vždy platnější. – Obecenstvo bylo výbornou hrou rozehřáto a tleskalo i při otevřené scéně.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 7. října 1873

ADRIENNA LECOUVREUR
ZKOUŠKA STÁTNÍKOVA – MONTJOYE

Pěkný repertoár, jak byl slíben, skoro nezměnně se také vyplňuje, vidíme v tom opět záruku pro nastávající zimu a doufáme, že pevná ta vůle zůstane. „Adrienna Lecouvreur“ – „Zkouška státníkova“ – „Montjoye“ byly zas výborně sehrány. Pí Malá, pp. Bittner, Kolár ml., Šamberk, Šimanovský

měli ve větších, známých úlohách svých opět hotové triumfy, souhra byla vůbec uhlazena, obecenstvo neobyčejně spokojeno. Schází tedy jen plná ještě *garancie*, že směr českého umění ponese se nyní již cestou zcela rovnou. Záruku tu může nám ovšem podat jen muž jediný, jehož vůli a náhledu musí se celek neuprosně podrobovat. Kdo mužem tím býti má pro činohru naši, není ještě prý zcela rozhodnuto, avšak v přední řadu staví se kandidatura *Kolára* mladšího. Pouhé jmenování výtečného herce i režiséra toho již stačí, aby vzbudilo sympatie obecenstva, kritiky a doufáme že také ostatních našich hereckých sil. Bez jednotné vůle to více nejde, zkušenosti jsou rozhodující a nevíme věru, na koho by mohla volba divadelního družstva šťastněji připadnout. Zároveň se dovídáme, že dojde dramaturgství páně *Bozděchovo*, jehož plný rozvoj byl posud nemilými některými okolnostmi zastavován a rušen, zcela určitého dohodnutí se. Těšíme se také tomu upřímně, nevímeť, kdo by víc mohl dramatické literatuře české a divadlu našemu prospět než právě Bozděch. – Režisérství operní – posud bylo samé jen neplodné interim – má se definitivně odevzdat pilnému *Chvalovskému*.

NÁRODNÍ LISTY 14. října 1873

MILADA
MNOHO POVYKU PRO NIC ZA NIC
VELKOVÉVODKYNĚ Z GEROLSTEINU

Repertoár začínají ovládat nehody. Předně *nemoce*, jichž opravdovost nebo závažnost bývá někdy i dosti podezřelá. Každý okamžik slyšíme o nějakém odřeknutí a víme případy, že odřeknutí to pochází z příčin, které visely zcela na zvůli odříkajícího. Taková zvůle musí se odstranit. Ředitelstvo ovšem nemůže mít podrobnou a neomylnou kontrolu nemocí, ale musí tu být jediná pevná vůle, opatřená mocí plnou,

aby dovedla co možná ihned dát odvětu, když se ukáže, že stala se neomluvitelná zbytečnost. Právě na počátku nové sezóny je potřebí co nejvřelejší součinnosti všech sil. Máme tolik umělců a umělkyň opravdových a úctyhodných, že věru snadno možno při pevné vůli a určité pravomocnosti nápady několika méně dbalých odstranit zrovna hravě. Pro celou řadu chorob zcela opravdových i zas zcela nepatrných viděli jsme na příklad nyní jisté představení Vlčkovy „Milady“, které bylo hozeno jen nakvap a z největší nouze a také dle toho vypadalo. Ovšem se tu musí již zase vyjmout pí Malá, která alespoň úlohu titulní přivedla k čestné platnosti. Zato byl zahrán dobře připravovaný Shakespearův kus „Mnoho povyku pro nic za nic“ také veskrz dobře, ano výtečně. Veškeré mužské úlohy jsou od dřívějška v dobrých rukou, pí Malá vládla výborným humórem a sl. Veverkova měla zas jednou příležitost zkusit se v úloze, která žádá lehčí již hry a volnějších pohybů. Obstála velmi šťastně, tón konversační začíná jí již rozhodně svědčit, hlas je ohebný a deklamace nabývá i v detailu již přirozeného odstínu. Jen mnoho, hodně mnoho hrát, úlohy ty i ony, větší i menší. – Ještě o jednom představení činíme zmínku. O kaceřované „Vévodkyni z Gerolsteinu“. Referent nebyl za dřívějšího provozování hry té v Praze, četl jen zprávy a přesvědčil se nyní, že provedení na českém jevišti je daleko „lepší než pověst jeho“. Nedáváť se opereta ta ani ve Vídni, kde proslula, mnohem líp, ba v ledačem i slaběji. Trojlístek výborných komiků našich, pp. Frankovského, Mošny a Šamberka, je co nejpůsobivější, p. Seifert je alespoň tak dobrý Fric jak vídenský p. Sika a pí Seifertová – marně bychom hledali po českých uměleckých kruzích pro úlohu vévodkyně representantku obratnější.

J. N.

ČLÁNEK 213 OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU
SÁLICKÝ ZÁKON

„Článek 213 občanského zákona“, veseloherní novinka od M. M. Denneryho a Lemoina. Přeložil A. Pulda. – Dvě mladé ženušky, sestry, mají obstarožné muže, Klára pana Duriveaua (Frankovský), Adéla pana Chambelana (Šamberk). Když sobě bral Duriveau Kláru, řekl jí: „Jsem značně starší než vy. Ještě mne nemilujete, ale láska přijde později.“ Skutečně také přišla láska na Kláru (pí Malá), jenže k někomu jinému než k manželi, k dvacetiletému totiž svěřenci manželovu Augustovi. Zároveň přišla láska také na Adélu (sl. Skálova) a také k nějakému Augustovi. Sestřičky jsou sice slaby, ale hodny, a bojují proti své slabosti. Arci rozdílně, dle povahy manželů. Chambelan je trochu divoký. „Nevěrnou manželku zabít napřed, pak jejího milovníka, pak sebe,“ zní jeho červená morálka manželská. Před ním se musí tedy co možná vše tajit. Zato hledí zas Duriveau k „článku 213 občanského zákona“, jenž zní: „Manžel má svou ženu chránit, ona ho poslechnout.“ Klára se mu tedy svěřuje hned s prvními počátky své lásky, prosí o jeho ochranu a slibuje ve všem poslušnost. Důvtipný čtenář, který viděl něco veseloher, řekne teď ihned své „a tak dále“! Klára se zamiluje teprv teď do svého muže, jehož lásku a nezměrnou šlechetnost znenáhla poznává. Chambelan nedozví se ničeho, Augustové se vyhodí z domu! Je to obyčejná práce francouzská, tedy: nikoli bez ducha, s dobrou známostí divadla, s některou pěknou hříčkou psychologickou (povaha Klářina je dosti poetická), s dvěma as působivými situacemi, jež dosti lacino zakládají se v mýlce stran těch Augustů, – celkem hra, jaká nevyniká nad přemnohé hry francouzské na naše jeviště posud uvedené. A žádá provedení vybroušeného, svižné souhry, jaké se jí dostalo, a charakterního provedení úloh jednotlivých, jež v přední řadě visí na obsazení. Tak na př. má hráti úlohu Duriveaua rozhodně herec stále v charakterním oboru zaměstnávaný, zde tedy p. Kolár ml., a divili jsme se p. Frankovskému, že dovedl po-

dat obraz okrouhlý a mít i některé okamžiky vskutku působivé v oboru mu přec po dlouhý čas již vzdáleném. P. Šamberk má velebohatý fond humóru, ale líp činí, když při jistých úlohách z fondu toho neplýtvá, když trochu jemněji líčí, – výsledek je pak nepoměrně závažnější. Pí Malá byla rozkošna, měkký, přirozený její tón přemohl i nakupené zde veselohern í přehnanosti a budil víru. Sl. Skálova měla úložku jen drobnou, zato nastoupla v předcházejícím „Salickém zákonu“ co „děvče zahradnice“ zcela čestně na místo své předchůdkyně. Ještě ale má deklamace její místy monotonní svémrav a cit nezachvívá dosti hluboce. Jak výtečna je v kuse tom pí Malá, je známo. Také pp. Kolár a Bittner hrají své kavalírské úlohy na prospěch celku a sl. Slavinská je v representační své úloze taktéž úplně na svém místě. P. Seifert šarži svou naturalistickou poněkud přepnul – mírněji trochu a ten trošek již bude úloze na velký prospěch.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 22. října 1873

CHRISTIANA

△

Třeba neměli Shakespeara, největší, nejčilejší a pokud možná všestrannou literaturu dramatickou mají Francouzové přec. Vždy tam byl čilý divadelní ruch, od prastarých „farçí“, „parád“ a „mysterií“ přes akademickou dobu tak zvaných dramat „klasických“ až ku společenské hře moderní, pomocí kteréž vévodí divadlům celého světa. Ve veselohře jsou nepřekonatelni, v dramatu zabírají vždy širší kruh myšlénkový, vždy nová, zajímavá themata společenského našeho života. Nejlechtivějších otázek se nelekají. Kde jiní opatrně se otázce vyhýbají, s největším ostychem konečně snad přece se jí dotknou, stále jen naznačujíce a napolo vše zas umlčujíce, sahá Francouz směle do plného života, strhne poslední cár

s předmětu zvykem zahalovaného, fotografuje neuprositelně. Není pochybnosti, že je to někdy literární chirurgie, že přispívají k řešení velkých otázek a že dějiny lidské vzdělanosti právě tak sobě jich všimnout musí jako dějiny světové dramaturgie.

Nyní na příklad po delší dobu zanášejí se již s otázkou manželskou, s nevěrou mužovou, ženinou, se sociálními následky nevěry, s manželstvím bez lásky atd., předmět to, o němž ostych nefrancouzských spisovatelů psát zapovídá, před nímž pruderie divadelního obecenstva – nechť již právem či ne – dlouho se chvěla. Romanciéři francouzští začali s předmětem tím, směle a široce, a co dříve jen stydlivě a tajně z románů se vyčítalo, uvedli dramaturgové nynější na scénu – pruderie zmizela, staří i mladí, ano i nejmladší naslouchají zcela chladně výkladu o manželské nevěře a baví se plynoucími z ní dramatickými zápletky. Za deset let změnilo také obecenstvo české důkladně své náhledy o prospěšnosti té dramatické upřímnosti, jeviště i obecenstvo naše je zcela ve proudu moderním. „Nehněvej se na zrcadlo, když máš křivou hubu“ – snad francouzská ta zrcadla učiní zde i onde něco dosti dobrého.

Zajisté že také manželství náleží k otázkám moderním. Nesmírný počet neženatců, jež nemá na svém vrubu jen náhoda, nýbrž hlavně stát a společnost, vždy činí neblahý tlak na kruhy manželské. Emancipace ženská pomocí práce zas posud nepokročila tak daleko, aby děvče snadno mohlo dosáhnout volnosti i bez provdání se; děvče spěchá ale se uvolnit, přijímá kvůli brzké samostatnosti bez rozmyslu pouta nová, v nichž později tak či onak hledí sobě – zase uvolnit. Samo zákonodárství nadržuje straně jedné, ano jsou zákoníky, dle nichž ženě není pranic do toho, co muž její dělá mimo dům, – jen když dům je čist! Pomalu, velmi pomalu věci ty se rozluští, posvátnost rodiny žádá oprav jen co nejopatrnějších.

Jedním z nejnovějších dramatisátorů manželské nevěry je Edmond Gondinet. Nejnovější a – nejpoetičtější. Dal konečně na tragickou vinu trest čistě tragický – *vnitřní*. Kdo by

byl očekával od Gondineta „Christianu“, když byl spatřil rozpustilostí překypující jeho frašku „Gavaut, Minard a spol.“! Geniálně psaná fraška o tom, že domnívají se dva muži býti otci jediného syna, geniálně psané drama o tom, že děvče má skutečně otce dva, *oba pravé*, přirozeného a legitimního. „Christiana“ je ovšem ethicky působivější než „Gavaut“, zato je ale tato fraška divadelně přec jen ještě líp pracována než ono drama – příčina: obě ty děti jsou z otce jediného, jsou to dvojčata srostlá, jedno s maskou tragickou, druhé s maskou komickou, ale toto je prvorozené, tedy silnější. Gondinet napsal sám sobě pendant ke kusu svému, nejsou *zcela* stejně dobry, ale oba jsou geniální a oba se udrží.

Bankéř Maubray vzal si kdys ženu mladou, o dvacet let mladší, než byl on. Mínil také, že štěstí manželské nemusí vždy jen vyzrát na slunci lásky, že vyzraje i v stínu poctivého rozumu. Nevyzrálo mu. Mladá ženuška hledala mladší, teplejší srdce, než bylo Maubrayovo, a v bytnosti mladého hraběte Roberta de Noja nalezla „melodii příbuznou melodii vlastní duše své“. Milovali se, až Robert, tuše, že Maubray vše ví, odebral se do světa. Ale zůstavil milenku ženu těhotnou. Maubrayová porodila dceru a při porodu umřela. Po letech vrátil se Robert, nesmírně bohat, ale „smuten, sám“. V Paříži se doví, že má dceru, že ta dcera jeho žije a že je krásnou, dospělou dívkou. Ohnivá jeho povaha vzplane štěstím, vzdor zrazování svého přítele De Briaca – „dobrého ducha“ to všech ostatních – chce dceru spatřit, s ní se potěšit. Srážka mezi hrabětem a bankéřem je teď nezbytna. Maubray ví vše, věděl o nevěře své ženy, věděl, že není otcem Christiany. Vychovával ji velmi pečlivě, nemohl ale ovšem přemoci bolest svou a Christiana nedoznala vřelejší lásky. Přece ji miloval. Nyní ale, kdy spletením zvláštních náhod by chtěl neb i mohl míti Robert vliv na další osud Christianin, vzepne se v Maubrayovi uražená mužská hrdost, náhle je odhodlán nasadit vše, jmění, čest svou, třeba i celé štěstí Christianino, jen když Robert nesmí mít na dceru svou vlivu ani nejmenšího. Vybral jí ženicha a zaslíbil ji, nevěda arci, že ona již miluje. Robert chce, aby byla Christiana láskou šťastna, a pů-

sobí k tomu cíli, avšak náhle je před ním železná vůle a ruka Maubrayova – možno, že přijde Christiana peněžitým úpadkem legitimního svého otce o všechno jmění, že přijde také vyšetřováním soudním, do něhož se Maubray samovolně vrhá, ona o poctivost jmena svého, že bude upoutána k bytosti jí naprosto nehodné, a Robert nesmí, ač by ve všem tom pomoci mohl, ani prstem hnout! Celé štěstí Christianino je v rukou Maubrayových, Christiana stane se šťastnou, ale jen a jen bude-li chtít Maubray. Jinak – nechť je jí třeba život co nejsmutněji otráven! „Řekněte jí tedy, že vy jste jejím otcem!“ odpovídá Maubray hrozícímu Robertovi a předvádí mu Christianu sám. Christiana byla dříve Roberta žádala za pomoc, ten se jí teď musí vyznat, že jí co člověk zcela cizí ani pomoci nemůže, – pomáhá zato náhle Maubray sám, Christiana klesá na prsa otci Maubrayovi a Robert jde zas do světa, „smuten, sám“. Tragická, obrovská odplata.

Scény, v nichž oba mužové, s plným vzájemným vědomím poměru a vůle, naproti sobě stojí, jsou velkolepy, ač právě k nim užil Gondinet aparátu co nejjednoduššího. Druhá polovice třetího a také čtvrtého aktu patří k nejmistrnějším scénám francouzské literatury dramatické. Ostatku vadí poněkud, že Gondinet psal zcela *opravdový* pendant; chtěl co nejdůkladněji vše psychologicky i dramaticky odůvodnit, stal se místy širokým, novelistickým, jako v aktu prvním, nebo mdlým, jako v aktu druhém. Také suchý trochu dialog spadá na účet umíněnosti. Ale charaktery jsou vesměs líčeny ostře a ušlechtile. Samé vzal Gondinet povahy v základech dobré, ve všem ušlechtilé; špatné stránky lidské společnosti odkázal několika málo postavám, zcela vedlejším, které skupení hlavních osob jen jakoby ošplichují. I v tom se jeví také takt dramaturga, odhodlaného vylíčit choulostivý poměr ze stránky jeho nejjemnější.

Provedení bylo pouhou generální zkouškou. Musíme vyčkat opakování „Christiany“, abychom mohli říci, kde všude pochybeno i v obsazení. Nevládl všude ten jistý salonní tón, v němž každé slovo má psychickou váhu svou a nalezá resonanci, často scéna mrštěna přes onu míru, v níž moderní,

elegantní drama pohybovati se *musí*, nemá-li zcela bez úspěchu, ano na rozhodnou škodu svou vybočovat jednak do nepřirozenosti šaržované veselohry, jednak do tradicionelního pathosu tragedií romantických. Moderní drama nesnese pražádných tradic. Jako ten moderní život rodí se zrovna před námi, musí se také před námi na jevišti rodit slovo z myšlénky a ze slova čin s přesvědčující pravdou. Zde nepůsobí všeobecný pathos, aniž nás unese třeba co nejlíp míněný zápal herců, zde musí být každé slovo, nutno-li, zcela samostatně pronešenou obsažnou větou a oko hercovo mluví tu víc, než mluvívala celá maska herců dávných, a mluví srozumitelněji než hlasná roura, upravovaná v masce té.

Ovšem musíme a můžeme již dnes podotknout, že výkon p. Kolára ml. (Maubray) byl opět geniální, rovněž že byla pí Malá ve vedlejší úložce své (Robertova neteř) výtečná. Sl. Boubínova hrála sentimentální Christianu, již při opakování bude zajisté klidnější a pěkně daný svůj základ úložky přivede pak k větší ještě platnosti. P. Šimanovský hrál Roberta ohnivě, ale nedost uhlazeně; v některých scénách unesl ho oheň příliš vysoko a scény ty byly pak méně působivy, takž byla hra na příklad hned v první scéně s De Briacem, pak s Christianou, s doktorem a j. j. příliš průzračna pro ty, pro něž měla být zastřena. Nebylo vůbec dobře, že se dala úloha ta právě p. Šimanovskému, jehož umělecké těžiště je v úlohách zcela jiných, přec ale dobyl sobě i zde několikráte uznání. Také p. Šamberk užíval silnějších akcentů co do komiky než radno. Pp. Bittner, Polák a Pulda měli úlohy druhé řady, jimž ovšem hravě dostáli. Souhra místy vázla. Dekorace byly zčásti vskutku hanebné.

FERNANDA

(První vystoupení Leopoldiny de Pauli)

Kdykoliv zazní heslo „Fernanda“, je obecenstva v divadle obyčejně – víc, než se vejde. Výtečné provedení je toho příčinou, závodící hra všech spoluúčinkujících, především dokonalá, uchvacující hra pí Malé a p. Bittnera ve větších jich scénách a vytříbená representace Klotyldy pí Šamberkovou. Referent spatřil pí Šamberkovou po prvé teď zas po delší přestávce a rád přiznává, že snaha její je nyní již odměňována úspěchem rozhodným. Pí Šamberková ovládala úlohu svou do nejpodrobnějších nuancí a vše bylo co nejhladčeji vyrovnáno. Kus sám doznal některých změn co do obsazení. Po sl. Horské převzala nyní úložku Amandy sl. Skálova, Georgettu hrála neznámá nám posud sl. Pauli. Slečna tato aspiruje na místo odchodem slečny Čermákovy uprázdněné, musíme tedy vyčkat ještě jednu neb dvě hry další. Co Georgetta de Pomerol líbila se obecenstvu dost rozhodně. Především je herečkou již rutinovanou – hrála posud na divadlech německých –, může repertoáru být rychle platna. Tón její je vcelku naivně přirozený, pohyb přiměřený, akcentuace vět správná. Některé přílišnosti kladem na účet prvního vystoupení. Svým časem zjinačilo by se snad také slečnino, nám pro dnes ještě nedostačující gusto co do gargeroby a co do frisury, zmizelo by snad také zcela zvláštní sic, ale ne zcela pěkné držení hlavy a jistý manýrovaný pohyb rtů. Slečna mluvila hbitě, ale čeština její trpí nejasnou, německou vokalisací. Vada ta zmizela by stálým užíváním češtiny nejen na jevišti, *nýbrž i v životě.*

NÁRODNÍ LISTY 11. listopadu 1873

DIBLÍK
CESTY VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ
(První vystoupení Adély Volfové)

Správa naše hledá nyní síly, dámské i panské, k doplnění činoherního personálu. Viděli jsme již sl. Pauli, pronesli svůj zatímní úsudek o ní, ale nespatřili jsme jí v úlohách dalších, abychom byli mohli doplnit úsudek ten. Také sl. Volfova, od plzeňského divadla Švandova, vystoupila již dvakráte. Prvější slečna má se státi representantkou naivních a rozmarných milovnic veseloherních, slečna druhá – nevíme ještě, v čem vynikne vůbec a v čem zvlášť. Také není potřebí, aby byl obor dle starého copu přísně a kontraktně určován. Jen když je tu charakteristický talent vůbec a herecká rutina, v ostatním nechť se řídí divadelní správa vždy dle rozumu, okamžité potřeby a prospěchu kusu k provedení určeného. Charakteristický talent i hereckou rutinu má sl. Volfova, rutiny v jistém směru až příliš mnoho, až na újmu talentu. Nepopíratelný talent její doznal v chvatném si počínání menší, často místo své střídající společnosti některé pohromy. Slečna nejspíš se příliš záhy naučila mnoho a nakvap hrát, snadnější úspěch malého divadla také ji klamal a slečna se spokojila s naznačováním jen všeobecným. Deklamace její je zcela rozumna, ale chladna, pointy jsou vždy na pravém místě, ale ještě neprodchnuty citem, člověk pozoruje dělanost, vidí sice povahu naznačovanou, ale nezapomene pro povahu na herce a jeho zvláštnosti ani na okamžik. Slečna mluví, abychom tak řekli, samé epigramy, jenže úlohy její nejsou mefistofelské a ten způsob deklamace působí pak prázdně. Nepravíme, že se to snad nepoddá. U sl. Čermákovy byl na počátku tentýž zjev, přec dovedla později vítězit i stránkou citovou. A jak praveno, sl. Volfova má talent rozhodný. Na větším divadle, vedle dobrých vzorů, přátelským upozorňováním režie a kritiky velmi záhy dovede počínat si zcela přirozeně. Ale ihned musí přikročit k tomu, aby mnohému – se odnaučovala. Na všechen způsob lze nyní již říci, že živou, svěží letorou svou

doplniti může dobře kruh dámských našich sil divadelních; nová to barva, scházející posud v naší duze. Posud vystoupla slečna co Diblík a pak co Filipina v Jeřábkových „Cestách veřejného mínění“; po obakráte chovalo se k ní obecenstvo velmi vřele. – Provedení posledněj šího kusu nebylo dokonalé. Jedině dámské úlohy byly vesměs dobře zastoupeny. Sl. Veverkova, třeba její individualita směřovala k největším konturám heroickým, nabývá i v sentimentálnějších, hravějších úlohách vždy větší jistoty a obratnosti. Rádi bychom ji ale spatřili občas v úloze nové a velké, zcela jí přiměřené. Z pánů byl p. Bittner, p. Seifert a p. Mošna zcela na svém místě, zástupcům ostatních větších úloh vadila mnohdy i paměť. Představení činilo místy dojem pouhé zkoušky.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 29. listopadu 1873

HRABĚ ESSEX

V neděli večer uviděli jsme Laubovu truchlohru „Hrabě Essex“. Kus sám je dosti již znám, pročež o něm můžeme pomlčeti. Zajímavější než dílo samo bylo tentokráte jeho provedení, jež celkem nazvati dlužno velmi slušným. Pí Šamberková co královna Alžběta, sl. Veverkova co hraběnka Rutlandova a p. Šimanovský co hrabě Essex první mají ovšem za úspěch ten zásluhu; však i ve vedlejších a episodních úlohách viděli jsme snahu, zápal a pečlivost uznáníhodnou. Hra pí Šamberkové byla promyšlená a propracovaná ve všech detailech a interpretace velkého citového boje mezi láskou a žárlivostí, mezi hrdostí a vědomím povinnosti, mezi hlubokou oddaností a popuzeným hněvem, od afektu k afektu takřka až na dno duše průhledná, takže i nejpříkřejší skoky vášně a převraty vůle posluchačstvu zcela byly srozumitelné. Neméně zajímavá a důsledně provedena byla i hra sl. Veverkovy. Slečna dělá vůbec rychlé a značné pokroky: pohyby

dostávají vždy větší jistotu a přesnější odměřenost, deklamace nabývá zvuku i rytmu vždy rozhodněji českého, a což nejvíce váží: přibývá citu, vroucnosti a hloubky zápalu. Nejpatrnějším toho důkazem byla v „Essexu“ její prosebná scéna s královnou, v níž slečna skutečně sama nad sebe vyrostla a obecenstvo k bouřlivému, dlouhotrvajícímu aplausu rozníitila. Taková opravdovost uchvacuje! Méně zdařilou zdála se nám scéna v šílenosti, za kterou však, když nedojme, hřích padá na autora více než na umělkyni. Jakkoliv, aneb čím více nás pokroky slečniny uspokojují, tím nalehavěji musíme opět a opět žádat slečnu i správu jeviště, aby slečna co možná často a v úlohách rozmanitých, velkých i malých vystupovala, neboť jen takto dostane se výkonům jejím toho všestranného brusu a uhlazení, jež potřebno jest a přiměřeno talentu tak vzácnému. Že p. Šimanovský co Essex výtečně si vedl, netřeba snad ani připomínat. Jeť hrabě jedna z úloh, v nichž nejšťastněji se pohybuje a nejlepšího dociluje úspěchu, obzvláště když tak bedliv jest ekonomické rozvahy a vyměřeného stupňování i odstupňování citu a slova, jako toho bedliv byl v představení právě řečeném. Mimo tyto hlavní osoby kusu vynikli nejvíce, a pokud úlohy samy dovolovaly, úplně pp. Frankovský co Jonathan, Šamberk co hrabě Southampton a Pulda co Cuff. Souhra byla až na některé menší nedostatky, jež kvůli pěkným výkonům jednotlivců rády se odpouštějí, dobrá; návštěva skvělá a obecenstvo velmi vděčné.

NÁRODNÍ LISTY 2. prosince 1873

POVÍDKY KRÁLOVNY NAVARRSKÉ

DEBORAH

(Helena Veverková)

Po mnohých letech zas jednou „Povídky královny navarrské“. Ovšem žádná to událost, ale zajímavý večer přec. Již tím, že lze porovnat, že lze soudit, pokračuje-li divadelní

umění naše nebo zůstává-li nehybné. Před lety byl kus provozován dobrými silami, nyní zas; jednotlivé snad nevyniká ve všem nad minulé, ale *celek* pokročil nepopíratelně. Teď lze podobné kusy obsadit platnými silami vesměs i v úlohách menších, hra nabývá harmonie, tím pak uměleckého rázu. Arci třeba říci, že veselohra zmíněná také nyní ještě nedává se zcela dokonale. Schází ještě několikeré sehrání do potřebné uhlazenosti, leckteré scény postrádají ještě pravého pelu salonního, deklamace frašková někdy se dotírá místo delikátního tónu veseloherního, přec jen vládneme již teď značně větší sumou hereckých, dobře sehraných sil než dřív. V první řadě zajímají při „Povídkách“ Scribových vždy dámy a zajímaly také tentokrát. Pí Šamberková hrála Markétu. Není sice pochybnosti, že v úloze té by svým časem pronikla ještě leckterým jemným detailem, kterého posud nedbá, ale přec byl celý její zjev již velice poutavý. Jistá důslednost u provádění povahy působila dojmem pravdy, jen měkčím akcentům, ve scénách s bratrem a s Henrim, nedostávalo se posud pravého citu. Nejhlavnější váhu kladla pí Šamberková na oslňující zevnějšek a její krasochuti podařilo se skutečně docíliti zjevu málokdy vídaného. Garderoba její vítězila způsobem co nejrozhodnějším, byla rozmanita a bohata; nesmí se to vykládat za jakous ženskou přílišnost, Markéta *chce* u dvora španělského předně vítězit oslňujícím svým zjevem a vkusná bohatost šatstva je úlohou tedy podmíněna. Bohatost ta působí zcela o sobě, neubírá vkusné jednoduchosti, zároveň na jevišti dle úlohy jiné působící, praničeho na dojmu, neutlačuje jí. Jednoduchostí tou, zároveň také důsledným se držením jemného tónu základního, vynikala sl. Veverkova co Eleonora. Též sl. Boubínova (Isabella) sehrála úložku svou velmi slušně, byť i bez přídechu pravé naivnosti. Pánové byli vesměs dobří a hráli s chutí. Zvláště p. Šimanovský (král Karel V.) vyniknul uměleckým klidem. Zevnější úprava kusu byla elegantní, dobře promyšlená.

Minulou středu hrála se jednou zas „Deborah“. Rozumí se, že při kusu tak známém interes kritiky hlavně k obsazení titulní úlohy se nese. Deboru hrála sl. Veverkova a řekněme

hned, že velmi zdařile. V úloze této vystoupila slečna, jak známo, po prvé na našem jevišti, a porovnáváme-li tehdejší její výkon s nynějším, jeví se nám pokrok v slečnině uměleckém rozvoji rozhodně uspokojující a mnohoslibný. Nejenže se pojmutí úlohy a porozumění jednotlivým jejím podrobnostem nápadně zlepšilo, i hra a obzvláště deklamace přiblížily se již až k samým mezem pravého tónu. Slečna měla tentokráte několik momentů přímo úchvatných, vedle nichž stejnou měrou uznati dlužno bedlivé a jemné nuancování podrobností, z nichž jinak nekyne žádný (v obyčejném smyslu slova) efekt.

Odpolední hry nedělní věnují se nyní nejvíc kusům z české historie. Rozumí se samo sebou, že nás faktum to těší. Divadlo sice není zcela tak navštíveno, jak bývá při kuse „arénním“, však se nedělní obecenstvo pro hry ty přece vyvine přehojné a mimo to – čistě kasovní spekulaci činí se po celé leto zadost.

NÁRODNÍ LISTY 9. prosince 1873

DVĚ SVATBY PANA DARIMONA

Jsou-li již francouzské veselohry rozpustily, co má pak podat fraška jiného než něco „nejrozpustilejšího“. Také tomu stupňovanému úkolu svému „Dvě svatby“, sehrané ve prospěch p. Mošny, vskutku úplně vyhovují; snad sobě nemožno vůbec myslit něco ještě nevázanějšího, aby se smělo pak ještě předvést na jevišti. Pestrý nesmysl tu bují jako kapradí, všeliká, někdy až úžasná nemožnost bije se každý okamžik s pravdou, skotačení, divoké a smělé, nemá konce. Je to vyšší gymnastika nesmyslu, ale veselého, rozmarem svým unášejícího. Někdy to „bouchne“ v dialogu neb v ději tak, že se člověk nad smělým sprosťáctvím až udiví, ale nemáš času na zlobení se, následujeť nato hned něco tak rozkošně pitomého, tak rozhodně veselého, že zlobivá tvář rozšíří se

v smích. Děj není možno vyprávět. Jsouť scény příliš krátké, rychle střídá se jedna za druhou a mění děj, takže by se musela divadelní kniha prostě celá opsat. Pan Darimon se stěhuje. Podnapil se, zapomněl, že je vystěhován, a přichází do spací komnaty mladé dámy, dcery stavitele Mascarilla. Otec ho tu přistihne a nutí ku vyjádření se, že sobě chce Angeliku, dceru jeho vzíti. Ale Darimon miluje již Leontinu, dceru advokáta Bernarda, a požádal o ni. Zde je znám pravým svým jmenem, onde platí za přítele svého, Camelota. Úprkem žene se věc až k svatbám, ba až přes tyto, neboť bigamie skutečně se zde občanským sňatkem provede; jen náhlé objevení se Camelota, jenž miluje Angeliku a jmeno své položí nad jmeno – svědka Darimona, zachrání tohoto před galejemi. Z té bujné látky učinil tedy Alfred Duru frašku svou a již jsme řekli jakým způsobem. O vyčerpání děje nemůže se při také příležitosti ovšem mluvit, ale „natloukl toho“ do svých tří aktů věru dost. Hra byla veskrz uspokojující, p. Šamberk (Darimon) až překypoval rozpustilostí, pp. Mošna (Mascarille) a Frankovský (Bernard) byli rovněž v nejlepším rozmaru. Sl. Slavinská hrála úlohu mužatky, sestry Bernardovy, vskutku výborně. Sl. Volfova (Angelika) zahrála nevelkou úložku svou s delikátní noblesou.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 25. prosince 1873

ŽENA CLAUDOVA

Tříaktová činohra Dumasa mladšího

△

Krásný národ francouzský má zajisté také své hnilé stránky, jako národ každý. A jako u každého jiného nalezá se také u národa francouzského dost lékařů vlastní krve, kteří neuprosnou rukou dotýkají se míst nejbolavějších a zabodávají do nich chirurgický svůj nůž. Ve Francii činili tak pomocí

spisů filosofických, později pomocí románů, nyní hlavně pomocí divadla. Dumas náleží k „léčícím dramaturgům“. Jsou sice lidé, ve Francii i mimo ni, kteří praví: „Ne – léčit nechtějí tím, že naze a v plné ošklivosti staví na odiv společenské poměry svého lidu; dle lidského názoru jsou poměry ty přec vždy pikantní, jako každý poklesek, a jen té pikantnosti užívají dramaturgové, aby také kusy jich, když ne jinak, alespoň takto byly pikantními.“ Nemáme práva soudit zcela tak, alespoň ne u Dumasa. On praví, že *chce* sloužit, — muži mysliteli, jakým Dumas je, nesmí se krátce víra odepřít. On praví: „Vytýkáte mně, že jen povahy špatné uvádím na jeviště, ale nemohu za to, že zřejmě viděl jsem špatnost v čiré nahotě tam, kde ji jiní viděli zastřenou nebo ji vidět ani nechtěli“, – „vidi, quod non erat bonum“, viděl jsem v životě, co *nebylo* dobré, praví Dumas o sobě, a není lze upřít, že také to je talent zvláštní a že také to, „co není dobré“ v životě, má v dramatu po případu své místo co personifikace, co zrcadlo. Ale Dumas snaží se vedle děsných líčit také vskutku povahy ideálně krásné. Jenže se mu tyto daří mnohem hůř, jsou to schémy, mlhové vidiny, nedotýkající se země nohou svou. Dumas je jako Wiertz a Wiertzovi dařily se jen obrazy hrůzy. Ostatně, Dumas nezakončil ještě spisovatelskou svou pouť, jediná červená nit táhne se veškerými jeho dramaty, tatáž červená nit, která společenským životem hlavně Paříže, – uvidíme, co Paříž a co pak ještě Dumas.

Demoralisace prý byla příčinou všeho novějšího neštěstí Francie. Demoralisace mužů prodajné cti, prodajného mínění – bezmyšlénkovitost a hnilost plynoucí z toho. V té demoralisaci sdílel se také svět ženský. Emancipace ženská, probouzející se po celém světě a také ve Francii, nabyla zde chorobně zvláštního směru. Jako mužové prodávali svůj rozum a svou statečnost, prodávaly ženy svou krásu a svou ctnost, jako mužové byli nevěrni zásadám poctivosti, byly ženy nevěrny svým mužům. Mínily, že lámou okovy společenského svého otroctví, když trhaly opasek studu. Neměly studu panenského, neměly věrnosti manželské a neměly lásky mateřské. Nákaza se šířila rychle, shůry dolů, již byly ženské

širších kruhů v reji tom, vždyť žena je „měniva jak měsíc“, rodinnému životu a štěstí hrozil zánik, s rodinou hynula Francie. Zákon, církev činily věc ještě horší. Manželství je nerozlučitelné, sahající až za hrob, i rozvedená manželka podržuje jmeno manželovo a jistá ženina práva, muž řádný je k ženě neřádné připoután provždy. V společnosti samé ale již začaly šlehat blesky čistící bouře. V zemích, kde čest ztrácí cenu svou, musí tresty nutně se stát ukrutnými, jakž praví J. Möser. Často jsme čtli, že ve Francii podvedený muž zabil nápadníka své ženy nebo zabil ženu a porota řekla: Nevinen! Společnost promluvila dřív než Dumas svou pověstnou brošurou „L'homme-femme“, dřív, než zvolal Dumas k muži nenapravitelné ženy pověstné své „Tue-la“ – Zab ji!

Francie utrpěla nejtěžší, nejosudnější ránu. Začíná přicházet k rozumu, nehledat chybu *mimo* sebe. Dobrý a zlý genius národa zápasí spolu. „Vlast, práce, manželství, žena, dítě, to vše je opravdové, *velmi opravdové*!“ Generace ještě se kolébá mezi opravdovou prací a náruživou rozkoší. Representantem dobré stránky v národě je Claude – „Claude je Francouzem, je Francií, jakou má být po všech zkouškách svých; Claude je mužem majícím před sebou jasný cíl, jenž kráčí k cíli tomu neunavnou prací, přímo, jenž vše zbytečné odvrhuje, vše cenyplné získá, vše nepřátelské zničuje.“ A representantem všeho, co posud klamalo a svádělo, je Claudova žena Cesarina – Zab ji! volá Dumas.

Opona se povznesla, je časně zrána, Cesarina vchází do domu svého muže. Vypadá zhubenělá, přepadlá. Byla tři měsíce pryč, s nějakým milencem svým, od něhož dostala velké jmění. Stalo se jí za tu dobu ještě něco jiného, ale dovedla plod lásky předčasně odstranit, – v těžké nemoci, kterou z toho měla, „zapomněla“ se až na zpověď, a teď myslí, že je čista. Mezitím byl Claude, mechanik, pracoval pro vlast a učinil velký vynález – dělo, které dvěma výstřely zničí armádu i hradbami chráněnou. Dumas je tu „Francouzem posledních let“, vedle „vnitřní práce národní“ myslícím na „revanš“. Jmeno Claudovo je již slavné, Cesarina chce mít podíl ve slávě. Mimo to – snad se bude dobře doma bavit, doma je

Antonín, mladistvý přítel a učeň Claudův, a ten je do ní zamilován. Ba snad se jí i podaří, aby sám Claude se zamiloval znovu do ní, – lákavé vítězství!

Ale Claude je nepřemožitelný. On zvěděl, že Cesarina byla již matkou, *než* si ho vzala. Zalhala mu to, on jí přec odpustil, a byl by jí odpustil zcela, kdyby byla dovedla být alespoň dobrou matkou. „Nedovedla být pannou, nedovedla být matkou, nedovedla být ženou.“ Byla mu nevěrna také co žena, on ví, že byla teď utekla s jiným, přec nesahá Claude k rozvedení, kteréž by mu *úplné* svobody beztoho nedalo. Snad není přec všechno ztraceno, snad je alespoň zrnéčko dobra u ní! Byl se zamiloval do Rebeky, dcery svého přítele a židovského idealisty Daniela. Rebeka miluje ho také, ale láskou ideální, a považuje se za jeho „nevěstu na příštím světě“. Ale „Sáru“ Cesarinu popuzuje „Hagar“ Rebeka přece k žárlivosti. Samé se jí nyní zdá, že miluje Clauda. Ale „žena mluví spíš o lásce než v lásce“, víme my, a „pokání nemluví o sobě nikdy,“ praví Claude. Také je Cesarina každý okamžik hotova svádět a opíjet mladého Antonína dál.

Však již je osud Cesarinin rozhodnut. Cantagnac, agent jisté tajné společnosti – rozuměj německé vlády –, chce se stůj co stůj dopídit vynálezu Claudova. Sledoval ji všude, zná její poslední zločin, může ji vydat soudu. Cesarina se mu poddá. Ošálí Antonína, má již rukopis mužův, popis vynálezu v ruce – vtom přijde Claude, vidí, že nenapravitelná Cesarina je schopna *všeho*, i vlastizrady, a zastřelí ji. „A ty – pojď *pracovat*!‘ volá pak Claude klidně k zdrcenému Antonínu. –

O „Ženě Claudově“ co o dramatu nebudu mluvit – drama to není. Všechny tři akty jsou jen jakoby efektní poslední scénou dramatu. Osud Claudův je rozhodnut i ustálen činy Cesarininými před počátkem hry, osud Cesarinin tamtéž. Ovšem jsou pak výjevy jednotlivé mocny psychologickou hloubkou a vášnivým obsahem, konec pak hry je rozhodně dramatický. Také o povahách v kuse netřeba mluvit. Sám Dumas o nich praví: „Místo abych byl oživil čistě lidské osobnosti, postavil jsem tam vtělené myšlénky, esenci bytostí, jedním slovem pojmy.“

„Žena Claudova“ má význam jen pro národ francouzský. Bude mít Dumasovo „Zab ji!“ ozvěny výdatné, klesne Cesarina – lehkomyslnost Francie té, která posud pracuje na duševní úmor národa? Měly na příklad dramatické hry o nevěře manželské za vlády Napoleonovy vliv na tu nevěru? Krásné hříšnice dívají se klidně z lóží a parteru na jeviště – „Nu – se mnou se má věc přec vlastně trochu jinak!“ – a již je dobře!

První provedení Dumasovy „Ženy Claudovy“ neuspokojovalo všechny přítomné, ač nelenilo obecenstvo vyjadřovat pochvalu. Jakýsi rozplízle smutný, funebrálně svátečný tón ovládal mnohé scény tak, že deklamace sklesla až k monotonii. Přec byly některé výkony pozoruhodny. Předně Claude – p. Šimanovský. Vyjma místy snad příliš měkce podávanou melancholii bylo ponětí úlohy pravé, postava Claudova veskrz důsledně vedena a umělecky ušlechtilá. Rozháranou vášeň Cesariny měla pí Šamberková úplně ve své moci. Kvůli silnějším scénám padl ovšem leckterý detail menší před nimi a po nich, ale scény ty docílily skutečně pak dojmu. P. Kolár ml. hrál nejspíše „z ochoty k beneficiantovi“ úlohu Daniela, úlohu to jen menší, kdežto rozhodně měl převzít Cantagnaca. Neradi vidíme vymykání se podobné. P. Pulda, jenž úlohu tu převzal, hrál ji sice uhlazeně, ale bez sarkastické ostrosti. Také pí Malá musila se spokojit s úlohou jen menší (Rebeka). P. Seifert pochodil se svým Antonínem dobře. Zato nevěděla pí Seifertová, co začít s opravdovou úlohou svou, – kterýpak mudrc obsazoval ten kus?

ANDREA

Hra v šesti jednáních od V. Sardoua

△

Vypravujme si o páně Sardouově Andree, která „*svého manžela zbožňuje*“. – „Což se vlastně v životě už ani nestává,“ jakž míní baron Ducreur, policejní prefekt Paříže.

Akt první. – Hrabě Štěpán d'Ormeuil právě vychází se svými přáteli z jídelny do salonu. Hrabě Štěpán je muž mladý, bohatý, a nějaká snad duchaplnost – ta ho netrápí. Přátelé jeho jsou: Eugen Vilmar, bratr jeho ženy, dobrý člověk, nic víc. Pak Baltazar; znáte Veaucourtoise ze „Starých mládenců“? – nu, tento Baltazar je oplesk Veaucourtoisův. Konečně „generál“ Cracovero; znáte lumpa „plukovníka“ z „Montjoye“? – nu tento lump plukovník zde avanžoval na generála, takto se změnil jen málo. Chvílku se po obědě všichni ještě spolu baví. Na těle i na duchu zchrtlý Baltazar vypravuje o své baletnici Ninoně, která je mu věrna a kterou, když jde od ní, vždy magnetisuje, aby spala a – zůstala mu věrna. Nikdo mu nevěří. Generál Cracovero zas vypravuje o své výpravě v Indii, kdež měli slona – samici, „Bety“ se jmenovala –, a ten slon, když dělostřelec sklesl, sám vypaloval děla. Opět mu nikdo nevěří. Pak se rozejdou, generál si honem ještě zastrčí několik cigár a pozve se na večer do lóže.

Hrabě zůstává sám, ale brzy přichází Andrea, jeho choť. Vzali se z lásky. Jiné ženštiny Sardouovy vdaly se z konvenience, ze špekulace atd., nezůstaly tedy manželům věrny. Andrea se vdala z lásky a je věrna, neboť láska její trvá dosud. Kdyby byla ta láska již pobledla, kdo ví, co by se stalo, vždyť se povídá, že „každý člověk musí v životě milovat alespoň dvakrát“. Andrea je také věrna vzdor Paříži, vzdor ctitelům, vzdor lehkým zvykům společenstva, ano i vzdor tomu, že má přítelkyni, též sice vdanou, avšak milkující s „generálem“. Ale zato Štěpánova láska už pobledla. Jeho obejmutí je řídké, jeho hubičky chladné, dnes na příklad ani si na to nevzpomněl, že je právě den jubilejní, že dnes před dvěma lety měl

sňatek. On miluje Stellu tanečnici. Andrea cítí chlad a led, nezná ale příčiny, a vytýká muži tedy vše upřímně. Přitom mu vypravuje s dětskou radostí, jak kdesi bude pomáhat „představovat šarády“, hezky hloupé šarády. Štěpán se však právě zanáší s rebusy, ne se šarádami.

Štěpán odejde, přijde přítelkyně baronka Paulina de Lussan a stěžuje si na svizele své lásky. Pak přijde zlatník Robineau, u kterého byl Štěpán pro Stellu objednal náramek, rozumí se že skvostný. Andrea je přesvědčena, že náramek náleží jí. Přece si tedy Štěpán vzpomněl na den tak významný! Avšak – co to? Na náramku je písmena „S“ – a „S je tuze daleko od A“. Pak je na něm z drahokamů hvězda. To je prý rebus, latinský, a znamená nějaké jmeno, míní Robineau. Honem sem s latinským slovníkem – hvězda = stella – Stella tanečnice! Andrea je zničena. Ale ne, ona nehodlá podlehnout, ona musí muže a lásku jeho podržet. Musí vidět především ji, jeho s ní! Robineau má sestru, kytkářku nebo švadlenu nebo co, ta posílává po pracovnicích svých Stelle do divadelní garderoby zhotovené věci. Honem sem s šaty jednoduchými!

Akt druhý. – Nalezáme se v operním domě, v garderobě Stellině. Stella tančí na jevišti, zde připravuje jí komorná převlek a reportři časopisů dolehají na komornou, aby zvěděli novinek. Neboť se děje něco velkého, Stella dostala telegram z Londýna od divadla Covent-Garden a má hned ráno odjet. Po svém tanci přichází Stella sprovázena houfem ctitelů, členů diplomatických sborů a j. Šampaňské! A „generál“ je pije ze Stellina střevíčku, což ovšem není ani nové ani hezké. Všichni zas vyjdou.

Přichází Robineau s převlečenou Andreou. Andrea vidí, že Stella je krásna. Dále, že ve světě nestojí o nic jiného než o peníze; první této otázka, když má dostat zlatý věnec, je, není-li – dutý. Stella zachází s Andreou co se služkou, i punčochu svou dává jí do správky. Když pak vidí, že Andrea je „nějak nešťastna“, a zví, že je vdána, radí jí, aby si z věrnosti k muži nedělala pranic. „Všichni muži nestojí za nic!“ Zrovna prý zde teď venku před jejími dveřmi jeden heká a je prý to

manžel krásné, hodné ženy. Kdyby chtěla Stella, že prý opustí ženu a odjede s ní o páté hodině ráno z Francie. Andrea poznala již hlas Štěpánův, vstoupí za španělskou stěnu a vskutku slyší, jak láskou soužený Štěpán ji hodlá opustit. Konec aktu, zadní stěna odletí, garderoba se spojí s jevištěm upraveným k hostině na poctu odcházející Stelly, šampaňské, efekt!

Akt třetí. – Když jsme byli v aktu druhém v divadelní garderobě, což je pikantní, můžem v třetím být na policejní prefektuře, což je ještě pikantnější. Právě přichází prefekt domů. Je zemdlen, beře svítilnu, chce jít spat. Ale sluha mu oznamuje, že nyní po půlnoci prosí ještě nějaká zastřená dáma za slyšení. Vejde baronka Paulina de Lussan. Ztratil se jí list, který psala „generálovi", a obdržela list jiný: „Ráno 10000 franků nebo bude zaslán list, kam nepatří." Baronka hledá pomoci. Prefekt zná „generála", praví, to že vše dělá darebák „generál" sám, a slibuje pomoc. Baronka ho nadšením obejme, litujíc při celé té aféře jen, že „generála" již nespatří. Odchází polepšena se slibem, že budoucně nebude svému manželi nikdy – jindy nevěrna, než když se to bude moci stát zcela bezpečně.

Prefekt beře zase svítilnu a již zas je tu dáma. Prý krásná. Vchází – Andrea. Prosí za pomoc, aby nedal muži jejímu utéci. On neví pomoci, nemá pražádného práva, aby Štěpána zdržel. Konečně jí nabízí, že ho dá na nádraží sebrat a dodat do blázince. Ona se vzpírá. Prefekt rozhoduje: „Jděte domů a hleďte, abyste ho půvaby svými překonala. Kdyby přece se odtrhl a šel, postavte světlo za okno, tři moji zřízenci vrhnou se na něho, vpraví ho do kočáru a do soukromého blázince." Andrea odchází.

Prefekt beře svítilnu po třetí. Sluha přichází, že prý ještě jedna dáma. „A tak, na tu bych byl zapomněl – tu veďte do mého pokoje!" – V parketu si někdo zamlaskne. „To je přec pikantní!" chválí nahlas. Dámu tu třetí neviděli jsme sice předtím, nespatříme jí potom, nemá s kusem pranic co dělat – ale konec aktu, efekt!

Akt čtvrtý. – Jsme zas u Štěpána. Chtěl již z domu zmizet, vtom mu Andrea vstupuje v cestu. Je nadmíru libá a licho-

tivá, jím to nehne. Přistihuje ho při lžích; konečně zdá se jí, že přece zvítězila. On neodjede, on odešle jen telegram kamsi, a ona spěchá pro psací náčiní. Než zas přichází, je Štěpán pryč. Andrea bolem bez sebe chopí se světla, vrávorá k oknu – venku zazní křik. Už ho mají! – Konec aktu, efekt!

Akt pátý. – Když jsme byli v garderobě a na policii, můžem teď do blázince, to je teprv pikantní! Štěpán leží na posteli a spí. Byl zuřil, chtěl dvéře vylomit, ale ve dveřích „geniálně“ upravená stříkačka náhle ho ochladila. Psal pak svým přátelům. Teď přichází Baltazar. Po jiném vypravuje, že byl u Štěpánova bytu a že viděl, jak nějaký mladý muž šel k Andreji. V Štěpánovi vzbuzuje se žárlivost. Zmocní se Baltazarova svrchníku a uprchne. Baltazar chce ven, chytí za kliku, stříkačka spustí, Baltazar odletí – aktus, efekt!

Akt šestý. – Je k ránu, Andrea rozmlouvá se svým bratrem Eugenem. Štěpán ovšem prý již neodjede, neboť Stella je opět získána pařížskému divadlu. Ale Andrea by Štěpána přijala jen tenkrát zas laskavě, kdyby se k ní vrátil vyhojen zcela. Vtom se Štěpán vrací. Eugen napomíná ji, aby nebyla příliš přísna, – „vždyť jsme my mužští všichni chybující“. Scéna zbytečné žárlivosti, Andrea vypoví Štěpána z manželského lože. Štěpán je zničen. Ale proces polepšení jde velmi rychle, neboť francouzský dramatik ví, že poslední akt nesmí nikdy trvat dlouho. Ani hudba a jásot lidí venku po ulici Stellu z hostiny domů sprovázejících nehne víc věrným teď manželem a Andrea odpouští. Konec. – Škoda! Ten houf lidí venku moh zavdat příležitost k pořádnému zas efektu, takhle k nalití klobouku, – škoda! –

Nikdo nám nesmí říci, že jsme snad nějací principielní odpůrci francouzských dramat. Zajisté, že my první a pak vždy důsledně uznávali jsme pravdu, že francouzská dramaturgie udává teď již po mnohá léta ostatnímu světu tón a takt. Ale takt zcela nepravý a tón přepísklý je nechutný také nám. Zvláště u Sardoua. Naše divadlo je mu vděčno za výtečnou jeho „Vlast“ a za celou řadu nepřekonatelných veseloher, litujem, vidíme-li *tohoto* Sardoua tonouti v prázdném, ledabylém honění se za – ničím!

Andrea nemá pro sebe ani původní sílu vynalezavosti Sardouovy, ani jeho vtipu, ani jeho duchaplného dialogu. Povahy jsou pouhé šablóny, není lze zde mluvit o tom, že chtěl – jak vždy jindy – provést myšlenku ethickou nebo dramaticky vylíčit sociální zvyk či sociální záhadu, nebo konečně předvést a probrat *zvláštnosti* povah lidských. Nic než honění se za efektem – jakoby slabší nějaký nohsleda proslulého Pyata! Přivést na příklad do blázince, do jeviště nejkrutějšího utrpení lidského – scény přímo fraškovité, nepůsobí to až trapně? A Sardou a – stříkačka co efekt „nepředvídaný“! Litujem upřímně vzdor mnohým probleskům geniálním, jaké jsou ovšem i zde. V tom ohledu je zajisté na příklad pozoruhodný takt ten zas náhle jemný, že nechává Sardou Andreu teprv pak manžela zradit policistům, když je sama útěkem jeho podloudným takřka v šílenost uvržena. Je to ale kvítko osamělé. Škoda!

NÁRODNÍ LISTY 23. ledna 1874

Provedení Sardouovy „Andrey“ bylo takové, že ta která přednost kusu, jakož i vady jeho byly každému jasny. Kolem titulní hrdinky ovšem je zde shrnuto vše ostatní a úloha ta je v rukou pí Malé, v rukou tedy výtečných. Pí Malá má zvláštnost tu s každým opravdivým talentem společnou, že je zároveň skromna, že skromnost ta nedovoluje sebedůvěře, aby rozkvetla jako u talentů malých, a že při všem opanování úlohy z počátku vždy ještě klade na sebe přísnější měřítko než i kritika přísná. Takováto lehýnká, ale ušlechtilá, řekli bychom milá tréma jeví se pak na začátku hry pro znalce vždy co lehký záchvěv. A tento záchvěv, záhy minoucí, byl také při pí Malé, k čemuž se pak připojil ještě pocit nadšeně uvítané beneficiantky. Počátek hry, pokud Andrea ještě vládne prostě naivním tónem svým, byl tedy jakoby ještě držán pod lehkou mlhou, ale již v scéně druhé proniklo sluneční jasno. Konec prvního aktu pak již vítězil čistou dramatickou výškou. Scény Andrejiny v divadelní garderobě a na prefektuře poskytují textovým obsahem a situací herečce

málo víc než příležitost ku hře mimické, ale stále stejné. Jinak akt čtvrtý, rozhodující rozmluva Andrejina s manželem. Luzná hra pí Malé, vášnivě vyznačené přechody citu, stupňovaný výraz zoufajícího sobě ženského srdce dobyly dojmu úchvatného. A scéna pak poslední byla psychickou rozvahou a tónem důstojným zakončena mistrně. – Štěpána hrál p. Bittner. Úloha ta valně nevděčná, totiž prázdná, která potřebuje plné salonní obratnosti páně Bittnerovy, aby se nestala zcela nechutnou. Scéna v blázinci jedině dovoluje herci, aby vystoupil jaksi sama ze sebe, avšak ni zde nedovede líčením náruživosti zachvátit, neboť právě zde počíná si Sardou co nejnešťastněji. Uvedl do opravdového rámce, jakým na příklad právě blázinec zůstane vždy a všude i za všech podmínek, výstředně komickou figuru Baltazara. Ale v rámci takovém stává se komika protivna, zvláště použije-li komik všech těch hereckých titěrností, jež mu zde spisovatel takřka vnucuje. Akt poslední, výjev velkého vnitřního obratu Štěpánova, odbývá celý duševní proces jen epigramaticky; herec vystačí zde již nejvšeobecnější rutinou, a kde by chtěl vyznačovat výdatněji, nestačil by mu čas ani předepsaná slova na odstín a nutný přechod. Třeba se ještě zmíniti o hře slečny de Pauli. Hrála úlohu tanečnice Stelly, úlohu to vyžadující rutiny nevšední, a provedla ji velmi trefně. Co Stella mluví, je šablóna, co činí, je všední, přec dovedla slečna de Pauli postavit před nás postavu skutečnou a dosti zajímavou. Celý akt druhý, v němž Stella má jedině scény své, vyžaduje ostatně zcela jiné souhry a také zcela jiné komparserie, než jakou naše jeviště vládne. Požadavky hry jsou zde veliky. Akt třetí – dějiště na prefektuře – mohl bez přílišného toho přeříkávání se, kterému lze se uhnout jen hrou co nejčastější, být při výborné hře p. Kolára ml. ještě působivější, než byl. Menší úlohy měli a slušně je provedli sl. Boubínova a pí Seifertová, pak pp. Chvalovský, Frankovský, Mošna, Pulda, Šamberk, Seifert a Strnad. – Divadlo bylo přeplněno.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 24. ledna 1874

JIŽ ZASE HOŘÍ!

△

Hoří! V kruzích divadelní repertoár určujících, v mysli českých spisovatelů dramatických – a v této mysli rozhořelo se až do náruživosti. Jedná se o stesk, o němž vzhledem k trvání našeho pražského divadla možno říci, že je „prastarý“. Totiž o to, že nepěstuje se na jevišti našem dosti výdatně hra původní, česká, a pak slovanská.

Když začalo malé to naše divadélko, vrhli jsme na ně – vzhledem k činohře – ihned všechny možné požadavky, uložili jsme mu velmi mnoho, ale uložili to *právem*. Ne najednou mělo se všemu vyhovět, ale z každého kroku mělo být značno, že pracuje se systematicky, že ředitelstvo je sobě vědomo cíle, k jakému chce dovést ústav náš *národní*, jediné naše české divadlo stálé. Neměli jsme tenkrát skoro ani ještě repertoáru, měli jen maličký hlouček herců, neměli pražádných herců veseloherních, měli jen malé obecenstvo a malé jen divadélko, které ještě k tomu nejvíc bylo prázdné, a když někdy na oblíbenou a vítanou hru něco přijmout mohlo, zase návalu nestačilo.

Požadavky na české divadlo vznešené byly:

1. Aby seznamovalo nás rychle s vynikajícími plody cizí literatury *moderní*.

2. Aby uvedlo k nám klasická díla z celé literatury světové.

3. Aby sloužilo vzájemnosti slovanské a seznamovalo nás s dramaty ostatních kmenů slovanských.

4. Aby se stalo láskyplným pěstitelem plodů českých.

Jak posud všem těm, ovšem velkým požadavkům divadlo naše vyhovělo, je známo. Požadavku prvnímu vyhovělo skoro zcela. Mnohé hry nové, o nichž právě „svět“ se zvědavou napnutostí mluvil, měli jsme dřív než konkurující s námi pražské divadlo německé, ano měli jsme je i *líp*, což ještě více váží. Salonní veselohra a sociální činohra rozkvětla netušeně; zrovna jako by byla ze země vyrostla. Herecké síly naše zakrátko se rovnaly silám na divadlech dvorských, konstatovali jsme to často s oprávněnou pýchou. Že mezi

moderními novinkami byly hlavně hry francouzské, bylo arci zcela přirozeno, máť právě hra francouzská ve světě vrch. Když vyskytlo se něco dobrého německého, také to hned k nám dodáno, ale seznali jsme, že i to vše je dnešního dne rozhodně pod vlivem dramaturgie francouzské.

Moderní ty hry francouzské mají zajisté zvláštní svůj směr, který velmi mnohému není po chuti. To nevadí. Nač se mohou dívat *všude jinde*, na to můžem, ba musíme se dívat i my; pak to můžem odsoudit dle libosti, a také jsme již často odsoudili. Žádáme, aby novinky, o nichž se co o zajímavých všude mluví, byly u nás pilně pěstovány také nadál. Nechcemeť, aby naše obecenstvo za těmi novinkami běhalo jinam a tam se němčilo. Před světem se uzavřít nemůžem. Jsou určité meze, dozajista, kde ty byly překročeny, dovedli jsme vždy k tomu poukázat. Ale neméně jisto je, že velmi těžko, ano nemožno vyhovět těm, kdož u nás „z ohledů mravních“ nejraděj by *ihned zavřeli divadlo celé* a dovolili leda někdy předvést „Budečské jesličky“.

Co se týče požadavku druhého, vyhovováno také pilně. Shakespeare a Molière jsou u nás zastoupeni jako jinde, Goethe a Schiller jako na samých divadlech německých, uváděny jsou k nám hry španělské, italské atd. Zbývá ještě mnoho k doplnění, co za těch deset let naplnit se nemohlo, – žádáme v tom směru za další ohled pilný.

Požadavek třetí byl poměrně nejsnadnější. Neníť právě ani u ostatních kmenů slovanských rozkvetlé literatury dramatické. Co mají Poláci dobrého, již je přeloženo nebo snadno se ještě přeloží. Taktéž s Rusy. Jenže tam má divadlo národní nyní ráz revoluční, pomáhá „přetvořovat společnost“ a mnohá jich v tom směru závažná hra, vzdor rozhlášenosti své, naprosto se nám nehodí. V tom ohledu mají naši spisovatelé úkol, aby sami čtli, vybírali a předkládali. Ředitelstvo nemůže nazdařbůh a do zásoby kupovat *všechno* a žádný jednotlivý dramaturg nemůže opanovat vše na světě.

Požadavek poslední, stran her původních, je nejlechtivější a není posud vyřízen, jak bychom si přáli. Pro nás je nejdůležitější, jsmeť Čechové, cítíme, že zvítězíme jen všestranným roz-

vojem národního ducha, především rozvojem literatury, a v literatuře má živel dramatický místo teď právě nad mnohé jiné závažnější. O řádné postavení českých do kruhu ostatních plodů dramatických byl boj od počátku samostatnosti našeho divadla, je podnes stejně živý a neunavný. Nyní podobá se mně, že nastala vhodná doba, aby jaksi sama sebou, tedy zcela přirozeně povstala pro pěstování her českých norma pevná.

Byly kvůli pěstování českých her kruté boje! S ředitelstvem, herectvem i obecenstvem. Ředitelé byli u nás z počátku jednotlivci, Němci. Literatuře naší ani nerozuměli, počítali jen dle kasovních výsledků a ty výsledky byly při původních hrách *velmi* slaby. Jen když si obral herec původní hru k *benefici* nebo když se dával některý z *nejlepších* kusů českých, naplnilo se divadlo slušně. Dával-li se nový kus český a neprorazil-li *ihned zcela*, bručelo obecenstvo, že „nechce se nudit při takovém škváru jen snad proto, že je český". Kus nanejvýš že se opakoval ještě jednou při prázdném již domě, pak byl pochován. Herci nedůvěřovali českým, jen tak nějaký den žijícím novinkám, nebrali si s nimi práci, a tím slaběji a nechutněji vypadly pak ty novinky. Velká to chyba od pánů herců, kteří sobě nemají napřed přisvojovat soud a české původní hře mají pomáhat všemožně a vždy s láskou! Ředitel se kvůli své kase českých novinek přímo bál, neučinil ničeho pro jich výpravu a ublížil jim tím nanovo. Hlavní vina spočívala tedy v beneficích. Jen aby měl beneficiant „původní novinku" a k tomu – lacinou, vzal beneficiant kterýkoli zaslaný škvár a uvedl jej na jeviště. Obecenstvo se rozmrzovalo víc a víc a circulus vitiosus byl zde. Konečně ztratilo obecenstvo i veškerou onu shovívavost, kterou vždy zachovat má ke kusům domácím, jen když alespoň slušným a o patrném talentu svědčícím. Měřilo mnohé práce hned podle virtuosních prací cizích – oni se ale Bozděchové nerodí každý den. Také ve velkém Německu jich mají málo.

Na chybném tom stanovisku je obecenstvo podnes. Ale leccos jiného zato se změnilo na prospěch náš. Nemáme více ředitele jednotlivce, kterýž při malém divadélku, v němž

také ještě operu míti musí tak důstojnou, aby konkurovala s operou německou, všechny výčitky, prosby a hrozby umlčel tím, že ukázal do své prázdné kapsy a na seznam svých dluhů. Máme celé družstvo, kterému se podařilo přemoci peněžité nesnáze dřívější. Vystavělo si výnosnou arénu a ta teď pomáhá co nejvýdatněji přes dobu letní a ukládá na dobu zimní. I ta doba zimní ale drží se finančně již na rovni s výdajem, den co den je divadlo plné, obyčejně přeplněné. Nyní můžem s určitou nadějí na výsledek žádat od ředitelstva, aby pěstovalo výdatně také hry české. Aby je pěstovalo ale tak, by vyhověly i *obecenstvu přísné požadavky činícímu*.

Také letos ještě tak neučiněno. Psát se o tom veřejně nemohlo, nebyloť adresy na koho. P. Kolár ml. je správcem jen „prozatímním“, p. Kolár st. nedělá vůbec nic, ledaže prý nedovoluje, aby v jeho kusech hrál po něm úlohy jeho někdo jiný vzdor tomu, že on sám je nehraje, a máme-li či nemáme-li nějakého dramaturga, o tom nedovede nás u celého divadla poučit nikdo. Zkrátka, nebylo nikoho, koho jsme mohli interpelovat stran českých těch her. Nejvíc proti nim pracovaly již zase *benefice* herců. Ty nešťastné benefice! Nevíme, jsou-li neodstranitelny – a dost možná, že z finančních ohledů neodstranitelny skutečně jsou –, ale benefice je již jednou částí kontraktu každého herce a benefice mu musí vynést značnou část jeho celoročního příjmu. Vždy tedy volí beneficiant nejraději nějakou lákavou novinku a letos volili samé novinky francouzské, protože jiných je málo a *českých dobrých pražádných*.* Jediné původní novinky, o nichž víme, jsou některé hry p. Bozděchovy. Ale p. Bozděch je z neznámých příčin nechce nechat provozovat, násilně mu je nemůže ovšem vzít ani herec, ani ředitel, nikdo.

Zde musí divadelní správa pomoci sobě jinak. Novinek si ovšem nepřičaruje, také bychom byli naprosto proti tomu, aby dávala každý zaslaný škvár, demoralisovala tím nadál herce, rozmrzovala obecenstvo a přiváděla českou produkci

* O osudu nebo hodnotě nedávno zaslaného Staškova dramatu „Záboj“ není ještě nic známo.

o veškerý kredit. Přijde-li něco ale, co jeví alespoň *rozhodný* talent, co by se již kvůli tomu provést mělo, aby patrně nadaný spisovatel viděl působivost i vady své práce z jeviště, to nechť divadelní naše správa přece dává vzdor nedostatkům některým. Nechť pak ale přihlídne bystře a přísně k tomu, aby herci konali svou povinnost co nejsvědomitěji, nechť naloží něco na úpravu, kvůli uspokojení obecenstva. Avšak velmi výdatně může sobě divadlo pomoci již kusy staršími. Máme takové, které mohou se zcela slušně měřit s mnohým dobrým kusem cizím, jen když je herci provedou jako praví herci a když se jim přidá nutné úpravy. Jednou za týden, po případu jednou za čtrnáct dní, může v zimní sezóně dát ředitelstvo vždy něco původního zcela o své újmě, něco historického nebo společenského, opravdového nebo veselého. Z prací Klicpery a Tyla, Kolára a Mikovce, Hálka a Bozděcha, Pflegra, Vlčka, Zákrejse atd. lze vždy vybrat něco dobrého, ano třeba i výborného.

Jen pečlivost, výdatné zkoušky, – obecenstvo připojí brzy k tomu svou lásku!

NÁRODNÍ LISTY 30. ledna 1874

SHAKESPEARE CO — MEDIK

△

Žádný básník ve světě neotřásl veškerým lidstvem tak jako Shakespeare. Byť právě básníkem největším, nejpůvodnějším, všestranným. Není ni jediné stránky lidského ducha a citu, již bychom v dílech Shakespearových nenalezli rozvitou co nejpoetičtěji. Vyjma o jednotlivých poetických částech bible, o níž ovšem se píše a pojednává již po nějaké tisíciletí dýl, nenapsalo se také posud o žádném básníku tolik pojednání a spisů jako o Shakespearu. Je toho celá literatura. Velebící, kritisující, vykládající, popisující, i zas snižující. O životě Shakespearově víme pramálo, zkum tedy má jen jeho díla, předně ovšem jeho dramata, a jak tato jsou vše-

stranna, musí být pak také výsledky zkumu různy. Literární historik pátrá po novelistických pramenech Shakespearových her, dramatik po jich slohu divadelním, poeta po líčení povah, citů a náruživostí, filosof po zrnkách metafysických pravd, medik třeba po tom, jak as líčí Shakespeare tělesní choroby a jich průběh, jak rozvoj psychosy, jak užívání léků, jedů atd. Jakž praveno, prarůzny jsou ty věci, které posud jsou již o něm napsány. Roku 1856 vydal jistý Amerikán docela spis, že Shakespeare ani nebyl Shakespearem a že to byl vlastně slavný přírodozpytec a filosof Francis Bacon z Verulamu, který napsal ta tak zvaná dramata shakespearovská. Amerikána zavedla současnost obou těch geniů, jich obrovitost, která je u obou stejně zázračná a stejné revoluční, eruptivní síly. Lord John Campbell tvrdil zas ze Shakespearových dramat, že Shakespeare musil prostudovat najisto nějakou právnickou akademii. W. Blades dokazuje (r. 1872), že Shakespeare byl dojista sazečem nebo kněhtiskařem. Anglický lékař dr Bucknill míní, že studoval medicinu, a vyvozuje to velmi podrobně z dramat a sonetů jeho. Jiní tvrdili již ještě jiné, lodník, že znal se Shakespeare výtečně v pomořském plavectví, kněz, že náležel zajisté tajně k nějaké řeholi, protože řeholníky své líčí vždy co muže velmi šlechetné, atd. Co to vše dokazuje? Nic jiného, než že Shakespeare byl právě duchem všestranným, že všímal sobě všeho, vyzvídal vše, a vše, co lidského, že srostlo v překrásném duchu jeho v jediný křišťál.

Německá literatura je na spisy o Shakespearovi bohata. Nejnovější spisek jejich – současný s Benedixovým pohrobním dílem *proti* Shakespearovi – jest „Shakespeare als Mediziner“ od dra Hermanna Auberta, profesora na vysokých školách roztockých.* Pan spisovatel vyhradil sobě „právo k překladu“, my právě překladu zde nepotřebujem. Nám dostačí prosté sdělení, že po Bucknillově spise anglickém přišel Aubertův spisek německý a že jde Aubert cestou zcela rozumnou: nedokazuje, že Shakespeare byl snad me-

* Odporučujeme zvláště lékařům duchaplný spisek ten.

dikem, nýbrž že zacházel pilně s mediky, a to s osvícenými, že sám pozoroval přírodu a člověka, chorobu a smrt, že pravou bytost všeho poznával, dramaticky přetvořoval, umělecky prováděl. Jmenovitě že pravým ponětím o tom, co vlastně *choroba* či nemoc jest, postavil se přímo proti všem medicinským náhledům svého věku. Pak třeba zde jen ještě konstatovat, že mluví o Shakespearovi s nadšením, a tedy rozmnožuje počet těch, kteří „z pozorovatelů stávají se jeho obdivovateli".

Každý člověk užívá v mluvě své výrazů, které jsou vzaty z povolání a zaměstnání jeho, každý má „jazyk svého řemesla". A „žargon medicinský" nalezá se dle Auberta u Shakespeara rozhodně. – „Tu on jde, jeden z tvého přátelstva, jehož ‚pia mater' jest velmi slaba," praví ve „Večeru tříkrálovém" šašek o blížícím se Tobiáši Říhalovi. („Pia mater" je kožka na mozku ležící.) Ve veselohře „Marná lásky snažení" praví učitel Holofernes o svých „ideách a pojmech": „Ty jsou počaty v lůně upomínky, živeny v životě piae matris a rodí se, jakmile příležitostí uzrají." – Atd.

Mimo povšechnou medicinskou mluvu nalezáme u Shakespeara celé a skoro podrobné medicinské výklady. „Jako profesor mluví Falstaff o působení sektu na člověka." (Král Jindřich IV., 2. díl, 4. akt, 3. výjev.) A kdož by si zde s Aubertem nevzpomněl na Meneniovu pohádku o vzpouře oudů proti břichu („Koriolán"):

„Jest pravda, přátelé mi vtělení,"
tak řekl (břich), „všechnu krmi beru první,
od níž jste živi : a to slušno jest ;
neb já špižírna, skladná dílna jsem
celého těla – : avšak víte-li,
rozsílám po řekách ji krve vaší
až k srdci, ke dvoru – a v mozek, v radu ;
a po zatáčkách, strojích člověčích
přesilné nervy, outlé žilky svůj
díl přirozený berou ode mne,
z něhož jsou živy." – Atd.

A zas na Hamleta pravícího ku králi: „Všechny ostatní tvory krmíme jen proto, abychom sebe nakrmili, a sebe samy krmíme zas pro červy. Tučný král a hubený žebrák jsou toliko rozličné pokrmy, dvě mísy na jediné tabuli. Člověk může i ryby lovit červem, který se najedl krále, a pojídat rybu, která toho červa snědla, – chtěl jsem vám toliko ukázat, kterak může král cestovat skrze žaludek žebrákův.“

Smrt líčí Shakespeare co nejvěrněji, přestávání dechu a tepen, studenost, bledost, ztrnutí svalů atd. O umírání Falstaffově praví na příklad paní Obratná v „Králi Jindřichu V.“: „Jak jsem viděla, že podušku hmatá a peří sbírá a na konce svých prstů se usmívá, již jsem věděla, že se k poslední cestě strojí; nos jeho se obostřil jako péro a vypadal jak zeleně vykládaná tabulka. – Potom mne žádal, bych mu něčím teplejším nohy přikryla: já sáhnu rukou do postele a cítím, že je má studené jako led; sáhnu na kolena, pak dále a ještě dále a všecko bylo studené jako led.“ – Shakespeare zná také „zkoušku smrti“. Lear volá nad mrtvou Kordelií:

Podejte
mi zrcadlo, zkalí neb omží-li
dech její jeho lesk, – pak žije mi!
– To pírko chvěje!

Převýtečně ale dovedl Shakespeare vylíčit choroby duševní, psychosy. Polonius mluví podrobně o chorobě Hamletově, abatyše („Komedie plná omylů“) o Antifolově, ale vzpomeňme si především na *Leara*, jak před námi přirozeně, pravdivě i nesmírně dojemně klíčí, roste a pak se již rozpoutává šílenost! Avšak o mistrném tom líčení psychosy psalo již mnoho medicinských spisovatelův před Aubertem, as před dvěma lety podali jsme na tomto místě zprávu o jednom z nich, o dru Karlu Starku („König Lear“, eine psychologische Shakespearstudie).

Jen jediné má Aubert Shakespearovi za zlé. Že příliš směle, ano lehkomyslně zachází s léky a jedy! To prý není pravda, že Hamletův otec mohl bolehlavem, do ucha nakapaným,

být usmrcen. A také ty kapky v „Romeu“ a „Cymbelinu“, život na čas zcela zastavující, jsou prý nesmyslem. Nu – my ty kapky a ten bolehlav Shakespearovi odpouštíme.

NÁRODNÍ LISTY 4. února 1874

MAGELONA

Kolárova „Magelona“, dávána k benefici p. Šamberka, nenaplnila dům. Zajisté to kus nejen český, nýbrž ihned také velmi dobrý. Jeho cena je dávno uznána, úlohy jsou v něm pro herce velmi vděčné atd., přec trpí neláskou, do jakéž vešly u obecenstva našeho skoro všechny hry původní. O motivech nebudem se rozpisovat znovu, musili bychom jen opakovat, co jsme často již řekli. Nakládáno se strany provozujících sil s nimi celkem tak nedbale, že musily klesnout. „Magelona“ náležela ale ještě vždy k těm hrám, které se těšily poměrně lepšímu provedení, – bylať pí Malá titulní úlohu zde teprv povznesla na pravou tragickou výši, bylyť také známy výkony obou Kolárů, Šimanovského, Šamberka atd. co typické. Nyní změněno pro odstoupení p. Kolára st. částečně obsazení. Rudolfa hraje p. Šimanovský, Otta z Losů p. Šamberk, Césara p. Seifert. Ráz hry stal se jiný, nikoli na valný prospěch. Bylo, abychom tak řekli, ve všem všudy trochu mnoho ohně a bouře, vše se kvasilo. Ovšem dovede p. Šimanovský úlohu jako Rudolf vždy zahrát s úspěchem, ale na úspěch dokonalý scházelo také jemu tentokráte ještě trochu klidu. Také má arci p. Šamberk na Otta skvělé prostředky herecké, ale jeho deklamace v okamžicích vážných stává se tak všeobecně pathetickou, že tím trpívá obsah. Pathos druhu toho považován do nedávna na divadlech německých za pravý a jedině dobrý, nyní žádají i tam již od svých „hrdin“ a „tragických milovníků“ odstupňování zcela přirozené, charakteristiku podrobnou; nechtějí mít dekla-

maci jen „hudební“, jak ji Ambros nazval, připůsobící se toliko situaci celé, nýbrž chtějí užívat myšlénkové, reální váhy každého jednotlivého slova. Zkrátka, každá úloha nově změněná zůstala o poznání za dřívějškem, ač v celku bylo upřímné namáhání nepopíratelné. Pí Šamberková měla jako dřív Evu z Losů. Nepřejem sobě pro tu úlohu herečky lepší, pí Šamberková dovede základní tón úlohy své provést s řídkou důkladností až ku konci, avšak upozorňujem ji na chybičku, které se dopustila zde a někdy v ni klesá i jindy. Míníme přílišné rozepnutí hlasu na konec scény, které se může stát i nepěkným. Scény pí Malé byly ovšem také tentokráte veskrz mistrny.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 17. února 1874

VICOMTE Z LETORIÈRU

(Helena Veverková)

Sl. Veverkova učinila zkoušku smělou. Počítáme úlohu vicomta z Letorièru k úlohám nejtěžším pro sílu na jevišti teprv krátce zaměstnanou, musíť při ní rutina učinit vše, učinit i ten humor prarozmanitý, rozličné odstupňování. Mimo to je již dávným obyčejem, že hrají ji dámy – ač by neškodilo učinit zde jednou zajímavý pokus s mladým milovníkem, u nás na příklad s p. Seifertem –, a v mužském šatu nebývá mladým herečkám také hned volno. Vicomta hrají dle oné tradice obyčejně naivní a veselé milovnice, hrály ho u nás pí Pešková a sl. Čermákova, obě teprv pak, když byly herečkami jak se říká již hotovými. Obě byly oblíbeny v úloze té, a také tedy s touto oblíbeností měla sl. Veverkova zápasit. Dost na tom, že zápasila co pravý talent, totiž dosti šťastně. Ve scénách humóru nešaržovaného vedlo se jí dobře, také byl její pohyb vůbec elegantní, příjemný; ovšem ale kde měla

nastoupit charakteristická šarže – v působivé pijácké scéně –, byla slečna ještě tísněna a nedovedla dostihnout pravdivého tónu. Považujem věc celou jen za zkoušku, s jejímž výsledkem může být slečna spokojena. Ostatní obsazení veselohry je známo co výborné, zvláště co se týče pp. Kolára a Šamberka.

NÁRODNÍ LISTY 23. února 1874

EGMONT

(Helena Veverková)

Nebude to dlouho trvat a sl. Veverkova vdechne části repertoáru českého individuální svůj ráz. Tak se děje vždy, když objeví se herecká individualita zvláštní a nová, když také má dost času a dost příležitosti, aby tu zvláštnost svou přivedla na jednom stále jevišti k plné platnosti, až k pravé umělecké zralosti. Nebo zas, přichází-li už dozrálá z jeviště jiného, aby na novém alespoň měla dosti času k zdomácnění. Při sl. Veverkově nastává případ prvnější. Na českém jevišti učinila první svůj pokus, zde se těšíme z její očividných pokroků, zde musí dozrát na umělkyni, ne jinde, sic zhyne. Sl. Veverkova je zvláštní individualitou. Pro její rozvoj měly by se volit kusy nové, v našem repertoáru posud neobsažené, když se tak nečiní, zkouší se slečna v oborech různých, v úlohách nejrozmanitějších a dává jim ve scénách, v nichž je šťastna, ráz svůj. Tragická milovnice mění se jí mimovolně, ale přirozeně na tragickou rekyni. Je pravda, jasného systému v tom neměli posud s ní, neměla také sama, slečna volila si co možná vždy úlohy, v nichž viděla skvíti se některou umělkyni výtečnou, a my té tužbě zcela dobře rozumíme. Ale nemůže se říci, že by byla slečna snažila se imitovat, naopak, ona snaží se vždy býti samostatnou a často se jí to daří. Nyní hrála Goethovu Klárku. Hrála ji po pí Malé a úloha připadne zas asi pí Malé nazpět. Také nemožno

ovšem naproti tak dokonale uměleckému výkonu, jakým je právě Klárka pí Malé, činit jakous paralelu. Ale to lze říci, že byla sl. Veverkova velmi zajímava. První scény neměly dost bezprostředního výrazu pro cit i pro naivnost, také v nich slečna ještě dosti precipitovala, ale již tu přece proskakoval ráz nový, Klárka *hrdinná*. Ve večerní scéně na ulici došel konečně ten ráz pak platnosti plné, zde byla slečna úplně panovnicí dramatické situace a povznesla scénu mohútně a s úchvatnou silou. To byla scéna „od kosti hrdinná“, jak Goethe praví, plná pravdy, a přec umělecké míry. Jediná individuálností svou překvapující scéna taková rozhoduje již o celkovitém úspěchu a obecenstvo vyvolalo slečnu vícekrát. Ostatek úloh stal se částečně alespoň novým obsazením zajímavý. P. Pulda snažil se co Alba dostihnout markantní způsob svého předchůdce; p. Šamberk byl co Oranien výborný; sl. Slavinská (Markéta) byla ale patrně churava. Egmont p. Šimanovského je oddávna uznán.

NÁRODNÍ LISTY 3. března 1874

FARÁŘ Z PODLESÍ

(První pohostinská hra Josefa Šmahy)

Obezřetné řízení páně Švandovo učinilo z plzeňského divadla skutečně zásobárnu pro divadlo pražské. Nemůžem *všech* jeho sil užít pro divadlo pražské, ale vynikne tam přece dosti často herec jednotlivý nebo herečka, zpěvák nebo zpěvačka, po nichž sáhneme pak ochotně. Teď nám Plzeň přenechala zase p. Šmahu. Herec to mladistvý, značně již rutinovaný, rozhodně nadaný. Známe ze Švandových her ve Pštrosce a na Smíchově talent páně Šmahův již dosti dobře, než abychom byli potřebovali teprv nějakých „her na zkoušku“. Těch je potřebí jen u herců naprosto neznámých, herec již známý, zvlášť když z rámce menšího přestupuje do

většího, ovšem také vybroušenějšího a bohatšího, je jimi jen tísněn. Také p. Šmaha byl poněkud tísněn. Obral sobě úlohu kořínkáře Jozy, úlohu vděčnou i těžkou. Vděčnou pro poesii v ní obsaženou, také pro novost její v dramatické literatuře, těžkou pro scénu hned první, kde aby takřka slovem hned prvním vyznačil pestrost i hloubku prožitého již života, i pro scény poslední, kde spisovatel bohužel zaběhl zas do šablóny. P. Šmaha obstál dobře. Ve všem všudy viděli jsme herce rozumného, rutinovaného a obecenstvo to ihned uznalo. S jeho ponětím úlohy ovšem nesouhlasíme. Je to Joza více salonní, ne Joza z lidu, Joza obroušený, pro velkoměstské obecenstvo obroušené a vždy trochu duševně salonní. Snad viděl p. Šmaha v úloze té vídeňského Albína Svobodu, co do času prvního představovatele Jozy? Albín Svoboda byl – již není – miláčkem vídeňského obecenstva. Co takový navykl sobě stálou korespondenci z jeviště s obecenstvem, z té pak jisté sladké, úsměvné manýry, jež později obrušovaly úlohy jeho všechny a nedovolily nikde nic markantního. Ten asi ráz měl také Joza páně Šmahův, nechť tento již se poněkud řídil velebeným příkladem Svobodovým nebo ne. Avšak, jak již řečeno, neklademe na tu hru zvláštní váhy. Byla zde tíseň hry na ukázku, k tomu i patrná churavost orgánu, beztoho trochu neohebného. P. Šmaha je vítán a těšíme se na jeho zápas s ostatními našimi mladými talenty. Jeho obor bude as hlavně charakterní šarže a veselohra – avšak ať se raděj neváže na obor žádný. – Také sl. Boubínova byla nova. Hrála Annu a hrála ji v mnohých scénách zcela slušně. Jenže poněkud strojeně, nedost bezprostředně. Slečnina hra stává se příliš reflexivní a upozorňujem ji na vadu tu, neboť, jak slyšíme, odvolala odstoupení své, a vždy pozoruhodný talent její bude se před našima očima tedy vyvinovat dál.

NÁRODNÍ LISTY 4. března 1874

Zajímaly nás francouzské „proverby“ již vícekráte. A to ovšem ne dramatickou silou svou, které se samy již tendenčně vzdalují, ale hravým dialogem, duchaplností jednotlivých nápadů. Takto mají tutéž vadu, kterou sám salonní život, z něhož vzrostly. Zabíhá-li tento velmi snadno v šablónu, zaběhne snadno také proverb, obraz jeho. Kdo pak viděl deset proverbů – ne, řeknu jen pět, ví tak asi průběh a konec šestého napřed a může ho zajímat pak jen výtečně pronášený a pointovaný dialog. Proverb „Mezi dveřmi“, ač není přec z nejmladších, přišel k nám po jiných a dosti pozdě. Je duchaplný jako jiné, snad duchaplnější než mnohé jiné, ale – přišel pozdě. Zdá se skorem již dle chování se obecenstva, že sobě prozatím dalších nových her takových nepřeje. Konečně budiž podotknuto, že také provedení nás zcela neuspokojovalo. P. Bittner je zajisté velmi rutinován v podobném druhu úloh, také pí Šamberkové svědčívá již salon, přec byla hra obou stísněna, mdlá. Zvláště to zakončení! Vždyť ten „lid salonní“, když náruživost konečně led etiketní prolomí, je také lidem! – Baron (p. Pulda) špatným hospodářstvím a velkopanskými choutkami své manželky (sl. Slavinské) přiveden skoro na mizinu a statek jeho jižjiž propadá věřitelům. Jaká pomoc? Sousední statek dostal se právě v držení bohatého p. Tomáše Pazděry (p. Frankovského) a p. Tomáš Pazděra má syna Vojtěcha, novopečeného doktora, hodného a hezkého hocha (p. Seiferta), jenž hned od počátku kusu dceru baronovu Adélku (sl. Boubínovu) horoucně miluje a jenž také od ní milován jest. Ano ještě více: již umluven sňatek, o kterém se naposledy dovídá – a tím počíná kus – matka Adélčina, a sice krátce před příchodem obou Pazděrů – na námluvy. Baronka omdlévá – „Omdlévám“ je její refrén –, cituje duchy předků, hrozí se, co tomu svět řekne,... nic naplat, baron nepopouští, neb jen sňatkem tím lze Adélce statek zachránit. – Námluvčí přijdou a s nimi též – hrabě Alfred (p. Bittner), známý Vojtěchův z univer-

sity a bývalý ctitel Adélčin. Ne ze žárlivosti, ale z uražené pýchy aristokratické chce plebejci spojení s Adélkou překazit a zjevuje mu, – že baron na mizině. Vojtěch se leká, vzpomínaje, že otec jeho k sňatku s chudou Adélkou sotva svolí, ale na štěstí mu připadá, že „nebude tak zle“. Slyšel v Praze, že baron má v bance uloženo 100000 zl. Hrabě slyší s podivením – teď by mu stálo za to také o Adélku se ucházet. (1. jednání.) – Hraběte podporuje horoucně baronka. Začnou s Adélou: proč se ptal Vojtěch v bance? Ejhle! – baží jen po penězích, o lásce neví! Adélka uvěří, – ale sotva se Vojtěch objevil, několik slov, několik přísah jeho mu ji získá zase. Baronka vymůže potom na baronovi, by oba Pazděry zkoušce podrobiti mohla, t. j. by jim říci směla, že Adélka nemá žádného věna. Baronce se podaří. Starý Pazděra nechce již o sňatku slyšet a baronka může nejen plebejcům vyčíst, že jen o věno jim běželo, ale také s triumfem se vysmívá, že „není tak zle“. Baronka právě obdržela list, svědčící, že bohatý příbuzný daroval jim oněch 100000 zl., o kterých Vojtěch byl zaslechl. (2. jednání.) – Jednání třetí uzel nepříliš uměle zavázaný rozváže co nejsnadněji. Pazděrové se vrátí a starý svoluje k sňatku bez věna. Oněch 100000 zl. byl složil v bance Vojtěch sám, vypůjčiv si jménem příbuzného, aby otci chudoba Adélčina nebyla na závadu. Ale otec nyní svoluje a baronce nezbývá než svoliti též, neb kus se chýlí ku konci, – avšak, nesmíme zapomenout! Nakonec nás p. Pulda překvapuje vyznáním, že Adélka dostane přece 200000 zl. a že on od začátku do konce hrál komedii, aby baronku vyléčil z aristokratických předsudků proti plebejskému zeti, jenž ale patří vždy aspoň k „šlechtě ducha“. – Z obsahu zde vypravovaného patrno, že Checińského veselohra, dne 4. t. m. po prvé na českém jevišti provozovaná, nevyniká ani novostí, ani hloubkou. Figury jsou všecky šablonovité a situace nejen staré, ale nedodal jim aspoň něco záživnosti ani komikou, ani vtipným dialogem. Zvláště poměrně k druhému a třetímu dlouhé jednání první unavuje primitivní exposicí. Hrálo se slušně – v úlohách nevděčných. Jen p. Frankovskému podařilo se výborným humorem,

kterým zvláště v prvním jednání v úloze starého Pazděry vynikl, obecenstvo pobavit tak, že kus přijat dosti shovívavě. Sl. Slavinská hrála, ač značně indisponovaná, a je tedy mimo kritiku.

NÁRODNÍ LISTY 7. března 1874

SLUŽEBNÍK SVÉHO PÁNA

(Druhé vystoupení Josefa Šmahy)

Ve prospěch pí Hynkové provedena dne 6. t. m. Jeřábkova činohra „Služebník svého pána“. Paní beneficiantka, která hrála malou, ale v kuse samém dosti důležitou úlohu vdovy dělníkovy, byla přivítána hlučným potleskem. Pozornost obecenstva tento večer především platila p. Šmahovi, jenž v hlavní úloze kusu po druhé na našem jevišti vystoupil. I toto druhé vystoupení s potěšením můžeme nazvati šťastným. Dornenkron jest figura ne sice nová, ale vděčná. Jest to figura dopodrobna propracovaná a poskytuje herci příležitost objeviti všestrannost talentu svého i své hry od lehké konversace až k rozechvělým tónům vášně a konečné tragičnosti. P. Šmaha svého Dornenkrona pracoval též dopodrobna, ale ještě nedopracoval úplně. Mnohá podrobnost jevila ještě jakousi nejistotu. Celkem se mu lépe podařila část první úlohy; v posledních velkých scénách byla hra jeho poněkud jednotvárná, což ovšem do jisté míry s úlohou samou souvisí. Co nad tu míru bylo, pochodilo z nedostatku stupňování od vkročení Dornenkrona do pokoje mrtvého Budila začínaje až do konečné katastrofy. – Novou úlohu (Josefinu) měla sl. Veverkova. Slečna provedla úlohu svou velmi pěkně. Hlubší cit, jakási dospělost povahy Josefininy – tomu obému podařilo se jí dáti výraz přiměřený. Pí Malá v úloze Miny několikráte uchvátila obecenstvo k hlučné pochvale. Postava Budila jest umělecké individualitě p. Šimanovského úplně přiměřena; patří k jisté kategorii příbuzných

mezi sebou úloh, které se v jeho rukou nikdy neminou s účinkem. Menší úlohy provedeny pečlivě.

NÁRODNÍ LISTY 8. března 1874

VLAST

Konečně máme zase Sardouovu „Vlast“! Nemilosrdně sice zřídila ji censura, také tužka režisérova byla dříve již mnoho odstranila, co v prvních představeních výdatně bylo působilo, avšak přece neublíženo dramatickým základům úchvatné té hry. Obecenstvo opět bavilo se jí v míře málokdy poznávané. Hned mistrný akt první, zbudovaný takřka ze samých episod, jimiž se proplítá exposice historická, působil opět dávnou svou silou. Později zajímaly hlavně výkony jednotlivých herců. Značná část úloh byla obsazena znovu. Pan beneficiant Šimanovský, přijatý způsobem co nejlichotivějším (čti dotýčnou naši lokálku dnešní), hrál po p. Koláru st. úlohu Rysoora. V čem jsou individuality obou herců rozlíčny, v tom bylo také rozlíčno provedení. Ohnivější ráz p. Šimanovského sdělen postavě Rysoorově a ovládal ji důsledně až po konec. Dle toho byla také scéna na radnici, akt třetí, vrcholem úlohy. P. Šimanovský byl po scéně té, jako i po všech ostatních scénách svých, bouřlivě a opětně volán. P. Bittner hrál Carloa (dříve p. Šimanovský). Také zde tedy bylo pojetí úlohy nové a třeba konstatovat, že p. Bittner skutečně zakládal si rysy povahy Carloovy zas zcela původně. Rostl se situací a scény zakončující byly nejlepší. Sl. Boubínova provedla úložku Rafaely tklivě. P. Seifert byl co Rinçon elegantní a v nejlepší míře. Ostatní obsazení je známo. Uvádíme jen výtečné výkony pí Šamberkové, Dolores, a p. Kolára ml., Alba. – Divadlo bylo přeplněno.

NÁRODNÍ LISTY 12. března 1874

△ *V Praze 25. března.*

Ani vikýřem bych za posledních časů nebyl chtěl být na našem divadle. Totiž pravým, rozumně na pravém místě učiněným, prospěšným vikýřem. Pořád bych byl trnul úzkostí, že mne buď zazdí, nebo umístí obratně tam, kde ani nemohu být ničím platen!

Byly to časy plny neklidu, plny nejistoty, za jakých nemožno umění, aby se vyvíjelo, umělcům, aby byli nadšeni, divadlu, aby se ustálilo, a obecenstvu, aby se nedisgustovalo. Různé obíhaly pověsti, jedna horší než druhá. Kolár ml., sotvyže po tři měsíce byl ředitelem činohry, ač výtečně se již za krátkou dobu tu osvědčil, měl zas přestat být ředitelem. Smetana, jemuž – vyjma Wagnera – nemají po celém bohatém Německu rovného umělce operního, měl ztratit kapelnictví a vrchní řízení opery. Kapelník Čech, jenž náleží k nejpilnějším, nejvydatnějším silám našim, měl být propuštěn. Celé proskripční listiny kolportovány sem a tam – člověk si mimovolně přitisknul ruku k čelu – kde jsme to byli? V tom neklidu, v té rozháranosti mělo prospívat české umění? Či nezáleží pranic na tom, aby prospívalo? Máme toho tolik v českém životě, že můžem bez ohledů nebo z ohledů jen stranických prostě zašlápnout utěšený květ?

Mlčeli jsme o celé záležitosti, neboť jsme nechtěli ublížit divadlu, a ublížilo by se mu, kdyby neklid zmocnil se také obecenstva. Také nyní nebudem minulé již věci rozebírat, ač by třeba vyplynulo z toho spasitelné naučení pro budoucnost. Víme, že stranictví má někdy prapodivné květy, že prostá otázka vybují někdy v náruživost a v náruživosti že se provádí třeba něco, co by se v klidu nikdy nechtělo. Osobních výčitek naprosto neučiníme, nechcemeť a také nemůžem předpokládat hned zlou vůli. Avšak o tom lze nyní promluvit, byla-li *potřeba* té krise nebo byla-li vyvolána násilně, vnešena do našeho družstva a do divadla odjinud. Poukážeme jen prostě k *výčitkám* činěným našemu divadlu a k prostředkům či *náhradám*, jakých mělo se divadlu za síly amovované dostat.

Vyplývá-li, že neměly, protože dle našich poměrů *nemohly* přijít za posavadní síly nějaké *lepší*, je otázka rozhodnuta, že krise byla, mírně řečeno, zbytečna.

Činohře vyčtěno, že pěstuje repertoár předně *fraškovitý*, pak moderně *nemravný*, že nevšímá sobě her *původních* a že nemá *jednotného řízení*. Prosíme, aby sobě každý přečetl výčitky ty ještě jednou. Co se týče frašek totiž, nebyla *na večer* – vyjma působivý kus „Dvě svatby pana Darimona“, jejž přec nemůže nikdo vřadit mezi nějaké naprosto bezcenné zboží vídenské – *za celou letošní zimní sezónu dávána fraška ani jedna*. – Co se týče tak zvaného nemravného repertoáru moderního, vyslovili jsme již příliš často náhled svůj, než abychom staré výroky zde zas obnovovali, a obecenstvo má také již dávno názor svůj vlastní. Nebudem měřit morálku nových dramatiků francouzských s morálkou, jakou nalezáme u Shakespeara, Goetha, Lessinga atd., nebudem také nikdy hlasovat pro to, aby *všechno*, bez výboru převádělo se na jeviště naše, ale kdež se naskytne pozoruhodný moderní kus, který kráčí přes všechna značná jeviště evropská i mimoevropská, o kterém se rozepisuje veškeré časopisectvo a mluví se na všech místech, má naše divadlo zajisté *povinnost* předvést jej také nám, protože má naše obecenstvo *právo* žádat toho. Či máme poukazovat obecenstvo do divadla německého? – O hrách pak původních netřeba mluvit. Známo, že právě nynější správa učinila dramatické jednotě *koncese všechny*, jakých žádáno. Teprv nyní nabylo divadlo všech zase her původních a může je řádně pěstovat, což také již činí a zajisté činit nepřestane. – Co se konečně týče postrádaného prý jednotného řízení, viselo jistě jen na tom, aby *jedna schopná* osobnost měla dostatek výkonné moci. Tolik je jisto, že repertoár neměl nikdy té ustálenosti, že se nikdy nehrálo průměrně tak dobře a že nikdy nebylo mezi oučinkujícími tolik chutě, vůle a ochoty jako nyní za řízení Kolárova. Nescházeloť tedy, než aby Kolár ml. měl plnou moc, a *tu nyní má*. Ale Kolár neměl – tak chtělo se v krisi – mít plnou moc, měl být jen nějakým režisérem, ne ředitelem. Ředitelem také činohry měl být p. Mayer, regenschori u Františkánů, který s činohrou ne-

zanášel se *nikdy* a české divadlo nezná po sedm let naprosto. Troufal by si někdo přímo navrhnout p. Mayera místo p. Kolára pro činohru? Nemusil by p. Mayer složit dobrovolně zas všechno sám do rukou Kolárových? Co to mělo tedy být s p. Mayerem?

Přicházíme k *opeře*. Že prý je v *rozkladu*, *nečinná*, *nevšímající sobě operních skladeb původních* atd. Přenecháváme zcela klidně úsudku toho obecenstva, které sledovalo operu českou po deset let, aby proneslo se o tom „rozkladu“, a také o tom, kdyže mělo skutečně uměleckou pochoutku, ne-li od doby, co vládne Smetanův duch opeře naší! Když p. Mayer co kapelník odstoupil, snad se ještě pamatuje mnohý, co zůstavil kapelníku Smetanovi. Sl. Pisařovicova, baryton Lev a tenor Polák byli jedinými zbylými, skutečně platnými silami naší opery. Také nadál měla opera neštěstí skoro stálé. Primadona Blažková zemřela a narychlo musila studovat všechny úlohy její slečna Kupkova, také ale primadona tato nevytrvala při divadle déle než jediný rok a byli jsme zase hotovi. Českých zpěvaček je ovšem po světě dost, ale neumějí zpívat ani jedinou úlohu po česku! Přišly slečny Partschova a Sittova, staly se již miláčky našeho obecenstva, ale když přišly, uměla každá z nich po česku – úlohu jedinou, Markétku. Musily vše teprv studovat a repertoár musil se opět řídit podle jich studií. Nyní ovšem máme personál *ustálený zcela*, to po prvé, co máme operu. A kdyby stala se mezera, máme Smetanou založenou svou operní školu, odkud možno vzít ihned zpěváka a zpěvačku vycvičené *po česku*. Věříme rádi, že do tak ustálených a hotových poměrů by usadil se mnohý teď rád, že by rád klidil, kde jiní sili!

Ale vzdor těm svizelům, co všechno učiněno na příklad jen za letošní sezónu zimní spojenou prací Smetany a Adolfa Čecha! V „Don Juanu“ byli mimo Karla Čecha a Lva *všichni* novi, „Veselé ženy“ byly z dvou třetin obsazeny nově, rovněž „Tell“, „Střelec“ byl vyjma Doubravského a Vávrovu *zcela* nový, „Hugenoti“ se nastudovali se sl. Partschovou, v „Romeu“ byli noví Čech, Kinský, Mareš a Sittova, ve „Faustu“ byly novy tři Markétky, „Robert“ studován se

sl. Sittovou, „Lazebník“ s p. Marešem, „Lukrezia“ byla *úplně* nova, sbory *ku všem operám* úplně nově studovány – tak vypadá výčitka stran *nečinnosti* vůbec!

Vedle toho provedeny jsou *po prvé* „Holubice“ od Gounoda, „Galathée“ od Victora Massée, „Souboj“ od Hérolda a jsou už k provedení zcela hotovy *původní* „Dvě vdovy“ od Smetany, *původní* „Bukovín“ od Fibicha a „Kapitán Henriot“ od Gevaerta – tak vypadá výčitka, že se nestuduje *nic nového*!

Pražské německé divadlo za celý rok přinese jedinou novinku – „Romea a Julii“, vídeňské dvorské provedlo jen „Jenovefu“ a studuje „Aidu“, berlínské neprovedlo za zimy ještě praničeho.

Z *původních* starších skladeb dávány „Drahomíra“ s úplně novým personálem, studovány jsou nově a provedeny „Husitská nevěsta“ a „Svatojanské proudy“, opakována „Prodaná nevěsta“ a po „Dvou vdovách“ a „Bukovínu“přijde nově studovaný „Zakletý princ“ – tak vypadá výčitka, že se *zanedbává starší repertoár původní*!

Za to všechno měli Smetana a Čech odstoupit a být nahraženi – již opět panem Mayerem co ředitelem vůbec a kapelníkem zvlášť. Nechcem ani slovem se dotknout umělosti páně Mayerovy, my se jen přiznáme upřímně, že je nám mladý kapelník Čech, muž neunavný a sledující každý krok českého divadla po hezkou řadu let, rozhodně milejší. A co se týče Smetany – doufáme, že pan Mayer sám a ochotně smekne klobouk před ním, vždyť je pan Mayer muž zdvořilý a zanáší se také tak trochu hudbou!

Slyšeli jsme strojeně vroucí očekávání, že „se vrátí zas ty staré, zlaté časy“. Které? Když byl pan Mayer kapelníkem českého divadla? Pamatujem se také poněkud na ty zlaté časy, končily tím, že vyjednávali někteří lidé s panem ředitelem Wirsingem, aby se ujal divadla českého a *spojil je se zdejším divadlem německým*. Pan Mayer se na to vyjednávání as také pamatuje.

NÁRODNÍ LISTY 26. března 1874

CORIOLANUS, VOJEVŮDCE ŘÍMSKÝ
ZRZAVÉ VLASY
(Paní Čapková)

Shakespearův „Koriolán“ má také své zvláštní osudy u nás. Je to jedna z nejoblíbenějších her Shakespearových u nás, a přece se zas přihazuje velmi často, že obecenstvo jako by se zachovalo k ní netečně, ano jaksi odmítavě. Hned její vstup do našeho repertoáru byl takto vyznačen. S jásotem bylo kdys první její provedení přijato a sprovázeno, ale představení druhé dělo se již před prázdnými takměř lavicemi. Skoro tak prázdnými, jaké byly zas předevčírem v neděli. Osud ten přihodil se „Koriolánu“ již mezitím vícekrát a povždy byla příčina stejna: první krásné jarní dny, jarní nějaká slavnost atd. „Koriolán“ měl by se dát na repertoár jen tenkráte, když tomu – kalendář dovolí. Opakujem ale, že „Koriolán“ je u nás velmi oblíben. V době, když Shakespeare teprv k nám uváděn, zavdala hra ta Koláru st. první příležitost, aby vybočil ze šlépějí herců německých, aby podal něco samostatného a hned výtečného. Po Koláru přešla úloha v ruce p. Šimanovského a udržela se v oblibě. Koriolán obou jmenovaných herců je ovšem základně rozdílný jako sama jich herecká individuálnost. Co do momentu heroického podávají oba postavu stejně silnou a mohútnou, avšak aristokratický moment, jakým Shakespeare svého hrdinu obmyslil, došel Kolárem platnosti rozhodné, kdežto Šimanovský zase staví řekli bychom stránku národopisnou do popředí a markantně líčí spíš ohnivého Itala než hrdého aristokrata. O hercích obou ale bylo za dřívějšího častého provedení „Koriolána“ již obšírněji promluveno. Provedení nedělní nebylo vcelku dosti uhlazeno. Ovšem byl p. Šimanovský šťasten jako jindy, arci dokázal p. Pulda pozoruhodný pokrok svým Meneniem, jemuž schází již jen trochu pichlavější ostrosti atd., avšak na některé herce působily patrně – ty prázdné lavice. Volumnii a Virgilii hrály pí Šamberková a sl. Boubínova. Sl. Boubínově sluší Virgilie se svou něhou a měkkostí zcela. Také pí Šam-

berková má pro heroickost matky Volumnie pravý velký tón, avšak žádali bychom ji, aby hned v prvních scénách nezabírala se tak zcela do patha, příslušného teprv pozdější scéně její největší. O něco, jen o poznání na počátku pathetické deklamace míň a Volumnie její nabude rozmanitosti, aniž by tím pozbyla okrouhlosti a celistvosti. – P. Šimanovský měl po prvé režii. Nebudem upozorňovat na některé věci, jichž bychom si jinak přáli, máť „Koriolán“ u nás již svou tradici také co do úpravy; avšak vcelku opakuje se zde něco, nač jsme dříve již dosti často sobě stěžovali. Herec mající největší, nejnamáhavější úlohu v kuse, potřebující poměrně velmi mnoho klidu, aby myšlénky své soustředil na výsledek úlohy své, týž herec řídí také celou hru a je rušen a zabírán sterými maličkostmi! Není to dobře tak a nebylo by ani tenkráte, kdyby divadlo naše mělo jako divadla velká sílu vycvičených a spolehlivých statistů a komparsů. U nás aby ale režisér korigoval a napomínal mezi představením samým, při odevřené scéně, a tu se mohou pak dít korektury leda z kulisy, ne na jevišti samém a nikdy hercem, který je tu zaměstnán v první řadě. Ať si počíná přitom pozorně jak chce, obecenstvo vidí a pozoruje vše přece a je vyrušováno. Není více potřebí, aby herec byl v témž kuse zároveň režisérem, máme sil pro režii již dost. Nechť přebírá p. Šimanovský do své režie jen hry ty, ve kterých není zaměstnán sám: chcem ho mít *předně* co herce celého – a po případě pak také co režiséra celého.

Nestroyova „Divotvorná paruka“ poskytla v nedělní odpůldne pí Čapkové příležitosti, aby se pokusila co „vdova zahradnice“ o první trochu větší úlohu samostatnou. Ovšem není pí Čapková obecenstvu českému snad neznáma. Vážíme sobě jí co pevného a prvního sloupu ženského našeho sboru operního a dosti často měla také již příležitost, aby ve fraškách nebo operetách vypomohla několika větami nebo sólovou zpívanou slokou. Avšak snaha její sáhá patrně dál; s jakým as nárokem na štěstí, nemožno dle té úlohy první, neposkytující praničeho zvláštního, ještě určiti. Co mluvila, pronášela pí Čapková vcelku rozumně, třeba by nepopíratelná tréma

byla ji hnala často k precipitování. Vládne-li citem a dovede-li působit tónem odstupňovaným, obsažným, nelze dle úlohy vdovy zahradnice nijak říci. Hlas má paní debutantka pěkný a plný, postavičku roztomilou a tvář příjemnou. Vždyť ji ale nejspíš brzy uvidíme v úloze ještě jiné! – Upozorňujem novou správu divadelní na nedělní hry odpolední. Hraje se tu s nedbalostí až úžasnou, vskutku urážlivou. Z výčitky té vyjímáme tentokráte, při té Nestroyově frašce, jedině pí Seifertovou.

NÁRODNÍ LISTY 14. dubna 1874

JEDINÁ DCERA

Jednoaktová *fraška*, v níž jsou zaměstnány z dam pí Malá, slečny Veverkova, Slavinská, Boubínova, de Pauliova, z pánů Frankovský, Šamberk, Bittner, Pulda, Seifert, Strnad! Ale je jich ovšem právě tolik potřebí, aby do nesmírných nesnází přišel a zase z nich šťastně vyvázl Fredrův pan Szumbaliňský, bohatý statkář. Vyjma p. Puldu (starý sluha – šablóna) jsou všickni jmenovaní zeti pana Szumbal'ňského a každý myslí, že má téhož jedinou dceru a že podědí všeho. Také ženušky jejich tak myslejí, neboť papínek dal každou vychovat zvlášť. „Na vychování mám peněz dost, na věno ne - neprovdal bych žádnou, kdyby se vědělo, že jich mám pět.“ Ale přijdou ho všechny s muži svými překvapit ku jmeninám a poslední, pátá, dá se v ten den „unést“ z ústavu hulánem a přivede papínkovi také hulána s sebou. Sehrána byla veselá ta hříčka dobře. Ovšem nemohl nikdo ze součinných vyniknout zvlášť, neboť úlohy jsou kresleny a vedeny jen zběžně, vyjma toho pana Szumbaliňského, jejž sehrál si p. Frankovský s chutí.

NÁRODNÍ LISTY 24. dubna 1874

VALNÁ HROMADA SBORU NÁRODNÍHO DIVADLA

△ *V Praze 5. května.*

Myslím, že se stalo v neděli na Staroměstské radnici, ve schůzi divadelního sboru, velké nedorozumění. Kašpar Otakar Zeithammer přišel zajisté pro něco zcela jiného, ale Sladkovský myslel, že vysílá „jistá strana" Otakárka svého sem jen co oběť zápalnou, na usmíření všech těch těžkých vin, jichž se dopustila již na Národním divadle, on vzal tedy nebohé robě a zabil je.

Co tu bylo před schůzí řečí! Co pověstí různých a domyslů!

Jedni říkali: Přijde pan Zeithammer a před ostatní debatou vyprosí si slovo. „Pánové," řekne, „uvažujme vše, co se nám přednese, chladně a důstojně. My, totiž strana má, chcem přec konečně jednou dokázat národu, že máme cit pro věci národní, nikoli jen pro ctižádost svou osobní. Proto také ubezpečuju hned napřed, o čemkoli až se shromáždění dnešní po zralé a přátelské úvaze usnese, my že to všemi silami svými budem podporovat vřele a upřímně. Vše jen ku slávě národa, na zdar společné svaté věci naší!"

Druzí věděli víc: Přijde pan Zeithammer. „Pánové," začne, „doufám, že bude přece líp, když nebude potřebí peněz se vypůjčovat u peněžního ústavu. Postarali jsme se jinak, chodili jsme od šlechtice k šlechtici, a skutečně se šlechetní ti pánové uvolili, že poskytnou zálohu 200 000 zlatých. Jsou to mužové následující: ..."

Třetí, zasvěcení až do tajností, vyprávěli zas: Přijde pan Zeithammer. „Pánové," rozkřikne se, „to jste se po čertech zmýlili, když jste mysleli, my že nadáváme návrhům vašim na opatření peněz a sami že nevíme pražádných návrhů jiných. *Není teď potřebí řeči, je jen činů potřebí.* A zde jsou návrhy naše."–

Všichni se mýlili. Jen to se stalo, že pan Zeithammer přišel a mluvil. Ale neměl mandátu od svých na usmíření, neměl ve svém portmoné ani jediného šlechtice, a návrhu nevěděl také žádného. On měl jen kandidátní listinu s novými jmeny do

výboru a pak jistý úmysl. Poznal jsem jej hned, úmysl ten, a neváhám říci, že byl *poetický*. Snad žádné podobné dílo národní kdekoli ve světě nemělo tolik svízelů jako české Národní divadlo, žádný výbor ve světě nezkusil tolik, mnoho-li už výbor toho divadla. Kdo je mučedníkem, ať je ale mučedníkem pravým, ať vypije kalich hořkosti až na dno – proto den co den ty nájezdy v Pokroku a Politice. Ale mučednictví zas je nákažlivé, jak známo, ono má zvláštní půvab svůj a láká. Také zde se stali náhle ze Šavlů Pavlové a náhle se hlásili do výboru, který má *provést půjčku*, *loterii* atd., lidé, kteří po čtyry měsíce zuřivě dokazovali zhoubnost věci té. Ale valný sbor si je prohlíd, bylo mu jich líto a myslil si: „Ti staří a vyprůbovaní jsou mučednictví už zvyklejší!“

Muže lepšího co zástupce svého ovšem ani nemohli si ti tam zvolit než pana Otakara Zeithammra! Máť jmeno slavné, jeho sláva jde skutečně skoro už na coul od podlahy. Kdyby někdo najednou na mne vyhrknul s otázkou, pročže vlastně pan Zeithammer je u nás slavný, ovšem bych byl trochu na rozpacích. Z literatury? – Ne! Z politiky? – Také ne! Z podniků praktických? Ze zvláštní nějaké obětovnosti pro národ? – To už docela ne! Ale po chvilce bych přece troufal si tvrdit, že jeho sláva je skutečně slávou *jeho*. Jsou sice lidé, kteří tvrdí, že on, pan Zeithammer, leze ku slávě jen po zádech páně Riegrových, – snad by dovedl pan dr Rieger panu Zeithammrovi říci, kteří zlí lidé tak mluví. On ale sobě dělá slávu svou *zcela sám*. Má totiž odedávna k disposici dva časopisy, český a německý. Dnes se tedy pochválí nebo alespoň jmeno své tučně si vytiskne v listu jednom, zítra v druhém, a když to tropí jen rok, je sláva už silna alespoň jako papír. Za řadu let pak to dělá arci třeba až celý coul.

Jak přátelsky mluvil! A přec jsem zpozoroval, že mohl být právem pohněván. Neboť když vešel, byl patrně udiven, že nepřikročil k němu ani jediný z výboru, aby mu polibil ruku za nynější jeho až náruživou činnost v záležitosti Národního divadla. Seděli, ani si ho nevšimli. Přec byl ke všem pln ochoty. Nikdo se ho po tom v celém sále neptal, ale on přece sdělil shromáždění celému, že „ho to upřímně těší, když se

zde někdo zmíní o autoritě doktora Riegra“. Shromáždění hledělo přitom naň ztrnulé udivením. Mluvil jednoduše a slušně, z jeho řeči nevanul pražádný duch, při silnějších a důtklivějších místech nevylezl kvůli většímu dojmu ani jednou na stolici svou a myšlénkám vyhýbal se co nejobratněji. A jak mluvil skromně! Když mluvil o „velké nákladnosti“ stavby, bál jsem se již, že učiní návrh, aby byla kvůli úspoře vystavěná již budova zase strženа, ale ne – on neužil moci své. Za řeči pronesl slovíčko „já“ také jen stoačtyřikráte. A když mu galerie tleskala, snášel to trpělivě, a teprv když ohnivé nadšení pro něho na galerii přešlo až v sykot, pravil, že takového vyznamenání není milovník.

Konečně, když nadobro prohrál, nehrozil *ničím* jiným, než že skromně řekl, strana jeho že nebude divadlo nadál podporovat. To bude na všechen způsob snesitelné. „Dřív neříkali, že nedají, ale nedali; teď to řeknou a nedají zas,“ pravil kdosi.

On ale Sladkovský nerozuměl páně Zeithammrovu „přechodu k spolumučednictví“ a ubil ho podle všech parlamentárních pravidel. Když velký muž padne, bývají v přírodě znamení. Na tváři páně Zeithammrově v ten čas hrály všechny duhové barvy, vyjma červenou. A jako na nebi bývá vedle slunce samého ještě několik sluncí vedlejších, zdálo se mi, že vidím v památný ten okamžik na jeho hlavě asi čtyry čela.

NÁRODNÍ LISTY 6. května 1874

PŘEDSTAVENÍ OCHOTNÍKŮ PRAHY, PŘEDMĚSTÍ A OKOLÍ

Pro jeden den ustoupli „herci z povolání“ a propůjčili jeviště „hercům z ochoty“; nastal tím večer ve mnohém ohledu zajímavý. Ochotníci připravovali již po nějakou dobu představení toto, jehož výnos určen *fondu pro vystavení divadla Ná-*

rodního. Odbývali mezi sebou i *konkurenční* zkoušky, aby vybrali z kruhů svých, ze sil to v soukromí již mnohokráte osvědčených, síly zas pro veřejné vystoupení nejvhodnější. Tím také jedině bylo možno docíliti výsledku tak vzácného, jakým se skutečně teď honositi mohou. Není věru maličkostí obsadit samými jen ochotnickými silami tragedii tak velkou, jakou je „Žižkova smrt“, mající celou řadu úloh *větších* a vedle nich ještě další řadu úloh menších, avšak pro šťastný výsledek scény velké bedlivosti vyžadujících. A když smíme pak říci, že i z absolutního stanoviska, nehledě k „ochotníkům“, byl dojem rozhodný a hra zcela slušna, nemůžem již líp šťastný výsledek velké té práce charakterisovati. Při některých scénách bylo nám, jako bychom byli přítomni představení herců z povolání, vystupujících třeba snad „po prvé u veřejnost“, ale osvědčujících ihned talent rozhodný. Také celkovitě zvláštní ráz hry jejich zajímal. Ohnivé a rychlé vystoupení, stále svěží pohyb, deklamace někdy skoro již precipitující, vše to svědčilo o mladistvém, mocném nadšení. Ano, i scéna humórem svým drastická (počátek čtvrtého jednání) byla zdařilá, a to váží mnoho vedle zdařilého ostatku opravdového. Ovšem nebudem zde probírat úlohy jednotlivé, ač tedy přiznáváme, že všichni právem beze všeho zbytečného ostychu uvedli jmena svá na ceduli oznamní. Budiž dovoleno vytknout zde jen jmena těch, kteří vybráni pro úlohy *větší* nebo markantnější jim také čestně dostáli. Jsou to zejmena pp. Bendl, Benešovský, Janovič, Kliment, Lapilové (synové našeho nezapomenutelného Lapila), Pštros, Srba, Šimmer a Terš. Cidlinu hrála mistryně pí *Malá*, neunavná, kdekoli jedná se o prospěch národní. Namáhavou režii převzal pan ředitel *Kolár*, bylo tedy vše u vzorném pořádku. Obecenstvo naplnilo veškeré místnosti a vyznamenávalo zvláště scény Cidliny, Žižky, obou Divůšků a j. j. Po takovém výsledku rádi voláme: Na brzkou shledanou!

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 9. května 1874

FAUST

(První pohostinská hra J. J. Kolára)

Oznámené pohostinské hry p. Kolára st. započaly předevčírem. Vítaný host byl velmi slavně přijat, věnce a kytice padaly na jeviště deštěm. Po ukončení pak první jeho scény, když opona na volání obecenstva zase se vyzdvihla, podán mu deputací tříčlennou na jevišti stříbrný věnec a jeden z deputovaných pánů oslovil p. Kolára řečí. O jeho Mefistu nebudem zde šíře mluvit. Obecenstvo české přijalo podání Kolárovo vždy vděčně. Ačkoli my nesouhlasíme dopodrobna s tím, jak náš dramatický interpret úlohu tu tlumočí, víme přec, že nemáme pro ten alespoň čas jiného a docela snad lepšího tlumočníka, a nebudem slavnostní dojem celého představení rušit analysujícími poznámkami. Hlavně proto, že by přišly pozdě, a pak proto, že jsme rádi, že *máme* p. Kolára st. pro úlohu tu. Jeť v samém Německu po excelentním Dawisonovi rozhodná nouze o Mefisty *stejně* dobré. O výtečné Markétce pí Malé také netřeba více hledat pochvalných slov. Zdokonalila, propracovala sobě již úlohu tu tak, že výš už pokročiti nemůže. – Zajímavý byl výkon p. Bittnerův – Faust. Vždy jsme sobě vážili mladého herce toho stejně pro talent jeho vzácný jako pro jeho upřímně uměleckou snahu. Má v repertoáru našem již celou řadu úloh velkých, charakterních, jež jsou jemu ke cti a nám k pravé pochoutce. Nyní odvážil se také na Fausta. Úloha to nebezpečná pro dvoudílnost svou, a přiznáme se, že *zcela* dobrého Fausta jsme ještě neviděli. Dovede-li podrobně vyhovět filosofujícímu, těžkopádnému a nedramatickému počátku, nemá pak zas nadál třeba pružnosti milovnické – nebo naopak. Proto také němečtí herečtí virtuosové cestují „na všechno“ – na Fausta tak nečiní. A když učiní tak některý herec již starší, obmezuje se na deklamaci aktu prvního. *Ve vyrovnání* obou protiv byl p. Šimanovský velmi šťasten, p. Bittner jich nevyrovnává a je zase rovněž šťasten s *dvoudílností* úlohy té. Jeho deklamace v aktech prvních byla velmi rozumna, a co víc: byla nešena

životní pravdou. P. Bittner hleděl Fausta přiblížit člověku, učinit z něho bytost nejen samou abstrakcí již chladnou, nýbrž stále ještě citlivou, u kteréž i v promrzelosti ještě žije žár. Že byl pak v druhém dílu úlohy již docela na svém místě, netřeba podotýkat. Až odloží p. Bittner zpěvavost své deklamace a na počátku hry umírní ještě příliš mladě živý pohyb a proud, bude jeho Faust zjevem *velmi* pozoruhodným. Gratulujem mu již nyní.

NÁRODNÍ LISTY 19. května 1874

KRISTUS A HUS NA JEVIŠTI

I

△

Umění básnické nevytvořilo posud zcela dobrého, řekněm vynikajícího dramatu ani o Kristu ani o Husovi. Jsou v tom příčiny, jichž kulturní obsah a psychologická hloubka zavedly by nás daleko. Vezměm na příklad lidskému duchu tak posvátnou osobnost první, *Krista*. „Božství“ jeho zajisté nevadilo „světským“ hrám divadelním; právě v středověku, kterému se říká před jinými „doba křesťanská“, uvedli sami kněží osobu Kristovu na jeviště v mysteriích až přečetných. A to někdy s humorem přímo jen na ty středověké nervy vypočtěným. Také není hlavní příčinou, co Seligmann Heller uvádí, totiž to, že básnické umění řecké bylo za smrti Kristovy již na mizině a jiného že nebylo vůbec. Ale rozkvetlo později zase jinde, a přec se nikdo nepovznesl. Shakespearův duch byl zcela jiného směru, jeho ráz aristokratický – vzdor titánské rozsáhlosti ducha toho vůbec – přímo skoro vylučoval veskrz a čistě demokratický názor křesťanský. Katolík Calderon zas byl příliš katolíkem, než aby se byl odvážil práce té. Dramatik francouzský byl by z Krista učinil buď řeckého boha, nebo šlechetného Pařížana, dramatik německý byl by dovedl nanejvýš dramatu knihového, nikoli ale dramatu pro

jeviště atd. Příčiny jsou tu ještě zcela jiné – dotknem se jich jen zcela všeobecně.

Jako veškeré umění roste ze života, má život sám ovšem tvůrčí umělecké síly hojnost nepřekonatelnou. Život sám má víc fantasie než Ariosto, víc něžnosti než Kálidása, víc duchaplnosti než Shakespeare, víc světelné poesie než Raffael a víc výtvarné síly než Angelo. Život vytvoří někdy báseň, báseň vtělenou, jížto nedostihne žádné slovo popisné, žádná linie napodobující, veškeré umění je chudé naproti ní. Takovým vznešeným plodem lidského života jest právě Kristus. V osobnosti Kristově vidíme po prvé nejčistší lidskost vtělenu, vidíme v ní ideál, ku kterému lidstvo trmácelo se od té doby zas již po dvě tisíciletí a potrmácí se snad ještě po několik, než bude většinou tak, jak ideální byl jednotlivý člověk Kristus. V Kristu vidíme vtělenou pravdu, ryzou upřímnost, bezvýminečnou rovnost, nepřekonatelné uvědomění, nejvyšší obětavost, nejčistší lásku k bližním, úplné podřízení sebe pod myšlénku – nevidíme žádného teprv zdokonalování se, žádné náruživosti, žádného chtíče po vládě nebo slávě, vůbec praničeho, co by se jakožto postup neb boj hodilo pro naše drama. Geniální některý básník by ovšem mohl k evangelickým příběhům přibásnit celou řadu politických nebo sociálních motivů, ale jakmile by někde vpletl boj s přesvědčením sebemenší, jakmile by připustil sebeslabší motiv náruživosti, ublížil by ideálu, jaký máme nezvratný o Kristu. Básník může *kolem* Krista nahromadit dramatičnosti nesmírně mnoho, z něho neučiní osobu dramatickou; může třeba i jemu samému přibásnit lásku smyslnou, lásku pro rodinu, snahu po povznešení národa, ale ať to učiní sebekrásněji, pak vylíčil krásného člověka, ale ne člověka Krista, jak náleží nejčistší myšlénce a jak náleží nám, *celému lidstvu*. Kristův zjev, milující, žehnající a obětující se, je sice obrovským *činem* v historii lidstva, ale v tom velkém dramatu, které lidstvo na zeměkouli žije, hodí se dramaticky platně teprv na konec, co korunující obraz poslední, tableau triumfální, – až bude jen láska a žehnání a žádných více obětí.

Nejnověji pokusil se o drama „*Ježíš Kristus*“ Ital Felix Go-

vean. Jižjiž mělo být v Miláně provozováno, když se podařilo klerikální straně přece ještě, pomocí ministra Lanzy, vymoci zápověď. Po Evropě byl z toho velký hluk a Goveanovo jmeno je známější, než by se zajisté bylo stalo, kdyby zápověď nebyla přišla. Obtíž námi výše uvedená Goveana zdrhla. Nikdo mu neupře, že pojal Krista myšlénkou čistou, ale v dramatu je tu Kristus přec jen osobou druhou a drama mělo by se dle osoby hlavní nazývat vlastně „Maria z Magdaly“. Také pak je ale pouhou skizzou, základním jen náčrtkem. Z pěti aktů čili oddílů jsou divadelně provedeny vlastně jen dva první, ohnivá fantasie Italova přimyslila sobě úpravou a hudbou ostatek.

Otrokyně Marie Majdaleny hrají a zpívají v jizbě domu jejího. Přichází návštěvou Pontius Pilatus. Říman to veselý, obraz pravý tehdejších Římanů, nevěřících již bohům svým, řeckým duchem naplněných, duševně bystrých. Po něm přichází Kaifáš. Jeden je překvapen přítomností druhého. Pilát ovšem posmívá se, že Kaifáš přichází do domu milostenčina zadními dvírky, kdežto on sám, správce země, nechal nosítka svá veřejně státi před domem. Kaifáš se omlouvá, že přišel, aby Marii, jež nyní návštěvu chrámu zanedbává, upevnil zas ve víře. „Zato posílá stále velké dary obětné,“ podotýká Pilát. Kaifáš zapírá, ale Pilát usvědčuje ho tím, že teprv včera večer prohrál Kaifáš v domě Pilátově zlaťáky nejnovějšího rázu, – které byl Pilát daroval Marii přímo z mincovny. Konečně nechává se přinést Marie. Básník ji líčí co ženštinu velmi krásnou. „Sama Bersabea, která okouzlila krále Davida, nebyla tak krásna,“ vzdychá Kaifáš. Také ale z duševní stránky je Maria pojata velmi poeticky. Její mysl je jemna a vnímava, její vzdělání je řídké, čítáť Marie i rozpravy Platonovy. Avšak posavadní její život se jí již zhnusil, trapná nespokojenost, touha po ideálech vznešených sžírá její zdraví. Kaifáš radí návštěvu chrámu, Pilát čtení Ovidových „kněh o lásce“. Mezi oběma rozvine se hovor, v němž dotýkají se Krista, právě lidem co dobrodince slaveného. Kaifáš ho obžalovává co čaroděje, co buřiče, Pilát se ho zastává, vykládá zázraky způsobem zcela přirozeným a chválí jednání Kristovo, čelící jen

proti kněžstvu, lid ve lži, ve tmách i v nesvornosti udržujícímu. Po odchodu mužů je Marie rychle rozhodnuta. Pověst o slovech a činech Ježíšových byla již dříve ducha jejího mocně zaujala, nyní chce se náuce jeho podrobit zcela. Přivolává otrokyně své, daruje jim svobodu a vše, co v domě jejím se nalezá cenného. Claudii, ženu Pilátovu, která přišla na výzvědy, usmiřuje svou nelíčenou skromnotou a dobrotou. Obě ženy se smluví, že zakukleny vyjdou, aby vyslechly kázání Kristovo.

Akt druhý odehrává se na veřejném náměstí. Marie a Claudia přicházejí, aby zde skryty čekaly na Ježíše. Napomáhá jim, neznámým mu v zakuklení, centurio Longinus, básníkem skvostně vylíčený. Po náměstí vládne orientální vřava a hluk. Řemeslníci pracují před dílnami svými, děti jásajíce běží přes scénu, aby doběhly k místu, kde Kristus dlí. Rovněž tím směrem nechají se nést choří, posedlý, malomocný atd.; naříkají a bědují. To by se ovšem na jevišti nevyjímalo právě krásně. Je to právě tak jako v ašafenburské mysterii „Medicus salutis“, kde také vystupují osobně všichni „arme, presshafte Leut“, jenže ku konci u Goveana radostí se neopijí a čerti kolem nich netančí a nezpívají „gaudeamus“. Dobře učinil spisovatel, že léčení nemocných nechal dít se za kulisami, většinou alespoň. Konečně přichází Kristus, sprovázen jásajícím lidem a osobami uzdravenými. Žehná zde nově přibylým. Také Marie uchopí se lemu jeho roucha, Kristus jí klade ruku na hlavu – „mnoho jsi milovala, mnoho ti bude odpuštěno!“ Lid žádá, aby Kristus kázal a Kristus káže. Řeč jeho je vybrána z nejrůznějších míst evangelií, samý jen blahověstný aforism, nečte se to ani dobře ve skladu tom a ještě hůř by se deklamovalo. Pak mu přivedou slepce a Kristus pomocí operatérské jehly a za přispění apoštola Jana vyvádí celou operaci na jevišti. Konec aktu! Zvláštní italskoumělecký efekt, jako zvláštní byla na loňské světové výstavě ta italská socha, jak otec Jenner – očkuje vlastní dítě své.

V třetím aktu nalezáme Krista na pusté hoře. Přistupuje k němu vrchní kněz Anáš a žádá ho, aby vlivu svého na lid užil ku vzbouření proti Římanům. Odměnou má být vrchní

kněžství po Anáši. Ačkoli podobnou myšlénku politickou do děl svých položili již mnozí pěvci „Ahasvera“, musíme uznat přec, že Govean vyložil povídku o pokoušejícím ďáblu tak velmi obratně. Jakož také hned zde uznáváme co takt jemný, že Govean nepřibral do jednajících osob Marii, matku Ježíšovu; naproti madoně byla by Marie Majdalenská vždy trochu těžce se odstinovala, kdo ví, byla-li by vůbec síla básníkova stačila na odstinování to. – Ježíš ovšem Anáši nepodlehá. Nato nalezá jeho zde Marie. Přišla, aby mu sdělila, že je prodán, což on již ví.

Marie: A hrůzným tím penízem krvavým bylo jen třicet stříbrných.

Ježíš: Viz, jak skrovná to cena za spasení celého světa.

Dojemná scéna. Marie se loučí s pláčem a u Ježíše zableskne jiskra lásky k ženě. „Také ty, Nazarenský, ty pláčeš též? – Synu člověka, také to bylo zkouškou.“ – Přicházející apoštolé nalezají mistra v rozechvění. Odchází pak s nimi, naznačiv Jidáši, že čin jeho zná. Jidáš – nakonec „darebák dobrý“ – „rve si vlasy“, kterýmžto „efektem“ končí zas akt.

Nyní již Ježíš nevystupuje. Básník vyčerpav slova evangelií neví, co by nechal ho výdatného nadál mluvit. Jen přes jeviště vedou Krista stráže v domě Pilátově, víc ho nevidíme ve čtvrtém ani v pátém aktu. Ve čtvrtém aktu vidíme Marii prosící u Piláta, v pátém vidíme ji naříkající v jeskyni pod Golgatou. Oba akty jsou pracovány nedbale, povrchně, jsou to méně než skizze. Orel Govean se ještě nevypeřil, náhle křídla umdlela a on sklesl.

II

Skoro zcela tytéž obtíže, jako při osobě Kristově, naskytují se básníkům při osobě *Husově*. *Nedramatický klid*, toť hlavní ráz vznešené povahy té. Vznešena je nad mraky osobních vášní, ona sluní se jen v slunci poznané pravdy a nemůže ani nikdy nic jiného chtít než čistou pravdu. Nechť hromy zatím bijí do boků, nechť vášnivý, svěřepý a sobecký odpor proti

pravdě třeba podemílá horu, až se tato konečně seřítí, hora jinam než do jasné výše přece trčet nemůže.

Husovi ovšem se nepřibájí božský původ nějaký. Je nám čistě člověkem, třeba po básnicku „božským člověkem“. Je v něm ale tentýž charakter, jaký v Kristu: vtělená pravda, ryzá upřímnost, nepřekonatelné uvědomění, úplné podřízení sebe pod myšlénku. Jak Hus před naším zrakem vystupuje, nevidíme v něm také žádného teprv zdokonalování se, žádného chtíče po vládě nebo slávě, žádného postupu a boje. On bojuje jen se zevnějšími obtížemi, vnitřních obtíží železné jeho přesvědčení nezná žádných. On dostavuje se všude, kam ho nepřítel volá, on se nechá klidně utratit za přesvědčení své, toť jeho *čin*, z něhož lidstvo těží. Hus bojuje jen slovem, jen myšlénkou, jen učením svým a obětováním se za učení to, na divadelní drama ale, nemá-li se osoba hlavní stát zase osobou vedlejší, je potřebí ještě něčeho jiného.

K povaze Husově přistupuje ještě něco, *moment národní*. Kristus byl ideálem lidstva vůbec, v Husovi vidíme ideál člověka Čecha. Křesťanství vyslovilo pospolitost a rovnost lidstva celého, husitství očistění zbloudilého zas křesťanstva, renesanci jeho, určilo rovnost tu blíž, zasadilo se za přirozená práva jednotlivcova znovu, vyřklo, že dojde lidstvo plného rozvoje svého, plné humanity jen tenkráte, když každý národ přispěje volným rozvojem *svého* ducha. *Po česku, cestou národní* vedl Hus přívržence své k poznání pravdy. –

Pro české básníky dramatické Hus posud skoro neexistoval. Nejprv proto, že českého divadla, českého básnictví dramatického po naše století ani nebylo. Když pak přece pučet začalo, vadily poměry politické. Tytéž poměry, pro které také román a epos český jen málo se dotýkal historie české, poměry, jež kážou jemnocitu básnickému, aby se předmětu, jehož nemůže vyčerpat plným nadšením, raději ani nedotknul. Alfred Meissner mohl napsat svého „Žižku“ po německu, podléhalť zcela jiné censuře; po česku, totiž co originál, byl by zcela týž epický kus sotva posud vyšel. Byla k tomu jen jedna možná doba, rok 1848, avšak ve vřavě té musy se odmlčely. Za vlnobití z tehdejší ještě doby napsal *Tyl* své drama „Mistr Jan Hus“.

Je namnoze s nadšením psáno, přec v něm nemáme víc než poměrně dobrý divadelní kus vůbec s mnohým efektem, s divadelně působivým zakončením, kde po jevišti šlehá i zář z kostnické hranice, – velkého dramatu v něm nemáme.

Pro dramatiky cizí neexistoval Hus z důvodů zas jiných. Předně byla málokterému cizinci osobnost Husova dostatečně známa, a tedy dost sympatická. Pak vládnou zde uvedené již důvody ideelní, které pro každého budou také nadál tíhou, třeba by básník při osobnosti Husově nebyl vázán tak železně tradicí jako při osobě Kristově. Nejnověji napsal Karl von *Gerstenberg* pětiaktovou tragedii „Johann Hus“. Dávali ji již vícekráte v Bernu za velké pochvaly a tamtéž vyšla nyní tiskem (u kněhkupce Hubra). Odporučujem ji čtenářům, kteří čítají také knihy německé.

Stojíme tu před pravým básníkem. Nadšeně se uchopil předmětu svého, nadšeně a umělecky co nejdůstojněji provedl jej až k tragickému rozluštění. Jemu je Hus tím velkým mučedníkem za přesvědčení své, jakým je nám. Nikde nepropuká známá, nešťastná německá zášť, národnímu momentu ovšem se básník vyhýbá, hledě ku stránkám jen všeobecným, ale také nikde národu neubližuje. Dost jsme řekli, podotknem-li, že Gerstenberg dovedl se vymknout i šablonovitému názoru o králi Václavu; líčí ho co muže veselého, přitom ale co vřelého přítele pokroku. Zato vylíčil tehdejší vyšší kněžstvo ostrostí neuprositelnou. Arcibiskup Zbyněk, legát Tyn, Ondřej „von Broda“ s jedné, biskup Mikuláš s druhé strany jsou přímo typičtí. Kašpar Šlik, Jan z Chlumu jsou nakresleni s toutéž ostrostí a přitom vřele. Zato můžem již básníkovi odpustit, že věrolomného Zikmunda postavil zde jen co slabocha, pod pantoflem ženiným a papežovým se svíjícího.

Mistr Jan Hus je tu skutečně osobou hlavní. Jeho všeobsáhlý duch, jeho neumořitelný, protože z nezvratného přesvědčení plynoucí klid jsou líčeny způsobem imposantním. Hned monolog jeho na konci prvního aktu, po první rozpravě s biskupy na Roudnici, je unášející básní – ovšemže moderního, reflexí oplývajícího druhu. Biskupům českým na jich pozvání dostavuje se vždy a v rozpravách jeho s nimi

vládne řídká mužná síla. Hluboký zas, nikoli ale titěrně měkký cit jeví se ve scénách se sestrou Kateřinou, kteráž slaba ve zpovědnici bratra i ženicha prozrazuje, s ohnivým Jeronymem, ženichem Kateřininým, i se zrádným Pálčem.

Koncilu samého Gerstenberg nevylíčil, a přec by kousek hřímavé scény té, již dle historie líčené, byl musil dílu jeho dodat mnoho dramatické síly. Jen mezi dotýčnými osobnostmi mluví se o koncilu a jeho koncích, ale předčítání ortele Husovi, v žaláři, je scénou dramaticky velmi působivou. Vůbec je akt poslední dramaticky nejzdařilejší a nejživější. Také neužil Gerstenberg žádného divadelního průvodu k hranici.

Jsem připraven –

volá Hus k žoldnéřům žalář plnícím –

nuž tedy obklopte
mne, ku hranici veďte, zapalte!
Však blíží se ten den, kdy volný lid
vás zprostí všech již služeb katanských
a lásku, právo nechá všude vlást –
duch volně blahý vzrůstá ze žalu,
Jeruzalém vyrůstá z Bábelu –
a hřímavě jak v první světa den
zahučí širým světem : Světlo buď!

Žoldnéři Husa obklopují, opona pomalu padá. –

Gerstenbergův „Johann Hus“ je krásná báseň a je výborné drama knihové, na jevišti nemá přec všude dosti proudivého života. Obyvatelům bernským slouží zajisté k nemalé cti, že byli nadšeni při dramatu tak klidném, ponejvíc jen reflexivní hloubkou svou působícím. Jestli kde zas, mohlo by to drama působit u nás, na obecenstvo české, a zde silou ještě zvýšenou.* Toho jistého chorobného nynějšího proudu, *proti* husi-

* Překladatel by nemusil činit mnohých korektur. Jen někde po-opravit na př. zeměpis. Sv. Jan Nepomucký byl uvržen – do Dunaje, Roudnice jest od Prahy vzdálena jako Bubeneč atd.

tismu u potomků husitů, *proti* české slávě u Čechů, toho bychom se nebáli.

Kde knížata jdou jenom s kněžími,
tam musí lid se vlastní cestou brát
a zlomit okovy – neb zahynout! –

jak u Gerstenberga volá Chlum.

NÁRODNÍ LISTY 7. a 10. června 1874

OTHELLO

(Pohostinská hra E. Rossiho)

Slavný italský herec Ernesto Rossi, jenž se svou společností v Novoměstském divadle italská představení pořádá, poutá každým vystoupením na se vždy více pozornost veškerého divadelního obecenstva pražského. A zcela přirozeně: jeť Rossi co dramatický umělec zjev tak neobyčejného lesku, že – obzvláště naponejprv – oslepí každého, interpret tak geniální a originální, že magickou téměř silou uchvacuje a unáší, mimik tak božského nadání, že obecenstvu, jazyka jeho neznalému, i řeč, ne-li srozumitelnou činí, přec zajisté podivuhodnou měrou aspoň nahražuje. Když Rossi mluví, jest hrobové ticho v divadle, jako by všichni posluchači slova jeho chápali, a oči veškerého obecenstva jsou od výjevu k výjevu na něj tak pevně zavěšeny, jako by se bály, aby jim nějaký pohyb neušel. Z Rossiho vychází kouzlo – obzvláště při prvním vystoupení v některé úloze –, kouzlo, které i jinak přísný umělecký úsudek svádí a opíjí. Proto sečkali jsme s úsudkem, až několikráte vystoupí a zejmena až nejefektnější svou úlohu *Othella* po druhé provede, aby se úsudek náš nezdál snad blaseovaným. Uznáváme Rossiho za jednoho z největších herců světa, ale nemůžeme všechno, co koná,

uznati za dokonalé umění, ba někdy ani za umění vůbec. Upadáť Rossi z nutnosti stálého stupňování hry a efektu často až do tak přehnaného realismu, že i sám realismus z výkonu jeho mizí a hra netoliko neestetickou, nýbrž i nepřirozenou se jeví. Nepotřebujeme as zvláště podotýkat, že máme především na mysli *Othella* a že tato případná neestetičnost jen co výběžek, co přesmeknutá nejvyšší potence hry dokonale umělecky založené a přirozeně stupňované se jeví a na diváka bez vyjímky tou neodolatelnou elementární silou působí, kterou každá skutečná tragičnost člověka uchvacuje a do samých útrob prochvívá. Rossi pojímá Othella zcela přirozeně a celkem geniálně, jako snad nikdo jiný, a provádí ho od začátku až do konce s hereckou virtuositou, kteráž snad sobě rovné nemá, – však rozumí se samo, že není všechno přirozené a geniální také uměleckým a že virtuosita často pravému umění na hlavu šlape. Rossiho Othello jest dokonalý syn Afriky, v němž vášeň a pobouřený cit ve zvířecí nezkrocenosti propuká. Z počátku velkodušný bohatýr, že chápeme, jakou to nadšenou láskou Desdemona k němu mohla zahořet, nakonec zvíře a katan jiných i sebe. Zde, v pátém jednání, nadchází ono přepjaté stupňování, kteréž prve jsme naznačili a o kterém říci dlužno, že není již ani uměním. Není zde místa, aniž jest nám Rossi dosti blízký, abychom tento výkon jeho, každým způsobem *fenomenálně úchvatný* dopodrobna rozebírali, – řečené dostačí snad k vyznačení celku. Rossi je virtuos prvního stupně, mimik nadobyčejného nadání. Hra jeho je tak do nejmenších podrobností promyšlená a tak duchaplně založená, že divák reku jeho do samého dna duše vidí, že jasně pozoruje, kterak city jeho stoupají nebo klesají, se vyjasňují nebo kalí, kterak nezkrocený chtíč nebo hněv v něm se probouzí, roste a smysly jeho zachvacuje. Každý pohyb rukou, každé hnutí těla je geniální, mistrovské; oči jeho jsou věrným, stále pohyblivým zrcadlem duše pobouřené i klidné a hlas (často nečlánkované, přímo zvířecí zvuky) netoliko hlasatelem a mluvčím, nýbrž i instinktivním věštcem a zrádcem proměn, jež v nitru jeho se připravují a dějí. Zkrátka a úhrnem: Rossiův Othello jest výkon, byť i ne ve-

skrz dokonale umělecký, přece veskrz dokonale virtuosní, úchvatný a obdivuhodný. – Co *Kean* a *Hamlet* jest Rossi umělcem i virtuosem stejnou měrou, zde naskytá se již málo toho, co by i umělecká kritika mohla nebo musila odmítat. Co zejmena Hamleta se týče, tenť u Rossiho arci zcela jiný jest než vlastně u Shakespeara, ale přece geniálně a mistrovsky provedený od začátku až do konce. Rossi vytvořil si *svého* Hamleta a v tom jest věru mistrem nedostižným – jiný herec nemůže a nesmí ho ovšem následovat. Tolik prozatím. Budeme mít zajisté ještě příležitost o vzácném tomto hostu pojednati.

NÁRODNÍ LISTY 23. června 1874

LUDVÍK XI.

(Pohostinská hra E. Rossiho)

Předevčírem vystoupil Ernesto Rossi co *Ludvík XI.* v Delavignově tragedii téhož jmena. Tragedie „Ludvík XI.“ známa jest v obecenstvu našem toliko ze čtení, tedy velmi málo, bylo by tudíž k zevrubnému vylíčení a ocenění hry slavného italského hosta potřebí, abychom celý děj, jakož i stavbu tragedie nejprv vypsali. Však proti tomu mluví dva momenty: předně není hra česká a za druhé má v těchto představeních výhradnou důležitost a zajímavost toliko osoba a hra samotného Rossiho, tak sice, že všechny ostatní spoluúčinkující osoby, ano i kus sám do pozadí ustupují. Obmezíme se tedy opět na povšechné vyznačení výkonu páně Rossiho. Však i přitom dlužno podržeti na zřeteli stanovisko, z něhož Rossi vychází, a hlediště, s kteréhož výkony jeho posuzovati se musejí: Rossi pořádá vlastně řadu dramatických koncertů, v nichž ukázati chce světu své neobyčejné, opravdu božské nadání, jakož i svou nedostihlou, ba snad nedostižitelnou mistrnost a virtuositu hry a dramatické interpretace vůbec. Jemu jde o to, aby objevil plnou sílu, mohutnost a bohatství

svého genia, celou absolutního obdivu hodnou hloubku a zevrubnost svého studia, jakož i úžasnou zručnost, dovednost, jistotu a všestrannost herecké techniky. Tomu pak cíli a úkolu nestačí již estetikou vyměřený rámec *čistého umění*: virtuosita Rossiho přerůstá přese všechny rámce estetiky a stoupá plným proudem genia a studia v širokém prostoru realistické a naturalistické produkce k samému vrcholu herecké *umělosti*. Vzhledem k tomuto stanovisku a s tohoto hlediště můžeme tudíž říci, že bylo předvčerejší představení Ludvíka XI. pathologicko-hereckým koncertem. Ale jakým koncertem! Rossi-Ludvík překonal Rossiho-Othella, herecká virtuosita objevila se na takové výši mistrovství, že pochybujeme, může-li Rossi podati ještě cos většího. Rozumí se, že čím více realistická hra stoupá, tím více čistota umění, a tudíž také estetická záliba mizí: Rossiho Ludvík nevzbuzuje zálibu, ale zato plnou měrou obdiv, ba úžas. Jeho Ludvík XI. jest starý, zchřadlý, tělesně zničený zlosyn, kmet, který nad hrobem se potácí, stále smrti se děsí, a přece s ní již zápasí, nestvůra plná lsti, falše, úskoku, pokrytectví a nezkrocené mstivosti, třtina, o kterou mrtvice stále se pokouší a kterou každý větřík, každý záchvat zlosti anebo leknutí láme a zlomiti hrozí, starý nenapravitelný hříšník, jehož panovačnost a mstivost i největší úzkost života, ano i samo posléz umírání přerušuje. Rossi, takto as Ludvíka pojav, představuje ho s největší přirozeností a bezohledností na požadavky estetiky, takže divák dokonalý pathologický živý obraz před sebou má a podobným asi teskným pocitem jest naplněn, jako kdyby starého lotra vyznačeného způsobu *skutečně* s osudem, s neúprosnou přírodou, s křečovitými záchvaty, s mrtvicí zápasiti a posléz trapně umírati viděl. Ačkoliv přitom virtuosita, uhlazená rutina i absolutní téměř vláda všemi svaly a úžasné pathologické studium triumfy slaví, umění přece smutně stranou se staví a – obdivuje. Již sama *tvář* Ludvíka, maska to neobyčejné mistrnosti, otřásá všemi nervy a naplňuje ošklivostí, která čím více uvnitř otřásá, tím více zrak na se poutá. Vypsati tvář tu nelze, nutno ji vidět na jevišti aneb aspoň na obraze (jejž také Rossi veřejně dal vystaviti): svrchovaná

sešlost starého zhýralce s výrazem povahy svrchu vypsané jest povšechný znak její, jemuž příšerné hnusnosti dodávají krvavě rudé oční klapky a šarlatové, jako rozlezlé pysky, které křeč při každém afektu trhá a hluboko na levou stranu stahuje. K nevypsání mistrovská a do nejmenších podrobností promyšlená jest i hra Rossiho: to málomocné držení těla, jehož vetchost jen zřídka a na chvilku vůle ducha přemáhá, to dýchání, třesení rukou, to škubání a křečovité svírání v jednotlivých údech, ty bolestné, radostné, zlostné, ironické, potměšilé a farizejské proměny tváří, ty prudké výbuchy zlosti a hned zase sklíčenost tělesná i duševní, ty pablesky bývalé milostné vášně, farizejská pobožnost uprostřed úkladného plánu, zpověď a líčená kajicnost na vyprošení zdraví a „ještě dvaceti let života“, přitom úplná zatvrzelost a neoblomná jizlivost, lekání, strach, mdloby, záchvaty mrtvice a konvulse, vzdechy a zvuky deroucí se z potrhaného ústrojí, dlouhý, ale marný zápas se smrtí a posléz umírání – vše to uchvacuje svou přirozeností a naplňuje diváka ustrnutím, aniž by na pohled jakkoliv bylo výstřední nebo křiklavé. Všechny proměny tváří, pohyby a evoluce vyvinují se tak pravidelně, věrně a přiměřeně, že dohromady dokonalý pathologický proces tvoří, jakýž ani lékař snad vypsati nedovede. Zkrátka a úhrnem tento výkon Rossiho jest triumf virtuosity a superlativ hry realistické, ale nikoliv již umělecké. Umění takové dokonalé přirozenosti nesnese, aniž také cit diváka každého. Na místo estetické záliby nastupuje tu často odpor, ustrnutí, ale přece úchvat a obdiv, – zcela dle úmyslu slavného herce, jenž tomu a onomu obecenstvu snad jen jednou a navždy v téže úloze se ukazuje, a tudíž celou obrovskou virtuositou vlastně jen koncertuje. A koncertuje velkolepě!

NÁRODNÍ LISTY 25. června 1874

MONTJOYE

(Ernesto Rossi)

Ernesto Rossi hrál předevčírem v známé francouzské činohře „*Montjoye*“. Den předtím Ludvíka XI. a hned nato Montjoye, jaké to obrovské kontrasty! A Rossi je mistrem tu i tam. Řekli jsme již onehdy, že v salonních konversačních úlohách Rossi umělcem a virtuosem jest měrou stejnou; co Montjoye smiřuje i nejpřísnější estetiku svou neobyčejnou elegancí, salonní uhlazeností a mírností, kteráž nikde z mezí umění nevybočuje. Každé slovo jest odváženo, každé hnutí mikrometrem vzácného studia odměřeno, pojmutí úlohy delikátní, celá hra líbezná, lahodná a plná nejjemnějších půvabů. Montjoye působil jako balšám na živý ještě, děsně tragický dojem z Ludvíka XI. Žel jen, že nedopřálo si vzácného toho požitku více obecenstva.

NÁRODNÍ LISTY 26. června 1874

PYTLÁCI

Offenbachova nová opereta „Pytláci“ (Les braconières), která se provozovala v neděli po prvé, měla úspěch velmi slušný, takže jí možná prorokovati, že asi po tuto sezónu potrvá. Jest sice textem (text od Chivota a Duruho, český od E. Züngla) živou reminiscencí na „Bandity“ a tím i hudba nejednou vypůjčuje se od „Banditů“, přece však pravá melodičnost i toho, kdo oba kusy porovnává, mnoho usmíří, třebať zas neměla té živé originálnosti „Banditů“ do sebe. Ale vždyť i „Bandity“ dosud rádo obecenstvo arénní vídá, nebude mu tedy nevhod, uvidí-li je poněkud sice podobné, ale přece přejinačené a v jiné formě. S úpravou a výpravou vzala si naše režie mnohou píli, což zejmena platí o kostymech až do podrobností věrných; žeť i scenerie péčí Fr. Kolára jest efektní, rozumí se samo sebou. Hra i souhra děla se

s mnohou chutí a dámy Seifertová, Sáková, pp. Seifert, Frankovský, Mošna a j. byli často a mnohokráte voláni. Také co režisér byl p. Kolár volán, čehož sobě zasloužil. Divadlo bylo ve všech místnostech přeplněno. My se ještě vrátíme k tomuto kusu, který, jak se podobá, pro tuto sezónu vyhrál.

NÁRODNÍ LISTY 30. června 1874

HLAVNÍ TREFA V ČEPICI

Firma Bittner a Pulda nejnovějším výrobkem svým, nazvaným „Hlavní výhra v čepici“, mnoho nezískala na své reputaci. Na jevišti sice náramně mnoho věcí se střídá, mnoho se běhá, ale co naplat; věc jest zdlouhavá a to jest ukrutná chyba. Podivné jsou pojmy, jaké mají spisovatelé ti o humoru: žádný vtip není jim dost známý a řekněme otřepaný, aby jej zde nevystavili. Bohužel, jest humor těchto vtipů mnoho těžký, z velké části mnoho pouliční, aby mohl jen *baviti*. Jest to vskutku chudá výstava, při které se člověk tuze málo zahřeje. S podivením jest, že společní páni autoři tak málo znají i působení divadelní, neboť jsou tam vypravování (jako vypravování paní Škytavkové o jízdě ku kmotře), které mohou býti vzorem zdlouhavosti. Rovněž z figur není ani jediná tak myšlena a provedena, aby nebyla známou šablonou. Obecenstvo, při prvním provozování četně přítomné, jevilo velikou chladnost jako vždy, když něco má je rozehřát a nerozehřeje. Bude-li tato fraška ještě vícekrát opakována, o čemž skoro pochybujeme, vrátíme se ještě k podrobnostem. Tolik jest jisto, že firma Bittner a Pulda musila by věci bráti jinak z gruntu, kdyby na skutečnou, a byť jen arénní firmu dospěti chtěla. Začnou-li s motivy z „Kabát, kalhoty a vesta“, musejí se *jinak* přičiniti, aby reussovali, sice se jich práce rozplynou jako stíny.

NÁRODNÍ LISTY 12. července 1874

ČESKÉ DIVADLO DO VÍDNĚ

△ *V Praze 16. července.*

Kdyby smělo se soudit dle novin zpovzdálí, má Vídeň zase jednou strach. Černé, těžké mraky stahují se tam na severozápadu města; zrovna z té strany, odkud roku 1809 voje francouzské a roku 1848 voje Jelačičovy, hrozí nyní zase příval nových, ale daleko strašnějších tlup „nepřátelských“. Nešťastný, pro Vídeň osudný Prater!

Vloni tam byl k světové výstavě rej všech národů, letos tam není nic, ale to je jen ticho před bouří, pouhý úskok, nebo již příštího roku tam přijdou – Češi! A budou – věc neslýchaná! – hrát české divadlo! Není pražádné pochybnosti: o půl roku později nebude už žádná Vídeň, žádný Vídeňák, žádná ústava, žádné Pressy a žádné Wiener-Blatty, žádní bursovníci a žádní šmokové, nic, pranic. Dunaj spláchne poslední stopu němectví – i vždyť také ten Dunaj je již falešný a od té doby, co mu polský romanopisec Czajkowski zalichotil: „Dunaji, řeko slávská“, šplouchají jeho vlny zcela jinak, a zdá se docela, že si navykají šplouchat do „ř“!

Je to křiku v novinách!

„Je něco ve vzduchu, ať si naši oficiosové zapírají, jak chtějí, reakce se blíží. Vždyť má být v Prateru již i české divadlo!“ – tvrdí časopis jeden.

„S českým divadlem se začíná a s vyhnáním Němců se skončí,“ – běduje časopis druhý.

A časopis třetí přináší přes celou stranu obraz posměšný: „Nová panna Orleánská v Prateru“. Slzíc a štkajíc loučí se tlupa opic s divadlem podnes Schmidtovým.

Nicht renken wir in dir mehr unsre Glieder,
die Affen gehn, doch kehren andre wieder –

(Již nebudem v tobě víc protahovat oudy své – *opice jdou, však přijdou jiné zas!*) A již se tu blíží tlupa Čechů – ani na „Čecha“ hraběte Lva Thuna není zapomenuto!

Bázlivost těch pánů je věru komická! Ovšem – zcela dle předpisu Schillerova:

Dlouhému štěstí nelze důvěřiti,
jeť kolísavá váha Štěstěny –

jak praví Gordon k Valdštýnovi. A oni jsou tam ve Vídni již tak dlouho šťastni, mají všechnu moc a všechnu vládu v rukou – teď se dívají bázlivě na každý komín a na každý kořenáč v oknech, neletí-li jim již na hlavu. Strašná věc, takové české divadlo! Má-li jistý spisovatel pravdu, který nazval „divadla pevnostmi národa", bude přesrok nejbližší česká pevnost již už u samé Vídně! Ředitel Švanda pásá se již mečem, dobře vycvičený pluk jeho herců hladí si bradu: „Ani jsme sami nevěděli, že jsme tak nebezpečni!" –

A je to nějaká příležitost k „vtipu" a známé vídeňské „satiře", že v místnostech dřív opičího bude teď divadlo české! My sobě z toho neděláme pranic. Dle pověsti stvořil jednou bůh opice „ve své zlosti" – v tom se skoro tedy tak trochu srovnáváme, my Češi jsme alespoň o lásce nebes k nám posud také pramálo se dověděli. A co se týče ostatního!? Opice peruánského přímoří jedí dle Dampiera ústřice právě tak rády, jako je jedl vídeňský bursovník, pýcha tvorstva, před krachem. Račte se jen sám přesvědčit, pane redaktore výtečného časopisu Neuer freier Kikeriki, jak malý bývá vlastně rozdíl mezi opicí a člověkem! Spočítejte si svoje žebra – vy jich máte dvanáct párů, nu a opice má jen o jediný pár víc, a spočítejte si svoje ruce – vy máte dvě a ona má jen dvakrát dvě, ani jí to za to nestojí, aby se chlubila s tím skromným přebytkem svým! Viďte, že není ještě rozhodnuto, jak věc vlastně se má? Posud přec neví se ještě zcela naurčito, „je-li člověk podoben opici nebo vlastně opice člověku"? Že je opice jen „*karikaturou* člověka", pravíte? Nu dobrá, místo karikatur lidí dáváme vám do Prateru skutečné lidi, vám budiž přenechána kulturní práce, abyste dělal na ně zas karikatury.

Ale – ono nebude tak zle. Však oni tam nepřevrhnou tu naši českou „káru Thespidinu, lehce sroubenou jako ten

acherontský člun, jenž překotí se, jakmile do něho vráží život surový“. Vždyť Wiener Blatt a Kikeriki a třeba ještě Floh nejsou vlastním Vídeňákem a vlastní Vídeňák je prý veselý a zvědavý a rád se baví – však on přece přijde i do divadla českého! A kdyby i nepřišel! Pro něho vlastně není, je pro těch 150 000 Čechoslovanů, kteří žijí ve Vídni, a 150 000 lidí si přec udrží již divadélko své? Máme plnou důvěru v osvědčený již dávno takt a v neunavnou energii pana Švandy. On dovedl založit a udržet v Plzni divadlo české, dal důležitému Smíchovu a Malé Straně pražské divadlo letní, šlechtí dvěma vybranými společnostmi vkus a zábavu ve větších městech našeho venkova – on dovede také porozumět a vyhovět potřebám a choutkám českého obecenstva vídeňského.

Bude se as řídit dle rady, jakou uděluje Goethe v předehře k „Faustu“: „Pěstujte fantasii, rozum, cit, náruživost, avšak pamatujte si, ne bez trochy bláznovství!“ Historii a nynějšek, výmysl a skutečnost, žert a opravdovost, ať každý z toho něco má a něco sobě vybeře – oponu vzhůru!

PAN FARÁŘ A JEHO KOSTELNÍK

Ve prospěch Mošnův dáván po prvé Kneislův obraz „Pan farář a jeho kostelník“ při návštěvě tak četné, že četnější ani býti nemohla. Kneislův „Farář“ dáván již na mnohých divadlech, i na českém Smíchově jej znají, a dosud všude se líbil; musíme dodati, že i na hradbách se líbil. Nelze upříti, že předmět šťastně jest z života chopen a že drastické jeho provedení zavdává hojné látky k působivým situacím, ale i k jakýmsi náběhům humoristických charakterův. Celý děj rozvinuje se velmi jednoduše, přirozeně, nenuceně, a proto působí tím více. Kneislův „Farář“ ovšem není nic obzvláštního, ale on nechce ničím být, leč kusem jaksi národním,

a nutno říci, že se mu to daří, neboť „Faráře“ budou všude rádi vidět. České zpracování, nevíme od koho pochází, trpí některými nedůslednostmi. Jest to *protestantský* farář, o němž se jedná; k čemu tedy dávati mu některé přívěsky katolické, jako „Pochválen buď pan –“ a j.? Hra i souhra celého kusu byla velmi dobrá a musili bychom zde pochváliti *všecky* herečky a herce. P. Seifert založil titulní úlohu trochu dětinsky, i neškodilo by poohlednouti se po vzorech v životě. Jinak ovšem nutno o něm mluviti jen s pochvalou. Sl. Slavinská (paní farářová) hrála by podobné úlohy velmi dobře, kdyby uměla míti v vrchní části těla klid; ale to stálé přehazování poprsí, hlavy, ač si ho již valně odvykla, při ní ruší veškerý jemnější dojem, na velikou škodu skutečného talentu jejího. Celkem možná Kneislovu „Faráři“ předpovídati, že se na repertoáru udrží.

NÁRODNÍ LISTY 18. července 1874

DIBLÍK

(Pohostinské vystoupení Josefiny Čermákové)

Sl. Josefina Čermákova, nyní člen divadla výmarského, počala své pohostinské hry v našem divadle co Diblík. A byla roztomilý diblík jako vždy, který po každém aktu dovedl velmi četné obecenstvo pohnouti k hlučnému potlesku. Že i přivítání její bylo vřelé, skoro rodinné, rozumí se samo sebou. O jejím Diblíku musili bychom jen opakovati, co jsme již mnohokrát pověděli; jen podotýkáme, že přibrala do něho některé tahy naturalisticky-realistické, aniž by to však uškodilo ostatním základním rysům té úlohy. Že naši herci dovedou sehráti kusy à la „Diblík“ výtečně, jest známou věcí: musili bychom vyjmenovati celou divadelní ceduli, kdybychom vše pochváliti měli, co chvály zasluhuje. Naši herci i v chybách tak konsekventně si počínají, že na příklad p. Šamberk pravidelně říká „nejní“ a p. Seifert pra-

videlně řekne „mne“, kde má říci „mně“, a naopak. Že i ostatní pohostinské hry sl. Čermákovy vzbudí interes, jest jisto, ano myslím, že interes ten bude i stoupati, když i vodnatý „Diblík“ již v také míře je chytnul.

NÁRODNÍ LISTY 29. července 1874

MAZEPPA

Benefice p. Šimanovského nám tedy předvedla Fričova „Mazeppu“. Známe ovšem kus ten z knihy již více let a hned po jeho vyjití napsali jsme do literární zprávy: „Výsledek divadelní nebude snad tak skvělý, jak sobě spisovatel asi přislibuje, přesto má ale Fričův ‚Mazeppa‘ poetických kras dosti.“ Ještě nyní, po skutečném provedení, nemůžem o výsledku divadelním říci nic určitějšího. Kus ten má pět aktů a poslední dva akty sehrány jsou již za úplné tmy a za stálého nepokoje odcházejícího obecenstva, máloco bylo z nich slyšet, vidět nebylo pranic. Vinu toho nemožno přičíst upravovateli hry té pro jeviště, nemožno žádat na něm, aby v dialogu a ději zkracoval ještě více: on zkracoval beztoho přespříliš, takže z dialogu zbyly místy jen vůdčí fráze a děj se stával až nesrozumitelný. Vina je zde jako – u žen, „jsou vlastně jen proto příliš pozdě hotovy, že příliš pozdě začínají“. Den se již krátí, šestá hodina, kterou se začalo, je nyní již hodinou trochu pozdní. Také to je výsledek v tak mnohém ohledu nepraktického našeho řádu benefičního, že beneficiant zve o celý týden napřed, a pak, když zkoušky ukazovaly by, že nutno hru začít dřív, netroufá sobě více vůči množství rozdaných již programů beneficiant čas zjinačit ani o půl hodiny. „Mazeppa“ je hrou pro večer, kdy při plynovém světle možno pohodlně hru rozpřádat třeba do půlnoci. Na všechen způsob měl by „Mazeppa“ v divadle zavřeném, při klidnějším obecenstvu, které by sledovalo i krásy

lyrické a původnost jich, úspěch nepoměrně lepší. Pochybujem ale přec jen, že by byl úspěch ten *zcela* rozhodný. Základ celého dramatu je jakoby kostrou románu, mnoho, příliš mnoho stále vypravování a děje vůči tomu zas nemnoho. I v aktu třetím, kde děj má se již vrcholit, je jen naznačování děje – poslové a listy přicházejí a odcházejí, vypravují o událostech, které se staly mimo jeviště, k nimž třeba také jsme neviděli ani dříve zárodku na jevišti tom, – hlavní hrdina jako by byl zde cizími, nadlidskými mocnostmi hnán k záhubě své, osud jako by vykonával trest za vinu, jejíž podrobnost jsme dosti dobře nepoznali a jejíž dramatickou sílu jsme dosti nepocítili. Vzdor tomu, že „Mazeppa“ víc jako by jen tajně myslil, než slovem vyjadřoval, víc jen zprávám naslouchá, než sám příležitost ku zprávám o svých činech dává, je postava ta přece zajímava. Nad utlačující množství figur episodních, méně vypracovaných, vyniká pozoruhodně co osobnost původní. Scény jeho s Kočubejovnou, Marie Kočubejovna sama, postava asaula Vojnarovského a ještě jiné je kresleno poeticky, s poetickou pravdou. Tři ty právě jmenované a vděčné úlohy byly sehrány vskutku dobře. Sl. Boubínova má pro něžnou, snivou povahu Marie tón velmi sympatický, p. Seifert pohyboval se v úloze ukrajinského pěvce samostatně a šťastně. P. Šimanovský byl za svého Mazeppu vícekráte volán. Hrál patrně s láskou a chutí, má vzácnou sílu pro momenty čistě dramatické a hluboký záchvěv pro scény lyrické, což obé došlo jím úplné platnosti. Přec nebyl Mazeppa jeho na některých místech dosti vyrovnaně veden. P. Šimanovský měl totiž sám také režii toho kusu, režie ta je zde ale velmi, velmi namáhava, a někdy povstávaly v dialogu drobné, ale přec jen citelné přestávky, neboť stálá bdělost „režisérova“ vadila uměleckému jednotnému proudu „hercovu“. Kolikrát jsme se již proti nepříslušnosti té ozvali a žádali, aby nikdy neměl velkou úlohu v kuse, kdož má režii kusu! Ale u nás mluví se i o věcech zrcadelně jasných leta a leta zbytečně! Vskutku trpěla také tentokráte tím souhra; o komparserii, jež zde vyžaduje stálého a přísného dohledu, ani se nezmíníme. Co se týče vedlejších úloh,

není lze mnoho říci. V pp. Polákovi, Frankovském, Šmahovi a Bittnerovi máme síly vždy spolehlivé. P. Pulda hrál úlohu svou se stereotypním jakýms úsměvem, jehož příčině jsme nepřišli na stopu. Sl. Slavinská má pro úlohy podobné, jako je zde Dulská, representaci zcela vhodnou. Nepochopitelno je nám dále, proč talentovaného Šmahu vidíme skoro výhradně zaměstnávaného v úlohách jen *zcela* vedlejších. – Do prvního aktu vkomponoval p. Bendl „dumku kozáckou“, skladbu to prostě v národním duchu stylisovanou, ale velmi působivou. – Obecenstva sešlo se k benefici oblíbeného Šimanovského hojně.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 4. srpna 1874

MODROVOUS

„Modrovous“, komická opera Offenbachova, dostala se konečně také na pražské jeviště české. Byla sice dávána již na přemnohých divadlech jiných a naše divadlo s ní přichází z posledních, nemůžem mu z toho ale učinit žádnou výčitku. Za prvé se nesmí českému divadlu vytýkat, že snad Offenbacha a žánr jeho zanedbává: co v tom oboru napsáno dobrého, viděli a slyšeli jsme většinou také již u nás. Za druhé je pražské divadlo jediným naším českým divadlem stálým a má co takové úkol svůj zvláštní: nesmí pěstovat žánry jen jednostranné, musí být spektrem veškerého divadelního hnutí nynějšího i minulého, v letě lehčího, v zimě nešenějšího. Konečně kladem u nás i na způsob provedení měřítko podrobně přísné, žádáme přípravy a zkoušek dokonalých a to zas potřebuje jisté míry času. S příliš rychlým, poměrně ale zas povrchním předváděním novinek nesmí sobě divadlo ani začít. „Modrovous“ přišel náhodou tedy později, ale přišel ve formě, která nás potěšila. – Kdo nečítal o něm

v různých cizích časopisech, kdo také třeba ani do Prahy zavítati nemůže, aby poznal textový obsah, sám se asi domyslí, že francouzský, operní rytíř Modrovous vypadá trochu jinak než známá krvežíznivá a ukrutná stvůra brabantské pověsti národní. Modrovous libretistů Meilhaca a Halévyho je „vlastně dobrý člověk“, jenže „tak někdy podlehá nápadům roza-szandorským“. On je hned zanícen krásou ženskou a hned zas jí syt. Pak ovšem požádá svého výtečného alchymistu Popolaniho, aby ženu novou raděj již zas jedem odstranil, a Popolani je poslušen. Jenže v tom všem by nebyl žádný humór, kdyby nebyl Popolani – také kus Modrovousa. On sice pánovy ženy otravuje, ale jen tak naoko; pak je vždy zas vzkřísí a – podrží pro sebe. Zároveň dovede pána svého uchránit zločinu mnohoženství, vykonalť všechny oddavky jen jakýs za kněze přestrojený muž. Pikantní jednotlivosti francouzských libret není v divadelním referátu lze dopodrobna sledovat, obsah kusu je tedy zkrátka tento: Na panství Modrovousově je právě slavnost „růžové královny“ a tou se má stát náhodou divoká Boulotta, po mužích celá ztřeštěná, – i starý Popolani by mohl vyprávět, co vše se dělo „pod kaštany“. Modrovous chce věnčit vyvolené děvče sám na královnu, zamiluje se přitom ihned do Boulotty a ihned si ji také vezme za šestou ženu svou. Přitom nevadí, že se mu teprv před chvilkou nesmírně líbila princezna Hermie, dcera krále Bobeše, a že se již na to těší, až ji za osm dní, kdy hodlá králi představit svou šestou ženu, opět spatří. A spatřiv ji opět, umíní si ihned zas, že utratí Boulottu a že vezme si za sedmou ženu Hermii. Hermie má sice již prince ženicha svého, ale to neškodí, je půl druhé hodiny času a to stačí. Boulotta je zavedena do popravního pokoje k Popolanimu. Darmo prosí ona Modrovousa, darmo hádá, co as vyvedla, ano, ona prozradí se přitom hádání i, že nebyla „více ctnostna“, když si ji Modrovous bral, – francouzská pikantnost! Darmo pak prosí také Popolaniho, připomíná mu „kaštany“ a vše možné, nic naplat: on ji otráví, totiž uspí, pak zas probudí a uvede do veselého kruhu její mrtvých živých předchůdkyň. Modrovous spěchá v smu-

tečním rouše, aby králi oznámil smrt své ženy a zároveň žádal o ruku Hermiinu. Ženicha jejího zabije v tančeném duetu. Vtom přichází Popolani, jehož byly již pánovy zločiny a – ženy omrzely, aby oznámil vše králi. Ženy Modrovousovy vede v cikánském přestrojení s sebou. Najednou má teď Modrovous šest žen – a po výkladu Popolaniho nemá najednou zas žádnou. Znovu do Boulotty zamilován uprosí si ovšem ještě selské to děvče za ženu, a ostatní ženy jeho dostanou také ihned po muži. Nejšťastněji dle všeho vychází z toho Popolani, všechny ty ženy byly jeho a on nepodržuje ani jediné! – Pestré libreto, s nemnohým sice novým vtipem v dialogu, ale plné živých, neumdlévajících situac. Co do hudební skladby nesahá ovšem „Modrovous“ až na „Orfea“ ani ne na „Bandity“, slyšíme tu ledacos známého, ale i to známé je opět lahodné a elegantní. Ostatně tu přec celá řada vynikajících čísel jednotlivých, zejmena sóla Modrovousova a Boulottina, první dvojzpěv Hermie se Safírem, oddávající kuplet v jednání čtvrtém, veškeré ensembly akty zakončující a j. j. Opereta rozhodně se líbila. Je v tom zásluha sil exekutujících i sil řídících. Vypravena byla opereta ne sice se zvláštní skvostností, ale vskutku zcela bezúhonně, a celé provedení svědčilo o nejpilnějším studiu. Zpěvní část byla tak dobrá, jak ji slýcháno v operách větších, a průvod orchestrální byl věru delikátní. Ze spoluúčinkujících sluší ovšem na předním místě jmenovat pí Seifertovou (Boulotta). Není tomu ani ještě tak zvláště dávno, co pí Seifertová nenáležela ještě k „nejoblíbenějším“ členům českého divadla, zápasilať s nečeskou deklamací, s tónem i nepřirozeným, se hrou co do výrazu chudou. Ale byla patřičně a často zaměstnána, přičinila se pilně a upřímně, a dnes – dnes bychom as musili dlouho čekati, než bychom docvičili herečku v lokálním oboru jí zas rovnou, dnes, když má benefici, má dům vyprodaný, a když vystoupí v úloze, ve které je pro množství Pražanů ideálem Geistingrová, líbí se a je volána přec po scéně každé. Vcelku ovšem drží se pí Seifertová vzoru Geistingrovou daného, ale v přemnohých momentech vítězí vlastní, původní živost její. V zakončující scéně druhého aktu

měla živost ta, vždy ještě dobře mírněná, úspěch všeobecný. Výborný byl p. Frankovský (Popolani). Humór, zchytralost a bonhomii vděčné úlohy své přivedl k platnosti zcela původní a na našem jevišti nové. P. Krössing (Modrovous) působil co možná lahodou svého hlasu a patrnými pokroky svého zpěvu. Také hra jeho byla volná a působivá. Při dalším opakování operety té zdokonalí se hra jeho v jednotlivostech i v celku zajisté ještě; byť posud p. Krössing zaměstnáván jen v seriosním lyrickém a humoristickém naivním zpěvu, v takovém druhu úloh, k jakému náleží Modrovous a jenž žádá rozhodného, co nejhravějšího opanování úlohy celé, jakési uvědomělé preponderance nad ní a francouzsky lehké, persiflující hry, byl teď p. Krössing právě zaměstnán po prvé. Dobře sobě ve zpěvné části vedl p. Šára (Safír), také hra jeho stává se již volnější. Král Bobeš je pouhá šablona dle všech těch operetních králů, p. Mošna nemohl z něho tedy učinit také nic víc, ale hrál vzdor tomu s chutí. Dobrá ve zpěvu, mrtvá ve hře byla sl. Huttaryova. Sl. Sákova měla nevděčnou a také jí naprosto nepříslušnou úlohu. Královou má hrát rozhodně herečka starší, pak teprv vyniká humór, ze žárlivosti královny plynoucí, silně. Menší úlohy byly ještě pp. Chvalovským a Koubkem platně obsazeny. – Je jasno, že Modrovousem získala aréna kus, který mocně bude vábit. Jen o to bychom žádali pana napovědu, aby ze své knihy vyškrtl ty „pumenkesle“ p. Mošnovi napovídané – podobných vtipů má české naše ucho již tak zrovna dost.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 7. srpna 1874

OSLAVA PAMÁTKY KLICPEROVY

△ *V Praze 8. srpna.*

Zas oslavíme jednoho ze svých zemřelých. Tentokráte se sjedem v Chlumci nad Cidlinou – letos na východě, vloni

na západě, předloním na severu, několikrát mezitím v samém srdci vlasti – podivno, jako by ta země česká byla velkým Westminstrem, plným pomníků a hrobů! A zpod těch pomníků, z vnitřku těch hrobů, namnoze již zapadlých, jako by stále volal hlas: „Nezapomínejte na nás!“

Ale ku podivu! Nyní slavíme Václava Klicperu, jako jsme již slavili jiné muže své o národ zasloužilé, ale neslavíme jeho tak, jak jsme slavili ty jiné. Žádné fanfáry, žádného mocného záchvěvu po všech vlastech, žádných frází o „předním buditeli národa“. Či nebyl snad Klicpera právě tak předním buditelem jako Jungmann, Mácha, Čelakovský, Kollár, Tyl, Chocholoušek, Jan z Hvězdy a ještě jiní? Náleží mu místo v českém pantheonu jen snad někde v koutku? Či vyrostli mezitím našemu národu mužové zasloužilejší, kteří učinili více proň než ti bojovníci staří? Nebo je přízeň národa jako přízeň ženy, obracejíc se vždy k „mladším a novějším?“ Či byl snad Klicpera šťastnější jiných a došel odměny hned za živa? Nebo konečně – jsme nepříznivými událostmi posledními zmořeni do nechutě, do rozmrzelosti a lhostejnosti? Ano, jsme dotknuti událostmi těmi, dotknuti hluboce, ale do omrzení nikoli! Divoký proud politický ovšem nese teď po desítiletí národ náš nahým ouskalím, vlny národního života rozbíjely se o vášně jakoby o ouskalí v samou kypící pěnu, kolem samá ohlušující vřava a divoký jek, písemnictví, umění, školství a věda, vše to, co zajišťuje bytí národa, dušeno a mořeno pouhou politickou hádkou, do níž strženi první i poslední. Náhle však tu teď stojíme, vřava – alespoň na čas – utichla, kolem pusté ticho a jediný nám k sluchu zaléhá hlas, hlas z těch starých českých hrobů, děsně dojemné: „Nezapomínejte na nás!“ Co chtějí ti spáči? My jim rozumíme! Je pravda, že „mrtvý nežádá a nepřeje sobě ničeho více“, ale mrtvý, který byl celý život svůj obětoval vznešené myšlénce, za toho mluví a žádá myšlénka ta pak sama! Nezapomínejte na nás, nezapomínejte, jak my jsme pracovali, jak my jsme pěstovali českého ducha, jak my jsme jej vzdělávali a k ideálům nabádali, jak my jsme sílením jeho zakládali jeho budoucnost! Vzdělávejte, zušlechťujte náš lid, bez hluboce

zakořeněné vlastní své vzdělanosti je národ dohořelou, doplápolávající svící, kterou zhasí první ostrý dech! Položte na hrob nás všech, kteří jsme pracovali tak obětovně a tak výdatně, místo všech těch věnců jen důkazy práce další, práce *své*. Slyšíme, rozumíme – ale tak málo můžem jim tam položit, co by bylo skutečně pokrokem. Cítíme, že přistupujem k oslavě jich nesmírně chudi.

Avšak *cítíme* to, vidíme tedy cestu k opravě. Že jsme byli strženi do proudu politického, není o sobě žádnou chybou, musí být i na prospěch, neboť nemůže být výdatnějšího národního vzniku bez hnutí politického a prospěchů z něho. Stala se změna v životě národa, vždyť je k životu potřebí právě samých změn, a ta naše změna, to přibrání politické akce učinilo ducha českého alespoň již volnějším. Bouř byla ovšem, ale ni ta nemusí být úmorem; dobře, když národ někdy v bouři provětrá, jen když se naučí něčemu z toho! A my se něčemu naučili, my nyní cítíme jak nikdy jindy, že nám potřebí činnosti všestranné, ne *jen* té hlasné politické. Také oné činnosti, kterou slynuli právě ti čeští velikáni, jichž hroby oslavujem, mužové, kteří „oněměli, a přec jsou milováni“.

Co vše vykonal jediný Klicpera! Záhy byl mezi nejctěnějšími, nejpřednějšími pracovníky českými a jeho práce byla všestranna. V chýžích českých bavila a těšila povídka Klicperova, poučoval a rozohňoval jeho román vážený z českých dějin. Kdekoliv byla česká společnost, třeba sebesoukromější, Klicperova deklamovanka rozehřála ji národním humórem svým. Kdekoliv se hrálo divadlo, Klicperovy kusy přilákaly obecenstvo dřív třeba co nejlhostejnější. A jakmile jsme směli se na učelištích učit po česku, Klicperova učební kniha byla první, kterou dostala dychtivá ruka naše. Klicpera representoval celou literaturu, ale ne literaturu efemerní, mnohé z plodů jeho zůstanou povždy krásny. Sta věrných přátel a tisíce ohnivých přívržencův měl Klicpera po vlastech českých a další tisíce žijí podnes z nás bývalých žáků jeho, v nichž on první pěstoval símě národního uvědomění.

Pro nás mladé studentíky byl Klicpera zjevem neobyčej-

ným, přímo poetickým. V něm jsme spatřovali ideál Čecha, ctihodná, mohutná postava jeho jako by nad nový český život vztyčovala se co pomník, my v něm viděli representaci českých snah a nadšení naše i neoblomná důvěra ve zdar snah těch vycházela z něho. Vysoká postava jakoby z kamene, mohutná ramena a nad nimi markantně profilovaná hlava, šedá, plná energie a plná dobroty. Klicpera potřeboval jen slůvko pronést sympatickým hlasem svým, jen pohlédnout dobráckýma, inteligentníma svýma očima a my bychom byli na jeho pokyn učinili vše. Nám byl geniem dobrým – vlasti byl geniem tichým. Jeho duch osvěcoval a zahříval, ale nepálil žárem náruživosti, jeho činnost nenesla se proudem politickým, vrývajícím se do kamene, ale byla jako zdravý pramen, vlažící každý kořínek kolem, jeho práce nevyvolávaly hlasitou slávu, ale opanovaly srdce. Kdo by chtěl Klicperu charakterisovat jedním slovem, musí napsati: klidná velikost! –

Česká inteligence se množí. Mladíků talentovaných, schopných, aby národu posloužili všestranně, vychází z českých chýží vždy víc a víc. A z vnitřku těch starých českých hrobů zní k nim hlas: „Nezapomínejte na nás!“

NÁRODNÍ LISTY 9. srpna 1874

SALAMANDR

O „Salamandru“, který ve prospěch p. Chramosty a pak ještě jednou sehrán, můžeme se vysloviti krátce. Kus pochází pod jiným jmenem od Tyla („Čert na zemi“). Tyl byl k této práci donucen a práce nese silné stopy toho donucení. J. Hanuš ji zpracoval asi jako kabát v Židech se zpracuje a jest to novinka jako kabát ze Židů. Roku 1850 mohla mít snad působivosti politickými narážkami, narážky ty jsou nám nyní nesrozumitelny, zpracovatel nevěděl asi, co s nimi si

počít; nechal je tedy být. Co pak z vlastního přidal, jest tak malá almužnička, že vzbuzuje více soustrasti než čehokoliv jiného. Zbývají tedy tance, zpěvy, evoluce a p. a těch podáno dost, ačkoliv nic nového, a věc celá zdála se býti slepeninou ze všech možných i nemožných výtvorů. Sehrána byla s chutí, ačkoliv jednotliví herci časem dosti povážně zápasili o slovo. A tak všecko všudy sečtěno, dostane se „Salamandr“ asi zase šťastně pod zem, odkud nemusil býti více ani citován, ani zbytečně upravován.

NÁRODNÍ LISTY 15. srpna 1874

ČERT NA ZEMI

Třicáté provozování frašky Puldovy „Čert na zemi“, ve prospěch spisovatelův a na počest ruských hostí dávané, neshromáždilo tolik obecenstva, jak toho pilný a nadaný beneficiant zasluhoval, čehož příčinou bylo asi zachmúřené nebe, hrozící po celé představení. Až na některé nehody šlo představení dobře. K nehodám náleží, že pekelný jeden duch tak špatně uměl česky, že podle něho jiný duch letěl „v oblaci“, pak že bezmála hodinu hrálo se při plné tmě a konečně, že ohlašovanou „apotheosu“ nebylo vidět. Opona, která se před ní měla vyzvednouti, dělala strike a nechtěla vzhůru, čímž apotheosa zůstala v panenské ukrytosti.

NÁRODNÍ LISTY 19. srpna 1874

SEDLÁK MILOSTPÁN

S původními fraškami za poslední doby nemáme valného štěstí, a kdo viděl Pinkasovu nejnovější práci „Sedlák milostpán“, musí přiznati, že ani tato práce ve výroku našem ničeho

nemění. Myšlenka o sobě nebyla by špatná: vylíčiti sedláka, který si chce mermomocí zahráti na velkého pána, přitom utkví v povrchnostech a stává se směšným. Velcí básníci, mezi nimi Molière, podobných látek užívali a užívají rádi a šťastně. Ale na to přijde, *jak* se to podá. Předně nutno míti známostí speciálních a z těch za druhé ulíti *individuálnost*, typ, tuto zejmena typ český. Ale ne všeobecně, co šablonu vzíti sedláka a co šablonu ji provést. Tedy co do individualisování, co do charakteristiky pochybeno nejprve. Jak by vylíčil Tyl takového sedláka? V Pinkasově práci nesetkáváme se s žádným řízným tahem a celá věc vyběhne jen na několik situací. Jakýsi smysl pro situaci má Pinkas, což již častěji dokázal a i tuto poněkud osvědčil. Ale upravení tohoto děje na situační frašku jest skoro začátečnicky naivní, takže nám těžko věřiti, že spisovatel napsal již více kusů. Celá stavba jest jako prozatímná, sbita z prken, bez plánu, bez konstrukce a při mírném kritickém dechu v základech se rozpadá. Když se odchod odůvodní slovy: „Počkej tady chvíli, já zase přijdu za malou chvíli“, aneb když se exposice vleče ještě do druhého, ba do třetího jednání a děje se s unavující obšírností, když celý dialog má tak málo slaných zrnek jako tuto, pak ovšem nelze gratulovati k výsledku. Některé slovní a situační vtipy přece však poněkud rozesmály obecenstvo, jež sezval p. Koubek ku své benefici, a to po aktech mírně zaaplaudovalo. Jednotlivé osoby jsou samé šablony a z těch snažili se dámy i pánové učiniti, co se učiniti dalo. Dámské úlohy jsou hrůza fádní, z pánů jedině pp. Frankovský, Šamberk a Mošna mohli učiniti něco gymnasticky komického.

NÁRODNÍ LISTY 23. srpna 1874

KANDIDÁT PAPIGNOL

„Kandidát Papignol“ od Petita sehrán po dvakráte na hradbách při temperatuře dosti chladné a při účastenství obecenstva rovněž dosti chladném. Látka? Cizoložství, toť se rozumí; Francouzové jinak již nedají a nedovedou. Ale přitom jeví „Kandidát Papignol“ u svém zpracování a provedení sotva desátý díl oné jistoty technické u vymýšlivosti, která i nemožné věci činí poněkud možnými a věci nezáživné poněkud záživnými. Našemu obecenstvu dalo se již příliš mnoho papriky lépe upravené, ký div tedy, že holá hořčice a pepř se ho více netknou. K tomu shledáváme ještě vědomé či nevědomé balancování mezi veselohrou a fraškou a to jest strava pouze pro předměstské galerie. Dvojí toto spřežení v jednom voze nikdy dobře nepochodí a spisovatel, jenž je chce říditi, padne obyčejně za oběť. Tedy celkem – „Kandidát Papignol“ přijat chladně a musíme dodati, že ani obecenstvo naše, až na malé výminky, se nepřičiňovalo, aby přijetí bylo vřelejším.

NÁRODNÍ LISTY 29. srpna 1874

ULTIMO

Mosrova veselohra „Ultimo“, dávaná ve prospěch oblíbeného, nadaného J. Seiferta, potkala se s úspěchem rozhodně dobrým. Činíť ona pěkný náběh k veselohře karakterní a v té věci, ačkoliv některé šablonovité figury jsou pouhými šablonami, má přece tahy rozhodně zdařilé. Jinak děj uchyluje se od exposice velmi dobře založené a rozptyluje se v dějičky dvou zamilovaných párků, z nichž pouze jeden stojí za řeč, druhý jest otřepaný; rovněž otřepané jest nutné zlo, „poetická“ matka a přihlouplý baron. Přece však celkem vládne jakýsi svěží duch a veselohra, ač široce dalece prováděná,

neunavuje svými pěti akty. Hra i souhra v kuse tom byla výtečná. Beneficiant p. Seifert velmi dobře podal živého, pohyblivého a zároveň citlivého a elegantního Sokola, pp. Frankovský a Pulda výtečně charakterisovali, onen elegantního, duchaplného obchodníka, tento učeného profesora. Sl. Slavinská příliš silně natírala; pí Bittnerová byla trochu příliš vážná; p. Pštross má ještě mnoho tělesného neklidu, takže nenajde náležitého tónu a pohybu ku karakterisování. Rozkošná byla sl. de Pauli co naivní milovnice živého temperamentu. Jmenovati ještě dlužno p. Kolára ml. v episodní úloze Povolného, básníkem málo propracované, a p. Mošnu v úloze profesorova sluhy. Na újmu kusu bylo, že se dva poslední akty hrály za úplné tmy; tu by se přece měly znáti rozměry kusu a počíti o něco dříve. Divadlo bylo přeplněno a aplaudovalo se velmi živě.

NÁRODNÍ LISTY 4. září 1874

ANGOT

(Aréna na Smíchově)

Letní sezóna chýlí se již ku svému konci, české arény v Praze a ve vůkolí pražském mohou již udat, co „letos je drželo“. Na aréně smíchovské vítězila Lecocqova „Angot“. Celou řadu zajímavých novinek předvedl sice také letos činný ředitel p. Švanda ze Semčic, větších a menších veseloher, činoher a operetek, z nichž leckterými předešel divadlu zemskému, nad ně nade všechny ale povznesla se „Angot“. To svým obratným, řídkou pružností pracovaným libretem, svým svěžím humorem a především uměleckou svou cenou – nejen tedy zvláštní jakous velkolepou úpravou nebo zvláštní pílí, neboť píle byla věnována stejně novinkám všem. Ovšem může se říci, že v „Angot“ píle ta zvláště mohla vyniknouti, jeť tak dobrá opereta vždy vděčna práci na ni vynaložené. Dávali ji na Smíchově již více než dvacetkráte a poslední

provedení jevilo tutéž chuť, tutéž podrobnou akuratesu, jaká vyznamenávala provedení hned první. Co v rámci předměstského divadla, se slabšími někdy silami, než jakými divadlo zemské vládne, podati se dá, podáno zde svědomitě. Divák zapomene na slabší orchestr, na slabší výkonnou sílu jednotlivou, když vzdor tomu každá nuance přichází k plné platnosti své a když celek je přitom tak uhlazený jako zde. Vše svědčí o pilném studium a výkony předních, zaměstnaných zde členů, pí Peškové, slečen Růžovy a Královy, pp. Vilhelma a Melichárka, jsou bezúhonny. Hudba z „Angot“ opanovala právě tak vojenské kapely jako salonní piana pražská.

NÁRODNÍ LISTY 9. září 1874

PEŠŤ V PRAZE

Šamberkova fraška „Pešť v Praze“ anebo „Vzhůru do Uher!“, po prvé dávána ve prospěch oblíbeného herce p. Bittnera, potkala se s úspěchem naskrze dobrým. Dva měšťané pražští chtějí do Pešti, na nádraží pražském však se „podnapijí“ tak, že musejí býti donešeni do blízkého hostince; tam druhého dne se probudí a myslí, že jsou v Pešti. Na základě tohoto omylu zosnoval Šamberk řadu působivých situací, v nichž zvláštně bují vtip dialogový, jejž bychom mohli nazvati přímo vtipem šamberkovským. Totiž vtipem, který nechodí v rukavičkách, ničeho se nebojí a neštítí, také známé vtipy cizí si přivlastňuje, i z ulice sbírá, ale proto přece jeví značnou žílu původní. Rovněž možno se vysloviti o situacích. Šamberkovi jest jedno, odkud vezme motiv, a má motivů známých a cizích hezkou řadu, i z jiných kusů svých i ze Štěpánka atd., ale proto přece vždy každou takou situaci přizpůsobí tak, že se účinku nemine. Literární cenu ovšem Šamberkově frašce nebude přikládati nikdo, ale v aréně, pro niž jest sepsána, najde svoje obecenstvo vděčné i uznalé,

ovšem obecenstvo, které si nevybírá a hlavně rádo se směje. Návštěva za prvního představení nebyla taková, jak toho novinka i beneficiant zasluhoval, čehož hlavní příčinou bylo hrozivé počasí. Sehrán byl kus s velkou chutí, hrályť v něm nejlepší naše síly komické: Šamberk, Frankovský, Mošna, Kolár ml., Hynková. Beneficiant měl úlohu jen podřízenou. Obecenstvo tleskalo častěji po aktech hercům i spisovateli.

ELIŠKA PEŠKOVÁ

△

Jako by byl přeletěl krátký, různobarvý sen – ale „krátký“ sen ten trval plných pětmecítma let! Ještě jednou necháváme šlehnout pamětí svou řadu všech těch obrazů. Vidíme scény naivností svou dojemné, jiné zas hlubokou tragikou rozchvívající, ještě jiné prodchnuté nadšením vlasteneckým a konečně dlouhou řadu výjevů rozmarných, plných veselosti a úsměvů, že i dnes ještě při vzpomínce mysl se jimi rozveselí, – zkrátka vidíme, vzpomínáme si na pětmecítmaleté, všestranné působení divadelní herečky, umělkyně Elišky Peškové. Kolárová, Hynková, Pešková, Malá, Šamberková – toť jsou jmena dám, které hlavně representují ženský faktor českého divadelního umění, a věru že vzdor mnohému můžem na to své české umění divadelní býti hrdi. Jmenované herečky české jsou vesměs určitými uměleckými individualitami, každá dodala divadlu uměleckou osobností svou lesku nového, zcela zvláštního. Nebudem, také pro právě řečené ani nemůžem činit mezi jednotlivými z nich nějakou paralelu, avšak vždyť nás nic nevyzývá k paralelám, jedná se o jubilejní den jedné z nich, Elišky Peškové, a jsme přesvědčeni, že ostatní soudruhyně v umění upřímně se těší z oslavy té s sebou.

Máme s divadlem svým štěstí. Větší štěstí než v jiných oborech národního života, ano poměrně vzato i větší než

v literatuře, v níž národní duch náš rozvíjí se drahně více let. Může se říci, že teprv od dvou desítiletí umění dramatické u nás se rozvíjí jakýms systémem. Odnikud ve světě nemohlo divadlo české brát nějaké síly cvičené, samo si muselo z čerstvého českého semene teprv vypěstovat vše, ale našly se pro drama i operu talenty tak rozhodné, že dnes můžem směle měřit divadlo své s divadly jinými, velkými, že směle můžem se zeptat, kdeže mají pro tolikeré různé obory síly hned tak vynikající, jaké máme my. V té krátké historii českého divadla zaujímá Pešková místo co nejčestnější. Vystoupla, děvče šestnáctileté, co kandidátka pro obor naivních a sentimentálních milovnic a ihned byla „miláčkem obecenstva“, jak se rádo říká. Způsobil to příjemný její zjev i lahodný orgán, především ale prostý, přirozený její tón v úloze každé, ta prostá pravda, jakou byla ováta každá postava její na jevišti. Brzy ale musila se zkoušet i v oborech jí méně příslušných. Mělyť tenkráte již nedělní a sváteční odpolední hry české určitý svůj systém, nejprv řízením Chaura, pak Kolára staršího. Repertoár se vymaňoval z dřívějších her rytířských, pěstoval vedle hry národní a frašky také již hry světové, klasické, Goethe, Schiller, hlavně Shakespeare uváděli se k nám největšími svými arcidíly. Herecký personál nebyl velký, také nebyl vycvičený, o nějakém rozdělování „dle oborů“ nesmělo se skoro ani mluvit, každý musil hrát v oborech nejrůznějších, jen aby kus vůbec byl obsazen. Když pak Kolárová docela od divadla odstoupla, byla Pešková jedinou dostatečně rutinovanou herečkou, která mohla přebírat po ní úlohy také tragické. U Peškové dělo se tedy jinak, než jak děje se při divadle obyčejně s rozhodnými, individuelními talenty. Obyčejně řídí se repertoár vedle povšechné právě módy hlavně také dle individualit svých vynikajících herců, Pešková ale musila podřídit individualitu svou repertoáru naprosto. Kde žádala tragická úloha sílu nějaké heroiny nebo naprosto opravdovou charakteristiku, ovšem se Pešková cítila často v oboru cizém, kde ale klonila se úloha k sentimentálnosti, vídali jsme Peškovou přec vždy šťastnou. Vystupovaly vedle ní občas a pro čas nadané de-

butantky, Koutská, Heintzová, Körschnerová, Borovská, ale nesetrvaly, Pešková musila vždy zase zasáhnout do přísného dramatu sama a pomáhala nám obětovně přes dobu nejhorší.

Konečně přišel pro její talent lepší čas. Začlo se denně česky hrát. Celý aparát divadelní musil najednou do netušených rozměrů vzrůst, divadlo musilo přibrat operu, činoherní repertoár musil přibrat veselohru. Do té doby nebylo o veselohře skoro ani řeči, totiž o nějakém systematickém pěstování jejím, o takovém, jakému se těšilo již drama přísné. Směle však určoval tehdejší dramaturg p. Švanda teď také repertoár veseloherní a ejhle – náhle, jako by s nebe byla spadla, měli jsme veselohru výbornou, najednou se ukázalo, že právě pro veselohru máme talenty řídké. Pešková, Kolár ml. a Šamberk – ti jsou tvůrcové české veselohry a historie českého umění nesmí toho zapomenout. Parádní, těžké hry moderní byly náhle hračkou pro síly naše. Z té doby datuje se hlavně jmeno Peškové. Tenkrát vytvořila Pešková nesčetnou řadu postav typických, nezapomenutelných každému, kdo z nich spatřil jen jedinou. A přišla velká tragédka naše Malá, vyvinula se rozkošná naivní milovnice Čermákova pro veselohru a Seifertová pro obor lokální, nalezla se nám také pro obor salonní a heroický výborná Šamberková, dámský personál byl rozkošný, a nebude hned tak zase asi podobně úplný. Neboť: „Divadelní svět má zvláštní vzduch svůj, v němž bytosti ženské těžko se žije a dýše, jeť v něm příliš mnoho dusíku," praví König, a o pravdě těch slov musila se také Pešková přesvědčit.

Manžel Peškové, známý svou rozsáhlou a výdatnou divadelní činností, p. Švanda ze Semčic, opustil pražské divadlo a zřídil sobě společnost svou. Od té doby byla Pešková jakoby vyměněna. Podnik manželův poutal její pozornost, hnusné intriky divadelní, o nichž dnes ani zmíniti se nechcem, ubíraly jí chutě a svěžesti, záhy se pohybovala na jevišti již jen jako stín vlastní minulosti své. Rychle se tu ale pak odhodlala, odstoupla od divadla pražského, vřadila se v personál společnosti manželovy a již byla zase jakoby znovu vyměněna, minulost stala se zase přítomností, Pešková byla zase a zůstala

Peškovou rozmarnou, veselou, jakou české obecenstvo bylo sobě dříve oblíbilo. Známo, jak důležity pro český život jsou divadelní podniky páně Švandovy. V Plzni zarazil divadlo stálé, z něhož již mnohá krásná síla přešla k divadlu zemskému, Smíchovu dal svěže působící divadlo letní, větší města po Čechách seznamuje stále s pokroky repertoáru činoherního. Všude je Pešková ovšem přední silou podniků těch.

Dle ní cvičí se síly mladší, hra její dodává celku dokonalosti, bystří a vzdělává soud kruhů pražskému divadlu vzdálenějších. Ale Pešková má zde ještě význam jiný – literární. Hlavní charakteristikou Švandových divadel je stále se měnící, stále nový jich repertoár. Sotvyže kdekoli v Německu, Francii atd. objeví se nový kus vábný, za dobu velmi krátkou hraje jej již také Švanda. A dalekou většinou jsou překlady a zpracování ta právě z péra neunavné Peškové. Známe sice dotýčnou činnost Peškové, ale neuvěřili bychom sami rozměrům, kdyby před námi neležela ozdobná knížka, v níž jsou vyčtěny všechny práce dotýčné, – jubilejní dar to od členů divadla smíchovského. Počet kusů, k nimž Pešková přiložila píli svou, dostupuje již na číslo *276*. Z těch je 6 původních, 25 zpracováno dle novel a románů, ostatní jsou přeloženy. Na repertoáru zemského divadla nalezají se posud 33 z kusů v seznamu tom uvedených.

Pešková – může se to říci – je nyní na vrcholi štěstí svého. Začala co herečka chudičká a těší se nyní poměrům velice uspokojivým. Začala co herečka neznámá, nyní je známa a ctěna po všech vlastech českých a jubileum její nemá jen významu osobního, je významné pro dějiny českého umění vůbec. Herec musí se za živa „těšit věncům, kterých mu po smrti nikdo více nepodá“, on musí „postavit sobě samu živý pomník v citu těch, pro něž byl činným“, on napřed za živa již musí sobě vybrat „věčnost svého jmena“. A jmeno Peškové je ze jmen našich nejlepších, věnce, které okrášlejí den její jubilejní, vykvétají ze zásluh bohatých – Pešková může hrdě přistoupit ku svému jubileu, k pomníku své slávy!

NÁRODNÍ LISTY 13. září 1874

SOBĚSLAV, SELSKÝ KNÍŽE

Na oslavu Václava Klicpery představen v Novoměstském divadle nejlepší kus autorův „Soběslav“, bohužel ne příliš slavnostně. Pouze slavnostní ouvertura od K. Bendla vytkla moment slavnostní a byla přijata s hlučným potleskem. „Soběslav“ jen první polovicí svou dojímal, tu bylo představení vskutku na výši. V druhé polovici však jako by představení náhle bylo ztratilo hlavu, byla to pochůzka jednotlivců a ozbrojených vojsk po jevišti – sem tam; kdo nezná „Soběslava“ buď z dřívějších let, aneb z knihy, z tohoto představení ho nepoznal, ledaže to scéna za scénou pouhá válečná vřava. Co do provedení vynikla na prvním místě naše tragédka pí Sklenářová-Malá, která mnohé scény podala úchvatně. P. Šimanovský pouze v první polovici úlohu „Soběslava“ přiváděl k plné platnosti, v druhé polovici byl jen hřmotný a nesrozumitelný. Proč sl. Slavinskou vyhledali pro úlohu tak důležitou, dobře nechápeme, ať máme jiné dámy pro ni jako stvořené. Návštěva byla sice jaksi taksi četná, přece však nijak slavnostnímu momentu se nevyrovnala.

NÁRODNÍ LISTY 20. září 1874

ZE ZÁPASŮ O DIVADLO

I

△ *V Praze 26. září.*

Rakouská výprava k severní točně šťastně se navrátila domů, Vídeň otřásá se jasotem, celá Evropa mluví o smělých cestovatelích – jen u nás není o nich takměř ani muku. Co je nám Čechům do historie lidské vzdělanosti, co do pokroků vědy, co vůbec do všeho duševního, my máme na starosti jiné věci, my si musíme doma vynadávat nebo utržené na-

dávky se sebe setřásat, my musíme na národě svém vyhledávat ještě ty stránky, které posud nejsou nahnily a zkaženy a musíme hledět, aby se zkazily co nejdřív. Svět ostatní nechť stará se o rozkvět krásných stránek lidstva, my se postaráme o rozkvět těch ohyzdných, abychom také něčím byli platni.

Není volno člověku při těch myšlénkách domácích. Líp zajít si také někam, hodně daleko, třeba až na ten Sever. Smělí cestovatelé! Na tři leta trvala jejich cesta, pronikli dál než kdykoli před nimi snad jakás lidská noha. Šli na sever až tam, kde je pravým Severem, kde „bídně a bezdětně“ tráví příroda zdlouhavý svůj čas, „ničeho neplodí a ničeho neodchovává“, kamž dle pověsti „ani pánbůh nikdy nezavítá, protože není tam, čeho by chránil“. Šli až tam, kde smrt a němá samota trčí v nejhrůznější velebnosti své. „Také sever chce žíti po svém,“ praví básník, naši cestovatelé si tedy vyšli, aby viděli, jakže žije. Sever je uvítal zcela po svém, ledovým obejmutím, že až žebra korábu praskla, a způsobem co nejnehostinnějším. Přece se mu dovedli zase vymknout. Až na jednoho, ten tam zůstal provždy, pod náhrobkem z uhlí nakupeným. Povídá se, že to Čech, jakýs Kříž (píší ho Krisch). Byla to zvláštní náhoda, aby nejseverněji položený hrob kryl syna českého národa! Snad ani nechtěl se vrátit, nechtěl ani zkusit, jak vedle jásavého vítání ostatních český národ by uvítal zasloužilého svého syna. Neboť u nás naprosto původně, naprosto jinak než jinde, u nás se právě ti, kteří mají zásluhy, vyhazují.

Právě teď máme přijít o pí Malou. Vzorný, vždy ochotný člen našeho divadla, vzorná paní, která zajisté jakživa nikomu neublížila, velká umělkyně, herečka, jejíž zásluhy uznává celá vlast – takových osobností my Čechové nesnesem, pryč s ní! Ovšem, oni si nemysleli, že může jít. V té snaze, aby vše, co v Čechách ještě nedotknuto, šíleným spíláním a hanobením sníženo bylo na stejné mravní niveau, nemohli dle svého zvyku ani jinak, než že když jmeno pí Malé již jednou vyslovili, zároveň je také potřísnili. „Copak je na kousku cti,“ mínili. Když ale pí Malá obehnala se zbraní co nejdůstojnější, když obecenstvo české proneslo jednohlasný svůj soud, byli

v koncích. Od té doby přinášejí o pí Malé den co den, aniž by kdokoli dával jim k tomu podnětu, notice za noticemi, z nichž každá druhé odporuje. Cítí, že se zajeli, nevědí jak ven, myslejí, že *musí* pořád něco mluvit a povídat, jsou jako dítě, které o samotě nahlas mluví, aby samo sebe klamalo, že se nebojí. Co ti čtenářové Politiky všechno musí přečíst.

Když roznesla se zpráva, že pí Malá odstoupla od českého divadla, vysmála se tomu Politik krátce a cynicky. To prý je od pí Malé pouhá lichá hrozba, „pouhá *komedie a harlekynáda*".

Když pak se roznesla zpráva, že obdržela pí Malá skvělé nabídnutí k pražskému německému divadlu, napsala ihned zas Politik: „*My jsme se v paní Malé tedy nemýlili*. Jejím tajným přáním bylo již dávno přejít k pražskému divadlu německému."

Jako ten náš vídeňský korespondent kdysi v Čase! V den před Novým rokem napsal: „Sděluju vám na základě nejbezpečnějších pramenů, že zdejší diplomacie třese se před zítřejší novoroční Napoleonovou řečí. Ví se najisto, že bude předchůdkyní událostí vážných." A den po Novém roce napsal zcela klidně: „Jakož jsem dobře předvídal, neměla novoroční řeč Napoleonova pražádného významu. Císař opatrně vyhnul se –" atd.

Nyní je již jisto, že pí Malá učiněné jí nabídnutí naprosto odmítla a každý přítel pravé komiky může s potěšením tedy očekávat, co as řekne Politik zas nového zítra.

Vůbec byly ty články divadelní opravdu velmi zábavny, s humorem psány. Jak dojemné bylo na příklad, když vzpomínáno tam i členů divadelního sboru a řečeno o nich, že ti a ti jsou „zuřiví nepřátelé staročechů". Nebohé staročešství, které tak třásti se musíš! Nebo když se starali tam o členy divadla, aby tito nezapomněli přec dojít si ku kase pro své gáže. Nebo o ředitelstvo, mnoho-li má právě v nynějším okamžiku peněz ve své kapse. Nebo o všechny ty, kteří přeběhli k německému divadlu proto, že jim při českém nechtěli přidat „pětku". O těchto výtečných špásech ještě se promluví, pro okamžik mne nejvíc baví, jak se ujali p. Dobše.

P. Dobš šel prý od českého divadla proto, že mu zde

p. Čech ml. odebíral úlohy jen jemu příslušné (rozuměj jediného Bertrama). Podle toho musí p. Dobš již honem a brzy také od německého divadla zas dál, neboť tam ho šidí lidé také zas, p. Eichberger mu odebírá opět Bertrama, pak k tomu ještě Mefista a Figara a Pietra, p. Šebesta zas Plumketta atd. Šidí ho a on je tak maličký! Také pomluvami trpí nebohý p. Dobš. U českého divadla říkali o něm, že se nerad učí a že je dobře, když jde. A teď zas vypravuje se po Praze, že ředitel Wirsing byl nucen *notářem* připamatovati mu smlouvu, která mu vykazuje celý obor basový. Je to pomlouvačný lid!

A když náhodou Politik přece zapomněla ujmout se některého z dudlajících sloupů staročešství, sloup se přihlásil sám. Na příklad sloup *Karel Krušina* z Plzně. Kdože je Karel Krušina? Ano, to se musí číst! Já jsem četl a vyrozuměl jsem, že posud naprosto neznámý ten umělec byl kdysi při sboru českého divadla. Z počátku neuměl prý ničeho, povídá, ředitelstvo ho dalo učit a platilo laskavě na něho, což má p. Krušina ředitelstvu z nevyzpytatelných příčin patrně za zlé. Když se pak něčemu vyučil – šel do Plzně. Ale mohl prý, povídá Karel Krušina, být posud v Praze u divadla a být zde *víc než jakési nuly*, které prý jsou u divadla toho vskutku posud.

Být víc než nula! Víte, pane Karle Krušino, co nula je? – Je to nejdůležitější vynález počítavého lidského ducha, nejgeniálnější myšlenkový blesk matematického genia!

„Bez pomoci nuly nedovedu vypočítat a sestavit ani sebejednodušší stroj," říká mechanik.

„Kdyby nuly nebylo, nebylo by vyšší matematiky," učí profesor na vysokých školách.

„Sláva nule!" volá hvězdář. „Pomocí její vypočítávám slunce a hvězdy!"

Je to pravá arogance od vás, pane Karle Krušino, chtít být víc než nulou!

II

△ *V Praze 3. října.*

„S děsným udivením“ hledím na Jana Berana, t. č. nového našeho Sejčka. Zlaté sluníčko smálo se včera ještě na nebi tak radostně, tak blaženě, jako se mně smává srdíčko potěšením v těle, když na ulici potkám na příklad Karlíčka Buma nebo Otakárka Zeithammra. A tu vezmu do ruky Obranu a čtu: „Nový prorok povětrnosti, p. Jan Beran, vydal toto proroctví: Dne 4. října výdatný déšť atd.“ Pomyslím si – chudák ten Beran! To slunce, jak teď vypadá, bude vypadat také ještě čtrnáct dní dál, pořád krásné. Příroda teď zůstane stálá, to je přec vidět, a bude blamovat Berana, jako blamovala bezpočtukráte Sejčka. A tu máš! Hanebně zklamalo slunce důvěru mou, hanebně ji zklamala příroda! Příroda dala se k Beranovi a ono prší hned 3. října, aby měl Jan Beran dne 4. už dojista pravdu. Nový prorok tím zpejchne a bude se domnívat, že ten protivný déšť dovedl udělat on sám. Jako se domýšlí kohout, kdyby nezakokrhal, den že by se nerozbřesknul. A jako chodil nebožtík Sejček pyšně nad Prahou, když mu dali pražští sládci 50 zl. odměny, že – Vltava zmrzla.

„S děsným udivením“ hledím na proudy deště a na mraky, za nimiž se schovává slunce. Nemohlo zůstat venku? Chtěl jsem právě požádat Lachmanna nebo Tomáše, aby mně některý z nich fotografoval těch 56 abonentů, kteří obrátili se s peticí na doktora Riegra a kteří, jakž praví, s „děsným udivením“ hledí na nynější divadlo české. To by muselo být skupení danteskně veliké, hrůzně krásné, kostilomně dojemné – 56 „děsně udivených“ tváří! 56 „děsně udivených“ Jirásků! A on již jeden jediný je pravý obraz utrpení, neboť kdykoli Politik nebo Pokrok chtějí, on chudák musí být ihned „děsně udiven“. Pak musí ihned také vyjít, aby sháněl ostatní udivené. Ovšem to shánění není těžké, jsou lidé, kteří se diví nebo nediví, jak kdo chce.

Nemohli se ani na lepšího obrátit než na pana doktora Riegra. Organisátor jak známo výtečný, vůdce jak známo přímo neomylný, k tomu znalec divadla, jakož zvláště v divadelních kruzích až bolestně známo. Také se ihned osvědčil.

Přišel po prvé do schůze družstva, a již třeba zaznamenat, že většího nepořádku, pustější vřavy nebylo ještě v žádné schůzi minulé. Způsob, jakýmž se vede teď politický boj se strany staročeské v časopisech, přenešen ihned zcela věrně do záležitosti divadelní. Budou-li jen tři podobné schůze družstva, lze doufat, že budem s českým divadlem zrovna tam, kde je česká politika.

On ovšem byl tím nepořádkem předně vinen doktor Čížek. Doktor Rieger mu přec poručil, aby on, doktor Čížek, dal sobě odhlasovat adresu nedůvěry, ale poslechl doktor Čížek? To to! Ačkoli učí ethika zcela jasně: „Chce-li volný muž plnit nejvznešenější povinnost, jakou ukládá cit pro spravedlivost, musí být poslušen zákonů své vlasti.“ A jaké jsou zákony české vlasti? Hravě jim lze vyhovět, je jen jediný, vznešený, krásný: vůle pana doktora Riegra. Řídil jsem se podle ní vždy, a když já, proč ne dr Čížek? Aby byl zákonů své vlasti poslušen, odmítl Sokrates nabízené mu osvobození a vypil pohár jedu. Sám se odpravil Sokrates – proč se neodpravil sám dr Čížek?

Položil bych staročechům divadlo s největší důvěrou do rukou. Myslím, že by mu nesmírně prospěli, zvlášť kdyby takhle sami hráli. Zeithammer kdyby hrál mladíky zanedbaného vychování, vyšehradský kanovník Karlach kdyby tančil groteskní balet, Skrejšovský kdyby zpíval co Sarastro: „O vy mladí, máte lásku moji!“, Klaudy kdyby vystoupil co mladistvý milovník a co starší intrikant zároveň, divadlo by přec musilo být alespoň několikrát plno.

Ne, nežertuju, jsem skutečně přesvědčen, že mají Staří velký, ba přímo znamenitý talent ku hraní komedií, že jsou již nyní herci geniální. „Kdo má v sobě dostatek látky, aby se stal mužem velkým, ale nemá toho modelu, aby sám látku tu vyformoval, měl by vždy se státi hercem,“ praví kdosi. A je snad jediný Starý, který by řekl, že nemá v sobě dostatek látky, aby se stal velkým mužem? A našel některý z nich už model? Za to nemohou, že ne, právě proto by se již zase tedy měli státi herci. „Povedený genius básní dílo, zkažený genius je představuje,“ praví ten „kdosi“ (Gutzkow) dál.

Viděli bychom tyrany, kteří beze všech ohledů provádějí vždy jen suverénní vůli svou, tak výtečné, že bychom mohli prstem na jim podobné v českém životě ukazovat;

lakomce, kteří náruživost svou skrývají za náukou o „národním blahobytu“;

nenávist krvavou, která se skrývá za „lásku k národu“;

posměch, který, aby získán byl straník nějaký, skrývá se za líčenou chválu;

pronásledování a nactiutrhání, které se občas třeba skrývá za smířlivé hubičky;

viděli bychom výtečně představovány i krásné stránky lidského ducha, spravedlivost, upřímnost, opravdové nadšení pro národ, podřízení osobních choutek pod obecné dobro atd. atd., a proč by ne, vždyť je herecké umění pouhý klam – „rozdávám tisíce a nemám na kramflek,“ praví herec. –

Ale ráděj přece ne! Ono je komedie už v samém českém životě dost.

Krásný život, pln slušných ohledů, pln zdvořilosti!

Teď už člověk v Praze ani neví, koho ještě smí a koho už nesmí znát.

Jakož řekl Jehasi k Eliseovi: „Vezmi hůl svou, opásej bedra svá a dojdi tam; potká-li tě někdo, nepozdrav ho, a pozdraví-li tě, nepoděkuj!“

NÁRODNÍ LISTY 27. září a 4. října 1874

ROMEO A JULIE

(Návrat Sklenářové-Malé)

Bylo to srdečné přijetí! Otilie Sklenářová-Malá zůstala nám zachována – zachována skutečně jen šlechetností povahy své. Nebýt při paní té velké lásky k českému umění, nevyčerpatelného nadšení pro naši věc národní, české divadlo by ji více nemělo. A pak – pak jsme byli s tragedií, s velkým dra-

matem vůbec hotovi, a to bůhví na jaký čas. Snad nikdy více nebyli bychom viděli tragédky podobné, nerodíť se talentů podobných ani v mnohých desítiletích. Nalehavým žádostem přečetných deputac a veřejně pronešeným prosbám inteligentních českých obcí konečně se podařilo usmířit uražený cit ctěné paní té – *paní* odpustila, zapomněla urážky jí učiněné, aby *umělkyně* zůstala zachována. Vidělať, jak sobě jí váží *veškerý národ český*. Předevčírem po prvé tedy vystoupila zas na jevišti a zahájila tím co nejčestněji zimní naši letošní sezónu. Minutový potlesk, volání „slávy“, věnce a kytice ji uvítaly, jižjiž usínající jasot osvěžoval se vždy zas k nové bouři – bylo vidět, jak obecenstvo je dojato mohútně. Paní Malá hrála Shakespearovu Julii. Dokonale, možno-li dokonaleji než kdy dříve! A představení celé bylo ovanuto snahou toutéž, aby spoluúčinkující podali obecenstvu požitek co nejdokonalejší. Byla v tom jemná, taktuplná ovace našeho členstva činoherního, uznává se to vděčně.

NÁRODNÍ LISTY 8. října 1874

KUPEC BENÁTSKÝ

(Pohostinská hra J. J. Kolára)

P. Kolár st. zase hrál pohostinsky. Vystoupil předevčírem co Shakespearův *Shylock*. Byl srdečně uvítán. Vyjasnili jsme již jednou stanovisko své vůči pohostinským hrám páně Kolárovým. Jsou nám taktéž vítány, a to z některých vážných příčin. Za prvé je p. Kolár dosti ještě silen, aby dramatické Muse sloužiti mohl, za druhé je pak ostře vyznačenou uměleckou individualitou, jakouž v jistých úlohách (na př. v „Learu“ nebo v „Zalamejském“) nesnadno nahraditi individualitou jí podobnou. Ale přejem sobě – když již p. Kolár se odhodlal nebýti více v repertoáru stálém, nepřijímati více úloh jeho oboru přináležejících –, aby tedy zůstaly hry jeho pohostinské jaksi hrami slavnostními, vý-

minečnými. Pak jimi nemohou utrpěti jiní herci, kteří repertoár musí držeti stále. Čas, kdy pravidelná sezóna zimní přestává a připravovaný pro zimu repertoár nový i obnovený je již vyčerpán, nebo čas, kdy sezóna ta se ještě jaksi nerozjela, je velmi a jedině vhodný pro podobné hry výminečné, pak jsou také nám vítány. Stalo se tak letos rozumným způsobem již po druhé, vidíme v tom zaručení pro budoucnost. Co se týče pojetí Shylocka, je Kolárův žánr znám. O tom, jak Shylock pojmut býti má, jsou náhledy různy. Gervinus a Rötscher mluví pro prodchnutí heroické, Karel Franzel pro groteskní komiku, Dessoir hrál jej s čistou reálností, někdy až děsnou, někdy komicky působivou. Kolár volí podle osobnosti své směr heroický a provádí jej důsledně. Pochopitelno, že některé jednotlivosti při herci, který hraje již jen málokdy, přece slábnou, že ani nemůže být pak dosti podrobného stupňování všude. Tak na příklad nedošly samomluvy při oživeném jevišti (známé „pro sebe“) vždy dostatečného odstínění, ale celek byl na stejném stupni s lety dřívějšími. Skoro po každé scéně byl p. Kolár živě volán. – Souhra byla ještě letně, arénovitě rozvrzána. – Obecenstva sešlo se hojně.

NÁRODNÍ LISTY 14. října 1874

PRVNÍ DEN PO SVATBĚ – HUSIČKA Z PODHÁJE

(První vystoupení slečny Zeiskové)

Nemůžeme se teď domoci dobré, mladé milovnice „naivní“. Takové totiž, která jaksi náleží k „zázračnějším“ osobnostem divadelního personálu. S rutinou, kterouž musela sobě opatřit naprosto způsobem jakýms neobyčejným, neboť musí být herečka ta poměrně velmi mlada a již oblíbena; s humórem kypícím, a přec umělecky vedeným, přirozeným, a přec zase také již obratně dělaným; s tónem plným upřímnosti, a přec

také plným koketerie a příležitostné satiry; s orgánem škádlivým a obličejem – jen probůh ne pravidelně krásným, nýbrž onou pikantní hezkostí vyznačeným, jížto se říká „beauté du diable“. Takovou byla hned od počátku Pešková. Takovou stala se během času Čermákova, jenže pak zcela proti všemu očekávání náhle se obrátila k oboru jí vzdálenějšímu. Takovou mohla snadno být sl. de Pauli, kdyby nebyla na české jeviště šla přes německé. Je-li určena sl. Zeiskova, která v sobotu po prvé vystoupla, pro obor týž, jakž aspoň soukromě vypravováno, nevíme. Obě úlohy, které měla ve veselohrách „Den po svatbě“ a „Husička z Podháje“, žádají obratné herečky vůbec, ne právě milovnice naivní. A rutinovanou herečkou je sl. Zeiskova zajisté. Mluví rozumně, deklamační akcenty vyhovují pronášeným myšlénkám zcela věrně, pohyby jsou nenuceně elegantní a mají onu pravou míru, jakéž se dosáhne na jevišti teprv časem. Jistá elegance je vůbec význačna u celé bytosti slečniny, slečna je přitom také zevnějšku a orgánu příjemného. Myslíme, že jeviště naše dobře as pochodí se silou takovou, která může platně se zaměstnati v různých oborech salonních. Arci ovládla slečnu při prvním vystoupení jakás chladnost, cit silnější slovem jejím neprochvěl. Ale možno, že tím byla snad vinna správnost, jakou hleděla slečna dodat češtině své, ostatně dosti bezúhonné. Sl. Zeiskova totiž také na české jeviště přichází z německého, vídeňského a berlínského. Obecenstvo slečnu vyznamenalo hojným potleskem a výsledek takový zapuzuje obyčejně všechen ostych herecký. Repertoár neoznamuje nám nejbližší vystoupení slečnino, snad ale není daleké. – Návštěva byla četna.

NÁRODNÍ LISTY 20. října 1874

DIBLÍK

(Druhé vystoupení slečny Zeiskové)

Sl. Zeiskova vystoupla již po druhé, a sice co Diblík. Oblíbená to úloha pro milovnice naivní, úloha ovšem různou povahou svou daleko sahající nad obor naivní. Zde je potřebí značného fondu citového. Skoky od příkré, zrovna skřípící rozpustilosti až k nejjemnějším záchvěvům pocítů ušlechtilých jsou tu náhly, v druhém a třetím aktu až příliš náhly. K tomu nesmí se ta jistá noblesa, která v povaze té bez odporu je, vyznačit nikdy jinak než zcela prostým tónem, Diblík musí zůstat diblíkem, vychovaným o samotě, nevzdělaným, jen vlastním citem se mírnícím. Dle posledního vystoupení sl. Zeiskovy nebyli jsme skoro ani v nejmenší pochybnosti, jakže zahraje Diblíka. Ostré hrany povahy byly podány velmi dobře, někdy pak prošlehl i záchvěv citu, aniž by se ale udržel a vítězil, přes ostatek pomohla rutina, takže slečna, po každém aktu volána, může být i tentokráte se zevnějším výsledkem spokojena. Další obsazení hry je známo. Mimo pí Hynkovou, vždy dobrou a živou, náramně již všeckno zevšednělo.

NÁRODNÍ LISTY 27. října 1874

NA KOLBIŠTI LITERÁRNÍM

(Veselohra ve třech jednáních. Napsal J. O. Veselý)*

Pan J. O. Veselý – abychom ihned spustili se do otázky důležité – je muž mladý, ano velmi mladý. Cítí talent v sobě pro literární produkci – cit ten ho neklame, on vskutku talent má *rozhodný*. Nadšenou láskou, jaké je právě mládí plně schopno, přilnul k poesii, právem vidí ve velkých duševních

* Provedená předevčírem po prvé na českém jevišti.

dílech nejvlastnější, nejkrásnější rozvoj lidského ducha, skvělá literární činnost je mu prozatím nejdůležitější činností, jaké může mladý muž se věnovati. Čím je literatura jemu, předpokládá, tím že je, že alespoň býti má nebo by býti mohla celému společenstvu lidskému. Jako naplňuje veškerou mysl *jeho*, může naplňovat mysle *všech*. Otázky, jako: pokládán-li má býti básník dramatický výš než básník lyrický – mohou rozluštěním svým rozhodnout nad osudy dvou neb více lidí právě alespoň tak, jak třeba rozhodly nad tím, jakým směrem on sám hodlá kráčeti životem. A s tohoto, řekněm tedy *literárního* stanoviska vykrystalisovaly se Veselému osoby a děj a povstala veselohra „Na kolbišti literárním“.

Mladý, nadšený básník Dumont, přední hrdina veselohry té, je patrně mladý, nadšený básník Veselý sám. Sobě ustrojil děj, kolem sebe nakupil osobnosti sympatické i nesympatické, jak jich na provedení děje potřeboval. Děj sám přeložil do Paříže, kde je ovšem více literární činnosti než u nás, kde tatáž má také jinou *sociální* váhu a kde je „líp být nadaným spisovatelem dramatickým než majitelem výnosné továrny“, jak Lindau praví. Sledujme krátce osud Dumontův. Je zamilován do sedmnáctileté Alžběty, dcery pana Richarda de Solanges. Tento je majitelem tiskárny a časopisu Les fleurs, ředitelem i dramaturgem divadelním. Bratrovec jeho, Contois, je redaktorem časopisu Les fleurs. De Solanges je po druhé ženat, nynější mladistvá žínka jeho jmenuje se Amalie. Je velmi bohat, Dumont může dosáhnouti ruky dcery jeho, jen postaví-li co protiváhu bohatství bohatou plodnost ducha svého. Vytištěno bylo již více jeho básní lyrických, které mu získaly přátelství redaktora Contoise a seznámily i pana de Solanges se jmenem Dumont. Právě má Dumont napsány dva kusy divadelní, veselohru a truchlohru. Vítězí-li těmi, vítězí i v rodině Solangově. Alžběta miluje Dumonta. Zaujaly ji originální, krásné básně jeho, vytištěné v časopise Les fleurs, platící vesměs jí samé. Avšak je tu sok. Spisovatel de Termes, lyrik i dramatik, je do Alžběty také zamilován. Posud se milkoval tajně s Amalií, chotí pana de Solanges.

Contois četl obě hry Dumontovy a líbily se mu. Proč je

tedy ihned sám, při vytříbeném vkusu vlastním, při svém patrném vlivu na strýce tomuto neodevzdá, není dosti jasno. Snad že chce vskutku ještě úsudek autorit, a těmi autoritami jsou Dampierre, toho času nejlepší francouzský spisovatel činoher, a Labranche, toho času nejlepší spisovatel veseloher. Oba jsou navrženi pro uprázdněné místo Francouzské akademie, místo obdrží z nich ten, kteréhož kus poslední líbil se nejvíc obecenstvu a byl kritikou pochválen jednohlasně. Oba, ač naoko vřelí přátelé, jsou ovšem krutými soky. Žárlí také s celým světem ostatním. Kusy Dumontovy čtli, poznali také velký talent, větší než talent jejich. Neupírají mu talentu, sdělujíce mu úsudek svůj oustně, avšak užívají příležitosti, aby druh druhu zasadil ránu. „Vaše truchlohra nestojí za nic, zničte tuto a nepište již jiných; zato je veselohra vaše vskutku výtečná – rychle s ní na jeviště," praví Dampierre. – „Na veselohry nemáte vtipu, ale truchlohry, ano vaše truchlohry –" atp. mluví zas Labranche. – „Vyberte sobě z obou úsudků polovičku," radí Contois nešťastnému Dumontovi, jenž každému v upřímnosti své věří právě tu polovičku horší. Na upokojení Dumonta navrhuje Contois, aby oba kusy své dal ku posouzení ještě de Termovi.

Náhodou právě nyní zví de Termes, že Dumont je sokem jeho. Zítra je Alžbětin svátek, číslo zítřejší časopisu Les fleurs přinese od Dumonta báseň „Alžbětě". – Contois totiž ví o tajné lásce Dumontově. Dumont hodil Alžbětě oknem opis básně té, zastrčený v milostném lístku, Alžběta jej vytratila a de Termes jej našel. Z korekturního exempláře zítřejšího čísla zví jmeno básníka: Dumont. De Termes je rychle odhodlán. Předejde prý Dumontovi. Vyzná se Alžbětě z lásky, požádá za ni pana de Solanges, vypoví Amalii lásku. Slyší od Alžběty, nadšené milovnice poesie, že tato cení sobě básníka dramatického daleko nad subjektivního lyrika, – „tento zná jen srdce vlastní, onen srdce lidí všech". V lístku, v němž vyznání lásky, připojuje de Termes tedy novou báseň svou dramatickou, s dedikací Alžbětě. Dumontovi pak praví úsudek svůj o dílech jeho, že „obě nestojí za nic". Dumont je rozechvěn a vrhá kusy své na oheň. Avšak Alžběta, jež byla

tajnou svědkyní rozmluvy obou, rychle vyrve díla odkvapivšího Dumonta zase z ohně. Se svízelem svým svěřuje se strýci Contoisovi. Ten slibuje, že ji ochrání před panem de Termem a že pomůže Dumontovi. Dampierra požádá on pak, aby zadal a odporučil de Solangovi Dumontovu veselohru – truchlohra prý shořela. S Labranchem mluví zas opačně. Avšak de Solanges není právě doma, oba odevzdají kusy jim svěřené Amalii, ta je vydá zas žádajícímu za ně de Termovi. „Oheň se ukázal nespolehlivý, bude líp, když Dumontovy hry bezpečně schovám!“ míní de Termes.

De Terma má ale v rukou svých již Contois. De Solanges má totiž nedůvěru k choti své. Předevčírem zapáchala toiletní jizba její tabákovým kouřem. Včera nalezen v zahradě pod balkonem Amaliiným kus řetízku od hodinek de Termových. Rád by se de Solanges vrhl na de Terma, Contois ho zdržuje. Zato zpraví Contois Amalii o de Termových úmyslech a krocích stran Alžběty. Nyní je ovšem Amalie náhle na straně Dumontově. Nejprv, dokazuje jí Contois, že potřebí dostat od de Terma Dumontovy kusy. De Termes jí je pošle, v nich lístek a v tom výhost lásce. Amalie nevědouc o lístku, odevzdá de Solangovi kusy i s lístkem. Jen stěží pohne Contois de Solanga, aby lístku neodvíral, aby jemu jej zatím svěřil. Tu přichází de Termes, aby žádal za ruku Alžbětinu. De Solanges ochotně slibuje, vida v tom vlastní bezpečí své. Avšak choť a dcera ovšem se vzeprou, a tu se dozví de Solanges po prvé o lásce Alžbětině a Dumonta. Dumont přichází, aby poprosil Alžbětu, by přijala dedikaci básní jeho, – přijata dedikace, přijat Dumont atd.

Mezitím vyrovnali si Dampierre a Labranche vše „dle svého“. Aby nebyla jednohlasnost ve chvalné kritice, napsal jeden o druhém kritiku ostrou a kousavou. Obě přijal Contois a vytiskl obě v tomtéž čísle.

Mnohý řekne: To vše, co Veselý zde uvádí na jevišti, jsme již viděli. Má pravdu. Jiný zas: Věc celá je velmi průhledna, situace předpovíš napřed. Má také pravdu. Třetí: Situace je vlastně pořád stejna, dějí se jen variace, někdy pramálo odchylné, a to na tři akty nevystačí. Jiní řeknou a vytknou ještě

jiné, všichni mají pravdu, a přec jen je zde před námi talent skutečný a práce, jíž není lze umlčet. Vidíme mladého spisovatele, který má nejen nadání, nýbrž patrně i vůli i mravní sílu, aby nadání svého využitkoval na pravý prospěch. Vidíme práci plnou sice chyb, ale plnou také nejupřímnější snahy. Chyby ty jsou chybami divadelního spisovatele bez zkušenosti, upřímná snaha po dosažení pravé hodnoty brzy je odstraní. Veselý *myslí*, a to je již mnoho. V práci jeho vidíme všude ducha, všude to kypí a vaří – nebylo ještě času dost, aby se dovařilo. On hledí, aby děj vždy byl co možná široce odůvodněn, dialog aby nebyl hluchý a byl veden skutečnými myšlénkami, cit aby nebyl planý, nýbrž aby dospíval k určité formě a plastice, – vše to sluší uznati. V jeho kuse je mnoho naivnosti, ale snášíme ji při *prvním* kuse jeho, neboť jest to naivnost poetická, – viz, co Goethe o ní mluví. Trochu jí podrží každý básník pro celý život, jenže na pravou míru uvedenou. Veselý, jakož jsme hned v úvodu řekli, je předně nadšen pro působení literární, pro básnictví. V tom ohledu je pravým lyrikem, třeba by byl napsal drama. A jako žádný lyrik jiný neptá se, zpíval-li už někdo jiný před ním o růžích a lásce, slunečním jasu a měsíčním zámrku, také se neptá Veselý, byl-li už někdo jiný před ním nadšen pro poetickou produkci. V tom ohledu, třeba jiní psali již podobné a dosti často to byli psali, je Veselý přec jen zas originál.

Z toho také pochází, že jeho Dumont a jeho Alžběta jsou povahami skutečnými, kreslenými pravdivě. Takové nadšence bohudík nalezáme ještě ve světě mladém. Ostatní povahy arciť nevynikají zvláštností nějakou. De Solanges není vlastně nijak vyznačen. Nevidíme ho vlastně v pražádné činnosti ředitele, dramaturga nebo tiskaře a vydavatele, ač vším tím prý je. Také co otec je jen „všedním otcem“, abychom tak řekli. Spisovatel snad řekne, že de Solanges je hned od počátku zabrán a pleten odůvodněnou žárlivostí svou; ale i v té je bez důvodu málo rozhodný a pouhou hříčkou v rukou bratrovcových. Amalie je item všedně nevěrná žena. Contois je myšlen dobře, přece jakási neurčitost a nerozhodnost kryje činění jeho jakoby šlojířem. Důvod toho: malichernější někdy

zápletek další, jehož spisovatel užil ne na pošinutí, nýbrž na zdržení děje. A ti dva přední dramatičtí spisovatelé francouzští – přední spisovatelé *nynější*, neboť: „Děj se koná v Paříži za doby nynější!“ Těžko určit, jací jsou to lidé. Jsou předními dramatiky, ale právě je obmyslil spisovatel v dialogu myšlénkami nejchudšími. Spisovatel jim vůči talentu Dumontovu přisoudil vzácnou autokritiku, kdo té je schopen, má bystrou hlavu, a přece se utíkají na obranu jen k pomůckám titěrným a mezi sebou, jeden proti druhému, jsou prostí literární darebáci. *Takovým* nebyl z „předních“ dramatiků francouzských nikdo, začínaje od Molièra a Corneilla až po naše dny. Spisovateli dramatickému je prý sice každá suposice povolena, ale zde je velmi smělá vzhledem k dramaturgii francouzské, jakž čelné, tak známé. Ve veselohrách francouzských nalezáme dosti četné karikatury spisovatelů a básníků; jsou-li ale jen poněkud podobny typům Veselého, zajisté jim pak „akademie“ neuprazdňuje křesla svá. Jsou pak prostě lidmi duševně obmezenými, kteříž zažívají toho neštěstí, že se zároveň pachtí po spisovatelské slávě. Jen při učencích a básnících, jaké kreslívá veselohra *německá*, nalezáme někdy šablonovou nějakou podobu s typy Dampierra a Labranche; když Němci sami sobě toho dovolují a když spisovatel hry „Na kolbišti“ nemohl nebo nechtěl provésti děj na půdě domácí, mohl sáhnout za hranice blíž. A pak ta „akademie francouzská“, která čeká, až bude-li kritika jednohlasně pochvalna! V Paříži, *nyní*, kde je sta listů, které přinášejí kritiky o událostech divadelních, a kde možno tedy nějak a někde dosíci všeho! Maličkosti snad jsou to vedlejší, pravda, ale neškodí upozornit na ně mladého spisovatele.

Děj je plný zápletek drobných, po způsobě her francouzských. Kus je jimi takřka přeplněn a v podstatě své se opakují (hojné opakování všeho děje se ve hře té vůbec pro příliš úzkostlivou snahu spisovatelovu, aby odůvodňoval hodně jasně). Ale neškodí, že studoval Veselý dle her těch cizích, dovede je zas odložit, až bude potřeba.

Dodáme-li, že jazyk v nové té veselohře české je uhlazený a nikde se nestává všedním, vytknuli jsme ještě další dobrou

stránku. Udrží-li se nová tato hra, těžko říci; udrží se asi pak, když spisovatel odhodlá se ještě k srdnatému škrtání. Napoprvé líbila se hra a obecenstvo tleskalo novému talentu. Také naše slova patří víc patrnému talentu tomu než hře ještě samé. Nerodí se nám právě nyní mnoho nadaných pro literaturu hlav, my pak nejsme z těch, kteří na hnutí literární hledí jen co na vedlejší podle hnutí politického. Politika je s to ubít národ, literatura je s to jej zase vzkřísit.

„Když spisovatel odhodlá se ještě k srdnatému škrtání“ a když – provedení bude ještě lepší. Bylo poněkud mdlé, souhra byla neobyčejně kostrbata, někdy se zdálo, že ten onen spoluoučinkující neví, kam při odchodu vlastně se obrátit. Rychlosti, hbité svedenosti dialogu je zde potřebí. Když na příklad sluha v prvním aktu Contoisi oznamuje, že v redakci čeká Dumont, mají Dampierre a Labranche zdržovat Contoise, aby mu střídavě ještě každý něco šeptal vzájemně darebáckého, ale to se dělo tak, že Contois se musil zdržovat sám a přitom, aby alespoň něco dělal, kývat někam dozadu na Dumonta, jako by ho přivolával. P. Seifert hrál Dumonta tónem a pohybem pravým. Pí Bittnerová (Alžběta) jen ať tón svůj upraví o poznání ještě prostěji, pak bude také pravdiva. Pp. Bittner, Pulda a Šimanovský zápasili se slovem, že to bylo místy věru trapné; nepřáli bychom sobě viděti cos podobného ještě jednou a divíme se úkazu tomu zvlášť u pilného Bittnera. P. Šimanovský od té doby, co je mořen zároveň prací režisérskou, nemá více na jevišti pravého uměleckého poklidu. Litujem toho, *právě nyní* je pro p. Šimanovského pravý čas, aby ukázal, seč ještě je co herec, a aby rozvinul před námi nový pokrok a nové stránky talentu svého. Z režie mu sláva nevykvěte. Úlohy Dampierra a Labranche byly v rukou pp. Šmahy a Šamberka. P. Šmaha založil si úlohu zcela původně a působivě – litujem, že nadaný herec ten je tak málo zaměstnán. P. Šamberk sáhl sice do zásoby svých známějších typů, ale vyzískal potlesk. Pí Šamberková myslíme mohla nevděčné arci úložce své prospět toliko jemnějším odstiňováním. Ale přenášela vše trochu silněji do obecenstva než právě potřebí, v scénách posledních pronášela veškeré příšepty své tak silně a spro-

vázela je tak výdatnou mimikou, že zvýšila pravděnepodobnost, jakáž na jevišti beztoho sprovází příšepty všechny. Dost na tom, má-li herec promluvit na jevišti tak, aby ho musilo slyšet sice veškeré divadlo, jen jako ti ne, kteří zrovna vedle něho stojí.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 29. a 30. října 1874

BODŘÍ VENKOVANÉ

(Pohostinská hra J. J. Kolára a Josefiny Čermákové)

Benefice p. Bittnerova, pohostinská hra Kolára st. a sl. Čermákovy, jakož i oblíbená a dlouho neviděná repertoární hra, jakou jsou Sardouovi „Bodří venkované“, – to vše spojilo se k vypuzení toho prázdna, kteréž v poslední době v českém divadle hrozí státi se normálním. Divadlo bylo ne sice přeplněno, ale naplněno. Pohostinskou hrou p. Kolára st. a sl. Čermákovy stalo se, že obsazení hry té v hlavních kusech se nezměnilo. P. Kolár st. měl zase barona Vilepreux; jeho individualitě salonní charaktery arci nesvědčí; on jest především, nechceme říci výhradně, interpretem velkého kothurnu a nemá pro úlohy toho druhu, jako jest Vilepreux, ani dost lehkosti v konversaci, ani dost ohebnosti v gestech, ani uhlazenosti v tournuře. Ostrá a na pouhých konturách přestávající jeho kresba vypadala z celkového obrazu a celým představením táhla se proto disharmonická nejednota. Ve scénách dramaticky efektnějších zapomínala se poněkud vada ta, ale jen poněkud, protože p. Kolár st. nebyl zrovna tu dost mocen slova. Sl. Čermákova měla Kamilu. V té době, co slečna hrála na divadle výmarském, ubylo – tak aspoň se nám zdá – drsnosti v její deklamaci, kteráž zejmena po arénních experimentech slečniných bývala někdy v nebezpečí klesnouti v triviálnost, a to jest slečně na prospěch. Naproti tomu zase

přibylo slečně přílišné sentimentálnosti, a sice na úkor bezprostřední naivnosti, protože sentimentálnost není slečně vrozenou. Proto velká scéna ve třetím jednání (s p. Bittnerem) nebyla tak působivá jako druhdy: půvab naivní nevědomosti zastřen, ale nikoliv nahražen byl ne dost přirozenou sentimentálností. Než v posledním aktu našla slečna zase sebe samu a tu byla opravdu roztomilá. Paulina pí Sklenářové-Malé byla opravdu svodně půvabná, a byl výkon výtečné té umělkyně nejlepším toho večera. P. Kolár ml. co Morisson byl zase jednou ve svém nejvlastnějším živlu. Hrál s takou bohatostí rozkošných nuancí, kteráž působila neodolatelně. Přechody z komických do vážných situac byly lehké a hladké, jenže velkým obecenstvem ne všude pochycené. Kdyby byla sloužila p. Koláru ml. také paměť v příslušné míře, byl by Morisson jeho bezúhonným. Snaživý p. Bittner nemohl tenkráte, jak chtěl. Orgán jeho nemá dost barvitosti na karakterisování mladého Morissona. P. Chramosta má se svým jazykem neštěstí; klopýtá mu v nejbystřejším proudu řeči a napadne vždycky komicky. Řada takových zakopnutí rozmnožena tentokráte „třemi světoznámými *svíčkaři*“, jak jazyk neposlucha místo „Švýcaři“ pravil, což arci vzbudilo obecnou veselost. Ostatně Flaupin p. Chramostovi nejméně patří. P. Mošna byl velmi drastický Grinchu, p. Pulda učinil malou úlohu svou dost karakteristickou, zato byl Grandménil p. Poláka prkenně pathetickým. Režie neodnesla vavřínů; souhra některé okamžiky nemohla z místa. Překlad jest zastaralý a zasluhoval by opravy. Úprava byla chudičká. Jestlipak letos dočkáme se slibovaných po leta uzavřených salonů?

NÁRODNÍ LISTY 11. listopadu 1874

Novinku z francouzského přinesla nám benefice páně Šamberkova. Ovšem „novinku“ jen tak dalece, že se hrála Feuilletova „Dalila“ po prvé právě na jevišti *pražském*, na českých jevištích venkovských hraje se kus ten již delší dobu pod titulem „Démonická láska“ – podivuhodným způsobem s poznámkou, že to „dramatický obraz v 6 odděleních dle *Alex. Dumasa*, jejž zčeštil R. Erne“. Ta přeměna spisovatelská pochází nejspíš z jakéhos finančně odůvodněného nápadu některého divadelního agenta německého, který, aby klam byl tím jistější, také veškerá jmena jednajících osob překřtil, nezměniv ostatně na textu ani řádky. Plynný překlad pražský pochází od p. Puldy. Kus není právě žádným obohacením; není ale také chyba, že se dával. Jednou se na něj podívat snese každý a jednotlivé úlohy poskytují snažlivým hercům alespoň příležitosti, aby se osvědčili. Je to kus plný larmoyantních, až na kraj možnosti vedených situac, boje vnitřní bez zevnější plastičnosti, zakončení aktů dle dnešního již pojmu jarmareční. Ovšem jest to kus starý, z oné školy churavé, která bojíc se každé narážky politické i sociální po nastolení Napoleona III. volila skoro samé jen předměty „ze života umělcův“, a ty, aby alespoň něčím působily, prohloubala až do výběžků chorobných. Děj je as následující: André Roswein je mladý, rozhodně geniální básník libret a skladatel operní zároveň. Jako každý „obzvláště geniální“ hudebník nebo sochař atd. ve francouzských dramatech musil být co chudý hoch vzat odněkud od stáda, také Roswein byl náhodou objeven kavalírem Carniolim kdesi tak na pobřeží dalmatském. Feuilletovy skvělé ethnografické a geografické vědomosti jsou dosti výdatny, aby věděl, že v Dalmácii mimo Italy je ještě jiná, hlavnější národnost, – že je to národnost slovanská, toho arci neví, nesmí se také tak zcela vzácných vědomostí od francouzského spisovatele ani žádat. Ta druhá, vlastně první národnost dalmatská je taková, že Feuillet připadl pro svého hrdinu na jmeno *Roswein!* Týž tedy se v Nea-

poli u mistra Sertoria, Němce, vyučil a právě dospěl k tomu, že „dnes“ dává se v divadle San Carlo první jeho opera. Posvátných okamžiků před odchodem do divadla užije mladý skladatel k tomu, aby se vyznal z lásky Martě, dceři Sertoriově, která ho také miluje. Opera vypadá skvěle, i přítomný dvůr – jak známo, vládli před dvaceti lety v Neapoli Bourboni, a není to tedy žádný anachronism – je skladbou tou nadšen. Vlastně by tedy proti štěstí milenců nebylo nic závažného. Avšak mecenáš Carnioli nechce, aby Roswein se oženil a genia svého utopil v strastech manželských; zvláště ale brání, aby sobě vzal „mrtvou“ Němkyni, která ho chladnou povahou svou zajisté prý nijak nadchnouti nedovede. Roswein má poznati plný proud slastí společenských, Carnioli dovede toho, že se „princezna Falconieri“ k intrikám propůjčí, – Roswein zamiluje se do princezny a teď už sobě může laskavý čtenář vyprávět děj až do konce sám. Roswein je v zanícení svém pro umění jaksi Samson, vilná Falconieri je jeho Dalila (viz titul hry), a v jejím domě přichází Roswein tedy o všechnu duševní i mravní sílu svou. Pro jiného, „sedmého“ milence zradí princezna pak zase jeho. Marta umře souchotinami, Roswein náhlým dojmem, a Carnioli, jenž vlastně vše jinak a dobře sobě myslil, kleká nad jeho mrtvolou a prosí, „aby tam nahoře za něho orodoval“. – Provedení bylo celkem víc než uspokojující. Rosweina hrál p. Seifert. Ač je mladý umělec ten zaměstnáván v oborech nejrůznějších, v operetě i velkém dramatu, v aréně po leto celé i v divadle zemském po celou sezónu zimní, přec neztrácí pravé snahy umělecké. Promyslil svou úlohu dokonale a provedl ji s rozhodným úspěchem. Slyšeli jsme tu jednou zase tón opravdově nadšený a náruživost pravdivě vřelou, kypící. Že někdy až překypující, přičítáme přílišné vůli. Pí Šamberková hrála Dalilu a byla často volána. S tím, jak úlohu svou pojala, souhlasíme zcela. Chladný a zas uměle vřelý tón má úplně v moci své, také representace její je pro podobné úlohy velmi dobrá a jednotlivé výjevy šly s pravou salonní hladkostí. Přec však jevilo se také při této úloze zas něco, na co jsme pí Šamberkovou již vícekrát co na vadu upozornili. Někdy zapomíná

totiž, že aby pravděpodobnost byla co možná úplná, má každá osoba na jevišti mluvit a jednat *jen* jakoby pro ty ostatní spoluúčinkující osoby na jevišti. Pí Šamberkova však častěji vystupuje z rámce toho, jako by osoby *mimo* jeviště, obecenstvo tedy, měly přicházet v souslech a v součinnost, přepne někdy pathos svůj, a to vypadá jako pouhá pomůcka herecká, nutící obecenstvo snad k obdivu. Není to umělecké a pí Šamberkova nemá toho potřebí; myslíme, že sobě není té vady ani vědoma, a proto ji ještě jednou upozorňujem.

Také p. Šamberk byl vícekrát volán a tím mohla by věc být vyřízena. Avšak slyšíme, že p. Šamberk hodlá se věnovat nyní zas muse opravdové a že je zejmena již vyvolen, aby hrál obor „intrikánů salonních“. Kavalír Carnioli nespadá sice v obor ten, celý ale způsob, jak p. Šamberk úlohu tu hrál, svědčí, že naproti vytknutému sobě oboru novému musí některým věcem věnovat zvláštní teď pozornost. P. Šamberk navykl frašce a lehčí veselohře. Víme, jak zde působí. Avšak takový, řekněm epigramický způsob, ve frašce na příklad zcela místný, který každou pronešenou větou a sprovázející ji mimikou chce jaksi samostatně, bez ohledu na ostatek působit k rozveselení obecenstva, ten způsob se nehodí pro charakteristiku jen poněkud vážnější. Nepravíme tím p. Šamberkovi ničeho, čeho by on sám as nevěděl, ale na to ho upozorňujem, že vzrostla věc ta u něho již u návyk, jejž třeba odložit. P. Šamberk zakládá mnohou úlohu velmi rozumně, ale nedodrží nikdy charakteristikon, někdy je ve čtvrté, páté scéně, dojista je ale již v druhém aktu osobou již zas zcela jinou, bezstarostně v celek hledící zas jen na point jednotlivý, – jako by zas hrál některou z těch svých starých, dobře známých úloh. Mimo to má pro úlohy vážné tón mačkaný, monotonní, nehrubě působící. Ta rozkouskovanost vadila Carniolimu velmi. Je to kavalír duchaplný, lehce jen konversující, lehce vtipkující, muž citu jemného, a p. Šamberk pronášel každé pouhé „dávám ti doutník“ s pathem, jako by o bitvě vypravoval, a kde se nalezá v textu vtip, pointoval jej důrazem také nepoměrně nápadným. Také maska nebyla šťastna. Očí páně Šamberkových jsme za celý večer vůbec ani nespatřili, měl je

stále zamhouřeny – či je to snad naznačení jakés kavalírské elegance? Ku charakternímu oboru měl p. Šamberk veliký svůj talent hned od počátku vést; nyní mu upřímně radíme předně k odložení jistých těch návyků, chce-li hrát úlohy opravdivé, a pak k studiím *důsledným* při úloze každé. – Starého Sertoria hrál p. Pulda a hrál jej měkce a působivě. Menší úlohy byly vesměs dobře obsazeny. – Hudbu k tomu kusu potřebnou napsal p. Bendl. Veškerá čísla jsou elegantní a plná výrazu. Barytonové sólo za jevištěm provedl p. Kinský vskutku krásně. Litovali jsme, že bylo sólo to rušeno. Neviditelné jakés osobnosti pohybovaly totiž oponami nazad odevřeného jeviště a herec tam dle své úlohy stojící napomínal je několikrát šepotaným: „Nechte toho!“, že to bylo až po celém divadle slyšno. – Úprava byla celkem vhodna, jen to bychom prosili, když má být za jevištěm naznačen celý operní orkestr, aby tam nedudlalo osamotnělé, smutné harmonium.

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 24. listopadu 1874

FAUST

(Pohostinská hra J. J. Kolára)

„Faust“ náležel k parádním jaksi hrám českým. Poslední provedení jeho však uspokojovalo již jen málo, třebaže jistá místa mají již své podání a to k nim přidává potlesk vždy a vždy. Pí Bittnerová měla svou benefici a zahrála si po prvé Markétku. Zajisté že to vzácná, jinde a od jiných nevídaná kolegiálnost, přenechá-li pí Malá úlohu, v níž tak rozhodně, tak vzorně vyniká, na pouhé dožádání rukoum jiným. Jest to čin tím většího uznání zasluhující, že se již po delší dobu zdá, jako by tlačily se na místo pí Malé síly, které ji v praničem nahraditi nemohou, a jako by divadelní správa (dřívější i ny-

nější), ať již pod jistým nátlakem nebo bez něho, nepomýšlila na to, vyzdobit co možná často divadlo naše okrasou jeho nejzvláštnější. V *nové* větší úloze nespatřili jsme alespoň pí Malou již bůhvíkdy. Tím nepravíme ovšem ničeho *proti* pí Bittnerové. Mladá ta umělkyně, ač nedávno ještě začátečnice, získala sobě v užším kruhu své působnosti náchylnost kritiky i obecenstva, a to především opravdovou vůlí a pílí svou. Litujem, že pokusem svým co Markétka nedobyla sobě zásluh nových. Pokusem tím dosti určitě vyznačena mez jejího talentu, alespoň prozatím zrazujeme ji ze všech pokusů podobných. Jsme ostatně přesvědčeni, že sama nyní cítí, jak velkou položila sobě úlohu, ano že cítila to již mezi hrou samou. Jinak bychom sobě nedovedli ani vysvětlit strojenost, ba nucenost každého skoro slova. Markétka její byla chladně vedena mezi chorobnou sentimentálností a nepravým pathem. Hned úvodní slova „Nejsem slečna, aniž krásna k tomu“ přišla jakoby po chůdách a tentýž výraz měly monology „Můj zmizel klid“ a „Shlédni na mne, želná, boluplná“, jakož pak i scéna žalářní. Hlubšího, přirozeného záchvěvu nepozorovali jsme nikde. Třeba upozornit na to mladou umělkyni, aby neupadla v mýlku snad osudnou. Ostatní spoluúčinkující také neměli obyčejného štěstí. P. Kolár st. hrál zas Mefista – divný to Mefisto, který se stále podříkává, neví, co mluvit má, a kde náhodou paměť do „dávnějších dob“ přece zasáhla, okázale pak řeč popohání, až precipituje. Celá hra měla proto na mnohých místech ráz přehnanosti, právě Mefisto nesmí ale nikde vyznačován být pomůckami groteskními. Grotesknost ta svedla pak na okamžiky i pí Hynkovou, která přec vždy se ovládá měrou přísnou. Valentina hraje p. Šamberk. Nevíme již, pročže svého času p. Kolár ml. vzdal se úlohy té, jím vzorně prováděné, je nám toho vždy líto, když vynikající herec ten vzdá se některé úlohy. P. Šamberk hraje ostatně Valentina zcela slušně, jen verši jeho bychom přáli, aby tak ostře nevyjadřoval spády a rýmy své. P. Bittner hrál zase Fausta. S potěšením sledujem rostoucí jeho vhloubání se v první, reflexivní části úlohy té; co do části druhé je třeba ještě studia, aby zde Faust se nestal milovníkem jen

šablonovým. „Auerbachův sklep“ byl oživen čtverlístkem výborným: pp. Frankovským, Mošnou, Puldou a Šmahou. – Obecenstvo tleskalo živě, nesešlo se ale v témž počtu, jak scházívá se k beneficím členů oblíbených. Pozorujem vůbec, že návštěva v poslední době klesá. Je-li v tom demonstrace proti nejnovějšímu obratu divadelních věcí, neschvalujem ji. Je pravda, že repertoár nyní nevyznamenává se živostí a novostí žádnou, ale rovněž je pravda, že tu stojí posud výborný dřívější náš personál činoherní a operní intaktní, že co umělcem bylo, umělcem zůstalo, co dobrou vůli mělo, dobrou vůli posud podrželo, a že ze strašidelných pověstí, jaké se rozšiřovaly, alespoň posud nic neuskutečněno. Neradno, nebezpečno vyjadřovat nevoli nebo nechuť svou způsobem tak citelným. Ovšem nemožno zatajit obavu, že známá osobní vášeň a svévole může poškodit divadlo naše co nejcitelněji, avšak nechť nikdo nepředchází tomu takto. Potřebujem nejen co nejvýtečnějšího personálu, co nejbohatšího národního a moderního repertoáru, ale také co nejhojnějšího obecenstva. Velké Národní divadlo dorůstá – měli, *mohli* bychom pak počít znovu vůči konkurenci zdejšího divadla německého, bohatého v ohledu každém?

J. N.

NÁRODNÍ LISTY 30. listopadu 1874

OTHELLO

(Pohostinská hra J. J. Kolára)

K benefici pí Malé dáván „Othello“. Vskutku může se nyní kus ten dávat jedině k benefici pí Malé. Ona jediná dovede zde co Desdemona representovat sloh a tón velké truchlohry. Její Desdemona je prostě milující ženou, jak ji Shakespeare líčí, každý akcent je zde přirozený, nehledaný. A kde, jako v závěrečné scéně 4. jednání, básník rozkládá povahu tu

poetickým prismatem v barvy různé, tam byla Malá také plně zas tou úchvatnou poetkou, jakou ve velkých takých okamžicích vždycky bývá. Ostatní přední úlohy zchabněly. P. Kolár st. již se z Jaga vyžil; někdy byla deklamace jeho pohodlně veseloherní, zrovna persiflující. Rovněž je známo, že p. Šimanovský nemá s Othellem štěstí. Nemůže mu nijak dodat původního rázu. Nejdřív napodobil Iru Aldridge, pak se snažil smazat dojem ten, nyní napodobuje Rossiho. Uznáváme, že se hledí alespoň mírnit, že nesahá až na nejzvláštnější herecké způsoby italského toho originálu. Tím se mu také povedly výjevy počátečné slušně, pozdější, zvláště poslední, byly citelně slabší. Ze zástupitelů úloh vedlejších jmenujem p. Seiferta pro ušlechtilého jeho a přirozeně drženého Roderiga. P. Chramosta zase zahájil truchlohru co Brabantio! Cožpak nezahálí dost sil, které by podobné úlohy provedly nepoměrně líp, či alespoň snesitelně?

NÁRODNÍ LISTY 12. prosince 1874

DIVADLO

△

Píšem o českém divadle nyní bez zanícení. Nemůžem se zbavit obavy, že nastoupilo již dráhu nevedoucí jinam než k záhubě, umělecké i hmotné. Kletba nezdaru, jaká leží na všem, čeho se dotýkají ruce jistých lidí našich, jižjiž jako by se kladla také na ten náš důležitý ústav národní.

Bušivým kladivem ohlašuje staročeská frázovitost při každém podniku příchod svůj, ale jakmile dojde k práci, ukáže se fráze býti hlucha, malomocna. I to posvátné umění, kteréž stojí přece mimo všechny strany, i to strženo do víru politických náruživostí lidmi zaslepenými vášní, neschopnými čistého nadšení, žádostivými všude, na dvaceti, na padesáti místech skvíti se svou osobou najednou, a již proto nemohoucími důkladně prospět věci ni jediné.

U českého divadla mohlo být dvacet Smetanů a dvacet

Kolárů ml. řediteli, všichni nebyli ničím, když tam nebyl člověk, o němž staročeši mohli říci „náš“. Osobnost platila víc než umění, malichernému prospěchu, pouhému zalechtání jedné politické strany obětován prospěch národa. Teď tam mají člověka „svého“ – a již počínají klidit, co zasili. Po léta bouchali do ústavu, jednu krisi vyvolávali za druhou, každé dítě jim mohlo říci, že při stálých krisích a nejistotách, bouřích a změnách musí neustálenost jako žíravá houba zahnízdit se ve zdích každého uměleckého ústavu, jemuž je přec potřebí klidu, soustavy, nadšení, – teď mají páni divadlo ve své ruce a neustálenost jimi samými proviněná jim zadrhuje krk! Zatáhli divadlo do svých rejů politických, že pak hnije celá politika jejich, musí přirozeně hnít vše s ní spojené, také divadlo. A již nahnívá.

Odhoďte přec alespoň zde kletou nečinnost svou! Hledejte, vybízejte, poslouchejte sil schopných, když vám samým se schopností nedostává! Udržte nám divadlo alespoň na výši posavadní, je to tak lehké, když je zde tolik vynikajících umělců, jež třeba jen v činnosti udržet, nedisgustovat. Udržte nám jediný ústav, kde český duch volně může se povznést v oblast umění, a my zajisté že neubijeme zásluhu vaši, my uznáme každý krok váš dobrý!

Nyní bychom zajisté také ještě nějaký týden byli mlčeli a vytýkali leda chyby běžné. To aby se neřeklo, že snad nedopřejem času, že snad překvapujem. Ale jedna je věc, která nutí k slovu. *Vaše reklama!* Ta nerozumná, nepředložená, směšná, a přec nebezpečná. Začínáte demoralisovat české obecenstvo zde, jak jste navykli jinde. V nedostatku skutečných zásluh děláte z pouhého nicu věci velké. Do nebe vynášíte všednost. Pravou zásluhu umlčujete. Obvyklou svou lež házíte nyní také na české divadlo, jen proto náhodou *teď* pochvalou, že se tak snáší s osobním užitkem „vašich“ lidí. Mluvíte ku vzdělanému obecenstvu, jako by bylo neschopno soudu. A obecenstvo buď pohrdne celým veřejným míněním českým, nebo opustí divadlo, kde se mu špatné a všední cpe co výtečné. Čehopak vlastně chcete docílit reklamou, které se směje ale každý?

Čeho chcete docílit, když je 25leté jubileum herce, který

neměl a nemá významu pro české umění, v nynějším běhu činohry již jakousi událostí? Čeho tím, že kusy jako „Pěnkava a Čížek“, „Při piketu“, „Židovka“, „Gavaut“, „Zkrocení zlé ženy“ a jiné do poslední nitě otřepané, až na opatek obehrané, chválíte co repertoár kusů „pikantních“, „oblíbených“, „vybraných“? Před málo nedělmi jste ještě na mnohé ty kusy nadávali – myslíte skutečně, že obecenstvo je tak hloupé, tak zapomněnlivé?

Naše zimní sezóna začíná jakoby pohřeb. V ničem život, nikde myšlénka. Německé zdejší divadlo mělo posud v sezóně té *jedenáct* novinek, české divadlo *jednu*. Snad řeknete, že nová správa je příliš krátce zde, než aby byla mohla něčeho tak rychle opatřit. Máte pravdu, i ta *jediná* novinka je zásluhou správy dřívější! Ale což jste tuto nemohli nechat, aby provedla plány své pro zimu? Musili jste, naprosto nepřipraveni, najednou chtít teď řídit divadlo sami, v době zimní, tak důležité, ano o pokroku divadla rozhodující? Avšak – vy také nadál nebudete mít ničeho kloudného! Je nám dobře známo, že co jinde dobrého nového, zakoupeno pro Prahu již řediteli Wirsingem a Švandou, – *zemské české* divadlo nebude mít ničeho. Nikdo se nestaral, nikdo *nestará dál*. Také kdo? Má snad pokrok dramaturgie české řídit p. Mayer? Zajisté že on sám se vám vysměje do očí! Ovšem je pak opět na místě otázka, pročže převzal on vlastně tedy úřad ředitele divadla českého, u něhož je z mnohých, národně velezávažných příčin činohra důležitější než opera?

Za čtyry neděle byl slibovaný repertoár vůbec dodržen jen as čtyřikráte – pěkný pořádek! – Teď řeknete snad zase: byl nepředvídaný malér. Řeknete: pí Šamberková se rozstonala a repertoár tím zlomen. Nebudí to myšlénky vážné, když nemoc jediného člena může zlomit repertoár? Okolnost, chyba ta není vinou správy jen nynější, nechcem činit výčitku nespravedlivou. Avšak připomínáme zde, že vůbec musí se hledět, aby chyba netrvala, aby osudy nebo nápady jediného člena neurčovaly osudů celého ústavu. Právě manželé Šamberkovi vnucují nám reflexi. Každým rokem se stává, že jeden z nich je ještě na dovolené, když sezóna má začít, nebo že se

chystá k úplnému odchodu od našeho divadla, nebo i že v nejnešťastnější okamžik churaví. Za poslednější se arci nemůže, ale i proti poslednějšímu i proti případům dřív jmenovaným má být ústav pojištěn. Čím? Tím, že jeden herec nemá být zaměstnán zbytečně v kuse skoro každém, že se má pomýšlet jen na *zcela* příslušné obsazování, na alternování atd. Pomysleme si, jaký všeobecný nepořádek může herec v každém kuse zaměstnaný náhlým nehraním způsobit! Vzpomeňme si, jaký stal se skutečně nepořádek, když napadlo p. Šamberka svého času najednou odejít do Vídně. Nápad ten, jak noviny a soukromé zprávy tvrdily, měla právě na počátku nynější sezóny také pí Šamberková, ano hrála prý ve Vídni také již na zkoušku; kdyby se bylo provedlo, byla z toho aspoň pro počátek zimy zajisté také chyba. A teď, zvěstuje se, má prý p. Šamberk rozšířit rozsáhlý obor svůj také ještě oborem intrikantů! Bojíme se, že na obor ten p. Šamberk již ani dost málo nestačí, také není ho tu potřebí, on má velké obory jiné, v nichž je zcela oblíben, on má úloh již mnoho, velmi mnoho, a to důležitých – jakžpak kdyby po přibrání několika nových tuctů náhle pak pro delší dobu ochuravěl? Umělecky i finančně byla by celá sezóna ztracena. Reklamisté nové správy vykřikují, to že je teď ta pravá správa energická, „nepřipouštějící žádných protekcí“. Ač vidíme známky jiné, beřem reklamu za *slib*; pozor ale, ať nevyplyne náhle opak, posměch a škoda!

Konečně ta reklama, jakou křivé huby dělají samému p. Mayerovi co hudebníku! Z oslavy Mozartovy dělají oslavu – Mayerovu! Po Smetanovi, nejgeniálnějším dirigentu našem, říkají, že taktovka Mayerova je „hůlkou kouzelnou“, – *když ta z českého divadla zmizela, že opera upadla v ztrnutí, když se zas minulé soboty objevila, slavila opera prý své „vzkříšení!“* Buď jsou ti lidé vskutku blázni, nebo myslí, že píší pro blázny.

P. Mayeře, poproste své lidi alespoň, aby Vás nečinili směšným! Chtějí-li Vás chválit, ať to činí chytře, hloupá chvála je vždy na škodu. Proti chytré chvále nepromluvíme, zvlášť uvidíme-li, že děláte vskutku něco pro divadlo. Posud nevidíme ničeho. Neboť, Vy již odpustíte, v tom nevidíme prani-

čeho, když po dlouhé řadě zkoušek, kterých možno že potřebuje právě jen dirigent sám, najednou se dává – třicetkrát už dávaná „Kouzelná flétna“. Ba ani to by nám neimponovalo, kdybyste „vzkřísil“ najednou zas „Normu“ nebo „Lukrecii“, „Sníh“ nebo „Cikánku“. Víme, že se nemůžete odvážit přistoupit teď k pulpitu, když na něm leží „Lejla“ nebo „Dvě vdovy“, vždyť jste po osm let vůbec do českého divadla ani nevstoupl! Můžete ovšem scházející po jisté době dohonit – ale cožpak jste engažován co kapelník?

Buďte, čím máte být: *ředitelem*, a hleďte, *možno-li*, být dobrým, *činným* ředitelem. Vyhledejte sobě pomocných sil schopných. Ne takých, které se domnívají být autoritami a nerozumějí ničemu, nýbrž takových, které znají prakticky všech potřeb i pomůcek divadla a mají rozum i vůli.

Reklama záhubu od divadla neodvrátí, to může učinit jen rozumná, *plodná* činnost. Jakmile tuto spatříme, uznáme ji, a jediná řádka takového uznání potěší Vás víc než sloupce nynější Vaší reklamy. Ale je *nejvyšší* čas, aby ta činnost začla.

NÁRODNÍ LISTY 12. prosince 1874

1. VÁCLAV VLČEK

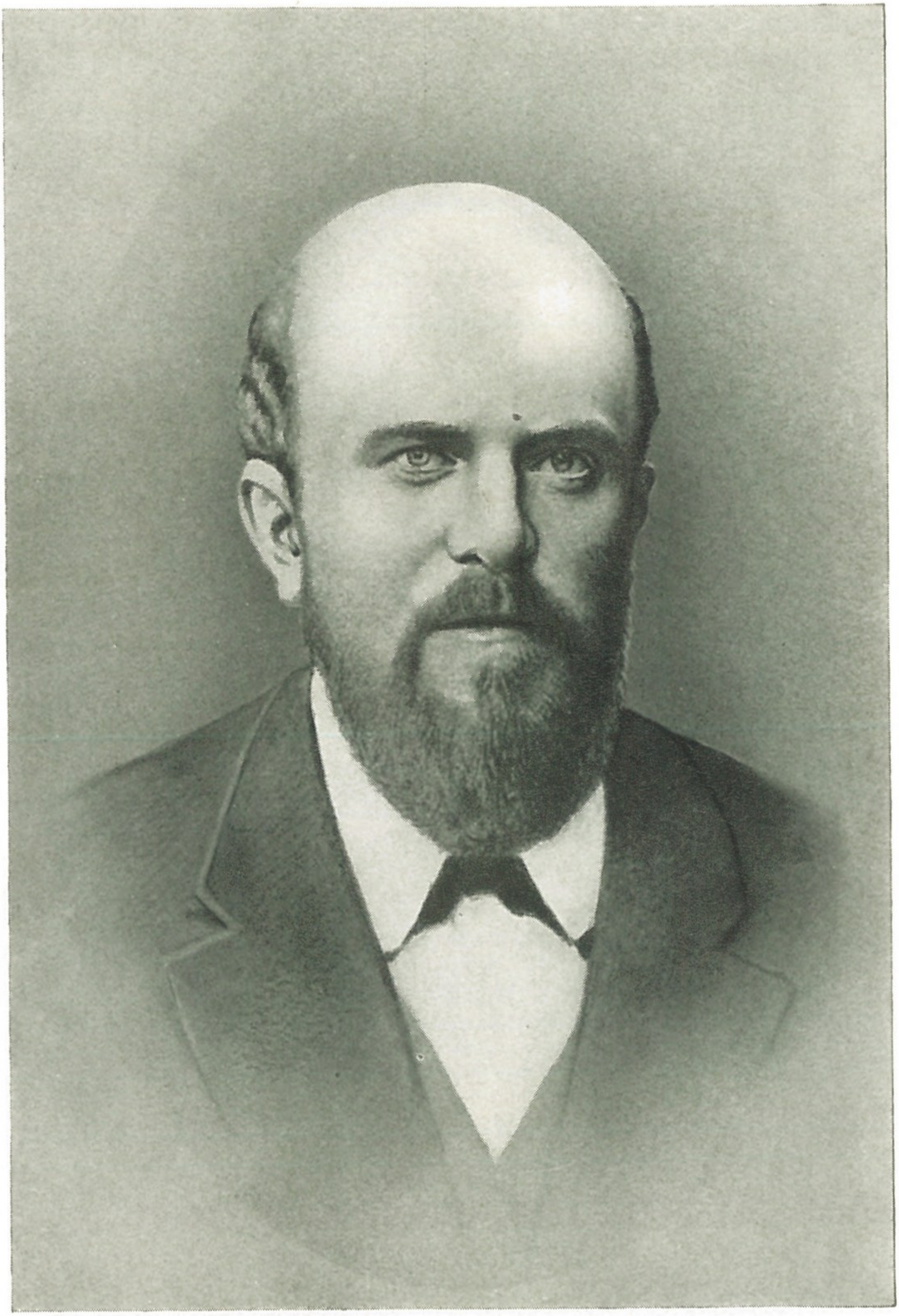

2. EMANUEL BOZDĚCH

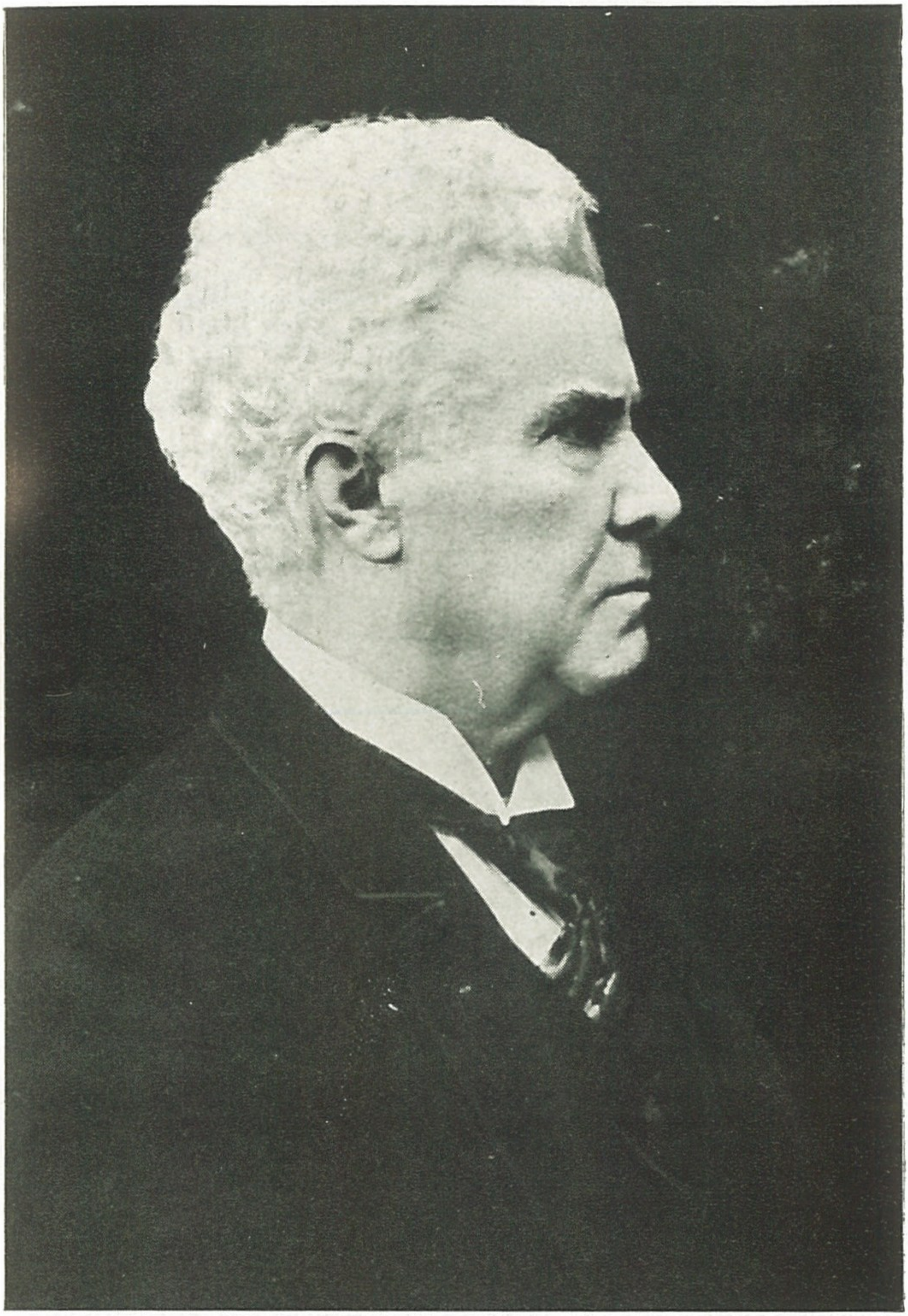

3. KAREL ŠIMANOVSKÝ

4. JINDŘICH MOŠNA V KOLÁROVĚ VESELOHŘE MRAVENCI

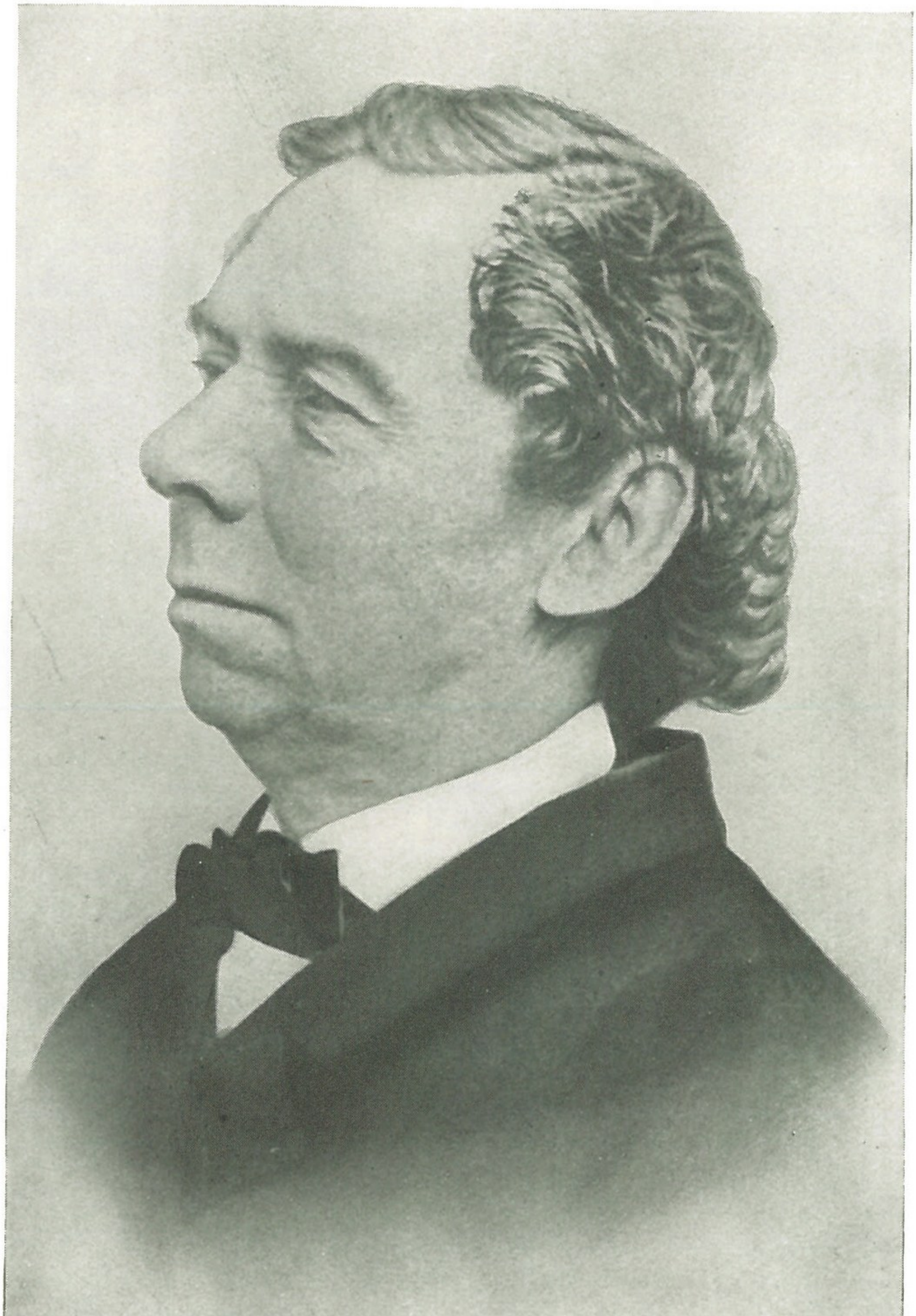

5. VÁCLAV HAMETNER

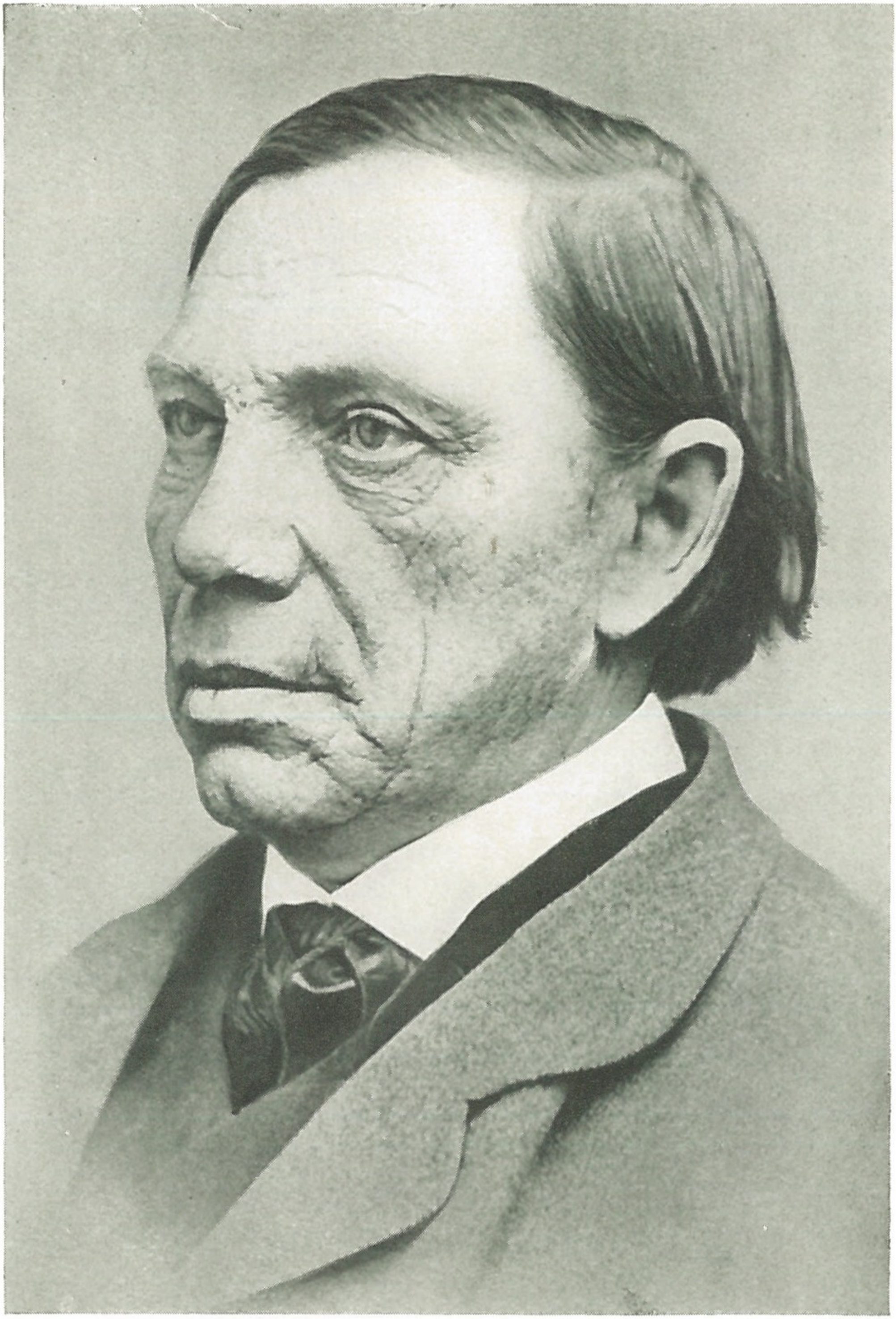

6. JAN KAŠKA ZBRASLAVSKÝ

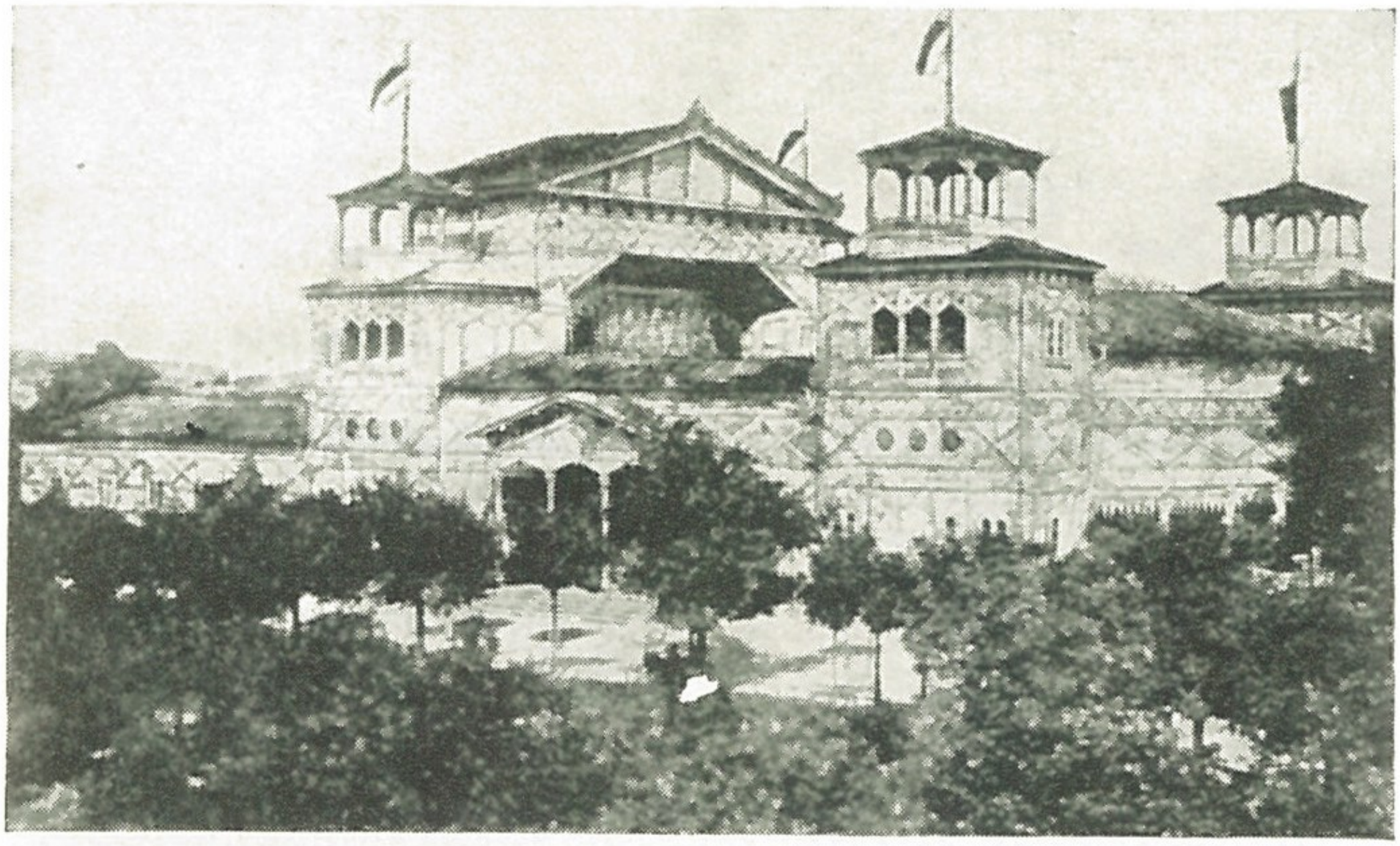

7. ARÉNA NA HRADBÁCH
ARÉNA VE PŠTROSCE PŘESTAVĚNÁ ŘEDITELEM ŠVANDOU

8. JOSEF FRANKOVSKÝ

9. JULIE ŠAMBERKOVÁ

10. OTILIE SKLENÁŘOVÁ—MALÁ

11. OTILIE SKLENÁŘOVÁ—MALÁ VE SCRIBOVĚ HŘE SALICKÝ ZÁKON

12. MARIE BOUBÍNOVÁ

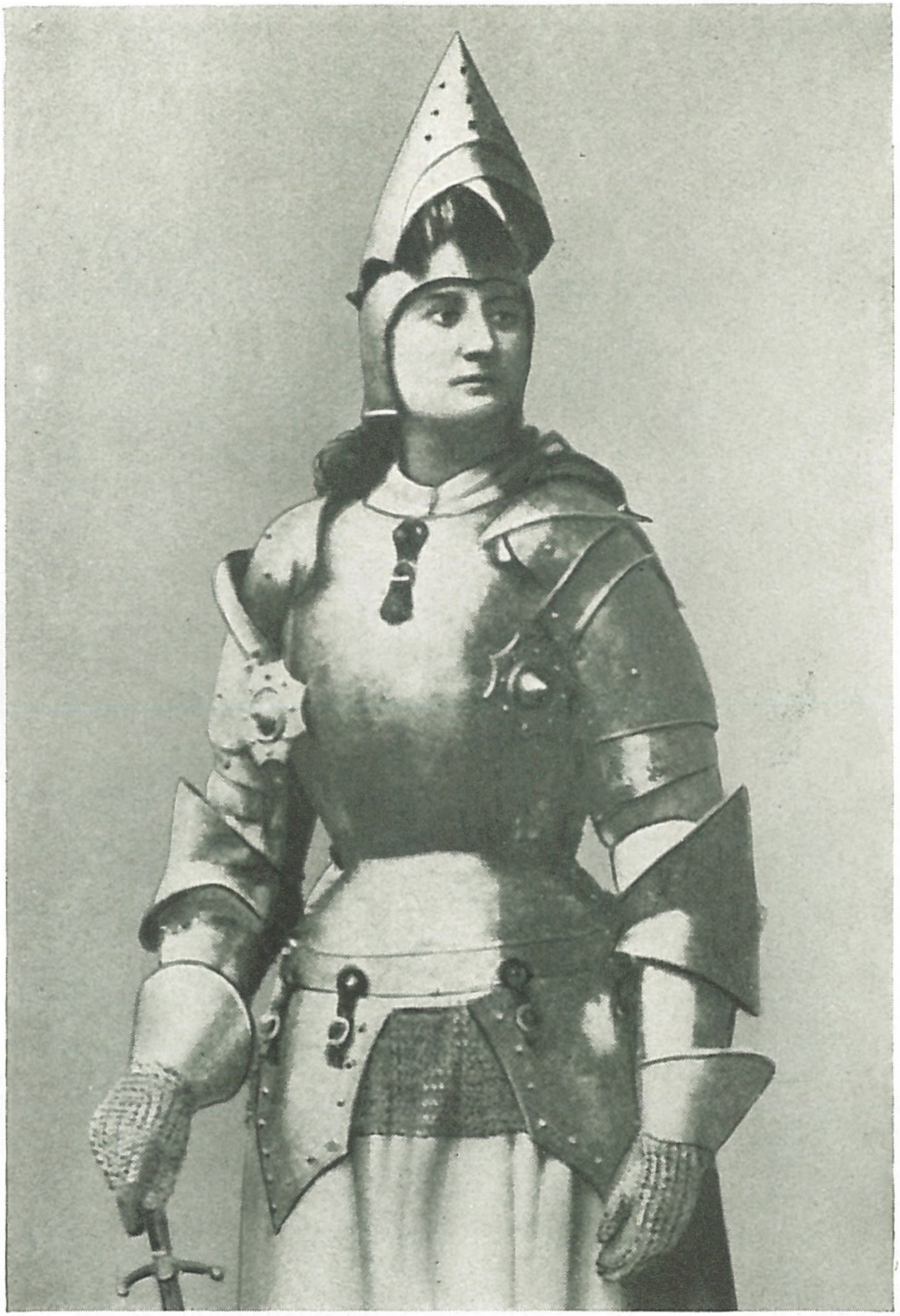

13. HELENA VEVERKOVÁ V ÚLOZE PANNY ORLEÁNSKÉ

14. FRANTIŠEK KOLÁR

15. LEOPOLDINA DE PAULI

16. ELIŠKA PEŠKOVÁ

EDIČNÍ POZNÁMKY

Svazek *České divadlo IV* obsahuje Nerudovy kritiky, studie a feuilletony i drobné zprávy o divadle z let 1868 (od 4. července) až 1874 (do 12. prosince). Časové vymezení svazku přihlíželo k mezníkům tehdejšího vývoje českého divadla a k povaze Nerudových článků. Na počátku svazku stojí kritika Vlčkovy Milady, původní české hry, která se objevila na scéně ve dnech radostného rozmachu českého divadla po slavnostech položení základního kamene Národního divadla v květnu roku 1868. Na konci podává svazek obraz krise v divadle, která souvisela s krisí, v níž se tehdy ocitla celá česká společnost a její život politický. Zde se mění i tón Nerudových článků. Místo dřívější autorovy horlivé a bojovné účasti na ustavičném zápasu o zvyšování uměleckých hodnot v repertoáru i hereckém projevu a o osobitý, důstojný charakter „nejdůležitějšího ústavu národního" nastává odstup od divadelního života, neboť divadlo ovládané zájmy konservativních společenských složek se vzdaluje Nerudovým představám o divadle jako aktivním činiteli v boji českého národa. Jeho kritická slova nabývají povahy výstrah pro budoucnost.

Všechny ve svazku otištěné Nerudovy články byly uveřejněny v Národních listech, s výjimkou úvodu ke knižnímu vydání Zákrejsovy Poděbradovny, který dále otiskujeme. Tento deník však vycházel za zostřené persekuce českého tisku v letech 1868—1871 také pod jinými názvy; zprvu jako Národní noviny a od 1. listopadu 1868 do 30. dubna 1869 jako Naše listy. Soustavné sledování českého divadla přerušil Neruda v těch letech na delší dobu jen cestami do ciziny, a to na jaře 1870 cestou na Východ a v r. 1873 do Vídně na Světovou výstavu. Za jeho nepřítomnosti pečoval o divadelní rubriku v Národních listech především Vítězslav Hálek.

Naše vydání doplňuje dřívější edici Nerudových statí z těchto let (ve vydání Spisů Jana Nerudy péčí L. Quise v r. 1909) o 65 nových čísel. V dohodě s redakcí Spisů Jana Nerudy nezařazuje vydavatelka do svazku nekrolog „Jan Kaška" z časopisu Zlaté dno (roč. VIII, č. 4, říjen 1869), který byl redakci předložen dvěma badateli (dr M. Novotným a doc. J. Thonem) jako další doplněk k nerudovské bibliografii. Vydavatelka se domnívá, že Nerudovo autorství článku je sporné. Dále nezařazuje do svazku tři Nerudova zaslána v Národních listech 4., 7. a 9. prosince 1874, která polemicky útočí na J. S. Skrejšovského. Dotýkají se sice událostí při stavbě Národního divadla, ale obsahují kromě toho narážky na řadu dalších tehdejších sporů mezi stranou

mladočeskou a staročeskou; jsou zařazena ve svazku Česká společnost III. Vydavatelka nezachycuje ve svazku ani Nerudovu účast v časopise Česká Thalie (1867—1871), jehož byl Neruda od roku 1868 spolupracovníkem a v roce 1868 i spoluredaktorem. Nepodařilo se dosud zjistit, které příspěvky Neruda napsal.

Po zlomení sazby bylo zjištěno, že mezi Nerudovy divadelní stati nebyl zařazen úvod, který Neruda napsal ke knižnímu vydání *Poděbradovny* od *Františka Zákrejse*, uvedené r. 1872, jež vyšlo v r. 1873 u Fr. A. Urbánka ve sbírce Divadelní svět. Klademe vznik tohoto úvodu do konce roku 1872 a otiskujeme jej dodatečně na tomto místě:

Úvod

Uvádíme zde čtenářstvu drama, kterýmž *Fr. Zákrejs* letos skvěle osvědčil, že roku 1869 jím co dramatickým spisovatelem probuzené naděje nemají být zklamány. „Národní hospodář" byl první, „Poděbradovna" je druhou divadelní hrou, jižto našemu jevišti daroval; my víme, že má Zákrejs ještě jiné hry již před sebou, a dle vnitřní hodnoty prvních můžem již nyní vítati těch, které najisto tedy ještě přijdou.

Goethova maxima osvědčila se zde, při „Poděbradovně", opět: „Smyslové nás neklamou," praví, „ale úsudek klamává." Tak se přihodilo zde také. Obecenstvo přijalo „Poděbradovnu" *velmi* příznivě, dojem byl rozhodný, a recense pak – rozcházely se od plného uznání až k plnému zneuznání.

Nechceme o rozdílnosti úsudků těch proslovit žádný soud. S úsudky je jako s hodinkami, „mé nejdou nikdy zrovna tak jak tvé, přec věříme každý svým," pravil kdosi. Zákrejs ještě žije, o žijících není úsudek nikdy beze všech ohledů, leda když už dlouho žili a velmi mnoho učinili, – doufejme, že Zákrejs dosti dlouho bude na poli svém působit, aby sám se ještě dožil úsudku jednolitého. Zbytečně skromným nemusí být již nyní, s plnou důvěrou může pokračovat, jako začal s plným vědomím své úlohy.

Vědomí to vyznačuje Zákrejse co individualitu. Zvolenému svému předmětu věnuje se celou silou svého talentu, vyhloubá jej do nejmenších podrobností, přivede k nejširšímu rozvoji, a chcem-li vůbec o nějaké ještě divadelní chybě u něho mluvit, je to snad ta odstranitelná, že nedovede pak ani jediného květu tu i tam uzmout, čímž by někdy *celku* prospěl, a že chce i každý vedlejší odstín myšlénky své na jevišti přivést pak k úplné platnosti. Možno tak činit v užším kruhu veselohry, nikoli vždy v dramatu velkém, ač ni při prvnější nesmí se zapomenout, že je-li život jednoho člověka vůbec vždy příliš krátký, než aby v skutečnosti mohl všechny haluze své přivést k stejnému rozvoji, je (divadelní) obraz života toho již docela časově scvrklý, rychlý, pomíjejičný. Mimo to i spisovatel má ovšem právo předpo-

kládat obecenstvo ideální, diváka sledujícího každé slovo až do nejpodrobnější intence, ale – vždyť víme, jak se daří ideálům!

Nikoli chudoba, přílišné bohatství je tudy Zákrejsovi posud trochu na závadu. Nesmíme ale říci, že Zákrejs nezná snad zvláštních potřeb světa toho divadelního, kolem něhož „i vzduchová vrstva je jiná". On je zná výborně a obě hry jeho jsou dokladem. Druhý akt hry, kterou tuto tiskem podáváme, patří k nejdokonalejším květům dramatických literatur vůbec.

Zákrejs sobě nevolí předměty malé a snadné. V „Národním hospodáři" určil sobě, že vylíčí vlastní těžiště celých našich moderních (nejen českých) poměrů společenských, v „Poděbradovně" určil sobě básnické znázornění jádra českých dějin, neboli ducha dějin těch. Mohl-li mu někdo při hře prvnější říci, že již věcným obsahem stýká se tu spisovatel s plody spisovatelů cizojazyčných, vůbec moderních, je Zákrejs ve hře druhé již zcela českým, přitom zcela svým. Tak plně, tak krásně, zároveň pravdivě a mohutně, porozuměl duchu českých dějin posud leda ten onen výtečný historik, básníci naši za tím cílem – z pochopitelných také časových příčin – posud ještě nešli. Zákrejsovo vlastenecké nadšení má plný ráz pravdy, jeho jadrnému slovu věříme, že jde ze srdce, že není mu jen lesklou, časově poetickou lží, praví-li:

Jmeno české totéž jest co velikost!

Nic ho „větším opojením neblaží nežli pohled na vlast" –

Jeť to plodem posetý kmen, bezměrná
růže, koruna i srdce Evropy –

a „jak poupě k této růži jesti Kunhuta" – „*Poděbradovna!*"

Zákrejs stojí u otevřených hrobů našich a jsou mu plny světla jasného, záře poetické, růžově uzardělé – „na rakev dávných věků klade květy nového jara" – v naší minulosti vidí budoucnost. Zákrejs je pravý básník a rozumí také lidskému srdci i věčnému vlnobití citů jeho – čtěte, a vlnobití to zmocní se i citu vašeho.

Jan Neruda

Texty jsou ve svazku uspořádány chronologicky. Výjimku činí zařazení feuilletonu „Frašky", který má tři pokračování: 15. a 16. září a 5. října 1869, jež otiskujeme za sebou. Pro tituly článků Nerudou nepojmenovaných bylo užito většinou názvů recensovaných divadelních kusů; převažuje-li v článku kritika hereckého výkonu, uvádíme v závorce pod titulem jméno herce. U článků pojednávajících o obecných divadelních problémech zavádíme popisné tituly podle obsahu. Původní názvy autorovy jsou v obsahu svazku označeny hvězdičkou.

Základem pro naše vydání je tedy časopisecké znění jednotlivých

statí. Úprava textu se řídila akademickými edičními zásadami a přihlížela ke zkušenostem ediční praxe v Národní knihovně a ve Spisech Jana Nerudy, kde navazuje na ediční praxi ve svazku České divadlo III.

Cizí jména vlastní skloňujeme, sjednocujíce přitom rozkolísaný způsob autorův (skloňujeme tedy jména *Carloo*, *Cassio*, *Contois*, *Crispin*, *Dennery*, *Duriveau*, *Goethe*, *Lorenzo*, *Szigligeti*, *Veaucourtois* analogicky podle jmen *Othello*, *Sardou*, *Shakespeare* a j., v nichž Neruda vyznačuje flexi; sjednocujeme i skloňování názvových jmen *Romeo* a *Vicomte*, kde u autora je kolísání). Nerudovu podobu ruského jména *Lubav* upravujeme na *Ljubov* (str. 249, 250) a proti svazku České divadlo II píšeme všude *Debureau* (u Nerudy kolísání *Debureau — Debureaux*). Dále píšeme *Adéla*, *Filipina*, *Korvín* místo kolísání *Adela — Adéla*, *Filipina — Filipína*, *Korvin — Korvín*. Bez úpravy ponecháváme dvojici *Albin — Albín*, neboť jde o rozdílné psaní jména v originálu a v počeštěném tvaru.

Zkratky *p.*, *pp.*, *pí*, *sl.* u jmen herců ponecháváme nebo upravujeme tam, kde je o příslušné osobě jen stručná zmínka, zvláště ve výčtech na konci referátů. V delších souvislých textech píšeme nezkrácené *pan*, *paní*, *slečna*. Ojedinělé zkratky *hr.*, *bar.*, *česk.* vypisujeme (hrabě, baron, českého). Také zkratku *Š.* (str. 87) vypisujeme celým jménem — *Šamberková*.

Úpravy textu byly provedeny na těchto stránkách (změny převzaté z Quisova vydání označujeme *Q*):

21: mezi drobností … a *tragickou výší* m. … *tragické výši*;
25: litujem, že *častěji ho* nevídáme m. … *častějšího*… (*Q*);
30: kde sbor … přichází teprv k pohybu zcela volnému? m. … k pohybu zcela volnému.;
31: Již dávno *nešli jsme* z nějaké zábavy m. … *nenašli jsme*… (*Q*);
39: obmezil se ano tak dalece, že *v kuse svém* … vzdal se m. … *v kus svůj*;
40: Naši „Husové“ a „Žižkové“ … také nejsou dramaticky tak *výtečni*, aby již poetickou cenou svou jinde *pronikli* m. … tak *výtečny*, aby … *pronikly*;
50: Zajc nejenže připomíná velmi Offenbachovu tuto manýru, nýbrž je pravým prototypem nynější manýry vídeňské *(v první části „Lazaronů“ … problýská)*. m. Zajc nejenže připomíná velmi Offenbachovu tuto manýru *(v první části „Lazaronů“ … problýská)*, nýbrž je pravým prototypem nynější manýry vídeňské. (Podle opravy uveřejněné v Našich listech 23. dubna 1869);
72: *nač* vůbec to „uvádění …“ m. *než*… (*Q*);
83: Před dvěma měsíci „*Mravence*“ m. … „*Mravenci*“;
86: možno *jest*, *že přece* alespoň m. možno *jest*, *přece* alespoň;
105: *Jen* ještě vybroušenější *souhra* m. *Ten* ještě vybroušenější *souhrn* (*Q*);

111: Doba a děj, *jež* Sardou zvolil, *byly samy plny* m. ... *jejž* ... *byla sama plna*;
115: Po nějakém počtu představení „*Vlasti*“ m. ... představení „*Vlast*“ (*Q*);
123: Kreslí ho co dvorský básník *s* názorem oné doby m. ... *a* názorem... (*Q*);
148: Mythu dodal ráz živé *skutečnosti* m. ... živé *statečnosti*;
150: Kdyby měla hra čtyry *akty* m. ... *akta* (*Q*);
153: aniž by *dramatického* hnutí nebo časového významu dodávalo m. ... *dramatické* hnutí ... (*Q*);
164: samá drobná změna, skoro *samá* vzájemná intrika m. ...skoro *hraná*... (*Q*);
171: Bylo by *ho to ovšem* stálo život m. Bylo by *ho ovšem* ... (*Q*);
172: tím ještě více *roztrpčující.* m. ... *roztrpčujíc!* (*Q*);
184: je ovšem téhož vše na světě karikujícího *žánru* m. ... *genre* (*Q*);
187: *protkává hru působivými* mimickými vtipy m. *protkává působivými* ...(*Q*);
188: pronášejí-li *jej* nyní pp. Mošna a Frankovský m. ... *je* ... (*Q*);
207: *Shakespearova „Koriolána“* m. *Shakespearův „Koriolán“* (*Q*);
245: smlouva podepsána *císařovnou* m. ... *císařovou* (*Q*);
263: Divadelní představení ... těší se ... všeobecné *přízni* m. ... všeobecné *přízně*;
277: aspiruje *na místo* m. aspiruje *místo* (*Q*);
298: Není ni jediné stránky ..., *jíž* bychom ... nenalezli rozvitou m. ... *jíž* ...;
328: Křesťanství vyslovilo ... *renesanci* jeho m. ... *renesance* ... (*Q*);
337: firma Bittner a Pulda *musila* by věci bráti jinak z gruntu, kdyby ... *chtěla* m. ... *musili* ... *chtěli*;
356: pětmecítmaleté, *všestranné* působení m. ... *všestranně* ... (*Q*);
378: Orgán jeho nemá dost *barvitosti* m. ... *starnutosti* (*Q*).

Svazek České divadlo IV v základě připravila Julie Štěpánková; podstatnou revisi komposice, zpracování a komentování textu provedla Jarmila Sirotková (zvláště přepracování a doplnění vysvětlivek) a Břetislav Štorek (zvláště revisi přípravy textu, úpravu titulů a korektury).

Str:

7: *Milada* — truchlohra v pěti jednáních od spisovatele a novináře, spolupracovníka Nár. listů Václava Vlčka (1839—1908), známého již jako autora vlastenecky tendenčních a idealistických dramat Soběslav (r. 1864, tiskem 1865), Přemysl Otokar (r. 1865, tiskem t. r.) a Eliška Přemyslovna (Proz. div. 18. prosince 1866, tiskem t. r.). Po prvé v Proz. div. 2. července 1868 s Otilií Sklenářovou-Malou v titulní úloze (rovněž tiskem). V mnohém připomíná Milada Nerudovi dramata něm. dramatika Friedricha Hebbla (1813—1863), zvláště Juditu, kde je hrdinka také odhodlána i za cenu hříchu k činu osvobozujícímu národ; *hebblovskou jednoduchostí* je zde míněna srozumitelnost podle Hebblovy zásady, že drama musí ukazovat příčiny i následky každého faktu;

9: *Malá* — Otilie Sklenářová-Malá (1844—1912), vynikající tragédka; od r. 1863 člen Proz. div., později Nár. div., kde působila až do r. 1903; srov. též str. 227; *Lipšova* — Marie L. (1831—1890), od r. 1854 člen Stav. div., pak Proz. div.; *Hynková* — Magdalena H. (1815—1883), působila na české scéně již od samých počátků českých představení ve Stav. div.; srov. též vysv. k str. 34 a 48; *Bollardova* — Františka B. (1836—1892), od r. 1858 člen Stav. div., pak Proz. a Nár. div. až do r. 1886;

10: *Šamberk* — František Ferdinand Š. (1839—1904), komik a dramatik; od r. 1860—1901 působil s krátkými přestávkami v Proz. a pak Nár. div.; *Chramosta* — Josef Ch. (1829—1895), po delším působení u různých kočujících společností od r. 1858 člen Stav. div., pak Proz. div., kde působil i jako režisér; *Seifert* — Jakub S. (1846—1919), od r. 1864 člen Proz. div., pak Nár. div., v letech 1904—1907 ředitel divadla Uranie; byl především představitelem klasických postav; *Pulda* — Antonín P. (1848—1894), od r. 1866 člen Proz. div., pak Nár. div., odkud odešel v r. 1884; hrál charakterní role a věnoval se též režii a překládání dramat; *Budil* — Vendelín B. (1847—1928), člen Proz. div. v letech 1867—1869; později si vybudoval vlastní arénu v Plzni, kde byl též v letech 1902—1912 ředitelem divadla; *Jan Hus* — Tylovo drama z r. 1848; po prvé 26. prosince 1848 ve Stav. div.; o jeho provozování v srpnu 1866 za pruské okupace viz Div.* III, 138; *Svatojanská*

* Zkratkami *Div.*, *Lit.*, *Pod.*, *Spol.* odkazujeme na svazky *České divadlo*, *Literatura*, *Podobizny*, *Česká společnost* ve spisech Jana Nerudy.

pouť — tříaktová fraška, po prvé v Nov. div. 7. července 1868 ve prospěch autorův, který byl znám jako dramatik již z her Boucharon (Proz. div. 23. března 1866, viz Div. III, 92), Jen žádný sněm (Nov. div. 23. září 1866, Div. III, 145), Já mám příjem (Nov. div. 27. července 1867, Div. III, 237), Blázinec v prvním poschodí (Proz. div. 12. prosince 1867, Div. III, 291);

11: *národní slavnost pražská z dnů svatojanských* — oslavy svátku sv. Jana 16. května, které se konaly tradičně v Praze za velké účasti pražského i venkovského lidu;

12: *Kolár ml.* — František K. (1829—1895), přední herec a režisér Proz. a Nár. div.; viz též str. 233; *Mošna* — Jindřich M. (1837 až 1914), přední komik, svými hereckými výkony se stal spolutvůrcem realistického dramatu; *Podivínové* — čili Račte dovolit, milostpaní, veselohra v jednom jednání, zpracovaná podle franc. originálu novinářem a spisovatelem Josefem B. Miškovským (1859—1940); po prvé v Proz. div. 22. července 1868;

13: *Na kovárně* — tříaktová fraška od něm. dramatika a žurnalisty Leopolda Feldmanna (1802—1882), zpracovaná volně Jindřichem Hanušem (vl. jm. Jindřich Böhm, nar. 1839), překladatelem zejména operních a operetních libret, autorem původních parodií, sólových výstupů a kupletů. Po prvé v Proz. div. 11. března 1868 (viz Div. III, 310) a v nové úpravě 12. srpna v Nov. div. ve prospěch režiséra Chramosty;

14: *Žádný muž a tolik děvčat* — jednoaktová opereta Franze von Suppé (1819—1895), zpracovaná Jindřichem Böhmem (viz vysv. k str. 13). Po prvé 27. června 1867 v Nov. div. (viz Div. III, 233); *Dvě vdovy* — jednoaktová veselohra od franc. dramatika a romanopisce Jean Pierre Mallefilla (1813—1868). Po prvé 25. srpna 1868 v Proz. div. v překladu Emanuela Züngla (1840—1895), novináře a spisovatele, překladatele franc., něm. a špan. děl. Hra se později stala základem k libretu stejnojmenné opery Smetanovy; *Který má zemřít?* — dramatický žert v jednom jednání zpracovaný podle něm. originálu Paula Henriona (pseudonym vídeňského herce a dramatika Leonarda Kohla von Kohlenegg, 1834 až 1875) Eliškou Peškovou pod pseudonymem E. P. Po prvé 25. srpna 1868 v Proz. div.; *prisma* — hranol, zejména skleněný, který rozkládá světlo; *Brute, pusť Caesara* — jednoaktová veselohra od franc. herce a dramatika Jean-René Rosièra (1739—1814); po prvé ve Stav. div. 6. prosince 1849 v překladu J. J. Kolára;

15: *Šamberková* — Julie Š. (1847—1892), choť Šamberkova, nejprve operní zpěvačka (v r. 1865), od r. 1867 člen Proz. div., pak Nár. div.; *Pešková* — Eliška P. (1833—1895), choť Pavla Švandy ze Semčic (viz vysv. k str. 60), viz též str. 140 a 356; *Bittner* — Jiří B. (1846—1903), nejprve člen kočující společnosti Kramueliovy a Čížkovy, od r. 1866 člen Proz. div., pak Nár. div.; před

vstupem do Proz. div. dva roky působil v meiningenském divadelním souboru; *Jiříkovo vidění* — po prvé 11. srpna 1849 v aréně ve Pštrosce; Fekterová tu vystoupila v roli Kačenky, oblíbené roli debutantek;

16: *Pst!* — dvouaktová veselohra od franc. dramatika Eugena Scriba (1791—1861), známého na českém divadle hlavně hrami Tři Maupinové (Proz. div. 20. prosince 1864, viz Div. II, 497) a Okovy (divadlo na Žofíně 11. srpna 1865, viz Div. III, 31); po prvé v Proz. div. 4. září 1868 v překladu Emanuela Züngla; *Slečna manželka* — žertovný sólový výstup zpracovaný podle něm. originálu K. F. Krügra Václavem Crhou (1836—1901), spisovatelem a redaktorem; po prvé 13. května 1860 v Nov. div.; *za doby miláčka Potěmkina* — v druhé polovině 18. stol., kdy u dvora ruské carevny Kateřiny II. působil její oblíbenec Grigorij Alexandrovič P. (1739—1791); *Sekvana* — Seina;

17: *Othello* — po prvé ve Stav. div. 29. května 1842 v překladu konservativního spisovatele a novináře J. B. Malého (1811—1885), překladatele Shakespeara. Kritika se týká představení 12. září 1868. Námětem se Othello opírá o novelu italského básníka a spisovatele Giovanni Giraldiho zv. Cinthia (1504—1573), došlo tu však k historickému nedorozumění: z benátského místodržitele na poč. 16. stol. Cristofala Mora se nepravým výkladem jména stal Maur, mouřenín. Jedním z nejlepších představitelů Othella za doby Nerudovy byl *Ira Aldridge* (1804—1867), herec černošského původu, pro jehož hru byla příznačná až přílišná náruživost. V Praze vystupoval pohostinsky v letech 1853 a 1858 a jeho výkony značně ovlivnily českou scénu, m. j. Šimanovského, který vystoupil jako Othello po prvé 22. března 1857;

18: *vynálezce „českého přímoří“* — narážka na Shakespearovo drama Zimní pohádka, které je situováno v „přímořské“ české zemi; *Šimanovský* — Karel Š. (1825—1904), přední herec a režisér; u českého divadla působil již od r. 1845, později v Nár. div. až do r. 1898; *Kolár st.* — Josef Jiří K. (1812—1895), přední herec (hlavně tragéd) a režisér, též básník, spisovatel, dramatik a překladatel;

19: *Chce být aristokratem* — tříaktová veselohra od polského dramatika Alexandra Fredra (1793—1876), tvůrce národní polské komedie. Po prvé v Proz. div. 13. června 1867 v překladu Vojtěcha Křišťana (viz Div. III, 229); *Jen mimochodem* — jednoaktová veselohra zpracovaná podle franc. předlohy Hlaváčkem (pseudonym Elišky Peškové). Debutantka tu vystoupila v roli Marie, kterou dříve hrála Josefina Čermáková. Po prvé 15. prosince 1864 v Proz. div. (viz Div. II, 495); týká se představení 5. října; *Čermáková* — Josefina Č. (1849—1895), žákyně Peškové, Malé a Šamberkové, representantka naivních a sentimentálních rolí;

v r. 1873 odešla do Výmaru; *Malá* — vystoupila po prvé 3. května 1863 v titulní roli Schillerovy Panny Orleánské a dosáhla ihned velkých úspěchů (srov. str. 227);

20: *Plodrova* — působila na scéně Proz. div. od roku 1867; viz Div. III, 201; *Svéhlavost* — jednoaktová veselohra od něm. herce a dramatika Rodericha Benedixe (1811—1873). Po prvé ve Stav. div. 24. dubna 1853 v překladu pseudonyma A. V.; *Pohovím si* — jednoaktová veselohra od angl. dramatika Johna Oxenforda. Po prvé v Proz. div. 10. října 1868 v překladu Josefa Raimunda Novotného (1830—1878), novináře a překladatele; *Faust a Markétka* — parodie od Jindřicha Böhma (viz vysv. k str. 13); po prvé v Proz. div. 14. února 1868 (viz Div. III, 295); *Jockey* — sólový výstup od Čeňka Pilulky, vl. jm. Emanuela Züngla; výstup byl sepsán pro Mošnu, který v něm také o premiéře 10. října 1868 v Proz. div. vystoupil;

21: *Hřímalý* — Vojtěch H. (1842—1908), hudební skladatel, od roku 1868 krátkou dobu ředitel orchestru Proz. div.; *Sudí z Zalamejský* — činohra ve třech jednáních od Pedra Calderona de la Barca. Po prvé 26. října 1868 v Proz. div. v překladu Emanuela Züngla; *Sen v noci svatojanské* — po prvé ve Stav. div. 26. prosince 1855 v překladu spisovatele a bibliografa Františka Douchy (1810 až 1884); *excerpt* — zde škrtání;

22: „*Faust*" *nám podán dvakráte* — jednak v překladu celého I. dílu od J. J. Kolára (tiskem v Praze v nakladatelství Kobrově r. 1864), jednak v Kolárově divadelním zpracování, uvedeném po prvé ve Stav. div. 18. listopadu 1855; o Kolárově překladu viz na př. Div. II, 248; *Václav Nebeský ... o Calderonu* — v r. 1858 otiskl V. Bolemír N. (1818—1882), básník, překladatel a literární dějepisec, v Časopise Českého musea studii Calderon de la Barca a později přeložil jeho stěžejní drama El principe constante (Vytrvalý princ); *Heine o sobě* — Heinrich Heine, jehož datum narození není přesně známo, uváděl sám o sobě, že se narodil 31. prosince 1799 a tím se stal prvním mužem 19. stol.;

23: *Doktor Žvanil* — aneb Malé panstvo, jednoaktová fraška od něm. humoristy a spisovatele veseloher, tvůrce moderního kupletu Davida Kalische (1820—1872). Po prvé v Proz. div. 18. října 1863 v překladu J. K. Zbraslavského (pseudonym Jana Kašky, 1810 až 1869, herce, spisovatele a překladatele divadelních her). V titulní úloze Bradoslava Žvanila, holiče, vystoupil Mošna namísto Šamberka; *figarovský* — připomínající lazebníka Figara z Rossiniho opery Lazebník sevillský; *Hentzova* — Marie H., nejvýznamnější sólová tanečnice doby Smetanovy a ředitelka divadelní baletní školy při Proz. div., jíž stála v čele od jejího založení v r. 1862; *Krausova* — sólová tanečnice doby Smetanovy; *Donna Diana* — veselohra v pěti jednáních od špan. dramatického bás-

níka Agostona Moreta y Cabaña (1618—1669). Překlad hry pořídil Josef Jiří Stankovský (1844—1879), spisovatel, autor veseloher, dramat a operních libret, který hojně překládal franc., něm. a špan. hry, a to nikoli podle jejího originálu, ale podle úpravy Josefa Schreyvogla (1818—1882), tajemníka a dvorního dramaturga ve Vídni. Podle Nár. listů z 22. července 1868 byla hra v překladu Stankovského uvedena po prvé na scéně v Trutnově 8. července 1868 Švandovou divadelní společností. Pražská premiéra byla 13. listopadu 1868 v Proz. div. Role dvou neteří Dona Diega byly při premiéře obsazeny novými herečkami Slánskou, o jejímž debutu Neruda psal se značnými výhradami (viz zde str. 19), a Horskou, o jejíž hře se vyjadřoval s reservou i později, když byla přijata do stálého činoherního souboru (viz str. 33). Při dalším provozování byly tyto úlohy nově obsazeny, jak o tom svědčí zpráva v Nár. listech 25. listopadu 1868, pravděpodobně také z pera Nerudova: „Druhé provedení ‚Donny Diany', k němuž se dostavilo taktéž četné obecenstvo, bylo značně květnatější a lepší představení prvního. Kdo neuměl úlohy své při představení prvním, nedoučil se jí ovšem k druhému, avšak hlavní representanti, pí Malá a p. Šimanovský, učinili zas v úlohách svých pokroky značné, prvnější přibrala mnohý dobrý detail, tento pak nabyl poměrně více vřelosti a dle toho i výsledku. Vedlejší úlohy ženské byly slečnou Bollardovou a Slavinskou nově a výhodně obsazeny."; *Měli jsme už periodu anglickou*... — Neruda tu shrnuje dosavadní tendence divadelního repertoáru, v němž na konci padesátých let převládala dramatika anglická, na počátku šedesátých a zejména pak za dramaturgie Švandovy (viz vysv. k str. 60) obliba děl francouzských a poté klasiků německých; *féerie* — pohádková, fantastická výpravná hra; *zabíháme do španělského* — viz str. 21;

24: *prima inter pares* — první mezi sobě rovnými;

26: *komando na jevišti* — jde o kritiku Kolára st., který při představení obvykle řídil hru hlasitými pokyny; *Doktor Fousek a Markytka* — parodistická burleska v pěti obrazech od Justa Sixta, přeložená „veselým Jindrou" — Jindřichem Böhmem (viz vysv. k str. 13), který přeložil také libreto Gounodovy opery Faust a Markétka, na niž se parodie vztahovala; po prvé v Proz. div. 20. listopadu 1868; *rostbratl* — roštěnka;

27: *Kysela* — Josef K. (1839—1904), člen Proz. div., druhořadý herec a zpěvák (působil i v opeře jako buffo tenor); *Ledcrerova* — Terezie L. (1844—1914), herečka a zpěvačka, člen Proz. div. od r. 1862, později se provdala za Jakuba Seiferta; *výtečný vzor* — první vynikající představitelkou Markétky v Gounodově opeře byla na české scéně dramatická zpěvačka italské opery v Paříži, Giuseppine Vitali (nar. 1846), která v letech 1867—1869 vystupovala s ne-

obyčejnými úspěchy na scéně Proz. div.; *„parketu" vlastně . . . není* — narážka na stísněnost budovy Proz. div., kde se v parketu stálo pod lóžemi v úzké uličce, kterou byl přístup k sedadlům; *Inserát* — veselohra ve třech jednáních od Karla Sabiny provozovaná naposled v r. 1866, kdy měla premiéru (Proz. div. 2. června) a čtyři reprisy (viz Div. III, 117); v představení 21. listopadu 1868 hrál Bittner obchodníka Karla, kterého dříve představoval Šamberk;

28: *Přemysl Otakar II.* — tragedie v pěti jednáních od Uffo Horna (1816—1860), něm. spisovatele v Čechách, přeložená Eduardem Justem (1836—1879), humoristou a překladatelem; po prvé v Proz. div. 30. listopadu 1868 ve prospěch Kolára st., který hrál titulní roli. Drama vzniklo již r. 1846, v době, kdy autorova činnost se nesla v duchu pokrokových tendencí a byla naplněna sympatiemi k českému národu. Pro vřelý zemský patriotismus byl však kus okamžitě zakázán pro kteroukoliv českou scénu; *Magelona* — Don César a spanilá Magelona, čtyřaktová tragedie J. J. Kolára, po prvé ve Stav. div. 2. února 1852; Kolár hrál Rudolfa (viz na př. Div. III, 164); *Lear* — v Shakespearově tragedii Král Lear hrál Kolár od prvního provedení (6. ledna 1856 ve Stav. div. a v překladu Čelakovského) titulní úlohu, která pak byla po celou dobu jeho herecké působnosti jeho vrcholným vystoupením (viz na př. Div. III, 280, 328); *Nepatrný člověk* — aneb Čest si musí hájit každý, tříaktová fraška od něm. dramatika Johanna Nestroye (1801—1862), přeložená od J. K. Tyla. Po prvé ve Stav. div. 13. prosince 1846 a pak 6. prosince 1868 v režii Chramostově;

29: *systému vyššímu, námi již dosti často vyznačenému* — viz na př. Nerudovu úvahu o divadelním repertoáru „Jaký význam má pro nás repertoár národní" v Div. III, 36 a zde str. 294; *Orfeus v podsvětí* — po prvé 13. prosince 1863 v překladu V. Beníška. Nová úprava operety s časovými narážkami byla uvedena v květnu 1868 (viz Div. III, 332); na nevhodnost obsazení úlohy Plutona, kterého hrál Sák, Neruda ukazoval již dříve (viz Div. III, 176); *slečna Hanušova* — Betty H., provd. Fibichová (1846—1901), operní a oratorní zpěvačka, v letech 1868—1890 altistka čes. div. v Praze; *zemský pan maršálek* — Alexander Koller (1813—1890), jemuž byl místodržitelský úřad svěřen v říjnu 1868 a který byl představitelem kruté persekuce českého národního života;

30: *Český dobrovolník a francouzská selka* — komický výjev se zpěvy a tanci, zpracovaný pseudonymem J. K.; po prvé v aréně ve Pštrosce 4. srpna 1859; *Krejčové z Východu* — komická opereta v jednom jednání s textem Maxe a Krona a hudbou od A. Storcha, zpracovaná J. Böhmem (viz vysv. k str. 13); po prvé v Proz. div. 14. prosince 1868 ve prospěch Hentzové a za

režie Chramostovy; *Hříšná láska* — jednoaktová fraška od něm. dramatického spisovatele Gustava Mosra (1825—1903), autora oblíbených, ale literárně bezcenných frašek a veseloher; po prvé v Proz. div. 6. dubna 1865 v překladu Jana Octáva. Předtím byla známa z provedení na něm. divadle. Obsazení hry posuzoval Neruda s výhradami již při její premiéře (Div. II, 578); jeho narážka se týká především úlohy, kterou původně hrál Svoboda (viz vysv. k str. 306) a po něm pak Mošna; *blueta* — hříčka;

31: *Hra dětí* — O uskutečnění dětských představení divadelních se přičinil z velké části sám Neruda. Svědčí o tom jeho korespondence s V. K. Šemberou, kde na př. praví: „Pracuju po příkladu Josefovského divadla k tomu, abych v Praze způsobil podobné hry dětské.“ (Dopisy II, 11) V témže dopise Neruda shrnuje také důvody, pro něž usiloval o udržení dětských her na repertoáru. — 20. prosince 1868 byly za režie Chramostovy po prvé uvedeny hry V Betlémě, „vánoční hra osiřelých dítek“ od angl. kardinála Nikolase Wisemana (1802—1865), přeložená spisovatelem a satirikem Bedřichem Peškou (1820—1904), a Učitel ve francouzském zajetí, „velká původní činohra pro děti“ ve čtyřech jednáních, od katolického kněze a spisovatele Františka Pravdy (vl. jm. Vojtěch Hlinka, 1817—1904). Představení byla doplněna polkou nastudovanou Marií Hentzovou (viz vysv. k str. 23);

32: *Vilém Tell* — činohra v pěti jednáních od Friedricha Schillera; po prvé ve Stav. div. 28. listopadu 1858 v překladu básníka a spisovatele Josefa Koláře (1830—1911), českého slavisty; týká se představení 21. prosince 1868; *Pan Strýček* — tříaktová veselohra od Rodericha Benedixe (viz vysv. k str. 20); po prvé v aréně ve Pštrosce 26. srpna 1852 v překladu pseudonyma A. R.; kritika se týká představení 19. prosince 1868; *Don César a spanilá Magelona* — viz vysv. ke str. 28; představení 28. prosince 1868 se hrálo tradičně ve prospěch pražského ústavu chudých, jemuž byl každoročně věnován čistý výtěžek z jednoho představení; *poslední provedení Richarda III.* — jde o představení Shakespearovy tragedie Život a smrt krále Richarda III. (po prvé ve Stav. div. 19. března 1854 v překladu Františka Douchy) dne 10. prosince 1868. Neruda o něm nepsal, jeho kritiku provedl Hálek v Květech 17. prosince 1868. O Nerudových výhradách k inscenaci kusu viz i Div. II, 167, 373, III, 26, 212;

33: *opomenutí p. Šimanovského* — když se J. J. Kolár vrátil do Proz. div. v r. 1866, musil mu Šimanovský ustupovat v rolích klasického repertoáru; *Sudí zalamejský* — viz vysv. k str. 21; *Lear* — viz vysv. k str. 28; *Mefisto, Richard* — o Kolárově pojetí Mefista viz Div. III, 44 a Richarda III. viz hlavně Div. II, 167; *Horská* — Marie H. (vl. jm. Kallmünzerová, 1847—1917), působila v Proz. div. v letech 1868—1873, kdy se provdala za Leo-

polda Dostala, matka nár. umělkyně Leopoldy Dostalové a Karla Dostala; na scéně Proz. div. debutovala 15. května 1868 (viz Div. III, 336); k Nerudově hodnocení jejích schopností viz i zde str. 212;

34: *Druhá hra dětí* — představení opakovalo pořad prvního (viz str. 31) a jeho výnos byl určen k novoročnímu obdarování chudých školních dětí; *na nábřeží* — v Proz. div.; *na Ovocném trhu* — v něm. divadle, v dnešním divadle J. K. Tyla; *Loď v přístavu* — aneb Veselí plavci, komická opereta v jednom jednání od Ivana Zajce (1837—1914), slovinského skladatele, který působil jako operetní kapelník ve Vídni v letech 1862—1870, na text J. L. Harrische; po prvé v Proz. div. 30. prosince 1868 ve prospěch Magdaleny Hynkové, která na počátku let šedesátých působila také v operním sboru, a v překladu F. Novotného; *Neznámý dobrodinec* — jednoaktová veselohra od Eugena Scriba; po prvé v Proz. div. 30. prosince 1868 v překladu A. P. (pseudonym Antonína Puldy);

35: *Děvčata v uniformě* — jde asi o hru Dvanáct děvčat v uniformě od něm. herce a autora oblíbených frašek Louise Angelyho (1787—1835), v níž Nestroy (viz vysv. k str. 28) hrál při provozování ve Vídni a která jeho hrou nabyla popularity; o hře pod titulem Třináct děvčat ve vojenských šatech viz Div. III, 271;

36: *Cesty veřejného mínění* — veselohra v pěti jednáních od spisovatele a redaktora, profesora Františka Věnceslava Jeřábka (1836—1893), autora her Hana aneb Smíření se Přemyslovců s Vršovci (Stav. div. 2. února 1859), Svatopluk aneb Záhuba rodu Vršovského (Stav. div. 26. prosince 1859), Veselohra (Stav. div. 12. ledna 1862); po prvé v Proz. div. 14. března 1868 (viz Div. III, 101); *Baron Goertz* — pětiaktová truchlohra od Emanuela Bozděcha (1841—1889), tvůrce moderního dramatu; po prvé v Proz. div. 20. ledna 1868 (viz Div. III, 282); Bittner tu hrál roli švédského krále Karla XII., J. J. Kolár titulní úlohu; Nerudova narážka se týká vzrůstajícího napětí mezi J. J. Kolárem a správou divadla (viz vysv. k str. 40); *Musí na venek* — tříaktová veselohra zpracovaná dle franc. dramatika Jeana Bayarda (1796—1813), autora komedií a frašek; po prvé v Nov. div. 15. července 1862 v překladu J. St. (dr Jana Strakatého; viz vysv. ke str. 135); *Had v růžích* — po prvé v Proz. div. 22. března 1869. Neruda se premiéry neúčastnil (byl na cestě v Uhrách) a anonymní referent se o hře zmiňuje jen povšechnou charakteristikou. Guldener (1836—1877) je znám též jako autor libreta k Dvořákově opeře Král a uhlíř a historickou truchlohrou Sofonisba z r. 1875; *tělo královské Polsky roztrženo* — v r. 1795 byla rozdělena říše Polská mezi Rakousko, Rusko a Prusko;

37: *Jan Kazimír* — polský král v letech 1648—1668; uvedený výrok pronesl za války Polska s Ruskem, kdy v zemi zuřily prudké

domácí válečné spory; *Petr Skarga* (1532—1618), proslulý polský jesuitský řečník a prozaik, komentoval současné události v zemi na polských sněmech od r. 1588; „*Poňatovský* "*králem* — Stanislav August Poniatowski (1764—1795) byl oblíbencem ruské carevny Kateřiny II. a ta v zájmu svého plánu na podrobení celého Polska ruskou říší využila svého vlivu na část polské šlechty a dosadila Poniatowského na trůn;

39: *machiavellismus* — podle italského politika Niccoly Machiavelliho (1469—1527) označení pro politiku založenou na úskoku a podvodu;

40: *Růžena* — aneb Turnaj z lásky, veselohra ve třech jednáních od maď. dramatického spisovatele Eduarda Szigligetiho (1814—1878, vl. jm. József Szatmáry), který ve svých hrách ze života lidu položil základy k národnímu maďarskému dramatu. Po prvé v Proz. div. 28. ledna 1869 v překladu J. P. (pseudonym Jana Purkyně); obliby, zejména na jevištích německých, došly i jiné hry Szigligetiho, na př. Zběh, Dvě pistole, Žid; *po celé řadě zákulisních událostí* — na počátku r. 1869 se velmi zostřil napjatý poměr mezi J. J. Kolárem, do té doby hercem, režisérem a dramaturgem divadla, a mezi správním výborem divadla, který poukazoval na slabiny Kolárovy dramaturgické práce a v lednu 1868 vznesl požadavek, aby se repertoár sestavoval za účasti členů výboru. Kolár v tom viděl ohrožení své vlády v divadle a demonstrativně odpovídal na požadavek apatií, takže v listopadu 1868 byl znovu vyzván, aby docházel pravidelně do divadla a všímal si pečlivěji režie. Tím byl Kolár ještě více podrážděn a koncem ledna 1869 se znovu opakovaly stížnosti, že zanedbává funkci a že už delší dobu nepřišel do divadelní kanceláře. Výbor se proto rozhodl řešit otázku dramaturga v divadle a zahájil vyjednávání s Emanuelem Bozděchem, který se pak zúčastnil už poslední zkoušky k veselohře Růžena přes odpor J. J. Kolára. Viz o tom i feuilleton Nerudův z 31. ledna 1869 a vysv. k str. 53; *naši „Husové" a „Žižkové"* — viz na př. o Tylově dramatu Jan Hus Div. III, 138, o Kolárově tragedii Žižkova smrt Div. III, 296; *capriccio* — v hudbě skladba rozmarného rázu;

41: *Dychánek* — jednoaktová veselohra od franc. dramatika Th. Gassmanna; po prvé v Proz. div. 30. ledna 1869 ve volném překladu J. J. St. (J. J. Stankovského, viz vysv. k str. 23); *Bratří sokové* — jednoaktová činohra od franc. dramatiků Félixe Augusta Duverta (1795—1876) a Victora Bernarda (nar. 1829); po prvé v Proz. div. 3. února 1869 v překladu Emanuela Züngla;

42: *Další hra dětí* — o dětském představení 8. února 1869 dávána po prvé *Slepá babička*, původní činohra pro děti ve třech jednáních od Františka Pravdy (viz vysv. k str. 31) v režii Chramostově; *Učitel ve francouzském zajetí* — viz vysv. k str. 31;

43: *Šamberkův návrat* — Šamberk přerušil v říjnu 1868 své působení v Proz. div. odchodem k divadlu do Vídně a potom k německému do Brna. Několikrát také hrál pohostinsky v Plzni u Švandy. Po prvé po svém návratu vystoupil na scéně Proz. div. 8. února 1869, kdy dávána Benedixova Svéhlavost, jednoaktová veselohra od K. A. Görnera Ženský pláč v překladu J. Novotného a Šamberkův Blázinec v prvním poschodí, kde autor sehrál svou oblíbenou a úspěšnou úlohu sluhy Josefa; *Sálický zákon* — veselohra ve dvou jednáních od Eugena Scriba; po prvé v Proz. div. 15. února 1869 v překladu Antonína Puldy a J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23); *Brejle a vousy* — jednoaktová veselohra od Eugena Scriba, zpracovaná od Fr. V. J. (Františka Věnceslava Jeřábka); po prvé v Proz. div. 15. února 1869;

44: *Milada* — viz str. 7;

45: *Pitt a Fox* — veselohra v pěti jednáních od něm. spisovatele a básníka Rudolfa von Gottschalla (1823—1909), který vedle dramatických prací a poesie je znám i svou prací literárně historickou a kritickou, z níž vzniklo několik svazků o něm. literatuře 1. poloviny 19. století a o poetice; po prvé v Proz. div. 23. února 1869 v překladu J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23) ve prospěch Jiřího Bittnera;

46: *ditto* — rovněž; *Sklenice vody* — aneb Účinky a příčiny, veselohra v pěti jednáních od Eugena Scriba; po prvé v Nov. div. 24. června 1862 v překladu Sofie Podlipské; *co řečeno po reprisi Vlčkovy „Milady"* — viz str. 44; *A přece!* — po prvé v Proz. div. 31. března 1869; *Zajatá* — komická opera v jednom jednání od Kašpara Hynka Vojáčka (1825—1917), českého skladatele, od r. 1862 profesora na petrohradské konservatoři, na libreto E. Ratského; po prvé v Proz. div. 13. května 1869 v překladu prof. J. Koláře (viz vysv. k str. 32); *Tři ženy najednou* — veselohra v jednom jednání od Eugena Scriba, zpracovaná Alexandrem Cosmarem (1805—1842), něm. spisovatelem a novinářem; po prvé v Proz. div. 18. března 1869 v překladu Elišky Peškové;

47: *Carevič Alexej* — od premiéry 11. března 1860 ve Stav. div. došlo k provedení na scéně Proz. div. od r. 1862 pouze pětkrát; Neruda nesouhlasí s obsazením hlavních ženských rolí herečkami Slavinskou (Jindřiška S., 1843—1908, působila v Proz. a pak i v Nár. div.; zde hrála carevnu Kateřinu) a Čermákovou (Alexejova milenka Eufrosina, což je úloha tragická);

48: *Dvě vdovy* — viz str. 14; *Z komára velbloud* — jednoaktová veselohra, zpracovaná podle franc. spisovatele salonních veseloher Michela Théodora Leclercqa (1777—1851) Fr. V. Jeřábkem; po prvé v Proz. div. 10. dubna 1869; *Mám pravdu či nemám?* — jednoaktová veselohra od něm. herce a autora komedií Alexandra Wilhelmiho (1817—1877); po prvé v Proz. div. 10. dubna 1869

v překladu Elišky Peškové; *Hynková má v repertoáru svém...* — byla představitelkou především žen z lidu; tak na př. vytvořila vynikající Zuzanu v Jiříkově vidění, vdovu Jedličkovou v Paličově dceři, kojnou v Romeu a Julii a Martu ve Faustovi (o posledních dvou rolích viz Div. III, 310 a 46);

49: *Má hvězda* — jednoaktová veselohra od Eugena Scriba; po prvé v Proz. div. 15. dubna 1869 v překladu J. B. Mělnického;

50: *Lazaroni neapolští* — komická opereta v jednom jednání od Ivana Zajce (viz vysv. k str. 34) na text H. Maxe; po prvé v Proz. div. 20. dubna 1869 v překladu J. Böhma (viz vysv. k str. 13) a za režie Chramostovy; *lazaroni* — kdysi název pro nejnižší třídu neapolského obyvatelstva; *aréna našeho družstva divadelního* — protože budova Proz. div. nevyhovovala v letních měsících ani hercům ani divákům, rozhodlo se družstvo na konci r. 1868 vybudovat arénu; po delším jednání s pražskými úřady začala se stavět aréna na hradbách za tehdejší Koňskou branou 1. dubna 1869 a představení v ní byla zahájena 17. července (viz též str. 62); *„mythologické" operety Offenbachovy* — na př. Orfeus v podsvětí (viz vysv. k str. 29), Dafnis a Chloe (po prvé v Proz. div. 11. května 1867 v překladu Čeňka Pilulky, t. j. E. Züngla; viz Div. III, 224); *ischiánský* — z Ischie, pobřežního města na ostrově téhož jména v zálivu Neapolském; *Galathea* — komická opera od franc. skladatele Victora Massé (vl. jm. Félix-Marie, 1822—1884);

51: *Hanušova* — viz vysv. k str. 29; *Sákova* — Ema S., sopranistka, působila hlavně v opeře a operetě; *Ledererova* — Terezie L. (1844 až 1914), herečka a zpěvačka, člen Proz. div. od r. 1862, provdaná za Jakuba Seiferta; její nedostatek píle Neruda častěji ostře odsuzoval (na př. Div. III, 57); *fenellismus* — hra beze slov (podle němé dívky Fenelly, hlavní postavy Auberovy opery Němá z Portici); *hrubé konce* — podle vzpomínky L. Quise jde o určité nevhodné pohyby; *Básník bez látky* — dramatická humoreska ve třech jednáních od Josefa Wenziga (1807—1876), česko-německého spisovatele, známého již na scéně Proz. div. hrami Malíř co Pygmalion (Div. III, 205), Koruna (tamtéž str. 214) a Snídaní a obědvání (tamtéž 224), uvedenými v r. 1867; po prvé v Proz. div. 21. dubna 1869;

52: *„zase jednou" pokynutí* — Neruda se o výkonech Polákových často pochvalně zmiňoval v referátech z let 1867—1868 (Div. III); *Výnosné místo* — komedie ve čtyřech jednáních od N. A. Ostrovského, hraná po prvé v Proz. div. 8. května 1869 v překladu Emanuela Vávry (1839—1891), spisovatele a novináře, spolupracovníka Nár. listů, který žil od r. 1870 v Rusku jako redaktor a později jako profesor. Uvedl k nám Ostrovského překladem hry Chudoba cti netratí (Proz. div. 26. června 1867, viz Div. III, 233). Překládal také Gogola (Mrtvé duše), Lermon-

tova (Démona, Chadži Abreka), Turgeněva, Gončarova, z franc. autorů zejména Dumase, Molièra a Sardoua;

53: *nynější pan dramaturg* — na počátku února 1869 byl jmenován dramaturgem Proz. div. Emanuel Bozděch. Po řadě zákulisních událostí (viz vysv. k str. 40) nastoupil svůj úřad za prudkého odporu J. J. Kolára, který nejen odmítl jakoukoliv pomoc a Bozděchovu činnost v divadle, ale podal dokonce žádost, aby sám byl zproštěn všech svých povinností k českému divadlu, neboť prý „pod žádnou výminkou trpět nebude, aby mu dramaturg chodil ke zkouškám, že v tom vidí snížení své osoby a ne-důvěru se strany ředitelstva". V Nár. listech ze dne 16. února je poznámka k těmto událostem, pravděpodobně z pera Nerudova: „Polemika v záležitosti p. Kolára st. pokračuje. Poněvadž nevíme, jak záležitost sama skončí, a sami upřímně přejem, aby skončila jen ve prospěch věci, přitom ale aby osobnosti všeliké zůstaly hezky stranou a podřídily se prospěchu národního ústavu, nechcem ovšem sami vést polemiku na osobním poli dál, posloužíme ochotně ale, setrvají-li na tom poli jiní. Prozatím konstatujem, že *opět* veřejně řečeno, že bez p. Kolára st. divadlo české vůbec uměleckým ústavem býti ani nemůže!! My sobě ovšem přejem, aby bez něho nebylo, pochybujem ale tuze, že kdyby p. Kolár st. na příklad náhle ochuravěl, český národ by v umění sklesl již na pouhý diletantismus a že by naň sklesl vzdor výtečným silám hereckým, lepším, než mají mnohá divadla dvorní, vzdor mnohým výtečným dramatickým spisovatelům, vzácným talentům režisérským atd. Každá přílišnost je směšna — pan Kolár st., čta podobné, co rozumný člověk as tím spíše se nyní směje, že je dle náruživých a ohnivých pánů oněch jediný, v jehož hlavě je ‚světlo'." Spor se však brzy urovnal, Kolár st. se znovu ujal svých divadelních povinností a Bozděch se chopil práce dramaturgické. Nár. listy ze 14. února ve zprávě o polemice uvádějí jako „zajímavou novinku", že jakmile bylo oznámeno jmenování Bozděcha dramaturgem, bylo v jediný den divadlu zasláno pět původních novinek českých „s výslovným vyjádřením spisovatelů, že nyní dočkají se přec úsudku a výsledku jakéhos"; *způsobem Bergů, Langrů*... — jako němečtí autoři frašek nevalné ceny, hraných zejména na předměstských vídeňských divadlech, žurnalista Anton Langer (1824—1879) a O. F. Berg (vl. jm. Ebersberg, 1810—1887);

54: *ad personam* — jako osoba, jednotlivec, sám o sobě;

56: *Život pouhý sen* — dramatická báseň v pěti jednáních od Pedra Calderona; po prvé v Proz. div. 20. května 1869 v překladu Josefa Jiřího Stankovského (viz vysv. k str. 23). Překlad nebyl pořízen přímo ze španělštiny, ale podle něm. překladu Westova (vl. Josefa Schreyvogla, viz vysv. k str. 23);

58: *Fabienna* — veselohra ve třech jednáních od franc. spisovatele Henri Meilhaca (1831—1897); po prvé v Proz. div. 29. května 1869 v překladu Jakuba Počáteckého, vl. jm. Jakuba Škody (1835—1885), který se vedle práce pedagogické věnoval překládání a upravování franc. her pro české jeviště a pražskou scénu. Nerudovu recensi předcházela stručná zpráva o úspěchu premiéry 30. května 1869 v Nár. listech; na českém divadle byl již Meilhac znám hrami Opisovač (Proz. div. 1865) a Vyslancův tajemník (Proz. div. 1868);

59: *první česká samostatná společnost divadelní* — V r. 1849 zahájil jednání o zřízení první české cestující divadelní společnosti Josef Alois Prokop (1809—1862), v letech 1828—1829 člen Stav. div., pak u různých divadel v Německu. Po Havlíčkově provolání v Nár. novinách, které podporovalo jeho úmysl, získal značný finanční příspěvek a svůj plán uskutečnil. K zahájení činnosti nové společnosti napsal Tyl slavnostní dramatickou předehru *Umělcové na pouti*. Po ní byla sehrána činohra *Kryštof a Renata*, zpracovaná podle franc. originálu od Karla Ludwiga Bluma (1786—1844), něm. dramatika, komponisty a herce, a přeložená do češtiny J. Řezníčkem; v r. 1851 pak vznikaly nové divadelní společnosti (Kulas, Tyl, Svoboda); *za Štěpánka, později v Kajetánském domě*... — systematického vedení českých her se ujal r. 1812 Jan Nepomuk Štěpánek ve Stav. div.; potom v letech 1835—1837 se pokusil uskutečnit česká divadelní představení na Malé Straně v Kajetánském domě J. K. Tyl a v letech 1842—1844 se hrálo česky za vedení Tyla, Štěpánka a Kolára v divadle v Růžové ulici (dnes Praha II, čp. 955). Po jeho zrušení byla česká představení soustředěna zase jen ve Stav. div. a od r. 1859 i v Nov.; *Donovský podal svého času do Obrazů života* — V. Ž. Donovský (1824—1891, vl. jm. Václav Žížala), spisovatel a žurnalista, přispěvatel Nerudova časopisu Obrazy života (1859—1860); citovaný článek byl uveřejněn v r. 1860;

60: *začaly sbírky na Národní divadlo* — po první výzvě Sboru pro postavení Nár. div. ze 14. dubna 1851; r. 1865 uveřejnil Sbor novou výzvu ke sbírkám se závěrečným heslem „A slovo tělem učiněno jest!"; *Pokorný* — František P. (1833—1893), od r. 1854 člen Stav. div., potom ve společnosti Švandově a nakonec ředitel vlastní společnosti; *tři arény* — aréna ve Pštrosce (na Vinohradech blízko dnešní budovy rozhlasu), kde hrála společnost Pavla Švandy ze Semčic (1825—1891), bývalého dramaturga a vrchního režiséra Proz. div. (v letech 1863—1866), který si v r. 1865 sestavil vlastní divadelní společnost, jež se stala pak velmi oblíbenou, a v r. 1871 zřídil arénu na Smíchově a v Plzni; dále aréna v Kravíně (v dnešní Budečské ulici na Vinohradech), kde působila společnost Josefa Emila Kramuele (1826—1864), pův. herce ve

Stav. div., který si r. 1863 založil vlastní společnost; společnost měla zvláště dobré komiky; kromě Kramuele, který patřil mezi přední komiky, to byli Kosina, Vendler, Wilhelm a j.; třetí arénu stavělo na hradbách družstvo Proz. div. (na místě dnešních Čelakovského sadů); kromě toho dosáhlo družstvo v r. 1868 nájmu budovy divadla Novoměstského, postaveného r. 1859 jako vedlejší scéna Stav. div., pro letní měsíce, kdy se v Proz. div. nemohlo hrát pro nesnesitelné vedro ve stísněné budově;

61: *v Karlíně... v Bezovce* — pražské ochotnické spolky, z nichž zasloužila pozornosti zejména družina Thalie při Měšťanské besedě na Malé Straně, spolek Beseda na Smíchově a divadelní jednota Tyl v Bezovce (na dnešním Žižkově); *bytost naše je živa... není „dělána"* — narážka na výrok centralisty a germanisátora Antona Schmerlinga (1805—1893), tvůrce únorové ústavy, „Das gemachte Czechentum werden wir schon zu Paaren treiben" (udělané češství snadno vyřídíme); viz Spol. I, 22; *Studentská hra* — 17. června 1869 sehráli studující pražských vysokých škol za spolupůsobení Hlaholu a Sokola ve prospěch *Akademického čtenářského spolku* historickou tragedii v šesti jednáních od J. J. Kolára *Žižkova smrt* (po prvé ve Stav. div. 17. listopadu 1850); byla to již druhá výroční hra (po Klicperově Soběslavovi 20. května 1868) místo dosavadních výročních koncertů, konaných od r. 1857. Spolek, který byl jako středisko politického a kulturního života akademické mládeže založen v r. 1848, prodělal několik organisačních změn: nejprve v padesátých letech za bachovské reakce, kdy ze spolku byli vyřazeni všichni, kteří nebyli studující mládeží, v dalších letech pak docházelo ve výboru k prudkým sporům, které vyvrcholily r. 1866, kdy došlo k nové organisaci a k zpřesnění úkolů spolku; výsledkem nových snah byl Almanah českého studentstva za redakce Sv. Čecha, V. Šolce a Ot. Hostinského (květen 1869, viz Nerudův feuilleton z 3. června t. r.); *Antigony* — Sofoklova tragedie Antigona jako typ antického repertoáru (viz i Nerudův feuilleton 15. listopadu 1868);

62: *Aréna zemského divadla* — srov. vysv. ke str. 50 a 60; byla vybudována podle návrhu prof. Josefa Niklase (1817—1877), který projektoval také stavbu Nov. div.; k otevření arény napsal J. J. Kolár veršovaný prolog, který přednesl Jindřich Mošna, a veselohru ve třech jednáních *Mravenci*, která vznikla podle autorovy starší historické novely Malíř Rainer z r. 1854, jejímž předchůdcem byla už veselohra na stejný námět Praha před sto lety z r. 1848; aréna na hradbách zahájila provoz 17. července 1869; *slavnost Fügnerova* — 18. července byl v Praze na olšanském hřbitově za velké účasti české veřejnosti z Prahy i venkova odhalen pomník Jindřicha Fügnera, zakladatele Sokola (viz i feuilleton z 18. července 1869); *aby nás daně a přirážky nevysušily* — ra-

kouské finanční hospodářství spělo už v těch letech ke krachu a ministři financí se snažili mu zabránit ukládáním nových daní, na př. v březnu 1868 zavedena nová daň z majetku a v červnu t. r. nové poplatky a přirážky;

63: *máme už tři české arény* — viz vysv. ke str. 60; *villegiatura* — letní sídlo; *na ostrově Bouloňského lesíku* — viz i feuilleton v Hlasu 8. září 1863;

64: *třetí most* — řetězový most na Letnou, dokončený r. 1868; stál na místě dnešního Švermova mostu; *fraška cenou poctěné* — k obohacení repertoáru pro letní sezónu vypsalo družstvo Proz. div. 8. ledna ceny na původní frašky (první cena deset dukátů, druhá šest dukátů, třetí tři dukáty mimo obvyklý honorář). Lhůta k zaslání rukopisů označených hesly byla do konce dubna 1869. K posouzení frašek byli vyzváni Hálek, Neruda, V. Vávra, Kolár ml. a Chramosta. Výsledek byl oznámen 8. června a první cena byla přiřčena Vlčkově Rebelii v Kocourkově, druhá Zünglově Pohádce o červené Karkulce a třetí Štolbovu Krejčímu a ševci (viz str. 69); srov. též vysv. k str. 70 a 74;

65: *Poslední český pierot* — v červnu 1869 zemřel Václav Hametner (nar. 1804), od r. 1826 člen českého divadla, původně komik, později inspicient; byl nazýván posledním českým pierotem; *za ředitele Hofmanna* — Jan H. stál v čele Stav. div. v letech 1846—1852; *Nestroyovy úlohy* — vesměs komické postavy ve fraškách Johanna Nestroye (viz vysv. k str. 28); *Pravdův „Učitel“* — Učitel ve francouzském zajetí, viz str. 31; *du vin, des bons enfants* — víno, hodné děti; *„Čech a Němec“* — veselohra Jana N. Štěpánka, která byla oživena na scéně Proz. div. v únoru 1865; *doba harlekynád a hansvurstů* — obliba harlekynád, t. j. her, ve kterých vystupuje zvláštní komický typ harlekýn, a hansvurstů, groteskně komických postav vychytralých hlupáků, vyvrcholila v 18. století; *manteau d'Arlequin* — plášť Harlekýnův;

66: *id est* — to jest; *Duport* — Louis Duport (1781—1853), původně franc. tanečník, od r. 1812 ředitel divadla u Korutanské brány ve Vídni; *s Galicinova vrchu... na Svatoštěpánské náměstí* — přes celé vnitřní město ve Vídni; *ředitel Thomé* — František T. byl ředitelem Proz. div. v r. 1863 a na poč. 1864 a po druhé na sklonku r. 1865 a počátku 1866; *Lev* — Josef L. (1823—1898), slavný český operní pěvec, přítel Nerudův; *dolů... do garderoby* — pro nedostatek místa byly v Proz. div. oblékárny herců o patro níže než jeviště;

67: *režisér* — J. J. Kolár; vzpomínka ilustruje nedostatky Kolárovy práce dramaturgické; *Samá ženidla* — tříaktová fraška se zpěvy od Nestroye; po prvé v aréně na hradbách 22. července 1869 v režii Chramostově; *Raimund* — od Ferdinanda R. (1790—1836), vídeňského dramatika, byly hrány na české scéně na př. hry Krakonoš a nevlídník (viz Div. III, 88) nebo Marnotratník (viz

Div. II, 93, III, 316); *Kaiser* — od něm. spisovatele a dramatika Friedricha K. (1814—1874), vedle Raimunda a Nestroye nejoblíbenějšího vídeňského lidového dramatika a autora frašek, hrána s dobrým výsledkem zejména fraška Kněz a voják (po prvé ve Stav. div. 27. ledna 1850 v překladu J. K. Tyla; viz referát v Hlasu 10. září 1862 v Div. I); *Lumpacivagabundus* — fraška Zlý duch Lumpacivagabundus v překladu J. N. Štěpánka, po prvé ve Stav. div. 3. května 1835;

68: *pro letošek je připraveno dosti originálů* — v aréně na hradbách bylo uvedeno r. 1869 během čtyř měsíců pět původních novinek, a to Mravenci a Dejte mi čamaru od J. J. Kolára, Krejčí a švec od Štolby, Pohádka o červené Karkulce od Züngla a Rebelie v Kocourkově od Vlčka. Dvě frašky, Stankovského Nedejme se! a Šamberkův Šestý červenec, byly kromě toho censurou zakázány. Nastudovány byly ještě dvě frašky francouzské (Souboj v Krči a Kabát, vesta i kalhoty), jedna Nestroyova (Samá ženidla) a dvě jednoaktové hry Servus, pane Svobodo a Zapomněl rukavice; *Krumlovský* — František K. (1817—1875), vynikající český herec, od r. 1842 člen českého divadla v Růžové ulici, potom ve společnosti Tylově, ke konci života u různých společností doma i v cizině; *v Kolárově kusu* — v tragedii Žižkova smrt ve Stav. div. v r. 1850; *Debata* — Debatte, vídeňský časopis liberálního směru s bohatou literární a divadelní rubrikou;

69: *Na baště* — Uvádění nových her bylo zadržováno především zdlouhavým censurním řízením při povolování her, zdržováno bylo také prací hudebních skladatelů, kteří k nim komponovali hudbu; kromě toho byly ještě potíže s orchestrem, neboť když byl orchestr Proz. div. zaměstnán, vypomáhala v aréně kapela Müllerova, která — podle České Thalie III, 117 — „ani jediný kuplet doprovázeti nedovedouc tak se jedenkrát zapomněla, že spustila v ‚české' aréně ku pohoršení celého obecenstva ‚Radetzkymarsch!'" Ne zcela uspokojující byly i dekorace divadelního malíře Macourka, zejména opona; *ipsissima verba* — vlastními slovy; *Krejčí a švec* — tříaktová fraška s hudbou Hřímalého; byla poctěna třetí cenou; po prvé 4. srpna 1869 v aréně na hradbách;

70: *kvarteto sehrané jako florentinské* — proslulé kvarteto založené v r. 1866 houslistou Jean Beckerem ve Florencii; hostovalo tehdy v Praze; *vypsání cen* — viz vysv. ke str. 64 a 74; *Damoklův meč* — veselohra od něm. básníka a autora veseloher Gustava Putlitze (1821—1890), byla v překladu J. B. Miškovského (viz vysv. k str. 12) uvedena v Proz. div. 27. prosince 1866 (viz Div. III, 179) a Mošna v ní hrál ševcovského učedníka Fricka; *dřívější Štolbovy práce* — jde pouze o jedinou veselohru A přece! (viz str. 46); *výsledek ostatních her* — viz vysv. ke str. 74; Neruda svou poznámkou předchází už příští polemické útoky referenta Gutha

z časopisu Pokrok (viz str. 74), který se také téhož dne, 6. srpna, ve svém referátu o Štolbově hře pokoušel apriorním srovnáním hodnotit i ostatní oceněné frašky; *usuelní* — obvyklý;

71: *habitué* — stálý host; *osiřelý obor Kaškův* — komik Jan Kaška zemřel 21. července 1869; *Pulda je... zcela svoje individualita* — byl charakterní herec; *Česká komedie v Olympu* — jednoaktová burleska zpracovaná podle Standera Jindřichem Mošnou a Čeňkem Pilulkou (pseudonym Em. Züngla); po prvé v Nov. div. 13. srpna 1869; *Průvod s pochodněmi* — jednoaktová fraška od polského dramatika Aureli Urbańského (1844—1901), zpracovaná Františkem Slámou; po prvé v Nov. div. 13. srpna 1869; kromě toho byla sehrána ještě fraška od Georga Bellyho (1836—1875), něm. knihkupce a autora řady veseloher, Pan Herkules (viz Div. III, 30) a sólové výstupy od člena Kramuelovy společnosti Wilhelma Le retour de Suzon, Et allez donc. V České komedii hrál beneficiant divadelního sluhu, v Panu Herkulovi nádvorníka Tomáše, v Průvodu s pochodněmi ševcovského učedníka a v sólových výstupech parodoval franc. kupletní zpěvačku Luise Filippo, která vystupovala toho roku pohostinsky v aréně ve Pštrosce (Neruda o ní psal také ve feuilletonu 13. června 1869);

72: *Souboj v Krči* — tříaktová fraška od franc. dramatika Adriena Decourcella (1821—1892); po prvé v aréně na hradbách 9. srpna 1869 v překladu J. Drna (pseudonym Roberta Nápravníka, 1840—1877, advokáta, spisovatele a novináře, který také překládal, hlavně franc. dramata);

73: *gymnastické produkce* — v aréně na hradbách vystupovala od 14. srpna t. r. gymnastická společnost Karla Merkla; Nerudův odpor proti takovému repertoáru letního divadla viz i na str. 70; *Politika v lese* — jednoaktová veselohra od Putlitze (viz vysv. k str. 70); po prvé ve Stav. div. 15. prosince 1861 v překladu J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23); *Blázinec v prvním poschodí* — jednoaktová veselohra od F. F. Šamberka; po prvé v Proz. div. 12. prosince 1867; *Lazaroni neapolští* — viz str. 50; *Mravenci* — viz vysv. k str. 62; *Krejčí a švec* — viz str. 69;

74: *Kabát, vesta i kalhoty* — fraška v pěti jednáních od franc. dramatiků Charlese Victora Varina (1798—1869), Emila Boyera (1810—1862), autorů frašek, a Varinova zetě a spolupracovníka Xaviera; po prvé v aréně na hradbách 30. srpna 1869 v překladu J. Drna (viz vysv. k str. 72); *Souboj v Krči* — viz vysv. k str. 72; *Frašky* — Článek byl vyvolán kritikami frašek uváděných v aréně na hradbách, uveřejňovanými v srpnu 1869 v konservativních staročeských denících Pokrok a Politik, které odsuzovaly hry vyznamenané cenami divadelního družstva (viz vysv. k str. 64) a útočily polemicky i proti jejich posuzovatelům. Jejich autorem byl divadelní referent Pokroku Viktor Guth (1841—1911). Pole-

mika se vyhranila po Hálkově kritice Vlčkovy frašky Rebelie v Kocourkově, když Guth 18. září v Pokroku na adresu Hálkovu napsal: „Že v posledním čísle svého listu snažíte se retovati Vlčkovu propadlou frašku ještě po výsledku, dá se aspoň vysvětliti tím, že Vám to bezpochyby pomůže, až zas bude navzájem jednou pan Vlček soudcem nad nějakou cenou. Úžasná jest však Vaše drzost, s jakou při té příležitosti dotýkáte se mé ‚vlastenecké horlivosti', poukazuje k mé dřívější, ačkoli jak Vám velmi dobře povědomo, *výhradně* referentské činnosti o českém divadle v Pražském deníku. Kdyby poznámka tato nebyla tak zjevně perfidní, nazval bych ji přímo hloupou. Dle toho mohl bych na příklad s tímtéž právem pochybovati o vlastenectví pana J. Nerudy proto, že kdysi také ‚sloužil' v podobném postavení Tagesbotovi, o vlastenectví pana E. Bozděcha, který po mém vystoupení uvázal se v Pražském deníku v referování o českém divadle, a m. j. Vlastenecké dobré věci doufám konečně že posloužím také lépe, zjevím-li neohroženě skutečnou hodnotu dramatické práce nežli oni, kteří z bůhvíjakých příčin přiřknou bez rozpaků hned první cenu podobným pracím jako Vlčkově ‚kratochvíli'." — Do polemiky zasáhl Neruda a odpověděl na nájezdy Guthovy v Nár. listech 19. září 1869 následujícím zaslánem: „Jakýsi V. G. (prý jmena ‚Guth' — ač sdělením toho jmena jsem obecenstvu v české literatuře se znajícímu arci praničeho neřekl), nyní prý divadelní referent Pokroku, dříve prý divadelní referent Pražského deníku, snaží se ve včerejším čísle Pokroku učinit jakousi paralelu mezi svým působením u Deníka a mým někdejším u Tagesbote aus Böhmen. Tenkrát, kdy já jsem byl u Tagesbote, psával tam pan doktor L. Rieger články úvodní, pan dr Palacký (mladší) články feuilletonní, pan P. Řezáč provedl tam polemiku proti školnímu radovi Mareschovi stran rovnoprávnosti na školách, tenkrát pracoval jsem tam zároveň s pp. J. Barákem, Knedlhansem-Liblínským a j., tenkrát býval Tagesbote pro svobodomyslné nám přející články (na příklad o Havlíčkovi) konfiskován, tenkrát Tagesbote ochotně sloužil zájmům českým, jimž vláda nepovolila místa ani v jediném časopise českém neodvislém! Ano tenkrát, čehož týž V. G. ani neuvedl, psal jsem z Prahy korespondence i do Presse, jediného to tehdy listu v Rakousku, který se opíral Bachovi, — a vždycky budu pyšen, že jsem již tenkrát pracoval a pomáhal tam věci naší, kde možno bylo. Tagesbote a Presse měly svou dobu, kdy byly rozhodně liberální i nestrojeně oposiční, Pražský deník takové doby posud neměl a nevím, v kteréže době při něm působil týž V. G. Že se tam něčemu naučil, a kdykoli se tam vrátí, hned zase bude v Deníku jako doma, tomu nasvědčuje mizerný konec jeho stylistického nájezdu, kde praví, že my soudcové frašek ‚z bůhvíjakých příčin' jsme přisoudili p. Vlčkovi první

cenu. Kdybych o jeho úsudek jen trochu dbal, řekl bych mu, že nebyly to příčiny ani dost málo osobní; literární důvody ale mohl sobě sám nalézt, kdyby tomu rozuměl.“ — Po Nerudově zaslánu následuje další útok V. Gutha v Pokroku 21. září, který reaguje na prohlášení Nerudovo a ostatních napadených (rovněž v Nár. listech). O Nerudovi tu Guth píše: „Co se pana Nerudy týče, který — bezpochyby proto, že jsem si k panu Vincenci Vávrovi pro ‚křestní list kritika‘ nedošel — nemůže mé jméno v naší literatuře nalézt, ujišťuju tohoto pána, že mám v psacím svém stolku jednu tragedii, kterou však nechci dát tisknout již před propadnutím, pode jménem ‚Francesca da Rimini‘, a několik neopsaných ‚Ženichů z hladu‘, s nimiž prozatím ještě počkám, až zas pan Neruda bude mou ‚literární‘ maličkost uznávat a požádá mne zas někdy za přispívání do časopisů, jako to učinil osobně co redaktor Květů a též při loňské reformě listu Česká Thalie. Dejme tomu, že tyto moje kousky pak propadnou, to nic nedělá — si potuerunt hic et ille, cur tu non, Augustine? — budu tím alespoň mít vydlážděnou cestu k soudcovské stolici prvního kritika na našem literárním Parnasu, a pan Vincenc Vávra mi bude moci dát podle ‚nejlepšího svého vědomí a svědomí‘ ‚křestní list‘ co člověka ‚v dramaturgii zajisté kompetentního‘. Co se naší obapolné literární činnosti dotýče, totiž páně Nerudovy v Tagesbotu a mojí v Pražském deníku, vyznávám se a nezapírám, že jsem za doby ministerstva Belcrediho psal do tohoto lístku — divadelní referáty, kteréž arci tehdáž nebyly v jistých listech opisovány co ‚původní‘ zprávy. — Pan Neruda byl zas do roku 1860 v Tagesbotu, avšak tehdáž prý v tom listě uveřejňoval články také dr Rieger. Hodíť se sice na tuto zajímavou literární noticku, kterou se vidělo panu Nerudovi ohříti, ona anekdota o varhaníkovi a měchošlapu, avšak byly-li politické články Riegrovy ozdobou Tagesbote před pověstným válečným tažením tohoto listu proti Královdvorskému rukopisu, mělo ‚svobodomyslné‘ působení páně Nerudovo v Tagesbotu po uveřejnění tam onoho královdvorského pamfletu sotva vyšší cenu pro národ náš než moje a páně Bozděchovy divadelní referáty v Pražském deníku za vlády Belcrediho.“ — 22. září 1869 pak Neruda ještě ke svému zaslánu z 19. září dodává: „Ne kvůli všelijakým ‚Guthům‘ — kteří, když jim časopis ochotně své sloupce odevře, proč by jich neužívali co skladiště své perfidie! —, nýbrž kvůli obecenstvu, kteréž přec někdy čtením ‚hovoren‘ se baví a hned všechna dáta v paměť sobě uvést nemůže, pravím na včerejší ‚Obranu‘, obsaženou v Pokroku, za prvé: Lež jest, že soudcové frašek měli jakoukoli vinu (nebo také zásluhu) na disgustu obecenstva. Obecenstvo nevneslo na ně pražádného úkolu, úkolem jejich od ředitelstva divadelního na ně vznešeným bylo jen, aby z frašek zaslaných vyzna-

čili na všechen pád tři poměrně nejlepší nebo jinak třeba řečeno nejméně slabé. Učinivše tak byli hotovi, ředitelstvo mohlo kusy takto ‚poctěné' pak provozovat nebo zahodit, soudcům nebylo nic více do toho, neměliť úlohu odevzdat ze zaslaných kusů nějaké tři kusy rozhodně dobré, když žádné takové se nezaslaly; — za druhé: Lež jest, ač by na pravdě také pramálo záleželo, že jsem já kdys dal propadlou svou tragedii ‚Francescu' před provedením již tisknout, tiskem vyšla dva měsíce po šťastném svém skonání; — za třetí: Lež jest, že se může při mé veselohře ‚Ženich z hladu', ač na tu hračku věru pražádné váhy jsem nikdy nekladl, mluvit o nějaké ‚opsanosti' jiné, než jakou sám jsem naznačil. Látka ku hračce té byla vzata z francouzské novely a to stálo napsáno i na divadelní ceduli i napotom na hře vytištěné; — za čtvrté: Darebácká lež je, že v době, kdy Tagesbote psal proti Kralodvorskému rukopisu, byl jsem ještě spolupracovníkem téhož listu. Tenkráte jsem byl již na dvě leta z redakce té pryč a více jsem se tam pak ovšem nevrátil aniž vrátit mohl. — To, jak pravím, psáno jen pro obecenstvo, ne pro ‚Guthy'. Abych se snad spouštěl do další polemiky s některým z těch nečíslovaných individuí, kteří, kdyby v jich matrice farní nestálo nějaké ‚Viktor' neb což, jakživi by sobě k žádnému jmenu nepomohli, nemůže mne ani napadnout. Rovněž nemohu se dopustit té směšnosti, abych naproti nim mluvil o váze či neváze vlastní své posavadní žurnalistické činnosti. Je-li jim ta celá pouhým ‚měchošlapstvím', dobře!" — *Pražský deník* — vládní list; *u Tagesbote aus Böhmen* — Neruda byl spolupracovníkem listu v letech 1856—1858; ústřední otázkou citované polemiky je pojetí vlastenectví a Neruda tím, že odmítá každé srovnání práce své a Guthovy, kritisuje činnost v listu sice českém, ale hájícím zájmy vládní politiky v době persekuce Čechů; *Řezáč provedl tam polemiku* — František Ř. (1819—1879), školský pracovník a organisátor vychovatelství; polemika proběhla v r. 1856; *školní rada Maresch* — Johann M., bývalý katecheta, germanisátor českého školství; *J. Barák* — Josef B. (1833—1889) byl za svého působení v Tagesbote čelným představitelem oposice proti vídeňské vládě Beustově; *Knedlhans-Liblínský* — Jan K., pseud. L. (1823—1889), byl v Tagesbote administrativním úředníkem; *Presse* — vídeňský liberalistický časopis, vycházel od r. 1848; *Francesca di Rimini* — Nerudova tragedie byla uvedena na scéně Proz. div. 15. ledna 1860 a tiskem vyšla téhož roku u Augusty v Litomyšli; *Ženich z hladu* — cedule i vydání hry v nakladatelství Pospíšilově v Divadelní bibliotéce (sv. 30) r. 1864 má v podtitulu „Veselohra v jednom jednání. S použitím francouzské anekdoty od Jana Nerudy"; *Si potuerunt*... — Mohl-li tak učinit ten i onen, proč ne ty, Augustine?; — *události závažnější* — doplňovací volby do zemského sněmu v létě

1869; *dvě z nich jsem neviděl* — Neruda se nezúčastnil premiéry hry Vlčkovy a Zünglovy, protože mu tehdy zemřela matka a nechodil proto do divadla;

75: *bouda s kuriositami* — ve veselohře Štolbově;

76: *Čech a Němec* — viz vysv. k str. 65; *Divotvorný klobouk* — tříaktová fraška od V. K. Klicpery z r. 1820; *Kotiliony* — tříaktová veselohra Z doby kotilionův (viz Div. III, 219); *moderní pařížská* — scribovská situační veselohra; *raimundovský* — viz vysv. k str. 67; *nesmíme víc zpět myslet na Záboje, Jaroslava atd.* — t. j. na Rukopisy, neboť od r. 1857 od vydání spisu J. Fejfalika Über König Wenzel von Böhmen se množily polemické útoky proti jejich pravosti a byly uveřejňovány prokazatelné doklady o jejich vzniku v 19. stol.;

77: *Sylva Karoliny Světlé* — viz i Nerudovu kritiku Vesnického románu v Nár. listech 27. ledna 1869;

78: *vídeňský copák* — typická postava vídeňských frašek, přízemní hloupý Vídeňák;

79: *Raimond Poisson* (1630—1690), franc. komický herec a autor komedií; ve své době byl konkurentem Molièrovým; *Arlecchino* — komický typ italské comedie dell'arte, šašek parodující vážný děj; *Préville* (1721—1799, vl. jm. Pierre Louis Dubus), franc. komik, od r. 1775 člen Comédie Française; *Garrick* — David G. (1717—1779), angl. herec, zakladatel moderního hereckého umění, které místo ztrnulosti uplatňuje v hereckém projevu bezprostřednost a přirozenost; *Belgrader Musikanten* — jeden z urážlivých výroků o Češích vídeňského harfenisty Fürsta (srov. Drobné klepy I, 336);

80: *Gaskoňák* — obyvatel jihozápadní Francie, jehož příznačnými vlastnostmi je prudký temperament, živá fantasie, dobrosrdečnost, osobní statečnost; *Scapino* — typ italské improvisované komedie, komický sluha; *Josef Stránický* — Joseph Anton Stranitzky (1676—1762), vídeňský herec, který proměnil typ harlekýna v typ hloupého solnohradského sedláka (hansvurst) a uvedl ho i do frašek psaných, tedy nejen už improvisovaných; *Čelakovský... napodobil* — v písni „Krásná Kordula", z Ohlasu písní českých č. 46;

81: *Sylvy a Evičky* — Sylva je hrdinka Vesnického románu Karoliny Světlé (viz str. 77) a Eva románu Kříž u potoka; *Frynichos* — působil v 5. stol. před n. l.; zatím co ostatní básnictví jeho doby se pohybovalo v okruhu thematiky mythologické, čerpal sám látku k tragedii z historie; *Hebbel* — viz vysv. ke str. 7; *Rubín* — ve středověkých hrách postava sluhy; „*teufelei*" — pekelné scény, vkládané do středověkých náboženských dramat; *Enšpigl* — postava německého šaška Tilla Eulenspiegla z 15. stol., která došla obliby u pozdějších spisovatelů (na př. Nestroyova fraška Enšpigl, přeložená J. K. Tylem); *komedie „dell'arte"* — vznikla

v Italii; měla pevné dějové schema a vystupovaly v ní ustálené typy Pantalona, Kolombiny, Pierota a Harlekýna; *za sedmileté války ve vídenské lokální frašce* — v sedmdesátých letech 18. stol. začali vídeňští dramatikové vytvářet nový typ veselohry, ve které byla omezována obhroublá komika frašek a místo extemporované hry bylo užíváno pevného veseloherního schematu. Nový žánr však postrádal specifických národních něm. rysů a byl jen směsí komických motivů a postav z dramatiky jinonárodní; *kroj Pantalonův* — Pantalon, komická postava starého pedantického a lakomého doktora, měla svůj charakteristický kostym, sestavený z černého pláště s krátkými rukávy, dlouhých červených kalhot a střevíců; *Maccus* — postava starověkých frašek, nenasytný hlupák;

82: *Histrion* — ve starověku původně tanečník v pantomimách, později označení pro herce vůbec; *Gracioso* — komický typ starých her španělských, obyčejně sluha; *Pierot* — komická figura podle vzoru italského; v improvisovaných komediích milenec Kolombiny, kterou mu uloupí Harlekýn; *Bertrand Hardouin* — obyčejně pod jménem Guillot-Gorju (1593—1646), franc. herec; *Guillot* je typ člověka, který se rád chlubí svými tituly a bohatstvím; *Kurz* (1715—1786), zprvu vídeňský herec, později divadelní ředitel; jím vytvořený komický typ *Bernardona* představuje hloupého, darebného mladíka; *Weiskern* — Friedrich Wilhelm W. (1710 až 1768), něm. herec, tvůrce typu komického starce; *toskánská abreviatura* — zkrácený výraz v nářečí střední Italie; *fecerat Joannem* — vytvořil Jana; *Hans in allen Gassen* — všudybyl; *potage* — polévka; *Pickelhering* — uzenáč; *Stockfisch* — treska; *Wurst* — uzenka; *Ebeling* — Friedrich Wilhelm E. (nar. 1822), něm. historik, autor rozsáhlých Dějin komické literatury v Německu;

83: *Dejte mi čamaru!* — tříaktová veselohra od J. J. Kolára; po prvé v aréně na hradbách 21. září 1869 ve prospěch režiséra Kolára ml.; mezi staršími původními hrami Kolárovými byly převážně tragedie, a to Monika z r. 1846, Žižkova smrt z r. 1850 a Magelona z r. 1852; o *Mravencích* viz vysv. k str. 62; ve hře byla zkarikována Eliška Pešková v roli Kapounové a v postavě Kapouna Pavel Švanda ze Semčic, který toho roku působil se svou společností v aréně ve Pštrosce;

84: *Bratranec* — jednoaktová fraška od Josefa Štolby; po prvé v Proz. div. 4. října 1869; téhož roku byla již uvedena veselohra A přece (viz str. 46) a Krejčí a švec (viz str. 70);

85: *Smrt Valdštýnova* — po prvé ve Stav. div. 20. prosince 1840 v překladu J. J. Kolára; o „smutných představeních" hry v listopadu 1862 viz na př. Div. II, 20; úlohu Wrangla hrál místo Šimanovského *Josef Frankovský* (1840—1901), který byl tehdy nově angažován do souboru Proz. div., kam přešel ze společnosti

Švandovy; v Nár. listech ze 14. října jej divadelní kritik, pravděpodobně Neruda, charakterisuje takto: „V panu Frankovském ale získali jsme charakterního herce velmi platného; jeho talent je sice poukázán skoro výhradně na veselohru, ale v té se těšíme na mnohý rozkošný zápas s pány Kolárem, Mošnou a Šamberkem.“ Současně s Frankovským byla přijata do souboru i Šamberková, která hrála bývalou roli Peškové; v této úloze vystoupila již při svých pohostinských hrách v Proz. div. r. 1867 (viz Div. III, 247);

87: *Národní hospodář* — činohra v pěti jednáních od spisovatele a kritika Františka Zákrejse (1839—1907); po prvé v Proz. div. 11. října 1869, ve prospěch Jiřího Bittnera; hra vznikla již r. 1867 a téhož roku vyšla tiskem vlastním nákladem autorovým; téměř tři roky byla hra zadána divadelnímu ředitelství a autor marně usiloval o její zveřejnění, přestože vyzýval v novinách, aby se o ní referovalo; o hře referoval pouze v Umělecké besedě na literární schůzi 9. února Karel Sabina;

88: *La belle au bois dormante* — drama od franc. spisovatele Octava Feuilleta (1821—1890) bylo pod názvem „Zakletá slečna“ uvedeno na scéně Proz. div. r. 1868 (viz Div. III, 326); *arabeska* — pův. arabská plošná ozdoba z geometrických tvarů a stylisovaných rostlin;

90: *Vicomte z Letorièru* — aneb Jak se přízeň získá, veselohra ve třech jednáních od franc. dramatika A. F. A. Bayarda; po prvé v aréně ve Pštrosce 2. června 1854 v překladu J. V. Lomnického (pseudonym Jana Nepomuckého Vávry, 1792—1866), spisovatele a překladatele něm. a franc. povídek a divadelních her; *Čermáková* hrála roli vikomta už v r. 1866 (viz Div. III, 156); *Dráteník* — aneb Deset tisíc zlatých, tříaktová fraška od Friedricha Kaisra (viz vysv. k str. 67), zpracovaná Františkem Křeňkem; po prvé ve Stav. div. 14. prosince 1856; kritika se týká představení 16. října 1869; *Anna Frankovská* (1845—1906), pův. členka Zöllnerovy společnosti, členka Proz. div. od r. 1864 až 1873, vystoupila v Dráteníkovi již v r. 1867 (byla tehdy spolu se svým mužem nově angažována do souboru Proz. div., ve kterém působila jako slečna Kubíčkova již v letech 1865—1866); v Nár. listech 14. října je o ní zmínka, pravděpodobně Nerudova: „Jsme povinni zmíniti se, že manželé Frankovští již pilně nesou se proudem českého repertoáru. Pro mnohé úlohy, posud ledabylo obsazované, máme v pí Frankovské sílu dobrou, jestiť deklamace její rozumna a hra její vždy ušlechtilá.“;

91: *nedostatečné memorování* — výtka se vztahuje především na Chramostu, který vystoupil v obou uvedených hrách; k nápravě nedostatků směřuje i zpráva v Nár. listech 10. listopadu, stylisovaná rovněž asi Nerudou: „Divadelní ředitelstvo naše hodlá způsobit

dvě důležité opravy vnitřní. První se týká přísného dohledu stran memorování úloh, pro jehož nynější urážlivý stav obecenstvo již s velkou nevolí a hlasitě se rozhorluje (předevčírem na příklad zas neuměl kmotr rukavičkář v ‚Souboji v Krči' ani jediného slova); budem v tom ředitelstvo pečlivě podporovat, tím více, že se strany režisérů se toho jak se zdá neděje."; *Kněžna z Ostrogu* — historické drama v pěti jednáních od polského dějepisce, politika a spisovatele Józefa Szujského (1835—1882); po prvé v Nov. div. 1860 a v novém nastudování 23. října 1869 v překladu H. Prachovského;

92: *Kytice* — jednoaktová veselohra od Henri Meilhaca (viz vysv. k str. 58) a Ludovica Halévyho (1834—1908), franc. dramatika, spoluautora (obyč. Meilhacova) veseloher a operetních libret, zejména k hudbě Offenbachově; po prvé v Proz. div. 25. října 1869 v překladu J. Počáteckého (viz vysv. k str. 58);

93: *Macbeth* — po prvé ve Stav. div. 20. ledna 1839 v překladu J. J. Kolára; kritika se týká představení 29. října 1869 ve prospěch Kolára st., provedeného dle nového překladu a scénické úpravy;

94: *Mlynář a jeho dítě* — činohra v pěti jednáních od něm. dramatika Ernsta Raupacha (1784—1852); po prvé ve Stav. div. 20. listopadu 1836 v překladu Silbernagla; viz též Žerty, hravé i dravé, 155; *Dítě a jeho mlynář* — fraška od Friedricha Kaisra (viz vysv. k str. 67), přeložená Eliškou Peškovou; *chevalerie* — rytířskost;

95: *Gringoire* — jednoaktová veselohra od franc. básníka a prozaika, představitele družiny parnasistů, Théodora de Banvilla (1823 až 1891); po prvé v Proz. div. 6. listopadu 1869 v překladu J. Drna (viz vysv. k str. 72). V oznámení před provedením hry praví se v Nár. listech 30. října (pravděpodobně Neruda): „Příští týden tedy ‚Gringoire'! Sice historie jen tak jednoduchého písničkáře, jakému se ve společenském životě ze zdvořilosti říká ‚básník', a k tomu písničkáře hodně hladového, jemuž hned na počátku hry pouhá večeře dělá mravní překážky, ale přec historie nad francouzský obyčej přísně myšlená a pracovaná. Už z toho tendence jakás vyšší vysvítá, že spisovatel hru svou věnoval Victoru Hugovi. Mimo vše podal i dobrou studii dějinnou z doby Ludvíka XI. a holiče jeho Olliviera de la Daine — někdy bývají holičové v dějinách zrovna tak důležitými faktory jako ti výš."; *Milostpaní šla spat* — jednoaktová veselohra od franc. dramatiků Eugena Grangé (1810—1887), autora i spoluautora mnoha vaudevillů, dramat a operet, a Jeana Leona Bernarda (1785—1858), herce; po prvé v Proz. div. 6. listopadu 1869 v překladu A. Suka; *Haynau* — Julius Jakob H. (1786—1853), rakouský vojevůdce, který byl od r. 1849 zemským správcem v Pešti a pronásledoval

tam krvavým způsobem odpůrce rakouské monarchie; *Cayenne* — francouzská Guyana v Americe, kde byla v r. 1852 zřízena trestanecká osada; *vložené básně* — Balada o oběšených a Balada o chudých;

96: *Souboj v Krči* — viz vysv. k str. 72; *Panenské sliby* — aneb Magnetismus srdce, veselohra v pěti jednáních od Alexandra Fredra (viz vysv. k str. 19); po prvé v Proz. div. 10. listopadu 1869 v překladu Emanuela Vávry; o „*Pomstě*“ viz str. 182;

97: *Orfeus v podsvětí* — kritika představení z 30. listopadu; v novém překladě po prvé v aréně na hradbách 15. září 1869;

98: *Lišák a Smola* — aneb Veselí tuláci, fraška ve čtyřech odděleních od něm. komika a autora frašek Gustava Rädra (1810—1868), která byla už dříve pod názvem Kos a Masojídek uvedena v divadle plzeňském a téhož roku v aréně ve Pštrosce; po prvé v Proz. div. 2. prosince 1869 v překladu J. Hanuše-Böhma (viz vysv. k str. 13) a ve prospěch režiséra Chramosty; *Arria a Paetus* — historický obraz v pěti jednáních od Josefa Wenziga (viz vysv. k str. 51); po prvé v Proz. div. 6. prosince 1869;

100: *Levoboček* — po prvé v Proz. div. 9. prosince 1869 ve prospěch Josefiny Čermákové; *Armida* — opera něm. skladatele Christopha Wilibalda Glucka (1714—1787), na české scéně od r. 1866; *kladderadatschián* — autor povrchních frašek (podle vydavatele berlínského humoristického časopisu Kladderadatsch Davida Kalische; viz vysv. k str. 23);

101: *scirocco* — horký jihovýchodní vítr, který vane ve Středomoří; *Děti lásky* — román od něm. spisovatele Eugena Suea (1804 až 1859), který svými romány bojoval proti současnému společenskému řádu; později byl též zdramatisován; *griseta* — franc. chudá dívka, žijící ve volném svazku s milencem;

102: *Theatralia — dětinská* — O Nerudově péči o dětská představení viz i vysv. k str. 31. Také na počátku nové sezóny vystoupily Nár. listy v jejich prospěch pasáží, jejímž autorem je pravděpodobně rovněž Neruda: „Tyto dny tázal se někdo v parketu: ‚Prosím vás, což už se nebudou opakovat ty krásné hry dětské? — Já vždy při nich slzel radostí!‘ — ‚Nevím,‘ zněla stručná odpověď. — ‚A proč nebyla nějaká v aréně?‘ — ‚Dvaatřicet zkoušek na ni bylo, potřebovali jen jednu ještě hudební a ta už »nemohla« prý být — šlo tedy všechno tam, kam u nás v českém životě velmi často »všechno« jde!‘“ — Velké obecenstvo mělo rozhodně potěchu z her těch, v malém obecenstvu (českém i německém) byla hotová revoluce a byla by zas, kdyby třeba — Wirsing hry ty znova zařídil, a přec! Dětské hry měly věru jen několik nepřátel, a to mezi tichošlápky, kteří se báli, že by dítě mohlo se naučit morálce i odjinud než z katechismu; po tichošlápcích arci mluvili i jiní, že prý se dítě ‚lhát naučí‘ atd. Pěkný pojem o dítěti vůbec, které

zajisté co nejupřímněji při všem myslí, co třeba hravě představuje! Když hravá fantasie dítěte vidí v každém dřívku třeba generála, učí se také lhát? A není dobře dát hravosti jeho fantasie na příklad onen směr, jaký se jí v Pravdových kusech dává?"; — kritika se týká odpoledního představení v Proz. div. 16. prosince 1869, kdy měly premiéru hry *Král liliputánský*, „velká původní hra pro děti se zpěvy, hudbou a tancem" v jednom jednání s předehrou a dohrou od Františka Pravdy (viz vysv. k str. 31) a s hudbou Hřímalého, a *Matčina píseň*, „hra dítek v jednom jednání se zpěvem", volně zpracovaná H. J. Grunertem; *Putlitzův* „*Zaklený princ*" — správně Zaklený princ aneb Ševcovská dobrodružství od něm. spisovatele Johanna Plötze (1786—1856), po prvé ve Stav. div. 26. září 1852 v překladu Antonína Háka (viz i Obrazy života, 77); látka je vzata z Pohádek tisíce a jedné noci;

103: *malgré lui* — proti své vůli; *Faust* — viz též Div. III, 44; *Dryáčnictví* — jednoaktová veselohra Eugena Scriba; po prvé v Proz. div. 18. prosince 1869 v překladu A. Suka; *Dawison* — Bogumil D. (1818—1872), něm. herec polskožidovského původu (viz i Div. III, 44); *Mustervorstellungen* — vzorná představení;

104: *aproximativní* — přibližný; *Kolár starší* — hrál Mefista; *Šimanovský* — v titulní úloze; *na pí Malou působily poněkud ferie delší* — hrála Markétku; vystoupila po sedmiměsíční přestávce (po narození děcka); *Gavaut, Minard a spol.* — tříaktová fraška od Edmonda Gondineta (1828—1888), franc. dramatika, autora řady vaudevillů a komedií; po prvé v Proz. div. 23. prosince 1869 v překladu J. Drna (viz vysv. k str. 72) a ve prospěch Mošny;

105: *Liegert* — František L. (1803—1881), Němec, pův. pražský obchodník, pak divadelní ředitel, v letech 1864—1865 byl ředitelem českého divadla;

106: *Epilog v pekle* — deklamátorní žert o Silvestru od J. J. Kolára; po prvé v Proz. div. 31. prosince 1869; *Romeo a Julie* — po prvé ve Stav. div. 3. dubna 1853 v překladu Františka Douchy (viz vysv. k str. 21); týká se představení 3. ledna 1870 ve prospěch Magdaleny Hynkové, která hrála kojnou; o Julii *Malé* viz Div. II, 216, III, 309; *dávnější nenucenost* — viz vysv. k str. 104;

107: *karmoazínový* — z tkaniny zbarvené karmínově; *Sardouova Vlast* — historické drama v pěti jednáních od Victoriena Sardoua; po prvé v Proz. div. 9. ledna 1870 v překladu Emanuela Vávry a režii J. J. Kolára. Pařížská premiéra hry byla 18. března 1869 a zprávu o ní přinesly Květy 22. dubna t. r. O ohlasu hry svědčí pak zprávy z Květů 29. dubna a 25. listopadu 1869. Po pronikavém úspěchu pařížské premiéry se hra začala záhy objevovat na ostatních evropských scénách a koncem roku se konaly přípravy i pro pražskou premiéru. Tyto přípravy komentovaly Nár. listy, nepochybně perem Nerudovým, už 29. listopadu

slovy: „Úlohy Sardouovy ‚Vlasti' jsou již rozdány, ale ne všechny, neboť po přibrání všech, ‚kdož vůbec mluvit umějí', — třebaby špatně, zbylo ještě osm úložek. Když už chtěl mít Sardou tolik osob, mohl psát také už pro nemluvňátka! Dekorace nové k ‚Vlasti' malují se tak pilně, že při prvním představení budou už jen tak trochu mokry." Za zdárný postup příprav bojuje opět 11. prosince v Nár. listech poznámka, asi také Nerudova: „Čtená zkouška Sardouovy ‚Patrie' už včera se odbývala, panuje ale všeobecný a odůvodněný strach, že při známé energii našeho intendanta a zrovna kouzelně rychlém štětci našich malířů nebudou dekorace as hodně dlouho hotovy."

112: *bratrovrah Spurný* — narážka na bratrovraždu r. 1869 v Poštovské ulici a následující nato přelíčení proti Spurnému u pražského soudu;

113: *Antoinetta ve „Starých mládencích"* — viz vysv. k str. 129;

114: *bigoterie* — pobožnůstkářství;

115: *paralysovat pí Peškovou* — v úloze Emilie Minardové; nedávat Peškové role bylo jedním z prostředků boje divadelní správy proti ní (viz i str. 141);

116: *Cherubini* — Maria Luigi Ch. (1760—1842), italský hudební skladatel; *Lindpaintner* — Peter Joseph L. (1791—1856), něm. hudební skladatel; *Herold* — Edvard H. (1820—1895), akad. malíř, který maloval také dekorace pro Proz. div.; *Šašek Jiříka z Poděbrad* — tříaktová veselohra; po prvé v Proz. div. 17. ledna 1870 ve prospěch režiséra Kolára ml. Nár. listy 7. listopadu 1869 komentují (patrně Neruda) Sabinovo zadání hry Proz. div. slovy: „Na Karla Sabinu zcela ti zapomínají, kteří z komanda musí chválit Jeřábky, Pflegry atd. vzdor tomu, že na příklad ‚Cesty veřejného mínění' proti ‚Inserátu' jsou jako výroční vtip copatého kantora proti humóru při šampaňském! Sabina je ale literát broušený, zná, že literární historie ještě jakživa nikoho neumlčela proto, že toho na ní vyprošoval ten nebo onen „——", nezoufal si tedy, nýbrž šel a odevzdal včera ředitelstvu divadla novou původní a historickou veselohru tříaktovou ‚Šašek pana Jiřího z Poděbrad'. Už prý se Sabina těší na ty nadávky, kterých utrží." O Sabinově *Inserátu* (Proz. div. 2. června 1866) viz Div. III, 117, o *Černé růži* (tamtéž 14. listopadu 1867) viz Div. III, 260; *je dosti Spartánem* — ve starověkém řeckém státě Sparta bývalo zvykem, že po narození dítěte se rozhodovalo, zda bude ponecháno na živu, či jako neschopné života bude odloženo na úpatí pohoří Taygeton;

117: *Pro a proti* — jednoaktová veselohra od Octava Feuilleta (viz vysv. k str. 88); po prvé v Proz. div. 29. ledna 1870 v překladu Antonína Puldy; *proverb* — krátký výstup, salonní hříčka;

118: *Veřejné mínění* — Les Effrontés (doslova Nestoudní), veselohra

v pěti jednáních od franc. spisovatele Emila Augiera (1820 až 1889); po prvé v Proz. div. 11. února 1870 v překladu J. Počátteckého (viz vysv. k str. 58) a ve prospěch Karla Poláka; *Šamberková* — byla představitelkou úloh heroických;

119: *Vernouillet* — hrál jej Šamberk; *Vlast* — viz str. 107; nové obsazení hry doporučoval Neruda již 13. ledna 1870 (str. 115) a zmiňují se o něm také Nár. listy 31. ledna t. r. v poznámce zřejmě Nerudově: „‚Vlast' koná výborně kasovní i dramatický svůj úkol. Myslíme, že ředitelstvo ještě několikráte ji předvede, než se přikročí kvůli výnosné změně k novému zas obsazení." K novému obsazení pak došlo v únoru a Nár. listy se o něm zmiňují 19. února poznámkou také pravděpodobně Nerudovou: „‚Vlast' je přece nyní znovu obsazena. Dolores — paní Malá, Alba — pan Kolár st., Rysoor — pan Šimanovský, Carloo van der Noot — pan Šamberk atd. Stalo se trochu pozdě a trochu brzy. Líp by snad bylo nyní již nechat nové to obsazení na leto do Novoměstského nebo na příští zimu k nové sezóně."; *pohostinské hry sl. Bubeníčkovy* — Emilie Bubeníčková, zpěvačka českého původu, která působila převážně na cizích scénách; vystupovala v Proz. div. pohostinsky v lednu až červnu t. r.; *Dandini* — postava komorníka v opeře Popelka, která byla uvedena na českou scénu 4. února 1870; *Lev* — viz vysv. k str. 66;

120: *Jidáš od roku 1741* — aneb Francouzové v Praze; „obraz ze života ve třech jednáních se zpěvem a dohrou" od Antona Langra (viz vysv. k str. 53): po prvé ve Stav. div. 17. ledna 1858 v překladu J. Sl. Haštalského (vl. Vincence Vávry, 1824—1877), spisovatele a novináře, spolupracovníka Nár. listů, který překládal hlavně Huga, Schillera a Molièra, a s hudbou Franze von Suppé, a dále v r. 1863 (viz Div. II, 175); týká se představení 17. února; *Lékař své cti* — Calderon byl uveden na českou scénu r. 1868 dramatem Sudí zalamejský (viz str. 21) a v r. 1869 hrou Život pouhý sen (viz str. 56); překlad hry byl pořízen J. J. Stankovským podle něm. zpracování A. Westa (viz vysv. k str. 23 a 56), při čemž překladatel nepřijal všechny Westovy úpravy, ale přihlížel i k originálu; *mikrokosmos* — svět v malém jako obraz světového celku;

121: *κἀτ'ἐξοχήν* — (katexochén) ve vlastním slova smyslu; *ošklivý mouřenín* — viz vysv. k str. 17; *infant* — titul princů ve Španělsku;

122: *seguidilla* — krátká lidová básnická skladba;

123: *Snědl jsem svého přítele* — jednoaktová fraška od franc. dramatiků Xaviera, Varina a Boyera (viz vysv. k str. 74); po prvé v Proz. div. 1. března 1870 v překladu J. Drna (viz vysv. k str. 72);

124: *Don Gutierre, lékař své cti* — viz str. 120; *Sen v noci svatojanské* — viz vysv. k str. 21; *Sakuntala* — drama indického básníka Kálidásy z počátku 5. stol.; *Othello Iry Aldridge* — viz vysv. k str. 17;

triumf v slohu veselohernim — ve veselohře Pro a proti a v Sálickém zákonu (viz i str. 117 a 43);

125: *kumpanie ostrých hochů* — hráli Šamberk, Kolár ml., Frankovský, Mošna a Pulda; *Opět Ostrovský* — 10. března 1870 bylo uvedeno po prvé v Proz. div. Ostrovského drama v pěti jednáních Bouře v překladu Emanuela Vávry; o Ostrovském na české scéně viz vysv. k str. 52; *nihilismus* — hnutí odmítající historické hodnoty vytvořené lidstvem, na př. v kulturním dědictví, a především odmítající trvající společenské řády a všechny morální zákony; termín se v Rusku rozšířil hlavně v literárním životě v šedesátých letech v souvislosti s Turgeněvovým románem Otcové a děti (1862), kde hrdina díla je nazván nihilistou a je typickým představitelem odpůrců starých forem šlechtické společnosti;

128: *Skeptikové* — hra byla ohlášena na 18. března, ale po prvé provedena až 21. března 1870 v Proz. div. v překladu J. J. Kolára a ve prospěch F. F. Šamberka: *Jeden se jmenuje Feuillet, druhý Augier...* — viz o Feuilletových hrách Montjoye (Div. II, 383 a III, 158) a Zakletá slečna (Div. III, 326), o Augierově činohře Pavel Forestier (tamtéž 312) a o Dumasově Levobočku (zde str. 100); *item* — rovněž; *in dulci iubilo* — ve sladkém plesání;

129: *Gerstenberg* — Heinrich Wilhelm von G. (1737—1832), německý spisovatel; jeho Ugolino je truchlohra s drastickými obrazy otce a synů, kteří umírají hladem ve vězení; *Sardou* — viz na př. o hře Spekulant a jeho rod v Div. III, 80; *Verlagsbureau* — nakladatelská kancelář; *vláda Napoleonidův* — od r. 1804, kdy se Napoleon I. stal franc. císařem, obklopoval se on sám a potom i jeho monarchističtí nástupci novou dědičnou šlechtou, která byla převážně aristokracií peněžní a ostře se lišila od dřívější aristokracie feudální; „*krásná Magelona*" — hrdinka středověkých rytířských románů, krasavice, o niž se pro její spanilost ucházelo mnoho rytířských nápadníků; *Staří mládenci* — viz vysv. k str. 156; *Antoinetta* je typ mladé, nezkušené, naivní dívky;

130: *Barvíř a jeho blížence* — tříaktová fraška od Johanna Nestroye (viz vysv. k str. 28); po prvé v Proz. div. 26. března 1870 v překladu Eduarda Pokorného (1818—1855) a s hudbou Adolfa Müllera (1801—1886), pův. herce, pak kapelníka v divadle na Vídeňce, autora hudby k fraškám Anzengrubrovým (viz vysv. k str. 170) a Nestroyovým; *Srdce a duch* — aneb Svoji k svému, dvouaktová veselohra od dr J. Lederera; po prvé v Proz. div. 28. března 1870 v překladu J. St. a ve prospěch Peškové; dramaturg Bozděch nechtěl hru zařadit do repertoáru, a když k tomu přece jen došlo, odmítl vypomoci při její úpravě, a tak byla hra sehrána bez škrtů, kterých by bylo bývalo zapotřebí; *Sládek prestonský* — opera od franc. skladatele Charles Adolphe Adama (1803—1856), uvedená na českou scénu po prvé v r. 1867;

131: *féerie* — viz vysv. k str. 23; *ad oculos* — před oči, zde ve smyslu podávat důkazy; *kriminál na všeliká extempore* — narážka připomíná záplavu tiskových procesů v té době a pokutování herců, kteří do svých úloh vkládali poznámky s časovými narážkami; *penale* — peněžitá pokuta; snad největšího penale do té doby se dostalo u českého divadla tenoristovi Veckovi, který měl zaplatit 2000 zlatých v náhradu za to, že odešel k něm. divadlu v Praze;

132: *Grund* — Arnošt G. (1844—1918) odešel v březnu 1870 k divadlu ve Vratislavi; *Dunovský* — Jan D. (1836—1912) debutoval na scéně Proz. div. 7. dubna 1870; *Gerbič* — František G. (1840—1917), původem Slovinec, studoval na pražské konservatoři a v únoru 1869 byl ředitelstvím Proz. div. vyzván k pohostinským vystoupením. Dostalo se mu velmi příznivého přijetí, avšak přesto nebyl angažován a v srpnu 1869 se vrátil do své vlasti. Gerbičovo angažmá ztroskotalo proto, že ředitelství doufalo, že se mu podaří zabránit odchodu Grundovu; *Carloo van der Noot* — hrdina Sardouovy truchlohry Vlast (viz str. 113); *Lev* — viz vysv. k str. 66; *Šebesta* — Vojtěch Š. (1844—1880; pocházel z Vodňan a byl tam pův. kominíkem) byl už koncem šedesátých let nespokojen se svým působením u českého divadla, kde prý se nemohl dost uplatnit vedle Josefa Lva a kde nebylo vyhovováno jeho finančním nárokům. Naposledy vystoupil 7. dubna 1870 a přešel pak k něm. divadlu v Praze. Jeho odchod byl srovnáván s Veckovým odchodem k témuž divadlu v r. 1865 a v obou činech viděna zrada národního umění; *Novák* — Jan N. setrval v souboru Proz. div. jen dva roky a odešel pak ke společnosti Švandově; *kasiňák* — příslušník společnosti shromažďující se v pražském německém společenském středisku Casinu v Jungmannově ulici; *na Ovocný trh* — do Stav. div., tehdy německého; *Paleček* — Josef P. (1842—1913) byl pro své vynikající umění záhy středem pozornosti cizích divadel. Už v r. 1868 se mu dostalo nabídky od dvorního divadla ve Vídni, ale P. ji tehdy odmítl, odpověděv, že jeho ctižádosti dostačí úplně, bude-li moci své síly věnovati vlasteneckému ústavu českému. V r. 1869 pak byl pozván do Ruska a po nesmírném úspěchu se tam brzo rozhodlo o jeho odchodu z Proz. div. V Praze vystoupil naposled 11. dubna 1870;

133: *i megliori sono fuori* — lepší jsou venku; *Dobš* — Václav D. (1846 až 1902) debutoval 18. února 1870; po tříletém působení na české scéně pak odešel k něm. pražskému divadlu; *v lůně jejím vře ledacos* — výbor divadelního družstva tehdy řešil otázku divadelní správy a uvažoval o možnosti postavit v čelo divadla uměleckého ředitele, který by odstranil složitost dosavadního dvojího vedení, jednak v činohře, jednak v opeře (viz i str. 135); *strike* — stávka; *co komorná Marie* — v Shakespearově veselohře Večer tříkrálový; *dle senatus consultu* — podle usnesení nejvyššího shromáždění

představitelů římské státní moci, zde podle usnesení výboru; *co se všechno s pí Peškovou dělo* — Od návratu J. J. Kolára do Proz. div., kde se ujal po Švandovi ze Semčic (viz vysv. k str. 60) vrchní režie, panovalo mezi Eliškou Peškovou a Kolárem st. napětí pro dřívější Kolárovy neshody se Švandou. Peškové byly zprvu úmyslně dávány úlohy, které nepatřily do jejího oboru, úlohy, které jí náležely, byly svěřovány jiným silám a byla zatlačována do pozadí. Pešková poslala ředitelství divadla stížnost a projevila ochotu, že za stávajících okolností raději odstoupí. Nebylo jí však odpověděno. Když si pak Švanda najal v r. 1869 na letní sezónu pro svou společnost arénu ve Pštrosce a Pešková, dostatečně nezaměstnávaná, vystupovala častěji pohostinsky v souboru svého muže na venkově, dosáhlo nepřátelství Kolárovo takového stupně, že r. 1870 byla Pešková propuštěna; *circulus vitiosus* — začarovaný kruh; *Kaška* — viz vysv. k str. 23; *Lapil* — Jan L. (vl. jm. Roštlapil, 1816—1867) působil na českém divadle v letech 1842—1864; vynikl především v postavách dobromyslných otců; *estimační* — oceňující; *persona grata* — oblíbená osoba;

134: *Pražští studenti na prázdninách* — „obraz ze života se zpěvy" ve třech jednáních od něm. básníka, dramatika a herce Karla Haffnera (1804—1876), autora frašek v duchu Raimundově (viz vysv. k str. 67); po prvé v Proz. div. 25. ledna 1863 v překladu J. S. a s hudbou Ad. Müllera (viz Div. II, 62); znovu na scéně 22. dubna 1870 ve prospěch Frankovského a 24. dubna jimi byl zahájen provoz v aréně na hradbách; *Jenom ne písemně!* — po prvé v Proz. div. 25. dubna 1870; předešlými hrami míněna fraška A přece (viz str. 46) a Krejčí a švec (viz str. 70);

135: *Kocour a kočka* — aneb Nová Praha v Americe, fraška od Karla Sabiny s hudbou Hřímalého; po prvé 22. července 1870 v aréně na hradbách; *Zde je žebrota zapovězena* — veselohra od Fr. V. Jeřábka; po prvé 25. července 1870 v aréně na hradbách, současně poslední benefiční vystoupení Peškové (o jejím odchodu viz str. 140); *po delším odpočinku* — od května do června 1870 byl Neruda na cestě po východní Evropě; místo něho psal divadelní referáty Hálek; *Kolár st.* — jeho činnost byla tehdy zaměřena na práci vrchního režiséra; *Bozděch* — dramaturg divadla, viz i vysv. k str. 53; *Strakatý* — Dr Jan S. (1835—1891), který od počátku šedesátých let působil ve Sboru pro postavení Nár. div. a byl jedním ze zakladatelů Umělecké besedy, byl na jaře roku 1870 zvolen uměleckým ředitelem Proz. div. Jeho úkolem bylo uvést v soulad práci české opery a činohry a zamezit v budoucnosti různorodým zájmům a vlivům, které v divadle uplatňovaly jednotliví členové družstva i souboru;

136: *Chňap—Lap—Šňůra* — fraška od franc. spisovatelů Goguenarda a Fronvilla; po prvé 7. června 1870 v aréně na hradbách v pře-

kladu a úpravě J. J. Kolára; *aproximativní* — přibližný; *bonvivantský* — lehkomyslně žijící; *už jsme nechali... odejít* — viz na př. vysv. o Gerbičovi k str. 132;

138: *requiescat* — odpočívej; *Pešková odstupuje* — viz str. 140; *Bandité* — Offenbachova opereta ve třech jednáních na text Meilhaca a Halévyho (viz vysv. k str. 58 a 92); po prvé 30. července 1870 v aréně na hradbách v překladu Emanuela Züngla a režii Kolára ml.; z jiných Offenbachových operet se v Proz. div. hrály Orfeus v podsvětí, Dafnis a Chloe a Čarovné housle; *starý, nerozvodněný text* — viz str. 29 a 97;

139: *Kupkova* — Anna K. (1848—1903) zastávala do té doby hlavně obor zpěvaček subretních; zde hrála Fiorelu, dceru Falsacappovu; *Geistinger* — Marie G. (1836—1903), která působila od r. 1865 ve Vídni původně také v úlohách subretních, proslula později jako interpretka titulních rolí v Offenbachových operetách Krásná Helena a Velkovévodkyně z Gerolsteinu;

140: *Divadelní* — Eliška Pešková debutovala 9. ledna 1849 v soukromém divadle u sv. Mikuláše a byla téhož roku angažována J. K. Tylem do českého souboru Stav. div., kde vystoupila po prvé jako stálý člen ve veselohře Charlotty Birchpfeiffrové Stefek Langer čili Štěpán z Hlohova 13. září 1849 v tehdy nově postavené aréně ve Pštrosce. Věnovala se také od r. 1854 překladatelské práci (viz i str. 359) a práci pedagogické: jejími žákyněmi byly na př. Malá a Čermáková. Hlavním důvodem k odchodu bylo osobní nepřátelství J. J. Kolára k Peškové, které Pešková pociťovala citelně hned od návratu Kolárova do Proz. div. v r. 1866; po tříměsíční výpovědi vystoupila Pešková naposled 25. července v aréně na hradbách v Bozděchově hře Z doby kotilionův; přešla pak do divadelního souboru svého muže Švandy ze Semčic, který tehdy už po druhé najal pro letní sezónu arénu ve Pštrosce;

141: *když začato u nás pěstovat veselohru vyšší* — od let 1864—1866, kdy byl dramaturgem divadla Pavel Švanda (viz vysv. k str. 60); *Hynková* — byla představitelka oboru matek z lidu; *pí Malá, pí Frankovská...* — Malá byla především představitelkou tragických hrdinek, Frankovská úloh lidových her a Čermáková působila tehdy hlavně jako naivní milovnice; *regiment* — zde správa, režim;

142: *Kassandra* — podle starořeckého bájesloví byla nadána schopností předvídat budoucnost, avšak Apollo, který ji učil věštbě, způsobil, že vše, co řekla, bylo pokládáno za nepravdu; *společnost plzenského divadla* — soubor Švandy ze Semčic; o poměru pražského a plzeňského divadla mluví v Nár. listech 13. ledna 1870 zpráva, stylisovaná pravděpodobně Nerudou: „Přes Plzeň začíná již přicházet osvěžení našeho jeviště. Již leckterá přišla odtamtud dobrá hra a dobrá síla. Připomínáme manžely Frankovské. Dnes vystoupí

plzeňský barytonista p. Novák, zakrátko prý zas tamější basista p. Dobš. Nechť také pražské divadlo vysílá zas podporu do Plzně, žádá toho rozum umělecký i — politický.“; *Heintzová* — Albína H., působila nejprve ve Stav. div., později se uplatnila na něm. divadle ve Štyrském Hradci a v Mnichově;

143: *Tři doby země České v Komárově* — „humoristické obrazy z nejnovější historie se zpěvy ve třech odděleních“ od Fr. V. Jeřábka, od něhož již byly na české scéně uvedeny hry Zde je žebrota zapovězena (viz str. 135), Cesty veřejného mínění (viz vysv. k str. 36); na tuto Nerudovu kritiku reagoval Jeřábek ve staročeském orgánu Pokrok 23. srpna takto: „Teprv nyní byl jsem upozorněn na zničující recensi, již Národní listy uveřejnily o mojí fraškovité divadelní hře ‚Tři doby země České v Komárově‘. Zasvěcenějšímu obecenstvu jest za našich nynějších neutěšených poměrů známá asi mravná a estetická cena divadelních kritik, zvláště když propuštění vysloužilci dramatické literatury si v nich zchlazují žáhu, a poněvadž mimo to na frašku ‚Tři doby‘ sám žádné váhy nekladu, neztrácel bych slova o řádcích v Národních listech, kdyby tamní recensent byl v nich neporušil anonymitu, divadelní cedulí jmenu mému garantovanou. Ježto však s takovýmto taktem v našich veřejných listech pěstují zákony slušnosti, v celém vzdělaném světě uznané, nezbývá mi k ochraně mé spisovatelské cti než faktické poopravení recense v NL, pokud je povinná skromnost dramatického spisovatele vůči veřejnosti připouští. Budiž mi tedy dovoleno konstatovati faktum — o němž laskavost páně recensentova v NL bezpochyby pozapomněla se zmíniti —, že fraška ‚Tři doby země České‘ byla za tři po sobě jdoucí představení od obecenstva přijata velmi vlídně a s opětovaným potleskem. Spisovatel frašky ‚Tři doby země České v Komárově‘.“ — Nár. listy 24. srpna přinesly v rubrice Literatura a umění odpověď Nerudovu: „Ješitnost spisovatele propadlé frašky ‚Tři doby země České‘ zapomněla se až na dětínské zasláno uveřejněné ve včerejším Pokroku. Zakládaje sobě na tom, že obecenstvo české, které ještě žádný původní kus nevysyčelo, s toutéž šetrností zachovalo se i k politováníhodné práci jeho, polemisuje spisovatel ve prospěch dítěte svého — a nás ani nenapadne, abychom se pouštěli v dišput se spisovatelem nešťastným. Jen to mu pravíme, že nemáme času a chutě, abychom o každém škváru psali třikrát, že neklade-li on sám na svou práci žádné váhy — jak tu praví —, neměl se ani opovážit podat ji obecenstvu, a že bývá samovolné ‚vysloužilství‘ neskonale rozumnější než aktivnost tak trapně a nevýslovně chudá, jak se jeví v jeho ‚Žebrotě‘, ‚Třech dobách‘ atd. Takto kladem toho obrovského trpaslíka celého klidně ad acta.“ — Na tuto Nerudovu noticku reagoval Jeřábek v Pokroku 25. srpna: „Panu

Janu Nerudovi, divadelnímu recensentu Národních listů. Pane recensente! Jsem příliš slabý, abych se s Vámi pouštěl v diskusi vzdělaného člověka důstojnou. Mně záleží na úsudku čestných a slušných lidí, kdežto Vy, pane, podobných štrapací už nepotřebujete. Člověk, jenž se sám v literárních spisech svých, pro veřejnost určených, chlubil svou ‚arogancí a hrubostí' — spanilomyslnost to, která jen v našich chudinských poměrech je možná bez všeobecné diagnose zanedbaného vychování —, člověk takový mi patrně není duševně roven, abych s ním rozebíral obyčejné zákony slušnosti, ať nedím vyšší požadavky pravdy! Tedy opět jen jedno faktické poopravení, pane recensente! Vy opíráte své tvrzení, že moje vřelým potleskem provázená fraška ‚Tři doby' ‚propadla' na tom domnělém faktum, že ‚naše obecenstvo ještě žádný původní kus nevysyčelo'. Vás opouští povážlivě paměť, pane Nerudo! Váš kus vysyčelo naše obecenstvo v plném a nepochybném toho slova smyslu. Spisovatel frašky ‚Tři doby země České v Komárově'." — Neruda odpovídá 26. srpna v Nár. listech následujícím zaslánem: „Pan Fr. V. Jeřábek pořád ještě myslí, bude-li dlouho tvrdit, že fraška jeho ‚Tři doby země České' našemu obecenstvu se líbila, že obecenstvo už z milosrdenství konečně tomu přece uvěří. Odporučuju ho vřele milosrdenství tomu! Jeho rozčílení stále roste, a místo aby byl přemýšlel a uznal alespoň objektivnost mého úsudku, spáchal už zase druhé zasláno proti mně. Měl bych bohužel nesmírně mnoho co dělat, kdybych prováděl dlouhé hádky s každým spisovatelem nějaké propadlé frašky české, také nehodlám se stát spolupracovníkem páně Jeřábkovým při jeho snaze, aby stůj co stůj o jeho frašce mluvilo se alespoň několik dní déle, neboť rozumím vtipu tomu a proto už se nepustím do polemiky. Pan Jeřábek praví doslovně sám o sobě: ‚Jsem příliš slabý, abych se pouštěl v diskusi vzdělaného člověka důstojnou', a takové tklivé přiznání také odzbrojuje. Divadelní recensent Národních listů." — Jeřábek pokračoval pak v polemice ještě dalším zaslánem v Pokroku 27. srpna, ale Neruda na nové urážky již neodpověděl; *propuštění vysloužilci dramatické literatury* — narážka na neúspěch Nerudových dramatických pokusů; — *Hermann Markgraf* (1809—1864), něm. spisovatel a literární historik; *scribifexující* — pisálkující;

144: *tura* — část tance; *beraubujou* — okrádají;

145: *Zatknut* — jednoaktová hra od Miroslava Krajníka (1850—1907), známého už v té době jako přispěvatele do Květů, Lumíra a Světozoru, kam psal pod různými pseudonymy převážně básně; později dosáhl uznání především svými překlady z jazyků slovanských a z franštiny, zejména překladem Bérangerových Písní; po prvé 9. srpna 1870 v aréně na hradbách; *Bandité* — viz vysv. k str. 138; *Krásné Gruzinky* — komická opera ve třech děj-

stvích; po prvé v Proz. div. 4. února 1866 v překladu Bedřicha Pešky (viz vysv. k str. 31); srov. též Div. III, 137;

146: *Černý Petr* — jednoaktová veselohra od něm. herce a dramatika Karla Augusta Görnera (1806—1884); po prvé ve Stav. div. 26. ledna 1862 v překladu Vlastimila Venkryla (pseudonym novináře Františka Vinklera, 1839—1899); viz i Div. I, Hlas 28. ledna 1863;

147: *Šantala* — aneb Všude dobře, doma nejlíp!, výpravná fraška ve třech jednáních zpracovaná na námět něm. spisovatele Karla Elmara J. Hanušem (viz vysv. k str. 13); po prvé v Nov. div. 22. září 1870 s hudbou A. Müllera a Hřímalého a ve prospěch režiséra Chramosty; dekorace byly od divadelního malíře Macourka a podle vzpomínky L. Quise „Řím činil dojem, jako by býval byl namočen do šmolky". Při závěrečné Marseillaise došlo k nadšeným projevům sympatií s Francií, která byla od července 1870 ve válce s Pruskem a utrpěla v září těžkou porážku u Sedanu; pražská policie okamžitě zakročila proti kusu a písni, neboť v nich viděla nebezpečnou provokaci a projev revoluční nálady (viz. o tom Nár. listy 25. září); *vada již jednou vytknutá* — viz str. 26—27;

148: *Libuše* — činohra v pěti jednáních od Zdeňka hraběte Kolovrata Krakovského (1836—1892), autora řady veseloher, z nichž některé byly přeloženy do němčiny a do ruštiny; po prvé v Proz. div. 5. října 1870; byla to první premiéra zimní sezóny, která byla zahájena již 29. září; *Sklenice vody* — viz vysv. k str. 46; jde o představení 30. září 1870;

150: *jeden z jmenovaných již pánů* — míněn J. J. Kolár; *Růžena a Růženka* — čtyřaktová veselohra od Charlotty Birchpfeiffrové (1800—1868), něm. herečky a autorky líbivých sentimentálních her, které většinou vznikly dramatisací románů a povídek nejrůznějších autorů; po prvé ve Stav. div. 24. prosince 1860 v překladu J. St.;

151: *Nepraví poctivci* — čtyřaktová veselohra od franc. spisovatele a dramatika Théodora Barrièra (1823—1877) a romanopisce Ernesta Capendu (1826—1868); po prvé v Proz. div. 25. října 1870 v překladu J. Počáteckého (viz vysv. k str. 58) a ve prospěch Jiřího Bittnera; *hry Feuilletovy...* — viz vysv. k str. 128;

152: *Diana* — Donna Diana, viz str. 23; *Salický zákon* — viz str. 43; *Smrt Valdštýnova* — viz vysv. k str. 85; *v posledním „Faustu"* — v představení 23. října 1870;

153: *Magelona, Dimitrij* ... — Magelona viz vysv. k str. 28; Dimitr Ivanovič od Břetislava Mikovce podle fragmentu Schillerova (Stav. div. 29. dubna 1855, viz Div. I), Záhuba rodu přemyslovského, tragedie od téhož (Stav. div. 9. ledna 1848) viz též Div. II, 470; *Kotiliony* — viz vysv. k str. 76;

154: *Takjest to na tom světě!* — po prvé v Proz. div. 9. listopadu 1870; o *Bratranci* viz str. 84, o *Vetterlové* srov. str. 146; *Služebník svého pána* — drama v pěti jednáních od Fr. V. Jeřábka; po prvé v Proz. div. 21. listopadu 1870 ve prospěch Malé. Thematika dramatu byla velmi aktuální: v severočeských textilních továrnách svárovské a haratické, které patřily něm. továrníkovi Liebigovi, zastavili na počátku roku 1870 dělníci celkem třikrát práci (15. ledna, 18. února a 30. března), žádajíce zvýšení mezd a odstranění pokut; poslední stávka byla za pomoci vojska krvavě potlačena. Úvodem se Neruda dotýká své kritiky Jeřábkovy hry Tři doby země České a polemiky vyvolané touto kritikou (viz str. 143 a vysvětlivky k ní);

155: *Montjoye* — Feuilletova pětiaktová komedie, po prvé v Proz. div. 21. července 1864 v překladu J. Zelenky, viz Div. II, 383; *Narcis* — hlavní postava stejnojmenného dramatu Brachvoglova, uvedeného po prvé ve Stav. div. 21. listopadu 1858 v překladu J. J. Kolára (viz Div. II, 487), typ rozervaného, úpadkového aristokrata z doby franc. revoluce; *lukulský* — podle římského státníka Luculla v 1. stol. před. n. l., jehož hostiny byly pověstné bohatstvím;

156: *Staří mládenci* — pětiaktová veselohra od Victoriena Sardoua; po prvé v Proz. div. 24. března 1865 v překladu J. V. Friče (viz Div. II, 553); *Mnoho přátel naše škoda* — čtyřaktová veselohra Sardouova, po prvé v Proz. div. 26. března 1863 v překladu R. Nápravníka (viz vysv. ke str. 72);

157: *tlumočník Dornenkrona* — Kolár st.;

158: *Zchudlý šlechtic* — dvouaktová veselohra od franc. dramatiků Dumanoira (1806—1865, vl. jm. Philippe François Pinel), autora a spoluautora řady dramat, komedií a zejména frašek, a Lafarga; po prvé v Proz. div. 3. prosince 1870 v překladu V. K.;

159: *Fernanda* — činohra ve čtyřech jednáních od Victoriena Sardoua; po prvé v Proz. div. 19. prosince 1879 v překladu Bozděchově a ve prospěch Šamberkové; *Feydeauova Fanynka* — román Fanny od franc. spisovatele Ernesta Aimé Feydeaua (1821—1873), který podává obraz mravní skleslosti a který byl zprvu kritikou odsuzován, že prý má znemravňující vliv; *slavnosti eleusinské* — ve starém Řecku náboženské obřady, do nichž pro větší působivost byly vkládány živé obrazy a dramatické výstupy; *hetéry* — kurtisány, požívající vážnosti pro svou krásu a duševní schopnosti; *kytharoidy* — nevěstky, zpěvačky a hráčky na kytaru, které byly najímány k obveselování stolovníků; *Mnoho přátel* — viz vysv. k str. 156; *Zamilované psaníčko* — ... na cestách, Sardouova veselohra v pěti jednáních, uvedená po prvé v Proz. div. 27. prosince 1863 v překladu Jos. Hlaváčka;

162: *Panna Orleánská* — po prvé ve Stav. div. r. 1838 v překladu Karla Simeona Macháčka (1799—1846); 8. ledna 1871 uvedeno

v novém nastudování (poslední nastudování bylo v r. 1863); z ostatních Schillerových dramatických děl byly již na české scéně uvedeny: Marie Stuartka (Stav. div. 1831 v překladu Šafaříka), Loupežníci (Stav. div. 25. října 1840 v překladu J. J. Kolára), Spiknutí Fieska v Janově (Stav. div. 8. ledna 1860 v překladu V. V. Haštalského), Ouklady a láska (Stav. div. 23. listopadu 1851 v překladu J. J. Kolára), Smrt Valdštýnova (viz vysv. k str. 85), Don Carlos (Stav. div. 6. listopadu 1853 v překladu K. Kl. Pünera), Vilém Tell (viz vysv. k str. 32); Malá debutovala v roli Panny Orleánské 3. května 1863; *Douška* — jednoaktová veselohra od Augiera; po prvé 30. prosince 1870 v překladu A. Horského; reprisa hry byla až 25. ledna; *německý ranhojič* — Schiller byl původně plukovním medikem; *mutatis mutandis* — s příslušnými změnami; *nynější poměry francouzsko-pruské* — Od července roku 1870 trvala válka mezi Francií a Pruskem (viz i vysv. k str. 147). Na počátku roku 1871 byla obležená Paříž pod ostrou pruskou palbou a nepřátelé se snažili přimět ji vyhladověním ke kapitulaci;

163: *Otec Guérin* — činohra v pěti jednáních od Emila Augiera; po prvé 19. ledna 1871 v překladu J. Počáteckého (viz vysv. k str. 58); podle zprávy České Thalie byla hra uvedena již na počátku ledna 1870 mezi nejbližšími novinkami divadelního repertoáru. Augier byl již znám z her Škaredá sestra (Nov. div. 1. května 1862 v překladu F. L. Riegra, viz. Div. I, 3. května 1862), Pavel Forestier (Proz. div. 17. března 1868 v překladu R. Nápravníka, viz Div. III, 312) a Douška (viz str. 162);

165: *nahradit pí Peškovou* — o odchodu Peškové z Proz. div. viz str. 140;

166: *Dr Lumbe a dekorace* — Nedbalost o potřeby divadla kritisovaly Nár. listy ještě několikrát, zejména 18. dubna 1871, poznámkami stylisovanými pravděpodobně Nerudou: „Náš pan intendant, jenž snad jen proto divadlo navštěvuje tuze málo, abychom alespoň jednu věc měli, pro kterou mu můžem býti vděčni, vydal k ředitelstvu zase obrněný přípis. Týká se a) malovaného prospektu pro ‚Kupce benátského', b) píšťaly — Papagenovy v ‚Kouzelné flétně'. Prospekt prý je tuze chatrný a píšťala prý nesouzvučí s ostatními nástroji a předepsaným laděním. Pováží-li člověk, že prospekty má dát intendance malovat sama a prospekt zmíněný že vzdor žádosti ředitelské, už před rokem podané, nebyl z inventáře vymazán a jiným nahražen, dále že píšťala Papagenova patří k hudebním nástrojům, jež opět mají se opatřit intendancí, zůstane zrovna rozum stát, pročže intendance samé sobě přípisy svými dělá ostudu. Budoucně nejspíš zašle přípis zas stran starých bubnů v orchestru, o kteréž ředitelstvo také již celý rok žádá. Když se potřebuje nyní dobrých bubnů, musí kapelník někde se je vypůjčit z kostela — je to pravdě až nepodobné, a přece

pravda! Ale myslíme, že by i ty staré bubny stačily na vybubnování pana intendanta, který v přípisu svém také dělá rozdíl mezi ‚požadavky umění' a ‚požadavky českého obecenstva'. „*Národ sobě*" — K oživení sbírek na Nár. div. vydal Sbor pro postavení Nár. div. r. 1870 provolání vyzývající ke krejcarovým sbírkám; v Praze a po celé zemi se měly veškeré scházející se společnosti ustanovit na tom, aby každý z jejich členů přispěl denně krejcarem na Nár. div. Tak se také utvořila v pivovaře u Bílé labutě na Poříčí společnost, která se rozhodla věnovat pokuty za každé chybně pronesené slovo, za dokázanou lež a veškeré karetné na stavbu divadla (podle Nár. listů 18. ledna 1871), čehož použil Tagesbote aus Böhmen, pražský něm. šovinistický deník, aby zesměšnil krejcarové sbírky 19. ledna t. r. notickou končící slovy: „Čím více se bude lhát, tím krásnější bude ‚ctihodné' české divadlo."; *Tedesco* — Ludwig T., něm. lékař v Praze, od r. 1861 zemský poslanec;

167: *alt und grau...* — starý a šedivý z rozkoše dívání; *Robert ďábel* — opera Meyerbeerova, od r. 1868 jedno ze stěžejních čísel repertoáru; *Hentzova* — viz vysv. k str. 23;

168: *fišpan* — kostice; *Della Rosa* — viz str. 169; *Vlast* — viz str. 107; týká se představení 22. ledna;

169: *Della Rosa* — aneb Poslední Rožmberk, truchlohra ve čtyřech jednáních od Gustava Pflegra Moravského (1833—1875); po prvé ve Stav. div. 5. ledna 1862. Její znovuuvedení bylo ohlašováno již od ledna 1870;

170: *Nostitz* — Albert František hrabě N. (nar. 23. srpna 1807) zemřel 25. ledna 1871; *Farář z podlesí* — Der Pfarrer von Kirchfeld, obraz ze života ve čtyřech jednáních od něm. spisovatele L. Grubra (1839—1889, vl. jm. Ludvík Anzengruber), autora lidových dramat a povídek; po prvé 26. března 1871 v Proz. div. v překladu J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23) a ve prospěch režiséra Kolára ml. Z ostatních Grubrových prací byl u nás nejvíce znám jeho Sedlák křivopřísežník (Proz. div. 26. března 1872);

171: *v manýře Bergově* — viz vysv. k str. 53; *Rosegger* — Peter R. (1843—1918), významný lidový vypravěč ze Štýrska, autor Povídek ze Štýrska; jeho oblíbenou thematikou byly vztahy hochů a dívek, mladých a starých, chudých a bohatých, věřících a nevěrců; *alpa* — vysoká hora; *Světlá* — viz i Nerudovu kritiku Vesnického románu v Nár. listech 27. ledna 1869 a zde str. 81; *Björnson* — Björnstjerne B. (1832—1910), norský spisovatel, tvůrce proslulých selských novel (vyšly v r. 1857), které původností látky a zpracování dosáhly velkého ohlasu;

173: *volksstückmässig* — jak se patří na lidový kus; *Hřímalý* — viz vysv. k str. 21;

174: *Škoda té zábavy!* — v době od 13. února do 1. března 1871 hostovala v Praze mladá zpěvačka z italského divadla Carlo Felice Ostava

Torriani; Neruda tu pravděpodobně naráží na anonymní referáty v časopise Pokrok; *Lev* — viz vysv. k str. 66; *Ehrenbergova* — Eleonora E. (vl. Gayerová z Ehrenberga, 1832—1919), česká koloraturní sopranistka, první představitelka Mařenky v Prodané nevěstě; na české scéně působila v letech 1862—1885; *proskribovaná opera italská* — narážka na článek Ludevíta Procházky, hudebního referenta Nár. listů, z 5. února, kde se vytýkalo opernímu repertoáru, že se stále více jednostranně pěstuje hudba italská;

175: *z nábřeží na Ovocný trh* — z českého divadla do německého; *baletní učitelka Němkyně* — viz vysv. k str. 23; *oslava Jiřího Poděbrada* — K čtyřstému výročí jeho úmrtí 22. března připravovala Umělecká beseda od konce roku 1870 velikou národní slavnost. K uspořádání oslav byl v Umělecké besedě zvolen zvláštní výbor v čele s Ferdinandem Schulzem. Bylo rozhodnuto, aby se slavnost konala v květnu při obvyklých oslavách svatojanských, při čemž 15. května mělo být slavnostní osvětlení Staroměstské radnice a 16. května průvod a odhalení pamětní desky na radnici na paměť toho, že tam byl Jiří zvolen králem. Večer pak mělo být slavnostní představení v Nov. div. K oslavám nedošlo, neboť zastupitelstvo pražské obce odmítlo dát namalovat podobiznu Jiřího, městská rada zamítla zasazení pamětní desky a ředitel něm. div. Wirsing odmítl propůjčit Nov. div.; *při základní slavnosti* — v květnu r. 1868;

176: *Černý Petr* — viz vysv. k str. 146; *V dobách pokušení* — komedie v pěti jednáních od Octava Feuilleta (viz vysv. k str. 88); po prvé v Proz. div. 16. března 1871 v překladu Emanuela Züngla;

177: *společnost Kramuelova* — viz vysv. k str. 60; *Nepochopitelná váhavost* ... — Neruda tu zesměšňuje zprávy o ochotnických představeních venkovských divadel, uveřejňované pravidelně v Nár. listech;

178: *Ehrenbergova* — viz vysv. k str. 174; *Lev* — viz vysv. k str. 66; *Horác Linker* — na počátku roku 1871 byl na pražskou universitu povolán z Německa profesor Gustav Linker, který se sám nazýval Horatius Renatus (znovuzrozený Horác), neboť složil podle ódy římského básníka Horáce oslavnou báseň na pruského císaře Viléma, kterou také chtěl zahájit své přednášky; *Magelona* — viz vysv. k str. 28;

180: *etat* — rozpočet; *Ženský boj* — tříaktová veselohra od Eugena Scriba a Ernesta Legouvé (1807—1903), básníka, spisovatele a dramatika; po prvé ve Stav. div. 2. března 1862 v překladu St. Kodyma (pseudonym Elišky Peškové); týká se představení 14. dubna 1871; *Zrzavé vlasy* — aneb Divotvorná paruka, tříaktová fraška od Johanna Nestroye (viz vysv. k str. 28); po prvé ve Stav. div. 1. ledna 1858 v překladu J. K. Zbraslavského (Jana Kašky); týká se představení 16. dubna 1871;

181: *Vlasta* — truchlohra v pěti jednáních od Václava Vlčka (viz vysv. k str. 7); po prvé 19. dubna 1871 ve prospěch režiséra Kolára ml.; *Szigligeti* — viz vysv. k str. 40; *ženský Fiesko* — Giovanni Luigi di Fiesco byl v Italii představitelem odboje proti císařské moci a při povstání, k němuž dal podnět, utonul v moři. Jeho osudy se staly námětem Schillerovy tragedie Fiesko aneb Spiknutí Fieska v Janově (viz vysv. k str. 162);

182: *Pomsta* — veselohra ve čtyřech jednáních od Alexandra Fredra (viz vysv. k str. 19); po prvé v Proz. div. 27. dubna 1871 v překladu Emanuela Vávry; z Fredrových dramatických prací hrála se na českém divadle veselohra Chce být aristokratem (Proz. div. 13. června 1867, viz Div. III, 229) a Panenské sliby (viz str. 96); „*pověst o hněvu*" — Gogolova povídka Pověsť o tom, kak possorilsja Ivan Ivanovič s Ivanom Nikiforovičem, známá u nás zejména z překladu Havlíčkova;

183: *Krásná Genovefa z Brabantu* — Offenbachova opereta; po prvé v aréně na hradbách 13. května 1871 v překladu J. Hanuše (viz vysv. k str. 13) a za režie Kolára ml.; *Růžoví ďáblové* — fraška v pěti jednáních od franc. dramatiků Eugena Grangé (viz vysv. k str. 95) a Lamberta Thibousta (1826—1867); po prvé v aréně na hradbách 26. května 1871 v překladu J. Drna (viz vysv. k str. 72); *Krakonoš* — „kouzelná fraška" ve čtyřech jednáních od J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23); po prvé v aréně na hradbách 31. května 1871; *Trapezuntská* — Princezna trebizondská, viz str. 184; *Kabát, vesta i kalhoty* — viz str. 74;

184: *Princezna trebizondská* — komická opereta ve třech jednáních na text franc. dramatiků Charlese Nuittera (1828—1899), autora mnoha operních a operetních libret, a jeho spolupracovníka E. Trefeua; po prvé v aréně na hradbách 9. června 1871;

185: *Kdo jest otcem* — dvouaktová veselohra dle římského autora veseloher s látkami řeckými Terence (vl. Publia Terentia Afra, asi 190—159 před n. l.), zpracovaná italským dramatikem Adolfim; po prvé v Nov. div. 18. května 1866 v překladu Elišky Peškové (viz Div. III, 108);

186: *Kříž u potoka* — román Karoliny Světlé zdramatisovaný Eliškou Peškovou; po prvé v aréně na Smíchově 21. května 1871; tímto představením zahájila Švandova společnost v r. 1871 svá letní pražská představení v nově vystavěné aréně na Smíchově u Oujezdské brány; *přistoupení... Peškové* — viz str. 141; *Budil* — viz vysv. k str. 10; *Ženit nebo nežení* — veselohra ve čtyřech jednáních od Rodericha Benedixe (viz vysv. k str. 20); po prvé v aréně na hradbách 21. června 1871 v překladu J. V. Lomnického (viz vysv. k str. 90);

187: *Domácnost a romantika* — čtyřaktová veselohra od vídeňského spisovatele Eduarda von Bauernfelda (1802—1890), autora celé

řady vtipných veseloher, novel, románů a epigramů; po prvé v aréně na hradbách 4. července 1871 v překladu Josefa Ladislava Turnovského (1837—1901), spisovatele, herce a novináře; *Vlci v ovčinci* — aneb Mniši, veselohra ve třech jednáních od italského spisovatele Tenelliho; po prvé v aréně na hradbách 8. července 1871 v překladu Elišky Peškové; *Pařížské zelenářky* — jednoaktová opereta na text franc. spisovatele A. Lapointa; po prvé v aréně na hradbách 8. července 1871 v úpravě J. Hanuše (viz vysv. k str. 13);

188: *Panna jezerní* — velká kouzelná fraška v osmi obrazech od Gustava Rädra (viz vysv. k str. 98); po prvé v aréně na hradbách 7. července 1871 v překladu J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23); *Změnil dátum* — jednoaktová veselohra dram. spisovatele Oty Pinkase (1849—1890), jehož pozdější hra Sedlák milostpán se stala oblíbeným kusem ochotnických scén (přispíval také do různých časopisů, na př. do Humoristických listů, Palečka, Světozoru); po prvé v aréně na hradbách 2. srpna 1871;

189: *Zlatohlav a tvrdohlavá žena* — Tylova Tvrdohlavá žena, upravená časově J. J. Stankovským (viz vysv. k str. 23); po prvé v aréně na hradbách 16. srpna 1871 ve prospěch Jakuba Seiferta; *Stefek Langer* — titulní role stejnojmenné hry Charlotty Birchpfeiffrové (viz vysv. k str. 150); byla uvedena 11. srpna 1871 v aréně na hradbách v překladu J. V. Lomnického (viz vysv. k str. 90) po téměř dvacetileté přestávce a hned zase zapadla; *Švihák a dělník* — obraz ze života se zpěvy ve třech jednáních od V. J. K. (pseudonym V. J. Kafky, který byl tehdy soudním úředníkem na Smíchově); po prvé v aréně na hradbách 21. srpna 1871;

190: *Domácnost a romantika* — viz str. 187; *Princezny* — Princezna trebizondská, viz str. 184; *Lesní panny* — Panna jezerní, viz str. 188; *Hádačky* — Hádačka z Boissy, opera od I. Zajce (viz vysv. k str. 34); po prvé v aréně na hradbách 28. července 1871; *nedisponuje nad arénou krytou* — ačkoliv v původním plánu družstva bylo postavit arénu krytou, byla nakonec postavena aréna otevřená; na podzim 1871 se však znovu uvažovalo o tom, aby se aréna pokryla střechou, neboť v otevřené aréně muselo být často pro déšť představení přerušeno a při nejistém počasí trpěla i návštěva obecenstva;

191: *vrátí-li se p. Šamberk* — za letní sezóny v aréně byl Šamberk spolu s Mošnou a Frankovským především oporou frašek, Seifert tam vystupoval jako zpěvák; *dovolená pí Malé* — v r. 1870 měla Malá sedmiměsíční dovolenou, viz vysv. k str. 104; *Mrázková* — vystupovala již jako ochotnice v dětských hrách, kde také na sebe upozornila Švandu, který ji přijal do svého souboru a pod jehož vedením se stala oblíbeným členem; *reengažování pí Peškové* — o jejím odchodu viz str. 140;

192: *Ženský boj* — viz vysv. k str. 180; týká se představení 4. října 1871; o *Mrázkové* viz vysv. k str. 191;

193: *Macbeth* — týká se představení 6. října 1871 (prvním představením zimní sezóny byla Domácnost a romantika); *o Šamberkové* v této hře viz str. 93; *Ženit nebo neženit* — viz vysv. k str. 186; týká se představení 11. října 1871;

194: *Obecné blaho* — drama ve čtyřech jednáních od J. Manna; po prvé v Proz. div. 14. října 1871 v překladu Emanuela Vávry;

195: *Mrak na nebi* — jednoaktová činohra od franc. dramatiků Bayarda a Pol. Merciera; po prvé v Proz. div. 4. listopadu v překladu Antonína Puldy; *U klavíru* — jednoaktová veselohra od Théodora Barrièra (viz vysv. k str. 151) a J. Lorina; po prvé v Proz. div. 20. listopadu 1865 v překladu Emanuela Vávry; *nechutný český život politický* — jarní a letní měsíce roku 1871 byly v politickém životě naplněny přípravami na vyrovnání česko-rakouské a po zářijovém císařském reskriptu, vyslovujícím ochotu k jednání s českou státoprávní oposicí, byly vypracovány i návrhy nové ústavy českého království, t. zv. fundamentální články, podle nichž veškeré řízení českých věcí mělo být v rukou českého sněmu a české zemské vlády. Avšak proti úsilí Čechů i rakouské vlády Hohenwartovy vystoupili němečtí centralističtí politikové, jejichž vědomí bylo posilováno nedávným vítězstvím Pruska ve válce s Francií, a po mnohých útocích dosáhli pádu Hohenwartovy vlády a ztroskotání jednání o české vyrovnání; jednání o fundamentální články definitivně pak skončilo 8. listopadu 1871 odchodem českých zástupců z říšské rady; *Repertoár ... zabíhal do časovitosti* — kromě aktualisované hry Tylovy Zlatohlav a tvrdohlavá žena měla významné místo v repertoáru Sardouova Vlast. Při představení 29. října (26. října se vzdal Hohenwart) došlo i k demonstraci a vzápětí byla hra zakázána; *Láska bez úcty* — viz str. 196; *Pražský žid* — viz str. 198; *Černí ďáblové* — drama ve čtyřech jednáních od Victoriena Sardoua; po prvé v Proz. div. 21. listopadu 1873 v překladu R. Nápravníka (viz vysv. k str. 72); *Zmeškal hodinu* — jednoaktová veselohra; po prvé v Proz. div. 19. března 1872; *Zapovězené ovoce* — viz str. 201;

196: *nový pan intendant* — na podzim 1871 nastoupil na intendantský úřad v českém divadle Riegrův přítel a vášnivý stoupenec Otakar Zeithammer, jehož působení se stalo první předzvěstí příštích ostrých politických bojů v českém divadle; *Láska bez úcty* — činohra ve čtyřech jednáních od italského dramatika Paola Ferrariho (1822—1889), jehož nejlepší prací byla hra o Goldonim z r. 1862; po prvé v Proz. div. 10. listopadu 1871 v překladu dr J. Malého a ve prospěch Anny Frankovské;

198: *Pražský žid* — historické drama v pěti jednáních; po prvé

v Proz. div. 24. listopadu 1871 ve prospěch autora, který byl také režisérem hry; o *Mageloně* viz vysv. k str. 28;

199: *Pekla zplozenci* — román z doby Rudolfa II., napsaný v r. 1862; *Sebrané romány* — vznikaly v letech 1854—1861 a obsahovaly prózy Libuše v Americe, Pražská čarodějnice, Malíř Rainer a Cesty života;

200: *iudex in haereticis* — soudce nad kacíři;

201: *Zapovězené ovoce* — tříaktová veselohra; po prvé v Proz. div. 7. prosince 1871; od téhož autora byly již na pražské scéně uvedeny veselohry A přece (viz str. 46), Bratranec (viz str. 84), Krejčí a švec (viz str. 70), Jenom ne písemně! (viz str. 134), Únos (po prvé v aréně na hradbách 14. června 1870), Spiknutí v Podmazově (po prvé v aréně na hradbách 26. června 1870) a Tak jest to na tom světě! (viz str. 154);

202: *Husička z Podháje* — jednoaktová veselohra, zpracovaná podle franc. originálu R. Novotným (pseudonym Elišky Peškové); po prvé ve Stav. div. 23. září 1855; týká se představení 3. ledna 1872; *Poručník* — jednoaktová veselohra od slavného angl. herce Davida Garricka (1717—1779), který byl také autorem řady veseloher; po prvé v Proz. div. 9. ledna 1872; *Princezna trebizondská* — viz str. 184; týká se představení 13. ledna;

203: *Malá ... ztracena* — viz vysv. k str. 104; *intendant náš* — O. Zeithammer, viz vysv. k str. 196;

204: *Adrienna Lecouvreur* — truchlohra v pěti jednáních od Eugena Scriba a Ernesta Legouvé (viz vysv. k str. 180); po prvé ve Stav. div. 9. května 1858 v překladu pseudonyma V. R.; v novém nastudování uvedeno 31. ledna 1872; *Sbírejte peníze* — V této době krejcarové sbírky (viz. vysv. k str. 166) již ochabovaly a stavba divadla vázla: od položení kamene za čtyři roky nepokročila nad přízemek budovy. Rovněž výbor Sboru pro postavení Nár. div. se stal nečinným, nesvolav od 16. května 1871 do té doby žádné schůze, která by jednala o odstranění překážek pomalého postupu díla; ve správě divadla panovalo napětí, intendant Zeithammer (viz vysv. k str. 196) vyvolával konflikty s družstvem a vedením divadla. Další hodnocení situace v článku je současně odpovědí na tehdejší úvahy V. Gutha v Pokroku, který ve „vlasteneckém“ duchu zveličoval uměleckou úroveň Proz. div. za ředitelství Němce Liegerta a o současnosti mluvil jako o úpadku;

205: *novější spoluúčinkování ... Malé* — předtím pro nemoc několik měsíců nevystupovala; *remplaçantka* — zástupkyně; *Horská ... co Markétka* — v Goethově Faustovi 22. ledna 1872; *Vlast* — viz str. 107; *Fernanda* — viz str. 159; *Sparadrap* — postava z Princezny trebizondské (viz str. 184);

206: *Wirsing* — Rudolf W. (1814—1878), něm. divadelní ředitel, nejprve v Lipsku, od r. 1864 v Praze, kde jmenován ředitelem zem-

ského něm. divadla, kteryžto úřad zastával až do r. 1870; *Bandité* — viz str. 138; týká se představení 12. února 1872; *Princezna trebizondská* — viz str. 184; týká se představení 13. února 1872; *jemnostpaní šla spat* — Milostpaní šla spat, veselohra od Eugena Grangé a Jeana Leona Bernarda (viz vysv. k str. 95); po prvé v Proz. div. 6. listopadu 1869 v překladu A. Suka; *Enšpigl* — aneb Každou chvíli jiné čtveráctví, čtyřaktová fraška od Johanna Nestroye (viz vysv. k str. 28); přeložil J. K. Tyl;

207: *Křtín* — Josef K., působil již v českých ochotnických představeních ve Stav. div., v letech 1863—1878 také inspicient Proz. div.; *Coriolanus...* — tragedie v pěti jednáních; po prvé ve Stav. div. 1. března 1857 v překladu Fr. Douchy (viz vysv. k str. 21); Neruda psal o premiéře v Tagesbote 2. března (viz Div. I); týká se představení 16. února 1872 ve prospěch Antonína Puldy; úlohu Koriolána převzal po Kolárovi st. Šimanovský, když Kolár opustil divadlo v r. 1864; o jeho výkonu viz i Div. II, 209; *Macbeth* — viz Div. II, 310; *Narcis* — viz Div. II, 487; *není... zaměstnán* — viz vysv. k str. 33;

208: *nová naše divadelní správa* — 2. února byla na schůzi družstva přijata resignace dosavadního uměleckého ředitele dr J. Strakatého (viz vysv. k str. 135), za ředitele zvolen J. J. Kolár a řízení opery svěřeno B. Smetanovi. V oboru hospodářské správy měl napříště rozhodovat zase celý správní výbor družstva, což bylo návratem k dřívější složitosti divadelního vedení. Pravomoc ředitele byla přesně vymezena úmluvou s družstvem;

209: *Chodí pozdě domů* — dvouaktová veselohra od franc. dramatiků Eugena Cormona (1811—1903), autora i spoluautora řady komedií, dramat a operních libret, a Eugena Grangé (viz vysv. k str. 95); po prvé v Proz. div. 27. února 1872 v překladu Antonína Puldy; *Třicátý listopad* — veselohra od něm. dramatika Putlitze (viz vysv. k str. 70); po prvé v divadle na Žofíně 23. srpna 1865 v překladu Elišky Peškové; *Poděbradovna* — po prvé v Proz. div. 4. března 1872; srov. též str. 392—3; o *Národním hospodáři* viz str. 87;

210: *Thermopyly* — průsmyk v Řecku, kde došlo v 5. stol. před n. l. k památné bitvě, v níž starověcí Sparťané podlehli po hrdinném boji perské přesile;

212: *Žena z lidu* — aneb Síla mateřského srdce, veselohra ve čtyřech jednáních, zpracovaná podle franc. originálu J. K. Tylem; týká se představení 7. dubna 1872;

213: *Slaměné srdce* — dvouaktová veselohra od italského dramatika L. Meratoriho; po prvé v Proz. div. 13. dubna 1872 v překladu dr J. Malého; *Pas de deux* — taneční výstup dvou tanečníků; vystoupily v něm tanečnice Bianca Ferari a Rosa Frica, které debutovaly na českém divadle 4. dubna 1872; *Ostří hoši* — po

prvé 13. dubna 1872; libreto něm. dramatika Julia Brauna (1843 až 1895) přeložil Emanuel Züngel;

214: *Kotzebue* — August von K. (1761—1819), plodný něm. dramatický spisovatel; *povídky Canterburské* — cyklus čtyřiadvaceti povídek od angl. básníka Geoffrey Chaucera (1340–1400); *Deborah* — aneb Křesťan a židovka, činohra ve čtyřech jednáních od něm. dramatického básníka Salomona Hermanna Mosenthala (1821 až 1877); po prvé ve Stav. div. 3. března 1850 v překladu J. J. Kolára; týká se představení 26. dubna 1872, uvedeného v novém nastudování a ve prospěch Jakuba Seiferta; debutantka *Helena Veverková* (1854—1883) přistoupila k roli Debory po studiích u Elišky Peškové, Otilie Sklenářové-Malé a u něm. herečky Hartmannové; na scéně Proz. div. působila pak v letech 1872—1874, především jako představitelka tragických heroin, pak odešla k divadlu vídeňskému;

216: *Mezi sezónami* — Letní sezóna byla toho roku zahájena už 28. dubna. Zvýšení cen bylo jedním z prostředků, které měly odstranit značný finanční schodek v hospodářství divadla. Kromě toho byly omezovány honoráře divadelního personálu a na podzim pak došlo ke zvýšení cen i v Proz. div.; *Mravenci* — viz vysv. k str. 62; *Lišák a Smola* — viz str. 98; *Krupařovic Pepička* — fraška od Antona Langra (viz vysv. k str. 53), po prvé v aréně na hradbách 31. května 1871 v překladu J. P. (Jana Purkyně); *Krakonoš* — viz str. 183; *Princezna trebizondská* — viz str. 184;

217: *Kramuelova aréna* — viz vysv. k str. 60; *Černí ďáblové* — viz vysv. k str. 195; *Fürstl* — Rudolf F. z Teicheku převzal funkci po O. Zeithammrovi a vykonával ji až do konce dubna 1877; *zmenšení subvence* — od konce roku 1871 jednalo družstvo divadla o zvýšení roční subvence od zemského výboru. Žádost byla předložena zemskému sněmu, který ve schůzi 3. května 1872 návrh výboru na povolení vyšší částky nepřijal a zvýšení subvence nepovolil; *něco od Bozděcha* — Nár. listy už 8. února oznámily, že Bozděch dokončil dvě velké hry, a to Dobrodruhy a Světa pána v županu. Dobrodruhy, z doby Rudolfa II., censura zakázala a byli provedeni teprve po letech v Plzni, Světa pán v županu byl sehrán až v r. 1876;

218: *Lev* — viz vysv. k str. 66; *Šebor* — Karel Š. (1843—1903), od r. 1865 dirigent Proz. div., uvedl na scénu v r. 1865 operu Templáři v Čechách na text Sabinův a v r. 1867 operu Drahomíra; *Rozkošný* — Josef Richard R. (1833—1913) se stal oblíbeným pro svou romantickou operu Svatojanské proudy, která byla uvedena v r. 1871; *Hřímalý* — viz vysv. ke str. 21; jeho opera Zaklený princ měla premiéru 13. května 1872; *Thibault* — Jacques Anatole T. (1844—1924), franc. básník a kritik známý pod pseudonymem Anatole France, proslulý také svými kritickými feuille-

tony; *Hanuš Böhm* — vlastně Jindřich Böhm, viz vysv. k str. 13; *práce Putlitzova* — viz vysv. k str. 102; *libreto... „Vodaře"* — libreto opery Cherubiniho (viz vysv. k str. 116) s původním titulem Les deux journées napsal franc. dramatický spisovatel Jean Nicolas Bouilly (1763—1842);

219: *Deborah* — viz vysv. k str. 214; týká se představení 1. května 1872;

220: *Nejlíp se směje, kdo se směje naposled* — jednoaktová fraška od něm. dramatika Eduarda Jacobsona; po prvé v aréně na hradbách 15. července 1872 v překladu Hanušově (viz vysv. k str. 13); *Není vše zlato, co se třpytí* — dvouaktová veselohra od angl. dramatika Thomase Mortona (1764?—1838); po prvé v aréně na hradbách 15. července 1872 v překladu Štolbově; *Princezna* — Princezna trebizondská, viz str. 184; *Panna jezerní* — viz str. 188; *Kdo je otcem* — viz vysv. k str. 185;

221: *Meissner* — Alfred M. (1822—1885), něm. spisovatel v Čechách; *ein Wächteraufschrei...* — výkřik strážného před ranním svítáním; *Čermákova ... nehodlá vzdáti se* — začala tehdy působit také jako zpěvačka;

222: *Vávrova* — Helena V. vystupovala v operním souboru Proz. div. od dubna 1871; *Morilla* — aneb Čarovný prsten, opereta ve třech jednáních od Julia Hoppa, zpracovaná podle španělské pověsti Bedřichem Peškou; po prvé v Proz. div. 13. června 1872; *Sněhulák* — tříaktová burleskní opereta na text Nuittera (viz vysv. k str. 184) a Trefeua; po prvé v aréně na hradbách 19. července 1872 v překladu a úpravě J. J. Kolára; *Český dobrovolník ...* — viz vysv. k str. 30; týká se představení 24. července 1872;

224: *Z otcovské lásky* — jednoaktová fraška od franc. dramatiků Eugena Labuche (1815—1891), autora veseloher, a Delarouca; po prvé v aréně na hradbách 7. srpna 1872 v překladu J. Drna (viz vysv. k str. 72); *Veselohra na mostě* — po prvé ve Stav. div. 12. října 1828;

225: *Tři páry střevíců* — aneb Každý má své, „obraz ze života" ve třech jednáních s předehrou od Karla Görlitze podle zpracování Aloise Berly (1826—1896), něm. herce, dramaturga a dram. spisovatele, který upravil pro něm. scénu množství prací; po prvé v aréně na hradbách 30. srpna 1872 v překladu Š. Josipa (pseudonym Josefa Štolby) a s hudbou Karla Millöckra ve prospěch režiséra Kolára ml.; *Floky-cvoky* — 25. května 1872 uvedla aréna na hradbách frašku Flok a cvok od Gustava Rädra (viz vysv. k str. 98); *berlínské Orfeum* — zábavní podnik berlínského polosvěta;

226: *Jmenovci* — aneb Dobrodružství pana Sýkory, výpravná fraška v sedmi obrazech od Antona Langra (viz vysv. k str. 53), pro české divadlo upravená pseudonymem K. R.; po prvé v aréně na hradbách 6. září 1872 ve prospěch režiséra Chramosty; *schematismus* -- kniha adres a osobních údajů;

227: *Sklenářová-Malá* — přišla r. 1862 z Vídně a na české scéně debutovala 3. května 1863 jako Panna Orleánská; o jejím prvním vystoupení referoval Vincenc Vávra (1824—1877), spisovatel a žurnalista, spolupracovník časopisů Hlas, Čas a od r. 1865 i Nár. listů, ve feuilletonu z 9. května 1863 „Prozatímní divadlo a jeho nynější poměry"; v r. 1867 se Malá provdala za tajemníka Proz. div. a později Nár. div. Josefa Sklenáře; *Schiller o „děvčeti přišlém z ciziny"* — v básni Das Mädchen aus der Fremde, míní se jím zalegorisované jaro; *Rückertův růžový keř* — patrně narážka na verše „Wenn die Rose selbst sich schmückt, schmückt sie auch den Garten" (Zdobí-li růže sama sebe, zdobí také zahradu) ze sbírky Geharnischte Sonette (Obrněné znělky) něm. lyrika a novináře Friedricha Rückerta (1788—1866);

228: *Chňap—Lap—Šňůra* — viz vysv. k str. 136;

229: *acherontský* — Acheron byla starověká řecká řeka, přes niž podle bájesloví byli zemřelí převáženi do podsvětí; *Svůj k svému* — aneb Svatební večer bez nevěsty, dvouaktová fraška; po prvé v aréně na hradbách 13. září 1872 ve prospěch Magdaleny Hynkové;

230: *Kdo nás baví* — Nár. listy přinesly 1. října 1872 zprávu stylisovanou pravděpodobně Nerudou: „Již zase strike u českého divadla! V poměrně krátké době již strike třetí — to musí mít hlubší a další své důvody, a také je má a promluvíme si o nich ještě zcela nestranně. Tentokrát odpírají spoluúčinkování svého dámy našeho operního sboru. Ne kvůli gáži a ne kvůli honorárům, nýbrž kvůli jakés urážce peprné, která se jim prý v kanceláři divadelní stala. Nemůže být teprv předmětem diskuse, že nemá člen jakkoliv uražený práva ihned vypovědít své povinnosti, zvlášť kde je odvolání k instanci vyšší, v poměrech našich tedy k zástupci družstva, jenž by se uražených zajisté dle práva i dle upřímného přesvědčení svého ujal. Také doufáme, že věc bude dnes již vyřízena, mír znovu podepsán a že nebude ani jediné ‚oběti' z improvisovaného boje toho, — musíť záležet na srozumění oběma stranám, jedné se stanoviska povinnosti k obecenstvu i družstvu, druhé kvůli divadlu vůbec, kvůli začaté právě sezóně, kvůli konkurenci s operou druhou atd. Avšak přec musíme podotknout, že v samém začátku věci té, ve zmíněné, všemu pozdějšímu za podnět sloužící urážce vidíme, mírně řečeno, velkou zbytečnost, jakouž omlouvat nikdy nemůžem." Hned příštího dne se Nár. listy vracejí k události opět asi perem Nerudovým v poznámce: „Po hluché a prázdné sezóně letní můžem očekávat, že učiněno hezky mnoho příprav na zimu. Skutečně již se jeví velká ‚zimniční' činnost, počátek učiněn — včera propuštěn veškerý dámský personál operního našeho sboru!! Teď jen honem dál, než začne skutečná zima,

můžem být hotovi.“ 3. října pak Nár. listy už oznámily, že spor je vyrovnán: „Záležitost dámských členů operního našeho sboru vyřízena v ten smysl, že mohou se zase hlásit zpět. Z toho jsou vyjmuty tři dámy.“; *zástupce družstva* — dr Čížek; — *Kramuele* — ředitel ochotnické společnosti, pořádající v létě představení v Praze v aréně v Kravíně, viz i vysv. ke str. 60; *Švanda* — ředitel divadelní společnosti plzeňské, v létě působící v Praze v aréně na Smíchově; *Wirsing* — viz vysv. k str. 206; *artistický ředitel* — J. J. Kolár;

231: *Kolára st. miluju* — viz na př. feuilleton ke Kolárově odchodu z Proz. div. v Div. II, 242; *Naši lidé* — řada feuilletonů věnovaná významným postavám českého kulturního života, kterou Neruda zahájil 8. září 1872 portrétem B. Smetany; *ohražení* — asi fingované; připomíná na př. Kolárovo ohražení v době, kdy se jednalo o přijetí Bozděcha za dramaturga divadla, viz vysv. k str. 40; *při té gáži* — průměrná gáže členů sboru se pohybovala kolem 30. zl. měsíčně, při čemž novými smlouvami na podzim r. 1872 byly zrušeny v operním souboru další honoráře za vypomáhání v malých rolích činoherních a honorář se vyplácel jen při dvojím zaměstnání v jednom dni;

232: *Platz da im Rinnstein...* — Chci místo zde na okapním kameni, chci tu ležet, jsem hamburský občan, pravil Hamburčan Altoňanovi (*Altona* — město sousedící přímo s Hamburkem); *v politice nám zbylo ještě letní parno* — Od dubna 1872 byla v českém politickém životě důsledně uplatňována cesta trpného odporu také neúčastí českých poslanců na zemském sněmu, takže veškeré věci byly řízeny centralistickými ústavověrnými politiky; na tento trpný odpor naráží Neruda slovy „hm-perioda“. Současně však vzrůstal odpor proti takové politice a volání po aktivitě se stávalo hlavním programem strany mladočeské.; *Raudnitz* — městský radní, viz o něm na př. v Hlasu 4. 11. 1863 a Spol. I; byl malé postavy; *Romeo a Julie* — viz vysv. k str. 106; týká se představení 2. října, kterým byla zahájena zase představení v Proz. div. 1872; *Richard III.* — představení bylo uskutečněno až 31. října 1872; roli Richarda III. hrál Šimanovský už v r. 1865 za nepřítomnosti Kolára st. (viz Div. III, 28); po jeho návratu musel mu zase ve velkých úlohách ustupovat (viz i vysv. k str. 33); *Milada* — viz str. 7; týká se představení 7. října 1872; *Jen moudře* — jednoaktová fraška od něm. herce a spisovatele Antona Bittnera (asi 1820—1880); po prvé v Proz. div. 7. října 1872 v překladu Čeňka Pilulky (Emanuela Züngla); *operní strike* — viz str. 230;

233: *Kolár mladší* — původně se chtěl věnovat výtvarnému umění a studoval na malířské akademii (v letech 1845—1851), zatím co J. J. Kolár se původně zabýval studiem klasické filologie a historie; Fr. Kolár začal nejprve vystupovat jako ochotník

v soukromém divadle u sv. Mikuláše, do Stav. div. přišel až v r. 1851; byl také spolupracovníkem Humoristických listů, kam přispíval jako ilustrátor téměř po třicet let; Fr. Kolárovi je také věnován Nerudův článek v časopise Osvěta, 1876, 942;

234: *Saphir* — Moritz Gottlieb S. (1795—1858), něm. humorista a satirik, vydavatel humoristických časopisů;

235: *uchvátit Coriolanem, drtit Learem* — o Kolárovi st. v těchto rolích viz na př. Div. III, 169; *das umgekehrt Erhabene* — obráceně vznešené; *Jean Paul* (vl. jm. Jean Paul Friedrich Richter, 1763—1825), populární něm. spisovatel, viz o něm i ve sv. Spol. II, 21; *rozčemeliti* — od čemeliti se, hemžiti se; *Buttler* — postava Schillerova dramatu Valdštýnova smrt, viz Div. III, 153 a zde str. 86; *v „Learu"* — viz na př. Div. III, 170; *Montjoye* — v titulní roli hry Feuilletovy viz na př. Div. II, 387; *Při piketu* — viz na př. Div. II, 150; *Kdo je otcem* — viz Div. III, 109; *Solný* — viz Div. II, 44; *Zchudlý šlechtic* — viz str. 158; *Černý Petr* — viz vysv. k str. 146 a o Kolárovi na př. Nerudovu kritiku v Hlasu 28. ledna 1862; *Náměstek bengálský* — viz Div. III, 273; *Levoboček* — viz str. 100; *se svou rodinou* — Fr. Kolár se oženil v r. 1860 s dcerou bývalého divadelního nápovědy Martince a měl potom devět dětí;

236: *Královna a její milostník* — drama ve čtyřech jednáních od Victora Huga; po prvé ve Stav. div. 28. dubna 1850 v překladu dr Klimenta Pünera (nar. 1811), lékaře, horlivého překladatele divadelních her, zejména Lessingových, Kotzebuových a Nestroyových; v představení 11. října 1872 vystoupila *Helena Veverková* po prvé jako nový člen stálého souboru Proz. div.; její angažmá oznámily Nár. listy už 2. října; představení bylo opakováno ještě 13. října; o dřívějších vystoupeních Veverkové viz str. 214 a 219;

238: *Aesop* — veselohra v pěti jednáních od maď. dramatického spisovatele a žurnalisty Jánose Rákosiho (1842—1928), který kromě dramatických děl napsal také román Největší blázen, překládal do maďarštiny Shakespeara a vypracoval i několik studií estetických; po prvé v Proz. div. 17. října 1872 v překladu spisovatele Františka Brábka (1848—1926), který za svého pobytu v Uhrách v letech 1868—1871 navázal česko-maďarské styky a po návratu se věnoval propagaci maďarské kultury u nás; v r. 1872 vyšel jako druhý svazek Knihovny Světové poesie v jeho překladu Výbor básní Petőfiho, který uspořádal a přeložil za spolupráce novináře, politika a spisovatele Karla Tůmy (1843—1917), odpovědného redaktora Nár. listů; *jeden kus Szigligetiho* — Růžena, viz str. 40; *polokytharoida* — viz vysv. k str. 159; *Marietta* — hlavní postava Sucova románu Tajnosti pařížské;

239: *Fernanda* — viz str. 159; týká se představení 11. listopadu, v němž Veverková vystoupila v roli Klotyldy místo Šamberkové,

která tehdy odmítala vystupovat; Nár. listy (patrně Neruda) se o tom zmiňují 23. října následující poznámkou: „Došla nás tyto dny žádost na ředitelstvo českého divadla adresovaná, aby ředitelstvo to získalo znovu paní Šamberkovou. Žádost určená co insert pro časopis měla 62 podpisy dámské. Podpisy ty nebyly však autentické, dostali jsme pouhý přepis a insert odložili stranou. Také nás určil jiný ještě motiv: paní Šamberková vrátila sama veškeré své úlohy — jak by mělo nyní ředitelstvo začít? Výborné by bylo, kdyby paní Šamberková zjevila způsobem již jakýmkoli ochotu, že uváže se zase v úlohy dřívější. Bude nám na jevišti zajisté velevítána, čím dřív — tím vítanější."; o předcházejících vystoupeních Veverkové viz str. 214, 219, 236;

241: *Svéhlavost* — viz vysv. k str. 20; týká se představení 18. listopadu 1872, kde *Skálová* vystoupila v roli služky Lízinky; *Deborah* — viz str. 214, 219 a vysv.; týká se představení 20. listopadu 1872;

242: *Žebráci* — historická činohra v šesti jednáních od J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23), který měl v této době za sebou šest dramatických prací, z nichž nejúspěšnější byla fraška Krakonoš (viz str. 183); děj hry je situován do osudů Nizozemí v druhé polovině 16. stol. (podobně jako Sardouova Vlast, viz str. 107) a název je vzat podle označení bojovníků proti španělské a habsburské nadvládě, zvaných geusů (z franc. žebrák); po prvé v Proz. div. 22. listopadu 1872 ve prospěch Jakuba Seiferta;

244: *Zkouška státníkova* — po prvé v Proz. div. 11. prosince 1872; o slíbených nových hrách Bozděchových viz vysv. k str. 217; o hře *Z doby kotilionův* viz vysv. k str. 76, o *Baronu Goertzovi* viz vysv. k str. 36;

247: *Sen v noci svatojanské* — viz vysv. k str. 21; týká se představení 29. prosince 1872; úlohu Oberona tu Veverková přejala po Otilii Malé;

248: *Občanský sňatek* — drama v pěti jednáních od ruského novelisty N. J. Čerňavského, řadícího se mezi spisovatele realistické; po prvé 21. února 1873 v Proz. div. v překladu Emanuela Vávry a ve prospěch Kolára ml., který měl také režii hry; kromě prací Ostrovského byly na českou scénu uvedeny na př. Gogolův Revisor v r. 1865 (viz Div. II, 586), Turgeněvova Venkovanka r. 1866, Svatba Krečinského od Suchovo-Kobylina r. 1867 a Obecné blaho od J. Manna v r. 1871 (viz str. 194);

250: *Malá ... právě teď* — počátkem roku 1873 jí zemřel syn Jiříček;

251: *Dvé krásných očí* — veselohra v pěti jednáních od Františka Zákrejse (viz vysv. k str. 87); po prvé v Proz. div. 17. března 1873 ve prospěch Antonína Puldy, který měl i režii hry; o hře se zmiňuje Neruda ještě ve feuilletonu 23. března 1873 (viz Drobné klepy II); o *Poděbradovně* viz str. 209;

252: *Zkouška státníkova* — viz str. 244; *Kotiliony* — viz vysv. k str. 76;

253: *ut supra* — jako shora;
254: *artistické řízení* — artistickým ředitelem divadla byl J. J. Kolár; *dá se jednou slečně úloha* — na příklad ve Fernandě, viz str. 239; *osvědčený zástupce divadelního družstva* — dr Čížek; srov. str. 230 a vysv.;
255: *Doktor Robin* — jednoaktová veselohra od franc. spisovatele a dramatika Julese Premaraye (1819—1868, viz Div. III, vysv. k str. 163); po prvé v Proz. div. 8. února 1863 v překladu J. Počáteckého (viz vysv. k str. 58); *Marie Boubínová* (1854—1898) tu debutovala v úloze Mary 27. března 1873. Před svým debutem v Proz. div. vystoupila na scéně Umělecké besedy. Po odchodu *Horské* (viz vysv. k str. 33) působila v Proz. div. a pak i v Nár. div. až do r. 1892; svou činnost v Praze přerušila jen dočasnými angažmá v souboru Meiningenských a v divadle v Berlíně (srov. též Pod. I, 310); Na *rozcestí* — činohra ve třech jednáních od hraběte Zdeňka Kolovrata Krakovského (viz vysv. k str. 148); po prvé 27. března 1873 v Proz. div.; *Kněz a voják* — viz vysv. k str. 67;
256: *Rostem do krásy* — Název článku utvořen podle citované věty „Jen když rostem do krásy", která skrývá Nerudův stesk nad poměry českého divadla; o feuilletonu se zmiňují i Humoristické listy (č. 15, str. 114) v článku „Správa českého divadla v Praze" a jeho karikující interpretací útočí na nedostatečnou péči o herecké síly v Proz. div.; *Gracie* — v řecké mythologii dívky ztělesňující půvab; *debardér* — pův. přístavní nakladač ve špatném, nedostatečném oděvu, pak i výstřední maska s nepatrným oděním;
257: *Hemsterhuis* — Franz H. (1720—1790), holandský autor ethických a estetických děl, uplatňující ve svých thesích řeckou ideu, že zákonem krásy je jednota; *artistický ředitel* — J. J. Kolár; *lucus a non lucendo* — úsloví, jímž se označuje významová nesouvislost (lucus — háj nesouvisí s lucere — svítiti) a zde se vztahuje ke slovům artistický ředitel; „*Das Schöne stammet her vom Schonen.*" — Krása povstane ze šetření;
258: *O repertoáru a hercích* — V současné sezóně trpěl operní repertoár mimořádně vysokým počtem onemocnění zpěváků, kromě toho byl rok 1873 osudný pro operní ensemble, jehož ředitelem byl Bedřich Smetana, ztrátou řady členů: umřela Věkoslava Blažková, mluví se o odchodu Sákové k něm. divadlu, kam v prvních měsících toho roku přešli i tenorista Grund a V. Hřímalý jako kapelník, a tenorista Hladík byl v únoru angažován k divadlu kijevskému; z činoherního souboru byla podle zprávy Nár. listů 12. dubna na odchodu Josefina Čermáková, která dala výpověď a brzy nato se stala členkou dvorního divadla ve Výmaru. Na jaře 1873 vypukly znovu staré spory mezi J. J. Kolárem a Em. Bozděchem (viz vysv. k str. 40 a 53), jejichž podnětem byla

důtka, které se dostalo režisérům a také dramaturgovi za špatné provedení starších her. Bozděch žádal, aby byl přesně vymezen obor jeho činnosti, a Kolár měl k tomu vypracovat návrh. Bozděch s tím nebyl spokojen a došlo k roztržce, kterou se už nepodařilo odstranit. Výsledkem bylo také, že ze slibovaných čtyř her byla uvedena jen Zkouška státníkova (viz str. 244); *Veverková v Panně Orleánské* — kritiku předcházela noticka v Nár. listech 12. dubna: „Poslední představení Panny Orleánské bylo zajímavo tím, že sl. Veverkova hrála po prvé titulní úlohu. Výkon její byl velmi zdařilý, přinesem o něm zvláštní ještě referát."; o předchá-
zejících výkonech Veverkové viz str. 214, 219, 236, 239;

259: *nezasahá do mého oboru* — hudebním referentem Nár. listů byl tehdy dr Ludevít Procházka (1837—1888), skladatel a organisátor českého hudebního života spolkového, přítel a žák Smetanův;

260: *Boubínová* — viz str. 255;

261: *precipitovaný* — přehnaný; *známý velký monológ* — jde o výstup Johany v prvním jednání, kde se představuje franc. králi a který začíná slovy: Já Johana jsem...; *Malá* — o jejím pojetí Panny Orleánské viz str. 162 a 227; *animosita* — zaujetí;

262: *Tři páry střevíců* — viz str. 225; *Šebelová* tu debutovala v představení 31. května 1873; působila pak krátce u českého divadla (pouze do r. 1874) a zastávala jen vedlejší role; *Rozkřičený dům* — obraz ze života se zpěvy ve třech jednáních od Fr. Kaisra (viz vysv. k str. 67); po prvé v aréně na hradbách 4. června 1873 v překladu J. Hanuše (viz vysv. k str. 13) a Emanuela Züngla s hudbou kapelníka Kleibra a za režie Chramostovy;

263: *Fernanda* — viz str. 159; *Julius Caesar* — Shakespearovo historické drama v šesti jednáních; po prvé ve Stav. div. 12. prosince 1824 v Douchově překladu; týká se představení 17. června v Nov. div. ve prospěch Nár. div. a spolku (srov. též vysv. k str. 61);

264: *Agentura Tricoche a Cacolet* — po prvé v aréně na hradbách 20. června 1873;

265: *polyfonický* — mnohohlasý;

266: *Eliška Přemyslovna* — truchlohra v pěti jednáních, po prvé v Proz. div. 18. prosince 1866 (viz Div. III, 176); týká se představení 2. října 1873; *Dříve poznat než milovat* — dramatická hříčka od hraběte Jana Alexandra Fredra (1829—1891), syna Alexandra F. (viz vysv. k str. 19); po prvé 4. října 1873 v Proz. div.; *Vychovatel* — dvouaktová veselohra od franc. dramatiků Pierre Henri Adriena Decourcella (1821—1892) a Adolphe Jaima syna (1824—1909), spoluautora řady dramat, frašek a operet; po prvé v Proz. div. 4. října 1873 v překladu Antonína Puldy; *nynější správní síla* — Na podzim r. 1873 se vzdal svého úřadu umělecký ředitel divadla J. J. Kolár, a než byl zvolen nový ředitel, zastupoval jej Kolár ml. Ke Kolárově resignaci

došlo po přípisu, který odevzdali v červenci 1873 divadelnímu družstvu zástupcové Umělecké besedy. Navrhovali v něm na místo ředitele Šimanovského. Přípis byl podepsán mimo jiné Hálkem, Fr. V. Jeřábkem (který jej také stylisoval), Pflegrem Moravským, J. V. Sládkem a V. Vlčkem. Podle některých pamětníků podnět k němu zavdal Bozděch (o jeho sporech s Kolárem viz vysv. k str. 53 a 258). Kandidatura Šimanovského byla odmítnuta a po několika návrzích byl za uměleckého ředitele zvolen Fr. Kolár, který zastával tuto funkci až do listopadu 1874;

267: *Adrienna Lecouvreur* — viz str. 204; *Donna Diana* — viz str. 23; *Povídky královny navarrské* — viz str. 280; *Montjoye* — viz vysv. k str. 155; *Zkouška státníkova* — viz str. 244; *Článek 213* — viz str. 271; *Christiana* — viz str. 272; *pouť po českých vlastech* — Malá hrála v létě toho roku pohostinsky v mnoha českých městech ve prospěch stavby Nár. div.;

268: *Adrienna Lecouvreur* — viz str. 204; týká se představení 6. října 1873; *Zkouška státníkova* — viz str. 244; týká se představení 8. října 1873; téhož měsíce vyšla také tiskem; *Montjoye* — viz str. 155; týká se představení 12. října 1873;

269: *kandidatura Kolára mladšího* — viz vysv. k str. 266; *režisérství operní* — Do té doby pečoval o operní režii Fr. Sák, pův. basista pražského něm. divadla, od r. 1862 člen Proz. div.; jeho režie byla diletantská a povrchní; svědčí o tom časté stručné kritické výtky hudebního referenta Nár. listů L. Procházky (viz vysv. k str. 259). Při výjimečných příležitostech vypomáhal v operní režii Kolár ml. Nový operní režisér Edmund Chvalovský (1843 až 1934), do té doby člen činohry Proz. div., měl pro tuto funkci značné předpoklady ve znalostech hudebních, technických i malířských a měl již zkušenosti ze šestiletého samostatného řízení vzorného divadla Mikulášského (soukromého divadla na Malé Straně) a dvouletého uměleckého vedení plzeňského Švandova divadla; postaral se nejen o dobré technické vybavení opery, ale pečoval i o hereckou stránku pěveckého projevu; *interim* — prozatímnost; *Milada* — viz str. 7; týká se představení 17. října 1873; *Mnoho povyku pro nic za nic* — po prvé ve Stav. div. 23. ledna 1859 v překladu J. Malého a za režie Chramostovy; týká se představení 15. října 1873; *Velkovévodkyně z Gerolsteinu* — komická opereta Offenbachova na text Meilhaca a Halévyho (viz vysv. k str. 92); po prvé v aréně na hradbách 11. července 1873 v překladu Emanuela Züngla; Neruda byl v té době na světové výstavě ve Vídni (viz i Dopisy II, 55) a Nár. listy přinesly o premiéře anonymní referát 15. července, kde se mimo jiné praví: ‚Přišla pozdě na naše jeviště, ale mohla tam docela zůstat.‘ Kritika se týká představení 16. října 1873;

271: *Článek 213 občanského zákoníku* — jednoaktová veselohra

od franc. dramatiků Adolphe Philippe Denneryho (1811—1899), autora féerií a výpravných her, a Gustava Lemoina (1802—1885); po prvé v Proz. div. 20. října (pův. mělo být 15. října) v překladu Antonína Puldy; *Sálický zákon* — viz vysv. k str. 43; týká se představení 20. října 1873; Skálová tu vystoupila v úloze, kterou dříve hrála Josefina Čermáková;

272: *Christiana* — činohra ve čtyřech jednáních od Gondineta (viz vysv. k str. 104); po prvé v Proz. div. 4. listopadu 1873 v překladu Antonína Puldy; o reprise 6. listopadu již Neruda nereferoval; *farce* — ve středověku původně liturgická parodie se satirou lidských neřestí a slabostí, v 15. a 16. stol. komedie už s obsahem světským a se zabarvením časovým; *paráda* — burleskní scéna; *mysterie* — na konci středověku rozsáhlé dramatické skladby s náboženskou thematikou; *akademická doba* — 17. století s tvorbou Racinovou a Corneillovou;

273: *Za deset let*... — franc. repertoár začal pronikat na české jeviště už v padesátých letech (Scribovy Povídky královny navarrské 1851 a Adrienna Lecouvreur 1858) a na počátku let šedesátých (Scribova Sklenice vody, Hugova dramata Angelo, Ruy Blas a Augierova Škaredá sestra), ale systematické poznávání franc. dramatické tvorby bylo zahájeno až za Švandova řízení Proz. div. v r. 1864; *Nehněvej se na zrcadlo*... — motto Gogolova Revisora;

274: *Gavaut, Minard a spol.* — viz str. 104;

277: *Fernanda* — viz str. 159; *Leopoldina de Pauli* (1847—1903), později provdaná Ortová, tu debutovala v představení 9. listopadu 1873 v roli Georgetty de Pomerol; předtím působila nejdříve v Liberci a v Teplicích, pak na dvorním divadle v Dessavě; na české scéně vystupovala do r. 1887 jako představitelka rolí veselohereních a naivních, kde nastoupila na místo Josefiny Čermákové (viz vysv. k str. 258); *pí Šamberková* — po svém návratu vystoupila po prvé 29. října v Bozděchových Kotilionech, o čemž byl v Nár. listech 31. října anonymní referát; *Horská* — viz vysv. k str. 33; *Skálova* — viz str. 241; *akcentuace* — kladení důrazu;

278: *Diblík* — aneb Dědictví babičky, činohra ve čtyřech jednáních, zpracovaná dle George Sandové Charlottou Birchpfeiffrovou (viz vysv. k str. 150), oblíbená hra debutujících mladých hereček; po prvé ve Stav. div. 18. února 1858 v překladu J. V. Friče (ve skutečnosti Boženy Němcové, viz Spisy Boženy Němcové v KK, svazek Básně a jiné práce); *Adéla Volfová* (1846—1920) tu debutovala, majíc za sebou již vystoupení v divadelní ochotnické společnosti Čížkově, v představení 19. listopadu 1873; v Proz. div. pak působila dva roky, nato přešla ke společnosti Švandově, a teprve v r. 1877 se znovu vrátila na pražskou scénu; *Pauli* — viz str. 277; *Cesty veřejného mínění* — viz str. 36;

279: *Hrabě Essex* — truchlohra v pěti jednáních od Heinricha

Lauba (1806—1884), něm. básníka, mladoněmeckého politika, divadelního ředitele a literárního historika; po prvé v Proz. div. 22. března 1865 v překladu Františka Vinklera (viz vysv. k str. 146); o *Šamberkové* viz Div. III, 257;

280: *Povídky královny navarrské* — veselohra v pěti jednáních od Eugena Scriba a Ernesta Legouvé (viz vysv. k str. 180); po prvé ve Stav. div. 26. ledna 1851 v překladu J. Krásy; naposledy byla hra v repertoáru Proz. div. v r. 1864 (viz Div. II, 259); *Deborah* — viz str. 214; týká se představení 3. prosince 1873;

282: *odpolední hry nedělní* — na př. 7. prosince 1873 byla na programu historická hra Král Václav a jeho kat, zpracovaná podle Charlotty Birchpfeiffrové J. J. Kolárem a uvedená po prvé jako Kníže Filip a Hynek, katův pacholek v divadle v Růžové ulici 8. prosince 1844; *Dvě svatby pana Darimona* — tříaktová fraška od franc. spisovatele Alfreda Duru (1829—1889), vaudevillisty a spolupracovníka dramatických spisovatelů; po prvé v Proz. div. 22. prosince 1873 v překladu J. Hrona;

283: *Žena Claudova* — od franc. spis. Alexandra Dumase syna (1824—1895); po prvé v Proz. div. 8. ledna 1874 v překladu Antonína Puldy a ve prospěch Kolára ml.; theoretickým výkladem názorů, které tu, jakož i v jiných svých dramatech autor uplatňoval, je kniha Mužatka *(L'homme-femme)*, která vyšla v r. 1872; myšlenkový obsah dramatu charakterisuje výrok „*Tue-la*“;

284: *Jsou sice lidé...* — narážka na polemiku o franc. dramatickou tvorbu mezi Pflegrem Moravským a Nerudou, která se rozvinula kolem Pflegrova článku Z divadla pražského, otištěného v Osvětě 1871, str. 149—160. Pfleger tu mimo jiné napadl činoherní repertoár a odsoudil franc. dramatickou literaturu, ze které čerpal repertoár Proz. div., protože prý morálně ohrožuje obecenstvo. Neruda zesměšnil podobné názory v nedělním feuilletonu Nár. listů 7. května 1871, nazvaném „Pannopanna“ (viz Žerty, hravé i dravé, str. 149), proti kterému zaujal Pokrok ve svém feuilletonu 9. května t. r. zamítavé stanovisko a postavil se zcela na stranu Pflegrovu. 10. května pak Neruda v Nár. listech Pokroku odpověděl a současně s tím uzavřel svou polemiku s Pflegrem: „Nedělní náš ‚lindauo-shakespearovský‘ feuilleton zdá se že v Pokroku vzbudil podezření, jako by měl býti odpovědí, již ve jmenu ředitelstva a režie a dramaturga dáváme p. G. Pflegru Moravskému na jeho článek ‚Z českého divadla‘, vytištěný v Osvětě. Ve článku zmíněném je mnoho pravd, s nimiž také my úplně souhlasíme, a ty by se věru nedaly zaplašit žádnou satirou! K nim musí také opravným činem, ne slovem, odpovědít ředitelstvo a režie a dramaturgie, od nichž ostatně nepřejali jsme pražádných povinností na jakékoli zastupování. Satira čelila proti Pflegrově výstřednosti té, že

francouzský národ i s francouzským repertoárem odsoudil šmahem. My v žertu i pravdě uznáváme právo uvádět na jeviště i ty jisté trapnější stránky života, vidíme vždy v pravdivosti více úspěchu než v klamu, jen když se děje vše umělecky a s čistě ethickým cílem. Ať se život ten předvádí v dobrých činohrách cizích, na příklad Sardouových či Augierových, nebo v dobrých domácích, na příklad Jeřábkových, nebudem proti jeho předvádění nikdy, když budou činohry ty právě vždy dobry!"; *Wiertz* — Antonín Josef W. (1806—1865), belgický malíř, který od zobrazování předmětů náboženských a mythologických se později obrátil k uměleckému vyjadřování výplodů předrážděné a chorobné fantasie, na př. v obrazech „Sebevrah", „Myšlenky a vidění hlavy popraveného";

285: *Möser* — Justus M. (1720—1794), něm. státník, publicista a historik; *Francie utrpěla ... ránu* — viz i str. 147;

286: *Sáru ... popuzuje Hagar* — přirovnání vzaté z biblického vypravování, kde Abrahamova žena Sára, vidouc, že je neplodná, sama dala Abrahamovi za druhou ženu otrokyni Hagar;

288: *Andrea* — po prvé v Proz. div. 21. ledna 1874 v překladu Emanuela Züngla a ve prospěch Malé; *Veaucourtois ze „Starých mládenců"* — jedna z hlavních postav této Sardouovy komedie (viz vysv. k str. 156), „representuje ony lidi, kteří lehkomyslnost svou váží hlavně z hlouposti své" (Div. II, 556); *oplesk* — otisk, obraz; *Montjoye* — viz vysv. k str. 155 a Div. II, 383;

291: *Zajisté, že my první* — viz na př. o významu franc. repertoáru Div. II, 554 a polemiku s Pflegrem zde ve vysv. k str. 284; *Vlast* — viz str. 107; *nepřekonatelné veselohry* — viz na př. o hře Staří mládenci Div. II, 553 nebo o hře Paragrafy na střeše Div. II, 512;

292: *Pyat* — Félix P. (1810—1889), franc. socialista a dramatik; o něm viz Div. III, vysv. k str. 17 a o jeho hře plné efektů Hadrník pařížský Div. II, 436;

294: *Již zase hoří!* — Podnětem k tomuto feuilletonu bylo zasláno uměleckému ředitelství král. zemského divadla, na kterém se usnesl výbor literárního odboru Umělecké besedy 26. ledna 1874 a které bylo otištěno 29. ledna 1874 v Nár. listech: „Literární odbor Umělecké besedy podav hned roku 1872 ředitelstvu českého zemského divadla v Praze pamětní spis, čelící jmenovitě proti zkracování původní české produkce na divadle tomto, spatřuje s ustrnutím, že na spis onen, rovněž jako na všecko jiné podobné volání veřejné a důtklivé, divadelní ředitelstvo v letošní zimní sezóně odpovědělo skutkem neslýchaným: úplným totiž vyloučením české literatury z jediného uměleckého jeviště českého a úplným uvedením jeviště toho ve služby cizoty směru namnoze velmi povážlivého. Literární odbor Umělecké besedy, vida v tom skutku nejen naprosto

převrácenou soustavu české divadelní správy, alebrž i velmi nespravedlivý urážlivý, nesmyslný útisk české národnosti na nejvlastnější půdě její, nemůže než s rozhorlením zatratiti jej a se vším důrazem veřejně proti němu protestuje.“ — Hned téhož dne reagoval bezpochyby Neruda v Nár. listech anonymní notickou: „Dnešní naše Hovorna obsahuje ‚z výboru literárního odboru Umělecké besedy‘ výtku činěnou správě českého divadla stran toho, že neprovozují se dosti hojně původní kusy české. Nesouhlasíme naprosto s formou výtky té, o nějakém ‚nespravedlivém, urážlivém, nesmyslném útisku české národnosti‘ mluvit naproti obětovnému družstvu nynějšímu nebo naproti nynějším správcům divadla, vlastencům co nejosvědčenějším, náleží mezi věci naprosto nepřislušné. Nechtějíce vyhledávat v článku zaslaném tendenční snahy osobní, promluvíme o meritorním obsahu jeho obšírněji.“ — K odstranění vzniklého sporu a všech potíží, o nichž se Neruda zmiňuje ve feuilletonu při rozboru repertoárové situace a které zavdaly v téže době také podnět V. Vlčkovi k útočnému článku v časopise Osvěta, byla pak 1. února uzavřena prozatímní smlouva mezi divadelním družstvem a Dramatickou jednotou na dobu dvou let. Čelila dosavadním neblahým honorářovým poměrům českých dramatických spisovatelů a tím se měla státi vzpruhou původního dramatického i skladatelského úsilí; *Když začalo malé to naše divadélko* — v r. 1862; viz feuilletony a kritiky v Div. II;

295: „*z ohledů mravních*“ — mimo jiné narážka na působení intendanta O. Zeithammra v r. 1872 (viz vysv. k str. 196), kdy jako nemorální byla zakázána Sardouova Fernanda;

296: *Ředitelé byli ... Němci.* — V letech 1862—1866 se střídali ve správě Proz. div. Fr. Thomé a Fr. Liegert (viz vysv. k str. 105); „*původní novinku*“ *a k tomu — lacinou* — beneficianti totiž platili autorovi sami honorář z příjmu svého představení; o otázce benefičních představení v té době viz i Div. II, 461; *Nemáme více ředitele jednotlivce* — Od r. 1866 byla správa Proz. div. v rukou divadelního družstva; v prvních letech své činnosti zápasilo družstvo s ustavičným finančním deficitem, který se pokusilo v r. 1869 odstranit vybudováním letní arény (viz i str. 60). Dočasně zlepšená situace se znovu podstatně zhoršila v r. 1871, kdy družstvo muselo zaplatit o třetinu vyšší nájemné za používání Nov. div. řediteli německého divadla Wirsingovi. Když byla odmítnuta žádost za zvýšení subvence v zemském sněmu (viz vysv. ke str. 217), podařilo se družstvu dosáhnout vyrovnaného rozpočtu zvýšením cen nejprve v aréně a pak i v Proz. div. na podzim r. 1872;

297: *Kolár ml.* — o odstoupení Kolára st. a o pověření Kolára ml. funkcí ředitele viz vysv. k str. 266 a 269; *máme-li či nemáme-li nějakého dramaturga* — E. Bozděch zastávající tuto funkci od

r. 1869 se od své prudké srážky s J. J. Kolárem v r. 1873 (viz vysv. k str. 258) vzdaloval veškeré činnosti v divadle; *interpelovat* — žádat o vysvětlení; *benefice ... částí kontraktu* — Po mnoho let bývalo v Proz. div. do roka i čtyřicet benefičních představení. Tento systém byl zrušen až v Nár. div., kde byly benefice členům odkoupeny, t. j. jejich příjmy byly zvýšeny o část, která by odpovídala benefičnímu výtěžku; *některé hry p. Bozděchovy* — viz vysv. ke str. 217; drobná zpráva v Nár. listech 30. 1. t. r. naznačuje, jaké byly „příčiny", pro které nechtěl Bozděch nechat hry provozovat: „Včera se měla provozovat Bozděchova ‚Státníkova zkouška'. Hned dopoledne přišel pan spisovatel k zástupci družstva, žádaje honoráru, který mu za kus ten nebyl ještě vyplacen ani určen. — ‚Dobře, a mnoho-li tedy chcete?' — ‚Tisíc zlatých.' — Zástupce družstva zkoprněl nad honorářem tím, u nás ještě neobvyklým. Načež se dávaly navečer ‚Dvě svatby pana Darimona'." Podle noticky v Nár. listech 9. února Bozděch pak žádaný honorář skutečně dostal. Viz o tom i Nerudův feuilleton 21. února 1874;

298: *Shakespeare co — medik* — ohlas na vydání knihy *Shakespeare als Mediziner* od něm. fysiologa a profesora v Roztocku Hermanna Auberta (1826—1892);

299: *Roku 1856 vydal jistý Američan* — jde o knihu Lydie Baconové Odhalená filosofie dramat Shakespearových (The Philosophy of the Plays of Shakespeare Unfolded); *Francis Bacon* (1561—1626), filosof hlásající návrat ke skutečnosti s požadavkem zkoumat ji bez jakéhokoliv předpokládání a experimentálně, aby ze studia jednotlivostí se dospělo k poznání zákonů všeho dění; *John Campbell* — angl. státník (1779—1861), který v r. 1859 napsal dílo Shakespeare's Legal Acquirements Considered; *Benedix* — viz vysv. k str. 20;

301: *před dvěma lety podali jsme na tomto místě zprávu* — ve feuilletonu 8. srpna 1872 „Kterýže národ je duševně chorý";

302: *Magelona* — viz vysv. k str. 28; týká se představení 13. února 1874; Neruda hru zhodnotil již 21. prosince v Času 1861; *odstoupení Kolára st.* — viz vysv. k str. 266, o jeho výkonu v roli Rudolfa viz na př. Div. III, 164;

303: *Ambros* — August Vilém A. (1816—1876), hudební historik, který do r. 1872 působil v Praze na universitě a na konservatoři; v r. 1856 vydal spis Die Grenzen der Musik und Poesie (Hranice hudby a poesie); *Vicomte z Letorièru* — viz vysv. k str. 90; týká se představení 21. února 1874; o výkonech Peškové a Čermákové v titulní roli viz Div. III, 156 a zde str. 90;

304: *Egmont* — po prvé ve Stav. div. 26. prosince 1858 v překladu J. J. Kolára; *Veverková* tu vystoupila v představení 27. února 1874 (o jejím debutu v Proz. div. viz str. 214); *viděla ... umělkyni*

výtečnou — podle L. Quise jde o tehdy proslulou něm. herečku Kláru Zieglerovou, která vystupovala v Praze na něm. div. pohostinsky v r. 1869 a n. a dosáhla velkého úspěchu právě v roli Debory, v níž pak debutovala Veverková; nově obsazeny byly také úlohy, ve kterých vystoupil Pulda místo J. J. Kolára a Šamberk místo Chramosty; o *Šimanovském* v roli Egmonta viz na př. referát v Hlasu 11. května 1862 (Div. I);

305: *Farář z Podlesí* — viz str. 170; týká se představení 2. března 1874; hostující *Josef Šmaha* (1848—1915) byl znám jako člen Švandovy společnosti z letních představení v aréně ve Pštrosce v letech 1869—1870 a v letním divadle na Smíchově od r. 1871; působil pak v Proz. a Nár. div. až do r. 1905, kdy odešel jako divadelní ředitel do Sofie; byl činný též jako dramatický spisovatel; *zásobárna pro divadlo pražské* — viz. vysv. k str. 142;

306: *Albín Svoboda* (nar. 1836), tehdy populární operní zpěvák a činoherní herec v úlohách komických, později ředitel různých něm. divadel; v Anzengrubrově hře vystoupil při její premiéře v r. 1870; *Boubínova byla nova* — dříve hrála úlohu J. Čermáková; odstoupení Boubínové oznámily Nár. listy 26. února;

307: *Šlechta ducha* — tříaktová veselohra od režiséra varšavského divadla Jana Checińského (1826—1874), známého též libretisty a překladatele, z r. 1859; po prvé v Proz. div. 4. března 1874 v překladu spisovatele a novináře A. Kotíka (1840—1919), překladatele z ruštiny a polštiny; *Mezi dveřmi* — jednoaktová veselohra od Alfreda de Musseta; po prvé v Proz. div. 4. března 1874 v překladu Antonína Puldy; k uvedení hry došlo po několikerém odkladu;

309: *Služebník svého pána* — viz str. 154; Šmaha (o jeho prvním vystoupení viz str. 305) tu hrál místo J. J. Kolára; téhož dne oznámily Nár. listy jeho definitivní angažmá;

310: *Vlast* — viz str. 107; týká se představení 10. března. O novém obsazení a uvedení hry se uvažovalo v divadle už od konce ledna 1874; Nár. listy přinesly 9. února o tom zprávu, pravděpodobně Nerudovu: „Jak as nyní bude obsazena, není nám známo. Na příklad úlohu hraběte Rysoora hrál posud p. Kolár st., ale pán ten připravuje se již na odpočinek, jakž se zdá. Alespoň by bylo velmi na prospěch volného rozvoje našeho repertoáru, kdyby, co se účinkování p. Kolára st. dotýče, bylo konečně vysloveno nějaké definitivum. Obchází se kolem něho, ale on má přec jen značnou část velkých, důležitých úloh ve svých rukou, a provedení dotýčných kusů rozbíjí se tedy — nevíme oč. Bude-li hrát Rysoora p. Šimanovský, nastane v obsazení ‚Vlasti' vůbec velká změna....“ Dne 11. února zasahují Nár. listy opět asi perem Nerudovým do úvah slovy: „Stran obsazení Sardouovy ‚Vlasti' dovídáme se, že p. Šamberk má hrát Rysoora a p. Bittner Carloa. Zdá

se nám to poněkud podivné. Snad p. Šimanovský že by hrál pak úlohu, kterou posud p. Šamberk? Jak to?“ Hra byla totiž zásahem intendanta O. Zeithammra v r. 1872 zakázána (viz str. 196), na počátku roku 1874 byla znovu předložena censuře a opět povolena (Nár. listy 18. února 1874);

311: *Obrana české činohry a opery* — Podnětem k feuilletonu byly události a polemiky kolem schůzí divadelního družstva 5. a 21. března 1874, které byly ukázkou vyhraňujícího se politického boje i v divadelních kruzích. Mluvčí konservativních zájmů, stoupenci politiky Riegrovy, hodlali uskutečnit násilný převrat v celé organisaci Prozatímního divadla, aby je mohli cele sami ovládat. Požadavkem jediného ředitele — měl jím být J. N. Maýr — útočili především na B. Smetanu. Když jejich pokus ztroskotal, rozpoutala se prudká polemika s dosavadním vedením divadla ve staročeských orgánech Pokrok a Politik; *Kolár ml. ... ředitelem* — viz vysv. k str. 269; *Smetana ... měl ztratit kapelnictví* — podle návrhů odpůrců měl působit při Proz. div. jen jako komponista; *kapelník Čech* — Adolf Č. (1842—1903) byl už v r. 1862 sbormistrem Proz. div. a od r. 1864 jeho druhým kapelníkem; po příchodu Smetany do divadla mu bylo svěřeno řízení italské a komické opery; později, v době Smetanovy hluchoty, byl na autorovo přání interpretem jeho děl; *proskripční listiny* — za bojů o divadlo mezi 5. a 21. březnem sestavili na příklad členové opery i činohry osvědčení důvěry svému dosavadnímu vedení. Prohlášení činohry otiskly Nár. listy 6. března, prohlášení opery 15. března;

312: „*Dvě svatby pana Darimona*“ — viz str. 282; *Co se týče tak zvaného nemravného repertoáru* — viz i str. 284; *správa učinila dramatické jednotě koncese všechny* — viz i vysv. k str. 294; *Mayer* — Jan Nepomucký M. (též Maýr, 1818—1888), původně operní zpěvák, pak dirigent, především pražských kůrů, v letech 1862—1866 stál v čele české opery v Proz. div., po odchodu odtud se věnoval opět hlavně hudbě chrámové a působil u Křižovníků a u Františkánů;

313: *od doby, co vládne Smetanův duch* — Smetana se ujal vedení české opery v r. 1866; *Pisařovicova* — Marie P., především představitelka úloh subretních, byla členkou Proz. div. od r. 1863; *Lev* — viz vysv. k str. 66; *Polák* — Jindřich P., nadaný především pro úlohy lyrické, působil v Proz. div. od r. 1862 do r. 1868, kdy hlasová choroba mu znemožnila další činnost; byl prvním představitelem Jeníka v Prodané nevěstě; *Blažková* — Věkoslava B., provdaná Ressová (1841—1873), dramatická pěvkyně, po působení na divadlech v cizině byla od r. 1868 členkou Proz. div., avšak v červnu r. 1872 pro nemoc přestala vystupovat. Viz i Nerudův feuilleton k jejímu úmrtí v dubnu r. 1873; *Kupkova* — Anna K. (1848 až 1903), členka Proz. div. od r. 1868, setrvala při namáhavém

zastupování Blažkové u divadla pouze do května r. 1873; *Partschova* — Olga P. (též Paršová, nar. 1855) působila před svým příchodem do Proz. div. v cizině, kam po roce činnosti na české scéně znovu odešla na podzim r. 1874; *Sittova* — Marie S. (1852—1907) přišla na českou scénu v r. 1873 po několikaleté pouti cizinou. Stejně jako Paršová debutovala v úloze Markétky v Gounodově Faustovi a Markétce; *operní škola* — byla založena v r. 1873; *Adolf Čech* — viz vysv. k str. 311; *Karel Čech* (1844—1913), první basista; *Lev* — viz vysv. k str. 66; *Veselé ženy* — ...windsorské, komická zpěvohra od něm. skladatele Otty Nicolaie (1810—1849); *Střelec* — Čarostřelec, opera Carla Marie Webra (1786—1826); *Doubravský* — Petr D. (1841 až 1887), člen Proz. div. od r. 1865, barytonista, jeden z nejnadanějších pěvců pražských; vystupoval nejprve jako sólista, pak jako člen operního souboru a také jako episodista v činohře; *Vávrová* — viz vysv. k str. 222; *Hugenoti* — opera Giacoma Meyerbeera (1791 až 1864), něm. skladatele žijícího v Paříži; *Kinský* — Rudolf K., barytonista, debutoval 8. dubna 1873; *Mareš* — František M. (nar. 1851), basista, debutoval 24. listopadu 1873; *Romeo* — Romeo a Julie, opera Charlese Gounoda (1818—1893), franc. skladatele; *tři Markétky* — v Gounodově opeře Faust a Markétka vystoupily v sezóně 1873—1874 Marie Sittová (17. dubna 1873), Olga Paršová (27. května) a Terezie Boschettiová (9. března 1874); *Robert* — opera Robert ďábel od Giacoma Meyerbeera;

314: *Lukrezia* — opera italského skladatele Gaetana Donizettiho (1797—1848); *Victor Massé* — viz vysv. k str. 50; *Hérold* — Louis Joseph Ferdinand H. (1791—1833), franc. skladatel; *Gevaerdt* — François Auguste G. (1828—1908), belgický hudební historik a skladatel; *Drahomíra* — opera K. Šebora (1843—1903), po prvé 20. září 1867; *Husitská nevěsta* — opera K. Šebora, po prvé 27. září 1868; *Svatojanské proudy* — viz vysv. k str. 218; po prvé 3. října 1871; *Zakletý princ* — viz vysv. k str. 218; *vyjednávali někteří lidé s ... Wirsingem* — o spojení Proz. div. s pražským německým se jednalo jednak v r. 1865, když ztroskotalo Liegertovo řízení české scény a na čas stáli v čele Švanda a Mayer, a zejména v červenci r. 1866, kdy po odchodu ředitele Fr. Thoméa tříčlenná deputace (Šimanovský, Sák a Kysela) přímo šli žádat ředitele Wirsinga, aby se ujal vedení českého divadla; viz o tom i feuilletony v Div. III, 126—143;

315: *Coriolanus, vojevůdce římský* — viz vysv. k str. 207; uvedení hry v r. 1857 mělo význam jako programové prohlášení k vybojování klasického repertoáru v českém divadle a stalo se podnětem k novému úsilí o vybudování samostatného českého divadla; v titulní úloze vystoupil J. J. Kolár; o *Šimanovském* v roli Koriolána viz na př. Div. II, 209 a zde str. 207;

316: *Divotvorná paruka* — viz vysv. k str. 180; týká se představení 12. dubna 1874;

317: *nová správa divadelní* — v čele divadla byl Fr. Kolár, který předtím vykonával svou funkci prozatímně (srov. vysv. k str. 266) a teprve v březnu 1874 ve schůzi družstva byl definitivně jmenován; *Jediná dcera* — jednoaktová fraška od Fredra (viz vysv. k str. 266); po prvé v Proz. div. 22. dubna 1874 v překladu Bittnerově;

318: *Valná hromada Sboru Národního divadla* — Sbor pro postavení Nár. div., v jehož čele byl Karel Sladkovský, ocitl se tehdy v těžkých finančních nesnázích a toho se pokusila využít Riegrova oposice, která vystoupila ze Sboru v r. 1865 proto, aby podryla jeho autoritu a ovládla sama jeho řízení pro zájmy politiky staročeské. Už v r. 1873 vystoupila prostřednictvím svého mluvčího O. Zeithammra s návrhem, aby dosavadní Sbor se stanoveným počtem členů byl přeměněn ve spolek s neomezeným počtem členstva. Návrh byl tehdy zamítnut s odůvodněním, že to ohrožuje pracovní soustředěnost a organisaci instituce, a výbor Sboru vyzval v polovině ledna 1874 národ k novým sbírkám a připravil program k zajištění dalších finančních zdrojů na stavbu divadla: rozhodl se vedle Sboru založit spolek Divadelní matici, uspořádat věcnou loterii a případně i opatřit půjčku v České spořitelně. Časopis Pokrok na to hned reagoval útokem: „... nezdá se nám býti na místě, aby nyní v záležitosti té celý národ vyzývali ti, ... kteří za poslední doby odhodlali se nejsvětější věc národa našeho zadati, naši národní sjednocenost zničiti... Lidé ti nepožívají více naší důvěry a stavba Národního divadla je otázkou neobmezené důvěry národní.“ Současně s tím Fr. L. Rieger odmítl své dosavadní — byť jen formální — členství ve Sboru. Když pak měla být ustavena Divadelní matice, odmítl Pokrok uveřejnit její provolání a neotiskl je ani jako placené oznámení. A zejména pro své nájezdy využil návrhu na půjčku u České spořitelny, která byla vlastně ústavem německým. Obviňoval Sbor, že se zaprodává Němcům, a osočoval jej před národem z velezrady. Sbor své návrhy znovu uveřejnil před schůzí 3. května ve shrnující zprávě o své činnosti a předložil je k projednání. Staročeské orgány se snažily ovlivnit jejich zamítnutí tím, že uveřejňovaly různé protestní noty českých měst a že daly podnět resoluci, kterou zaslal přímo výboru Sboru Nový Bydžov. Na schůzi samé oposiční mluvčí Zeithammer reagoval na všechny návrhy pouze opakovaným požadavkem změny ve stanovách Sboru, jeho přeměny ve spolek a návrhem nových kandidátů do výboru a Sboru, který měl být doplněn o 48 členů strany staročeské. Jednání ve schůzi skončilo nakonec přece jen schválením programu K. Sladkovského a odmítnutím staročeské kandidátní listiny. Předsedou nově zvoleného výboru se stal F. Urbánek, místopředsedou

K. Sladkovský, členy Č. Vávra, V. Hálek, Václavík, J. Bělský, Jul. Grégr, J. Škarda, J. Kučera, Č. Bubeníček, G. Žižka, J. Otto a A. Čížek. Tajemníkem byl v následující schůzi výboru zvolen E. Grégr;

320: *Představení ochotníků*... — konalo se v Nov. div. 7. května 1874; o *Žižkově smrti* viz výsv. k str. 61;

322: *Faust* — viz vysv. k str. 103; týká se představení 17. května 1874 v Nov. div.; počínaje tímto představením byly zahájeny pohostinské hry J. J. Kolára, jehož další účast v divadle jako herce zůstávala dlouho nevyřešena, když odstoupil z funkce uměleckého ředitele (viz vysv. k str. 266); koncem roku 1873 (11. listopadu) Nár. listy oznámily, že Kolár bude i nadále vystupovat ve velkých úlohách svého repertoáru, ale na počátku roku 1874 ještě nebylo o formě této spolupráce rozhodnuto; teprve 16. května Nár. listy oznámily, že se Kolárova pohostinská vystoupení uskuteční; o Kolárově Mefistovi viz na př. Div. III, 44; *Dawison* — Bogumil D. (1818—1872), něm. herec, vynikající představitel úloh Shakespearových her; blíže o něm viz Div. III, 44 a jeho srovnání s Kolárem v úloze Mefista tamtéž 181;

323: *Kristus a Hus na jevišti* — úvaha vyvolána dramatem Ježíš Kristus od Felice Goveana (1819—1898), italského spisovatele a publicisty, zakladatele demokratického listu Gazetta del popolo, a Gerstenbergovým dramatem Johann Hus; *mysterie* — viz vysv. ke str. 272; *Seligmann Heller* (1831—1890), něm. básník a divadelní kritik, viz o něm v Nerudově feuilletonu 24. června 1869 v řadě „Pro strach židovský“ ve sv. Studie II;

324: *Ariosto* — Lodovico A. (1474—1533), italský básník, tvůrce mohutné epopeje Zuřivý Roland; *Kálidása* — viz vysv. k str. 124; *Raffael* (1483—1520), proslulý italský malíř; *Angelo* — Michelangelo Buonarroti (1475—1564), italský renesanční malíř, stavitel a především sochař; viz o něm Nerudovu stať z r. 1875 ve sv. Studie II;

325: *Lanza* — Giovanni L. (1815—1882), italský politik, v letech 1869—1873 předseda sněmovny a ministr vnitra, podporující politiku papežovu;

326: *Medicus salutis* — lékař, hojitel; *arme, presshafte Leut'* — ubozí, neduživí lidé; *gaudeamus* — radujme se; *na loňské světové výstavě* — v. r. 1873 ve Vídni; viz i Nerudův feuilleton 3. září 1873 „Italské sochy“; jde o sochu od Monteverdiho;

327: *mnozí pěvci „Ahasvera“* — legenda o Věčném Židovi byla zejména od konce 18. století oblíbenou látkou básníků a byla nejrozmanitěji interpretována. Použil jí na př. Byron v Kainovi a Prometheovi, Sue v desetisvazkovém románu Věčný Žid, u nás Nebeský v Protichůdcích.;

328: *Alfred Meissner* (1822—1885), něm. spisovatel v Čechách; napsal

v r. 1846 báseň Žižka s vřelým citem pro české utrpení; báseň vyšla v Lipsku, ale byla vzápětí rakouskou censurou potlačena; *Mistr Jan Hus* — viz vysv. k str. 10 a Div. III, 138;

330: *proud proti husitismu* — za politických sporů mezi staročeskou a mladočeskou stranou;

331: *Othello* — byla jím zahájena pohostinská představení italského herce Rossiho (nar. 1829), který vystupoval se svou italskou družinou v Nov. div. v červnu 1874 (srov. též Pod. I, 26);

333: *Ludvík XI.* — tragedie od franc. básníka a dramatika Casimira Delavigna (1793—1843);

336: *Montjoye* — viz vysv. k str. 155; *Pytláci* — komická opereta ve třech jednáních na text franc. dramatiků Henri-Charlese Chivota (1830—1897), autora i spoluautora četných frašek, komedií a operet, a Alfreda Duru (viz vysv. k str. 282); po prvé v aréně na hradbách 28. června 1874 v překladu Emanuela Züngla; o *Banditech* viz str. 138;

337: *Hlavní trefa v čepici* — tříaktová fraška; po prvé v aréně na hradbách 10. července 1874; *Kabát, kalhoty a vesta* — viz str. 74; *reussovati* — míti úspěch;

338: *České divadlo do Vídně* — Týká se chystaného zájezdu Švandova divadla do Vídně v r. 1875, čímž se mělo vyhovět dávnému přání vídeňských Čechů, kteří byli odkázáni jen k nahodilým ochotnickým představením; Švanda ze Semčic zakoupil k tomu účelu vídeňské Schmidtovo letní divadlo, v němž jeho soubor měl hrát od března do listopadu; *roku 1809 voje francouzské* — za válek napoleonských, kdy francouzská vojska obsadila Vídeň; *voje Jelačičovy* — Josef J. (1801—1859), vůdce Chorvatů bojujících o uznání nezávislosti země na uherské vládě, nepřitáhl k Vídni jako nepřítel; *Vloni ... k světové výstavě* — o Nerudově návštěvě světové výstavy viz Studie II; *Pressy* — list Presse byl založen v r. 1848 a byl řízen v duchu německo-rakouského centralismu; od r. 1864 vycházel pak pod názvem Neue freie Presse; *Wiener Blatt* — oficiální vládní vídeňský list; *šmokové* — novináři bez vlastního přesvědčení; *Czajkowski* — Michal C. (1808—1886), autor tehdy známého románu Kirdžali, odkud je i uvedený citát; *Lev Thun* (1811—1888), rakouský státník, představitel šlechty; čeští vlastenci jej před r. 1848 pokládali za obhájce národních zájmů, ale jeho politika byla ve skutečnosti vždy ve službách konservativních cílů stavovských. Thun se v r. 1868 vzdal aktivní politické činnosti, ale v dubnu r. 1874 znovu vystoupil, a to v boji proti trpnému odporu, proti kterému vystoupili pokrokoví čeští poslanci. Thunovo vystoupení se však neslo v duchu naprosto opačných tendencí, neboť útočilo proti rakouské vládě v zájmu katolické církve;

339: *jistý spisovatel* — Jean Paul, viz vysv. ke str. 235; jeho myšlenku

uvádí Neruda znovu ve feuilletonu z 24. ledna 1875, viz Div. V; *Dampier* — William D. (1652—1715), anglický plavec, který při svých cestách provedl řadu významných výzkumů, zejména v oblasti australské a jihoamerické; *Neuer freier Kikeriki* — vídeňský něm. humoristický časopis; *kára Thespidina* — Thespis (v 6. stol. před n. l.), pokládaný za původce starořecké tragedie, uvedl na jeviště po prvé samostatného herce a podle pověsti provozoval své hry na voze;

340: *Pan farář a jeho kostelník* — fraška v pěti odděleních od Rudolfa Kneisla (1832—1899), něm. herce a ředitele kočovné společnosti a autora četných veseloher; po prvé v aréně na hradbách 16. července v překladu Elišky Peškové;

341: *Diblík* — viz vysv. k str. 278; týká se představení 27. července 1874; o odchodu Čermákové k divadlu výmarskému viz vysv. k str. 258;

342: *Mazeppa* — tragedie v pěti jednáních od J. V. Friče (1829 až 1890); po prvé v aréně na hradbách 31. července 1874; tiskem vyšla již v r. 1865 vlastním nákladem autorovým a Neruda o ní referoval 27. května 1865 v Literárních listech (viz Lit. I, 496); *řád benefiční* — viz vysv. k str. 296 a 297;

343: *asaul* — vojenský hodnostář, zastupující vrchního velitele;

344: *Bendl* — Karel B. (1838—1897), skladatel, jehož nejúspěšnějším do té doby dílem byla opera Lejla z r. 1868; *Modrovous* — opereta ve čtyřech jednáních; po prvé v aréně na hradbách 5. srpna 1874 v překladu Emanuela Züngla a J. J. Stankovského (viz vysv. k str. 23); hra byla též na repertoáru něm. pražského divadla, a to již od r. 1867, a vystupovala v ní pohostinsky vídeňská zpěvačka *Marie Geistingrová*; *viděli a slyšeli jsme* — viz vysv. k str. 138;

345: *nápady roza-szandorské* — Roza-Szandor byl maďarský zbojník;

347: *Krössing* — Adolf K. (1848—1933), debutoval v Proz. div. 1871 jako nadějný tenor buffo; *preponderance* — převaha; *persiflovat* — napodobovat, zesměšňovat; *Šára* — Jan Š., tenorista, debutoval 4. března 1873, předtím působil ve sboru; *Huttaryova* — Emilie H., vystupovala na české scéně pohostinsky již v r. 1872, v r. 1874 angažována jako subreta; *Koubek* — Ferdinand K., buffo bas, působil v opeře i činohře Proz. div. již od r. 1869; *Oslava památky Klicperovy* — 15. a 16. srpna 1874 byla v Chlumci nad Cidlinou slavnost odhalení pomníku Klicperovi; Klicpera byl Nerudovi zvlášť blízký, neboť v době, kdy Neruda studoval na pražském Akademickém gymnasiu, byl tam Klicpera ředitelem (srov. i Lit. I, 214);

348: *Westminster* — opatství v Londýně, kde jsou hroby angl. královských rodů a pomníky proslulých mužů; *nepříznivé události poslední* — tehdejší prudké boje mezi staročechy a mladočechy (viz též vysv. k str. 318);

349: *přibrání politické akce* — konec trpného odporu, nástup aktivní politiky (viz vysv. k str. 338); *jakmile jsme směli se ... učit po česku* — čeština byla do škol zaváděna od r. 1848, kdy také vznikla první česká hlavní škola při Amerlingově učitelském gymnasiu; v r. 1848 dostal také Neruda po prvé české školní vysvědčení; brzy nato bylo na české změněno i pražské Akademické gymnasium, kde Neruda studoval v l. 1850—1853; *Klicperova učební kniha* — Zeměpis, vydaný v r. 1849 Výborem pro vydávání českých gymnasiálních knih;

350: *Salamandr* — po prvé v aréně na hradbách 10. srpna 1874 v režii Chramostově; Tyl napsal tuto báchorku v r. 1850 spolu s hrou Měšťané a studenti pro zimní divadelní sezónu, neboť byl podle smlouvy s tehdejším ředitelem Stav. div. z r. 1846 povinen dodat každé zimní sezóny dva nové původní kusy; *J. Hanuš* — viz vysv. ke str. 13;

351: *evoluce* — akrobatické pohyby; *Čert na zemi* — féerie s předehrou ve třech jednáních, upravená dle starší franc. hry Antonínem Puldou; po prvé v aréně na hradbách 22. července 1873; *ruští hosté* — ruští zpěváci, kteří přijeli ke slavnosti vysvěcení pražského pravoslavného kostela, aby se účastnili obřadních zpěvů; *ohlašovaná „apotheosa"* — míněna nová dekorace, nákladná a pohyblivá, která se měla upotřebit jak ve féeriích, tak v operách a operetách a kterou dal ředitel Kolár v souhlasu se zemským výborem malovat dvornímu malíři Kouckému ve Vídni; *Sedlák milostpán* — tříaktová fraška Otty Pinkase (viz vysv. k str. 188); po prvé v aréně na hradbách 21. srpna 1874; téhož roku se hrála další Pinkasova hra Fotografie, Neruda však o ní nereferoval;

353: *Kandidát Papignol* — tříaktová veselohra od Jiřího Petita, zpracovaná podle franc. originálu, provozovaného po prvé v Paříži v Déjazetově divadle 30. srpna 1872; v Praze po prvé v aréně na hradbách 25. srpna 1874, po druhé 26. srpna; *Ultimo* — veselohra v pěti jednáních od Gustava Mosra (viz vysv. k str. 30); po prvé v aréně na hradbách 2. září 1874 v překladu a úpravě Bedřicha Branda;

354: *Angot* — komická opereta ve třech jednáních od franc. dramatiků a libretistů Clairvilla, Sirandina a Koninga s hudbou Lecocqua; po prvé v aréně na Smíchově 5. září 1874 jako pohostinské vystoupení Elišky Peškové a v překladu J. J. Kolára; v Proz. div. až 4. února 1875;

355: *Pešť v Praze* — tříaktová fraška, po prvé v aréně na hradbách 5. září 1874;

356: *Eliška Pešková* — srov. též str. 140;

357: *od dvou desítiletí* — Neruda datuje systematické rozvíjení české činohry od r. 1853, kdy řízení českých her — tehdy ještě ve Stav. div. — měl v rukou Josef Chauer (1805—1859), herec a režisér,

po jehož smrti se ujal vedení Kolár-starší; *Kolárová* — Anna K.-Manetínská (1817—1882), přední herečka v začátcích čes. divadla, choť J. J. Kolára, ohlašovala od prvního představení v Proz. div. svou chorobu a na scéně už pak nevystoupila;

358: *Heintzová* — viz vysv. k str. 142; *Körschnerová* — viz Div. III, 110; *Borovská* — něm. herečka, která na podzim r. 1862 několikrát vystoupila i v českých představeních Goethových a Schillerových dramat; *začlo se denně česky hrát* — od r. 1862 v Proz. div., kde byl tehdy až do r. 1866 dramaturgem Švanda ze Semčic;

359: *mnohá... síla přešla* — viz na př. o J. Šmahovi na str. 305; *Smíchovu dal ... divadlo letní* — od r. 1871; *přistoupit ku svému jubileu* — na oslavu činnosti Peškové bylo v aréně na Smíchově uspořádáno představení Dumasova „Pana Alfonse" 19. září t. r.;

360: *Soběslav, selský kníže* — truchlohra v pěti jednáních; po prvé ve Stav. div. 6. ledna 1839, v novém zpracování ve Stav. div. 5. dubna 1858; 16. září 1874 bylo sehráno k patnáctému výročí Klicperovy smrti. Ve čtvrtém jednání souhra zakolísala tak, že ohrozila zdárný výsledek celého představení. Hledala se vina v hercích Puldovi a Seifertovi a v jejich rozporu s režisérem Šimanovským. Rozvinula se následkem toho celá polemika mezi staročeskou Politik a mladočeskými Nár. listy (Pulda se Seifertem se bránili v zaslánech 19. a 23. září v Nár. listech a vysvětlovali věc ze svého hlediska), která se pak rozplynula v zásadnějším boji o české divadlo (viz dále); *K. Bendl* — viz vysv. k str. 344; *Ze zápasů o divadlo* — Staročeský orgán Politik otiskl během 12.—26. září v osmi pokračováních anonymní feuilletony O českém divadle, které byly přípravným útokem k zamýšlené změně v organisaci Proz. div. podle představ staročechů (viz vysv. k str. 318) a jejichž cílem bylo vnést rozkol mezi divadelní personál i obecenstvo. Mimo jiné zaútočil anonym i na Malou, která v důsledku toho se obrátila přípisem na divadelní ředitelství Proz. div. s prosbou o propuštění. Vzápětí, když se rozpoutala polemika mezi Politik a Národními listy, které proti jednání Politik vystoupily, vyzvala Politik Malou, aby nejen zůstala, ale pro svou lásku k divadlu a známou obětavost se sama snažila působit proti dosavadnímu vedení; krátce poté přinesla Politik zprávu, že pražské něm. divadlo nabídlo Malé angažmá a že herečka vystoupí během týdne na něm. scéně, čímž prý se uskuteční její dávné přání. Veřejnost se ihned postavila za oblíbenou herečku. Projevem toho byla různá „osvědčení důvěry a úcty paní Malé", která byla otiskována v Nár. listech hned od prvních staročeských útoků proti Malé. Podle zprávy Nár. listů z 25. září se zabývala celým případem i schůze výboru divadelního družstva a bylo rozhodnuto učinit vše, aby Malá zůstala členem českého divadla. (Srov. též str. 366); *Rakouská výprava* — výprava badatelů do polárních

krajin byla na cestě od r. 1872; tehdy v srpnu byla jejich loď obklíčena ledem, a přesto konali své výzkumy; loď opustili v květnu r. 1874 a po několikaměsíčním strádání se vydali na ruské lodi na cestu k domovu; zmíněný *Kříž* (původem z Moravy) byl strojmistrem na lodi a podlehl 16. března 1874 souchotinám; kromě něho byli v mužstvu i jiní Češi a lodníci zas byli převážně Srbové a Chorvaté;

362: *Dobš* — viz vysv. k str. 133;

363: *Bertram* — postava ďábla z Meyerbeerovy opery Robert ďábel; *Eichberger* — Wilhelm E. (nar. 1830), něm. basista, člen pražského něm. divadla; *Pietro* — dvořan z Verdiho opery Simone Boccanegra; *Šebesta* — viz vysv. k str. 132; *Plumkett* — bohatý nájemce z Flotowovy opery Marta aneb Trh v Richmondu; *Karel Krušina* — narážka na zasláno otištěné v Politik 25. září, kde se jeho pisatel K. K. dotýká Smetany, Hentzové a Sklenáře;

364: *Sejček* — Vavřinec S., pražský občan, který se zabýval předpovídáním počasí; *Zeithammer* — viz vysv. k str. 196; *Obrana* — deník, který vycházel jako orgán strany mladočeské za redakce K. Toužimského od 30. září 1874; *56 abonentů* — 1. října otiskla Politik zasláno abonentů českého divadla adresované Riegrovi; začínalo slovy „S děsným udivením hledí obecenstvo české na smutný úkaz poznenáhlého rozkladu divadla našeho ...“ a žádalo Riegra, aby se ujal českého divadla a upravil jeho neutěšené poměry (ovšem podle představ staročechů). Zasláno bylo podepsáno celkem padesáti šesti abonenty; *danteskně* — dantovsky; připomínající velikost Dantových básnických obrazů;

365: *Přišel po prvé do schůze družstva* — Zatím co staročeský list Politik uveřejňoval své útočné články o českém divadle a hovořil o jeho neudržitelném finančním stavu, vzrůstala ve skutečnosti stále cena družstevních podílů a staročeští předáci je různými machinacemi získávali do svého vlastnictví. Koncem září 1874 jich už měli většinu ve svých rukou a s vědomím této převahy přišli 1. října v čele s dr Riegrem na valné shromáždění družstva. Zde žádali, aby se dosavadní místopředseda dr Čížek vzdal své funkce. Čížek odmítl vzhledem k nezákonnému průběhu jednání a jeho odpůrci pak v rozhořčení, že se jim nepodařilo dosáhnout změny v dosavadním vedení družstva a divadla, nadiktovali do protokolu schůze ústy dr Riegra adresu nedůvěry místopředsedovi; *Sokrates* (470—399 před n. l.), řecký filosof, který byl obžalován, že „kazí mládež“ svými výklady, a byl odsouzen k trestu smrti; přátelé mu nabízeli pomoc při útěku z vězení, ale on ji odmítl a vypil podanou mu číši jedu; *Skrejšovský* — J. S. S. (1831—1883), politik a publicista, redaktor listu Politik, který se v červenci 1874 vrátil z ročního vězení a s celou energií se vložil do tehdejšího politického boje jako mluvčí politiky konservativní; *Sarastro* —

role kněze v Mozartově Kouzelné flétně; *Klaudy* — Karel Leopold K. (1822—1894), pražský advokát, který od r. 1848 vystupoval v politickém životě jako mluvčí českého konservatismu; *Gutzkow*— Karl G. (1811—1878), něm. spisovatel a publicista, šiřitel názorů liberalismu politického a filosofického;

366: *Eliseus* — židovský učenec ve 2. stol. před n. l., který se zřekl židovské víry; *Romeo a Julie* — viz vysv. k str. 106; týká se představení 6. října 1874; o *Malé* viz též str. 360;

367: *Kupec benátský* — po prvé ve Stav. div. 8. prosince 1839 v překladu J. J. Kolára; týká se představení 12. října; o pohostinských hrách Kolárových viz str. 322 a o jeho výkonech v Learovi a Sudím Zalamejském viz Div. III, 169 a zde str. 22;

368: *Gervinus* — Georg Gottfried G. (1800—1871), něm. literární historik, který v letech 1849—1850 vydal čtyřsvazkové dílo Shakespeare; *Rötscher* — Heinrich Theodor R. (1803—1871), něm. spisovatel, autor díla Shakespeare in seinen höchsten Charakterbildungen (1864, S. a jeho vrcholné postavy); *Frenzel* (1827—1914), něm. kritik a romanopisec, jehož kritické divadelní feuilletony jsou shromážděny vè dvou svazcích Berliner Dramaturgie (Berlínská dramaturgie); *Dessoir* — Ludwig D. (1810—1874), německožidovský herec, representant klasického repertoáru; *Prvni den po svatbě* — dvouaktová veselohra Rodericha Benedixe (viz vysv. k str. 20); po prvé v Proz. div. 15. ledna 1863 (viz Div. II, 57; tam i o Peškové); týká se představení 17. října 1874, ve kterém debutovala *Anna Zeisková*, herečka z Voltersdorfského divadla v Berlíně; *Husička z Podháje* — jednoaktová veselohra zpracovaná podle franc. originálu anonymem B. Novotným (viz. Div. II, 360 a tamtéž i kritiku výkonu Čermákové); po prvé ve Stav. div. 23. září 1855;

369: *beauté du diable* — ďáblova krása; *de Pauli* — viz vysv. ke str. 277;

370: *Diblík* — viz vysv. k str. 278; *Na kolbišti literárním* — prvotina Josefa Otakara Veselého (1853—1879), který napsal ještě několik veseloher a zejména je znám jako autor libreta k Dvořákově opeře Šelma sedlák a k Bendlově opeře Černohorci; po prvé v Proz. div. 27. října 1874;

371: *Lindau* — Paul L. (1839—1919), něm. spisovatel a novinář; *Les fleurs* — Květy;

374: *Goethe* — uvedená myšlenka je z I. dílu Fausta;

375: *suposice* — domněnka;

377: *Bodří venkované* — čtyřaktová veselohra od Victoriena Sardoua; po prvé v Proz. div. 27. února 1867 v překladu J. Počáteckého (viz vysv. k str. 58), viz též Div. III, 189; týká se představení 9. listopadu 1874; *interpret velkého kothurnu* — představitel vážných dramatických a tragických rolí (kothurn byl střevíc s vysokým podpatkem pro herce ve starořeckých tragediích, aby hrdinové

vynikali nad ostatními osobami); *tournura* — obratné společenské vystupování;

379: *Dalila* — tříaktová činohra od Octava Feuilleta; po prvé v Proz. div. 19. listopadu 1874; první premiéra hry vůbec byla v Paříži r. 1857;

380: *v Neapoli Bourboni* — před sjednocením Italie v r. 1860 vládla v království obojí Sicilie španělská větev starého francouzského královského rodu; *Samson ... Dalila* — Samson byl hrdina starých pověstí izraelských; byl proslulý silou a odvážností; Dalila na něm vyzvěděla tajemství jeho síly a zničila ji;

382: *Kinský* — viz vysv. k str. 313; *Faust* — viz vysv. k str. 103;

383: *svého času Kolár ml. vzdal se* — od r. 1865 byla úloha v rukou Šamberkových;

384: *demonstrace proti nejnovějšímu obratu divadelních věcí* — Od 1. listopadu 1874 přešla totiž správa divadla do rukou stoupenců strany staročeské. Došlo k tomu po soustředěném útoku na dosavadní divadelní správu, který připravovaly od září t. r. orgány Pokrok a Politik (viz vysv. ke str. 318). Když nedošlo k převratu v organisaci družstva a správy divadla 1. října ve schůzi družstva (viz vysv. ke str. 318), podařilo se to potom na další schůzi dne 31. října, když jedna z hlavních opor tehdejšího vedení Proz. div., jeho operní ředitel B. Smetana, byl nucen vzdát se svého úřadu pro ztrátu sluchu. Dne 2. listopadu byl postaven do čela Proz. div. J. N. Maýr. Nár. listy komentovaly situaci už 15. listopadu v rubrice Literatura a umění v následujícící stati, kterou snad koncipoval Neruda, ale která je nejen osobním projevem kritikovým, nýbrž programovým prohlášením všech zastánců dřívejšího českého divadla: „Od té chvíle, co divadelní správa přešla do nových rukou, docházejí nás z obecenstva četné interpelace. Dotazují se nás mnozí, pročže úplně mlčíme a nevyslovujem svého úsudku o změně tak náhlé. Myslel-li někdo, že novou správu, ‚staročeskou', napadnem s toutéž zuřivostí, s jakou staročeské listy napadaly správu dřívější, ‚mladočeskou', velice se ovšem zmýlil. Zatracovali jsme tu staročeskou zuřivost, která pohnútky politické přenášela na kolbiště umělecké, která aby zchladila sobě palčivou žáhu svou, hodlala třeba ubít celý ústav národní, která místo k věci, kdež bychom zajisté byli rádi pomáhali, sahala jen k osobnostem, šlapala po jmenech nejpoctivějších a čest zachovalých, zasloužilých jednotlivců stavěla na pranýř. Něčeho takového nejsme schopni. Třeba nanejvýš drážděni, vždy přec rozeznáváme osobnost od věci národní, a vidíme-li prospěch této, dovedeme mlčet o oné. Skoro již po dvě leta lomcovalo to celou staročeskou stranou, po měsíce bouřeno nebe a země, spíláno a hanobeno, štváno, kupováno a pracováno, až konečně dosáhli velkého toho výsledku, že v čele správy mají — pana Mayera. Dobře, ať jej

mají! Už jej tam měli jednou a právě z ohledů těch, že pokračující umění žádalo také pokročilejších sil, ustoupil tenkráte pan Mayer Smetanovi. Možno, že pokročil od té doby pan Mayer sám, uvidíme to. My, upřímně řečeno, neočekáváme od něho ničeho, ale dovede-li něčeho dobrého na povznešení české věci, my zajisté neřeknem: je to špatné! My divadlu nikdy pro nějakou osobnost neškodili a škodit nikdy nebudem. Bylo by hračkou, když staročeské listy disgustovaly jednu polovičku obecenstva a vyhnaly ji z divadla, abychom my disgustovali a vyhnali polovičku druhou. Vyhnat obecenstvo je snadno, přivést je zas do divadla bývá často pak už nemožno. Pan Mayer nemá úlohu těžkou. On nalezá činohru i operu výbornou, mnohé zde i onde síly přímo výtečné. Pro řízení činohry dle moderních požadavků může si snadno získat dobrého pomocníka, pro operu již jej má v Smetanovi a Čechovi. Praví se, že kázeň divadelní potřebuje přísnějšího dohledu. Dobře, ať jej provádí, členové sami zajisté se rádi podrobí. Neboť co zde pan Mayer hlavně nalezá a co českému divadelnímu řediteli je podporou neocenitelnou, jest: mnozí členové ochotní, nadšení pro věc národní, pro slávu ústavu, ryzé povahy, praví umělci a mužové praví. Takové lze ovšem velmi snadno zbytečně disgustovat, třeba i úmyslně vyhnat, ale dodat jim chutě znovu a znovu podobných získat, to nemožno. Staročeši mají divadlo teď ve svých rukou. Ať jsou s ním šťastnější, než jsou s jinými svými cíli, ať provedou alespoň někde něco kloudného, ať udrží a zvelebí aspoň to české divadlo. Je to od ‚velké politické strany' přece pramálo žádáno. Povídá se, že přistoupil pan Mayer k veslu s celým programem: vyhodit z personálu vše, co smýšlení mladočeského. Známe sice moderní choutku českou po bezohledném vyhazování nejplatnějších, nejpoctivějších sil z působnosti politické, ale to byla právě působnost politická, ne jiná, a my považujem klep o proskripci páně Mayerově právě za klep, a to za hloupý. Opakujem: škodit divadlu nebudem, na stráži budem." První praxe nové divadelní správy se Neruda dotkl také ostrými satirickými a kritickými šlehy ve feuilletonu z 29. listopadu t. r.;

Othello — viz vysv. k str. 17;

385: *Rossi* — viz str. 331;

386: *teď mají páni divadlo ve své ruce* — viz vysv. ke str. 384; *25leté jubileum herce* — jde o J. Chramostu, na jehož počest byl 1. prosince t. r. dáván Shakespearův Sen noci svatojanské a jehož činnost byla při tomto jubileu v časopise Politik vysoce vyzdvihována;

387: *Pěnkava a Čížek* — veselohra zpracovaná J. K. Tylem podle originálu K. Töpfera; po prvé ve Stav. div. 24. března 1856; *Při piketu* — drobná hříčka podle francouzského originálu; po prvé ve Stav. div. 23. března 1862; *Židovka* — opera od franc. skladatele Jacquese Fromentala Halévyho (1799—1862), kterou

uvedl Maýr na českou scénu v r. 1864; *Gavaut* — Gavaut, Minard a spol., viz str. 104; *jediná novinka* — Feuilletova Dalila, viz str. 379;

388: *z oslavy Mozartovy dělají oslavu — Mayerovu* — dne 5. prosince, ve výroční den Mozartova úmrtí, byla provozována Kouzelná flétna pod taktovkou Maýrovou; Politik v kritice 8. prosince přinesla apotheosu Maýrových zásluh o české divadlo a představení označila jako zmrtvýchvstání české opery;

389: *Norma* — opera od italského skladatele Vincenza Belliniho (1801 až 1835), kterou Maýr uvedl v Proz. div. v r. 1864; *Lukrecie* — viz vysv. k str. 314; *Sníh* — opera od franc. skladatele Daniela François Esprit Aubera (1782—1871), na české scéně od r. 1863; *Cikánka* — opera od angl. skladatele Michala Williama Balfa (1808—1888); *Lejla* — opera K. Bendla.

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. *Václav Vlček*
2. *Emanuel Bozděch*
3. *Karel Šimanovský*
4. *Jindřich Mošna v Kolárově veselohře Mravenci*
5. *Václav Hametner*
6. *Jan Kaška Zbraslavský*
7. *Aréna na hradbách a aréna ve Pštrosce přestavěná ředitelem Švandou*
8. *Josef Frankovský*
9. *Julie Šamberková*
10. *Otilie Sklenářová-Malá*
11. *Otilie Sklenářová-Malá ve Scribově hře Salický zákon*
12. *Marie Boubínová*
13. *Helena Veverková v úloze Panny Orleánské*
14. *František Kolár*
15. *Leopoldina de Pauli*
16. *Eliška Pešková*

Obrazové přílohy č. 1, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 14, 15, 16 jsou pořízeny podle snímků uložených v divadelním oddělení Národního musea, č. 3 podle snímku v archivu Památníku národního písemnictví, č. 2 a 7 jsou přejaty z Ottova divadelního slovníku, č. 9 a 12 z Dějin Národního divadla a č. 13 z knihy Jana Bartoše Prozatímní divadlo a jeho činohra.

OBSAH

Milada 7
Jan Hus 10
Svatojanská pouť 10
Podivínové 12
Na kovárně 13
Žádný muž a tolik děvčat — Dvě vdovy — Který má zemřít? 14
Jiříkovo vidění (Slečna Fekterová) 15
Pst! — Slečna manželka 16
Othello 17
Chce být aristokratem — Jen mimochodem (První vystoupení slečny Slánské) 19
Svéhlavost — Pohovím si — Faust a Markétka — Jockey 20
Sudí zalamejský — Sen v noci svatojanské 21
Doktor Žvanil 23
Donna Diana 23
Doktor Fousek a Markytka 26
Inserát 27
Přemysl Otakar II. 28
Nepatrný člověk 28
Orfeus v podsvětí 29
Český dobrovolník a francouzská selka — Krejčové z Východu Hříšná láska 30
Hra dětí* (V Betlémě — Učitel ve francouzském zajetí) 31
Vilém Tell — Pan strýček — Don César a spanilá Magelona 32
Druhá hra dětí 34
Loď v přístavu — Neznámý dobrodinec 34
Cesty veřejného mínění — Baron Goertz — Musí na venek 36
Had v růžích* 36
Růžena 40
Dychánek — Bratří sokové 41
Další hra dětí (Slepá babička — Učitel ve francouzském zajetí) 42
Šamberkův návrat 43
Sálický zákon — Brejle a vousy 43
Milada 44
Pitt a Fox 45
A přece! — Zajatá — Tři ženy najednou 46
Carevič Alexej 47
Dvě vdovy — Z komára velbloud — Mám pravdu či nemám 48

Má hvězda 49
Lazaroni neapolští 50
Básník bez látky 51
Výnosné místo 52
Život pouhý sen 56
Fabienna 58
Nevyvolávám žádnou novou národní slavnost* 59
Studentská hra* (Žižkova smrt) 61
Aréna zemského divadla* 62
Poslední český pierot* 65
Samá ženidla 67
O panu Krumlovském 68
Na baště* 69
Česká komedie v Olympu — Průvod s pochodněmi 71
Souboj v Krči 72
O letním repertoáru 73
Kabát, vesta i kalhoty 74
Frašky* 74
Dejte mi čamaru! 83
Bratranec 84
Smrt Valdštýnova 85
Národní hospodář* 87
Vicomte z Letorièru (Josefina Čermáková) — Dráteník (Anna Frankovská) 90
Kněžna z Ostrogu (Julie Šamberková) 91
Kytice 92
Macbeth 93
Mlynář a jeho dítě 94
Gringoire — Milostpaní šla spat 95
Panenské sliby 96
Orfeus v podsvětí 97
Lišák a Smola 98
Arria a Paetus 98
Levoboček 100
Theatralia — dětinská* (Král liliputánský — Matčina píseň) 102
Faust — Dryáčnictví 103
Gavaut, Minard a spol. 104
Epilog v pekle 106
Romeo a Julie 106
Sardouova Vlast* 107
Povahy Sardouovy Vlasti* 112
Šašek Jiříka z Poděbrad 116
Pro a proti 117
Veřejné mínění 118
Vlast 119

Jidáš od roku 1741 120
Lékař své cti* 120
Snědl jsem svého přítele 123
Don Gutierre, lékař své cti — Sen v noci svatojanské 124
Opět Ostrovský* 125
Skeptikové* 128
Barvíř a jeho blíženec — Srdce a duch 130
Ve dnech feriálních* 131
Pražští studenti na prázdninách — Jenom ne písemně! 134
Kocour a kočka — Zde je žebrota zapovězena 135
Bandité 138
Divadelní* 140
Tři doby země České v Komárově 143
Zatknut — Bandité 145
Krásné Gruzinky 145
Černý Petr (První vystoupení slečny Vetterlové) 146
Šantala 147
Libuše 148
Libuše — Růžena a Růženka (Slečna Vetterlová) 150
Nepraví poctivci 151
Smrt Valdštýnova 152
Tak jest to na tom světě! 154
Služebník svého pána 154
Zchudlý šlechtic 158
Fernanda 159
Panna Orleánská — Douška 162
Novoroční dar divadelního intendanta 163
Otec Guérin 163
Dr Lumbe a dekorace — Divadlo, špína a intendance — „Národ sobě“ — Tagesbote v maškaře, pravda a lež na Poříčí* 166
Della Rosa — Vlast 168
Della Rosa 169
Farář z Podlesí 170
Škoda té zábavy! — Cukrové obecenstvo, divadlo a balet — Zkažená slavnost — Kronika v baladním tónu* 174
Černý Petr (Slečna Růžičková a pan Strnad) — V dobách pokušení 176
Nepochopitelná váhavost pražského divadelního ředitelstva* 177
Ženský boj (Julie Šamberková) — Zrzavé vlasy (Slečna Květenská) 180
Vlasta 181
Pomsta 182
Krásná Genovefa z Brabantu — Růžoví ďáblové — Krakonoš 183
Princezna trebizondská 184
Kříž u potoka (Aréna na Smíchově) 186
Ženit nebo neženit 186
Domácnost a romantika — Vlci v ovčinci — Pařížské zelenářky 187

Panna jezerní — Změnil dátum 188
Zlatohlav a tvrdohlavá žena 189
Švihák a dělník 189
O problémech divadelní správy — „Domácnost a romantika“ 190
Ženský boj (První vystoupení Boženy Mrázkové) 192
Macbeth — Ženit nebo neženit 193
Obecné blaho 194
Mrak na nebi — U klavíru 195
Láska bez úcty 196
Pražský žid 198
Zapovězené ovoce 201
Husička z Podháje (Božena Mrázková) 202
Poručník — Princezna trebizondská 202
Adrienna Lecouvreur 204
Stávka Julie Šamberkové 206
Bandité — Princezna trebizondská 206
Coriolanus, vojevůdce římský 207
Zakročení nové divadelní správy 208
Chodí pozdě domů 209
Poděbradovna* 209
Žena z lidu (Marie Horská) 212
Slaměné srdce — Pas de deux — Ostří hoši 213
Deborah (První vystoupení Heleny Veverkové) 214
Mezi sezónami* 216
Deborah (Druhé vystoupení Heleny Veverkové) 219
Nejlíp se směje, kdo se směje naposled — Není vše zlato, co se třpytí 220
Sněhulák — Český dobrovolník a francouzská selka 222
Z otcovské lásky — Veselohra na mostě 224
Tři páry střevíců 225
Jmenovci 226
Sklenářová-Malá* 227
Svůj k svému 229
Kdo nás baví* 230
Romeo a Julie — Richard III. — Milada — Jen moudře 232
Kolár mladší* 233
Královna a její milostník (Helena Veverková) 236
Aesop 238
Fernanda (Helena Veverková) 239
Svéhlavost (Slečna Skálová) — Deborah (Helena Veverková) 241
Žebráci 242
Zkouška státníkova 244
Sen v noci svatojanské 247
Občanský sňatek 248
Dvé krásných očí 251

Doktor Robin (První vystoupení Marie Boubínové) — Na rozcestí 255
Rostem do krásy 256
O repertoáru a hercích českého divadla — Helena Veverková v Panně Orleánské 258
Tři páry střevíců (Slečna Šebelová) 262
Rozkřičený dům 262
Představení Akademického spolku (Julius Caesar) 263
Agentura Tricoche a Cacolet 264
Eliška Přemyslovna — Dříve poznat než milovat — Vychovatel 266
Adrienna Lecouvreur — Zkouška státníkova — Montjoye 268
Milada — Mnoho povyku pro nic za nic — Velkovévodkyně z Gerolsteinu 269
Článek 213 občanského zákoníku — Sálický zákon 271
Christiana* 272
Fernanda (První vystoupení Leopoldiny de Pauli) 277
Diblík — Cesty veřejného mínění (První vystoupení Adély Volfové) 278
Hrabě Essex 279
Povídky královny navarrské — Deborah (Helena Veverková) 280
Dvě svatby pana Darimona 282
Žena Claudova* 283
Andrea* 288
Již zase hoří!* 294
Shakespeare co — medik* 298
Magelona 302
Vicomte z Letorièru (Helena Veverková) 303
Egmont (Helena Veverková) 304
Farář z Podlesí (První pohostinská hra Josefa Šmahy) 305
Šlechta ducha — Mezi dveřmi 307
Služebník svého pána (Druhé vystoupení Josefa Šmahy) 309
Vlast 310
Obrana české činohry a opery 311
Coriolanus, vojevůdce římský — Zrzavé vlasy (Paní Čapková) 315
Jediná dcera 317
Valná hromada sboru Národního divadla 318
Představení ochotníků Prahy, předměstí a okolí* 320
Faust (První pohostinská hra J. J. Kolára) 322
Kristus a Hus na jevišti* 323
Othello (Pohostinská hra E. Rossiho) 331
Ludvík XI. (Pohostinská hra E. Rossiho) 333
Montjoye (Ernesto Rossi) 336
Pytláci 336
Hlavní trefa v čepici 337
České divadlo do Vídně 338
Pan farář a jeho kostelník 340

Diblík (Pohostinské vystoupení Josefiny Čermákové) 341
Mazeppa 342
Modrovous 344
Oslava památky Klicperovy 347
Salamandr 350
Čert na zemi 351
Sedlák milostpán 351
Kandidát Papignol 353
Ultimo 353
Angot (Aréna na Smíchově) 354
Pešť v Praze 355
Eliška Pešková* 356
Soběslav, selský kníže 360
Ze zápasů o divadlo 360
Romeo a Julie (Návrat Sklenářové-Malé) 366
Kupec benátský (Pohostinská hra J. J. Kolára) 367
První den po svatbě — Husička z Podháje (První vystoupení slečny Zeiskové) 368
Diblík (Druhé vystoupení slečny Zeiskové) 370
Na kolbišti literárním* 370
Bodří venkované (Pohostinská hra J. J. Kolára a Josefiny Čermákové) 377
Dalila 379
Faust (Pohostinská hra J. J. Kolára) 382
Othello (Pohostinská hra J. J. Kolára) 384
Divadlo* 385

Obrazové přílohy za str. 389
Ediční poznámky 391
Vysvětlivky 396
Seznam obrazových příloh 468

KNIHOVNA KLASIKŮ
SPISY JANA NERUDY
Svazek sedmnáctý

ČESKÉ DIVADLO
IV

K vydání připravili Julie Štěpánková, Jarmila Sirotková a Břetislav Štorek
Graficky upravil František Muzika

Spisy Jana Nerudy řídí Ústav pro českou literaturu Československé akademie věd. Hlavní redaktor Jan Mukařovský. Redakční rada: Miloslav Novotný, Karel Polák, Albert Pražák, Felix Vodička

Vydalo Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., jako svou 730. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1958
Odpovědný redaktor Jiří Sirotek

Z nové sazby písmem garmond Garamond monotype vytiskly Brněnské knihtiskárny, n. p., základní závod, Brno. Formát papíru 84 × 108 cm — 26,79 autorských archů (text 25,85 autorských archů, ilustrace 0,94 autorských archů), 27,47 vydavatelských archů — D 581 507

Náklad 2000 výtisků — Vydání první — Thematická skupina 13/I
Cena brož. 21,60 Kčs, váz. 26 Kčs
56/VIII-0